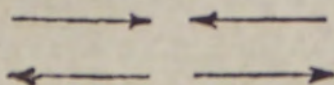

Π. Γ. ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ἡ παρούσα μελέτη ἐρευνᾷ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ἀνθρωπότητος

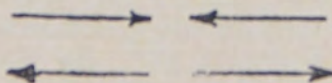

ΛΕΤΟΣ Α. Ε. - ΑΘΗΝΑΙ - 1948

Π. Γ. ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ἡ παρούσα μελέτη ἐρευνᾷ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ἀνθρωπότητος

ΑΕΤΟΣ Α. Ε. · ΑΘΗΝΑΙ · 1948

Ἐπιφυλάσσονται πάντα τὰ δικαιώματα τοῦ συγγραφέως
Π. Γ. ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, ὁδὸς Ἀσκληπιοῦ ἀριθ. 12 - ΑΘΗΝΑΙ - ΕΛΛΑΣ

All rights reserved by the Author
P. G. FARMAKOPOULOS, 12, Asklepiou str. - ATHENS - GREECE

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Α΄

Αί μεγάλαι άπορίαι

Ὁ Πολιτισμὸς διέρχεται κρίσιν, ὁ Πολιτισμὸς κρίνεται. Πόθεν προέρχεται ἡ ἐπαπειλουμένη κατακρήμνις του; Μήπως τάχα ἐσάπησαν τὰ θεμέλιά του ἢ μήπως δὲν ἔχει καθόλου θεμέλια καὶ οὕτω κινδυνεύει ἀπὸ τὰς θυέλλας τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν καὶ ἀπὸ τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ τῆς τεχνικῆς; Δύο ὅθεν ἀνακύπτουν ἀνάγκαι, ἢ νὰ οἰκοδομηθῇ εἰς νέος ἀνθρώπινος πολιτισμὸς ἢ νὰ θεμελιωθῇ ὁ παλαιός.

Ὅντως ἡ κοσμοϊστορικὴ περίοδος, ἣν διανύει ἡ γενεά μας, ἐμφανίζει μίαν ἀπορίαν καὶ μίαν ἔνδειαν ἀξανομένην καὶ ἄμετρον, ἣς πρέπει νὰ ἐξηγηθοῦν τὰ πνευματικὰ καὶ ὑλικὰ αἰτία καὶ δι' ἣν πρέπει νὰ καθορισθοῦν τὰ πρακτέα καὶ τὰ φευκτέα. Ἡ ἀνθρωπότης ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἠγωνίσθη καὶ δὲν εἰργάσθη περισσότερον καὶ ποτὲ ἄλλοτε δὲν ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον εὐδαίμων. Μία σταθερὰ καὶ αὐξουσα κακοδαιμονία πνευματικὴ καὶ ὑλική, ἐμφανιζομένη συνεχῶς καὶ δι-αρκῶς τόσον εἰς τὰς φρικτὰς πολεμικὰς ὅσον καὶ εἰς τὰς σκληρὰς εἰρηνικὰς περιόδους, κατατρύχει τοὺς ἀνθρώπους ὅλον ἐν καὶ περισσότερον. Αὐτόκλητοι παράφρονες τῆς νοήσεως καὶ δαίμονες τῆς δράσεως, ἄρχοντες τοῦ κακοῦ καὶ κακοὶ ἀρχόμενοι ἐπιπίπτουν ἐκάστοτε κατὰ τῆς ταλαιπώρου ἀνθρωπότητος μὲ συνθήματα ψεύδους καὶ πλάνης καὶ μὲ ὅπλα μίσους καὶ καταστροφῆς, ἵνα ἀρπάσωσιν, ἵνα ὑπερτερήσωσιν, ἐν τέλει δὲ συντρίβονται ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἔργων.

Τί ἄραγε ὀφείλει ἡ ἀνθρωπότης καὶ πληρῶνει τόσα εἰς ὀδύνας καὶ ταλαιπωρίας; Τί πρέπει νὰ νοήσῃ ὁ ἀνθρώπος ἵνα βελτιώσῃ τὴν ζωὴν του; Τί πρέπει νὰ πράττῃ ὁ ἀνθρώπος ἵνα ἀπαλλαγῇ τῶν δεινῶν του; Τίς καὶ ποῖος εἶναι ὁ γενικὸς νόμος ὅστις διέπει πάντα τὰ φυσικὰ καὶ κοινωνικὰ φαινόμενα, ὃν ἀγνοεῖ ἢ παραβλέπει ὁ ἀνθρώπος, ὡς ἄτομον καὶ ὡς σύνολον; Ποῦ καὶ πῶς ἐδράζονται αἱ ἐπιστήμαι καὶ αἱ τέχναι; Τίνες καὶ ποῖαι αἱ ἀληθεῖς καὶ ἀξιαὶ βάσεις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τίνες καὶ ποῖαι αἱ πλάναι του; Τί εἶναι τὸ γίνεσθαι καὶ ποῖον τὸ δέον γενέσθαι; Τί γίνεται εἰς τὴν φύσιν καὶ τί πρέπει νὰ γίνεται εἰς τὴν κοινωνίαν;

Εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα προσπαθεῖ νὰ ἀπαντήσῃ τὸ παρὸν ἔργον, περιληπτικῶς καὶ περιεκτικῶς, ἐρμηνευτικῶς καὶ ἐπιγραμματικῶς, μελετηθὲν καὶ γραφέν εἰς ἡμέρας καὶ νύκτας πείνης καὶ ἀθλιότητος, εἰς ὥρας ἀγωνίας καὶ ὀδύνης, εἰς στιγμὰς ἐγκαρτερήσεως καὶ πίστεως, ὡς μία θυσία εἰς τὸν βωμὸν τῆς Πατρίδος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, φιλοδοξοῦν νὰ γίνῃ ἐπιτύμβιον τῶν νεκρῶν τοῦ πολέμου καὶ ἐγχειρίδιον τῶν ζωντανῶν τῆς εἰρήνης.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15ῃ Νοεμβρίου 1942.

Ὁ Συγγραφεὺς
Π. Γ. ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Β'

Τὰ μεγάλα αἰνίγματα

Ἡ παροῦσα μελέτη θὰ ἠδύνατο νὰ τιτλοφορηθῆ «Ἡ Ἴσότης καὶ Ἰσορροπία εἰς τὸ Πνευματικὸν καὶ Ὑλικὸν Σύμπαν», ὁ τίτλος ὅμως οὗτος, καίπερ ἴσως ἀκριβέστερος, εἶναι στενότερος καὶ δὲν πληροῖ τὸν ὅλον σκοπὸν τοῦ ἔργου, ὅστις εἶναι ἡ Κριτικὴ τοῦ Ἀνθρωπίνου Πολιτισμοῦ.

Τὸν σύγχρονον ἀνθρώπινον πολιτισμὸν ἐννοήσαμεν, ἡσθάνθημεν καὶ συνησθάνθημεν ὡς μίαν ἀνθρωπίνην βαρβαρότητα καὶ μίαν γηϊνὴν ἀγριότητα, ἐχούσας ὡς περικαλύμματα, ἀφ' ἑνὸς ἐν ἐσφαλμένον πνευματικὸν ἐπίχρισμα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐν σεσηπὸς ὑλικὸν ἐποικοδόμημα.

Τὸ παράδοξον καὶ ἀντιφατικὸν καὶ αἰνιγματικὸν τοῦτο σύνολον ἤγαγεν ἡμᾶς εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ἀληθῶς ἰσχύοντος βασικοῦ ἢ γενικοῦ Νόμου τοῦ Πνευματικοῦ καὶ Ὑλικοῦ Σύμπαντος, ἄλλως τῆς μοναδικῆς παγκοσμίου Ἀληθείας, ἐφ' ἧς θὰ ἠδύνατο ἀδιασειστώως νὰ οἰκοδομηθῆ τὸ ὅλον ὑλικὸν καὶ πνευματικὸν φαινόμενον τοῦ Πλανήτου τούτου.

Ἡ φιλοδοξία τοῦ παρόντος ἔργου εἶναι νὰ καταστῆ μία μικρὰ ἀκτίς ἥτις νὰ διαλύσῃ κάπως τὸ πνευματικὸν σκότος τῆς ἀνθρωπότητος καὶ εἰς μικρὸς λίθος, ὅστις νὰ συγκρατήσῃ ὀλίγον τὴν ὑλικὴν συντριβὴν τοῦ κόσμου μας.

Ἡ φιλοδοξία τοῦ παρόντος ἔργου εἶναι νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὸ Σύμπαν εἶναι ἐν μαγικὸν παιγνίδιον, ὅπου τὰ πάντα εἴτε πνευματικά, εἴτε ὑλικά, μολονότι διηνεκῶς ἀνίστα καὶ ἀνισόρροπα, ἀενάως ἐξισοῦνται καὶ ἐξισορροποῦνται, οὕτω δὲ συνεχῶς ἢ σατανικὴ δυσ-αρμονία καὶ ἡ παράλογος διάσπασις καθίστανται ἀενάως θεία ἀρμονία καὶ λογικὴ ἐνότης.

Διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ μας εἰς μὲν τὸ πρῶτον μέρος τοῦ βιβλίου ἀναλύομεν τὸν κόσμον, εἰς δὲ τὸ δεύτερον συνθέτομεν αὐτόν. Προσπαθοῦμεν ὅμως τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν σύνθεσιν ταύτην νὰ ἐνεργήσωμεν διὰ διαφόρου νοήσεως ἀπὸ τὴν εἰθισμένην καὶ διὰ νέας μεθόδου, οὕτως ὥστε ὁ κόσμος νὰ ἀναλάμψῃ ὑπὸ νέον φῶς καὶ ὡς νέον πανόραμα.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ 15ῃ Μαΐου 1945.

Ὁ Συγγραφεὺς
Π. Γ. ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Γ'

Οι μεγάλοι χρησιμοί

Τὸ παρὸν βιβλίον σκοπεῖ νὰ αἰτιολογήσῃ τὴν πτώσιν τῆς ἀνθρωπότητος, νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ νόημα τῶν καιρῶν μας καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν κρίσιν τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Διὰ τοὺς σκοποὺς τούτους στηρίζεται εἰς τὰ δύο πανάρχαια καὶ προαιώνια δεδομένα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τὴν Ἀλήθειαν καὶ τὴν Ἀξίαν. Τοῦτο δέ, διότι ἀνέκαθεν ὁ ἄνθρωπος ἐπίστευσεν ὅτι ἡ ἀλήθεια μόνον σώζει καὶ ἡ ἀξία μόνον ἐξυψώνει.

Ἡ ἀνθρωπότης σήμερον πλανᾶται εἰς μίαν ζοφερὰν ἄβυσσον καὶ κρημνίζεται εἰς ἓν ἀπύθμενον βάραθρον, ὅπου μόνον ἡ ὑπερτάτη ἀλήθεια δύναται νὰ τὴν φωτίσῃ καὶ μόνον ἡ ὑπερτάτη ἀξία δύναται νὰ τὴν ἀνασύρῃ. Ἡ ἀνθρωπότης ἵνα σωθῇ πρέπει νὰ ἀνέλθῃ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ὕλης πρὸς τὰ ὕψη τοῦ πνεύματος, ἄλλως νὰ ἐξισώσῃ καὶ νὰ ἰσοροπήσῃ τὸν ὕλικόν πρὸς τὸν πνευματικόν πολιτισμόν της, διότι ἡ σοφία τῆς ὕλης εἶναι ματαιία καὶ ἐπικίνδυνος χωρὶς τὴν σοφίαν τοῦ πνεύματος.

Μήπως ἄραγε ἡ ἀνθρωπότης χρειάζεται νέαν κοσμοθεωρίαν ἢ νέαν θρησκείαν ἢ νέους χρησιμοὺς ἢ νέον πολιτικόν ἢ κοινωνικόν ἢ οικονομικόν σύστημα; Ἡ θεώρησις τοῦ κόσμου καὶ τῶν γεγονότων τοῦ κόσμου ἀποδεικνύει ὅτι εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ καὶ ἡ σφωτέρα κοσμοθεωρία ὅταν οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀμαθεῖς ἢ ἡμιμαθεῖς, εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ καὶ ἡ ἀγνωτέρα θρησκεία ὅταν οἱ ἄνθρωποι εἶναι κακοὶ ἢ ὑποκριταί, εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ καὶ ἡ διασημότερα Πυθία ὅταν οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἄπιστοι καὶ ἀδιάφοροι, εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ καὶ τὸ δικαιότερον, τὸ καλύτερον, τὸ λογικώτερον σύστημα ὅταν οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐγωῖσται καὶ συμφεροντολόγοι. Ταῦτα δέ, διότι οἱ ἄνθρωποι ἐρμηνεύουν καὶ ἐφαρμόζουν κοσμοθεωρίας καὶ θρησκείας καὶ συστήματα καὶ ὅταν οἱ ἄνθρωποι δὲν γνωρίζουν ἢ δὲν πιστεύουν τὰς ἀληθείας καὶ τὰς ἀξίας, τὰ πάντα ἀποτυγχάνουν καὶ φθείρονται εἰς τὴν τριβὴν τῆς ὕλης. Ὄντως ἡ ὕλη τριβομένη εἰς χεῖρας ἀδαῶν καὶ ἀπίστων δὲν γίνεται ἄγαλμα εὐφροσύνης, ἀλλὰ σύντριμμα συμφορᾶς. Τριβὴ τῆς ὕλης, χωρὶς πνευματικὴν κοινωνίαν καὶ ψυχικὴν ἐπαφὴν δὲν δημιουργεῖ ζῶην καὶ χαρὰν, ἀλλὰ θάνατον καὶ ὀδύνην.

Ἡ ἀνθρωπότης κατακτᾷ τὴν ὕλην, ἀλλὰ δὲν ἀποκτᾷ πνεῦμα καὶ οὕτω χάνει ὅ,τι ἐκέρδισεν, ὡς καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν της. Ἡ ἀνθρωπότης εἶναι εἰς φοβερὰν καὶ κρίσιμον θέσιν. Εἴθε ἡ θέσις της αὕτη νὰ εἶναι οὐ μόνον τιμωρία, ἀλλὰ καὶ ἀφέτηρία δι' ἓν καλύτερον μέλλον, ὅπερ μόνον διὰ πνευματικῆς ἀνόδου δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ. Θὰ εἴμεθα δὲ ὑπερήφανοι ἐάν ἡ πνευματικὴ αὕτη ἀνοδος διδασχθῇ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἔχῃ τὴν πηγὴν της καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν πατρίδα παντὸς πολιτισμοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15ῃ Φεβρουαρίου 1946.

Ὁ Συγγραφέας
Π. Γ. ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α' Γενικά

Μέχρι τοῦδε οὐδείς κύκλος ἀληθειῶν καὶ οὐδεμία σφαῖρα ἀξίων ἔτυχε γενικῆς ἀναγνωρίσεως. Οὐδεμία κοσμοθεωρία, οὐδεμία θρησκεία, οὐδὲν καθεστῶς ἔτυχε κοινῆς ἀποδοχῆς. Τοῦτο δέ, διότι ἐνεφανίζοντο ὡς δόγματα ἢ πίστεις ἢ τὸ πολὺ ὡς γνώσεις καὶ δράσεις στηριζόμεναι ἐπὶ μεμονωμένων τινῶν καὶ παροδικῶν φυσικῶν ἢ κοινωνικῶν, ἄλλως ἐμπειρικῶν ἢ λογικῶν ἀποδείξεων καὶ παρατηρήσεων. Ἡ ἀνθρωπότης ὅμως δὲν δύναται νὰ ὑποταχθῇ εἰς ἀύθαιρετα δόγματα, ὅσον δήποτε καὶ ἂν εἶναι ἑλκυστικά ἢ ἐρμηνευτικά. Ἡ ἀνθρωπότης δὲν θέλει νὰ πιστεύσῃ εἰς προσωπικὰς ἢ μονοπλεύρους γνώμας ὅσον δήποτε καὶ ἂν εἶναι ἐπιβλητικαὶ ἢ ὀφειδολογημένοι. Ἡ ἀνθρωπότης ἵνα ὑποτάσσῃται ἔχει ἀνάγκην ἐνὸς νόμου ἀληθῶς ἰσχύοντος καὶ πραγματικῶς ἐφαρμοζομένου, ὅστις νὰ ἐπαληθεύηται καὶ νὰ ἀποδεικνύηται εἰς πάντας, πανταχοῦ καὶ πάντοτε. Ἡ ἀνθρωπότης ἔχει ἀνάγκην ἐνὸς νόμου, ὅστις νὰ ποτίζη τὸ πνεῦμα της, νὰ διαπερᾷ τὴν καρδίαν της καὶ νὰ θερμαίνῃ τὴν σάρκα της. Ἡ ἀνθρωπότης δὲν δύναται οὔτε πρέπει νὰ πείθῃται μόνον ἐκ τῶν ἔξω, καὶ ἐκ τινῶν τομέων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ τῶν ἔσω καὶ ἐκ πάντων τῶν τομέων, ἀρκεῖ τοῦτο νὰ τῇ ὑποδειχθῇ καὶ νὰ τῇ ἀποδειχθῇ.

Οὕτω ὅλοι ὁμιλοῦν διὰ τὴν Ἀλήθειαν, οὐδείς ὅμως γνωρίζει τί ἐστὶ Ἀλήθεια καὶ πάντες διαφωνοῦν δι' αὐτήν. Ὅλοι ὁμιλοῦν διὰ τὰς ἀξίας, οὐδείς ὅμως γνωρίζει τί ἐστὶ ἀξία καὶ πάντες διαφωνοῦν δι' αὐτήν. Ὅλοι ὁμιλοῦν περὶ τῶν ἰσχυόντων φυσικῶν καὶ κοινωνικῶν νόμων, ὁ καθεὶς ὅμως ἄλλους ἄλλοτε παραδέχεται νόμους. Οὕτω δὲν γνωρίζομεν Ἀληθείας, δὲν πιστεύομεν εἰς Ἀξίας, δὲν συμμορφούμεθα πρὸς Νόμους, ἀλλ' εἴμεθα ὅλοι ἀμαθεῖς, ἄπιστοι, ἀνυπότακτοι, γνωρίζοντες, πιστεύοντες καὶ δουλεύοντες μόνον τὸ τυφλὸν καὶ σκοτεινὸν συμφέρον τῆς στιγμῆς. Οὕτω ὅλοι ὡς άτομα καὶ σύνολα, ὡς τάξεις καὶ ὡς ἔθνη, ὡς κοινωνίαι καὶ ὡς Κράτη, διαφωνοῦμεν καὶ συγκρούομεθα.

Ἡ ἀνθρωπότης ὅμως ἔχει ἀνάγκην ἐνὸς ἐνιαίου δόγματος, μιᾶς κοινῆς κοσμοθεωρίας, ἄλλης μιᾶς πνευματικῆς καὶ ὕλικῆς ἐνότητος καὶ τάξεως, ἔτι πλέον μιᾶς μοναδικῆς θρησκείας, ἵνα παύσῃ τὰς ἀτομικὰς καὶ ὁμαδικὰς συγκρούσεις, ἵνα εὕρῃ τὴν ἰσότητά ποῦ ἐπιθυμεῖ καὶ τὴν ἰσορροπίαν ποῦ χρειάζεται διὰ τὴν ὕλικήν της εὐμαρτίαν, διὰ τὴν πνευματικὴν της γαλήνην, διὰ τὴν ἐξέλιξίν της. Ἐφ' ὅσον χρόνον καὶ εἰς ὅσους χώρους καὶ καθ' ὃν λόγον δὲν θὰ συμμορφοῦται πρὸς τὴν ὑψηλὴν μορφήν ἐνὸς μεγάλου καὶ παγκοσμίου ἰδανικοῦ, θὰ ματαιοπονηθῇ, θὰ ταλαιπωρηθῇ, θὰ τιμωρηθῇ καὶ θὰ καταστρέφεται ἐν μέσῳ πνευματικῶν διαφωνιῶν καὶ ὕλικῶν συγκρούσεων.

Τὸ παγκόσμιον τοῦτο ἰδανικὸν πρέπει νὰ καθίσταται ἀενάως μία παγκόσμιος πραγματικότητα, ἄλλως νὰ εἶναι ἕνας νόμος ἢ μία ἀλήθεια.

Σκοπὸς ὅθεν τοῦ παρόντος ἔργου εἶναι ἡ βραχύλογος μὲν, βα-

θόνους δέ, διερευνήσεις τοῦ πνευματικοῦ καὶ ὕλικου Σύμπαντος, τῆς φύσεως καθόλου καὶ τῆς κοινωνίας καὶ ἡ ἀνεύρεσις μιᾶς καὶ μόνης Ἀληθείας περιλαμβανοῦσης πάσας τὰς λοιπὰς, μιᾶς καὶ μόνης Ἀξίας δημιουργούσης πάσας τὰς λοιπὰς, ἄλλως ἐνὸς μόνον νόμου. Ὁ νόμος ὁμοῦς οὗτος θὰ καταβληθῆ προσπάθεια νὰ στηρίζηται οὐ μόνον ἐπὶ λογικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐμπειρικῶν ἀποδείξεων, οὐ μόνον ἐπὶ φυσικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κοινωνικῶν δεδομένων. Πᾶσαι ὅθεν αἱ ἐπιστήμαι, εἴτε ἐρευνῶσι τὴν φύσιν εἴτε τὴν κοινωνίαν εἴτε τὴν ὕλην εἴτε τὸ πνεῦμα, θὰ χρησιμοποιοῦσιν. Σκοπὸς δηλαδὴ τοῦ παρόντος ἔργου εἶναι ἡ διερεύνησις τῆς γενικῆς οὐσίας ἐν ταῖς καθ' ἕκαστον εἰδικαῖς μορφαῖς, τῆς κεντρικῆς μορφῆς ἐν ταῖς καθ' ἕκαστον οὐσίαις, ἄλλως ἡ ἀνεύρεσις τῆς ἐνότητος ἐν τοῖς διαφόροις καὶ τῆς διαφορότητος ἐν τῷ ἐνί.

Οὕτω διὰ τοῦ παρόντος ἔργου ἐρευνᾶται φιλοσοφικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἡ φύσις καθόλου καὶ ἡ κοινωνία καὶ δὴ διὰ νέων μεθόδων, αἰτινες καταλήγουσιν εἰς νέας θεωρίας. Οὕτω ἀνευρίσκονται ὁ γενικὸς νόμος τῆς πραγματικότητος, ὅστις διέπει καὶ πρέπει νὰ διέπῃ γενικῶς μὲν τὴν φύσιν καὶ τὴν κοινωνίαν, εἰδικῶς δὲ τὴν ἀνθρωπίνην νόησιν καὶ δρᾶσιν, ἄλλως τὸ καθόλου Ὁν ἢ Γίγνεσθαι. Παραλλήλως ὑποδεικνύονται οἱ εἰδικοί νόμοι τῆς πραγματικότητος, οἵτινες πρέπει νὰ διέπωσι τὴν φύσιν καὶ τὴν κοινωνίαν, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας, ἄλλως τὸ καθόλου, Δέον ἢ δέον Γενέσθαι. Οὕτω τὸ παρὸν ἔργον κρίνει τὸν ὅλον ἀνθρώπινον πολιτισμὸν καὶ ἐξετάζει ἐὰν ἐδράζηται ἐπὶ ἀληθῶν καὶ ἀξίων βάσεων, συνάμα δὲ τονίζει τὰς πλάνας του, ἔνεκα τῶν ὁποίων πάσχει ἡ ἀνθρωπότης. Τοιουτοτρόπως ὑπὸ ἕνα γενικὸν νόμον, ἀποδεικνυόμενον λογικῶς καὶ ἐμπειρικῶς καὶ στηριζόμενον, εἰ δυνατόν, εἰς πάσας τὰς ἀνθρωπίνας γνώσεις, δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας, ὅλα αἱ ἐπιστήμαι καὶ αἱ τέχνηαι.

Ὁ γενικὸς οὗτος νόμος δὲν δύναται, οὔτε εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια τοῦ Ἰκόσμου, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἡ πᾶσα δυνατὴ καὶ ἀνετος, ἄλλως ἡ σχετικὴ ὑποκειμενικὴ ἀλήθεια τῆς ἀνθρωπότητος, ἥτις νὰ διευκολύνη κάλλιον πάσης ἄλλης γνώσεως, πίστεως ἢ γνώμης τὴν νόησιν καὶ δρᾶσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ συνεπῶς τὴν εὐημερίαν των. Οὕτω διὰ τοῦ παρόντος ἔργου σκοπεῖται νὰ παρασχεθῆ εἰς τὸν ἀγωνιῶντα καὶ ἀγωνιζόμενον ἄνθρωπον εἰς ἀσφαλῆς γνώμων γενικοῦ κύρους, οὐ μόνον διὰ τὴν ἐν γένει νόησιν καὶ δρᾶσιν αὐτοῦ ὡς ἀτόμου καὶ ὡς συνόλου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἢ καλλιτεχνικὴν ἐργασίαν του. Ὁ γνώμων οὗτος θὰ εἶναι καὶ ὁ γενικὸς νόμος τοῦ πνευματικοῦ καὶ ὕλικου Σύμπαντος, ὅστις διέπει καὶ πρέπει νὰ διέπῃ πᾶσαν φύσιν καὶ πᾶσαν κοινωνίαν, πᾶν σύνολον καὶ πᾶν ἄτομον, πᾶν συλλογικὸν ἢ ἀτομικὸν φαινόμενον καὶ ὃν πρέπει νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ μὴ παραβαίῃ ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν θέλῃ νὰ ἀποφεύγῃ τὰς καταστροφάς, ἄλλως τὰς κρίσεις τοῦ πολιτισμοῦ, αἰτινες οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ αἱ τιμωρίαι τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τὴν ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀμελείας ἢ ἐκ δόλου παράβασιν τοῦ ἰσχύοντος γενικοῦ νόμου τοῦ Σύμπαντος.

Ἴνα καλύτερον κατανοηθῆ τὸ παρὸν ἔργον πρέπει νὰ ὑποτεθῆ ὅτι εἰς ἄνθρωπος μὲ ὠριμον σκέψιν ἔρχεται αἰφνιδίως ἐξ ἐνὸς ἐτέρου πλανήτου εἰς τὴν Γῆν, ὅπου μὴ ἔχων μὲν οὐδεμίαν γῆϊνην γνώσιν καὶ πείραν, παραξενευόμενος ὁμοῦς διὰ τὰ συμβαίνοντα, καὶ ἐπωφελούμενος βαθμιαίως τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων καὶ συνηθειῶν ἀρχίζει κατ' ἀσυνήθη τρόπον νὰ σκέπτεται ἐπὶ τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς ἀνθρωπότητος, ἅτινα προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ, νὰ

έρευνήση καὶ νὰ λύσῃ. Ὑπὸ τοιούτους ὄρους οὐ μόνον εἰς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς χρησιμοποιουμένας λέξεις πρέπει νὰ δίδεται τὸ ἀληθές καὶ ἀγνὸν αὐτῶν νόημα συμφώνως πρὸς τὸ ὅλον πνεῦμα τῆς μελέτης ἀνευ οὐδενὸς σχετισμοῦ πρὸς ἤδη γνωστὰ φιλοσοφικά, πολιτικά ἢ κοινωνικά δόγματα, εἰμὴ μόνον πρὸς τὴν καθαρὰν ἐπιστήμην.

Προφανῶς διὰ τὴν πλήρωσιν ἐνὸς τόσοῦ εὐρέος καὶ ὑψηλοῦ σκοποῦ, ὃ τε γράφων καὶ ὁ ἀναγινώσκων θὰ ὑποστῶσι τὸν κάματον μιᾶς περιπετειώδους καὶ δυσκόλου διαδρομῆς ἀνά τὰς ποικίλας ἐπιστήμας καὶ τὰς παντοειδεῖς ἀνθρωπίνους γνώσεις, ἢ δὲ ἀναγκαιὰ χρῆσις νέων τρόπων τοῦ σκέπτεσθαι, νέων μεθόδων καὶ νέων θεωριῶν θὰ ἐπαυξήσωσι τὸν κάματον τοῦτον.

Β. Εἰδικά

Ὡς ἀντιλαμβάνεται τις τὸ πρόβλημα οὗ τὴν λύσιν ἀποπειρώμεθα ἔχει οὐ μόνον γενικωτάτην θεωρητικὴν, ἀλλὰ καὶ πρακτικὴν σημασίαν, διὰ τε τὰ άτομα καὶ τὰ σύνολα καὶ οὕτω καθίσταται τὸ μέγα θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν πρόβλημα τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπερ ἕκαστος ἄνθρωπος πρέπει νὰ κατανοήσῃ καὶ νὰ ἐπιλύσῃ.

Ὁ ἄνθρωπος ἀντιμετωπίζων τὸ θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν πρόβλημα, ἀντιμετωπίζει συνάμα δύο λύσεις δι' ἑκάτερον τούτων, μίαν πρόσκαιρον ἀφορῶσαν τὸ ἄτομον καὶ μίαν αἰωνίαν ἀφορῶσαν τὸ σύνολον. Πᾶσα ὁμῶς λύσις μὴ ἀποκτῶσα γενικὸν κύρος εἶναι ὑποκειμενική, οὐχὶ ἀντικειμενική, ἐφ' ὅσον δὲ δὲν ἐπιτυγχάνει εἶναι ἀπόπειρα καὶ οὐχὶ λύσις. Ὁ ἄνθρωπος ὅστις ἐκλέγει τὴν πρόσκαιρον καὶ ἀφορῶσαν μόνον τὸ ἄτομόν του λύσιν, εἶναι ὁ ἄνθρωπος τῆς δράσεως, ὁ ἐπιδιώκων τὸν ὕλικόν πλοῦτον. Ὁ ἄνθρωπος ὅστις ἐκλέγει τὴν αἰωνίαν καὶ ἀφορῶσαν τὸ σύνολον λύσιν εἶναι ὁ ἄνθρωπος τῆς σκέψεως, ὁ ἐπιδιώκων τὸν πνευματικὸν πλοῦτον. Ἄσχετον δὲ εἶναι τὸ ζήτημα δι' ἀμφοτέρους ἐὰν θὰ ἐπιτύχωσιν ἢ οὐ¹, ἐὰν θὰ ἄγωνται ὑπὸ ὀρθῶν ἀντιλήψεων ἢ οὐ. Ἡ πρόσκαιρος καὶ ἀφορῶσα τὸ ἄτομον λύσις ἐὰν ἐγράφετο, δὲν θὰ ἦτο εἰ μὴ μία αὐτοβιογραφία, γιγνομένη ἴσως βάσει μιᾶς προσωπικῆς κοσμοθεωρίας. Ἡ αἰωνία καὶ ἀφορῶσα τὸ σύνολον λύσις, καὶ ὅταν λέγωμεν αἰωνίαν νοοῦμεν τούλάχιστον διὰ μίαν ἱστορικὴν περίοδον, ἐὰν ἐγράφετο θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι μία κοσμοθεωρία, θίγουσα τὸ τε θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν πρόβλημα, καὶ ἐπιδιώκουσα τὴν λύσιν αὐτῶν.

Ἡ κοσμοθεωρία αὕτη ἵνα γνωσθῇ ἀπὸ τὸ σύνολον καὶ κατανικήσῃ τὸν χρόνον πρέπει νὰ γραφῇ. Ὁ συγγραφεὺς κέκτηται δύο ἐκφραστικὰ μέσα, δι' ὧν ὑλοποιεῖ τὸ πνεῦμα του, τὸν λόγον καὶ τὴν γραφήν. Ὅτι ὁ λόγος εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ μέσον τῆς σκέψεως ἔχει ἤδη ἀποδειχθῆ². Ὁ σκοπὸς τῆς σκέψεως εἶναι τὸ νόημα. Τὸ νόημα εἶναι σύνολον ἢ σύμπλεγμα παραστάσεων ἢ ἰδεῶν ἐπεξεργασμένων ἐν τῷ Νῶ, ὥστε τὸ νόημα ὡς σύνολον μὲν πρέπει νὰ κέκτηται ἀρτιότητα, ὡς σύμπλεγμα δὲ πυκνότητα.

Ἡ ἔκφρασις τῶν νοημάτων διὰ τῆς γλώσσης, ἢ λαλιᾶς, ἢ λόγου, ἦτοι δι' ἡχῶν οἵτινες φύσει ἐξαντλοῦνται μεθ' ἑκάστην ἔκφρα-

1 Ὁ Jouffroy ἤδη εἶπε: «Ce qui importe c'est l'effort non le succès».

2 Οὕτω, ὡς ἡ λαλιὰ ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, ἢ ἀνακάλυψις τοῦ πυρός ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τοῦ ὕλικου πολιτισμοῦ. Πρὸς. Ἀριστοτέλους, Πολιτικά.

σιν, ἂν δὲν ἀποτυπωθοῦν³, θὰ ἦτο ματαία διὰ τὸν σκοπὸν τῆς σταθερᾶς μεταδόσεως τῶν εἰς τὸ σύνολον. Οὕτω ἢ συνήθης ἀποτύπωσις αὐτῶν γίνεται διὰ τῆς γραφῆς⁴.

Ἐκαστος ὁμῶς συγγραφεὺς ἔχει ἴδιον τρόπον ἐκφράσεως, καὶ δὴ ἄλλως ἄλλοτε ἐκφράζεται, ἐκλέγων ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ του, ἴδια ἐκάστοτε γραμματικὰ καὶ συντακτικὰ σχήματα καὶ ἰδίας λέξεις καὶ φράσεις. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐκφράσεως καλεῖται ὕφος⁵. Ὁ συγγραφεὺς διὰ τοῦ ὕφους του ἐκλέγει τὰ συνήθη εἰς αὐτὸν καὶ ἀνάλογα πρὸς τὸ θέμα καὶ τὰ νοήματά του ἐκφραστικὰ μέσα, τὰ ταξινομεῖ, τὰ ρυθμίζει, τὰ θεμελιώνει, τὰ οἰκοδομεῖ, τὰ καλλωπίζει, τὰ φωτίζει, τοῦτο δὲ διότι πᾶν συγγραφικὸν ἔργον εἶναι οἰκοδόμημα, ὅπερ οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἴδουν καὶ νὰ θαυμάσουν, νὰ εἰσέλθουν καὶ κατοικήσουν εἰς αὐτό. Τὸ ὕφος πρέπει νὰ περιέχῃ προσωπικότητα, ἀναλογίαν, τάξιν, συμμετρίαν, ρυθμὸν, βάθος, ὕψος, πλάτος, δύναμιν, ἀρχιτεκτονικὴν, ἄνεσιν, κάλλος, σαφήνειαν.

Ὁ συγγραφεὺς ὁμῶς μὲ τὰ ἐκφραστικὰ αὐτοῦ μέσα εἶναι τὸ ἐν σκέλος τῆς προσπαθείας πρὸς ὀλικὴν ἢ μερικὴν λύσιν τοῦ θεωρητικοῦ καὶ πρακτικοῦ προβλήματος, τὸ ἕτερον σκέλος εἶναι τὸ θέμα. Τὸ θέμα εἶναι κάτι ὅπερ ἢ ἤδη τίθεται ἢ εἶναι τεθειμένον ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, εἶναι δηλαδὴ κάτι ὅπερ πρέπει νὰ ἔχῃ μορφήν καὶ οὐσίαν καὶ νὰ ἀφορᾷ τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ Μὴ Ἐγὼ, καὶ νὰ εὐρίσκηται ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ. Οὕτω ὡς ἔχον μορφήν πρέπει νὰ ἀφορᾷ τὴν νόησιν, ὡς ἔχον οὐσίαν πρέπει νὰ ἀφορᾷ τὴν δρᾶσιν, ὡς ἀφορῶν τὸ Ἐγὼ πρέπει νὰ εἶναι ἀνθρώπινον ἢ πνευματικόν, ὡς ἀφορῶν τὸ Μὴ Ἐγὼ πρέπει νὰ εἶναι παγκόσμιον ἢ ὑλικόν, ὡς εὐρισκόμενον ἐν χώρῳ πρέπει νὰ εἶναι φυσικόν, ὡς εὐρισκόμενον ἐν χρόνῳ πρέπει νὰ εἶναι ἱστορικόν, ὡς εὐρισκόμενον ἐν νῶ ἢ λόγῳ, πρέπει νὰ εἶναι κοινωνικόν. Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι αἱ γενικαὶ ιδιότητες τοῦ θέματος. Εἰδικώτερον ὁμῶς θέμα τι πρέπει νὰ κινή τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ἀφορᾷ τὸν ἄνθρωπον ἢ τὸ ἀνθρώπινον περιβάλλον, τὴν κοινωνίαν δηλαδὴ ἢ τὴν φύσιν, εἴτε ἐν γένει, εἴτε ἐν μέρει, εἴτε ἐν τῇ αἰωνιότητι, εἴτε ἐν ὠρισμένῃ χρονικῇ περιόδῳ, εἴτε ἀπείρως, εἴτε τοπικῶς, δηλαδὴ νὰ εἶναι λογικόν. Ἐὰν ἔχῃ πάσας τὰς ἀνωτέρω ιδιότητας, εἶναι πλήρες, ἦτοι ἐν σύστημα, ἔάν τινὰς εἶναι τμηματικόν, ἦτοι μονογραφία. Ἴνα ἐξ ἄλλου τὸ θέμα ἐνδιαφέρῃ τὴν νόησιν πρέπει νὰ εἶναι ἐναργές, ἵνα δὲ ἐνδιαφέρῃ τὴν δρᾶσιν πρέπει νὰ εἶναι ἐνεργόν, ἄλλως νὰ περιέχῃ πνεῦμα καὶ ὕλην, δηλαδὴ σκέψιν καὶ δρᾶσιν. Τὸ πνεῦμα ὑλοποιεῖται ἐν τῷ θέματι διὰ τῆς μεταβολῆς του εἰς ἔργον, ἢ δὲ ὕλη πνευματοποιεῖται ἐν τῷ θέματι διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς εἰς ιδέα. Τέλος ἢ ιδέα καὶ τὸ ἔργον περιέχουν ἀλήθειαν καὶ ἀξίαν ὅταν ἐμφανίζουσιν ἐνότητα καὶ μέθοδον.

3 Πρὸβλ. καὶ ἀποτύπωσιν εἰς φωνογραφικὰς πλάκας.

4 Ἡ γραφή ὑπῆρξεν ἡ δευτέρα μεγάλη ἀνακάλυψις τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ.

5 Πρὸβλ. γενικώτερον. Ἀριστοτέλους, Ρητορικὴ τέχνη, ἐκδ. Παπύρου, Ἀθήναι, 1938, ὡς καὶ Λογγίνου, Περί ὕφους.

Ι. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ Ἡ ΠΕΡΙ ΟΝΤΟΣ

Α'. ΓΕΝΙΚΑ Ἡ ΠΕΡΙ ΝΟΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΝΟΟΥΜΕΝΟΥ

§ 1. ΕΓΩ καὶ ΜΗ ΕΓΩ

Ὁ ἄνθρωπος γεννώμενος ἐν τῇ Φύσει καὶ ἐν τῇ Κοινωνίᾳ κατὰ πρῶτον λαμβάνει συνείδησιν ἑαυτοῦ καὶ εἶτα τῶν περὶ αὐτῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων. Ἡ συνείδησις ὁμοῦς αὕτη εἶναι κατ' ἀρχὰς ἀόριστόν τι ζωϊκὸν συναίσθημα, ὅπερ σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀποβαίνει ἢ κανονικὴ συνείδησις τοῦ κοινού ἀνθρώπου⁶. Πρὸ τῆς συνείδησεως τοῦ ἀνθρώπου ἐμφανίζεται ὁ κόσμος, ὅστις διὰ μὲν τὰς αἰσθήσεως παρουσιάζεται ὡς μία ἀτελεύτητος ποικιλία πραγμάτων καὶ φαινομένων, διὰ δὲ τὴν νόησιν ὡς ἐν θαυμαστόν καὶ ἄλυτον πλέγμα ἀπείρων αἰνιγμάτων. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ κατὰ πρῶτον μὲν σχηματίζει ἐν ἑαυτῷ μίαν ὑποσυνείδητον ἢ ἐνσυνείδητον ἰδέαν, τὴν ἰδέαν τοῦ Ἐγώ, εἰς αὐτὴν δὲ ἀντιτίθεται μία ἄλλη ἰδέα, ἢ ἰδέα τοῦ Μὴ Ἐγώ. Τὸ πρῶτον ὅθεν προκύπτει πρόβλημα εἶναι πῶς σχηματίζεται ἢ ἰδέα τοῦ Ἐγώ. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν αἰσθανόμενον, ἦτοι ὄν ὅπερ δέχεται ἐρεθισμοὺς ἢ ἐπιδράσεις καὶ ἀπαντᾷ ἀναλόγως. Ἐμφανίζεται πρὸ τῆς ἀνθρωπίνης συνείδησεως δηλαδὴ μία ἀλληλεπίδρασις μεταξὺ τοῦ Ἐγώ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγώ. Ἡ ἀλληλεπίδρασις αὕτη ἢ ἀντανάκλασις μεταξὺ τοῦ Ἐγώ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγώ ἔχει μίαν συνέχειαν, ἦτοι μίαν χωρικὴν τάξιν καὶ μίαν διάρκειαν, ἦτοι μίαν χρονικὴν τάξιν. Αἱ ἀλληλεπιδράσεις δηλαδὴ διαδέχονται ἀλλήλας ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ⁷, τὸ σημεῖον δὲ ἔνθα πάντοτε προσκρούουν καὶ συναντῶνται εὐρίσκεται ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ. Τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι τὸ Ἐγώ. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἔχει κάτι κοινὸν μὲ τὸ περιβάλλον του, τὸ κοινὸν τοῦτο εἶναι ὁ χώρος καὶ ὁ χρόνος, ἐνῶ δὲ ἔχει μίαν κοινότητα μὲ τὸ περιβάλλον του, ἦτις ἐκδηλοῦται μὲ μίαν ἀλληλεπίδρασιν, διακρίνει συνάμα ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ περιβάλλοντός του, διότι δέχεται συνεχῶς τὰς ἐπιδράσεις εἰς τὸ ἴδιον σημεῖον τὸ χωρικόν του Ἐγώ, αἵτινες οὕτω δημιουργοῦσι εἰς αὐτὸν τὴν ἔννοιαν τοῦ χώρου, αἱ ἐπιδράσεις δὲ αὗται διαδέχονται ἀλλήλας εἰς τὸ χρονικόν του Ἐγώ, δημιουργοῦσαι εἰς αὐτὸν τὴν ἔννοιαν τοῦ χρόνου. Αἱ ἐξωτερικαὶ δηλαδὴ ἐπιδράσεις δημιουργοῦσιν εἰς αὐτὸν μίαν χωρικὴν καὶ χρονικὴν ἐσωτερικὴν ἐνότητα, ἐν Ἐγώ.

Πλὴν τῆς παθητικῆς ταύτης δημιουργίας τοῦ Ἐγώ, συντελεῖται συνάμα καὶ μία ἐνεργητικὴ δημιουργία. Ὁ ἄνθρωπος ἐπιδρῶν ἢ ἀντεπιδρῶν εἰς τὸ περιβάλλον του, αἰσθάνεται ἑαυτὸν κινούμενον ἐν χώρῳ καὶ ὑπάρχοντα ἐν χρόνῳ καὶ ἐξαρτώμενον ἐν λόγῳ. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ λαμβάνει πείραν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἢ τοῦ περιβάλλοντος.

6. Βλ. γενικώτερον G. Dwelshauvers, *Traité de psychologie*, Paris 1928. A. I. Carrel, *L'Homme et l'inconnu*.

7. Περὶ τῶν ἐποπτεῶν τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου βλ. Im Kant, *Kritik der Reinen Vernunft*, 1788. Βλ. ὡσαύτως, E. R. Jaensch *über die Wahrnehmung des Raumes*, Leipzig, Barth, 1911. E. Borel, *L'Espace et le temps*, Paris 1925.

λοντός του και λαμβάνει πλέον ώρισμένην συνείδησιν τοῦ Ἐγώ του και τοῦ Μη Ἐγώ. Δηλαδή αἰσθάνεται.

Αἱ αἰσθήσεις του δὲ λειτουργοῦν ἐντὸς τοῦ χώρου και τοῦ χρόνου, οὐχὶ διότι αἱ ἔννοιαι τοῦ χώρου και τοῦ χρόνου εἶναι ἔμφυτοι εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν ἢ ἐκ τῶν προτέρων ἔννοιαι, δηλαδή, a priori, ἀλλὰ διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ καταργήσῃ τὸν χώρον και χρόνον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀναγκαίως ὑπάρχει, και οὐτινος ἀπαρτίζει τμήμα και οὐσίαν, ἐνῶ εὐκόλως καταργεῖ τὰς παραστάσεις τῶν αἰσθήσεων, αἵτινες εἶναι μεταβληταὶ και οὐχὶ τμήμα ἢ οὐσία τοῦ Ἐγώ του και αἵτινες ἀπουσιάζουσαι οὐδὲν μεταβάλλουσι ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς του ὑπάρξεως. Οὕτω τὸν χώρον και χρόνον δὲν ἀντιλαμβάνεται ὁ ἄνθρωπος ὡς ἐννοίας a priori, ἀλλ' ὡς κοινὸν τρόπον τοῦ αἰσθάνεσθαι τοῦ Ἐγώ και τοῦ παριστάνεσθαι τοῦ Μη Ἐγώ, ἔχοντα πηγὴν τὴν ἐμπειρίαν, ἣτις ἐν τε τῷ Ἐγώ και τῷ Μη Ἐγώ, μᾶς παρουσιάζει χωρικὴν τάξιν, ἣτοι παράθεσιν, οὐχὶ συγχώνευσιν πραγμάτων, δηλαδή χώρον, και χρονικὴν τάξιν, ἣτοι ἀλληλοδιαδοχὴν φαινομένων και οὐχὶ ἐν ἑφ' ἄπαξ συμφαινόμενον, δηλαδή, χρόνον. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὰς δύο κοινὰς ταύτας ἐννοίας τοῦ χώρου και τοῦ χρόνου, ἅς δι' ἀφαίρέσεως ἅμα και συνθέσεως νοεῖ, ἀδυνατεῖ δὲ νὰ καταργήσῃ προκειμένου νὰ νοήσῃ ἐμπειρικὰ πράγματα ἢ φαινόμενα και νὰ ἐκφέρῃ περὶ αὐτῶν κρίσεις. Δύναται ὅμως νὰ τὰς καταργήσῃ προκειμένου περὶ ἰδεῶν, διότι αἱ ἰδέαι εἶναι κατάργησις ἢ ἄρνησις πάσης ἐμπειρίας, πάσης ἐποπτείας, πάσης κατηγορίας και πάσης κρίσεως, και οὐχὶ σύνθεσις ἀλλὰ συμπέρασμα τι⁸.

Ἐνῶ ὅμως μέχρι τοῦδε αἱ αἰσθήσεις, ὡς ἀντιθέσεις ἢ σύνδεσμοι μεταξὺ τοῦ Ἐγώ και τοῦ Μη Ἐγώ ἐλειτούργουν ἢ ἐκινούντο μεταξὺ τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως και τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ὁ ἄνθρωπος ἀντιλαμβάνεται συνάμα ὅτι αἱ αἰσθήσεις του λειτουργοῦσιν ἢ κινούνται και ἐν ἑαυτῷ, ἐν τῷ Ἐγώ του και ὅτι δὲν δέχονται ἢ ἀνταναικλῶσι μόνον ἐπιδράσεις ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, οὐδὲ ἀποστέλλουσι μόνον ἐπιδράσεις εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ἀλλὰ και ἀλληλοεπιδρῶνται. Ἰδίᾳ δὲ προτοῦ ὁ ἄνθρωπος πέμψη μίαν ἐπίδρασιν εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, λαμβάνει χώραν ἐν ἑαυτῷ μίαν ἀλληλεπίδρασιν, μίαν ἀντανάκλασιν, ἐν ἀποτέλεσμα ἐσωτερικόν, ὁ ἄνθρωπος δηλαδή συναισθάνεται και νοεῖ. Οὕτω ἐνῶ μέχρι τοῦδε ὁ ἄνθρωπος ἤσθάνετο, τώρα συγχρόνως νοεῖ⁹ ὑπὸ εὐρείαν ἔννοιαν.

Ἡ νόησις αὕτη οὖσα ἐσωτερικὴ λειτουργία, λαμβάνει ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἐνότητος τοῦ Ἐγώ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ποικιλίαν, ἣτοι τὴν πολλότητα ἢ ὀλότητα τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων και φαινομένων (κατηγορίαι ποσότητος), ἐκ τῆς αὐτοσυνειδήσεως τοῦ Ἐγώ, ἣτοι τῆς ἐσωτερικῆς καταφάσεως ἢ ἀρνήσεως και αὐτοπεριορισμοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ περιβάλλον του (κατηγορίαι ποιότητος), ἐκ τῆς χρονικῆς ἀλληλοδιαδοχῆς τῶν παραστάσεων τοῦ Ἐγώ ἣτοι ἐκ τῶν, κατ' αἰτιότητα, ὄντοτητα, ἢ κοινότητα, σχέσεων μεταξὺ τῶν ἐσωτερικῶν αἰσθημάτων, ἢ νοημάτων και τῶν ἐξωτερικῶν φαινομένων ἢ μεταξὺ ἀμφοτέρων τούτων (κατηγορίαι σχέσεως), ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν τὸ Ἐγώ ἔρχεται

8 Πρβλ. I m. Kant, Kritik der Reinen Vernunft, 1788, διὰ τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τῶν ὄρων και τῶν ἐννοιῶν, Βλ. Χρ. Ἀνδρούτσου, Λεξικὸν τῆς Φιλοσοφίας Ἀθῆναι 1929, ἰδία δὲ Rudolf Eisler, Wörterbuch der Philosophischen Begriffe 3 τόμ, 4η ἔκδ. Berlin 1927—1930. Οὕτω ἡ ἰδέα τῆς Δικαιοσύνης δύναται μὲν νὰ ἰσχύῃ μόνον ἐν λόγῳ, πρέπει ὅμως νὰ ἐφαρμόζεται και ἐν χώρῳ και χρόνῳ.

9 Πρβλ. γενικῶς E. Goulot, traité de logique, Paris 1918, G. Milhaud, Essai sur les conditions et les limites de la certitude logique, 3η ἔκδ. 1912, Chr. Sigwart Logik, 5η ἔκδ. 2 τόμ. Tübingen, Mohr 1924, N. Wundt, Logik 5η ἔκδ. 3 τόμ. Stuttgart Enke 1920—1924, Θεοφ. Βορέα, Λογικὴ, Ἀθῆναι 1932, ἐνθα και πλουσία βιβλιογραφία, Π. Α. Ἀγιοσαφίτου, τὸ Ἐγώ, Ἀθῆναι 1901.

εις έπαφήν με τὸ περιβάλλον του, ὅτε μὲν τυχαίως, ὅτε δὲ ἀναγκαιώς, ὅτε δὲ πραγματικῶς (κατηγορίαί τρόπου).

Ὡστε ἐνῶ αἰσθησις εἶναι μία ἀλληλεπίδρασις ἢ ἀντανάκλασις μεταξὺ τοῦ Ἐγῶ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγῶ, συναίσθησις καὶ νόησις εἶναι ὁ ἐσωτερικὸς σύνδεσμος τῶν ἐν τῷ Ἐγῶ ἀλληλεπιδράσεων ἢ ἀντανεκλάσεων ἢ παραστάσεων. Ἡ ἐσωτερικὴ αὕτη ἀλληλεπίδρασις τῶν παραστάσεων ἐν τῷ Ἐγῶ, καλουμένῃ γενικώτερον νόησις ἢ Λόγος ἐμφανίζεται ὡς συναίσθησις μὲν ὅταν ὁ ἄνθρωπος κρίνη τὰς παραστάσεις ὡς πρὸς τὴν ἐπήρεια αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Ἐγῶ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγῶ, δηλαδὴ κατ' ἀξίαν, ὡς νόησις δέ, ὅταν ὁ ἄνθρωπος κρίνη τὰς παραστάσεις καθ' ἑαυτὰς ἢτοι ὡς πρὸς τὴν σχέσιν αὐτῶν μετὰ τοῦ Ἐγῶ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγῶ, δηλαδὴ κατ' ἀλήθειαν. Ἄλλως ἢ μὲν συναίσθησις εἶναι κρίσις ἀφορῶσα τὸ γενησόμενον ἢ δέον γενέσθαι, ἐνῶ νόησις εἶναι κρίσις ἀφορῶσα τὸ γενόμενον ἢ γιγνόμενον.

Αἱ αἰσθήσεις ὁμῶς δὲν δημιουργοῦσι μόνον ἓνα ἐσωτερικὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῶν ἐν τῷ Ἐγῶ παραστάσεων, ἀλλὰ παραλλήλως καὶ ἓνα ἐξωτερικὸν ἀντισύνδεσμον μεταξὺ τῶν παραστάσεων καὶ τοῦ Μὴ Ἐγῶ. Ὁ ἐξωτερικὸς οὗτος ἀντισύνδεσμος λέγεται βούλησις, ἐμφανίζεται δὲ ὡς ἀντίδρασις τοῦ Ἐγῶ ἢτις ἐκδηλοῦται οὐχὶ ὡς αἴσθημα, ἢ συναίσθημα, ἢ παράστασις, ἢ κρίσις, ἢ νόημα, ἀλλ' ὡς τάσις πρὸς δράσιν ἢ πρᾶξιν ἢ ὡς προσδοκία δράσεως ἢ πράξεως ἢ γεγονότος. Ἡ βούλησις ὅταν μὲν ἀμέσως πραγματοποιεῖται λέγεται ἐνεργητικὴ, ὅταν δὲ παραμένῃ ἐν λανθανούσῃ καταστάσει λέγεται δυναμικὴ. Ὅταν ἐξ ἄλλου ἢ βούλησις πραγματοποιεῖται διὰ τοῦ Ἐγῶ λέγεται ὑποκειμενικὴ, ὅταν δὲ διὰ τοῦ Μὴ Ἐγῶ λέγεται ἀντικειμενικὴ. Οὕτω ἢ βούλησις ἐμφανίζεται ὡς σύνδεσμος τῆς καθόλου νοήσεως πρὸς τὴν καθόλου δράσιν, ἀλλως ὡς σύνδεσμος τοῦ Λόγου ἢ πνεύματος πρὸς τὸν χωρόχρονον ἢ τὴν ὕλην.

Ἡ ἐν γένει ὄθεν ψυχικὴ ἢ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐμφανίζεται ἡμῖν ὡς μία τριπλῆ πορεία ἐκ τοῦ Μὴ Ἐγῶ πρὸς τὸ Ἐγῶ ὡς αἰσθησις, ἐν τῷ Ἐγῶ ὡς συναίσθησις καὶ νόησις, ἐκ τοῦ Ἐγῶ πρὸς τὸ Μὴ Ἐγῶ ὡς βούλησις. Ἀντίστροφος πορεία δὲν φαίνεται δυνατὴ, διότι δὲν εἶναι δυνατόν πρῶτον νὰ θελήσῃ τις κάτι καὶ ὕστερον τὸ βούλημα αὐτὸ νὰ τὸ νοήσῃ καὶ νὰ τὸ αἰσθανθῇ ὡς αἴσθημα. Τὸ βούλημα τοῦτο θὰ ἦτο ἀφ' ἑνὸς ἀόριστον, ἀφ' ἑτέρου ἀδύνατον, διότι τὸ Μὴ Ἐγῶ μεταβιβάζει εἰς τὸ Ἐγῶ ὠρισμένα καὶ δυνατὰ πράγματα ἢ φαινόμενα ὑπὸ τὸν τύπον τῶν αἰσθημάτων. Ἰνα ἦτο δυνατὴ τοιαύτη πορεία θὰ ἔπρεπε ἢ ψυχικὴ ἢ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐπήγαξε ἐκ μόνου τοῦ Ἐγῶ ἄνευ συνεργίας τοῦ Μὴ Ἐγῶ, ἄνευ δηλαδὴ τῆς ἐμπειρίας, ὅποτε τὸ Ἐγῶ θὰ ὑλοποιεῖ τὰ βουλήματά του¹⁰ ἢ τὰ νοήματά του¹¹ ἢ τὰ συναίσθηματά του ἢ τὰ αἰσθηματά του. Τοιαύτη πλάνη θὰ προέκυπτε ἴσως ἐκ τῆς συγχύσεως τῆς βουλήσεως πρὸς τὸ ἐνστικτον ὅπερ εἶναι μίγμα αἰσθήσεως, συναίσθήσεως, νοήσεως καὶ βουλήσεως ἐν ὑποτυπῶδει ἢ ἐμβρυῶδει καταστάσει. Εἰ καὶ ἔνεκα τοῦ μεταξὺ τῶν ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος συχνάκις ἐμποιεῖται ἢ ἐντύπωσις ὅτι, αἰσθησις, συναίσθησις, νόησις καὶ βούλησις ἐμφανίζονται συγχρόνως λογικῶς καὶ χρονικῶς, κατὰ πρῶτον ἐμφανίζεται ἢ αἰσθησις, εἶτα ἢ συναίσθησις καὶ ἢ νόησις καὶ τέλος ἢ βούλησις¹².

Οὕτω συγχρόνως πρὸς τὸ νόημα σχηματίζεται τὸ συναίσθημα, ὅπερ

10. Πρβλ. A. Schopenhauer, die Welt als Wille und Vorstellung, J. Fichte, Grundlage der gesamten Wissenschaftslehre, 1794.

11. Πρβλ. F. Hegel, Phaenomenologie des Geistes, 1807. G. Berkeley, A treatise concerning the principles of human knowledge 1710.

12. Τοῦτο ἀλλωστε ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἀτομικὴ πείρα καὶ ἡ ὁμαδικὴ ἱστορία τῶν ἀνθρώπων. Κατὰ πρῶτον ἀντιλαμβάνονται αἰτίαι, ἢτοι αἰσθάνονται, εἶτα χρησιμοποιοῦν μέσα, ἢτοι κρίνουν ἢ νοοῦν καὶ τέλος ἐπιδιώκουν σκοπούς, ἢτοι θέλουν.

εἶναι ἢ κατάφασις ἢ ἀπόφασις τοῦ Ἐγὼ σχετικῶς πρὸς τὴν δημιουργουμένην σχέσιν ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς βουλήσεως. Τὸ Ἐγὼ δηλαδὴ ὅτε μὲν ἱκανοποιεῖται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἐκ τοῦ αἰσθήματος ἢ τοῦ νοήματος ἢ τοῦ βουλήματος, ὅτε δὲ οὐ, ἀναλόγως τῆς ἐκπληρώσεως ἢ οὐ τοῦ προορισμοῦ του. Οὕτω διὰ τῆς αἰσθήσεως δημιουργεῖται τὸ αἶσθημα ὅπερ ἐκδηλοῦται διὰ σωματικῶν κινήσεων ἢ μορφοσμῶν ἢ ἀνάρθρων κραυγῶν. Εἶτα σὺν τῇ ἐξελιξεί δημιουργοῦνται αἱ παραστάσεις, ὡς συναισθήματα ἢ κρίσεις, αἵτινες ἐκφράζονται εἰς ἤχους ἢ λέξεις ἢ φράσεις, δι' ὠρισμένου ὄργάνου, τῆς γλώσσης, καὶ διὰ τοῦ σώματος ὡς συνόλου. Οὕτω εἰς δημιουργίαν τῆς συναισθήσεως συντελοῦν πάσαι αἱ αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῶν καθ' ἕκαστον σωματικῶν αὐτοῦ ὀργάνων, ἐνῶ εἰς τὴν κυρίως νόησιν συντελοῦν ἢ γλώσσα καὶ ὁ ἐγκέφαλος. Ἡ γλώσσα συνηθίζει ὥστε τὰς ἐσωτερικὰς ἀντανεκλαστικὰς κινήσεις νὰ ἐπαναλαμβάνη ταυτοσήμως, δι' ὁμοίων δηλαδὴ κινήσεων ἐφ' ὅσον κέκτηνται τὸ αὐτὸ περιεχόμενον. Ὡστε ὠρισμένη ἐσωτερικὴ ἀντανάκλασις ἢ παράστασις προξενεῖ ὠρισμένην κίνησιν τῆς γλώσσης, ἐπαναλαμβανομένη δὲ ἢ ἀντανάκλασις ἀναγκάζει τὴν γλώσσαν νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν αὐτὴν κίνησιν. Τὸ σύνολον τῶν ὑπὸ τῆς γλώσσης οὕτως συστηματικῶς ἢ μηχανικῶς ἐκπεμπομένων ἤχων λέγεται λαλιὰ ἢ λόγος. Ὅσακις ἐννοεῖται ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἐφησυχάζει ἢ ὁ ἀνθρωπος εἶναι ἀφηρημένος διὰ τῆς φαντασίας, ἢ προσκεκολλημένος εἰς τὸ αἶσθημα καὶ ἢ γλώσσα ἐφησυχάζει.

Ἡ λαλιὰ ἢ κάλλιον λόγος ἔχει διττὴν ἐκδήλωσιν, τὴν ἐξωτερικὴν, εἰς ἤχους ἐκφραζομένους διὰ τῆς γλώσσης καὶ τὴν ἐσωτερικὴν εἰς ὀράματα κυρίως ἐκφραζόμενα διὰ τοῦ νοῦ, ὥστε ὁ λόγος ἀποκτᾷ διττὴν ἔννοιαν, νοούμενος ὡς λαλιὰ ἢ γλώσσα, καὶ ὡς λογικὴ, ὑπαγόμενος ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως εἰς ἰδίους κανόνας ἔχοντας τὴν ρίζαν των εἰς τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ Μη Ἐγὼ¹³. Μόλις δημιουργηθῇ ἢ λαλιὰ ἀρχεται δημιουργούμενος καὶ ὁ λόγος. Δηλαδὴ ἢ ἐκφρασις τῶν ἤχων ἢ κάλλιον αἱ κινήσεις τῆς γλώσσης δημιουργοῦν ἀναλόγους κινήσεις εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ἐνθα ἀνασχηματίζονται αἱ ἀνάλογοι παραστάσεις καὶ οὕτω δημιουργεῖται ἢ σκέψις¹⁴. Αἱ κινήσεις τῆς γλώσσης δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνωνται κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ ἐκπέμπουν ἤχους, ἀρκεῖ νὰ γίνωνται ἔστω καὶ στοιχειωδῶς ἢ ὑποσυνειδητῶς ὥστε νὰ θέτωσιν εἰς ἀνάλογον κίνησιν τὰ σχετικὰ κύτταρα τοῦ ἐγκεφάλου, ἅτινα ἀλλοιούμενα σχηματίζουσι τὰς παραστάσεις. Οὕτω ἢ γλώσσα ἀποβαίνει ὁ μοχλὸς τοῦ πολυσυνθέτου μηχανήματος τῆς σκέψεως, ἀνευ δὲ τοῦ μοχλοῦ τούτου εἶναι ἀδύνατος ἢ σκέψις καὶ ἢ νόησις ἐν γένει.

Εἶτα διὰ ρυθμικῶν τοιούτων κινήσεων τῆς τε γλώσσης καὶ τοῦ ἐγκεφάλου, ἀνασχηματίζονται αἱ σχετικαὶ παραστάσεις, ἀλληλεκτοπιζονται, ἀνασυνδέονται, ἀποκλείουσαι ξένην τινα ἢ τρίτην παράστασιν, ἢ διαδέχονται ἀλλήλας, βάσει τῆς χωρικῆς καὶ χρονικῆς ἐμπειρίας, δηλαδὴ κατὰ τὴν χωρικὴν ἢ χρονικὴν τάξιν τῶν αἰσθήσεων. Οὕτω ὁ μὲν ἀνασχηματισμὸς τῶν παραστάσεων δημιουργεῖ τὸν νόμον τῆς ταυτότητος, ὁ ἀλληλεκτοπισμὸς τὸν νόμον τῆς ἀντιφάσεως, ἢ ἀνασύνδεσις καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς ξένης τινος ἢ τρίτης παραστάσεως τὸν νόμον τῆς τοῦ τρίτου ἀποκλείσεως καὶ ἢ ἀλληλοδιαδοχὴ τὸν νόμον τοῦ ἀποχρῶντος λόγου ἢ τῆς αἰτιότητος¹⁵.

13. Πρβλ. τὴν γραμματικὴν, συντακτικὴν, λογικὴν κλπ. δι' αὐτοπαρατηρήσεως δύνανται νὰ ἐξακριβωθῇ ἢ σύγχρονος κίνησις τῆς γλώσσης μετὰ τὴν σκέψιν, ὅσον ἀσυναίσθητος καὶ ἄν εἶναι. Πρβλ. καὶ Walther Rathenau, Zur Mechanik des Geistes, 1912, Berlin 21η ἔκδ.

14. Πρβλ. καὶ Dr. Pierre Janet, Les débuts de l'intelligence. Τοῦ αὐτοῦ, L'intelligence avant le langage. Ὡσαύτως Lipps, Grundriss der Psychophysik, 3η ἔκδ. 1921.

15. Πρβλ. γενικώτερον Wundt, Logik (5η ἔκδ. 1924). Sigwart, Logik (5η ἔκδ. 1924). Th. Lipps, Grundzuege der Logik (2α ἔκδ. 1912). W. Johnson, Logik (1924).

Δηλαδή ὁ ἀνασχηματισμὸς μιᾶς παραστάσεως διὰ τῆς αὐτῆς κινήσεως τῆς γλώσσης ἀνασχηματίζει πάντοτε τὴν αὐτὴν παράστασιν, ἐξ οὗ ὁ νόμος τῆς ταυτότητος. Ὁ σύνδεσμος δύο ὁμοίων παραστάσεων ἀποκλείει πᾶσαν ξένην παράστασιν, ἐξ οὗ ὁ νόμος τῆς τοῦ τρίτου ἢ μέσου ἀποκλείσεως, ἢ παράταξις δύο ἀντιθέτων παραστάσεων ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ φέρει τὸν ἐκτοπισμὸν τῆς μιᾶς, ἐξ οὗ ὁ νόμος τῆς ἀντιφάσεως, ἢ ἀναπαράστασις δὲ τῶν παραστάσεων ἐν χρόνῳ δημιουργεῖ τὴν ἀλληλουχίαν ἢ ἀλληλοδιαδοχὴν τῶν παραστάσεων, ἐξ οὗ ὁ νόμος τοῦ ἀποχρῶντος λόγου ἢ τῆς αἰτιότητος.

Παρατηροῦμεν ὅτι οἱ τρεῖς πρῶτοι νόμοι, ὁ τῆς ταυτότητος, τῆς ἀντιφάσεως καὶ ὁ τῆς τοῦ τρίτου ἀποκλείσεως, ἔχουσι τὴν ρίζαν τῶν εἰς τὰς κατὰ χώρον αἰσθήσεις, ἐνῶ ὁ τοῦ ἀποχρῶντος λόγου εἰς τὰς κατὰ χρόνον. Ὡστε ἡ ἔννοια¹⁶ τοῦ γώρου καὶ τοῦ χρόνου εἰσέρχεται ἐν τῷ νῶ διὰ τῆς ἐμπειρίας καὶ δὴ διὰ δύο ὁδῶν συγχρόνως τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, ἅτινα ἀμφοτέρωθεν εὕρηται ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ. Οὕτω ἡ νόησις καὶ ἡ λαλιά ἀποδεικνύονται συνάμα λογικὰ καὶ ἐμπειρικὰ ἢ κοινωνικὰ καὶ φυσικὰ προϊόντα. Ὁθεν Ἐγὼ μὲν εἶναι πᾶν γιγνόμενον, Μὴ Ἐγὼ δὲ πᾶν ἀντιγιγνόμενον.

Μέχρι τοῦδε ἐξετάσαμεν τὸν ἄνθρωπον ὡς γνωστικὸν ὄν, ὁ ἄνθρωπος ὅμως δὲν ἐκδηλοῦται μόνον γλωσσικῶς ἢ πνευματικῶς, διότι ἄλλως θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ζήσῃ μόνον μὲ αἰσθήματα, συναισθήματα, νοήματα καὶ βουλήματα. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει συγχρόνως ὑλικὰς ἢ οἰκονομικὰς ἀνάγκας. Ὁ ἄνθρωπος ἀντιμετωπίζων τὸ γνωστικὸν ἢ πνευματικὸν πρόβλημα, ἐμφανίζεται ὡς θεωρητικὸς. ἀντιμετωπίζων δὲ τὸ οἰκονομικὸν ἢ ὑλικὸν πρόβλημα ἐμφανίζεται ὡς πρακτικὸς, ἦτοι ὁ ἄνθρωπος ἐμφανίζεται ὡς νοῶν καὶ ὡς δοῶν¹⁷. Ὁ θεωρητικὸς κᾶτι χαρίζει εἰς τὸ σύνολον, ὁ πρακτικὸς κᾶτι ἀπουσιᾶ ἐκ τοῦ συνόλου. Τὸ σύνολον τῆς δράσεως τοῦ Ἐγὼ δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ὑλικὸν ἢ πρακτικὸν ἀγῶνα, ἐνῶ τὸ σύνολον τῆς νοήσεως, πνευματικὸν ἢ θεωρητικὸν ἀγῶνα. Φανερόν ὅμως εἶναι ὅτι πρᾶξις ἄνευ σκέψεως εἶναι δυνατὴ, ὡς ἡ ζωὴ ἄνευ σκέψεως, τοῦτο δὲ διότι ἐν ζωϊκὸν σύστημα ζῆ ἔστω καὶ ἂν ἀδρανῆ τὸ νευρικὸν τοῦ συστήματος, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀντιστρόφως, διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος εἶναι συνήθως πρακτικὸς καὶ σπανίως θεωρητικὸς.

Ἐξ οὗ ὁ ἄνθρωπος ὅθεν διακρίνων τὸ Ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Μὴ Ἐγὼ θέτει πρὸ ἑαυτοῦ προβλήματα οὐσιῶν αἰτίνας μετατρέπονται εἰς μορφὰς συντηρούσας τὴν ὑλικὴν ζωὴν, καὶ οὐχὶ προβλήματα μορφῶν αἰτίνας δὲν μετατρέπονται εἰς οὐσίας καὶ δὲν ἐξυπηρετοῦσι τὴν ὑλικὴν ζωὴν. Οὕτω τὸ γνωστικὸν ἢ θεωρητικὸν πρόβλημα ὡς ἀφορῶν μορφὰς, εἶναι ἀντίθετον ἢ διάφορον πρὸς τὸ οἰκονομικὸν ἢ πρακτικὸν πρόβλημα ὡς ἀφορῶν οὐσίας. Τὸ τε ὅμως θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν πρόβλημα δὲν θὰ ἦσαν προβλήματα ἐὰν ἐπλήρουν ἢ ἱκανοποιούν τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀθρώπου, δι' ὅπερ ὁ ἄνθρωπος θεωρητικῶς μὲν τυραννεῖται ὑπὸ ἀγνοῶν, πρακτικῶς δὲ ὑπὸ στερήσεων. Τελικῶς ὅθεν τὸ Ἐγὼ νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς μία πορεία τῆς νοήσεως πρὸς τὴν δράσιν καὶ τὸ Μὴ Ἐγὼ ὡς μία πορεία τῆς δράσεως πρὸς τὴν νόησιν.

16. Κατὰ τὸν Kant, ἐποπτεία, πρβλ. *Kritik der Reinen Vernunft*. Πρβλ. καὶ A. S. Eddington, *Raum, Zeit und Schwere*, Braunschweig, 1923. E. Borel, *L'Espace et le temps*, Alcan, 1925.

17. Κατὰ τὸν Fichte, ὅταν τὸ Ἐγὼ θέτει ἑαυτὸ ὡς περιορισμένον ὑπὸ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, εἶναι θεωρητικόν, ὅταν δὲ τὸ Ἐγὼ θέτει τὸ Μὴ Ἐγὼ ὡς περιορισμένον ὑπὸ τοῦ Ἐγὼ εἶναι πρακτικόν.

§ 2. ΛΟΓΟΣ καὶ ΧΩΡΟΧΡΟΝΟΣ

Εἶδομεν ὅτι τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ Μὴ Ἐγὼ δημιουργοῦνται οὐ μόνον ἐν χώρῳ καὶ ἐν χρόνῳ, ἀλλὰ καὶ καθ' ὀρισμένον τρόπον ἢ λόγον. Οὕτω νοοῦνται ὑφ' ἡμῶν καὶ ἐμφανίζονται ἡμῖν ὁ χῶρος, ὁ χρόνος καὶ ὁ λόγος, ὡς θεμελιώδεις ἔννοιαι.

Ἀφοῦ ἠρευνήσαμεν τὰς ιδέας τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγὼ θετικῶς, δηλαδή ὡς συνεπείας μιᾶς δημιουργίας, ἀνεύρομεν πλὴν τῶν ἄλλων καὶ τὰς τρεῖς ἀνωτέρω θεμελιώδεις ἐννοίας διὰ πάντα νοοῦντα καὶ διὰ πᾶν νοούμενον, ἤδη θὰ ἐρευνήσωμεν αὐτὰς καὶ ἀρνητικῶς, δηλαδή ὡς συνεπείας μιᾶς καταστροφῆς ἢ μιᾶς καταλύσεως. Οὕτω ἐάν καταλύσωμεν νοερώς ὅλας τὰς ὑλικὰς ιδιότητας ἐνὸς Μὴ Ἐγὼ, ἐνὸς ἐξωτερικοῦ πράγματος ἢ φαινομένου, ἄλλως ἐάν φαντασθῶμεν ὡς μὴ ὑπαρχούσας πάσας αὐτοῦ τὰς αἰσθητὰς ιδιότητας, ἦτοι μορφήν, σχῆμα, χρῶμα, ἦχον, βάρος, ὄγκον, ὄσμήν, ἀφήν, ἀντίδρασιν κλπ. θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι τὸ μὲν πρᾶγμα ἢ φαινόμενον ἐξαφανίζεται, παραμένουν ὅμως τρεῖς θεμελιώδεις ἐννοιαί, αἵτινες εἶναι ἀκατάλυτοι διὰ πάντα νοοῦντα καὶ διὰ πᾶν νοούμενον.

Αἱ ἐννοιαί αὗται αἵτινες θεωροῦνται ἀπαραίτητοι διὰ τὴν κατανόησιν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν φαινομένων¹⁸ εἶναι αἱ ἑξῆς:

α) ὁ Χῶρος, εἰς ὃν ὑπῆρξε τὸ πρᾶγμα ἢ τὸ φαινόμενον καὶ εἰς ὃν πραγματικῶς καὶ ἀναγκαιῶς ὑπάρχει πᾶν πρᾶγμα ἢ φαινόμενον.

Οὗτος παραμένει ὅπωςδήποτε καὶ μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ πράγματος ἢ φαινομένου, μὴ δυνάμενος δι' οὐδεμιᾶς νοητικῆς πράξεως νὰ καταλυθῇ.

β) ὁ Χρόνος καθ' ὃν ὑπῆρξε τὸ πρᾶγμα ἢ τὸ φαινόμενον. Διὰ τοῦτον διαπιστοῦμεν ὅτι καὶ διὰ τὸν χῶρον.

γ) ὁ Λόγος ἢ τρόπος καθ' ὃν καὶ δι' ὃν ὑπῆρξε τὸ πρᾶγμα ἢ τὸ φαινόμενον.

Οὗτος εἶναι ὡσαύτως ἀκατάλυτος καὶ ἀπαραίτητος διότι δὲν θὰ ἦτο νοητὸν καὶ δυνατὸν τὸ πρᾶγμα ἢ τὸ φαινόμενον. Ἐξ ἄλλου τοῦτο ὑπῆρξε ἐν νῶ καὶ ἔσχε ὀρισμένην σχέσιν ἢ αἰτίαν μὲ τὸν ἕτερον κόσμον, γεγονότα μὴ δυνάμενα νὰ καταλυθῶσι.

Ὁ Λόγος οὗτος ἔχει διττὴν μορφήν. Πρῶτον ὡς κάτι νοοῦν τὸ ὁποῖον ἠνόησε καὶ κατέλυσε τὸ νοητὸν πρᾶγμα ἢ φαινόμενον. Δεύτερον ὡς λογικὴ τις σχέσηις καθ' ἣν ὑπῆρξε, ἢ ὡς καθ'αυτὸς λόγος δι' ὃν ἐξηφανίσθη τὸ πρᾶγμα ἢ φαινόμενον, ἦτοι τρόπος ἐνὸς νοήματος. Ὁ Λόγος οὗτος εἶναι συνάμα Νοῦς καὶ Νόημα, νόησις καὶ δράσις, Λόγος καὶ Λογικὴ, τρόπος καὶ σχέσις, αἰτία καὶ σκοπός, ἄλλως μία συνάρτησις ἢ ἀνταπόκρισις.

Δεδομένου τοῦ γενικοῦ σκοποῦ μας, δὲν θὰ ἐξετάσωμεν εἰδικώτερον τὸν Χῶρον, τὸν Χρόνον καὶ τὸν Λόγον, ἀλλὰ θὰ δεχθῶμεν τὰς τρεῖς θεμελιώδεις αὐτὰς ἐννοίας ὡς ὑποθέσεις, νοητὰς καὶ παραδεκτὰς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὅλων τῶν χωρῶν καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ἔτι πλέον θὰ δεχθῶμεν τὰς ἐννοίας αὐτὰς ὡς χρησίμους καὶ ἀπαραίτητους διὰ τὴν περαιτέρω σκέψιν μας¹⁹.

18. Αἱ ἐννοιαί αὗται εἶναι τὰ πλαίσια καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν λειτουργεῖ τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ Μὴ Ἐγὼ. Δὲν θὰ ἔπρεπε δὲ νὰ λέγωνται ἐννοιαί ἔστω καὶ θεμελιώδεις, ἀλλὰ ἀποστάγματα τῆς νοήσεως καὶ τῆς δράσεως. Ὁ Συμβολισμὸς τῶν θεμελιωδῶν αὐτῶν ἐνοιῶν ἢ νοημάτων ἐμφανίζεται εἰς τὸ σχῆμα τῆς πρώτης σελίδος.

19. Οὕτω δὲν θὰ ἐρευνήσωμεν εἰδικῶς ἐάν ὁ Χῶρος εἶναι προγενέστερος ἢ μεταγενέστερος τῶν πραγμάτων ἢ τῶν φαινομένων, ἐάν εἶναι πλαίσιον ἢ ιδιότης τῶν πραγμάτων ἢ τῶν φαινομένων, ἐάν εἶναι μονοδιάστατος, δυδιάστατος, τριδιάστατος, τετραδιάστατος, πολυδιάστατος ἢ ἀπειροδιάστατος.

¹⁹ Ὡσαύτως δὲν θὰ ἐρευνήσωμεν εἰδικῶς ἐάν ὁ Χρόνος εἶναι χωρικὴ ἢ λογικὴ διά-

Οὕτω θὰ δεχθῶμεν ὅτι πᾶν πρᾶγμα ἢ φαινόμενον λειτουργοῦν ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ, λειτουργεῖ ἐν τῷ ὑλικῷ κόσμῳ, λειτουργοῦν δὲ ἐν Λόγῳ, λειτουργεῖ ἐν τῷ πνευματικῷ κόσμῳ, καὶ συνεπῶς ἵνα εἶναι ἀληθές καὶ ἄξιον πρέπει νὰ λειτουργῇ ἐν χώρῳ, ἐν χρόνῳ καὶ ἐν λόγῳ, εἰς πᾶν ὑλικὸν καὶ πνευματικὸν πεδίου. Ὅντως κάθε τι λειτουργεῖ ἐν χώρῳ, δηλαδή κάπου, ἐν χρόνῳ, δηλαδή κάποτε, καὶ ἐν Λόγῳ, δηλαδή εἰς κάποιον Νοῦν καὶ καθ' ὀρισμένην λογικὴν σχέσιν. Συνεπῶς ἵνα ἀποδεικνῆται καὶ ἐπαληθεύηται πανταχοῦ, πάντοτε καὶ διὰ πάντας, πρέπει νὰ λειτουργῇ εἰς πάντα χώρον, δηλαδή ἀπέιρως, εἰς πάντα Χρόνον, δηλαδή αἰωνίως καὶ εἰς πάντα Λόγον, δηλαδή εἰς πάντα νοῦν καὶ κατὰ πᾶσαν σχέσιν. Τὸ ἀληθές καὶ τὸ ἄξιον εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι τοιοῦτον πανταχοῦ, πάντοτε, διὰ πάντας καὶ πάντως. Κατὰ συνέπειαν πρέπει νὰ ἐπαληθεύηται καὶ νὰ ἀποδεικνῆται ἀενάως ἐν παντὶ χώρῳ, χρόνῳ καὶ Λόγῳ.

Ὅθεν ὁ Γενικὸς Νόμος τοῦ Πνευματικοῦ καὶ ὑλικοῦ Σύμπαντος, ὃν προσπαθοῦμεν νὰ ἐπαληθεύσωμεν καὶ νὰ ἀποδείξωμεν πρέπει νὰ λειτουργῇ ἀενάως ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ, ἐν τῇ ὕλῃ καὶ ἐν τῷ πνεύματι. Οὕτω μόνον θὰ κατορθώσωμεν νὰ δεῖξωμεν ἀσφαλῶς τὰς πλάνας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ του ²⁰ καὶ τὰς ἀληθείας ἃς ἀγνοεῖ ἢ κακῶς νοεῖ.

Κατ' ἄλλην ἔννοιαν, ὁ μὲν χώρος καὶ χρόνος εἶναι διαστάσεις, ὁ δὲ λόγος σύστασις ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος τοῦ κοσμικοῦ Γίγνεσθαι. Οὕτω ὁ μὲν κλασσικὸς χώρος ὀρίζεται ὑπὸ τριῶν διαστάσεων, τοῦ μήκους, τοῦ πλάτους καὶ τοῦ ὕψους, εἰς ὃν τετάρτη διάστασις προστίθεται ὁ χρόνος, ἀποτελῶν τὸν χωρόχρονον, ὁ δὲ κλασσικὸς Λόγος ὀρίζει τὸν χωρόχρονον, ἀποτελῶν μετ' αὐτοῦ τὸν Κόσμον. Ἄλλως ὁ μὲν χωρό-χρονος ἐμφανίζει τὰς φυγοκέντρους ἢ διασταλτικὰς κινήσεις ἢ δυνάμεις τοῦ Σύμπαντος, ὁ δὲ Λόγος τὰς κεντρομόλους ἢ συσταλτικὰς.

Οὕτω ὁ Κόσμος λειτουργεῖ ἐν τῷ χωροχρόνῳ ἐμφανίζων τὴν διαφορότητα ἢ τὴν Ὑλὴν καὶ διὰ τοῦ Λόγου ἐμφανίζων τὴν ἐνότητα ἢ τὸ πνεῦμα. Ὅθεν ὡς χωρόχρονος μὲν νοεῖται ἢ πορεῖα πρὸς τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν ὡς λόγος δὲ ἢ πορεῖα πρὸς τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν. Τέλος κόσμος εἶναι ἢ χωροχρονικὴ καὶ λογικὴ, ἄλλως ὑλικὴ καὶ πνευματικὴ ἐκδηλώσις τοῦ Σύμπαντος, ἄλλης τυχὸν ἐκδηλώσεως μὴ προσιτῆς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν. Οὕτω πᾶν ὅ,τι γίνεται ἐν τῷ χωροχρόνῳ εἶναι ὕλη, πᾶν δὲ ὅ,τι γίνεται ἐν τῷ Λόγῳ εἶναι πνεῦμα. Ἄλλως τὸ Ἐγὼ εἶναι τὸ πνεῦμα καὶ τὸ μὴ Ἐγὼ ἢ ὕλη. Οὕτω χρόνος εἶναι ἢ σύνθεσις τῆς νοήσεως καὶ τῆς κινήσεως. Χώρος εἶναι ἢ σύνθεσις τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς κινήσεως. Λόγος εἶναι ἢ σύνθεσις τῆς νοήσεως καὶ τῆς ὑπάρξεως. Σύνθεσις δὲ τοῦ χρόνου, τοῦ χώρου καὶ τοῦ Λόγου εἶναι ὁ Κόσμος. Οὕτω χωρόχρονος εἶναι πᾶν ὑλικὸν πεδίου, Λόγος δὲ πᾶν πνευματικόν.

Ἄφοῦ ἠρευνήσαμεν ἐπιστημονικῶς τὰς τρεῖς θεμελιώδεις ἐννοίας

στασις, ἐάν εἶναι πρᾶγμα ἢ φαινόμενον, ἐάν εἶναι στιγμή ἢ αἰωνιότης. Ὡσαύτως δὲν θὰ ἐρευνήσωμεν ἐάν ὁ Λόγος εἶναι σύστασις ἢ Θεός ἢ Νοῦς, ἐάν εἶναι Πνεῦμα ἢ Λογικὴ, ἐάν εἶναι παγκόσμιος Νόμος ἢ παγκόσμιος σχέσις ἢ παγκόσμιος τρόπος, ἢ παγκόσμιος τάξις. Ἐν τῇ περαιτέρῳ ἀναπτύξει μας θὰ προκύψουν μόνον τὰ σχετικὰ συμπεράσματα.

20. Βλ. γενικῶς περὶ Πολιτισμοῦ, εἰς Spranger Lebensformen, 6η ἔκδ. 1927. I. I. t t, Individuum und Gemeinschaft, Grundlegung der kulturphilosophie (γ' ἔκδ. 1926 παρ' ἡμῖν δὲ Mey. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. Τόμ. Κ. 6. 460, W. D i s t h e y, Einleitung in die Geists wissenschaften 1883. Τοῦ αὐτοῦ, Die typen der Weltanschauung 1911, O s w a l d S p e n g l e r, der Untergang des abendlandes 2 τόμ. München 1918-1922, N. R a t h e n a u, Von kommenden Dingen Berlin 1917. G. F r e u d, Über Psychoanalyse 1907. G. S i m m e l sociologie 3η ἔκδ. München 1923.

τοῦ Χώρου, τοῦ Χρόνου καὶ τοῦ Λόγου, ἃς ἐρευνήσωμεν τῶρα ταύτας μεταφυσικῶς ἢ δογματικῶς.

Πρὸς τοῦτο θεωροῦμεν ὅτι τὸ σύνολον τῶν πραγμάτων εἶναι ὁ χώρος, τὸ σύνολον τῶν φαινομένων εἶναι ὁ χρόνος καὶ τὸ σύνολον τῶν σχέσεων πραγμάτων καὶ φαινομένων εἶναι ὁ Λόγος.

Ὅντως τὰ ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ γιγνόμενα συμβαίνουνσι καθ' ὀρισμένας ἀπειρούς, αἰωνίας καὶ λογικὰς σχέσεις, τὸ σύνολον δὲ τῶν σχέσεων τούτων, ἄλλως ἢ κεντρικὴ αὐτῶν γραμμὴ, εἶναι ὁ Λόγος. Οὕτω τὰ πράγματα δὲν πρέπει νὰ φαίνωνται μόνον ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ, ἀλλὰ καὶ νὰ νοῶνται ἔν τινι νῶ, δηλαδὴ ἐν λόγῳ.

Τοῦτο δέ, διότι ὁ χώρος, ὁ χρόνος καὶ ὁ λόγος εἶναι τὸ τριπλοῦν καὶ ἀκατάλυτον ἀπόσταγμα παντός πράγματος, καθ' ὅσον μετὰ τὴν κατάλυσιν οἰουδήποτε πράγματος παραμένει ὡς ἀναγκαῖον καὶ ἀκατάλυτον νόημα ὁ χώρος ὃν κατεῖχε, ὁ χρόνος καθ' ὃν ἐλειτούργει καὶ τὸ λογικὸν αὐτοῦ νόημα ἢ ἄλλως ὁ καταλύτης νοῦς. Οὕτω πᾶν πρᾶγμα γίνεταί καὶ ἐξελίσσεται, ἐμφανίζεται καὶ νοεῖται ἐν χώρῳ, ἐν χρόνῳ καὶ ἐν λόγῳ. Οὕτω συμβαίνει καὶ πρέπει νὰ συμβαίη μὲ πᾶν φυσικὸν ἢ κοινωνικὸν πρᾶγμα ἢ φαινόμενον.

Τέλος Λόγος εἶναι ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἀενάως διαταρασσομένη καὶ ἀποκαθισταμένη, ἄλλως τὸ ὄν καὶ τὸ Δέον τοῦ ὕλικου καὶ πνευματικού Σύμπαντος, ἐν ἐνὶ νοήματι, ἐν μιᾷ παραστάσει, ἐν μιᾷ ἰδέει.

Χωρόχρονος εἶναι ἡ κίνησις ἀενάως λειτουργοῦσα ὑπὸ τὸν Λόγον, ἄλλως ὑπὸ τοὺς νόμους τοῦ Λόγου. Οὕτω Λόγος εἶναι ἡ σύμπασα κοσμικὴ λειτουργία καὶ ἐξέλιξις νοοῦσα καὶ νοουμένη, ἐμφανίζουσα καὶ φαινόμενη ὡς σύνθεσις καὶ ἐνότης πάντων τῶν νόμων καὶ τῶν φαινομένων τῆς ἀναγκαιότητος καὶ τῆς πραγματικότητος.

Ὅθεν πᾶν καὶ τὸ Πᾶν ἀρχίζει ἐκ τοῦ Λόγου καὶ τελειώνει εἰς τὸν Λόγον, ἔχει Λόγον καὶ λειτουργεῖ ἐν Λόγῳ.

Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν, Λόγος μὲν εἶναι ἡ πεμπτουσία τοῦ Σύμπαντος ἐν πνευματικῇ ὑποστάσει. Χωρόχρονος δὲ εἶναι ἡ οὐσία τοῦ Σύμπαντος ἐν ὕλικῇ ὑποστάσει. Σύνδεσμος δὲ Λόγου καὶ Χωροχρόνου εἶναι τὸ ἀπειρον, αἰώνιον καὶ λογικὸν Φῶς. Ἐτι πλέον Λόγος εἶναι ὁ παγκόσμιος Νοῦς, ὁ ἀενάως ἐξισῶν καὶ ἐξισορροπῶν τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ὕλην, τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ Μὴ Ἐγὼ, πᾶσαν θέσιν καὶ πᾶσαν ἀντίθεσιν. Οὕτω Λόγος εἶναι ὁ συνεκτικὸς κρίκος τῆς ἀρμονίας τοῦ Κόσμου, ὁ κρύφιος ἥλιος τῶν ἀποκρύφων τοῦ Κόσμου, ὁ ἀτροπος τρόπος τῆς παλιντρόπου καὶ ἀθανάτου Ζωῆς, ἡ ἀρχέγονος αἰτία καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Παντός, τὸ Πᾶν ἐν τῷ ἐνὶ, τὸ ἐν ἐν τῷ Παντί.

Ἡ διατάραξις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας τοῦ Κόσμου εἶναι ἡ πραγματικότης ἢ τὸ ὄν ἢ ἀποκατάστασις δὲ αὐτῆς εἶναι ἡ ἀναγκαιότης ἢ τὸ Δέον. Ἄλλως Λόγος εἶναι τὸ Δέον τοῦ Χωροχρόνου καὶ Χωρόχρονος τὸ ὄν τοῦ Λόγου.

Ὁ Λόγος ἔχει νόμους καὶ ρυθμούς ὡς ὁ χωρόχρονος διαστάσεις, ἐπειδὴ δὲ οὐσία τῶν εἶναι ἡ δυναμικὴ ἰσότης καὶ ἰσορροπία, ἔπεται ὅτι οὗτοι πρέπει νὰ εἶναι ἄρτιοι καὶ μὲ ἄρτίας ἐκδηλώσεις. Οὕτω ὁ μὲν Λόγος ἔχει διπλὴν ἐκδήλωσιν, τὴν διατάραξιν ἄλλως τὴν ὕλην καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἄλλως τὸ πνεῦμα, ὁ δὲ χωρόχρονος τετραπλὴν, τὸ μήκος, τὸ πλάτος, τὸ ὕψος καὶ τὸν χρόνον. Ὅθεν ὅ,τι διαταράσσεται ἀποκαθίσταται καὶ ὅ,τι ἀποκαθίσταται διαταράσσεται, ὅ,τι φαίνεται κινεῖται καὶ ὅ,τι κινεῖται φαίνεται. Ὅ,τι εἶναι πνεῦμα νοεῖ καὶ κινεῖ τὴν ὕλην, ὅ,τι εἶναι ὕλη ἐξισοῦται ἢ ἐξισορροπεῖται ὑπὸ τοῦ πνεύματος. Συνεπῶς ὁ Λόγος λειτουργεῖ εἰς τὸ χωρόχρονον καὶ ὁ χωρόχρονος ἐξελίσσεται εἰς τὸν Λόγον ἐν ἰσότητι καὶ ἰσορροπία. Τέλος ὁ Λόγος νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς παγκόσμιος ἀκτινοβολία, περι-

στροφή και ενέργεια, ἄλλως ὡς ἔλιξις, ἔλιξις και ἐξέλιξις τοῦ Σύμπαντος.

Οὕτω Λόγος εἶναι Νόμος και οὐσία συνάμα τοῦ κόσμου, ἐνῶ χωρόχρονος εἶναι τὸ χωρικὸν και χρονικόν, ἄλλως ἄπειρον και αἰώνιον πλαίσιον ἔνθα ἐφαρμόζεται ἢ λαμβάνει ἀενάως μορφήν ὁ Λόγος.

“Ὅθεν ὁ Λόγος εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἢ λογικὴ λειτουργία τοῦ Σύμπαντος, ἥτις δὲν ἦτο, δὲν εἶναι και δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἄλλοία, διότι ἂν ἦτο ἄλλοία δὲν θὰ ἦτο αὐτονόητος και αὐτοδημιουργητος. Ὁ Λόγος, εἶναι δυναμικὴ ἰσότης και ἰσορροπία διότι οὕτω μόνον εἶναι ἴσος και ἰσορροπος ἔναντι ἑαυτοῦ και ἔναντι πασῶν τῶν ἐκδηλώσεών του και διότι οὕτω μόνον εἶναι δυνατὸς καθ’ ἑαυτὸν και κατὰ κόσμον. Ἡ λειτουργία τοῦ Σύμπαντος νοεῖται ὡς Λόγος και ἐμφανίζεται ὡς χωρόχρονος διότι οὕτω μόνον εἶναι λογικὴ, ἄπειρος και αἰώνια. Ἄλλως ὁ Λόγος πληροῖ και διαρρέει τὸν χωρόχρονον δίδων εἰς αὐτὸν Μορφήν και Οὐσίαν.

Ἐφ’ ὅσον ἠρευνήσαμεν και ἐδέχθημεν τὰς θεμελιώδεις ἐννοίας τοῦ Ἐγῶ, Μὴ Ἐγῶ, Χώρου, Χρόνου και Λόγου, θὰ ἐξετάσωμεν τώρα πῶς νοεῖ και δρα, ἄλλως πῶς γνωρίζει και πράττει ὁ ἄνθρωπος.

§ 3. ΓΝΩΣΙΣ και ΑΛΗΘΕΙΑ

Διὰ τῶν νοημάτων σκοπεῖται ἡ γνῶσις²¹, διὰ τῆς γνώσεως ἢ ἀληθεία. Γνῶσις σημαίνει κρίσιν τοῦ ὑποκειμένου Ἐγῶ περὶ ἐνὸς ἀντικειμένου Μὴ Ἐγῶ. Ἡ κρίσις αὕτη δύναται νὰ λαμβάνῃ ἀρχὴν εἴτε ἐκ τοῦ ὑποκειμένου εἴτε ἐκ τοῦ ἀντικειμένου. Ὅταν ἀρχεται ἐκ τοῦ ὑποκειμένου καλεῖται ὀρθολογισμός, ὅταν δὲ ἐκ τοῦ ἀντικειμένου ἐμπειρία, ὅταν δὲ συγκεντρώνη στοιχεῖα ὑποκειμενικὰ μετὰ στοιχείων ἀντικειμενικῶν καλεῖται κριτικὴ. Ὅταν ἡ γνῶσις ἀρχεται μόνον ἀπὸ τὸ ὑποκειμενον Ἐγῶ, δηλαδή ἀπὸ τὸν γινώσκοντα χωρὶς νὰ κατευθύνηται εἰς τὸ ἀντικείμενον Μὴ Ἐγῶ ἀμέσως ἢ ἐμμένως, τότε καθ’ ἀνάγκην παραπλανᾶται καταλήγουσα εἰς τὸν ἰδεαλισμὸν ἢ τὸν φαινομεναλισμὸν ἢ τὸν νομιναλισμὸν χωρὶς νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς, τὴν κρίσιν δηλαδή περὶ τοῦ γινωσκομένου ἀντικειμένου. Ὅταν δὲ ἀντιστρόφως ἀρχεται μόνον ἀπὸ τὸ ἀντικείμενον χωρὶς νὰ ὑφίσταται τὴν ἀπαραίτητον ἐπεξεργασίαν ὑπὸ τοῦ γινώσκοντος ὑποκειμένου τότε καταλήγει εἰς τὴν αἰσθησιαρχίαν ἢ τὸν ὕλισμὸν.

Κατὰ τὰ κοινῶς δεδογμένα μόνον διὰ τοῦ συνδυασμοῦ και τῆς ἐκκαθαρίσεως τῶν ὑποκειμενικῶν και ἀντικειμενικῶν κριτηρίων ἢ γνῶσις ἔχει ἀξίαν και συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἐννοίαν²². Ἴνα ἡ γνῶσις ἔχη ἀξίαν πρέπει νὰ ἔχη γενικὸν κῦρος, δηλαδή νὰ εἶναι θετικὴ και ἀποδειξιμος ἢ ἄλλως λογικὴ και ἐμπειρικὴ. Γνῶσις πείθουσα ὀλίγους εἶναι δογματισμός, γνῶσις οὐδένα πείθουσα εἶναι σκεπτικισμός, γνῶσις πείθουσα ὑπὸ ὄρους (π. χ. τῆς ὠφελιμότητος ἢ ἐπιτυχίας αὐτῆς) εἶναι πραγματισμός, ὡστε ἡ γνῶσις ἐφ’ ὅσον δὲν πείθει τοὺς πάντας δὲν λογίζεται ἀληθῆς. Ἐξ ἄλλου ὅταν ἡ γνῶσις ἀφορᾷ τὸ Ὅν λέγεται θεωρη-

21. Βλ. σχετ. John Locke, An essay concerning human understanding (1690). Im. Kant, Kritik der Reinen Vernunft 1788. D. Hume, Enquiry concerning human understanding 1748. L. a. d. The philosophy of knowledge 1897. A. Messer, Einführung in die Erkenntnisstheorie γ’ ἐκδ. 1926. E. Cassirer, Das Erkenntnis Problem in der Philosophie und Wissenschaft der Neueren Zeit, 2 τ. 3η ἐκδ. 1922—1923. N. Hartmann, Grundzüge einer Metaphysik der Erkenntnis 2α ἐκδ. Berlin, 1925. K. Dörr, Wesen und Gegenstand der Erkenntnis 1922. Θερεϊανού, Ἱστορία τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως, Μ. Ἐδαγγελίδου, Ἱστορία τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως, Ἀθῆναι 1885. Τ. Κουρμούλη, Πραγματεία περὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως, Ἀθῆναι 1921, I. Θεοδώροπούλου, Περὶ τοῦ λόγου ἢ Γνωσεολογία 1928.

22. Πρβλ. τὸ τοῦ Kant, Ἐννοιαὶ ἀνευ ἐποπτεῶν εἶναι κεναί, ἐποπτεῖται ἀνευ ἐνοῶν εἶναι τυφλά.

τική γνώσις, ὅταν δὲ τὸ Δέον πρακτικὴ γνώσις, ὅταν τὸ σύνολον τῶν φαινομένων γενικὴ γνώσις, ὅταν κλάδον τινα αὐτῶν εἰδικὴ γνώσις. Ὡστε γνώσις σημαίνει ἀληθείας ἀνθρωπίνῃ κρίσις περὶ ἐνὸς ἢ πλειόνων ἀντικειμένων ἔχουσα γενικὸν κύρος²³.

Ἀληθὴς κρίσις σημαίνει κρίσις περιέχουσα ἀλήθειαν²⁴. Ἡ ἀλήθεια εἶναι δυνατόν νὰ ἀφορᾷ τὸ ὄν ἢ τὸ μὴ ὄν ἢ τὸ Δέον. Ὄταν ἡ ἀλήθεια ἀφορᾷ τὸ ὄν ἢ τὸ μὴ ὄν λέγεται θεωρητικὴ ἢ γνωσιολογικὴ ἀλήθεια, ὅταν ἀφορᾷ τὸ Δέον λέγεται πρακτικὴ ἢ ἀξιολογικὴ ἀλήθεια ἢ ἄλλως ἄξια. Οὕτω τὴν μὲν θεωρητικὴν ἢ γνωσιολογικὴν ἀλήθειαν θὰ ὀνομάζωμεν ἐφεξῆς ἀπλῶς ἀλήθειαν, τὴν δὲ πρακτικὴν ἢ ἀξιολογικὴν ἀλήθειαν ἀπλῶς ἄξια ν.

Εἶπομεν ἤδη ὅτι γνώσις εἶναι κρίσις ἄλλως ἄρσις, δηλαδὴ ἀποτελεσματι μεταξὺ τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, δηλαδὴ μεταξὺ νοήσεως καὶ ἐμπειρίας. Ἡ σχέσις αὕτη ἢ ἡ κρίσις ἔχει δύο ἀφειτηρίας ἐξ ὑποκειμένου καὶ ἐξ ἀντικειμένου, συνεπῶς πρέπει πράγματι νὰ ἄρχηται ἐξ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, ἀμφοτέραι δὲ αἱ ὁδοὶ πρέπει νὰ ἐμφανίζουσι τὴν αὐτὴν σχέσιν, τὴν ἀλήθειαν. Γνώσις ὅθεν εἶναι ἡ ἐπαφὴ τοῦ ὑποκειμένου μετὰ τοῦ ἀντικειμένου, τοῦ Ἐγὼ μετὰ τοῦ μὴ Ἐγὼ. Ἡ γνώσις αὕτη θεωρεῖται ἀληθὴς ὅταν τὸ ὑποκείμενον συμφωνῇ περὶ τοῦ ἀντικειμένου, περιέχει δὲ ἀντικειμενικὸν ἢ γενικὸν κύρος, ὅταν πᾶν νοοῦν ὑποκείμενον συμφωνῇ περὶ τοῦ ἀντικειμένου καὶ ἀντιστρόφως πᾶν ἀντικείμενον συμφωνῇ πρὸς τὴν γνώσιν παντὸς ὑποκειμένου. Ὄθεν Ἀλήθεια εἶναι ἡ συμφωνία τῆς νοήσεως μετὰ τῆς ἐμπειρίας²⁵ καὶ εἰδικώτερον, ὅταν ἡ μὲν νόσις συμφωνῇ μετὰ τοὺς νόμους καὶ τὰ γεγονότα τῆς ἐμπειρίας²⁶, ἡ δὲ ἐμπειρία συμφωνῇ μετὰ τοὺς νόμους καὶ τὰ γεγονότα τῆς νοήσεως²⁷. Ἐνταῦθα προκύπτει τὸ ἐρώτημα πῶς εἶναι δυνατόν ἢ πῶς γίνεται ἡ γνώσις. Ἡ γνώσις εἶναι δυνατόν διότι γίγνεται. Τὸ γίγνεσθαι εἶναι δυνατόν διότι γνωρίζεται. Τὸ γνωρίζειν ὅμως σημαίνει νοοῦν καὶ νοούμενον, διότι νοοῦν ἄνευ νοουμένου καὶ τάνάπαλιν εἶναι ἀδύνατον. Συνεπῶς τὸ νοοῦν ὑπάρχει διότι ὑπάρχει τὸ νοούμενον καὶ τὸ νοούμενον ὑπάρχει διότι ὑπάρχει τὸ νοοῦν. Ἡ σχέσις ὅθεν μεταξὺ νοοῦντος καὶ νοουμένου εἶναι ἀναγκαιότης καὶ πραγματικότης καὶ συνεπῶς ὁ κόσμος εἶναι ἀναγκαῖος καὶ πραγματικὸς καὶ δυνάμενος καὶ ὀφείλων νὰ γνωσθῇ. Ἴνα ὅμως κἄτι νοούμενον γνωσθῇ πρέπει νὰ ἐξισωθῇ στατικῶς ἢ νὰ ἰσορροπηθῇ δυναμικῶς πρὸς κἄτι νοοῦν. Ἡ δυνατότης ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας νοοῦντος καὶ νοουμένου εἶναι ἢ γνώσις, ἢ ἰσότης δὲ καὶ ἰσορροπία νοοῦντος καὶ νοουμένου εἶναι ἢ ἀλήθεια.

Ἡ φύσις τῆς γνώσεως ὡς δυνατότητος, ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας μεταξὺ νοοῦντος καὶ νοουμένου καθιστᾷ τὴν γνώσιν συνάμα δυνατὴν

23. Περὶ ἀληθείας καὶ γενικοῦ κύρους πρβλ. λόγους Ἀριστοτέλους «τὸ λέγειν τὸ ὄν εἶναι καὶ τὸ μὴ ὄν μὴ εἶναι» Μεταφυσ. τ. 7, 1011—627.

24. Περὶ ἀληθείας βλ. γενικῶς A. Lapp, Die Wahrheit, 1913. Edm. Boutry, La verité scientifique 1908. Griesbach, Wahrheit und Wirklichkeiten 1919. J. Geysler, Über Wahrheit und Evidenz 1917. Volkelt, Gewissheit und Wahrheit. A. Müller Wahrheit und Wirklichkeit, Untersuchungen zum realistischen Wahrheitsproblem 1913. W. Del Negro, Wahrheit und Wirklichkeit, Kantsstudien XXXI 1926. G. Weruck, Ist der Begriff der Wahrheit definierbar, Kantsstudien XXXIV 1929.

25. Κατὰ τὸν Schopenhauer, Ἀλήθεια εἶναι ἡ συμφωνία ἀφηρημένης μετὰ συγκεκριμένης γνώσεως. Βλ. σχετικῶς Die Welt als Wille und Vorstellung II Bd kap. 9. Πρβλ. καὶ τὸ λόγιον τῶν Σχολαστικῶν adaequatio mentis et rei

26. Πᾶσα ἐμπειρικὴ γνώσις εἶναι σύλληψις τοῦ αἰωνίου ἐν τῷ φθαρτῷ, Βλ. M. Palaggi, die Logik auf dem Scheidewege, 1903.

27. Πρβλ. Im. Kant, Kritik der Reinen Vernunft, 1788.

καὶ ἀδύνατον. Δυνατὴν μὲν διότι εἶναι δυνατὴ ἢ ἐξίσωσις καὶ ἰσορροπία τοῦ νοοῦντος πρὸς τὸ νοούμενον, ἀδύνατον δὲ διότι πάντοτε καὶ πανταχοῦ τὸ νοούμενον θὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ νοοῦν καὶ ἴσον καὶ ἰσορροπον πρὸς αὐτό. Ὅθεν ὅτι ἐνδιαφέρει δὲν εἶναι τὸ νοοῦν ἢ τὸ νοούμενον καθ' ἑαυτό, ἀλλ' ἢ σχέσις μεταξὺ νοοῦντος καὶ νοουμένου, δηλαδή οὐχὶ ἢ ἀπόλυτος ἀλλ' ἢ σχετικὴ ἀλήθεια, ἣτις εἶναι δυνατὴ. Ἡ σχέσις αὕτη ἱκανοποιεῖ ἐὰν νοηθῇ ὡς ἰσότης καὶ ἰσορροπία, διότι οὕτω θεμελιώνει, ἐρμηνεύει καὶ προβλέπει τὰ πάντα καὶ οὐδὲν ὑποτιμᾷ, διότι τὰ πάντα θεωρεῖ ἴσα καὶ ἰσορροπα.

Ἀλήθεια ὅθεν δὲν εἶναι ἢ καθ' ἑαυτὴν οὐσία ἢ μορφή τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ἢ περὶ αὐτῶν θέσις ἢ σύνθεσις, δηλαδή ἢ σχέσις ἣτις δημιουργεῖται, ἐὰν δημιουργεῖται, μεταξὺ τῆς νοήσεως καὶ τῆς ἐμπειρίας. Τοῦτο δέ, διότι ἢ νόσις εἶναι ὄργανον συλλήψεως εἴτε τῆς οὐσίας εἴτε τῆς μορφῆς δηλαδή τῆς ἐμπειρίας ἢ πραγματικότητος, οὐχὶ δὲ τῆς ἀληθείας ἣτις εἶναι ἀπλῶς ἢ σχέσις μεταξὺ νοήσεως καὶ ἐμπειρίας, ἢ τὸ σημεῖον ἐπαφῆς τοῦ ὑποκειμένου ὄργάνου ἡμῶν τῆς μορφῆς, ἄλλως τῆς πραγματικότητος. Ὅθεν οἱ νόμοι εἴτε ὄντολογικοὶ εἴτε δεοντολογικοὶ λέγονται ἀληθεῖς ἢ ψευδεῖς διότι εἶναι σχέσις, τὰ πράγματα ὅμως ἢ τὰ φαινόμενα λέγονται πραγματικά ἢ μὴ πραγματικά. Ἡ περὶ τινος ἀληθείας κρίσις ἡμῶν δύναται νὰ εἶναι καταφατικὴ ἢ ἀποφατικὴ ὁπότε ἢ ἀλήθεια λέγεται θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ. Ἐὰν ἢ κρίσις ἡμῶν εἶναι συνάμα καταφατικὴ καὶ ἀποφατικὴ λέγεται ἀμφιβολία, ἐὰν δὲ ὑποθετικὴ, ὑπόθεσις, ἐὰν ὑπὸ ὄρους, εἰκασία κ.ο.κ.

Ἐὰν ἔν τινι κρίσει δὲν ὑπάρχει ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξὺ νοοῦντος καὶ νοουμένου ἢ ἄλλως συμφωνία μεταξὺ νοήσεως καὶ ἐμπειρίας καὶ μεταξὺ τῶν νόμων καὶ γεγονότων ἐκάστης τούτων, ἢ κρίσις αὕτη λέγεται ψεῦδος ἢ παραλογισμός. Ἐὰν ἢ συμφωνία τῆς νοήσεως πρὸς τὴν ἐμπειρίαν συμβαίνει μόνον εἰς τὸ σχηματίζον τὴν κρίσιν νοοῦν ὑποκείμενον, λέγεται πίστις, τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τῆς κρίσεως δόγμα. Ἐὰν ὅμως ἢ συμφωνία αὕτη συμβαῖνῃ εἰς πᾶν νοοῦν ὑποκείμενον, τότε λέγεται ἀλήθεια, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῆς κρίσεως, ἐὰν μὲν ἀφορᾷ τὰ φαινόμενα μόνον λέγεται ὀρθὸς συλλογισμός, ἢ λογικὴ ἢ τυπικὴ ἢ εἰδολογικὴ ἀλήθεια ἢ αἴτημα, ἐὰν δὲ τὴν πραγματικότητα, λέγεται ὑγιὲς ἀντίληψις ἢ ὕλικὴ ἢ πραγματικὴ ἀλήθεια, ἐὰν δὲ ἀμφότερα, λέγεται ἀξίωμα. Ἐὰν τέλος μίᾳ κρίσει εἶναι συγχρόνως εἰδολογικὴ καὶ ὕλικὴ ἀλήθεια, συνάμα δὲ συλλαμβάνῃ τὰ πράγματα οὐχὶ μόνον ὡς φαίνονται ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτά, δηλαδή κατὰ τε τὴν μορφήν καὶ τὴν οὐσίαν των, τότε λέγεται φιλοσοφικὴ ἀλήθεια ἢ ἀοχή. Ἴνα ἢ ἀλήθεια σχηματισθῇ εἰς τὸ νοοῦν ὑποκείμενον δεόν νὰ εἶναι εἰδικῶς σαφής, ἵνα δὲ σχηματισθῇ εἰς πᾶν νοοῦν ὑποκείμενον δεόν νὰ εἶναι γενικῶς ἐναργής. Ὡστε ὀρθὴ νόσις καὶ πραγματικὴ πείρα εἶναι ἢ οὐσία τῆς ἀληθείας, σαφήνεια δὲ καὶ γενικὸν κύρος ἢ μορφή αὐτῆς 28.

Ἡ ἀλήθεια πρέπει νὰ ἀποδεικνύηται, ἢ πλήρης δὲ αὐτῆς ἀποδείξεις ἔγκειται εἰς τὴν τελείαν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν μεταξὺ νοοῦντος καὶ νοουμένου ἢ τέλος εἰς τὴν πλήρη συμφωνίαν μεταξὺ νοήσεως καὶ ἐμπειρίας, ὡς καὶ μεταξὺ τῶν νόμων καὶ γεγονότων τῆς τε νοήσεως καὶ ἐμπειρίας. Ὡστε ἀποδείξεις εἶναι νοητικὴ ἢ ἐμπειρικὴ συμφωνία μεταξὺ νόμου καὶ γεγονότος. Οὕτω ἢ ἀποδείξεις πρέπει νὰ εἶναι συνάμα λογικὴ καὶ ἐμπειρικὴ νὰ ἐπαληθεύηται δηλ. εἰς τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ ἀντικείμενον. Εἰς τὴν φύσιν καὶ τὴν κοινωνίαν, ἢ παρατήρησις καὶ τὸ πείραμα

28. Πρβλ. καὶ τοὺς λόγους τοῦ Nietzsche, Ἀλήθεια εἶναι ἢ μορφή ἐκείνη τῆς ζωῆς, ἣς ἀνευ καθίσταται αὕτη ἀδύνατος. Βλ. ὡσαύτως C. Iwenkrahne, Zum problem der Evidenz 1917.

ἐπαληθεύουσι τὸ νόημα διὰ τῆς αἰσθήσεως. Εἰς τὴν μεταφυσικὴν ὁμως ἡ παρατήρησις καὶ τὸ πείραμα εἶναι ἀδύνατα, διότι τὰ φαινόμενα ἐκτυλίσσονται ἐν τῇ αἰωνιότητι καὶ ἐν τῷ ἀπείρῳ, καὶ οὐχὶ εἰς τὸν σύντομον χρόνον καὶ πεπερασμένον χῶρον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, δι' ὃ εἶναι ἀδύνατος ἡ ἀπόδειξις τῶν νοημάτων ἄνευ τοῦ λόγου, τῆς φαντασίας καὶ τῆς ἐνοράσεως ἢ διαισθήσεως.

Εἶπομεν ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι μία θέσις ἢ σύνθεσις ἄλλως ἄπειρος καὶ αἰωνία σχέσις ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀξία εἶναι σχέσις ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ μὲν ἀλήθεια ἀφορᾷ τὰ ὄντα ἢ μὴ ὄντα, ἡ δὲ ἀξία τὰ δέοντα ²⁹. Ἄλλως ἡ ἀλήθεια ἀφορᾷ ἢ τὰ παρόντα ἢ τὰ ἀπόντα ἢ τὰ ὄντα ἢ τὰ μὴ ὄντα ἢ τὰ προσκαιρῶς ἢ αἰωνίως ἢ πεπερασμένως ἢ ἀπείρως ὑπάρχοντα ἢ μὴ ὑπάρχοντα, ἐνῶ ἡ ἀξία ἀφορᾷ τὰ μέλλοντα ἢ τὰ προσωρινῶς ἢ αἰωνίως ἢ πεπερασμένως ἢ ἀπείρως μέλλοντα, ἅτινα ἀκολουθοῦν τὰ ὄντα ἢ παρέχουν δυνατότητας εἰς αὐτὰ ἢ ἄλλως τὰ ἰσχύοντα ἢ τὰ δέοντα. Ὡς π ε ἀ λ ή θ ε ι α ε ἴ ν α ι ἢ ἀ ρ χ ῆ καὶ ἀ ξ ί α, τ ὸ τ έ λ ο ς ἐ ν ὸ ς καὶ τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ π ρ ά γ μ α τ ο ς ³⁰, τοῦτο δέ, διότι τὰ λογικῶς παρόντα ἢ ἀπόντα εἶναι τὰ ὄντα, τὰ λογικῶς δὲ μέλλοντα εἶναι τὰ δέοντα. Ἐὰν ἡ ἀλήθεια ἢ ἡ ἀξία ἀφορῶσι τὰ προσκαιρῶς ἢ πεπερασμένως ὄντα ἢ δέοντα, τότε λέγονται σχετικαί ³¹, ἐὰν δὲ τὰ αἰωνίως ἢ ἀπείρως ὄντα ἢ δέοντα, τότε λέγονται ἀπόλυτοι, ἦτοι ἡ ἀλήθεια δύναται νὰ συμβαίη ἐν χρόνῳ, νὰ ὑπάρχη ἐν χώρῳ καὶ συνάμα νὰ εἶναι αἰωνία καὶ ἄπειρος. Εἶπομεν ὅτι ἀ λ ή θ ε ι α ε ἴ ν α ι ἰ σ ὄ τ η ς καὶ ἰ σ ο ρ ρ ο π ί α ν ο ο ὕ ν τ ο ς καὶ ν ο ο ὕ μ έ ν ο υ. Ἡ ἀνθρωπίνη ὁμως νόησις δὲν εἶναι θεία τις ἢ αἰωνία ἢ ἀπόλυτος νόησις, ἀλλὰ σχετική, οὐδὲ οἱ θεμελιώδεις νοητικοὶ νόμοι ἔχουσιν αἰώνιον ἢ ἄπειρον κύρος. Ἡ ἐμπειρία ἐξ ἄλλου δὲν παρέχει ἡμῖν τὸ ἀπόλυτον ἢ αἰώνιον εἶναι, οὐδὲ τὸ πραγματικόν, ἢ αἰώνιον γίνεσθαι, ἀλλὰ μόνον πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα φαινόμενα. Ὅθεν διὰ τοῦ ὅρου ἰσότης καὶ ἰσορροπία νοοῦντος καὶ νοουμένου ἢ ἄλλως συμφωνία τῆς νοήσεως πρὸς τὴν ἐμπειρίαν νοοῦμεν οὐχὶ πλήρη ταυτότητα, ἀλλὰ πλήρη ἀντιστοιχίαν ἢ ἀναλογίαν τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως πρὸς τὰ φαινόμενα τῆς ἐμπειρίας ³², καθόσον τὸ νοοῦν ἐξισοῦται, ἀλλὰ δὲν ταυτίζεται πρὸς τὸ νοοῦμενον. Ἡ ἀντιστοιχία αὕτη δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι μόνον παροῦσα, δηλαδὴ πραγματική, ἀλλὰ καὶ παρελθοῦσα, ἦτοι

29. Βλ. σχετικῶς καὶ N. Stern, Wertphilosophie 1924. Πρβλ. K. Carnap der Logische Aufbau der Welt 1928. H. Rickert Philosophie, des Lebens 2a ἔκδ. 1922. Τοῦ αὐτοῦ, Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft 7η ἔκδ. 1926. Τοῦ αὐτοῦ, der Gegenstand der Erkenntnis Einführung in die Transzendental Philosophie 6η ἔκδ. 1928. Τοῦ αὐτοῦ, Die Grenzen der Natur Wissenschaftlichen Begriffsbildung 5η ἔκδ. 1929.

30. Πρβλ. καὶ Rickert, Allgemeine Grundlegung der Philosophie 1921, ὡσαύτως Windelband, Der Wille zur Wahrheit 1909.

31. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ἡ ἀλήθεια εἶναι μία πιθανότης ἐπιδεχομένη μεταβολὰς ἢ βελτιώσεως καὶ ἀφορᾷ κυρίως τὰς ὑλικὰς ἐπιστήμας, βλ. H. Bergson, L'evolution créatrice 1910. H. Driesch, Wirklichkeitlehre 1922.

32. Βλ. καὶ Höftting, Der Menschliche Gedanke 1911. Ἡ γνώσις δηλαδὴ ἐμφανίζεται ὡς κρίσις ἢ ἄρισ, ἄλλως ὡς ἐμφάνισις τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας, ἦτις καθιστᾷ αὐτὴν δυνατὴν. Τοῦναντίον ἡ ἀλήθεια νοεῖται ὡς θέσις ἢ σύνθεσις, ἄλλως ὡς νόησις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἦτις καθιστᾷ αὐτὴν δυνατὴν. Οὕτω γνώσις μὲν σημαίνει ἐμφάνισις τοῦ προσκαιροῦ καὶ πεπερασμένου, ἀλήθεια δὲ νόησις τοῦ ἀπείρου καὶ αἰωνίου. Ὅθεν ἀενάως διίσταται ἡ γνώσις πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια πρὸς τὴν γνώσιν, μὴ ἔχουσαι οὐδὲν κοινὸν εἰμὴ τὸν Λόγον καὶ μὴ δυνάμεναι οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ νὰ συμφωνήσωσιν ἢ ἐξισωθῶσιν ἢ ἐξισορροπηθῶσιν, δεδομένου ἄλλωστε ὅτι ἡ μὲν ἀλήθεια εἶναι σχέσις, ἡ δὲ γνώσις ἀποτέλεσμα. Μόνον ἡ νόησις τῆς πραγματικότητος καὶ ἀναγκαιότητος συνάμα καὶ τῆς μεταξὺ αὐτῶν σχέσεως, ἄλλως ἡ νόησις τοῦ κοινοῦ λόγου ὅστις ὑπάρχει εἰς τε τὴν πραγματικότητα καὶ ἀναγκαιότητα δύναται νὰ ἐξισώσῃ ἢ ἐξισορροπήσῃ τὴν γνώσιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Βλ. γενικῶς κατωτέρω, ἰδίᾳ παραγρ. 4—20.

ιστορική, και μέλλουσα ἦτοι προφητική, ἐν τῇ ἐννοίᾳ δὲ ταύτῃ τῆς ἀληθείας παρέχεται γνῶσις διὰ τὸ παρελθόν, ἀσφάλεια διὰ τὸ παρὸν καὶ ὠφέλεια διὰ τὸ μέλλον. Ὡστε ἐκτὸς τοῦ θεωρητικοῦ κριτηρίου τῆς Ἀληθείας, ὅπερ εἶναι ἡ συμφωνία ἢ ἀντιστοιχία τῆς νοήσεως πρὸς τὴν ἐμπειρίαν, ὑπάρχει καὶ τὸ πρακτικὸν κριτήριον, ὅπερ εἶναι ἡ ἐπιτυχία αὐτῆς³³. Οὕτω ἡ ἀλήθεια μὲν νοεῖται ὡς ἀπειρος καὶ αἰωνία σχέσις μεταξὺ πνεύματος καὶ ὕλης, ἡ πραγματικότης δὲ ὡς αἰ μεταξὺ τῆς ὕλης σχέσεις, καὶ αἱ ἰδέαι ὡς αἰ μεταξὺ τοῦ πνεύματος σχέσεις.

§ 4. ΑΞΙΑΙ καὶ ΓΝΩΣΤΙΚΑΙ ΟΔΟΙ

Ἐλέχθη ὅτι αἱ ἀξίαι³⁴ εἶναι τέλη τῶν ἀληθειῶν, ἐπεὶ δὲ αἱ ἀλήθειαι εἶναι σχέσεις τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως μετὰ τῆς ἐμπειρίας, ἀξίαι εἶναι τὰ τέλη τῶν σχέσεων τούτων, δηλαδὴ ἀνθρώπιννα τέλη καὶ ἀνθρώπινοι σκοποὶ, ἄλλως ἀξίαι εἶναι οἱ πνευματικοὶ καὶ ὕλικοι σκοποὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Οὕτω αἱ μὲν ἀλήθειαι παρέχουν δύναμιν, αἱ δὲ ἀξίαι δυνατότητας. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως ὡς ὄντα εὐρίσκονται ἐν τῷ εἶναι καὶ ὡς δέοντα εὐρίσκονται ἐν τῷ γίνεσθαι καὶ φθειρεσθαι, συνεπῶς τέλη καὶ σκοποὶ εἶναι, καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ γίνεσθαι καὶ φθειρεσθαι. Καὶ οἱ μὲν σκοποὶ τοῦ εἶναι ἐπιτυγχάνονται διὰ τῆς ἐξευρέσεως τῶν ἀληθειῶν, οἱ δὲ σκοποὶ τοῦ γίνεσθαι καὶ φθειρεσθαι διὰ τῆς δημιουργίας τῶν ἀξιῶν. Γίνεσθαι ὅμως ἢ φθειρεσθαι κατὰ τὴν κοινὴν ἐννοιαν σημαίνει ἐξελίσεσθαι³⁵ ἐπὶ τὰ πρόσω ἢ ἐπὶ τὰ βελτίω, ἢ μεταβάλλεσθαι, συνάμα δὲ γίνεσθαι προϋποθέτει ἰσχὺν ἢ ἐνέργειαν, φθειρεσθαι δὲ σημαίνει μεταβολὴν ἢ πάθος ἢ χρῆσιν. Ὡστε ἀξία εἶναι ὅ,τι προσδίδει ἰσχὺν ἢ ἐνέργειαν ἢ μεταβολὴν ἢ πάθος ἢ χρῆσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ συντείνει εἰς τὴν ἐξέλιξιν ἢ βελτίωσιν ἢ μεταβολὴν αὐτῶν.

Αἱ ἀξίαι ὅθεν ἀποβλέπουσιν εἰς τέλη ἢ εἰς σκοπούς, ἀναμενόμενους ἢ ποθουμένους ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου χάριν ἑαυτοῦ ἢ τοῦ συνόλου. Ὄταν τὸ τέλος ἢ ὁ σκοπὸς κεῖται χάριν ἑνὸς ἀνθρώπου, πρόκειται περὶ ὑποκειμενικῆς ἢ εἰδικῆς ἀξίας ἢ ἀξίας χρήσεως, ὅταν δὲ χάριν τῆς ἀνθρωπότητος ἢ τοῦ συνόλου, πρόκειται περὶ ἀντικειμενικῆς ἢ γενικῆς ἢ ἀνταλλακτικῆς ἀξίας. Τὸ τέλος ἐξ ἄλλου δυνατόν νὰ εἶναι ἀπόλυτον τερματιζόμενον ἐν ἑαυτῷ, ἢ σχετικὸν χρησιμεῖον ὡς θαθμὴ δι' ἕτερον τέλος, ὡσαύτως καὶ ὁ σκοπὸς δυνατόν νὰ εἶναι ἀπόλυτος ἢ δι' ἑαυτόν, δηλαδὴ αὐτοσκοπός, ἢ σχετικός, χρησιμεύων ὡς μέσον δι' ἕτερον σκοπόν, δηλαδὴ ἕτεροσκοπός. Ὡστε ἡ ἀξία δύναται νὰ περιέχῃ ἰσχὺν, ὅτε εἶναι ἀνθρωπίνη ἢ κοινωνικὴ, ἐνέργειαν, ὅτε εἶναι μεταφυσικὴ ἢ ὕλική, μεταβολὴν, ὅτε εἶναι φυσικὴ ἢ ζωϊκὴ, πάθος, ὅτε εἶναι ψυχικὴ ἢ πνευματικὴ, χρῆσιν, ὅτε εἶναι οἰκονομικὴ. Δὲν εἶναι ὅμως ἀναγκαῖον νὰ περιέχῃ πάσας τὰς ἀνωτέρω ἰδι-

33. Πρβλ. καὶ N. James, the pragmatism, 1908. Τοῦ αὐτοῦ, A. pluralistic universe 1910. Εὐ. Παπανούτσου, Ὁ Πραγματισμὸς κ. ἄ. 1914. J. Dewey, Experience and Nature 2α ἐκδ. Τοῦ αὐτοῦ, Studies in logical theory, 1903. C. S. Peirce, How to make ideas clear 1878. F. C. Schiller, Humanism 1903. Hans Vaihinger, Die Philosophie des als ob, 8η ἐκδ. Leipzig 1922.

34. Βλ. γενικῶς καὶ N. Windelband, Einleitung in die philosophie 1914. H. Münsterberg, Philosophie der Werte, 1921. Ehrenfels, system der werttheorie 1897—1898. Fr. Paulsen, Einleitung in die Philosophie 1924. O. Külpe, Einleitung in die philosophie 1923.

35. Πρβλ. εἰδικώτερον καὶ C. Bouglé, L'évolution des valeurs, Paris 1922, ὡσαύτως. H. Rickert, Philosophie des Lebens, 2α ἐκδ. 1922. W. Windelband, Geschichte und Natur Wissenschaft, Strassburger Rektorats Rede 1894. Τοῦ αὐτοῦ Präludien, 9η ἐκδ. 2 τόμ. Tübingen 1924.

ότητας, καθόσον ἄρκεϊ καὶ μία ἐξ αὐτῶν, δεδομένου ὅτι τὸ οὐσιῶδες στοιχεῖον ὅπερ χαρακτηρίζει τὴν ἀξίαν εἶναι τὸ τέλος καὶ ὁ σκοπός. Τό τε τέλος καὶ ὁ σκοπός περιέχουσιν ἀντίστασιν καὶ ἀγῶνα, διότι διάφορος εἶναι ὁ ρυθμὸς τοῦ Ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, ἀκριβῶς δὲ ἡ διαφορὰ αὕτη τοῦ ρυθμοῦ ἢ τῶν κινήσεων καθιστᾷ δυνατὴν τὴν διάκρισιν τοῦ Ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Μὴ Ἐγὼ. Οὕτω οὐδὲν τέλος ἄνευ ἀγωνίας, οὐδεὶς σκοπὸς ἄνευ μόχθου. Δι' ὃ αἱ ἀξίαι ἀπαιτοῦσι πνευματικὴν ἀγωνίαν καὶ ὑλικὸν μόχθον, καθότι ἄνευ αὐτῶν δὲν προσεγγίζονται. Ἀξία τις εἶναι ὅθεν τόσον μεγαλειτέρα, ὅσον μείζονα πνευματικὴν ἀγωνίαν καὶ ὑλικὸν μόχθον ἀπαιτεῖ. Οὕτω ἀντικείμενόν τι εὕρισκόμενον ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ γίγνεσθαι καὶ φθειρεσθαι καὶ ὄν προῖόν πνευματικῆς ἢ ὑλικῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας, δύναται νὰ περιέχη ἰσχύν, χρησιμεῖον ὡς μέσον ἢ σκοπὸς διὰ τὴν κοινωνίαν, ἢ νὰ περιέχη ἐνέργειαν, χρησιμεῖον ὡς λογικὸν μέσον ἢ σκοπός, ἢ νὰ περιέχη μεταβολὴν χρησιμεῖον διὰ τὴν τεχνικὴν μεταμόρφωσιν τῆς φύσεως ἢ τὴν συντήρησιν τῆς ζωῆς διὰ τῆς ἀναλώσεώς του, ἢ νὰ περιέχη πάθος, χρησιμεῖον δι' αἰσθητικὴν ἡδονὴν ἢ ψυχολογικὴν συγκίνησιν, ἢ νὰ περιέχη χρῆσιν, χρησιμεῖον ὡς ἀνταλλακτικὸν ἢ παραγωγικὸν ἢ κυκλοφοριακὸν ἢ καταναλωτικὸν μέσον ἢ σκοπὸς διὰ τοὺς ἀνθρώπους εἴτε ὡς ἄτομα εἴτε ὡς ὀλόγητας. Καταφαίνεται ὅθεν ὅτι ἡ ἀξία εἶναι τέλος καθ' ἑαυτὴν καὶ σκοπὸς διὰ τοὺς ἄλλους.

Ἄ ξ ί α ι ὅ θ ε ν ε ἶ ν α ι τ ἔ λ η κ α ἰ σ κ ο π ο ἰ τ ῶ ν ὄ ν τ ω ν κ α ἰ τ ῶ ν π ρ α γ μ ᾶ τ ω ν. Δηλαδή τὰ ὄντα καὶ τὰ πράγματα τελειοῦνται μὲν ἢ λαμβάνουν τέλος καθ' ἑαυτά, τελειούμενα δὲ ἢ τελευτῶντα χρησιμεύουν ὡς σκοποὶ δι' ἕτερα, καθιστάμενα ἕτεροσκοποὶ ἢ μέσα μέχρις οὗ φθάσωσι τὸ τελευταῖον τέλος καὶ τὴν τελευταίαν τελείωσιν ὅτε καθίστανται αὐτοσκοποὶ. Οὕτω τὰ ὄντα καὶ τὰ πράγματα δύναται νὰ εἶναι ἀπόλυτα τέλη δι' ἑαυτὰ ὅταν τελευτῶσι, καὶ συγχρόνως σχετικὰ τέλη δι' ἕτερα. Αἱ ἀντιφάσεις αὗται αἴρονται διὰ τῆς συνθέσεως τοῦ τέλους καὶ τοῦ σκοποῦ, εἰς ἓν, εἰς τὴν ἀξίαν.

Αἱ ἀξίαι πάλιν ὡς τέλη καὶ σκοποὶ προϋποθέτουσιν ἀρχὰς ἢ αἰτίαις. Ἀρχαὶ ἢ αἰτίαι τῶν ἀξιῶν εἶπομεν εἶναι αἱ ἀλήθειαι, διότι ἀλήθειαι καὶ ἀξίαι εἶναι ἀρχαὶ καὶ τέλη τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως, ἢ ἄλλως ἀλήθεια εἶναι ἀξία ἀρχίσασα καὶ ἀξία εἶναι ἀλήθεια τελειωθεῖσα. Δεδομένου ἐξ ἄλλου ὅτι ἡ νόησις καταλήγει εἰς τὴν δρᾶσιν, ἔπεται δυναμικῶς ὅτι Ἄ λ ῆ θ ε ι α μ ἔ ν ε ἶ ν α ι ἢ Ἰ σ ὄ τ η ς κ α ἰ Ἰ σ ο ρ ρ ο π ῖ α ν ο ο υ μ ἔ ν η, Ἄ ξ ί α δ ἔ ἢ Ἰ σ ὄ τ η ς κ α ἰ Ἰ σ ο ρ ρ ο π ῖ α ἔ μ φ α ν ῖ ζ ο μ ἔ ν η ἢ π ρ α γ μ α τ ο υ μ ἔ ν η. Παραλλήλως, δεδομένου ὅτι Ἄ λ ῆ θ ε ι α κ α ἰ Ἄ ξ ί α ε ἶ ν α ι ἀ ρ χ ῆ κ α ἰ τ ἔ λ ο ς ἑ ἑ ἑ ο ς κ α ἰ τ οῦ αὐτοῦ πράγματος καὶ ὅτι ἡ Ἄ λ ῆ θ ε ι α ε ἶ ν α ι ἰ σ ὄ τ η ς κ α ἰ ἰ σ ο ρ ρ ο π ῖ α ν ο οῦντος καὶ νοουμένου, ἔπεται ὅτι καὶ ἡ ἀξία εἶναι ἰσότης καὶ ἰσορροπία π ρ α γ μ α τ ο ὕ ν τ ο ς κ α ἰ π ρ α γ μ α τ ο υ μ ἔ ν ο υ. Δεδομένου δὲ ὅτι ἡ ἀρχὴ ἐξισοῦται ἢ ἐξισορροπεῖται μὲ τὸ τέλος καὶ τἀνάπαλιν, ἔπεται ὅτι ὑπάρχει ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξὺ ἀληθείας καὶ ἀξίας ἢ ἄλλως μεταξὺ ἀληθειῶν καὶ ἀξιῶν. Δεδομένου τέλος ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι σχέσις νοήσεως καὶ ἡ ἀξία σχέσις δράσεως, ἔπεται ὅτι ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξὺ ἀληθειῶν καὶ ἀξιῶν ἴδια ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξὺ νοήσεως καὶ δράσεως, ἄλλως μεταξὺ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ. Οὕτω ὁ Λογικὸς Κόσμος οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ εἶναι εἰμὴ ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξὺ νοήσεως καὶ δράσεως καὶ τἀνάπαλιν ὡς καὶ μεταξὺ τῶν στοιχείων τῆς νοήσεως καὶ δράσεως.

Ἐνῶ αἱ ἀξίαι ἐξευρίσκονται ἢ πραγματοποιῶνται διὰ τῆς πράξεως, αἱ ἀλήθειαι εὕρισκονται διὰ τῆς γνώσεως, γνώσις δὲ εἶναι ἀνθρωπίνη κρίσις περὶ τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγὼ ἐκδηλουμένη διὰ τῆς νοήσεως.

Ἡ κρίσις αὕτη, ἄλλως ἄρσις, φανερόν εἶναι ὅτι δύναται νὰ χωρήσῃ εἴτε ἀρχίζουσα ἐκ τοῦ Ἐγώ, εἴτε ἐκ τοῦ Μὴ Ἐγώ, εἴτε ἐξ ἀμφοτέρων. Τὸν τρόπον τῆς γνωστικῆς πορείας θὰ καλέσωμεν γνωστικὴν ὁδόν.

Γνωστικὰ ἰὸ ὁδοὶ ὅθεν εἶναι τρεῖς, ἢ ἐκ τοῦ Ἐγώ ἀρχομένη καλουμένη ὀρθολογική, ἣτις παράγει ἀληθείας λογικῆς ἀναγκαιότητος, ἢ ἐκ τοῦ Μὴ Ἐγώ καλουμένη ἐμπειρικὴ, ἣτις παράγει ἀληθείας φυσικῆς ἀναγκαιότητος, καὶ ἢ ἐξ ἀμφοτέρων καλουμένη κριτική, ἣτις παράγει ἀληθείας κριτικῆς ἀναγκαιότητος, ἢτοι πηγαζούσας συνάμα καὶ ἐκ φυσικῆς καὶ ἐκ λογικῆς ἀναγκαιότητος³⁶.

Ὡς ἑτέρω γνωστικὴ ὁδὸς δύναται νὰ κληθῆ καὶ ἡ διὰ τῆς ἀποκαλύψεως μεταδίδουσα θρησκευτικὰς ἀληθείας, αἵτινες ὅμως ἀπαρτίζουν τὸ περιεχόμενον πίστεως καὶ οὐχὶ ἐπιστημονικῆς γνώσεως. Ἐὰν ἡ πίστις πρέπει νὰ συμβιβάσῃται πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν, ἢ τ' ἀνάπαλιν, εἶναι ζήτημα τῆς ἐκάστοτε κρατούσης κοσμοθεωρίας καὶ βιοθεωρίας, εἴτε παρ' ὠρισμένη κοινωνία εἴτε παρ' ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος ἔγκειται εἰς τὸ ἂν ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἵνα πιστεύῃ, ἢ νὰ πιστεύῃ ἵνα γνωρίζῃ.

Ἀληθῶς ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις, ἐρευνῶσα τὸ ὄν, δὲν ἐπιτυχάνει πλήρως καὶ καταλήγει εἰς ἓν δέον, ἣτοι ἓν σύστημα ἀξιῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ πίστις παρέχουσα μίαν δογματικὴν καὶ ἓν πολλοῖς ἄσαφῆ εἰκόνα τοῦ ὄντος καταλήγει εἰς ἓν δέον ἣτοι πάλιν εἰς ἓν σύστημα ἀξιῶν. Ὡστε τὸ πρόβλημα λύεται ἐκ τῆς ἀξίας ἢ τῆς ἀληθείας τοῦ συστήματος ἀξιῶν ὅπερ παρέχουσιν ἀφ' ἑνὸς ἢ γνῶσις καὶ ἀφ' ἑτέρου ἢ πίστις. Ὡστε γνῶσις καὶ πίστις κατ' οὐσίαν ταυτίζονται καὶ κρίνονται ἀναλόγως τῶν ἀξιῶν τῶν, κατὰ μορφήν δὲ μόνον διαφέρουσι, τῆς μὲν γνώσεως προερχομένης ἐκ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς φύσεως, δηλαδὴ ἐκ τοῦ Ἐγώ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγώ, τῆς δὲ πίστεως προερχομένης ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς ἀρχικῆς πηγῆς ἢ αἰτίας τῆς τε φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐκ Θεοῦ.

Ἡ πίστις ὅμως δὲν ἐβεβαιώθη πάντοτε ὅτι ἔφθασεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τοιοῦτον ὑπερφυσικὸν τρόπον, τούναντίον φορεῖς καὶ ἐρμηνευταὶ ταύτης ὑπῆρξαν ἄνθρωποι διατεινόμενοι ἀπλῶς ὅτι ἐρμηνεύουσιν ἀπ' εὐθείας τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, ἢ ὅτι εἶναι οἱ ἴδιοι Θεοί. Τὸ θρησκευτικὸν τοῦτο πρόβλημα εἶναι ζήτημα τῆς δογματικῆς ἐκάστης θρησκείας, ἐρεῖδεται δὲ ἐπὶ τοῦ μεταφυσικοῦ ἐπιχειρήματος ὅτι ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀξία δὲν ἐνεχαράχθησαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων³⁷, οὔτε ἐγράφησαν εἰς τὸν οὐρανὸν δι' αἰωνίων καὶ παγκοσμίων γραμμάτων³⁸, διότι τότε θὰ ἀντέκειντο εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, ὅποτε αἱ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου ὡς μὴ ἐλεύθεροι δὲν θὰ εἶχον καμμίαν ἀξίαν. Διὰ τοῦτο εἰς ἀντιστάθμισμα καὶ ὡς μόνον κριτήριον καὶ ἀπόδειξις συνάμα τῆς αἰωνίας ἀληθείας καὶ ἀπείρου ἀξίας ὑπάρχει ἡ συνείδησις ἢ παθητικῶς ἢ νόησις εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἣτις ἐκδηλοῦται ὡς ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἁρμονία, ἐξ

36. Πρβλ. καὶ E. Goulot, *Traité de logique*, 1918, ἰδίᾳ παρ. 215 κ. ἑ. Βλ. καὶ Emile Boirac, *Cours Elem. de Philosophie*, Paris 1897. Βλ. εἰδικώτερον G. Milhaud, *Essai sur les conditions et les limites de la certitude logique*, 3 ἐκδ. 1912, W. Wundt, *Logik* 5η ἐκδ. 3 τόμ. Stuttgart 1920—1924, Ch. Sigwart, *Logik*, 5η ἐκδ. 3 τόμ. Tübingen 1924, Θεοφ. Βορέα, *Λογικὴ*, Ἀθήναι 1932.

37. Πρβλ. ἐν τοῦτοις τὸ εἰς τὰ βᾶθη τῆς συνείδησεως ἀνθρώπινον συναίσθημα φόβου, ἀδυναμίας καὶ πιθανολογίας ἀνωτέρων δυνάμεων ἢ μυστηρίων.

38. Πρβλ. ἀντίθετον ἐκδοχὴν εἰς *coeli enarrant gloriam dei et opera manuum ejus annuntiat firmamentum*.

δὴν δύναται νὰ κρίνη καὶ νὰ ἀποδεικνῆ εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὴν ἀλήθειαν.

Ἐξεταστέα ἤδη ἡ ἀξία τῶν καθ' ἕκαστον γνωστικῶν ὁδῶν. Ἐξηγήσαμεν ὅτι τὸ Ἐγὼ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξη οὔτε ὑπάρχει χωρὶς τὸ Μὴ Ἐγὼ καὶ τἀνάπαλιν, ἡ σύνθεσις δὲ ἀμφοτέρων ἄγει εἰς τὴν πληρεστέραν γνῶσιν. Ὄταν τις σκέπτεται μὲν ὀρθολογικῶς ἀρχόμενος ἐκ τοῦ Ἐγὼ χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει τοῦ τὰ πορίσματα τῆς ἐμπειρίας, μοιραίως θὰ παραπλανηθῆ εἰς ἓν παιγνίδιον τῆς φαντασίας καὶ ὡς μόνον ὄραμα θὰ ἀντικρύσῃ μίαν φαντασμαγορίαν τῶν ἰδεῶν. Ὄταν τις σκέπτεται ἐμπειρικῶς ἀρχόμενος ἐκ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, δηλαδὴ συλλέγει μόνον ἐμπειρικὰ φαινόμενα χωρὶς νὰ θέτῃ ταῦτα ὑπὸ τὸ πρίσμα τοῦ ὀρθοῦ λόγου, μοιραίως καταλήγει εἰς ἓν αἰώνιον καὶ σκοτεινὸν αἰνίγμα καὶ ὡς μόνον ὄραμα θὰ ἀντικρύσῃ εἰδῶλα σχηματιζόμενα πρὸ ἐνὸς ἀφωτίστου καθρέπτου. Ἀλλὰ καὶ ὅταν τις ἐκκαθαρίζει τὸν τε ὀρθὸν λόγον καὶ τὴν ἐμπειρίαν ἀπὸ ὅλα τὰ ἀπατηλὰ ἢ ξένα στοιχεῖα, πάλιν παραμένει ἓν φωτεινὸν πρόβλημα περιβαλλόμενον ἀπὸ αἰώνιον σκότος³⁹.

Ἡ φύσις ὁμῶς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Κόσμου δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀποκλειστικὴν καὶ καθαρὰν χρῆσιν οὐδεμιᾶς γνωστικῆς ὁδοῦ, παρὰ τὰ δόγματα ἐνίων ἐκ τῶν ὑπερμάχων τῆς ἀποκλειστικότητος⁴⁰. Οὔτε ὁ ὀρθὸς λόγος λειτουργεῖ χωρὶς στοιχειῶδη τινα ἐμπειρίαν, δεδομένου ὅτι ὁ λόγος εἶναι ὄργανον τοῦ ἀνθρώπου ζῶντος ἐν τῇ πραγματικότητι, οὔτε ἡ ἐμπειρία λειτουργεῖ ἀνευ τῆς χρήσεως τοῦ ὀρθοῦ λόγου, διότι ἡ ἐμπειρία δὲν σκέπτεται μόνη, ἀλλ' ἀντανακλᾶται ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ἐγκεφάλῳ. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὴν κυριώδη αὐτῶν χρῆσιν. Οὕτω ὁ μὲν ὀρθολογιστὴς σχηματίζει συνήθως ἐφ' ἅπαξ μίαν ἰδέαν τῆς πραγματικότητος καὶ ἀνάγων ταύτην εἰς λογικὸν δόγμα περιύπτται ἀχαλίνωτος ἐντὸς τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν καὶ σχηματίζει μίαν κοσμοθεωρίαν, ἀδιαφορῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἂν τὰ συμπεράσματά του συμφωνοῦσιν ἐκάστοτε μὲ τὰ πορίσματα τῆς ἐμπειρίας, ὁ δὲ ἐμπειριστὴς ἀγόμενος ὑπὸ τοῦ δόγματος, ὅτι οὐδὲν εἶναι ἀξίωμα ἀνευ ἐμπειρικῆς ἀποδείξεως πλανᾶται ἐντὸς τῆς πολυποικίλου καὶ αἰεὶ μεταβαλλομένης πραγματικότητος καὶ συλλέγει παρατηρήσεις καὶ ἀποδείξεις προσπαθῶν νὰ ἀλληλοσυνδέσῃ ταύτας, ἀδιαφορῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἂν τὰ πορίσματά του συμφωνῶσι πάντοτε πρὸς τὴν ἀπαιτουμένην ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἐνότητα. Ὁ κριτικιστὴς ἐξ ἄλλου προσπαθεῖ νὰ ἰσοροπήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ τε ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς ἐμπειρίας, ἐν τῇ προσπαθείᾳ τοῦ δὲ ταύτη, ὅτε μὲν ἔλκεται ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτε δὲ ρυμουλκεῖται ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας, ὅτε δὲ ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς ἰστάμενος κινδυνεύει νὰ καταποντισθῆ ἐντὸς τοῦ βάθους τῶν πραγμάτων, εἰς ὃ ζητεῖ νὰ διεισδύσῃ. Ἐκάστη ὄθεν τῶν γνωστικῶν ὁδῶν προσκομίζει ἰδίας γνώσεις, ἡ μὲν ὀρθολογικὴ λογικὰς, ἡ δὲ ἐμπειρικὴ ἐμπειρικὰς, ἡ δὲ κριτικὴ κριτικὰς. Αἱ μὲν λογικαὶ γνώσεις παράγουν ἀλλήλας διὰ τῆς ἀναλύσεως τῆς ἐννοίας των, αἱ δὲ ἐμπειρικαὶ παράγονται διὰ τῆς συνθέσεως τῶν γνωρισμάτων ἢ στοιχείων, ἅτινα παρέχει ἢ παρατήρησις καὶ τὸ πείραμα, τέλος δὲ αἱ κριτικαὶ συντίθενται μὲν ἐμπειρικῶς θάσει ὁμῶς προηγου-

39. Πρβλ. τὸ τοῦ Shakespeare (Hamlet) «We are of such stuff as dreams made of and our little life is rounded with a Sleep»

40. Πρβλ. τὸ ἀξίωμα τοῦ Descartes, cogito ergo sum καὶ τὴν θεωρίαν τοῦ Fichte, ὅτι τὸ Ἐγὼ ὡς ἀρχὴ τῆς γνώσεως, εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ ἀντικείμενον γνώσεως. Βλ. σχετικῶς R. Honigswald, Die Grundlagen der Denkpsychologie, 2α ἐκδ. Leipzig 1925. Ν. Hartmann, Grundzüge einer Metaphysik der Erkenntnis, 2α ἐκδ. Berlin 1925, ἰδίᾳ δὲ Ernst Cassirer, das Erkenntnis, Problem in der Philosophie und Wissenschaft der Neuere Zeit 3η ἐκδ. Berlin 1922—1923.

μένης ἀναλύσεως τῆς ἐννοίας τῶν⁴¹, ἢ ἀναλύονται μὲν ὀρθολογικῶς στηρίζονται ὁμοῦς εἰς ὑστέραν σύνθεσιν ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ. Ἐκάστη ἐξ ἄλλου τῶν γνωστικῶν ὁδῶν δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἄρχεται ἐκ θεσφαίας ἢ ἀναμφιβόλου ἀφετηρίας, καθόσον οὔτε τὸ Ἔγὼ εἶναι οἶον φαίνεται ἡμῖν ἢ ὡς νοεῖ ἑαυτὸ ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ, οὔτε τὸ Μὴ Ἔγὼ ἐμφανίζεται ἡμῖν ὡς ὄντως εἶναι ἢ ὡς ὄντως γίνεταί ἢ φθείρεται ἐν χώρῳ χρόνῳ καὶ λόγῳ. Ὡσαύτως αὐταὶ αὐταὶ αἰ ἐποπτεῖται τοῦ χώρου καὶ χρόνου καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Λόγου ἤδη δὲν δύναται νὰ ἔχουν ἀπόλυτον κύρος, διότι ἐρευνητέον εἶναι ἂν ὁ χώρος εἶναι ὡς φαίνεται, ὁ χρόνος ὡς νοεῖται καὶ ὁ Λόγος ὡς ἐμφανίζει καὶ νοεῖ.

Ἡ διὰ τῆς κριτικῆς ὁδοῦ ἐπιδιωκομένη συνάντησις τῶν ὀρθολογικῶν καὶ ἐμπειρικῶν συμπερασμάτων εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον πιθανολογεῖ χωρὶς καὶ νὰ ἀποδεικνῇ τὴν ἀλήθειαν, καὶ διὰ τοῦτο ἀποκτᾶ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον κύρος, διότι ἡ ταυτότης τῶν συμπερασμάτων πιθανὸν νὰ εἶναι ἀπατηλὴ ἢ τυχαία ἢ πρόσκαιρος ἢ πεπερασμένη. Ὡστε ἡ διὰ τῆς κριτικῆς ὁδοῦ ἐπιτυγχανομένη σύνδεσις τῶν ἐποπτεῖων τοῦ χώρου καὶ χρόνου μετὰ τοῦ λόγου ἄλλως τῶν κατηγοριῶν τῆς νοήσεως δύναται νὰ ἔχη σχετικόν, οὐχὶ ὁμοῦς ἀπόλυτον ἀντικειμενικόν κύρος. Καὶ ἡ σύνδεσις αὕτη καταλήγει εἰς ἐν συμπεράσμα, μίαν ἰδέαν, τὰ πάντα ἴσως συνδέουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ πάντα ἐκμηδενίζουσιν, ἢ συσκοτίζουσιν, οὐσαν δὲ αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν ἀκατάληπτον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγομεν ὅτι ὁ ὀρθολογισμὸς δὲν καταλήγει ἀναγκαίως εἰς τὸν ἰδεαλισμὸν ἢ πνευματισμὸν, οὐδὲ ὁ ἐμπειρισμὸς εἰς τὸν θετικισμὸν ἢ ὕλισμὸν, οὐδὲ ὁ κριτικισμὸς εἰς τὸν ψυχοφυσικὸν παραλληλισμὸν ἢ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ταυτότητος. Ἐξ ἄλλης ἀπόψεως, ὁ ὀρθολογισμὸς καὶ ἐμπειρισμὸς δὲν ἔπεται ὅτι καταλήγουν ἀναγκαίως εἰς τὸν μονισμὸν, οὐδὲ ὁ κριτικισμὸς εἰς τὸν δυαδισμὸν. Διὰ τοῦ ὀρθολογισμοῦ ἐμπειρισμοῦ καὶ κριτικισμοῦ, ὁ ἄνθρωπος ἀλλοίως ἐκάστοτε ἀνευρίσκων ἀπόψεις, ἄλλως ἄλλοτε γινώσκει τὸ Ὄν καὶ τὸ Δέον. Ἡ χρῆσις ὁμοῦς καὶ σύγκρισις συνάμα πασῶν τῶν γνωστικῶν ὁδῶν δύναται νὰ παράσχη ἀσφαλεστέρας κρίσεις καὶ σαφέστερα συμπεράσματα περὶ τῆς ἀληθείας. Οὕτω ἀνηφορικὸς εἶναι ὁ δρόμος τοῦ ὀρθολογισμοῦ, μακρὰ ἢ ὁδὸς τῆς ἐμπειρίας, στενὴ καὶ ὀλισθηρὰ ἢ γέφυρα ἥτις πρέπει νὰ συνδέσῃ τὴν μεταξὺ τῶν ἄβυσσον.

§ 5. ΜΕΘΟΔΟΙ καὶ ΘΕΩΡΙΑΙ

Αἱ γνωστικαὶ ὁδοὶ σκοποῦσαι ἐν γνωστικὸν τέρμα, τὴν ἀλήθειαν, σημαίνουσι μίαν ἀφετηρίαν καὶ μίαν πορείαν. Ἡ ἀφετηρία χαρακτηρίζεται τὸ εἶδος τῆς γνωστικῆς ὁδοῦ, ἡ πορεία ὁμοῦς ἢν διανύει ἢ διάνοια χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὰ μέσα ἢ τὰ ὄργανα ἅτινα χρησιμοποιοῦνται ὑπ' αὐτῆς διὰ τὴν ἔρευναν τῆς ἀληθείας. Οὕτω ἡ διάνοια⁴² ἐν τῇ πορείᾳ τῆς πρέπει νὰ χρησιμοποιῆ κατάλληλα μέσα ἢ ὄργανα διὰ τὴν ἔρευναν τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων, ἅτινα θὰ συναντᾷ κατὰ τὴν ὑπ' αὐτῆς ἀκολουθουμένην γνωστικὴν ὁδόν. Τὰ μέσα ἢ ὄργανα, ἅτινα χρησιμοποιεῖ ἢ διάνοια ἐν τῇ πορείᾳ τῆς πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καλοῦνται μέθοδοι⁴³. Γνώσις ὅθεν ἄνευ μεθόδου εἶναι μέτρησις ἄνευ μέτρου.

41. Βλ. Im. Kant. Kritik der reinen Vernunft, ὅσον ἀφορᾷ τὰς Synthetische urteile a priori.

42. Διὰ τοῦ ὄρου, διάνοια, νοοῦμεν συνάμα τὴν αἴσθησιν, τὸν λόγον, καὶ τὸν νοῦν.

43. Βλ. γενικώτερον Descartes, Discours de la methode 1926. H. Poincaré, la science et l'hypothèse, Paris 1927. E. Goulot, traité de logique, Paris 1918. Θ. Βορέα, Λογική, Ἀθήναι 1932. Aug. Comte, Cours de Philosophie Positive, 1908.

Ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ἄχρι τοῦδε δύναται τέσσαρας νὰ χρησιμοποιήσῃ μεθόδους. Πρῶτον, ἀρχομένη ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρους καὶ καταλήγουσα εἰς μίαν γενικὴν ἀρχήν, ἐξαγομένην ἐκ τῶν κοινῶν γνωρισμάτων ἢ στοιχείων τῶν ἐπὶ μέρους, δηλαδὴ τὴν ἐπαγωγικὴν μέθοδον 44. Δεύτερον ἀρχομένη ἀπὸ μίαν γενικὴν ἀρχήν, ἣτις ἔχει συναχθῆ ἐκ προηγουμένων συλλογισμῶν, εἰς ἣν ὑπάγει τὰ ἐπὶ μέρους, δηλαδὴ τὴν συναγωγικὴν μέθοδον 45.

Τρίτον, θέτουσα μίαν ἀρχήν γενικὴν ἢ εἰδικὴν μιᾶς πιθανῆς ἢ ἀληθοῦς ἐννοίας ὡς θέσεως ἢ καταφάσεως, ἣτις κατὰ λογικὴν ἀνάγκην συνεπάγεται μίαν ἀντίθετον ἐννοίαν ὡς ἀντίθεσιν ἢ ἄρνησιν, ἣτις αἴρεται διὰ μιᾶς ἀνωτέρας συνθέσεως ἢ ἀρνήσεως τῆς ἀρνήσεως, ἣτοι τὴν διαλεκτικὴν μέθοδον 46.

Τέταρτον τὴν ἀπ' εὐθείας σύλληψιν μιᾶς ἐννοίας ἢ μιᾶς ἀρχῆς γενικῆς ἢ εἰδικῆς διὰ τῆς νοητικῆς ἐποπτείας, ἣτοι διὰ ἐσωτερικῆς ἐνοράσεως ἢ ἐξωτερικῆς διαιοθήσεως, ἣτοι τὴν μυστικιστικὴν μέθοδον 47. Εἰς ἐκάστην τῶν ἀνωτέρω μεθόδων δύναται νὰ χρησιμοποιηθῶσι κοινοὶ τρόποι τοῦ σκέπτεσθαι, ἣτοι ὑπομέθοδοι, οἷον ἡ ἀνάλυσις καὶ σύνθεσις εἴτε πραγματικὴ εἴτε λογικὴ, οἷτινες τρόποι εἶναι αἱ προκαταρκτικαὶ συλλογιστικαὶ ἐτοιμασίαι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς κυρίως λογικῆς μεθόδου. Οὕτω ἡ ἀνάλυσις, ὡς πραγματικὴ μὲν, ἀναλύει τὰ σύνθετα πράγματα εἰς τὰ ἀπλᾶ αὐτῶν στοιχεῖα, ὡς λογικὴ δέ, ὑπάγει τὰ ἐπὶ μέρους γνωρίσματα ἐννοίας τινὸς εἰς ἑτέραν γενικωτέραν ἐννοίαν, ἐλαττοῦσα τὸ βάθος τῆς ἐννοίας καὶ αὐξάνουσα τὸ πλάτος αὐτῆς εἰς δὲ ἐπιπροσθέτει καὶ ἑτέρας ἐννοίας. Ἡ σύνθεσις δέ, ὡς πραγματικὴ μὲν, συνθέτει τὰ ἀπλᾶ γνωρίσματα ἢ στοιχεῖα, ἵνα παραγάγῃ ἐξ αὐτῶν τὸ οἰκείον πρᾶγμα, ὡς λογικὴ δέ, χωρεῖ ἀπὸ τινος ἀρχῆς εἰς τὰ ἐπὶ μέρους 48.

Προφανῶς Οὕτω ἡ Διάνοια διὰ μὲν τῆς συναγωγικῆς μεθόδου, προσπαθεῖ ἐκ μιᾶς ἢ ἐκ πλειόνων γενικῶν ἀρχῶν νὰ συναγάγῃ τὰ ἐπὶ μέρους, ὡς ἐὰν ἡ κοσμικὴ λειτουργία ἦτο βέβαιον ὅτι ἄρχεται ἐκ μιᾶς ἢ ἐκ πολλῶν ἀρχῶν. Ἐὰν ὅμως τοῦτο ἦτο ἀληθές, ἡ λειτουργία ἄλλως ἢ κίνησις αὕτη θὰ ἦτο πρόσκαιρος ἐν χρόνῳ πεπερασμένη ἐν χώρῳ, ὡς ἔχουσα μίαν ἢ πλείονας χρονικὰς ἢ χωρικὰς ἀρχάς, ἢ ἀρτία ἐν λόγῳ, ὡς ἔχουσα μίαν ἢ πλείονας λογικὰς ἀρχάς, αἷτινες ὅμως ἀρχαὶ θὰ προϋπέθετον ἑτέρας καὶ αὗται ἑτέρας κ.ο.κ., οὕτως ὥστε θὰ ἀνέκυπτε ἀενάως τὸ ἐρώτημα τῆς πρώτης ἀρχῆς ἢ αἰτίας καὶ ἡ ἀντίφασις τῆς προσκαιροῦ καὶ πεπερασμένης λειτουργίας, πρὸς τὴν αἰώνιαν καὶ ἀπειρον κίνησιν ἢ ἄλλως πρὸς τὸ αἰώνιον καὶ ἀπειρον γίνεσθαι.

Κατὰ τὸν ἀντίθετον τρόπον ἡ διάνοια διὰ τῆς ἐπαγωγικῆς μεθόδου προσπαθεῖ ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους, ἐκ τῶν προσκαιρῶν δηλαδὴ καὶ πεπερασμένων φαινομένων νὰ ἐπαγάγῃ τὴν κοσμικὴν λειτουργίαν πρὸς τὴν αἰώνιαν καὶ ἀπειρον κίνησιν. Δὲν κατορθοῖ ὅμως τοῦτο, διότι τὰ πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα φαινόμενα εἶναι ἀναρίθμητα ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ,

44. Βλ. J. Lachelier, *Le fondement de l'induction*, Bacon, *novum organum*, Ἀριστοτέλους, Ἀναλυτικὰ ὕστερα, πρβλ. καὶ ρῆσιν Πλάτωνος εἰς μίαν ἰδέαν συνορῶντα ἄγων τὰ πολλαχῆ διεσπαρμένα (Πλάτωνος Φαῖδρ. 265).

45. Βλ. S. Goblot, *traité de logique*, Paris 1918, παράγρ. 160 κ. ἐ. ὡς καὶ Θ. Βορέα, Ἀκαδημικά Α, Λογικὴ, Ἀθῆναι 1932.

46. Πρβλ. Ἐγγέλου, Λογικὴ, μετάφρ. Π. Γρατσιάτου, Ἀθῆναι 1915. Fr. Engels, *Philosophie economie politique socialisme (Antidühring)* trad. par Edm. Laskine, Paris 1911, ἰδία σ. 144 κ. ἐ. Von Hartmann, *Über die dialektische Methode* 1910. Tarde, *la logique sociale* 1911. G. Engel, *die dialektische Methode*, M. c. Taggart, *studies in the Hegelian dialectic* 1896. S. Marck, *Die dialektik in der Philosophie der Gegenwart* 2 τόμ. 1929—1930 J. Cohn, *theorie der Dialektik*, Leipzig 1932. Arth. Liebert, *Geist und Welt der Dialektik* 1929.

47. Βλ. H. Bergson, *L'Evolution créatrice*, 1907. Ed. Schuré, οἱ Μεγάλοι Μύστοι, A. Schopenhauer, *die Welt als Wille und Vorstellung*.

48. Βλ. Wundt, *Logik* Β' 31, Riehl, *Der philosophische kritizismus* T. B. 2.

ἄλλως ἐνῶ εἶνε πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα ὡς μονάδες, εἶνε αἰώνια καὶ ἄπειρα ὡς σύνολα, οὕτω δὲ ματαιοπονεῖ συλλέγουσα καὶ ἀπαριθμοῦσα πληροφορίας καὶ ἐπάγουσα ὁμοιότητας ἢ ταυτότητας ἢ σχέσεις.

Κατ' ἄλλον τρόπον φιλοδοξεῖ ἡ Διάνοια διὰ τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου νὰ συλλάβῃ τὴν ἀλήθειαν. Οὕτω ἡ Διάνοια ὀρώσα τὴν συνεχῆ ἐν χώρῳ καὶ διαρκῆ ἐν χρόνῳ ἐξέλιξιν, ἥτις πανταχοῦ καὶ πάντοτε εἰς μίαν θέσιν ἀντιθέσει μίαν ἀντίθεσιν, ἥτις αἰρομένη καθ' ἑαυτὴν ἢ συντιθεμένη μετὰ τῆς θέσεως προβάλλει ὡς σύνθεσις τῆς θέσεως ταύτης καὶ τῆς ἀντιθέσεως, προσπαθεῖ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐξελικτικὴν λειτουργίαν δι' ἄλληπαλλήλων ἀλμάτων, οὐχὶ ὅμως διὰ συνεχοῦς δρόμου. Τοῦτο δὲ διότι ἡ Διάνοια οὔσα στερρῶς συνδεδεμένη, μὲ τοὺς στατικούς ἢ θεμελιώδεις νόμους τοῦ διανοεῖσθαι οἵτινες ἀνατέμνουσι τὸν κόσμον στατικῶς, ὡς σύνολον σταθερῶν νοουμένων καὶ φαινομένων, ἄτινα ἐναλλάσσονται συντιθέμενα ἢ ἀναλυόμενα, ἀφ' ἑνὸς εἰς σταθερὰς καὶ ἀξιοματικὰς ἐννοίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς παγίας πραγματικὰς εἰκόνας ἢ ἀκίνητα στιγμιότυπα, ἴσταται ἐκάστοτε πρὸ ἐκάστης φαινομενικῶς ἀκινήτου ἐννοίας ἢ εἰκόνας, ἵνα τὴν ἐρευνήσῃ, εἶτα δὲ ὅταν αὕτη ἔχει ἤδη πλέον μεταβληθῆ ἴσως τῆς ἀενάου κινήσεως, προσπαθεῖ δι' ἄλματος νὰ τὴν παρακολουθήσῃ. Οὕτω ἐκάστοτε ἴσταται εἰς τρεῖς στάσεις, τὴν θέσιν, τὴν ἀντίθεσιν καὶ τὴν σύνθεσιν καὶ δι' ἑνὸς ἐκάστοτε ἄλματος προχωρεῖ ἐξ ἐκάστης στάσεως πρὸς τὴν νέαν.

Ἐδείξαμεν ἤδη τὰς ἐλλείψεις τῶν κοινῶς ἀνεγνωρισμένων μεθόδων, ἥτοι τῆς συναγωγικῆς, ἐπαγωγικῆς καὶ διαλεκτικῆς. Ἐπειδὴ ὅμως ὅλη ἡ μέχρι τοῦδε ἀνθρωπίνη ἐπιστήμη βασίζεται ἐπὶ τῆς στατικῆς νοήσεως καὶ τοὺς θεμελιώδεις αὐτῆς νόμους, πρέπει νὰ δείξωμεν καὶ τὰ σφάλματα αὐτῶν.

Οὕτω ὁ νόμος τῆς ταυτότητος θὰ ἦτο ἀληθής, ἂν ἕκαστον πρᾶγμα ἢ νόημα ἦτο ἀκίνητον ἢ ἀμετάβλητον ἢ δὲν ἐλειτούργει ἀενάως. Ἐπειδὴ ὅμως ἕκαστον μὲν πρᾶγμα κινεῖται καὶ μεταβάλλεται ἀνὰ πᾶν σημεῖον καὶ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν, καὶ ἀνὰ πάντα λόγον ἄλλως ἀενάως λειτουργεῖ, ἕκαστον δὲ νόημα δὲν παριστᾷ ἐκάστοτε καὶ ἕκασταχοῦ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, οὐδὲ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα παρίσταται ἐκάστοτε καὶ ἕκασταχοῦ ταυτοσήμως ἐν ἐκάστη Διανοίᾳ, ἥτις ὡσαύτως μεταβάλλεται, οὐδέποτε ἐπαληθεύεται ἰδίαι $A=A$. Οὕτω τὸ A δὲν ὑπάρχει στατικῶς, ἀλλὰ γίνεταί δυναμικῶς, ἥτοι ἀνὰ πᾶν χωρικὸν σημεῖον καὶ ἀνὰ πᾶσαν χρονικὴν στιγμὴν μεταβάλλεται καὶ συνεπῶς οὐδέποτε ἔχει τὴν αὐτὴν τιμὴν, ἵνα λογισθῆ ὡς σταθερὸν ποσοῦν ἢ ποιὸν ὡς ὑπολαμβάνει αὐτὸ ἡ ἀνθρωπίνη Διάνοια. Συνεπῶς οὐδὲν A εἶναι δυνατόν νὰ συλληφθῆ πραγματικῶς ἢ λογικῶς καὶ νὰ ἀκίνητοποιηθῆ εἰς κᾄτι ἀμετάβλητον, ὥστε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέτρον καὶ νὰ ἀποδειχθῆ ὅτι τὸ λαβὸν στατικὴν μορφήν A εἶναι πάντοτε τὸ αὐτὸ ἢ ἔχει πάντοτε τὸ ἀπολύτως ὁμοίον του ἢ ἴσον του ἢ ἔχει τὴν αὐτὴν τιμὴν πρὸς ἕτερον A .

Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὁ νόμος τῆς ἀντιφάσεως εἶναι ἀναληθής, διότι οὐδὲν A εἶναι ἢ δὲν εἶναι, ἀλλὰ πᾶν A γίνεταί, γινόμενον δὲ ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ, εἶναι συνάμα καὶ δὲν εἶναι, δεδομένου ὅτι ἡ ἀληθὴς ἔκφρασις του εἶναι δυναμικὴ καὶ οὐχὶ στατικὴ. Συνεπῶς πᾶν A εἶναι συνάμα καὶ δὲν εἶναι, ὧν ἡ σύνθεσις διαλεκτικῶς μὲν ἐμφανίζεται ὡς μεταβάλλεσθαι ἢ κινεῖσθαι ἐξελικτικῶς δὲ ὡς γίνεσθαι. Δηλαδή ἡ μὲν σύνθεσις τοῦ εἶναι καὶ μὴ εἶναι εἶναι τὸ γίνεσθαι, ἡ δὲ ἐξέλιξις αὐτῶν τὸ μεταβάλλεσθαι ἢ κινεῖσθαι. Ὅθεν πᾶν πρᾶγμα, ὡς τμημὰ τι τοῦ γίνεσθαι, ἀνὰ πᾶν χωρικὸν σημεῖον καὶ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν καὶ ἀνὰ πάντα λόγον, εἶναι συνάμα καὶ δὲν εἶναι, διότι οὕτω μόνον ἐπαληθεύεται ἡ ἀέναντος κίνησις καὶ μεταβολὴ αὐτοῦ.

Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὸν νόμον τῆς ἀποκλείσεως τοῦ μέσου ἢ τοῦ τρίτου, ὅστις ὡσαύτως εἶναι ἀναληθής, καθ' ὅσον πᾶν Α, ὡς κινούμενον καὶ μεταβαλλόμενον, εἶναι ἐν χρόνῳ Α καὶ μὴ Α καὶ δὴ ὑπάρχει χρονικὴ τις στιγμή καθ' ἣν δὲν εἶναι οὔτε Α οὔτε μὴ Α, ἀλλὰ κάτι μέσον μεταξύ Α καὶ μὴ Α, ὅπερ συνδέει τὸ παρελθὸν Α πρὸς τὸ μέλλον Α, ἦτοι εἶναι Α ὁδεῦον πρὸς τὸ μὴ Α ἄλλως πρὸς τὸ νέον Α. Κατὰ συνέπειαν ὑπάρχει ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ ἐν μέσον ἢ τρίτον μεταξύ Α καὶ μὴ Α.

Κατ' ἀνάλογον τρόπον δὲν δύναται νὰ ἐπαληθεύηται ὁ νόμος τοῦ ἀποχρῶντος λόγου ἢ τῆς αἰτιότητος. Οὕτω πᾶν πρᾶγμα ἢ νόημα ἐν σχέσει πρὸς ἕτερον εἶναι ὅτε μὲν αἴτιον ὅτε δὲ αἰτιατόν, ὅτε μέσον ὅτε σκοπός, ἀναλόγως τῆς σκοπιᾶς ἀφ' ἧς ὁρᾶται ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης Διανοίας, δηλαδὴ ἂν ὁρᾶται ὡς πρὸς τὸ πρότερον ἢ ὡς πρὸς τὸ ὕστερον ἢ ὡς πρὸς τὸ παρὸν αὐτοῦ γίγνεσθαι. Συνεπῶς πᾶν πρᾶγμα εὑρηται ἐν διηγεκεί ἀλληλεξαρτήσῃ ἢ συναρτήσῃ ἢ συσχετίσῃ, οὐχὶ μόνον ἐκ λόγου τινὸς ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ, ὡς μεταβαλλόμενον καὶ κινούμενον οὐ μόνον ἐξ ἐξωγενῶν ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐνδογενῶν λόγων.

Ἐνταῦθα ἔγκειται ἡ πλάνη τῆς στατικῆς νοήσεως ἣτις θεωρεῖ τὰ πράγματα ἐν ἀδρανεῖα καὶ οὐχὶ ἐν δράσει εὐρισκόμενα καὶ συνεπῶς ὡς κινούμενα καὶ μεταβαλλόμενα μόνον ἕνεκα λόγων οὓς πρέπει νὰ ἐξεύρη. Τὰ πράγματα κινούνται καὶ μεταβάλλονται ἀναγκαιῶς ὡς πράγματα καὶ οὐχὶ ἕνεκα λόγων, ἢ ἀναγκαιότης δὲ αὕτη τὰ καθιστᾷ πραγματικότητος, ὡς ἡ πραγματικότης τῆς κινήσεως καὶ μεταβολῆς τὰ καθιστᾷ ἀναγκαιότητος. Οὕτω ἐνῶ οἱ θεμελιώδεις νόμοι τῆς στατικῆς νοήσεως, ὡς καὶ ἡ συναγωγικὴ, ἐπαγωγικὴ καὶ διαλεκτικὴ μέθοδος, εἶναι χρήσιμα μέσα πρακτικῆς δράσεως καὶ κατακτήσεως τῆς πραγματικότητος, τούναντίον δὲν εἶναι ἀκριβῆ μέσα θεωρητικῆς νοήσεως καὶ κατακτήσεως τῆς ἀληθείας.

Προφανὲς ὅθεν εἶναι ὅτι ἐκάστη τῶν ἀνωτέρω μεθόδων χρησιμοποιουμένη προσφέρει μίαν θεωρίαν τῶν ὄντων καὶ τῶν δεόντων ἢ ἄλλως τῶν αἰτιῶν καὶ τῶν σκοπῶν. Ὅσον δὲ πλείονες μέθοδοι καταλήγουσι εἰς τὴν αὐτὴν θεωρίαν προκειμένου περὶ κύκλου τινος γνώσεων, τόσοον δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βεβαιότεροι περὶ τῆς ἀληθείας τῶν γνώσεων τούτων. Εἰς ἕκαστον ὁμως κύκλον γνώσεων δὲν δυνάμεθα νὰ ἐφαρμόζωμεν συγχρόνως ἢ ἀλληλοδιαδόχως πάσας τὰς μεθόδους, ἀλλὰ τὰς καταλλήλους ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν γνώσεων καὶ τοῦ σκοποῦ ὃν ἐπιδιώκομεν. Οὕτω προκειμένου νὰ κατατάξωμεν εἶδη τινὰ εἰς ἓν γένος, ἀφοῦ προηγουμένως διὰ τῆς πραγματικῆς ἀναλύσεως ἐξεύρωμεν τὰ κοινὰ αὐτῶν γνωρίσματα, θὰ χωρήσωμεν ἐπαγωγικῶς συνδέοντες τὰς εἰδικὰς ἐννοίας ἵνα φθάσωμεν εἰς τὴν γενικωτέραν ἐννοίαν τοῦ γένους. Προκειμένου νὰ γνωρίσωμεν τὰς συνεπείας μιᾶς γενικῆς ἀρχῆς, ἀφ' ἑαυτῆς φανερᾶς καὶ ἐχούσης γενικὸν κύρος, διὰ σειρᾶς συλλογισμῶν καὶ ἀφοῦ προηγουμένως χρησιμοποιήσωμεν τὴν λογικὴν σύνθεσιν, ἦτοι διὰ τῆς συναγωγικῆς μεθόδου, θὰ σχηματίσωμεν τὰς λογικὰς συνεπείας ταύτης. Προκειμένων δύο ἀντιθέτων ἐννοιῶν ἦτοι μιᾶς θέσεως καὶ μιᾶς ἀρνήσεως, ἅτινας πρέπει νὰ συμβιβάσωμεν, ἀφοῦ προηγουμένως διὰ τῆς λογικῆς ἀναλύσεως ἢ συνθέσεως ἐξεύρωμεν μίαν ἐννοίαν ἣτις περιέχει ἀμφοτέρας τὰς ἀντιθέσεις, θὰ χωρήσωμεν διὰ τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου εἰς τὴν ἀνωτέραν σύνθεσιν ἢ ἀρνήσιν τῆς ἀρνήσεως. Τέλος προκειμένου νὰ συλλάβωμεν μίαν ἐννοίαν ἱκανοποιούσαν τὴν διάνοιαν ἡμῶν, ἣν δὲν κατῴρθωσαμεν νὰ ἐξεύρωμεν δι' ἑτέρων μεθόδων διὰ στροφῆς τῆς διανοίας ἡμῶν πρὸς τὰ ἔσω, δηλαδὴ διὰ τῆς ἐνοράσεως ἢ ἐνδοσκοπήσεως⁴⁹ τῶν ἐσωτάτων ἰδιοτήτων πράγματός τινος ἢ φαινομένου, ἄνευ τῆς μεσολαθήσεως τῶν συλλογισμῶν, ἢ διὰ στροφῆς τῆς διανοίας ἡμῶν

49. Intuitus gnosticus ἢ Spéculation ἢ Introspection.

πρὸς τὰ ἔξω, δηλαδή διὰ τῆς διαισθήσεως⁵⁰ τῶν ἐσωτάτων ιδιοτήτων πράγματός τινος ἢ φαινομένου, ἄνευ τῆς μεσολαθήσεως τῶν αἰσθήσεων, προσπαθοῦμεν νὰ συλλάβωμεν τὴν ἀληθῆ αὐτῶν μορφήν καὶ οὐσίαν, ἐν μιᾷ καὶ μόνη ἐννοίᾳ⁵¹, δηλαδή τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό⁵².

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν νοητικῶν νόμων, ἡ ἐπαγωγικὴ μέθοδος ἔχει ρίζαν τῆς εἰς τὸ νόμον τῆς ταυτότητος, διότι προσπαθεῖ νὰ ἀνεύρῃ ὅ,τι ὅμοιον ὑπάρχει ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον. Ἡ συναγωγικὴ μέθοδος ἔχει τὴν ρίζαν τῆς εἰς τὸν νόμον τοῦ ἀποχρῶντος λόγου, διότι συνάγει ἐκ μιᾶς γενικότητος ὅ,τι ἠτιολογημένως ἢ ἀναγκαιῶς συνάγεται. Ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος ἔχει τὴν ρίζαν τῆς εἰς τὸν νόμον τῆς ἀντιφάσεως, διότι πρᾶγματι δὲν δύναται νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ νὰ μὴ εἶναι, ἄρα ἀναγκαῖα εἶναι μίᾳ σύνθεσις αἴρουσα τὴν ἀντίφασιν. Τέλος ἡ μυστικιστικὴ μέθοδος ἔχει τὴν ρίζαν τῆς εἰς τὸν νόμον τῆς τοῦ τρίτου ἢ μέσου ἀποκλείσεως, διότι μεταξὺ τῆς ὑπάρξεως καὶ ἀνυπαρξίας πράγματός τινος ἢ ἄλλως μεταξὺ ἀρνήσεως καὶ καταφάσεως δὲν ὑπάρχει μέσον τι ἢ τρίτον, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀληθεύῃ μίᾳ ἐκ τῶν δύο προηγουμένων κρίσεων, ἥτις συλλαμβάνεται ἀμέσως ἢ δι' ἐφόδου οὕτως εἰπεῖν τῆς διανοίας, ἄνευ τῆς μεσολαθήσεως τῶν αἰσθήσεων ἢ τῶν συλλογισμῶν.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν νοητικῶν κατηγοριῶν, ἡ ἐπαγωγικὴ μέθοδος ἀνάγεται εἰς τὰς κατηγορίας τῆς σχέσεως, διότι ἐκ μιᾶς κοινότητος ἄγεται εἰς μίαν αἰτιότητα ἢ μίαν ὄντοτητα, λόγῳ τῆς ἐν τῇ κοινότητι συναφείας ἢ ἀλληλεπιδράσεως, καὶ ἀντιστρόφως, ἐκ μιᾶς ὄντοτητος ἐχούσης μίαν αἰτιότητα χωρεῖ εἰς τὴν κοινότητα τῆς ὄντοτητος ταύτης πρὸς ἑτέραν ἔχουσαν τὴν αὐτὴν αἰτιότητα. Ἡ συναγωγικὴ μέθοδος ἀνάγεται εἰς τὰς κατηγορίας τῆς ποσότητος, διότι ἐκ μιᾶς ὀλότητος ἄγεται εἰς τὰ πολλὰ καὶ τὸ ἓν καὶ ἀντιστρόφως ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς τὰ πολλὰ καὶ τὸ ὅλον. Ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος ἀνάγεται εἰς τὰς κατηγορίας τῆς ποιότητος, διὰτι ἐκ μιᾶς καταφάσεως ἢ θέσεως συνεπαγομένης μίαν ἄρνησιν ἢ ἀντίθεσιν, συνθέτει ἓνα περιορισμὸν περιέχοντα ἐν μέρει ἀμφοτέρας τὰς κρίσεις καὶ ἀντιστρόφως ἐξ ἑνὸς περιορισμοῦ περιέχοντος μερικῶς δύο ἀντιθέτους ἢ ἀντιφατικὰς ἐννοίας, ἀναλύει ἢ χωρίζει τὰς δύο ταύτας ἐννοίας εἰς γενικὴν θέσιν καὶ ἀντίθεσιν ἢ κατάφασιν καὶ ἄρνησιν. Τέλος ἡ μυστικιστικὴ μέθοδος ἀνάγεται εἰς τὰς κατηγορίας τοῦ τρόπου, διότι ἐκ μιᾶς δυνατότητος ἄγεται εἰς μίαν ἀναγκαιότητα ἢ εἰς μίαν πραγματικότητα, καὶ ἀντιστρόφως ἐκ μιᾶς πραγματικότητος ἄγεται ἀναγκαιῶς εἰς μίαν δυνατότητα.

Ἀπὸ ἀπόψεως ἐποπειῶν, ἡ μὲν ἐπαγωγικὴ καὶ συναγωγικὴ μέθοδος, ἀνάγονται εἰς τὴν ἐν χώρῳ ἔρευναν τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων, διότι ὁ χώρος παρουσιάζει κοινότητα καὶ ἀλληλεπιδράσιν, ὡς καὶ ἐνότητα καὶ ποικιλίαν, ἡ δὲ διαλεκτικὴ καὶ μυστικιστικὴ μέθοδος ἀνάγονται εἰς τὴν ἐν χρόνῳ ἔρευναν τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων, διότι ὁ χρόνος παρουσιάζει τὴν ἀντίφασιν ἢ τὸν περιορισμὸν τοῦ ὅτε μὲν εἶναι, ὅτε δὲ μὴ εἶναι, ἢ τὴν πραγματικότητα τοῦ εἶναι ἢ τὴν ἄρνησιν τοῦ μὴ εἶναι, ὡς καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ εἶναι πρᾶγματι ἢ μὴ εἶναι, ἢ τὴν δυνατότητα τοῦ εἶναι κάποτε καὶ μὴ εἶναι ἄλλοτε.

Κατ' ἄλλην ἐννοίαν ἡ συναγωγικὴ μέθοδος ἐξευρίσκει τὴν ὑπαρξίν πολλῶν ἴσων καὶ ὁμοίων πρὸς ἓν ἕτερον ἴσον καὶ ὅμοιον. Ἡ ἐπαγωγικὴ

50. *Visio intellectualis*, ἢ *Intuition* ἢ *Contemplation*, Πρβλ. καὶ τὴν διαισθητικὴν γνῶσιν τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὴν καθαρὰν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν (*Μεταφυσ.* VI 1-XII, 7).

51. Πρβλ. τὰς διαφόρους κοσμοθεωρίας περὶ τῆς οὐσίας τοῦ κόσμου ὡς συνόλου ἰδεῶν (Πλάτων) ἢ συνόλου Μονάδων (Leibnitz) ἢ ὡς ἀπολότου Ἐγῶ (Fichte), ἢ ὡς λογικῆς ἐξελισσομένης Ἰδέας (Hegel), ἢ ὡς βουλήσεως παριστανοῦσης ἑαυτὴν (Schopenhauer) καὶ ο.κ.έ. Ἰδέα εἰς L. Büsse, αἱ Κοσμοθεωρίαι τῶν μεγάλων φιλοσόφων, μεταφρ. Ε. Ν. Λαγοπάτη, Ἀθῆναι καὶ Χ. Θεοδωρίδης, Εἰσαγωγή στὴ Φιλοσοφία, Ἀθήνα 1933.

52. *Das Ding an Sich*, κατὰ τὸν Im. Kant.

ξευρίσκει τὴν ὑπαρξιν προσκαίρου καὶ πεπερασμένης ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας τῶν πολλῶν πρὸς τὸ ἓν. Ἡ διαλεκτικὴ ξευρίσκει τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς ἀντιθέτου ἀλλ' ἴσου πρὸς ἓν ἕτερον ἀντίθετον ἢ ἴσον. Ἡ ἐξελικτικὴ ξευρίσκει τὴν ἀένανον ἀναγέννησιν ἐνὸς ἴσου ἢ ὁμοίου. Τέλος ἡ μυστικιστικὴ ξευρίσκει τὴν αἰώνιαν καὶ ἀπειρον ὑπαρξιν ἐνὸς ἴσου ἢ ὁμοίου. Ὅτι ὄθεν νοητικοὶ νόμοι, ἐποπτεῖαι καὶ κατηγορίαι καὶ αὐταὶ αἱ ἰδέαι, ὡς κατηγορικαὶ ἔννοιαι, πηγάζουσιν ἐκ τῆς ἐμπειρίας ὑφιστάμεναι τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ λόγου, καταφαίνεται καὶ ἐνταῦθα, ὡς κατεδείχθη καὶ ἐκ τῆς διακρίσεως τοῦ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ (53).

Παραστατικώτερον ἐκφραζόμενοι, πρέπει νὰ παρουσιάσωμεν τὴν ἐπαγωγικὴν μέθοδον, ὡς ἓν μέτρον ὅπερ συμπαραλαμβάνει μεθ' ἑαυτῆς ἢ διάνοια κατὰ τὴν πορείαν τῆς μὲσσω μιᾶς γνωστικῆς ὁδοῦ, ἵνα μετρήῃ πᾶν ὅ,τι ὁμοιον ἢ ἐνδιαφέρον εὔρει καθ' ὁδόν. Τὴν συναγωγικὴν μέθοδον πρέπει νὰ παρουσιάσωμεν ὡς μίαν χημικὴν συσκευὴν ἢ ἓν μικροσκοπίον, ἅτινα συμπαραλαμβάνει ἢ διάνοια καὶ δι' ὧν σκοπεῖ νὰ ἐλέγξῃ ὅ,τι κοινὸν εὔρει εἰς τὰ ἐρευνώμενα, ἵνα ἀναλύσῃ ταῦτα εἰς τὰ εἰδικὰ τῶν στοιχείων. Τὴν διαλεκτικὴν μέθοδον πρέπει νὰ παρουσιάσωμεν πρὸς ἓν βλῆμα εἰς ὃ ἢ διάνοια θὰ θέτῃ ἐκάστοτε ὅ,τι ἐνδιαφέρον εὔρη καὶ ὅπερ θὰ ἐκπέμπῃ εἰς τὸν ἔξω κόσμον πρὸς παρατήρησιν ὅστις ἀντιτιθέμενος θὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὸ κ.ο.κ. ἐν εἶδει ποδοσφαίρας. Τὸ παιγνίδιον τοῦτο θὰ ἐμφανίζῃ τὴν σύνθεσιν τῆς ἐκπομπῆς καὶ ἐπιστροφῆς ἄλλως τὴν ἄρνησιν τῆς ἀρνήσεως. Τέλος τὴν μυστικιστικὴν μέθοδον πρέπει νὰ παρουσιάσωμεν πρὸς ἓν κάτοπτρον ἢ ἓν τηλεσκόπιον, δι' οὗ, προσπαθεῖ δι' ἐνοράσεως ἢ διάνοια νὰ ἀντικατοπτρίσῃ τὴν ἀλήθειαν ἐκ τῶν ἔσω, ἢ διὰ διαισθήσεως νὰ διῶδῃ ταύτην ἐκ τοῦ μακρόθεν καὶ ἐκ τῶν ἔξω. Τὰ ἀποτελέσματα ἐκάστης ἐρεύνης καταγράφονται εἰς τὸν χάρτην τῆς διανοίας.

Ἐφ' ὅσον ὄθεν θὰ ἀκολουθήσωμεν μίαν ἢ πλείονας γνωστικὰς ὁδοὺς, θὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ μίαν ἢ πλείονας μεθόδους, πρὸς ἔρευναν τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων, εἴτε ὡς γενῶν εἴτε ὡς εἰδῶν, ἅτινα θὰ συναντήσωμεν καὶ οὕτω θὰ ἀποκτήσωμεν μίαν θεωρίαν, δηλαδὴ μίαν συστηματικὴν ἢ μεθοδικὴν ἐξήγησιν τῶν ἐν χώρῳ ὑπαρχόντων πραγμάτων, ἢ τῶν ἐν χρόνῳ συμβαινόντων φαινομένων καὶ τῶν ἐν λόγῳ νοουμένων πραγμάτων καὶ φαινομένων. Οὕτω θεωρία εἶναι μία γενικὴ γνώσις, στηριζομένη ἐπὶ ἐνὸς συνόλου εἰδικωτέρων μεθοδικῶν γνώσεων, συλλεχθεισῶν ὑπὸ τῆς διανοίας. Ἡ θεωρία πρέπει νὰ ἐπαληθεύῃ διὰ τοῦ συλλογισμοῦ καὶ τῆς παρατηρήσεως ἢ πειράματος τὰς εἰδικωτέρας αὐτῆς γνώσεις, ὡς αἱ εἰδικαὶ γνώσεις πρέπει νὰ στηρίζωσι ἢ ἐπαληθεύωσι τὴν θεωρίαν. Ἡ θεωρία ὄθεν δὲν εἶναι μόνον παράστασις τοῦ νοῦ, ἀλλὰ καὶ ὄψις τῆς πραγματικότητος καὶ δύναται ἐκάστοτε νὰ βελτιοῦται ἢ μεταβάλληται, ἀναλόγως τῶν αἰσθήσεων, κρίσεων ἢ συμπερασμάτων τῆς αἰωνίας σκέψεως, χωρούσης ἐπὶ τῶν ἀτελευτήτων γνωστικῶν ὁδῶν καὶ θεωμένης τὴν ἀπειρίαν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν φαινομένων. Οὕτω ἡ μὲν μέθοδος εἶναι μί α κ λ ε ἰ ς, ἢ δὲ θεωρία μί α ὄ ψ ι ς τ ῆ ς ἀ λ η θ ε ἰ α ς.

Τέλος αἱ ὑπομέθοδοι, ἀνάλυσις καὶ σύνθεσις, δύνανται νὰ ἐξομοιω-

53. Βλ. παράγρ. I τοῦ παρόντος. Ὡς καὶ E. Meyerson, *Identité et Réalité*, Paris 1926. Τοῦ αὐτοῦ, *Du cheminement de la Pensée*, Paris 1930. B. Russel, *Τὰ προβλήματα τῆς φιλοσοφίας*, μεταφρ. Κ. Μ. Θεοτόκη. Πρβλ. γενικώτερον L. Rougier, *Les paradoxes du Rationalisme* 1920. F. Haisler, *Die Krise des Intellektualismus*, 2α ἔκδ. 1923. D. Welshauvers, *Realisme Naif et realisme critique* 1896. F. Gredt, *unsere Aussenwelt*, 1920. Z. H. Brandley, *Apparence and Reality*, 3η ἔκδ. 1899. H. Jodl, *Kritik des Idealismus*, 1920. W. Freytag, *Der Realismus und das Transzendenz Problem*, 1902. E. Laas, *Idealismus und Positivismus*, 3 τόμ., Berlin 1879-1884.

θῶσιν πρὸς καθόδους ἢ ἀνόδους διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας. Οὕτω ἀναλόγως τῆς γνωστικῆς ὁδοῦ καὶ ἀναλόγως τῆς μεθόδου, ἐμφανίζονται αἱ ἰδεαλιστικάι, ὀλιστικάι, μονιστικάι, δυαδικαί, πολλοστικάι, ἀπόλυτοι, σχετικάι καὶ λοιπαὶ θεωρίαι. Ὅθεν θεωρία τις δύναται νὰ λογισθῇ ὅτι τόσοσ περισσότερο προσεγγίζει τὴν ἀλήθειαν, ὅσον περισσότερο ἔχει βασανισθῇ διὰ πλειόνων γνωστικῶν ὁδῶν καὶ διὰ πλειόνων μεθόδων, ἐπὶ μακρότερον χρόνον καὶ ὑπὸ πλειόνων ἀνθρώπων. Πᾶσαι ὅμως αἱ γνωστικάι ὁδοὶ καὶ πᾶσαι αἱ μέθοδοι, δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐφικταὶ διὰ πᾶσαν ἔρευναν, ἀρκεῖ δὲ νὰ χρησιμοποιῶνται αἱ κατάλληλοι, ἀποδεικνυομένων τῶν λοιπῶν ὡς σχετικῶς ἀνεφίκτων.

§ 6. ΝΟΗΣΙΣ καὶ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ὁ ἐν τῇ φύσει καὶ τῇ Κοινωνίᾳ καὶ δι' οἰασδήποτε γνωστικῆς ὁδοῦ ἢ μεθόδου νοῶν ἄνθρωπος, οὐδὲν ἕτερον βλέπει εἰμὴ κινήσεις. Τὰς κινήσεις ταύτας νοεῖ ὡς ἀλληπαλλήλους ἢ ἀλληλοδιαδόχους ἢ μᾶλλον ὡς μορφὰς κινουμένας. Αἱ κινήσεις αὗται δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ συνεχεῖς καὶ διαρκεῖς ἀλλαγαὶ μορφῶν. Μέχρι τοῦδε ἡ ἐσχάτη ἀναλυσις τῶν πραγμάτων καὶ τῶν φαινομένων οὐδὲν ἕτερον ἐνεφάνισεν, εἰμὴ μίαν κίνησιν καὶ δὴ πειστροφικὴν καὶ σχετικὴν καὶ ὑπείκουσαν εἰς πολυπλόκουσ νόμουσ⁵⁴. Μορφαὶ δὲν ὑπάρχουσι, αἱ μορφαὶ εἶναι συμπλέγματα κινήσεων αἰ μεταβαλλόμενα. Οὐσίαι δὲν ὑπάρχουσιν, αἱ οὐσίαι εἶναι αὐταὶ αἱ κινήσεις πολυτρόπως ἐκδηλούμεναι. Ἡ δὲ κίνησις εἶναι κατ' ἄμεσον τρόπον αἰσθητὴ καὶ νοητὴ καὶ ἀπαρτίζει τὴν οὐσίαν καὶ μορφήν τοῦ Ἐγῶ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγῶ. Οὕτω νοεῖν σημαίνει ἀποσχίζεσθαι ἐκ τῆς κινήσεως, ἐνῶ δρᾶν σημαίνει ἐνοῦσθαι μὲ τὴν κίνησιν. Δι' ὅπερ διὰ μὲν τῆς νοήσεως δὲν νοεῖται ὁ κόσμος, ἐνῶ διὰ τῆς δράσεως βιοῦται καὶ οὕτω ὅσον περισσότερο νοεῖ τις, τόσοσ ὀλιγώτερον θεωρεῖ τὴν ἀλήθειαν, ἐνῶ ὅσον περισσότερο δρᾷ, τόσοσ περισσότερο κατακτᾷ τὴν ἀξίαν. Ἡ κίνησις αὕτη πνευματικῶσ μὲν ἐμφανίζεται ὡσ νόησις, ὀλικῶσ δὲ ὡσ ἐνέργεια. Οὕτω καὶ αὕτὴ ἢ νόησις δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ κινήσις θέτουσα ἑαυτὴν εἰς τὴν πλάνην τῆς ἀκινήσιας ἵνα νοήσῃ τὴν κίνησιν. Οὕτω τὸ Ἐγῶ, ἐὰν δὲν λάθῃ θέσιν ἀκινήτου ἐναντι τῆς κινήσεως, ἀδυνατεῖ νὰ νοήσῃ τὴν κίνησιν, διότι παρασύρεται εἰς τὸ αἰῶνιον καὶ ἀπειρον αὐτῆς ρεῦμα καὶ ἐνοποιεῖται μετ' αὐτῆς. Ἴνα νοήσῃ τις κᾶτι κινούμενον πρέπει ἢ νὰ ἀκινήτησῃ ἢ νὰ ἀλλάξῃ ταχύτητα, καθόσον ἐὰν κινήται μετ' αὐτοῦ ἢ μὲ τὴν αὐτὴν ταχύτητα, τὸ θεωρεῖ ἀκίνητον⁵⁵. Ἡ ταυτότης ὅθεν τῆς ταχύτητος τοῦ Ἐγῶ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγῶ συνεπάγεται τὴν πλάνην τῆς ἀκινήσιας. Ἡ νόησις ὅθεν ἐμφανίζεται ὡσ διαφορισμὸσ μιᾶς ἐσωτερικῆς κινήσεως ἀπὸ μιᾶν ἐξωτερικῆν, ἢ ἄλλωσ ὡσ διάκρισις μεταξύ παραστάσεως καὶ πράξεως⁵⁶. Ὁ διαφορισμὸσ οὗτος πρέπει νὰ εἶναι ἐπιβράδυνσις τῆς ἐσωτερικῆς ἢ ὑποκειμενικῆς κινήσεως ἐναντι τῆς ἐξωτερικῆς ἢ ἀντικειμενικῆς κινήσεως, ἵνα καταστῇ νόησις. Τὸ ἀντίθετον εἶναι ἀδύνατον ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς νοήσεως, διότι ὑποκείμενον κινούμενον ταχύτερον τοῦ ἀντικειμένου ἐμφανίζεται οὐχὶ ὡσ νοοῦν, ἀλλ' ὡσ δρῶν, διότι ἢ ταχύτης εἰσέρχεται εἰς τὴν βραδύτητα καὶ ἐξέρχεται ἐξ αὐτῆς ἐγκαταλείπουσα ταύτην. Ὅταν ἢ

54. Βλ. σχετικῶσ Louis de Broglie, *La physique nouvelle et les quanta*, Paris 1937. A. Rey, *La theorie de la Physique chez les Physiciens Contemporains*, 2a εκδ. 1922.

55. Πρβλ. καὶ A. Einstein, *Über die Spezielle und die Allgemeine Relativitätstheorie*, 1922. L. Fabre, *Une nouvelle figure du Monde, Les Theories d'Einstein*.

56. Πρβλ. καὶ H. Bergson, *L'évolution Créatrice*.

ταχύτης εισέρχεται, ἐμφανίζεται ὡς νόησις, ὅταν ἐξέρχεται, ἐξαφανίζεται ὡς δρᾶσις. Ἡ ταχύτης ἰδὲν δύναται νὰ νοήσῃ τὴν βραδύτητα, διότι οὐδέποτε τὴν συναντᾷ. Τούναντίον ἡ βραδύτης νοεῖ τὴν ταχύτητα, διότι πάντοτε τὴν συναντᾷ. Ὅθεν ὑποκειμενον κινούμενον ταχύτερον τοῦ περιβάλλοντός του δὲν νοεῖ, ἀλλὰ νοεῖται, δὲν νοεῖ, ἀλλὰ δρᾷ. Νόησις ὅθεν εἶναι ἡ ἐπιβράδυνσις τῆς ὑποκειμενικῆς ἡμῶν κινήσεως, τοῦ Ἐγὼ ἡμῶν, ἔναντι τῆς ἀντικειμενικῆς κινήσεως, τοῦ περιβάλλοντος, τοῦ Μὴ Ἐγὼ. Δρᾶσις δὲ εἶναι ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς κινήσεως τοῦ Ἐγὼ ἔναντι τοῦ Μὴ Ἐγὼ. Ἡ νόησις ὅθεν εἶναι μία μείωσις τῆς δράσεως, μία διάφορος κινήτικὴ πορεία τοῦ Ἐγὼ. Ἡ ἐπιβράδυνσις αὕτη τῆς κινήσεως τοῦ Ἐγὼ οὐδέποτε καταλήγει πρᾶγματι εἰς ἀκίνησιαν, ὡς ριζικῶς ἐπλανήθη, ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δεχθεὶς τὴν στατικὴν νόησιν. Ἡ ἀκίνησις εἶναι κᾶτι φαινομενικὸν καὶ δι᾽ ἡ ἀνυπόστατον. Ἡ ἀκίνησις δὲν εἶναι ἄρνησις τῆς κινήσεως, ἀλλὰ σχετικὴ κίνησις ὁμοίου ρυθμοῦ πρὸς τινα ἑτέραν. Ἡ ψευδαίσθησις τῆς ἀκινήσεως εἶναι ἡ συνειδήσις τοῦ Ἐγὼ καὶ ἡ πηγὴ τῆς νοήσεως, ἐνῶ ἡ αἴσθησις τῆς κινήσεως εἶναι γνῶσις τοῦ Μὴ Ἐγὼ καὶ ἡ πηγὴ τῆς δράσεως. Ἡ γένεσις ἴσμως τῆς νοήσεως θὰ ἦτο ἀδύνατος ἄνευ τῆς ψευδαίσθησεως τῆς ὑποκειμενικῆς ἀκινήσεως, διότι τὸ κινούμενον ἀντικείμενον θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ μετρηθῇ ὑπὸ τῆς πρωτογόνου νοήσεως μὲ ἕν ὡσαύτως κινούμενον μέτρον. Ἡ ἀλήθεια ὅθεν κατ' ἀνάγκην ἔχει τὰς ρίζας τῆς εἰς τὴν πλάνην, ὡς ἡ θέσις εἰς τὴν ἄρνησιν, ὡς τὸ ἀπόλυτον εἰς τὸ σχετικόν. Ἡ κίνησις ὁμως ἄνευ ἀκινήσεως εἶναι νοητὴ, λόγῳ τῶν διαφόρων βαθμῶν, ἦτοι ταχυτήτων ἢ διευθύνσεων τῆς κινήσεως, ἐνῶ ἡ ἀκίνησις ἄνευ κινήσεως εἶναι ἀκατανόητος, διότι ἡ ἀκίνησις δὲν παριστᾷ ἕνα βαθμόν, ὅστις θὰ προϋπέθετε καὶ ἕτερον, ἀλλὰ τὴν ἔλλειψιν παντὸς βαθμοῦ, καὶ συνεπῶς δὲν θὰ ἦτο νοητὴ. Οὕτω καὶ ἡ νόησις ἄνευ κινήσεως εἶναι ἀδύνατος, ἐνῶ κίνησις ἄνευ νοήσεως εἶναι δυνατὴ. Ὅτι νόησις καὶ κίνησις εἶναι ἀλληλένδετοι, τῆς ἀκινήσεως οὔσης ἀδυνάτου καὶ τῆς κινήσεως μόνης δυνατῆς ἀποδεικνύεται ἀναλυτικώτερον ὡς ἐξῆς:

Ἡ κίνησις περιέχει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἄπειρον διαβάθμισιν τῶν κινήσεων, πάντας δηλαδὴ τοὺς δυνατοὺς βαθμοὺς τῆς κινήσεως, οὐδενὸς βαθμοῦ δυναμένου νὰ ὑπάρχῃ ἐκτὸς αὐτῆς, καθόσον οὕτω δὲν θὰ ἦτο ἄπειρος κίνησις. Ἡ κίνησις ὡσαύτως περιέχει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀτελεύτητον διάρκειαν πασῶν τῶν δυνατῶν κινήσεων, καθόσον ἄλλως δὲν θὰ ἦτο αἰωνία κίνησις. Ὁ ἄπειρος καὶ αἰώνιος χαρακτήρ τῆς κινήσεως, εἶναι ἀναγκαῖα ἀλήθεια διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς κινήσεως καὶ διὰ τὴν ἀλήθειαν ταύτης, διότι πεπερασμένη ἢ πρόσκαιρος κίνησις θὰ διέψευδε ἑαυτὴν διότι κάπου ἢ κάποτε θὰ ἔπαυε καὶ συνεπῶς ἡ ἀλήθεια αὐτῆς θὰ ἦτο ἀναπόδεικτος. Ἡ κίνησις ἐξ ἄλλου περιέχει ἐν ἑαυτῇ καὶ τὴν ἀκίνησιαν, εἴτε ὑπὸ τὴν σχετικὴν ἔννοιαν τῶν ὁμορρόπων καὶ ταυτιζομένων ἢ ὁμοιομόρφων κινήσεων, εἴτε ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν ἀντιρρόπων καὶ ἰσορροπουμένων ἢ περιστρεφομένων κινήσεων, εἴτε ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον ἔννοιαν τῆς ἀρνήσεως πάσης κινήσεως. Ἡ ἄρνησις ὁμως αὕτη αἶρει ἑαυτὴν, διότι εἶναι ἄρνησις μιᾶς λογικῶς ἢ χρονικῶς προγενεστερας θέσεως, ἣτις ἐπαληθεύεται ὡς ἀναγκαῖα θέσις, ἄνευ τῆς ὁποίας εἶναι ἀδύνατος ἡ ἀντίθεσις τῆς ἀκινήσεως. Ἡ κίνησις δηλαδὴ εἶναι πρωτογενῆς ἔννοια, συνεπαγομένη τὴν δευτερογενῆ ἔννοιαν τῆς ἀκινήσεως, εἴτε σχετικῶς εἴτε ἀπολύτως, ἣτις αἶρεται ἀναγκαῖως ὡς ἔννοια προϋποθέτουσα τὴν κίνησιν, ἣτις ἀναθλύζει αἰωνίως καὶ ἀπείρως οὐδαμῶς αἰρομένη.

Παραλλήλως ἡ κίνησις περιέχει ἐν ἑαυτῇ τὸν πλήρη Λόγον, διότι ἐξηγεῖ αὐτομάτως τὰ πάντα ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ, ἄλλως ἰσότητι καὶ ἰσορροπίᾳ, μὴ ἀπαιτοῦσα οὐδένα ἕτερον λόγον ἵνα δημιουργηθῇ ἢ ἵνα δημιουργήσῃ.

Ἀντιθέτως ἡ ἀκίνησις οὐδὲν περιέχει ἐν ἑαυτῇ, εἶναι μίᾳ στιγμιαία καὶ μηδαιμινὴ κενότης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν αἰωνίαν καὶ ἄπειρον πληρότητα τῆς κινήσεως. Ἡ ἀκίνησις νοεῖται εἴτε σχετικῶς, ὡς ὁμόρροπος ἢ ἀντίρροπος ἢ ἰσόρροπος κινήσει, ὅποτε εἶναι κινήσει, εἴτε ἀπολύτως, ὡς εἰς μοναδικὸς βαθμὸς ἀκινήσεως, ἢ ὡς ἔλλειψις παντὸς βαθμοῦ κινήσεως. Ἐὰν ὅμως ἡ ἀκίνησις εἶναι εἰς βαθμὸς, τότε ἀναγκαιῶς προϋποθέτει καὶ ἐτέρους βαθμούς, ὅποτε καταλήγει εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς κινήσεως, ἐὰν δὲ εἶναι ἔλλειψις παντὸς βαθμοῦ κινήσεως, τότε πάλιν ἀναγκαιῶς προϋποθέτει τὴν ἔννοιαν τῶν βαθμῶν καὶ καταλήγει πάλιν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς κινήσεως, διότι βαθμὸς ἀκινήσεως εἶναι ἀδύνατος, ἐνῶ βαθμὸς κινήσεως εἶναι δυνατός. Οὕτω ἡ ἀκίνησις εἶναι οὐχὶ πρωτογενής, ἀλλὰ δευτερογενής ἔννοια προϋποθέτουσα πάντοτε τὴν κίνησιν. Ἡ ἔννοια ἐξ ἄλλου τῆς ἀκινήσεως εἶναι στείρα ἔννοια, οὐδὲν συνθέτουσα, οὐδὲν ἀναλύουσα, ἐνῶ ἡ ἔννοια τῆς κινήσεως, εἶναι γόνιμος ἔννοια, τὰ πάντα συνθέτουσα, τὰ πάντα ἀναλύουσα.

Ἡ κίνησις οὕτω νοεῖται ὡς ἀληθής, ἄπειρος καὶ αἰωνία, καὶ εἶναι μὲν ἀληθής διότι εἶναι λογικῶς ἀναγκαιὰ καὶ ἐμπειρικῶς πραγματικὴ, εἶναι δὲ ἄπειρος καὶ αἰωνία διότι δὲν δύναται νὰ εἶναι πεπερασμένη καὶ πρόσκαιρος, ὡς λογικῶς καὶ ἐμπειρικῶς ἀποδεικνύεται. Ἐν τῇ ἔννοια τοῦ ἀληθοῦς, εἶναι ἡ μοναδικότης, ἡ ἀναγκαιότης, ἡ πραγματικότης καὶ ἡ δυνατότης, ἐν τῇ ἔννοια τοῦ ἀπείρου ἡ κατὰ χῶρον ἄπειρος δυνατότης καὶ ἰσότης, καὶ ἐν τῇ ἔννοια τοῦ αἰωνίου, ἡ κατὰ χρόνον αἰωνία δυνατότης καὶ ἰσορροπία. Οὕτω ἡ κίνησις εἶναι ἡ μόνη δυνατὴ οὐ μόνον εἰς πάντας τοὺς βαθμούς, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάσας τὰς ἀπείρους κατευθύνσεις καὶ αἰωνίως καὶ συνεχῶς. Ὅταν ἡ κίνησις ἔχη ὀρισμένον βαθμὸν νοεῖται ὡς ρυθμός, ὅταν ἔχη ὀρισμένην κατεύθυνσιν νοεῖται ὡς δύναμις, καὶ ὅταν αἰωνίως καὶ συνεχῶς μεταμορφοῦται νοεῖται ὡς ἐνέργεια. Τέλος ἡ διαβάθμισις τῆς κινήσεως νοεῖται ὡς ἀλλαγὴ ρυθμοῦ, ἢ αἰωνία μεταβολὴ καὶ ὁ καθορισμὸς αὐτῆς ὡς ἀφθαρσία.

Ἡ κίνησις εἶναι καὶ ἐμφανίζει τὸ ὄν, ὅταν γίνῃ δὲν εἶναι πλέον καὶ ἐμφανίζει τὸ μὴ ὄν, τείνει νὰ γίνῃ ἢ θὰ γίνῃ καὶ ἐμφανίζει τὸ Δέον. Οὕτω ἡ κίνησις εἶναι καὶ δὲν εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι καὶ θὰ εἶναι, δηλαδὴ μεταβάλλεται καὶ ἐμφανίζεται ὡς γίνεσθαι, ὅπερ εἶναι ἢ σύνθεσις τοῦ εἶναι καὶ μὴ εἶναι, ὅπερ εἶναι τὸ Δέον. Ἡ κίνησις ὅθεν ἀρκεῖ εἰς ἑαυτὴν καὶ λύει αὐτομάτως τὸ πρόβλημα τοῦ ὄντος, τοῦ μὴ ὄντος καὶ τοῦ Δέοντος. Διὰ τῆς κινήσεως ἐμφανίζεται ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος, τὸ πεπερασμένον καὶ τὸ πρόσκαιρον, τὸ ἄπειρον καὶ ἡ αἰωνιότης, ἡ ἀναγκαιότης καὶ ἡ πραγματικότης, ἡ ἰδέα καὶ τὸ πρᾶγμα, ἡ νόσις καὶ ἡ δρᾶσις, τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ὕλη, τέλος πάντες οἱ νόμοι τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης καὶ θὴ ὁ Λόγος διότι οὐδὲν τούτων καὶ οὐδὲν τῶν ὄσων νοεῖ ὁ ἄνθρωπος ἢ ἐμφανίζει ὁ κόσμος θὰ ἦτο δυνατόν ἂν δὲν ὑπῆρχε κίνησις. Ἡ κίνησις ὅμως ἵνα εἶναι δυνατὴ καθ' ἑαυτὴν πρέπει ἐν χῶρῳ καὶ χρόνῳ νὰ ἐμφανίζῃ ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας, αἵτινες συνεχῶς καὶ διαρκῶς ἐν λόγῳ νὰ ἐξισῶνται καὶ ἰσορροπῶνται δηλαδὴ νὰ ἀποκαθίστανται εἰς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, διότι ἀνισότης ἢ ἀνισορροπία παραμένουσα καὶ ἰσότης καὶ ἰσορροπία μὴ διαταρασσόμεναι θὰ κατέλυον τὴν κίνησιν ἣτις εἶναι καθ' ἑαυτὴν ἀκατάλυτος ὡς ἀπλή, τελεία καὶ ἀπόλυτος. Ἡ κίνησις εἶναι ἀπλή διότι εἶναι καθαρὰ ἰδέα καὶ συνάμα μοναδικὴ ὄντοτης, χωρὶς νὰ εἶναι συνθεθεμένη ἐξ ἰδέας καὶ ὄντοτης καὶ ἐκ ταύτης παράγονται πάντα τὰ πολυσύνθετα νοήματα καὶ πράγματα. Ἡ κίνησις εἶναι τελεία διότι οὐδὲν τι πλέον ἢ μείον ἀναγκαιοῖ ἵνα πραγματοποιῆ ἢ νοηθῆ ὁ κόσμος. Ἡ κίνησις εἶναι ἀπόλυτος διότι ὑπάρχει καθ' ἑαυτὴν ὡς ἀναγκαιότης καὶ πραγματικότης, ὡς λόγος καὶ ἐμπειρία, διότι ἐνῶ πάντα προϋποθέτουν ταύτην,

αὕτη οὐ μόνον οὐδὲν προϋποθέτει, ἀλλὰ τούναντίον εἶναι ἡ μόνη δυνατότης καὶ ἡ μόνη ἰδέα ἣτις περιέχει συνάμα ὑπαρξιν καὶ ἀνυπαρξίαν καὶ εἶναι συνάμα ἀναλλοίωτος καὶ ἀλλοιουμένη. Ἡ κίνησις ἴθην πρέπει νὰ ἐμφανίζηται ὡς ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία καὶ νὰ νοηται ὡς ἰσότης καὶ ἰσορροπία. Οὕτω ἡ κίνησις ὑπάρχει ὡς μοναδικὴ οὐσία τοῦ κόσμου, ἡ δὲ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἰσχύει ὡς ἀληθῆς μορφή αὐτοῦ, ἢ ἄλλως κίνησις εἶναι ὁ κόσμος καὶ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ὁ νόμος αὐτοῦ.

Τοιοῦτοτρόπος ἡ κίνησις ἐμφανίζεται οὐ μόνον ὡς ἀναρχος καὶ ἀκατάλυτος ἀρχή, ἀλλὰ καὶ ὡς μέσον δι' οὗ ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία καθίσταται νοητὴ καὶ δυνατὴ, ἦτοι καὶ ὡς ἀτελεύτητον καὶ ἀέναον τέλος μιᾶς αἰωνίας καὶ ἀπείρου ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Οὕτω ἡ κίνησις εἶναι ὑπαρξίς ἢ πραγματικότης καὶ ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἰσχύς ἢ ἀλήθεια. Ἄλλως ἡ κίνησις ἐνῶ χωροχρονικῶς ἐμφανίζεται ὡς ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία, λογικῶς νοεῖται ὡς ἰσότης καὶ ἰσορροπία καθιστάμενη συνάμα ἐμπειρικὴ καὶ λογικὴ καὶ καθιστώσα τὸν κόσμον συνάμα λειτουργοῦντα καὶ ἀρμονικόν.

§ 7. ΣΤΑΤΙΚΗ καὶ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΝΟΗΣΙΣ

Ἡ μέχρι τοῦδε πορεία τῆς διανοίας ἡμῶν ἐγένετο βάσει τῶν μέχρι τοῦδε παραδεδεγμένων ἀρχικῶν νοητικῶν τύπων, εἰ καὶ ὑπὸ νέαν ἔποψιν, δηλαδὴ τῶν ἐποπτεῶν τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, τῶν κατηγοριῶν τῆς ποσότητος, ποιότητος, σχέσεως καὶ τρόπου, καὶ τῶν νόμων τῆς λογικῆς, τῆς ταυτότητος, τῆς ἀντιφάσεως, τοῦ ἀποχρῶντος λόγου καὶ τοῦ μέσου ἢ τρίτου ἀποκλείσεως. Δυνατὸν ὅμως νὰ ὑπάρχωσι πολλαὶ ἢ ἄπειροι διαστάσεις τοῦ χώρου, πολλαὶ ἢ ἄπειροι ἐκφάνσεις τοῦ χρόνου, πολλαὶ ἢ ἄπειροι κατηγορίαι, πολλοὶ ἢ ἄπειροι τρόποι τοῦ νοεῖν, ὅπότε δι' ἕκαστον ὄν ἐτέρας ἢ κατωτέρας κλάσεως, νὰ εἶναι ἀδύνατος ἡ νόησις τῶν πραγμάτων ἢ φαινομένων τῆς ἐτέρας ἢ ἀνωτέρας κλάσεως⁵⁷. Οὕτω τὸ ἀνθρώπινον Ἐγὼ βλέπει τὰς εἰκόνας τοῦ κοσμικοῦ Μη Ἐγὼ καὶ τὰς ἀναλύει ἢ τὰς συνθέτει. Αἱ εἰκόνες ὅμως εἶναι ἐν στατικόν φαινόμενον, Αἱ εἰκόνες τῆς ζωῆς δὲν εἶναι ἡ ζωὴ, ὡς ἡ ἀνάλυσις δὲν εἶναι φθορὰ οὔτε ἡ σύνθεσις γένεσις. Τὸ ρεῦμα τοῦ Μη Ἐγὼ καὶ τὸ ἀντίρρευμα τοῦ Ἐγὼ δημιουργοῦσι τὸν στρόβιλον τῆς γνώσεως, ἣτις περιστρέφεται περὶ ἑαυτὴν χωρὶς νὰ δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ οὔτε τὸ Ἐγὼ οὔτε τὸ Μη Ἐγὼ. Οὕτω νοοῦν καὶ νοοῦμενον, ἄλλως Ἐγὼ καὶ Μη Ἐγὼ, ἀλληλοδιώκονται, ἐνῶ ἕκαστον τρέχει πρὸς ὄλως διαφόρους κατευθύνσεις.

Κατὰ τὴν στατικὴν νόησιν, τὸ Ἐγὼ τρέχει ἐν χώρῳ καὶ τὸ Μη Ἐγὼ ἐν χρόνῳ ἐνῶ κατὰ τὴν δυναμικὴν νόησιν, τὸ νοοῦν κινεῖται βραδύτερον τοῦ νοομένου, ἴθην νοοῦν καὶ νοοῦμενον, ἀλληλοδιώκονται χωρὶς ποτὲ νὰ ἀλληλοσυλλαμβάνονται, μὴ συναντώμενα εἰμὴ εἰς τὸν θάνατον, ὅπότε ἐπέρχεται ἔνωσις τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ Μη Ἐγὼ. Ὡς ζῶσαι διάνοιαι, γνωρίζομεν μίαν ἀσαφῆ καὶ συγκεχυμένην ὄψιν τῶν ἀεὶ καὶ ἀπείρως καὶ μὲ ἀσύλληπτον ταχύτητα πανταχοῦ ρεόντων καὶ ἀντιρρεόντων, ἢ κινουμένων καὶ ἀντικινουμένων, καὶ δὲν βλέπομεν εἰμὴ ἐπιπολαίας εἰκόνας δῆθεν στατικὰς τῶν ἀπείρων καὶ αἰωνίων δυνάμεων, ἅς εἰς μάτην προσπαθοῦμεν νὰ συγκρίνωμεν, νὰ διακρίνωμεν, νὰ ἀναλύσωμεν, νὰ συνθέσωμεν. Τοῦτο δέ, διότι ἴδιον γνωρίζομεν, ὡς κινούμενον ταχύτερον ἡμῶν, δὲν ἀναμένει νὰ τὸ ἀναλύσωμεν ἢ νὰ τὸ συνθέσωμεν, καθόσον κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς γνώσεως ἔχει ἤδη ρεύσει ἀλλαχοῦ. Ὅ,τι βλέπομεν δὲν εἶναι ὅ,τι ρεεῖ

57. Πρβλ. γενικώτερον H. Poincaré, *La science et l'hypothèse*. A. Einstein, *Die Grundlage der Allgemeinen Relativitätstheorie*, 1916. Τοῦ αὐτοῦ, *Über die Spezielle und die Allgemeine Relativitätstheorie*, 1922. C. Caratheodory, *Zur Axiomatik der Speziellen Relativitätstheorie*, 1924. B. Russell, *Einführung in die Mathematische Philosophie*, 1923.

ἀλλ' ἡ εἰκὼν ἐνὸς ρεύματος. Ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια βεβαίως πρὸ πολλοῦ ἀντελήφθη τοῦτο⁵⁸, δὲν ἠδυνήθη ὅμως ν' ἀπαλλαγῇ τῶν νοητικῶν τῆς τύπων, ἐντὸς τῶν ὁποίων προσπαθεῖ νὰ περικλεισθῇ εἰς μάρτην τὴν ρευστὴν καὶ ἀμορφον οὐσίαν τοῦ κόσμου, ἐν ἄλλαις λέξεσι δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν δεσμῶν τῆς ἀγνοίας καὶ ἐλευθερουμένη νὰ συνενωθῇ μὲ τὸ μυστήριον τοῦ Σύμπαντος. Τοῦτο δέ, διότι αἱ αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου, παρέχουν δράματα ἀκινήσιας καὶ κινήσεως, παρουσίας καὶ ἀπουσίας καὶ οὕτω ἡ διάνοια ἀπέκτησε τὴν θεμελιώδη πλάνην τῆς ἀντιφάσεως. Αἱ αἰσθήσεις ὅμως τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν μέσων τελειοποιούμεναι, ἀποκαλύπτουν ἐκάστοτε τὰς πλάνας καὶ ἀνακαλύπτουν συνεχῶς νέας πλάνας. Τὸ Μὴ Ἐγὼ ὅθεν βοηθεῖ τὸ Ἐγὼ ὅπως δι' ἀτρύτων ἀγώνων ἐξέρχεται ἐκάστοτε ἐκ τῶν ἀπείρων πλανῶν του, διότι τὸ Μὴ Ἐγὼ εἶναι τὸ πᾶν καὶ τὸ Ἐγὼ τὸ ἔν.

Ἡ γνῶσις ἦν μᾶς παρέσχε μέχρι τοῦδε ἡ νόησις ὑπῆρξε σχετικὴ γνῶσις, ἡ ἀπόλυτος δὲ γνῶσις ἐθεωρήθη ἀδύνατος. Τὸ Ἐγὼ ὅμως κέκτηται δύο κυρίως ὄργανα πρὸς ἔρευναν τῆς ἀληθείας, ἐν ὑλικόν, τὰς αἰσθήσεις, καὶ ἐν πνευματικόν, τὴν νόησιν. Αἱ μὲν αἰσθήσεις δύνανται νὰ τελειοποιῶνται, διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν μέσων, ἡ δὲ νόησις διὰ βελτιώσεως τῶν τρόπων τοῦ σκέπτεσθαι, ὅποτε ἡ ἐκ τοῦ Μὴ Ἐγὼ ἐμπειρία, σαφέστερον συνεχῶς συλλαμβανομένη καὶ καλλίτερον ἐπεξεργαζομένη, καθιστᾷ ἴσως δυνατὴν τὴν πορείαν ἐκ τῆς σχετικῆς πρὸς τὴν ἀπόλυτον γνῶσιν⁵⁹. Οἱ στατικοὶ ὅμως νοητικοὶ τύποι προέκυψαν ἐκ τῶν φαινομενικῶν στατικῶν μορφῶν τῆς ἐμπειρίας, διότι ἡ νόησις ἐβλεπε τὰ πράγματα ὑπὸ μορφᾶς καὶ ἠθέλησεν εἰς μορφᾶς ἢ τύπους νὰ τὰ ἀναγάγῃ. Σαφῶς ὅμως προκύπτει ἐκ τῆς συγχρόνου ἐμπειρίας, ὅτι στατικαὶ μορφαὶ δὲν ὑπάρχουσιν, αἱ μορφαὶ συνεχῶς καὶ διαρκῶς μεταβάλλονται, εἰ καὶ ὁ ἀνθρώπος δὲν δύναται νὰ παρακολουθήσῃ τὰς μεταβολὰς τῶν. Αἱ μορφαὶ προκύπτουσιν ἐκ τοῦ διαφορισμοῦ τῶν κινήσεων καὶ εἶναι δυναμικαί, δηλαδὴ συνεχῶς μεταβάλλονται ἢ κινούνται. Οὕτω μορφαὶ εἶναι αὐταὶ αὐταὶ αἱ κατ' ἴδιαν κινήσεις ἢ αἱ οὐσίαι τῆς κινήσεως, ἐν δράσει εὐρισκόμεναι. Αἱ ἐν τῇ διανοίᾳ ὅμως μορφαὶ ἢ ἔννοιαι εἶναι αἱ ἀντίστοιχοι εἰκόνες τῆς ἐμπειρίας, δηλαδὴ τὰ φαινόμενα. Τὸ σύνολον δὲ τῶν μορφῶν ἢ ἐννοιῶν εἶναι οἱ νοητικοὶ τύποι, ὡς τὸ σύνολον τῶν φαινομένων εἶναι τὰ πράγματα. Τὸ σύνολον δὲ τοῦτο νοεῖται ὡς σύνολον κοινῶν χαρακτηριστικῶν. Ἡ μορφὴ δηλαδὴ κρύπτει τὴν οὐσίαν, τὸ σχετικὸν μᾶς καλύπτει τὸ ἀπόλυτον.

Ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ἀντιληφθεῖσα τὴν διηνεκὴ κίνησιν, μεταβολὴν, γένεσιν καὶ ἐξέλιξιν τῶν φαινομένων δὲν ἠδύνατο νὰ παρακολουθῇ ἐξελικτικῶς τὴν λειτουργίαν ταύτην καὶ ἐσυνήθισε νὰ ὑποθέτῃ ἀκίνητα καὶ ἀμετάβλητα φαινόμενα, ἵνα ἐρευνήσῃ ταῦτα καὶ τὰ θεωρήσῃ ὡς

58. Πρβλ. τοὺς περιφήμους λόγους τοῦ Ἡρακλείτου «Τὰ πάντα ρεῖ». Πρβλ. ὡσαύτως τὰς ἐπαληθεύσεις τῶν παλαιῶν χρησμῶν καὶ συγχρόνων προρήσεων. Ὅντως ὅσοι ἀνθρώποι νοοῦσιν τὸν κόσμον ὡς ἐν ἀέναον γίνεσθαι ἀνευ παρελθόντος, παρόντος καὶ μέλλοντος, οὗτοι νοοῦσι δυναμικῶς, καὶ διὰ τῆς μυστικιστικῆς μεθόδου. Οὗτοι δύνανται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀσφαλῶς νὰ ἀποκαλύπτωσι τὸ παρελθόν, νὰ γνωρίζωσι τὸ παρὸν καὶ νὰ προφητεύωσι τὸ μέλλον. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀδύνατον οὔτε διὰ τοὺς κοινούς ἀνθρώπους ἀν νοῶσι τὴν παγκόσμιον ἀναγκαιότητα καὶ ὀδηγῶνται ὑπὸ τοῦ παγκοσμίου νόμου τῆς δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας.

59. Φαντάζεται τις πῶς θὰ ἐβλεπον οἱ ἀνθρώποι τὰ πράγματα καὶ ἀλλήλους λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν νεωτέρων θεωριῶν, μέσων καὶ ὑπολογισμῶν. Οὕτω τὰ πάντα θὰ ἐφαίνοντο ὡς ἐν συγκρότημα ἰλιγγιωδῶν περιστροφικῶν κινήσεων, ἢ ἀναπάσεων τῶν ἠλεκτρονίων, πρωτονίων, νετρονίων ἢ φωτονίων, ἢ ὡς ἐν σύμπλεγμα ἀπείρων καὶ αἰωνίων κινήσεων, περιστροφικῶν καὶ καμπυλογράμμων, ὁμορρόπων καὶ ἀντιρρόπων πάσης ταχύτητος καὶ πάσης κατευθύνσεως. Τὸ θέσμά τοῦτο θὰ ἦτο ἴσως ἐνδιαφέρον καὶ ἀληθές ἀλλ' οὐχὶ ὠραῖον καὶ χρήσιμον. Πρβλ. καὶ L. de Broglie, *La physique nouvelle et les quanta*, Paris 1937. Ὡσαύτως A. Rey, *La Theorie de la physique chez les physiciens contemporains* 2α ἔκδ. 1922. E. Picard, *La sciences moderne et son état actuel*, 1906.

νοούμενα πάλιν ακίνητα και ἀμετάβλητα, ἐσταμάτησε δηλαδή τὴν κίνησιν ἵνα τὴν νοήσῃ. Οὕτω προσεκολλήθη εἰς τὴν στατικὴν νόησιν ἥτις ἔλαβε τὴν μεγαλυτέραν αὐτῆς ἀνάπτυξιν εἰς τὰ μαθηματικά. Ἡ ἀδυναμία ὅθεν τοῦ ἀνθρωπίνου λογικοῦ και αἱ πρακτικαὶ ἀνάγκαι ἐδημιούργησαν τὴν στατικὴν νόησιν, τὰς ἐξ αὐτῆς προκυψάσας μεθόδους και τοὺς κατ' αὐτὴν θεμελιώδεις νόμους τοῦ διανοεῖσθαι. Ἡ στατικὴ ὁμως νόησις δὲν ἀπέδωκε μέχρι τοῦδε τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ μίαν εἰκόνα ταύτης, ἥς τὴν ἐξέλιξιν ἐρμηνεύει διὰ τοῦ ἀποχρῶντος λόγου, ἐπεμβαίνοντος ὡς ἀπὸ μηχανῆς Θεοῦ. Οὕτω ἡ στατικὴ νόησις μᾶς ἐδώρησε ὑποθέσεις και σύμβολα, μᾶς ἐχάρισε εὐκολίας και ἀνέσεις, μᾶς προσήγγισε εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἔφερε πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Εἰς τὴν σύγχρονον βαθμίδα τοῦ πολιτισμοῦ πολλοὶ ἐπιστήμονες ἀτελήφθησαν τὴν χρεωκοπίαν τῆς στατικῆς νοήσεως, παρ' ὅλην τὴν ἔνδοξον αὐτῆς σταδιοδρομίαν και τὸ μεγαλοπρεπὲς αὐτῆς μαθηματικὸν οἰκοδόμημα.

Πρέπει ὅθεν ν' ἀπαλλαγῶμεν ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε παραδεδεγμένων νοητικῶν τύπων, και δὴ τοῦ ὄρου τύπος, ὅστις ἐνέχει στατικὴν ἔννοιαν και παρέχει μορφὰς και οὐχὶ οὐσίας. Αἱ νοητικαὶ ἡμῶν ἐνέργειαι πρέπει νὰ ταυθῶσι μὲ οὐσίας και κινήσεις αἰτινες ἐνέχουν δυναμικὴν ἔννοιαν.

Οὕτω, ἀντὶ τῶν ἐποπειῶν τοῦ χώρου και τοῦ χρόνου, πρέπει νὰ νοήσωμεν τὸ ἀπειρον, τὴν αἰωνιότητα και τὸν Λόγον ἢ ἄλλως τὸ ἀπείρως διαστέλλεσθαι και συστέλλεσθαι, και τὸ αἰωνίως κινεῖσθαι και ἀντικινεῖσθαι. Οὕτω τὸ μὲν Ἄπειρον θὰ εἶναι διαστολὴ τοῦ χώρου, και ὁ χώρος συστολὴ τοῦ Ἄπειρου, ἡ Αἰωνιότης θὰ εἶναι διαστολὴ τοῦ χρόνου και ὁ χρόνος συστολὴ τῆς Αἰωνιότητος. Τέλος ὁ Λόγος θὰ εἶναι συστολὴ τοῦ χώρου και τοῦ χρόνου και ὁ χωρόχρονος διαστολὴ τοῦ Λόγου. Οὕτω μόνον ὁ κόσμος θὰ ἔχη ἀρχὴν και πέρασ και λογικότητα, δν συνάμα ἀναρχος και ἀπέραντος και πάλλογος. Ἀντὶ τῶν κατηγοριῶν, πρέπει νὰ νοήσωμεν τὴν συνεχῆ και διαρκῆ ἀλλαγὴν μορφῶν ἐν χώρῳ και χρόνῳ, τὴν ἀμορφίαν δηλαδή τῶν μορφῶν και τὴν μορφοποιουμένην μὲν, μὴ λαμβάνουσαν δὲ μορφήν, οὐσίαν, πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν συνεχῆ ἐν χώρῳ και διαρκῆ ἐν χρόνῳ κίνησιν, ἥτις εἶναι συνάμα ποσοτικὴ, ποιοτικὴ, σχετικὴ και τροπικὴ. Ἀντὶ τῶν νόμων τοῦ διανοεῖσθαι πρέπει νὰ νοήσωμεν μόνον τὸ Μηδὲν και τὴν ἔλλειψιν λογικῶν νόμων περιεχόντων τύπους, ἀλλὰ τὴν ὕπαρξιν κινητικῶν νόμων περιεχόντων οὐσίας ἢ δυνάμεις, ἄλλως ἀντὶ τῶν νόμων τῆς Λογικῆς, πρέπει νὰ νοήσωμεν τὸν παγκόσμιον, ἐνιαῖον και μοναδικὸν Λόγον. Τὸ σύνολον τῶν νοητικῶν αὐτῶν προσπαθειῶν πρέπει νὰ ἀποκαλέσωμεν δυναμικὴν νόησιν. Οὕτω ὡς βασικοὶ νόμοι τῆς δυναμικῆς νοήσεως συμπεραίνονται οἱ ἑξῆς.

α) Δὲν ὑπάρχουν ἀντιφάσεις, ἀλλὰ φάσεις, β) δὲν ὑπάρχουν ταυτότητες και μονάδες, ἀλλὰ ὁμοιότητες και πολλαότητες, γ) δὲν ὑπάρχουν ἀποκλειόμενα μέσα ἢ τρίτα, ἀλλ' ὑπάρχουν πάντα, δ) δὲν ὑπάρχουν ἀποχρῶντες λόγοι, ἀλλὰ κινήσεις. Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω σαφῶς νοεῖται ὅτι πρόδρομος μὲν τῆς ἐναλλακτικῆς ὁδοῦ εἶναι ἡ κριτικὴ ὁδός, πρόδρομος δὲ τῆς ἐξελικτικῆς μεθόδου, ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος και πρόδρομος τῆς δυναμικῆς νοήσεως, ἡ στατικὴ νόησις⁶⁰. Ἡ Δυναμικὴ νόησις νοεῖ τὰ πράγματα και τὰ φαινόμενα ἐν διαρκεῖ κινήσει, ἐν συνεχεῖ

60. Πρβλ. γενικῶς H. Poincaré, La science et l'hypothèse, H. Bergson, L'évolution créatrice, 1907. Fr. Engels, Philosophie, économie politique, socialisme (Anti-dühring), Paris 1911, σ. 159 κ. ἐ. ἰδὲ 167—168.

ροῦ, ἐν αἰωνία μεταβολῇ, ἐμφανίσει καὶ ἐξαφανίσει, γενικεύσει καὶ εἰδικεύσει, ἢ ἄλλως νοεῖ ταῦτα ἐναλλάξ σχετικοποιούμενα καὶ ἀπολυτοποιούμενα, καθιστάμενα ἀφηρημένα καὶ συγκεκριμένα, ἐν διαρκεί φάσει καὶ ἀντιφάσει, ἐν συνεχεῖ θέσει καὶ ἀρνήσει, αἰεὶ γιγνόμενα καὶ αἰεὶ φθειρόμενα, αἰεὶ ὄντα καὶ αἰεὶ δέοντα, αἰεὶ κινούμενα καὶ αἰεὶ νοούμενα, αἰεὶ διάφορα καὶ αἰεὶ τὰ αὐτά. Οὕτω ὡς γενικὴ ἀρχὴ τῆς δυναμικῆς νοήσεως, δύναται νὰ διατυπωθῇ ἡ ἐξῆς. Π ρ ᾱ γ μ α κ αὶ ν ὅ η μ α, Ὁ ν κ αὶ Δ ἔ ο ν, αἰ τῖ α κ αὶ σ κ ο π ὄ ς, εἶ ν α ἰ μ ῖ α κ αὶ ἡ αὐ τὴ ἄ π ε ἰ ρ ο ς κ αὶ αἰ ω ν ῖ α κ αὶ λ ο γ ῖ κ ῆ κ ἰ ν ῆ σ ῖ ς, ἄ ν ε υ ἀ ρ χ ῆ ς κ αὶ ἄ ν ε υ τ ἔ λ ο υ ς, αἰ εὶ χ ω ρ ῖ ζ ο μ ἔ ν η κ αὶ αἰ εὶ ἐ ν ο υ μ ἔ ν η αἰ εὶ δ ἰ α τ α ρ α σ σ ο μ ἔ ν η κ αὶ αἰ εὶ ἀ π ο κ α θ ῖ σ τ α μ ἔ ν η.

Οὕτω ἐνῶ διὰ τῆς στατικῆς νοήσεως ἤκμασεν ἡ μαθηματικὴ καὶ λογικὴ ἐπιστήμη, ὡς ἐπιστήμαι τύπων καὶ μορφῶν, διὰ τῆς δυναμικῆς νοήσεως, φαίνεται μᾶλλον τείνουσα εἰς ἀκμὴν ἢ μηχανικὴ ἢ χημικὴ ἢ φυσικὴ ἐπιστήμη, ὡς ἐπιστήμαι κινήσεων καὶ οὐσιῶν. Ἡ στατικὴ ἤδη νόησις ἔχει ἀποδείξει τὴν δυναμικὴν καὶ δι' ἄλλου τρόπου. Οὕτω ἡ στατικὴ νόησις ἐπιδέχεται πλείστας ὑποθέσεις καὶ ἀποδείξεις, ἐνῶ ἀνέχεται μίαν ἐπαλήθευσιν⁶¹, τοῦτο δὲ συμβαίνει λόγῳ τῆς τυπικότητος ἢ στατικότητος τῶν μορφῶν τῆς ἐμπειρίας καὶ τοῦ λόγου ὡς χρησιμοποιεῖ. Ἀντιθέτως ἡ δυναμικὴ νόησις ἐπιδέχεται πολλὰς ἐπαληθεύσεις καὶ μίαν ἀπόδειξιν. Τοῦτο δὲ, διότι ἡ ἔννοια τῆς ἀπείρου, αἰωνίας, ἀνάρχου, ἀτελευτήτου καὶ λογικῆς κινήσεως ἀποδείκνυται διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἐμπειρίας ἄνευ ἀνταποδείξεως, εἰς τὰς ἐξ αὐτῆς δὲ προερχομένης ἐννοίας δύναται νὰ προσαρμοσθῶσι πάντες οἱ δυνατοὶ κόσμοι καὶ πάντα τὰ πράγματα καὶ τὰ φαινόμενα, ὅπως καὶ ἂν ἐμφανίζονται εἰς οἵανδήποτε δυνατὴν διάνοιαν, ἥτοι χωροῦσι πολλὰ ἐπαληθεύσεις.

§ 8. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΟΔΟΣ καὶ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἶδομεν ὅτι ἵνα καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀληθὴς γνῶσις, πρέπει νὰ ἀπαλλαγῶμεν τῶν μορφῶν, καὶ νὰ νοήσωμεν τὰς οὐσίας καθ' ἑαυτάς, ἄνευ μορφικῶν ὀραμάτων, νὰ ἀντιληφθῶμεν τὴν δυναμικότητα ἄνευ τῆς στατικότητος, νὰ ἀπαλλαγῶμεν τοῦ σχετικοῦ καὶ νὰ συλλάβωμεν τὸ ἀπόλυτον καθ' ἑαυτό, ἄνευ οὐδεμιᾶς σχετικότητος. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου μίαν μόνον ἤδη ἐνδείκνυται γνωστικὴ ὁδός, ἡ ἔνωσις ἢ συγχώνευσις τοῦ Ἐγὼ μετὰ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, τοῦ ὑποκειμένου μετὰ τοῦ ἀντικειμένου, τῆς νοήσεως μετὰ τῆς κινήσεως. Τοῦτο ὁμῶς θὰ ἦτο κατάλυσις τοῦ Ἐγὼ καὶ τῆς συνειδήσεως χάριν ἑνός Ὑπερεγὼ καὶ μιᾶς παντοσυνειδησίας καὶ εἰς τοῦτο ἔγκειται τὸ πρόβλημα, πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐνωθῇ τὸ Ἐγὼ μὲ τὸ Μὴ Ἐγὼ καὶ συνάμα νὰ διατηρήσῃ τὴν συνειδησίην του. Τοῦτο μόνον δύναται νὰ πράξῃ δι' αἰωνίων καὶ συνεχῶν ἐναλλαγῶν, νὰ ἐνοῦται δηλαδὴ καὶ νὰ ἀποχωρίζεται συνεχῶς, ἵνα ὅ,τι γνωρίζει κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς ἐνώσεως, νοῆ κατὰ τὸν χρόνον τοῦ ἀποχωρισμοῦ. Ἐὰν εἰς ὠρισμένην στιγμὴν τῆς ἐνώσεως δὲν δυνηθῇ πλέον νὰ ἀποχωρισθῇ, τότε ἀπώλεσε τὴν ζωὴν καὶ εἶρε τὸν θάνατον, τὸν λύτην παντός μυστηρίου. Τὴν γνωστικὴν ταύτην ὁδὸν θὰ ἀποκαλέσωμεν ἐ ν α λ λ α κ τ ῖ κ ῆ ν ὁ δ ὄ ν, προσήκει δὲ αὕτη εἰς τὸ φαινόμενον τῆς ζωῆς, τῶν διαρκῶν καὶ ἐναλλασσομένων γεννήσεων καὶ θανάτων, καὶ εἰς τὸ ἐν γένει μυστήριον τῆς διαρκοῦς ἐναλλαγῆς τῶν πάντων.

61. Πρβλ. τὰς γεωμετρίας τῶν Lobatchevsky καὶ Riemann, αἵτινες ἐνῶ ἀποδεικνύονται λογικῶς δὲν δύνανται νὰ ἐπαληθευθῶσι. Βλ. καὶ L. Brunschvicz, Les Etapes de la philosophie mathématique, 1912.

Τώρα προκύπτει τὸ πρόβλημα ποία μέθοδος θὰ ἦτο κατάλληλος διὰ μίαν τοιαύτην γνωστικὴν ὁδόν, δεδομένου ὅτι αἱ μορφαὶ εἶναι ἀπατηλαί, οἱ νοητικοὶ τύποι κρύπται ἀπατῶν, αὐταὶ αὐταὶ αἰ ἀπάται μία ψευδῆς στατικότης ἢ ἀκίνησις. Πρέπει δι' ὄλων τῶν δυνάμεων τοῦ Ἐγὼ καὶ δι' ὄλων τῶν δυνατοτήτων τοῦ Μὴ Ἐγὼ νὰ κολυμβήσωμεν ἐντὸς τοῦ ἀπείρου καὶ αἰωνίου ρεύματος καὶ ἀντιρεύματος τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων, καὶ νὰ κινηθῶμεν μὲ πάσας τὰς ταχύτητας ἐντὸς τῶν ἀπείρων καὶ αἰωνίων κινήσεων, ἵνα παρακολουθήσωμεν τὴν ἀπειρον καὶ αἰωνίαν ἐξέλιξιν. Ἡ μέθοδος αὕτη πρέπει νὰ ἀποκληθῆ ἑξελικτικὴ μέθοδος, διότι θὰ ἐκτυλίξωμεν τὸ Ἐγὼ μας εἰς Μὴ Ἐγὼ καὶ εἶτα θὰ τυλίξωμεν τὸ Μὴ Ἐγὼ εἰς Ἐγὼ, ἵνα νοήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν. Ἐν συνεχείᾳ προκύπτει τὸ ἐρώτημα, ποίας ἐποπτείας, ποίας κατηγορίας, ποίους λογικοὺς νόμους, ποίους ἐν γένει νοητικοὺς τύπους πρέπει νὰ ἔχωμεν. Φανερόν εἶναι ὅτι αἱ κατάλληλοι ἐποπτεῖαι, κατηγορίαι καὶ νόμοι, θὰ πηγάζουν ἐξελικτικῶς, ἐκ τῆς ἐναλλακτικῆς γνώσεως τοῦ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ, ἐὰν τυχόν τὰ νοητικὰ ἡμῶν δεδομένα ἐξακολουθήσουν νὰ ἔχουν ἀνάγκην τύπων. Τοῦτο ὅμως εἶναι ἀμφίβολον καὶ ἐπικίνδυνον, διότι ἕως τώρα οἱ τύποι ἐμποδίζουν τὴν θέαν τῆς οὐσίας, τὸ περιέχον ἀποκρύπτει τὸ περιεχόμενον.

Οὕτω διὰ τῆς δυναμικῆς νοήσεως ἡ Διάνοια ἐλίσσεται εἰς Ἐγὼ καὶ εἶτα ἐξελίσσεται εἰς μὴ Ἐγὼ, ἵνα νοήσῃ τὴν ἀέναον κίνησιν, μεταβολὴν, γένεσιν καὶ ἐξέλιξιν, ὁ τρόπος δὲ οὗτος τῆς νοήσεως καλεῖται ἐξελικτικὴ μέθοδος. Ἡ ἐξελικτικὴ δηλαδὴ μέθοδος δὲν ἄρχεται ἐξ αἰτιῶν οὐδὲ τελευτᾷ εἰς σκοπούς, οὐδὲ ἴσταται εἰς γεγονότα, ἀλλ' ἐνοποιεῖ καὶ ταυτίζει πάντα εἰς μίαν ἀέναον λειτουργίαν, ἣτις ποσοτικῶς μὲν νοεῖται ὡς κίνησις, ποιοτικῶς ὡς μεταβολή, τροπικῶς ὡς γίνεσθαι καὶ σχετικῶς ὡς ἐξέλιξις. Πᾶσαι αἱ ἐκφάνσεις τῆς λειτουργίας ταύτης νοῦνται μὲν ὡς ἀλληλεξαρτήσεις ἢ συναρτήσεις ἢ συσχετίσεις ἢ ἄλλως ἐπιδράσεις, φαίνονται δὲ ὡς πράγματα ἢ γεγονότα ἢ ὑποκείμενα ἢ ἀντικείμενα ἄνευ ἀρχῆς, μέσου καὶ τέλους, καθ' ὅσον ἐμφανίζονται καὶ ἐξαφανίζονται, λόγῳ τῆς νοουμένης καὶ φαινομένης φύσεως τῆς παγκοσμίου κινήσεως.

Οὕτω ἡ ἐξελικτικὴ μέθοδος διαφέρει τῆς συναγωγικῆς, καθ' ὅσον δὲν προϋποθέτει ἀρχὰς ἢ παγίας ἐννοίας, ἐφ' ὧν νὰ οἰκοδομηθῇ σταθερόν τι οἰκοδόμημα, διαφέρει τῆς ἐπαγωγικῆς, καθ' ὅσον δὲν ἐρευνᾷ μόνον τὰ ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ ἀντικείμενα, ὧν δὲν συλλαμβάνει στατικὰς ἐννοίας, ἀλλ' ἐρευνᾷ ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ ὑποκείμενα συνάμα καὶ ἀντικείμενα, ὧν θεωρεῖ καὶ παρουσιάζει ἀναγκαίως κινούμενα, μεταβαλλόμενα, γιγνώμενα καὶ ἐξελισσόμενα πράγματα καὶ νοήματα ὁμορρόπως, ἀντιρρόπως καὶ ἰσορρόπως, διαφέρει δὲ τέλος καὶ τῆς διαλεκτικῆς, καθ' ὅσον δὲν θεωρεῖ θέσεις, ἀντιθέσεις καὶ συνθέσεις, ἀλλὰ συνεχῶς ἐν χώρῳ, διαρκῶς ἐν χρόνῳ καὶ ἀενάως ἐν λόγῳ νοεῖ καὶ θεωρεῖ ἀναγκαίως πραγματικότητας καὶ πραγματικὰς ἀναγκαιότητας, δηλαδὴ κινήσεις, μεταβολὰς, ἐξελίξεις, γενέσεις, ἢ ἀλληλεξαρτήσεις, συναρτήσεις, συσχετίσεις ἢ ἀλληλεπιδράσεις, οὕτως ὥστε πᾶν νοούμενον καὶ πᾶν φαινόμενον εἶναι καὶ λογίζεται ὡς μέσον νοήσεως καὶ ἐμφανίσεως τῆς ἀπείρου καὶ αἰωνίας ἀναγκαιότητος καὶ πραγματικότητος. Πᾶσαι αἱ ἐκφάνσεις τῆς κοσμικῆς ταύτης λειτουργίας εἶναι ἢ κινήσεις νοουμένη ὑπὸ τινος Ἐγὼ καὶ φαινομένη εἰς αὐτὸ ἀπὸ διαφόρου ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ σκοπιᾶς ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ.

Ἡ Διάνοια δηλαδὴ διὰ τῆς δυναμικῆς νοήσεως καὶ ἐξελικτικῆς μεθόδου νοεῖ τὰ πράγματα ὡς κινούμενα ἐξ ἑαυτῶν, διότι οὕτω μόνον καθίστανται ἀναγκαίως πραγματικὰ καὶ πραγματικῶς ἀναγκαῖα, καὶ συνεπῶς ἡ δυναμικὴ νόησις συμφωνεῖ κάλλιον πρὸς τὸν λόγον καὶ τὴν

ἐμπειρίαν, ὅταν δέχεται ὅτι πᾶν πρᾶγμα ἢ νόημα λειτουργεῖ οὐχὶ ἐξ ἀποχρῶντος λόγου, ἀλλ' ὡς πρᾶγμα ἢ νόημα, διότι ἡ λειτουργία ὑπὸ τὴν τετραπλῆν αὐτῆς ἔκφασιν, εἶναι ἀναγκαῖον μέσον ἐκδηλώσεως τῆς πραγματικότητος καὶ οὐχὶ ἀποτέλεσμα μιᾶς πραγματικῆς αἰτίας ἢ ἑνὸς ἀποχρῶντος λόγου. Οὕτω, ἐνῶ κατὰ τὴν στατικὴν νόησιν ἢ κίνησιν ἢ ἡ μεταβολὴ ἢ ἡ γένεσις ἢ ἡ ἐξέλιξις εἶναι ἀποτέλεσμα ἢ τέλος ἢ αἰτία ἢ ἀρχή, κατὰ τὴν δυναμικὴν νόησιν εἶναι μέσον λογικὸν καὶ ἐμπειρικὸν ἐπαληθεύσεως τῆς πραγματικότητος καὶ πραγματώσεως τῆς ἀναγκαιότητος. Διὰ τῆς δυναμικῆς ὅθεν νοήσεως καὶ τῆς ἐξελικτικῆς μεθόδου παρακολουθοῦμεν τὴν ἔλιξιν τοῦ Λόγου εἰς Ἐγὼ καὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἐγὼ εἰς Λόγον, ἄλλως ἀκολουθοῦμεν τὴν ἀνάλυσιν τῆς μονάδος εἰς Ἄπειρον καὶ εἶτα τὴν σύνθεσιν τοῦ Ἄπειρου εἰς Μονάδα. Δι' ὅπερ ἡ μὲν στατικὴ νόησις ἐξυπηρετεῖ κάλλιον τὰς πρακτικὰς ἀνάγκας, ἡ δὲ δυναμικὴ τὰς θεωρητικὰς, ἄλλως ἢ μὲν στατικὴ νόησις εἶναι πλέον ἀνετος εἰς τὸ πρακτικὸν πνεῦμα, ἡ δὲ δυναμικὴ πλέον ἀκριβοῦς εἰς τὸ θεωρητικὸν πνεῦμα.

Ἡ ἐξελικτικὴ μέθοδος ἀνάγεται εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἔρευναν τῶν πραγμάτων, διότι ὁ λόγος παρουσιάζει δυναμικὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ, εἰς πᾶν ὕλικόν καὶ πνευματικὸν πεδίων.

Τέλος ἡ ἐξελικτικὴ μέθοδος δύναται νὰ παρομοιασθῇ πρὸς ἕνα ζυγὸν ἐφ' οὗ ἡ διάνοια θέτει ἐκάστοτε ὅ,τι ἐνδιαφέρον εὖρη, καὶ οὐτινος προσπαθεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἰσορροπίαν δι' ἄλλου τινὸς ἀενάως ἀντιθέτου πράγματος ἢ φαινόμενου ἴσου βάρους.

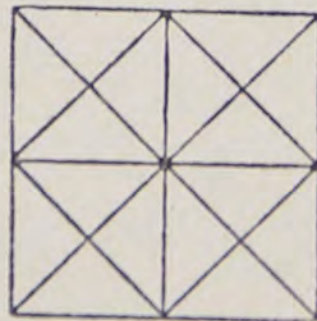
Ἡ διαφορὰ δηλαδὴ τῆς στατικῆς νοήσεως ἀπὸ τὴν δυναμικὴν νόησιν, ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ μὲν στατικὴ νόησις λαμβάνει ὡς προϋπόθεσιν τὴν ἀκίνησιν ἢ σταθερότητα καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν κίνησιν ἢ ἀστάθειαν ἕνεκα αἰτιῶν ἢ σκοπῶν, ἐνῶ ἡ δυναμικὴ νόησις λαμβάνει ὡς προϋπόθεσιν τὴν κίνησιν ἢ ἀστάθειαν ὡς ἐρμηνεύει ἀφ' ἑαυτῶν, πρᾶγμα ὅπερ λογικῶς καὶ ἐμπειρικῶς ἀποδεικνύεται καὶ ἐπαληθεύεται πανταχοῦ, πάντοτε καὶ εἰς πάντας, εἰς ὀλόκληρον δηλαδὴ τὸ πνευματικὸν καὶ ὕλικόν Σύμπαν καὶ ὅπερ οὐδαμοῦ, οὐδέποτε καὶ δι' οὐδένα ἀμφισβάλεται ἢ διαψεύδεται. Οὕτω ἡ δυναμικὴ νόησις δὲν ἐρμηνεύει τὴν κίνησιν διὰ τῆς ἀκινήσεως, ἀλλὰ τὴν ἀκίνησιν διὰ τῆς κινήσεως, ἢν ἀκίνησιν θεωρεῖ ὡς φαινόμενον τῆς κινήσεως δεδομένου ὅτι ἀκίνησις εἶναι ἰσοταχῆς κίνησις ἀντικειμένου τινὸς ἐν σχέσει μὲ τὸ περιβάλλον του.

Ἡ στατικὴ νόησις ἐδημιούργησε τὴν στατικὴν ἔννοιαν, ἡ δὲ δυναμικὴ νόησις τὴν δυναμικὴν⁶². Οὕτω νοούμενον τι ἢ φαινόμενον δὲν δύναται νὰ συλληφθῇ ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ θεωρούμενον ὡς ἀκίνητον, ἀμετάβλητον, μὴ γιγνόμενον, ἀνεξέλικτον ἢ σταθερόν τι καὶ νὰ ἔρευ-

62. Πρβλ. τὰς κατωτέρω γραφικὰς παραστάσεις πρὸς ἀπλουτέραν νόησιν τῶν διαφορῶν μεταξύ στατικῆς καὶ δυναμικῆς νοήσεως.

Ἡ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΝΟΗΣΙΣ

Ἡ ΣΤΑΤΙΚΗ ΝΟΗΣΙΣ

νηθῆ ὡς ἔχει καὶ ὡς εἶναι, διότι τοῦτο ἀντίκειται εἰς τὴν φύσιν του καὶ διότι τοιαύτη ἐνέργεια ἤθελεν εἶναι ἄσκοπος, δεδομένου ὅτι ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν τοῦτο κινεῖται, μεταβάλλεται, γίνεταί καὶ ἐξελισσεται καὶ συνεπῶς ἢ ἔρευνα τοῦτου θεωρουμένου ὡς σταθεροῦ ἤθελεν εἶναι ὑπόθεσις καὶ οὐχὶ ἀλήθεια, θεωρούμενον δὲ τυχὸν ὡς συλληφθὲν ἤθελεν εἶναι σύμβολον καὶ οὐχὶ πραγματικότης. Οὕτω τὰ δυναμικὰ νοούμενα καὶ φαινόμενα ἐρευνῶνται ὑπὸ τῆς δυναμικῆς νοήσεως καὶ διὰ τῆς ἐξελικτικῆς μεθόδου ἀνεξαρτήτως τῶν θεμελιωδῶν νόμων τοῦ διανοεῖσθαι. Ἡ δυναμικὴ δηλαδὴ νόησις θεωρεῖ τό τε νοοῦν καὶ νοούμενον, τό τε πραγματοῦν καὶ πραγματούμενον ὡς ἀενάως κινούμενον, μεταβαλλόμενον, γιγνώμενον καὶ ἐξελισσόμενον, δηλαδὴ λειτουργοῦν καὶ ἐρευνᾶ ταῦτα ἐν τῇ ἀενάῳ αὐτῶν λειτουργίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἀενάως δημιουργουμέναις σχέσεσιν, ὧν προσπαθεῖ οὐχὶ νὰ συλλάβῃ, ἀλλὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὸ νόημα. Οὕτω ἡ δυναμικὴ νόησις τὸ μόνον νόημα ὅπερ θεωρεῖ σταθερὸν ἢ στατικὸν εἶναι τὸ δυναμικὸν νόημα καὶ ἡ μόνη δι' αὐτὴν θεωρητικὴ ἀσφάλεια εἶναι ἡ πρακτικὴ λειτουργία⁶³. Οὕτω ὁμως καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἂν ἡ πραγματικότης εἶναι κινουμένη, μεταβαλλομένη, γιγνομένη, ἐξελισσομένη καὶ ἐξηρητημένη, ἢ ἀλήθεια εἶναι ἀκίνητος, ἀμετάβλητος, ἀγέννητος, ἀνεξέλικτος, ἀνεξάρτητος. Ἄλλως ἢ μὲν πραγματικότης εἶναι ἀσταθῆς, ἢ δὲ ἀναγκαιότης σταθερὰ καὶ κατὰ συνέπειαν ἐνῶ τὰ νοούμενα καὶ τὰ φαινόμενα εἶναι ἀενάως λειτουργοῦντα ἢ μεταβλητά, οἱ νόμοι αὐτῶν εἶναι αἰώνιως ἀμετάβλητοι. Οὕτω τὸ σύνολον τῶν νοουμένων ἢ φαινομένων δηλαδὴ ἡ πραγματικότης ἢ τὸ Ὄν, εἶναι αἰώνιον, ἄπειρον καὶ ἀπόλυτον⁶⁴. Οὕτω δυναμικὸν τι νοούμενον ἢ φαινόμενον, ὡς ἀενάως λειτουργοῦν καθ' ἑαυτὸ καὶ ἐν ἀλληλεξαρτήσῃ μετὰ πάντων τῶν λοιπῶν, θεωρεῖται ὑπὸ τῆς δυναμικῆς νοήσεως, πρῶτον ὅτι δὲν εἶναι πάντοτε τὸ αὐτὸ ἢ ὅτι οὐδέποτε ἔχει τὴν αὐτὴν τιμὴν, δεύτερον ὅτι ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ δύναται νὰ εἶναι καὶ νὰ μὴ εἶναι, τρίτον ὅτι δύναται νὰ εἶναι καὶ τοῦτο καὶ ἐκεῖνο καὶ τέταρτον ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, τάσεως ἢ σκοποῦ, καθόσον αὐτὸ τοῦτο ἀναλόγως τῆς κινήσεως, τῆς μεταβολῆς, τῆς γενέσεως καὶ τῆς ἐξελίξεώς του, τῶν σχέσεών του καὶ τῆς θέσεώς του ἐν τῷ νοητῷ ἢ αἰσθητῷ κόσμῳ, ἄφ' ἧς ὑποκειμενικῶς θεωρεῖται ἢ ἀντικειμενικῶς κινεῖται, δύναται νὰ εἶναι ὅτε μὲν αἰτία, ὅτε δὲ ἀποτέλεσμα, ὅτε μὲν τάσις ὅτε δὲ σκοπός. Ἄναλόγως δὲ τῆς ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ θέσεώς του εἰς τὴν κοσμικὴν λειτουργίαν καὶ ἀναλόγως τῆς ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ προοπτικῆς ἄφ' ἧς ἐρευνᾶται, δύναται νὰ εἶναι ὅτε μὲν αἷτιον, ὅτε δὲ αἰτιατόν, ὅτε μέσον, ὅτε σκοπός. Αἱ ἀνωτέρω φαινομενικαὶ ἀντιφάσεις εἶναι δυναταὶ διότι δὲν ὑπάρχει εἶναι, ἀλλὰ γίνεσθαι, ὅπερ ἀενάως λειτουργοῦν, οὐδέποτε εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ δὴ εἶναι καὶ δὲν εἶναι, εἶναι καὶ τοῦτο καὶ ἐκεῖνο καὶ γίνεταί ἀναιτίως καὶ ἀσκόπως. Οὕτω τὸ εἶναι εἶναι ἢ ἀπατηλὴ ἰδέα ἢ εἰκὼν ἐνὸς ρεύματος καὶ οὐχὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ρεῦμα ἢ τὸ γίνεσθαι. Διὰ τῆς δυναμικῆς ὅθεν νοήσεως καὶ τῆς ἐξελικτικῆς μεθόδου δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ ἡ σχετικότης αὕτη τῶν νοουμένων καὶ φαινομένων, ἧτις ὑποκειμενικῶς μὲν ἔχει τὸν λόγον τῆς εἰς τὴν ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ σκοπιάν, ἄφ' ἧς ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ἐρευνᾶ τὴν πραγματικότητα, ἀντικειμενικῶς δὲ εἰς τὴν φύσιν τῆς πραγ-

63. Διὰ τοῦ ὄρου λειτουργία νοεῖται ποσοτικῶς ἢ κινήσις, ποιοτικῶς ἢ μεταβολή, τροπικῶς ἢ γένεσις, καὶ σχετικῶς ἢ ἐξέλιξις, ἧτοι ὀλόκληρον τὸ γίνεσθαι, φθεῖρεσθαι καὶ ἀναγίνεσθαι.

64. Πρβλ. καὶ P. Struve, L'idée de loi naturelle en science économique, εἰς Revue d'économie politique 1921 ὡς καὶ J. Viner, some problems of economy εἰς Journal of political economy, 1917.

ματικότητος ὡς περιστροφικῆς κινήσεως, ἥτις ἄλλοτε μὲν ὠθεῖ, ἄλλοτε δὲ ὠθεῖται καὶ εἰς τὴν φύσιν τῆς ἀναγκαιότητος ὡς ἀενάου τάσεως πρὸς ἰσότητα ἢ ἰσορροπίαν⁶⁵. Οὕτω ἐν τῇ ἀενάῳ περιστροφικῇ κινήσει φαινόμενον τι καὶ συνεπῶς καὶ νοούμενον, ὅτε μὲν εἶναι αἰτιον, ὅτε δὲ αἰτιατόν, ὅτε μὲν τάσις, ὅτε δὲ σκοπός, συνάμα δὲ ἀενάως δημιουργεῖται ἰσότης ἢ ἰσορροπία δυνάμεων καὶ συνεπῶς νέος ἄξων ἰσορροπίας εἴτε δεξιόστροφως εἴτε ἀριστερόστροφως⁶⁶. Ὁ ἐκάστοτε δὲ τομεὺς ὅστις συνεχῶς ἐν χώρῳ καὶ διαρκῶς ἐν χρόνῳ περιλαμβάνεται μεταξύ τοῦ προγενεστέρου ἄξωνος ἰσορροπίας εἶναι τὸ φαινόμενον, ὅπερ ἐκάστοτε τείνει νὰ ἐξαλειφθῇ ἀναγκαιῶς τείνον εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσο-

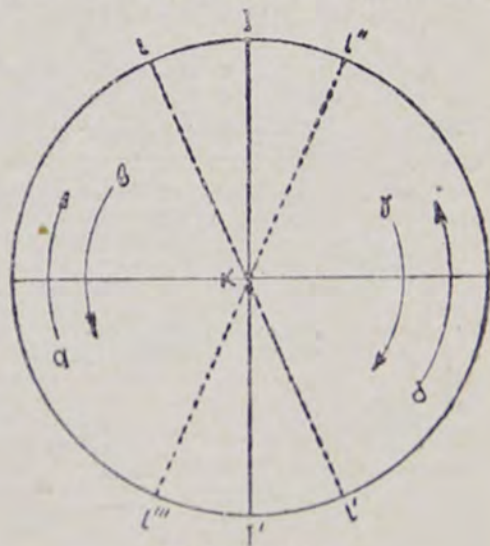
65. Ἡ πραγματικότης καὶ ἡ ἀναγκαιότης τῆς περιστροφικῆς κινήσεως καὶ τῆς ἐντεῦθεν πηγαζούσης ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας τοῦ κόσμου, ἀποδεικνύεται λογικῶς καὶ ἐμπειρικῶς. Διὰ τὰς λογικὰς ἀποδείξεις βλ. κατωτέρω παρ. 7 ἰδίᾳ δὲ παρ. 20. Διὰ τὰς ἐμπειρικὰς ἀποδείξεις βλ. Χόνδρου, Φυσικὴ, Α. Re y, La theorie de la physique chez les physiciens contemporains, 2α ἔκδ. 1922. E. Picard, La science et son état actuel, 1906. Louis de Broglie, La physique nouvelle et les quanta, Paris 1937. L. Fabre, Une nouvelle figure du monde, les theories de Einstein, ὡς καὶ τὴν ἀπειράριθμον βιβλιογραφίαν τῶν φυσικῶν ἐν γένει ἐπιστημῶν. Οὕτω τὰ ἐλάχιστα ποσοστὰ ἐνεργείας ἢ ὕλης δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς κέντρα περιστροφῆς τῶν ἀπείρων, αἰώνιων καὶ ἴσων κινήσεων ἢ δυνάμεων, ἅτινα διασπώμενα ἢ διαταρασσόμενα, ἦτοι μεταβαλλομένης τῆς ἰσορροπίας τῶν, μεταβάλλονται ἢ μεταστοιχειοῦνται.

66. Βλ. κατωτέρω διὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν τὸ πρῶτον σχῆμα, διὰ δὲ τὴν δευτέραν τὸ δεύτερον σχῆμα.

Τὸ πρῶτον σχῆμα παριστᾷ τὴν πραγματικότητα τῆς ἀενάου λειτουργίας. Ὡς παρατηρεῖ τις ἕκαστος τομεὺς εἶναι αἷτιον τοῦ ἐπομένου καὶ αἰτιατόν τοῦ προηγουμένου. Ὡσαύτως ἕκαστος τομεὺς δύναται νὰ εἶναι ἀναλόγως τάσις ἢ σκοπός ἀναλόγως τῆς σκοπιᾶς ἀφ' ἧς θεωρεῖ ἢ διάνοια καὶ τῆς λογιζομένης ὡς ἀρχῆς. Τὸ αὐτὸ θὰ συμβῇ ἂν ἡ κίνησις ἀπὸ δεξιόστροφος καταστῇ ἀριστερόστροφος μόλις ὡς πληρωθῇ ἡ ἰσορροπία. Δηλαδή ἐάν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ λειτουργία ἀρχεται ἀπὸ τοῦ τομέως Α τότε αἷτια καὶ τάσεις, αἰτιατὰ καὶ σκοποὶ θὰ εἶναι ὡς ἐν τῷ σχήματι. Ἐὰν ὁμοῦς ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ λειτουργία ἀρχεται ἀπὸ τοῦ τομέως Β, τότε αἷτια καὶ τάσεις, αἰτιατὰ καὶ σκοποὶ θὰ μετατοπισθῶσι κατὰ ἓνα τομεῖς οὕτως ὥστε ὅτι ἐν τῇ πραγματικότητι ἐθεωρεῖτο ὡς αἷτιον ἢ τάσις νῦν θὰ εἶναι αἰτιατόν ἢ σκοπός. Ἐὰν πάλιν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ κίνησις ἀπὸ δεξιόστροφος καθίσταται ἀριστερόστροφος, ἐάν μὲν αὕτη νοηθῇ ὅτι ἀρχεται ἀπὸ τοῦ τομέως Α, τότε αἷτια καὶ αἰτιατὰ θὰ εἶναι ὡς ἐν τῷ σχήματι, ἐάν δὲ αὕτη νοηθῇ ὅτι ἀρχεται ἀπὸ

Ἡ πραγματικότης

Ἡ ἀναγκαιότης

τοῦ τομέως Β, τότε αἷτια καὶ αἰτιατὰ ἀντιστρέφονται, οὕτως ὥστε ὅτι ἦτο πρὶν αἷτιον εἶναι τώρα αἰτιατόν καὶ ὅτι πρὶν ἦτο αἰτιατόν εἶναι τώρα αἷτιον. Ἡ ἀενάως πραγματικὴ λειτουργία δεικνύει ὅτι τὸ ἐκάστοτε καὶ ἕκασταχού λογιζόμενον ὡς αἷτιον ἢ τάσις, αἰτιατόν ἢ σκοπός εἶναι ὑποκειμενικὴ ὑπόθεσις καὶ ὅτι πάντα εὐρηνται ἐν ἀλληλεξαρτήσῃ.

Τὸ δεύτερον σχῆμα παριστᾷ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἀενάου λειτουργίας. Ὁ ἄξων δηλαδή Ι Ι' παριστᾷ τὸν ἀπείρον καὶ αἰώνιον ἄξωνα ἰσορροπίας. Οἱ ἄξωνες Ι' καὶ Ι'' Ι''' παριστᾷσι τοὺς προσκαίρους καὶ πεπερασμένους ἄξωνας ἰσορροπίας λόγω τῆς ἀενάου λειτουργίας. Τὰ βέλη α καὶ γ καὶ β καὶ δ παριστᾷσιν ἀντιστοίχως τὴν δεξιόστροφον καὶ

τητος καὶ ἰσορροπίας ἥτις εἶναι τὸ νοούμενον ὅπερ τείνει νὰ πραγματωθῆ. Οὕτω ἢ μὲν ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία καθιστᾶ δυνατὴν τὴν κοσμικὴν κίνησιν ἢ πραγματικότητα, ἢ δὲ ἰσότης καὶ ἰσορροπία καθιστᾶ δυνατὴν τὴν κοσμικὴν ὑπαρξιν ἢ ἀναγκαιότητα ἢ ἄλλως τοὺς νόμους τῆς κινήσεως. Στατικότης ὅθεν, καθ' ἡμᾶς σημαίνει λειτουργία στατικῶς θεωρουμένη, ὡς σύνολον στατικῶν φαινομένων, δυναμικότης δὲ σημαίνει λειτουργία δυναμικῶς θεωρουμένη ὡς σύνολον δυναμικῶν φαινομένων. Τὰ φαινόμενα ταῦτα τῆς ἀενάου κινήσεως, γενέσεως καὶ ἐξελίξεως εἶναι ἢ καλουμένη λειτουργία, τὰ νοούμενα δὲ τῶν ἀλληλοεξαρτήσεων συναρτήσεων, συσχετίσεων καὶ ἀλληλεπιδράσεων, δηλαδή αἱ πολυποίκιλοι σχέσεις τῶν φαινομένων εἶναι οἱ καλούμενοι νόμοι. Τὸ σύνολον δὲ τῶν φαινομένων καὶ νοουμένων, τῆς λειτουργίας δηλαδή καὶ τῶν σχέσεων αὐτῆς ἦτοι ἢ πραγματικότης καὶ ἢ ἀναγκαιότης, εἶναι τὸ κοσμικὸν σύστημα ἢ ὁ Κόσμος ⁶⁷.

Ἴσως ἤθελεν ὑπὸ τινων προταχθῆ ὅτι καὶ ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος νοεῖ τὸν κόσμον ἐν ἀενάῳ ἐξελίξει καὶ ἐρευνᾶ τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς προσπαθείας ὅπως παρακολουθήσῃ τὴν πορείαν τῆς κοσμικῆς λειτουργίας. Ὅντως, καὶ ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος προσπαθεῖ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐξελίξιν ἐν τῷ παρελθόντι, τῷ παρόντι καὶ τῷ μέλλοντι. Πρὸς τοῦτο ὁμως δέχεται μίαν θέσιν ἥτις λογικῶς συνεπάγεται μίαν ἀντίθεσιν, ἥτις πάλιν αἴρεται διὰ μιᾶς συνθέσεως, χρησιμευούσης ὡς ἀρνήσεως τῆς ἀρνήσεως. Ἡ σύνθεσις πάλιν αὕτη, ὡς νέα θέσις, συνεπάγεται νέαν ἀντίθεσιν καὶ αὕτη νέαν σύνθεσιν καὶ οὕτω καθ' ἕξῃς. Ὡς βλέπομεν ὁμως ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος χρησιμοποιεῖ ὡς οἶονεὶ στατικούς νοητικούς σταθμούς τὴν θέσιν, ἀντίθεσιν καὶ σύνθεσιν, ἐκτελοῦσα ἐκάστοτε ἄλματα ἀπὸ τῆς θέσεως εἰς τὴν ἀντίθεσιν, ἀπὸ τῆς ἀντιθέσεως εἰς τὴν

ἀριστερόστροφον κίνησιν. Μόλις ὡς ἀποκαταθῆ ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία εἰς τὸν ἄξονα I I' τότε ἡ κίνησις δίκην ἐκκρεμοῦς ἐὰν μὲν εἶναι δεξιόστροφος ἐξακολουθεῖ ἀποκαθισταμένης νέας ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας εἰς τὸν ἄξονα i' i'' εἶτα δὲ μεταβάλλεται εἰς ἀριστερόστροφον λόγω τῆς συμπληρώσεως τοῦ ὄριου τῆς ἰσορροπίας καὶ ἀποκαθιστᾶ νέαν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν εἰς τὸν ἄξονα i' i'. Τὸ ἀντίστροφον συμβαίνει ἐὰν ἡ κίνησις λογισθῆ ἀρχῆθεν ἀριστερόστροφος. Οἱ τομεῖς i K I, I K i'', i'' K I' καὶ I' K i' παριστώσι τὰ πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα φαινόμενα τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας, ἄτινα διαρκῶς αἴρονται διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως νέων ἄξόνων ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ὡς ἀνωτέρω. Τέλος δέον νὰ σημειωθῆ δὲ πᾶς πραγματικὸς τομεὺς ἀνισότητος ἢ ἀνισορροπίας μόλις ὑπερβῆ τὸ ὄριόν του ἀναγκαίως θὰ διέλθῃ τὸν ἐκάστοτε ἄξονα τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας.

67. Διὰ τὴν σύντομον καὶ ἀπλὴν κατανόησιν τῆς θεωρίας ἡμῶν περὶ τοῦ κόσμου ὡς κινήσεως τεινύσεως ἀενάως εἰς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, ἀναφέρομεν τὴν ρῆσιν τοῦ B. P a s c a l (Pensées), Le monde est une sphère, dont le centre est partout et la circonférence nulle part. Κατὰ τὴν εἰκόνα ταύτην, πᾶν σημεῖον τοῦ Σύμπαντος εὐρίσκεται εἰς ἕν νοητὸν κέντρον περιβαλλόμενον ὑπὸ ἀπείρων καὶ συνεπῶς ἰσῶν ἀποστάσεων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σημεῖον τοῦτο δὲν εἶναι στατικόν, ἀλλ' ἐν δυναμικόν ὄν πληρῆς ἐνεργείας καὶ περιβάλλεται ὡσαύτως ὑπὸ ἀπείρων, αἰωνίων καὶ συνεπῶς ἰσῶν ἐνεργειῶν ἢ δυνάμεων, ἐμφανίζεται κινούμενον περιστροφικῶς, διότι αἱ πανταχόθεν καὶ πάντοτε ὠθοῦσαι ἢ ἔλκουσαι αὐτὸ δυνάμεις εἶναι ἴσαι, τείνει δὲ ἀενάως πρὸς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, διότι ἐκάστη κατ' ἴδιαν ὠθοῦσα ἢ ἔλκουσα αὐτὸ δύναιμι εἶναι ἴση πρὸς τὴν ἀντιθέτον τῆς. Ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία αὕτη τῶν ἐνεργειῶν ἢ δυνάμεων ἐμφανίζεται ὡς πραγματικὴ εἰς τὴν περιστροφικὴν κίνησιν πάντων τῶν σωμάτων καὶ σωματιδίων τοῦ Σύμπαντος καὶ νοεῖται ὡς ἀναγκαῖα διὰ τὴν ὑπαρξιν καὶ ὑπαγωγὴν τοῦ κόσμου εἰς νόμους, οἵτινες καθιστοῦν αὐτὸν δυνατόν. Ἐὰν δὲν ἴσχυεν ἡ δημιουργοῦσα ὄλος τοὺς κατ' ἴδιαν νόμους ἰσότητος αὕτη καὶ ἰσορροπία, ὁ κόσμος ἀφ' ἑνὸς θὰ ἦτο ἀδύνατος, ἀφ' ἑτέρου δὲ θὰ μετεβάλλετο εἰς χάος ἄνευ ἐνότητος καὶ ἐνοίας. Ἡ ἰσότης αὕτη καὶ ἰσορροπία τῶν δυνάμεων δὲν δύναται νὰ μεταβάλλῃ οἰονδήποτε σημεῖον ἢ δν τοῦ Ἄπειρου εἰς ἀκίνητον, παρὰ τὴν πανταχόθεν ἐπενέργειαν ἰσῶν δυνάμεων, διότι τὸ ἐν λόγω σημεῖον ἢ δν θὰ καθίστατο πραγματικὸν κέντρον τοῦ Σύμπαντος καὶ ὁ κόσμος θὰ μεταβάλλετο εἰς πεπερασμένον πρᾶσκαιρον καὶ ἀκίνητον κόσμον καὶ δὲν θὰ ἐπηληθεύετο πανταχοῦ, πάντοτε καὶ εἰς πάντας. Συνεπῶς ἡ μὲν ἰσότης καὶ ἰσορροπία εἶναι δυναμικὴ, δηλαδή ἀενάως διαταρασσομένη καὶ ἀποκαθισταμένη εἰς πᾶν ἀνεξαιρέτως χωρικόν, χρονικόν καὶ λογικόν σημεῖον, ὁ δὲ κόσμος εἶναι ἀπείρος, αἰώνιος καὶ ἔλλογος καὶ πᾶν σημεῖον ἢ δν τοῦ κόσμου εἶναι κινήτῳ, μεταβλητῳ καὶ ἐξελισσόμενον ἀενάως. Πρβλ. γενικώτερον καὶ Ch. F a b r y, Physique et astrophysique. Arth. E d d i n g t o n, L'équilibre radiatif des étoiles, 1916. M. B o l l, Les deux infinis, Paris 1938.

σύνθεσιν κ.ο.κ. ἵνα τοιοῦτοτρόπως παρακολουθήσῃ τὴν ἀέναον κίνησιν καὶ ἐξέλξιιν. Βεβαίως δὲν δύναται νὰ ἀρηθῆ τις ὅτι ἀναγνωρίζει μεταβατικὰς μορφὰς καὶ ρευστὰς ἔτι καταστάσεις, μεσολαβούσας μεταξύ τῶν χρόνων τῶν διαλεκτικῶν ἀλμάτων, πλὴν ὅμως δὲν παραιτεῖται τοῦ στατικοῦ αὐτῆς χαρακτήρος καὶ δὴ τῶν στατικῶν ἐνοιῶν, ὡς χρησιμοποιοεῖ, οἷαι εἶναι αἱ θέσεις ἀντιθέσεις καὶ συνθέσεις. Οὕτω ἢ νόησις διὰ μὲν τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου πορεύεται κλιμακωτῶς καὶ ἀνέρχεται κατὰ βαθμίδας τὴν κλίμακα τὴν ὀδηγοῦσαν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀληθείας, ἐνῶ διὰ τῆς ἐξελικτικῆς μεθόδου ἔρπει διηλεκτῶς καὶ ἐλίσσεται ἀενάως ἐπὶ τῆς ἀτραποῦ τῆς ὀδηγούσης εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀληθείας, νοοῦσα πάντα τὰ καθ' ὁδὸν φαινόμενα. Ἐξ ἄλλου ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος συνήθως εἶναι μονομερῆς, λαμβάνουσα μίαν θέσιν εἰς ἓν ὕλικόν ἢ πνευματικόν πεδίον, συνεπαγομένην μίαν ἀντίθεσιν, καὶ αὐταὶ μίαν σύνθεσιν κ.ο.κ. Ἐνῶ ἡ ἐξελικτικὴ μέθοδος εἶναι πλήρης διαπιστοῦσα ὁμοροπίας, ἀντιροπίας καὶ ἰσοροπίας ἀντιστοιχῶς εἰς πᾶν ὕλικόν καὶ πνευματικόν πεδίον.

Τέλος πρέπει νὰ ποιήσωμεν διάκρισιν μεταξύ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν μεθόδων. Αἱ ἐπιστημονικαὶ μέθοδοι εἶναι τρόποι λογικῆς ἐργασίας ἢ νοήσεως, δι' ἧς σκοπεῖται ἡ ἐνατένισις τῆς ἀληθείας, δηλαδὴ ἡ θεωρία. Αἱ τεχνικαὶ μέθοδοι εἶναι τρόποι ἐμπειρικῆς ἐργασίας ἢ δράσεως, δι' ἧς σκοπεῖται ἡ κατάκτησις τῆς πραγματικότητος ἢ ἡ παραγωγή ἀξιών. Διὰ τῶν τεχνικῶν δηλαδὴ μεθόδων εἴτε ὑποβοηθεῖται ἢ πνευματικὴ ἐργασία καὶ στηρίζεται αὕτη ἐπὶ ἐμπειρικῶν στοιχείων, εἴτε ὑποβοηθεῖται ἢ ὕλικὴ ἐργασία καὶ στηρίζεται αὕτη ἐπὶ λογικῶν στοιχείων. Οὕτω διὰ μὲν τῶν ἐπιστημονικῶν μεθόδων κατακτᾶται ἡ ἀλήθεια, διὰ δὲ τῶν τεχνικῶν μεθόδων κατακτᾶται ἡ πραγματικότης ἢ αἱ ἀξίαι. Κατ' ἀρχὴν αἱ τεχνικαὶ μέθοδοι εἶναι ἐπιτυχέστεροι εἰς τὸ ἔργον τῶν ὡς δυναμικαί, ἦτοι ὡς χρησιμοποιοῦσαι τὴν κίνησιν καὶ τοὺς κανόνας αὐτῆς, ἐνῶ αἱ ἐπιστημονικαὶ μέθοδοι ἰδίαι αἱ τῆς στατικῆς νοήσεως εἶναι ἀτυχέστεραι, ὡς χρησιμοποιοῦσαι τὴν ἀκίνησιαν καὶ τὰς ἐντεῦθεν ψευδαισθήσεις καὶ πλάναις.

Ἡ ὀρθότης δὲ τῶν συμπερασμάτων συνάγεται πρῶτον ἐκ τῆς συμφωνίας τῶν συμπερασμάτων μεταξύ των, δεύτερον ἐκ τῆς συμφωνίας τῶν συμπερασμάτων μετὰ τοῦ λόγου καὶ τρίτον ἐκ τῆς συμφωνίας τῶν συμπερασμάτων μετὰ τῆς ἐμπειρίας. Ἡ πρώτη συμφωνία καλεῖται ἐπαλήθευσις, ἡ δευτέρα λογικὴ ἀπόδειξις καὶ ἡ τρίτη ἐμπειρικὴ ἀπόδειξις. Μόνον δὲ ὅταν ὑπάρχουν ἐπαληθεύσεις καὶ ἀποδείξεις πρόκειται περὶ ἐπιστημονικῆς γνώσεως. Ἡ πλήρης δὲ σύμπτωσις ἐπαληθεύσεων καὶ λογικῶν καὶ ἐμπειρικῶν ἀποδείξεων, συλλεγομένων δι' ὅλων τῶν γνωστῶν μεθόδων ἀποτελεῖ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν.

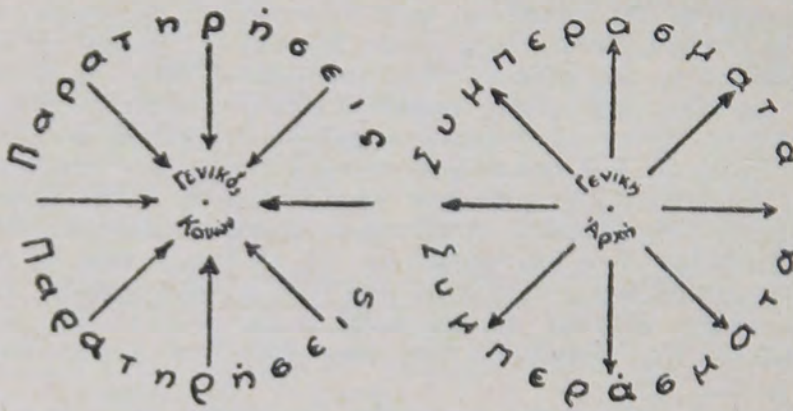
Οὕτω ἐν συνόψει διὰ τῆς στατικῆς καὶ δυναμικῆς νοήσεως ἔχομεν ὡς μεθόδους τὴν ἐπαγωγικὴν, συναγωγικὴν, διαλεκτικὴν, μυστικιστικὴν καὶ ἐξελικτικὴν ὧν νοοῦμεν τὰς διαφορὰς⁶⁸. Οὕτω ἡ μὲν ἐπαγωγικὴ ἐμφανίζει πορείαν κυρίως πρὸς γενικὰς ἀρχάς, ἡ συναγωγικὴ πορείαν πρὸς εἰδικὰς ἀρχάς, ἡ διαλεκτικὴ ἐξέλξιιν διὰ θέσεων, ἀντιθέσεων καὶ συνθέσεων, ἡ μυστικιστικὴ μῆσις, ἡ ἀμέσους ἐπαφάς, τοῦ ὄντος πρὸς τὸ Δέον ἢ τῆς γνώσεως πρὸς τὴν Ἀλήθειαν. Τέλος ἡ ἐξελικτικὴ ὁμοροπίας ἐν χρόνῳ, ἀντιροπίας ἐν χώρῳ καὶ ἰσοροπίας ἐν λόγῳ, ὧν ἡ λειτουργία δεικνύει ἐξελίξεις πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν καὶ δὴ ἄλλοτε μὲν προδρομήσεις, ἄλλοτε δὲ ὀπισθοδρομήσεις ἀνευ ἀρχῆς καὶ τέλους δι' ἐνὸς τριπλοῦ παλμοῦ ὅστις ἐπαναλαμβάνεται ἐκάστοτε. Κατ' ἄλλην ἔνοιαν ἡ ἐξελικτικὴ μέθοδος δύναται νὰ νοηθῆ ὡς μία δυναμικὴ καὶ ὀλοκληρωτικὴ διαλεκτικὴ πορευομένη ἐν χωροχρόνῳ διὰ τοῦ Λόγου.

68. Πρβλ. κατωτέρω γραφικὰς παραστάσεις πρὸς ἀπλουτέραν νόησιν τῶν διαφο-

§ 9. ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

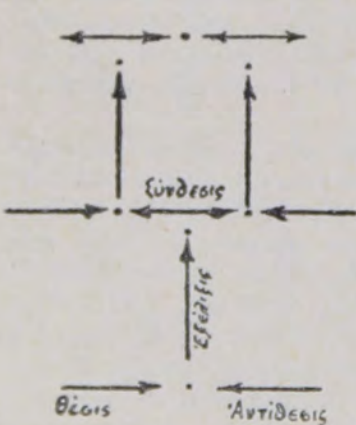
Διὰ τῆς μέχρι τοῦδε πορείας τῆς διανοίας ἡμῶν μεταξύ τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, δηλαδή διὰ τῶν διαδρομῶν μας ἐντὸς τῶν γνωστικῶν ὁδῶν, κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι δυνάμεθα δι' ὠρισμένων μεθόδων νὰ γνωρίσωμεν θεωρίας, δηλαδή ὄψεις τῆς ἀληθείας. Αἱ θεωρίαι αὗται δύνανται νὰ ἀφορῶσιν ὠρισμένον κύκλον ἢ τομέα τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων, ἢτοι νὰ ἀπαρτίζωσιν ἓν σύστημα. Ἐν σύστημα μεθοδικῶν γνώσεων ἐπὶ κύκλου τινὸς ἢ τομέως τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων, ὅπερ καταλήγει εἰς ὄψιν τινὰ τῆς ἀληθείας, ἀπαρτίζει μίαν ἐπιστήμην⁽⁶⁹⁾. Ἐπιστήμη ὅθεν εἶναι μεθοδικὴ γνώσις τῆς ἀληθείας. Τὸ σύνολον δὲ τῶν συστημάτων ὅπερ σκοπεῖ τὴν μεθοδικήν

ρων μεθόδων, ἔνθα τὰ μὲν βέλη παριστῶσι τὰς πορείας τῆς διανοίας, τὰ δὲ στίγματα τὰς γνώσεις.

Ἡ ΕΠΑΓΟΓΙΚΗ
ΜΕΘΟΔΟΣ

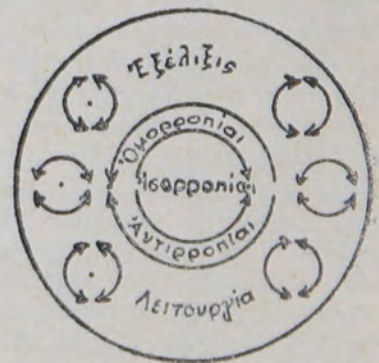
Ἡ ΣΥΝΑΓΟΓΙΚΗ
ΜΕΘΟΔΟΣ

Ἡ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ
ΜΕΘΟΔΟΣ

Ἡ ΜΥΣΤΙΚΙΣΤΙΚΗ
ΜΕΘΟΔΟΣ

Ἡ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ
ΜΕΘΟΔΟΣ

69. Βλ. γενικῶς Litt, Erkenntniss und leben 1923, Oppenheim, Natürliche Ordnung der wissenschaft, 1926, Wundt, einleitung in die philosophie, 1901.

γνώσιν τῆς καθόλου ἀληθείας, ἀπαρτίζε
τὴν Ἐπιστήμην γενικῶς.

Διὰ τῶν ἐπιστημῶν γνωρίζομεν τὴν ἀλήθειαν, ἀλήθεια δὲ εἶναι, κατὰ μὲν τὴν στατικὴν νόησιν ἢ συμφωνία νοήσεως καὶ ἐμπειρίας, δηλαδή τοῦ νοούντος καὶ τοῦ νοουμένου, κατὰ δὲ τὴν δυναμικὴν νόησιν ἢ ἔνωσις νοούντος καὶ νοουμένου, δηλαδή τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, ἄλλως ἢ ἰσότης καὶ ἰσορροπία Νοούντος καὶ Νοουμένου. Ἡ νόησις ὁμοῦ καὶ ἡ ἐμπειρία, ἄλλως τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ Μὴ Ἐγὼ, ἐμφανίζονται ἐν διαρκεί ροῇ, δηλαδή ἐν τῷ παρελθόντι, τῷ παρόντι καὶ τῷ μέλλοντι. Οὐδέποτε ὁμοῦ νοοῦμεν ἢ γνωρίζομεν μέλλον τι προτοῦ γνωρίσωμεν τὸ παρὸν καὶ τὸ παρελθόν. Ὅθεν ἡ ἐπιστήμη γνωρίζει κατὰ πρῶτον τὸ παρὸν καὶ τὸ παρελθόν, δηλαδή τὸ Ὀν καὶ τὸ Μὴ Ὀν, ἐπειδὴ τὸ Μὴ Ὀν εἶναι τέως Ὀν. Τὸ παρελθόν ὁμοῦ καταλήγει εἰς τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, ἄλλως ἢ ἀλήθεια καταλήγει εἰς τὴν ἀξίαν ἢ τὸ Ὀν εἰς τὸ Δέον. Ὡστε ἡ ἐπιστήμη γνωρίζει καὶ τὴν ἀξίαν ἢ τὸ Δέον, ἐπειδὴ τὸ Δέον εἶναι μέλλον Ὀν. Ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι αἱ ἐπιστήμαι δύνανται νὰ διαιρεθῶσι, εἰς ἀληθειολογικὰς καὶ ἀξιολογικὰς, ἄλλως ὄντολογικὰς καὶ δεοντολογικὰς ἢ ἐρμηνευτικὰς καὶ κανονικὰς. Ἡ ἀπόλυτος ἀλήθεια ὁμοῦ εἶναι μία, ὡς ἡ ἀπόλυτος ἀξία εἶναι ὡσαύτως μία, διότι τὸ Ἐγὼ εἶναι ἕν καὶ κατὰ ἕνα τρόπον δύναται νὰ συμφωνῆ ἢ νὰ ἔνωθῆ ἢ νὰ ἐξισωθῆ ἢ ἰσορροπηθῆ μὲ τὸ Μὴ Ἐγὼ. Ὡστε ἡ Ἐπιστήμη πρέπει νὰ εἶναι μία. Οὕτω αἱ καθ' ἕκαστον Ἐπιστήμαι πρέπει νὰ καταλήγωσιν εἰς μίαν ἀλήθειαν καὶ μίαν ἀξίαν, ἄλλως ὑπάρχει ψεῦδος ἢ ἀπαξία εἰς τὰς ἐπιστήμας (70).

Ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἀπαιτούμενη ἐνότης τῶν ἐπιστημῶν, ἔχει τὴν αἰτίαν τῆς εἰς τὴν ἐνότητα τοῦ Ἐγὼ, ἢ δὲ ποικιλία τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν διαφορότητα τοῦ Μὴ Ἐγὼ. Ἐξ ἄλλου ἢ συνεχῆς ἐξέλιξις καὶ ἐπέκτασις τῶν ἐπιστημῶν, ἔχουσι τὴν πηγὴν τῶν εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ Ἐγὼ, ὅπερ ἐξελλίσσεται καὶ ἐπεκτείνεται εἰς πλείονα Μὴ Ἐγὼ. Οὕτω τὸ χθесινὸν Ἐγὼ εἶναι ἕν Μὴ Ἐγὼ σχετικῶς πρὸς τὸ σημερινόν, τὸ δὲ σημερινόν Ἐγὼ εἶναι ἕν Μὴ Ἐγὼ σχετικῶς πρὸς τὸ αὐριανόν καὶ τάνάπαλιν, ἢ διάκρισις δὲ αὐτὴ εἶναι οὐ μόνον ὕλική, λόγῳ διαφορᾶς τινος τῶν ὕλικῶν στοιχείων ἅτινα ἀνά πᾶσαν στιγμὴν ἀπαρτίζουσι τὸ Ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ πνευματικὴ, λόγῳ διαφορᾶς τινος, τῶν σκέψεων καὶ νοημάτων, ἅτινα ἀνά πᾶσαν στιγμὴν ἀπαρτίζουσι τὸ Ἐγὼ, γενικῶς δὲ λόγῳ διαφορᾶς τινος τοῦ συνόλου τῶν κινήσεων καὶ μορφῶν αἵτινες ἐκάστοτε σχηματίζουσι ἕν στιγμιαῖον Ἐγὼ. Ὡστε τὸ Ἐγὼ περιέχει μίαν συνεχῆ μεταβολὴν καὶ ἀντίφασιν, μίαν διαρκῆ ἐξέλιξιν καὶ ἐπέκτασιν, αἵτινες ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι συνεχεῖς καὶ διαρκεῖς, τὸ Ἐγὼ δὲν παύει νὰ εἶναι Ἐγὼ, δηλαδή νὰ ἔχη ἐνότητα συνειδήσεως καὶ κινήσεως. Οὕτω καὶ ἡ ἐπιστήμη συνεχῶς ἐξελλίσσεται καὶ ἐπεκτείνεται χωρὶς νὰ παύῃ νὰ εἶναι ἡ αὐτὴ ἐπιστήμη.

Ἡ ἐπιστήμη δὲν σκοπεῖ μόνον νὰ πληροφορῆ τοὺς ἀνθρώπους περὶ τῶν ἐκάστοτε καὶ ἑκασταχοῦ πραγματικῶς συμβαινόντων, ἀλλ' ἔχει ὑψηλοτέραν ἀποστολὴν διότι σκοπεῖ νὰ γνωρίσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους περὶ τῶν πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἀναγκαίως γιγνομένων. Οὕτω ἡ ἐπιστήμη βαίνει ἔτι περαιτέρω καθοδηγοῦσα τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ Δέον, ὅπερ οὗτοι πρέπει νὰ πραγματώσιν ἐκάστοτε καὶ ἑκασταχοῦ, ἵνα

70 Βλ. καὶ N. Poincaré, La valeur de la science 1902, τοῦ αὐτοῦ, Science et methode. Πρβλ. καὶ Π. Ζερβοῦ, σχέσις τῶν Μαθηματικῶν μὲ τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλοσοφίαν, Ἀθήναι 1909. Ferd. Gonseth, Les Mathématiques et la réalité, Gr-Bescher, Geisteswissenschaften und Naturwissenschaften, Mⁿchen 1921. A. Cournot, Traité de l'Enchaînement des idées fondamentales dans les sciences et dans l'Histoire, Paris 1861. S. Behn, Die Wahrheit im Wandel der Weltanschauung, Th. Litt Erkenntnis und Leben, Untersuchungen über gliederung Methoden und Beruf der Wissenschaft, Leipzig 1923.

εὔρηται ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τοὺς ἀπείρους καὶ αἰωνίους νόμους οὐ μόνον τῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνίας καὶ ἵνα μὴ συντρίβωνται ὅτε μὲν ὡς φυσικά, ὅτε δὲ ὡς κοινωνικά ὄντα, λόγῳ τοῦ ὅτι ὅτε μὲν ἐφαρμόζουσι καλῶς ἢ κακῶς τοὺς φυσικοὺς ὅτε δὲ τοὺς κοινωνικοὺς νόμους, οὐχὶ δὲ ὡς δεῖ ἀμφοτέρους. Τοιοῦτοτρόπως ἢ ἐπιστήμη δὲν ἐμφανίζει μόνον σχετικὰς ἢ ἀπολύτους ἢ μόνον φυσικὰς ἢ κοινωνικὰς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ σχετικὰς ἢ ἀπολύτους ἢ φυσικὰς ἅμα καὶ κοινωνικὰς ἀξίας καὶ καθίσταται ὀντολογικὴ καὶ δεοντολογικὴ ἐν μιᾷ θείᾳ ἐνότητι. Ὡς ὀντολογικὴ μὲν φωτίζει τὰ γεγονότα ἢ τὰ ἀντικείμενα, ὡς δεοντολογικὴ δὲ τοὺς ἀνθρώπους ἢ τὰ ὑποκείμενα. Ἡ ἐπιστήμη δὲ σκοποῦσα τὴν ἔρευναν τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας, τῆς ζωῆς καθόλου, ἐκτείνεται κατὰ χώρον εἰς τὸ ἄπειρον, κατὰ χρόνον εἰς τὴν αἰωνιότητα καὶ κατὰ λόγον εἰς ὀλόκληρον τὸ πνευματικὸν καὶ ὕλικόν Σύμπαν, ὥστε τὰ ἀσχολούμενα εἰς τὴν ἐπιστήμην πεπερασμένα, πρόσκαιρα καὶ ὕλικὰ ὑποκείμενα μόνον βαθμίδας τινὰς τῆς ἀπείρου, αἰωνίας καὶ παλλόγου ἐπιστήμης δύνανται νὰ ἀνέλθωσι καὶ μόνον τομεῖς τινὰς τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας νὰ διεξέλθωσι. Αἱ ἐπιστημονικαί, βαθμίδες ἅς τυχὸν ἐπιστήμων τις θὰ ἀνέλθῃ εἶναι ἢ προαγωγή τῆς ἐπιστήμης εἰς ἣν οὗτος συνέβαλε καὶ ὁ τομεὺς ὃν τυχὸν θὰ διεξέλθῃ εἶναι τὸ θέμα ἵπερ ἠρεῦνησε.

Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ὁ καθρέπτης τῆς ἀληθείας καὶ τὰ εἰδῶλα τοῦ καθρέπτου τούτου εἶναι αἱ θεωρίαι τῆς. Ἡ ἐπιστήμη ὅμως εἶναι εἰς περιέργως καθρέπτης, ὅστις οὐδὲν ἀντανακλᾷ, ἂν δὲν κρατῆται ὑπὸ τῆς ἀοράτου χειρὸς ἐνὸς πνεύματος καὶ ἂν δὲν φωτίζεται ὑπὸ τοῦ λευκοῦ πυρσοῦ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Ὁ πυρσοὸς οὗτος εἶναι τὸ μέσον τῆς ἐνδοξωτέρας λαμπαδηφορίας τῆς ἀνθρωπότητος, αὐτὸ τοῦτο τὸ φῶς τοῦ Πολιτισμοῦ.

Ἡ τέχνη εἶναι τὸ κρύσταλλον τοῦ καθρέπτου τῆς Ἀληθείας καὶ τὰ θραύσματα τοῦ κρυστάλλου τούτου εἶναι τὰ ἔργα τῆς τέχνης, ἄλλως αἱ ἀξίαι τοῦ Πολιτισμοῦ. Ἡ ἀνθρωπότης ἵνα ἀποκτήσῃ τὰς ἀξίας πρέπει νὰ τὰς ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸν καθρέπτην τῆς ἀληθείας. Ἡ ἀνθρωπότης μὴ δυναμένη νὰ συλλάβῃ τὰ εἰδῶλα τοῦ καθρέπτου τῆς ἀληθείας, θρυμματίζει παραδόξως αὐτὸν καὶ λαμβάνει τὰ τεμάχια του. Τὰ θραύσματα ταῦτα εἶναι τὸ μέσον τῆς λαμπροτέρας σκυταλοδρομίας τῆς ἀνθρωπότητος αὐτὸς οὗτος ὁ χρυσὸς ἢ ἄλλως ὁ θησαυρὸς τοῦ Πολιτισμοῦ.

Εἶπομεν ὅτι αἱ ἐπιστήμαι ἐρευνῶσιν ἢ γνωρίζουσι τὸ Ὄν καὶ τὸ Δέον, τὸ σύνολον δὲ τῶν ἀληθειῶν εἶναι τὸ Ὄν καὶ τὸ σύνολον τῶν ἀξιῶν τὸ Δέον. Ἐφ' ὅσον ὅθεν ἐρευνῶσι τὸ Ὄν λέγονται ὀντολογικαὶ Ἐπιστήμαι, ἐφ' ὅσον δὲ ἐρευνῶσι τὸ Δέον λέγονται Δεοντολογικαί. Ὡς ἀντικειμενικὸν κριτήριον μεταξύ Ὄντος καὶ Δέοντος ὑπάρχει ὁ χρόνος. Ὅ,τι ἐγένετο ἢ γίνεταί εἶναι Μὴ Ὄν ἢ Ὄν, ἱστορία δηλαδή ἢ θεωρία, ὅ,τι πρέπει νὰ γίνῃ ἢ γενήσεται εἶναι τὸ Δέον, βούλησις δηλαδή ἢ πρᾶξις. Ὡς ὑποκειμενικὸν κριτήριον μεταξύ Ὄντος καὶ Δέοντος ὑπάρχει ὁ Λόγος, ἄλλως ὁ τρόπος καθ' ὃν ὁ ἀνθρώπος ἵνα φθάσῃ εἰς τὸ μέλλον ἢ τὸ Δέον, πρέπει ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ παρελθόντος ἢ μὴ Ὄντος, νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ παρόντος ἢ Ὄντος. Ὅ,τι ὅθεν ὑπέρκειται τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως εἶναι Ὄν, ὅ,τι ὑπόκειται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δυνατότητα ἢ βούλησιν εἶναι Δέον, ἄλλως, ὅ,τι ἀπαρτίζει τὴν ἀλήθειαν ἢ τὴν ἔρευναν τῶν ἀρχῶν καὶ αἰτιῶν, εἶναι Ὄν, ὅ,τι δὲ ἀπαρτίζει τὴν ἀξίαν ἢ τοὶ τὴν ἔρευναν τῶν τελῶν καὶ σκοπῶν, εἶναι Δέον. Μόνη ἐπιστήμη ἣτις ἐρευνᾷ συνάμα ἀληθείας καὶ ἀξίας, ἀρχὰς καὶ τέλη, αἰτίας καὶ σκοπούς, εἶναι ἡ φιλοσοφία, ἣτις καὶ σκοπεῖ τὴν ἔνωσιν καὶ κατὰταξιν ὄλων τῶν ἐπιστημῶν.

Αἱ ὀντολογικαὶ ὅθεν ἐπιστήμαι ἐρευνῶσιν τὸ Ὄν ἢ ἄλλως τὸ γίνεσθαι καὶ τὸ γενόμενον, οὐδεμιᾶς διαφορᾶς ὑπαρχούσης μεταξύ Ὄντος

καὶ Μὴ ὄντος πλὴν τῆς χρονικῆς τοιαύτης, καθόσον τὸ μὲν ὄν εἶναι τὸ γινόμενον, τὲ δὲ Μὴ ὄν εἶναι τὸ γενόμενον, ἵνα δὲ νοηθῆ ἢ ὑπάρξῃ τι ὡς Μὴ ὄν, πρέπει πρῶτον νὰ νοηθῆ ἢ νὰ ὑπάρξῃ ὡς ὄν. Αἱ δεοντολογικαὶ ἐξ ἄλλου ἐπιστήμαι ἐρευνῶσι τὸ Δέον, ἢ ἄλλως τὸ δέον γενέσθαι ἢ γενησόμενον, διότι τὸ Δέον οὐ μόνον πρέπει ἀλλὰ καὶ ὅπωςδήποτε θὰ πραγματωθῆ, ἐφόσον τὸ ἀνάλογον ὄν εἶναι ἀληθές. Οὕτω ἢ ἀνθρωπίνη γνῶσις ἢ ἡ ἐπιστήμη γενικῶς στρέφεται εἴτε πρὸς τὸ ὄν εἴτε πρὸς τὸ Δέον, διότι τὸ μὲν γίνεσθαι, ὡς συλλαμβάνει αὐτὸ ἢ ἀνθρωπίνη νόησις, εἶναι τὸ ἐκάστοτε γινόμενον, καθόσον πᾶν ὅτι τῶρα γίνεταί ἤδη ἔχει γίνει, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ὄν εἰς ὃ περιλαμβάνεται καὶ τὸ Μὴ ὄν. Τὸ Μὴ ὄν δηλαδὴ νοεῖται ὡς ὄν ὅπερ εὐρίσκεται ἐν τῷ παρελθόντι καὶ τοιοῦτο εἶναι πᾶν ὄν. Τὸ δὲ γενησόμενον εἶναι τὸ ἐκάστοτε Δέον ὅπερ διαρκῶς εὐρίσκεται ἐν τῷ μέλλοντι, καθόσον μόλις πραγματωθῆ καθίσταται ὄν. Πρὸ τῆς ἀνθρωπίνης δηλαδὴ νοήσεως ἐμφανίζεται ἐν παρελθόν ἤτοι ἐν ὄν καὶ ἐν μέλλον ἤτοι ἐν Δέον, ἅτινα οὐ μόνον συνδέονται ἀλλὰ καὶ διακρίνονται διὰ τοῦ παρόντος, ὅπερ παρόν, εἴτε εἶνε παρελθόν εἴτε μέλλον, εἴτε δηλαδὴ ὄν εἴτε Δέον.

Τὸ παρόν κατ' ἀλήθειαν νοούμενον εἶναι ὄν, κατ' ἀξίαν δὲ Δέον. Αἱ δεοντολογικαὶ ὅθεν ἐπιστήμαι ὅταν ἐρευνῶσι τὸ δέον γενέσθαι, ἐρευνῶσι αὐτὸ τοῦτο τὸ γενησόμενον, ὅπερ πηγάζει ἐκ τοῦ γίνεσθαι καὶ νοεῖται ὡς Δέον, ὅπερ οὕτω πραγματοποιεῖται διότι ὅ,τι πρέπει νὰ γίνῃ εἶναι συνεχῶς γενησόμενον καὶ ἀκολουθεῖ τὸ γίνεσθαι. Οὕτω τὸ γίνεσθαι εἶναι ἀσύλληπτον ἐν τῇ οὐσίᾳ του, καθόσον εἶναι ἢ γενόμενον, δηλαδὴ ὄν, ἢ γενησόμενον, δηλαδὴ Δέον. Τὸ δέον γενέσθαι ὅμως ἀπαιτεῖ τρόπον πραγματώσεως καὶ οὗτος παρέχεται ὑπὸ τῆς τέχνης γενικῶς ἢ τῆς εἰδικῆς τεχνικῆς ἐκάστης ἐπιστήμης.

Ἐκάστη ὅθεν ὄντολογικὴ ἐπιστήμη ἔχει ὡς ἀντίστοιχον μίαν δεοντολογικὴν τοιαύτην, ὡς καὶ τὴν ἴδιαν αὐτῆς ἱστορίαν καὶ θεωρίαν καὶ τὴν ἴδιαν αὐτῆς τέχνην ἢ τεχνικὴν. Οὕτω τέχνη εἶναι ἢ πραγματώσις τοῦ δέοντος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐπιστήμην, ἥτις εἶναι ἢ γνῶσις τοῦ ὄντος καὶ τοῦ Δέοντος. Πραγματώσις τοῦ ὄντος διὰ τοῦ ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ νοηθῆ, διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ἀναδράμῃ εἰς τὸ παρελθόν ἢ νὰ ἀντιστρέψῃ τὴν πορείαν τοῦ γίνεσθαι.

Ἐκάστη ἐξ ἄλλου τέχνη διακρίνεται ἐκ τοῦ μέσου ὅπερ μεταχειρίζεται διὰ τὴν πραγματώσιν τοῦ φυσικοῦ ἢ κοινωνικοῦ Δέοντος. Οὕτω ἢ χρησιμοποιοῦσα χρώματα καλεῖται ζωγραφικὴ, ἢ χρησιμοποιοῦσα ἤχους μουσικὴ, ἢ στερεὰ στοιχεῖα γλυπτικὴ, ἢ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα γυμναστικὴ, ἢ τὸν λόγον φιλολογία κ.ο.κ., ἐκάστης τούτων δυναμένης νὰ ἔχῃ εἰδικωτέρας τέχνας ὑπ' αὐτὴν ἀναλόγως τῆς εἰδικῆς χρησιμοποίησεως τῶν μέσων. Πᾶσα τέχνη ὅταν μὲν ἐμφανίζει τὸ Δέον κατ' ἐξαίρετον τρόπον καὶ ὑπὸ τὴν σφραγίδα μιᾶς προσωπικότητος λέγεται καλλιτεχνία, ὁ δημιουργὸς τῆς καλλιτέχνης καὶ τὸ ἔργον καλλιτέχνημα, ὅταν δὲ ἐμφανίζῃ τὸ Δέον κατὰ τὸν κανονικὸν τρόπον, ὑπὸ τὴν κοινὴν σφραγίδα τοῦ μέσου ἀνθρώπου λέγεται ἀπλῶς τεχνικὴ, ὁ δημιουργὸς τῆς τεχνίτης, καὶ τὸ ἔργον τεχνούργημα. Αἱ τέχναι πραγματοποιεῖσαι τὸ Δέον, ἤτοι καθιστῶσαι τὸ Δέον ὄν, δὲν διακρίνονται μόνον ἀναλόγως τοῦ μέσου πραγματώσεως τοῦ Δέοντος, ἀλλὰ καὶ ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ πραγματοποιεμένου Δέοντος, ἤτοι ἀναλόγως τῆς χωρικῆς ἢ χρονικῆς ἐκδηλώσεως τοῦ ὄντος⁷¹, ὅπερ ἐμφανίζεται ἐκ τῆς πραγματώσεως τοῦ Δέοντος. Οὕτω αἱ τέχναι διακρίνονται εἰς ὀλικὰς ἢ χωρικὰς, δηλαδὴ παραγούσας στα-

71. Πρβλ. τὴν διάκρισιν τῶν τεχνῶν εἰς ἀποτελεσματικὰς ἢτοι τὰς παραγούσας ὀλικὸν ἀποτέλεσμα, αἰσθητὸν, ἀνευ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ δημιουργοῦ, καὶ εἰς πρακτικὰς, ἢτοι τὰς ἐκδηλουμένας διὰ κινήσεων ἐν χρόνῳ διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ δημιουργοῦ. Βλ. σχετικῶς Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. ΠΥΡΣΟΥ, Τέχνη Τόμ. ΚΒ'.

τικῶς ὕλικόν ἔργον καί εἰς πνευματικὰς ἢ χρονικάς, δηλαδή παραγού-
σας χρονικῶς κίνησιν.

Τὸ Δέον ἐξ ἄλλου πραγματούμενον, εἴτε ἐκδηλοῦται στατικῶς ὡς
ἔκφρασις τοῦ πεπερασμένου καὶ προσκαίρου Ἐγώ, εἴτε ἐκδηλοῦται δυνα-
μικῶς ὡς ἔκφρασις τοῦ ἀπείρου καὶ αἰωνίου Μὴ Ἐγώ. Οὕτω αἱ τέχνηαι
ἐφόσον δημιουργοῦσιν ἐν Ἐγώ διακρίνονται εἰς συγκεκριμένας, ἐφόσον
δὲ δημιουργοῦσιν ἐν Μὴ Ἐγώ διακρίνονται εἰς ἀφηρημένας. Ἀνωτέρω
εἶδομεν ὅτι ἡ μὲν ὀρθολογικὴ ὁδὸς ἔχει τὴν ἀφετηρίαν τῆς εἰς τὸ Ἐγώ,
ἡ δὲ ἐμπειρικὴ εἰς τὸ Μὴ Ἐγώ, ἡ κριτικὴ εἰς τὸν συνδυασμὸν ἀμφοτέ-
ρων τοῦ τε Ἐγώ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγώ, καὶ τέλος ἡ ἐναλλακτικὴ εἰς τὴν
ἐναλλάξ ἔνωσιν καὶ διαχώρισιν τοῦ Ἐγώ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγώ. Ὅσον
ἀφορᾷ τὰς μεθόδους, ἡ συναγωγικὴ ἄρχεται ἐκ τοῦ Ἐγώ καὶ τῆς βαθ-
μιαίας αὐτοῦ μεταβολῆς, ἡ ἐπαγωγικὴ ἐκ τοῦ Μὴ Ἐγώ καὶ τῆς βαθ-
μιαίας αὐτοῦ ἐνοποιήσεως, ἡ διαλεκτικὴ ἐκ τῆς ἀντιθέσεως καὶ συνθέ-
σεως τοῦ Ἐγώ καὶ Μὴ Ἐγώ, ἡ μυστικιστικὴ ἐκ τῆς ἀπ' εὐθείας ἐπαφῆς
τοῦ Ἐγώ καὶ Μὴ Ἐγώ καὶ τὰνάπαλιν, καὶ τέλος ἡ ἐξελικτικὴ ἐκ τῆς ἀπ'
εὐθείας μεταβολῆς τοῦ Ἐγώ εἰς Μὴ Ἐγώ καὶ τὰνάπαλιν. Οὕτω ἡ μὲν
συναγωγικὴ μέθοδος προσήκει εἰς τὰς δεοντολογικὰς ἐπιστήμας, ἡ ἐπα-
γωγικὴ εἰς τὰς ὀντολογικὰς, ἡ διαλεκτικὴ εἰς ἀμφοτέρας, ἡ μυστικι-
στικὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν θρησκείαν καὶ ἡ ἐξελικτικὴ εἰς πάσας.

Δεδομένου ὅτι ἡ ἐπιστήμη γενικῶς εἶναι ἐκδήλωσις τῆς ἀνθρωπίνης
νοήσεως καὶ ἡ τέχνη γενικῶς ἐκδήλωσις τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως, αἱ
ἀλήθειαι καὶ αἱ ἀξίαι εἶναι ὡσαύτως ἀποτελέσματα τῆς ἐνεργείας τοῦ
ἀνθρώπου, δηλαδή τῆς ἐσωτερικῆς ἢ πνευματικῆς λειτουργίας τοῦ Ἐγώ
του, ἥτοι εἰδικώτερον, τῆς αἰσθήσεως, συναίσθησεως, νοήσεως καὶ βου-
λήσεως, καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἢ ὕλικῆς λειτουργίας τοῦ Ἐγώ του, ἥτοι
τῆς καθόλου δράσεως ἢ ἐργασίας του. Αἱ ἀλήθειαι ὁμως καὶ αἱ ἀξίαι
ἀφορῶσι πάντα τὰ Ἐγώ καὶ Μὴ Ἐγώ ἥτοι τὴν φύσιν ἐν γένει καὶ τὸν
ἀνθρωπον. Οὕτω ἐκάστη ἀλήθεια καὶ ἀξία ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν
φύσιν καὶ τὸν ἀνθρωπον. Ἡ φύσις ὁμως καὶ ὁ ἀνθρωπος ἐμφανίζονται
διττῶς ὡς ὀργανωμένα καὶ ἀνοργάνωτα Ἐγώ. Ὄργανωμένα μὲν Ἐγώ
εἶναι τὰ ὑπαγόμενα εἰς εἰδικοὺς νόμους ἀφορῶντας ἄλληλα, ἀνοργά-
νωτα δὲ τὰ ὑπαγόμενα εἰς γενικοὺς Νόμους ἀφορῶντας αὐτὰ ἑαυτά.
Οὕτω ἡ μὲν φύσις ἐμφανίζεται ὡς ἀνόργανος καὶ ἀνοργάνωτος καὶ ὁ
ἀνθρωπος ὡς ἄτομον καὶ ὡς κοινωνία.

Ἡ φύσις ὅθεν καὶ ἡ κοινωνία ἐν γένει περιέχουσι συνάμα ἀληθείας
καὶ ἀξίας, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ μὲν ἀνεύρεσις τῶν ἀληθειῶν δὲν ὑπό-
κεῖται πάντοτε εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὴν νόησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ἡ
ἀνεύρεσις τῶν ἀξιῶν ὑπόκεῖται εἰς τὴν δυνατότητα καὶ τὴν θέλησιν τοῦ
ἀνθρώπου⁷². Συνεπῶς ἡ μὲν νόησις ἐν γένει ἀφορᾷ τὸ Ὄν, ἡ δὲ
βούλησις τὸ Δέον, διότι νοεῖ τις ἵνα θελήσῃ, καὶ οὐχὶ θέλει ἵνα νοήσῃ,
ἢ ἄλλως θέλει ὅτι νοεῖ καὶ οὐχὶ νοεῖ ὅτι θέλει, προηγουμένης λογικῶς
τῆς σκέψεως καὶ ἐπομένης τῆς δράσεως, ἢ ἄλλως προηγουμένης τῆς
αἰσθήσεως καὶ ἐπομένης πάσης ἄλλης πνευματικῆς λειτουργίας⁷³.
Οὕτω αἱ μὲν ὀντολογικαὶ ἐπιστήμαι ἔχουσι τὴν αἴσθησιν ὡς αἰτίαν, τὴν
νόησιν καὶ συναίσθησιν ὡς μέσον καὶ τὴν ἀλήθειαν ὡς σκοπὸν, αἱ δὲ
δεοντολογικαί, ἔχουσι τὴν νόησιν καὶ συναίσθησιν ὡς αἰτίαν, τὴν βου-
λήσιν ὡς μέσον καὶ τὴν ἀξίαν ὡς σκοπὸν, ἄλλως αἱ μὲν ὀντολογικαὶ
ἔχουσι ὡς ἀντικείμενον τὸ Ὄν, αἱ δὲ δεοντολογικαὶ τὸ Δέον. Οὕτω προ-
κύπτει λογικὴ τις κατάταξις τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ἐκάστη τῶν
ὁποίων δύναται νὰ ἔχη πλείονας κλάδους συνεχῶς πληθυνομένους καὶ

72. Βλ. καὶ E. Borel, L'espace et le temps. Τοῦ αὐτοῦ, Le hasard. P. S. Revel, Le hasard, Lyon-Paris, 1921. Π. Γ. Φαρμακοπούλου, Τυχολογία, Ἀθῆναι 1931.

73. Πρβλ. καὶ τὸ λόγιον Nihil Amatum Nisi Precognitum.

ἐπεκτεινομένους, τῆς κατατάξεως ταύτης δυναμένης νὰ διατυπωθῆ ἐν διαγράμματι 74.

74. Πρβλ. κατωτέρω διάγραμμα κατατάξεως τῶν κυριωτέρων ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν συμφώνως πρὸς τὰ μέχρι τοῦδε ἀναπτυχθέντα, ὡς καὶ τὴν ἀνάλογον ἀντιστοιχίαν τῶν ὄντολογικῶν πρὸς τὰς δεοντολογικὰς ἐπιστήμας καὶ τούτων πρὸς τὰς τέχνας.

ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΑΙ		ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ		ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΚΑΙ (ἀντίστοιχοι)	
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ					
Ἐπιστήμαι τῆς ἀνοργάνου φύσεως ἐν γένει: Ἄστρονομία, Κοσμογραφία, Γεωγραφία, Γεωλογία, Φυσική, Χημεία κ.ο.κ.		}		Τεχνική Μηχανική	
Ἐπιστήμαι τῆς ἐνοργάνου φύσεως ἐν γένει: Φυσιολογία, Βιολογία, Ἀνθρωπολογία, Ζωολογία, Βοτανολογία, Παλαιοντολογία, Ἐδαφολογία κ.ο.κ.		}		Ἱατρική Αἰσθητική	
Ἐπιστήμαι τῆς ἀνοργανώτου κοινωνίας, ἢ ἀφορῶσαι τὸν ἄνθρωπον ὡς ἄτομον: Ψυχολογία, Μαθηματικά, Γεωμετρία, Ἀλγεβρα, Ἀριθμητική, Γλωσσολογία κ.ο.κ.		}		Λογική Ἠθική	
Ἐπιστήμαι τῆς ὀργανωμένης κοινωνίας, ἢ ἀφορῶσαι τὸν ἄνθρωπον ὡς σύνολον: Κοινωνιολογία, Πολιτειολογία, Ἱστορία, Τυχολογία κ.ο.κ.		}		Νομική Οἰκονομική	
Κοινωνικαί					
ΘΡΗΣΚΕΙΑ					
ΤΕΧΝΑΙ					
(ἀντίστοιχοι εἰς τὰς Δεοντολογικὰς ἐπιστήμας ἐν γένει)					
Εἰς τὴν Τεχνικὴν (ἔχουσαν ὡς ἀντικείμενον τὸ σκόπιμον).		}		Ναυπηγική, Πολεοδομική, Οἰκοδομική, Μεταλλευτική, Γεωργία, Βιομηχανία, Τεχνική ἐν γένει κλπ.	
Εἰς τὴν Μηχανικὴν (ἔχουσαν ὡς ἀντικείμενον τὸ δυνατόν).		}		Ἀγρονομία, Δασονομία, Ναυτιλία, Ἀεροναυτιλία, Μετεωρολογία κλπ.	
Εἰς τὴν Ἱατρικὴν (ἔχουσαν ὡς ἀντικείμενον τὸ ὑγιές).		}		Ὑγιεινή, Φυσικοθεραπευτική, Ψυχοθεραπευτική, Χειρουργική, Χειροπρακτική, Μαλακτική, Γυμναστική κλπ.	
Εἰς τὴν Αἰσθητικὴν (ἔχουσαν ὡς ἀντικείμενον τὸ ὠραῖον).		}		Ζωγραφική, Μουσική, Γλυπτική, Ξυλογλυπτική, Ἐπιπλοποιία, Τεχνουργική, Μυθιστοριογραφία, Ποίησις, Φιλολογία ἐν γένει κλπ.	
Εἰς τὴν Λογικὴν (ἔχουσαν ὡς ἀντικείμενον τὸ ἀληθές ἢ ὀρθόν).		}		Γραμματική, Συντακτική, Λογιστική, Τραπεζιτική, Καταστοιχογραφία, Ἀλληλογραφία κλπ.	
Εἰς τὴν Ἠθικὴν (ἔχουσαν ὡς ἀντικείμενον τὸ ἀγαθόν).		}		Παιδαγωγική, Βιονομία, Τεχνική τῆς συμπεριφορᾶς κλπ.	

Οὕτω αἱ ἐπιστήμαι δὲν δύνανται εὐστόχως νὰ διαιρεθῶσιν⁷⁵ εἰς περιγραφικὰς καὶ κανονικὰς, διότι ὄντολογικὴ τις ἐπιστήμη, δύναται νὰ περιέχη περιγραφὴν ἢ ἔρμηνείαν ὄντων καὶ κανόνας ἢ νόμους αὐτῶν, ὡς ἀντιστοίχως καὶ δεοντολογικὴ τις ἐπιστήμη, μὴ ὑπάρχοντος οὕτω σαφοῦς κριτηρίου μεταξὺ περιγραφῆς καὶ κανόνος. Οὕτε αἱ ἐπιστήμαι δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς πνευματικὰς καὶ ὕλικας, διότι οὐδὲν ἀσφαλὲς κριτήριον ἔχομεν διὰ πρᾶγμα τι ἢ φαινόμενον, ἂν εἶναι πνευματικὸν ἢ ὕλικόν ἢ καὶ ἀμφότερα, οὐδὲ ὁμοφώνως δεχόμεθα ὅτι ὑπάρχει πνεῦμα ἢ ὕλη ἢ καὶ ἀμφότερα, ἢ τί εἶναι ταῦτα, μία δὲ ἐπιστήμη δυνατόν νὰ πραγματεύεται συνάμα πνεῦμα καὶ ὕλην, ὡς ἡ φυσιολογία, ἡ βιολογία, ἡ χημεία κ.λ.π. Οὕτε ἡ διαίρεσις τῶν ἐπιστημῶν εἰς φυσικὰς καὶ κοινωνικὰς φαίνεται ἡμῖν ὀρθή, διότι καὶ εἰς τὴν φύσιν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, ὑπάρχουσι συγχρόνως ὄντα καὶ δέοντα, ἢ δὲ Κοινωνία εἶναι καὶ αὕτη τμῆμα τῆς φύσεως. Τὸ "Ὀν ὅμως εἶναι σαφῶς διακεκριμένον τοῦ Δέοντος, καθόσον τὸ μὲν "Ὀν εἶναι παρελθόν ἢ παρόν καὶ ὑπάγεται εἰς μίαν αἰτίαν, τὸ δὲ Δέον εἶναι μέλλον καὶ ὑπάγεται εἰς ἓνα σκοπὸν. Αἰτία δὲ καὶ σκοπὸς σαφῶς διακρίνονται, μόνος δὲ σύνδεσμός των εἶναι ἡ γνῶσις. Τὸ παρελθόν ἐξ ἄλλου σαφῶς διακρίνεται τοῦ μέλλοντος, μόνος δὲ σύνδεσμός των εἶναι τὸ παρόν, ὅπερ εἶναι καὶ αὐτὸ γνῶσις ἐπιτυγχανομένη διὰ τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως. Οὕτε ἐξ ἄλλου ἢ διαίρεσις τῶν ἐπιστημῶν εἰς ἐπιστήμης Νόμων καὶ ἐπιστήμης συμβάντων⁷⁶ φαίνεται ὀρθή, διότι καὶ εἰς τὰ ὄντα καὶ εἰς τὰ δέοντα ὑπάρχουν Νόμοι καὶ συμβάντα, ἢ διαφορὰ ὅμως ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι οἱ μὲν νόμοι καὶ τὰ συμβάντα τῶν ὄντων εἶναι παρελθόντα ἢ παρόντα καὶ ἀνεξάρτητα τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως ἢ θελήσεως, ἐνῶ οἱ νόμοι καὶ τὰ συμβαίνοντα τῶν δεόντων εἶναι μέλλοντα καὶ ὑπόκεινται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δυνατότητα ἢ βούλησιν. Οὕτε ἡ διάκρισις εἰς κοσμολογικὰς καὶ νοολογικὰς ἐπιστήμης φρονοῦμεν ὅτι εἶναι ὀρθή, διότι αἱ μὲν κοσμολογικαὶ ἐξετάζουσι πρᾶγματα καὶ φαινόμενα, μὴ ἐξαρτώμενα μὲν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, πλὴν ἐρευνώμενα ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ καθ' ὃν τρόπον ἐμφανίζονται πρὸ αὐτοῦ, αἱ δὲ νοολογικαὶ ἐξετάζουσι μὲν πρᾶγματα καὶ φαινόμενα ἅτινα ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δημιουργεῖ, πλὴν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν λειτουργεῖ ἀνεξαρτήτως τῆς Φύσεως, δεδομένου ὅτι ἐξαρτᾶται ἐξ αὐτῆς. Ὡστε καὶ αἱ κοσμολογικαὶ ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ σχετίζονται πρὸς αὐτόν, καὶ αἱ νοολογικαὶ ἐκ τῆς φύσεως καὶ σχετίζονται πρὸς αὐτήν, μὴ ὑπάρχοντος σαφοῦς κριτηρίου. Οὕτω ἡ Κοινωνιολογία, ἡ ἱστορία κλπ. ἐνῶ λογίζονται ὡς νοολογικαὶ εἶναι συγχρόνως καὶ κοσμολογικαί, διότι τὰ μὲν κοινωνικὰ πρᾶγματα καὶ φαινόμενα ἐν τῇ φύσει ἀναπτύσσονται καὶ ἕνεκα φυσικῶν λόγων, οὐχὶ δὲ μόνον διὰ τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου, τὰ δὲ ἱστορικὰ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἕνεκα κοινωνικῶν καὶ φυσικῶν λόγων, οὐχὶ δὲ μόνον διὰ τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτε ἡ κατ' ἀπόψεις διαίρεσις τῶν ἐπιστημῶν παρέχει κριτήριον σαφές, ὡς ἡ διαίρεσις αὐτῶν ἀναλόγως τῆς αὐτοπτικῆς, κρυπτοριστικῆς, τρο-

Εἰς τὴν Νομικὴν
(ἔχουσαν ὡς ἀντικείμενον τὸ δίκαιον).

Νομοθετικὴ πολιτικὴ, Διοικητικὴ τέχνη, Δικαστικὴ τέχνη, Ἐρμηνευτικὴ, Νομοτεχνικὴ, Σωφρονιστικὴ κλπ.

Εἰς τὴν Οἰκονομικὴν
(ἔχουσαν ὡς ἀντικείμενον τὸ χρήσιμον).

Πολιτικὴ, Στρατηγικὴ, Τακτικὴ, Πολεμικὴ, Δημοσιονομικὴ, Οἰκονομικὴ τέχνη κλπ.

75. Πρβλ. γενικώτερον E. Goblot, Essai sur la classification des sciences. Τοῦ αὐτοῦ, Le système des sciences. A. Spencer, Classification des Sciences, 1875.

76. Βλ. Rickert, Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft, 1910.

πονομικῆς, καὶ κρυπτολογικῆς ἀπόψεως⁷⁷, διότι ἐκάστη ἐπιστήμη ἐρευνᾷ τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς ἀπὸ πασῶν τῶν ἀπόψεων. Ἡ κατάταξις ἐξ ἄλλου τῶν ἐπιστημῶν ἀναλόγως τῆς φθινούσης αὐτῶν ἀφαιρέσεως ἢ αὐξούσης αὐτῶν πολυπλοκίας, δὲν φαίνεται εὐστοχος, καθ' ὅσον τοῦτο εἶναι ζήτημα μεθόδου καὶ οὐχὶ κλάδου τοῦ ἐπιστητοῦ, διάφοροι δὲ μέθοδοι δὲν δημιουργοῦσιν ἰδίαν ἐπιστήμην ἀλλὰ διάφορον θεωρίαν⁷⁸.

Εἶδομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀρχόμενος ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν καταλήγει εἰς τὴν ἀξίαν, ἦτοι ἀπὸ τὸ "Ὀν βαίνει εἰς τὸ Δέον, ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην εἰς τὴν τέχνην. Οὕτω ἐν ᾧ ἐπιστήμη εἶναι ἐσωτερικὴ ἀνθρωπίνη γνῶσις καὶ θεώρησις, τέχνη εἶναι ἐξωτερικὴ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια, πραγματουμένη ἐν τῇ φύσει ἢ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, εἴτε ὡς αἰσθητὸν ἢ ὑλικόν, εἴτε ὡς νοητὸν ἢ πνευματικόν ἔργον. Ὁ σύνδεσμος τῆς ἐσωτερικῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως μετὰ τῆς ἐξωτερικεύσεως ταύτης, τελεῖται διὰ τῶν δεοντολογικῶν ἐπιστημῶν, αἵτινες βάσει τῶν ἀληθειῶν τῶν ὄντολογικῶν ἐπιστημῶν, δεικνύουσι τὰς ἀξίας, αἵτινες πρέπει νὰ πραγματωθῶσι διὰ τῶν τεχνῶν. Οὕτω αἱ μὲν δεοντολογικαὶ ἐπιστήμαι δεικνύουσι τὰς ἀφηρημένας καὶ γενικὰς ἀξίας, αἱ δὲ τέχναι ἐμφανίζουσι ταύτας ὑπὸ συγκεκριμένον καὶ εἰδικόν τύπον. Οὕτω αἱ δεοντολογικαὶ ἐπιστήμαι μεταβάλλουσι τὰς ἀληθείας τῶν ὄντολογικῶν ἐπιστημῶν εἰς ἀξίας, αἱ δὲ τέχναι τὰς ἀξίας εἰς ἔργα ἢ πράξεις. Ἐκ τῆς νοήσεως δηλαδή ὁ ἄνθρωπος καταλήγει εἰς τὴν βούλησιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν δρᾶσιν. Σκοπὸς ὅθεν τοῦ ἀθρώπου εἶναι ἡ δρᾶσις, μέσον ἢ βούλησις καὶ αἰτία ἡ νόσις.

Δυναμικῶς ἤδη κατεδείξαμεν ὅτι ἡ νόσις εἶναι κίνησις βραδυτέρα τῆς δράσεως, ἥτις οὕτω μοιραίως καταλήγει εἰς τὴν πηγὴν τῆς τὴν δρᾶσιν, δηλαδή τὴν ταχεῖαν κίνησιν. Ἐὰν ἐξ ἄλλου, δεχθῶμεν ὅτι νοητὸν μὲν εἶναι ὅ,τι ἔχει οὐσίαν καὶ αἰσθητὸν ὅ,τι ἔχει μορφήν, ἢ ἄλλως ὅτι ἡ οὐσία εἶναι πνεῦμα καὶ ἡ μορφή ὕλη, τότε αἱ μὲν ὄντολογικαὶ ἐπιστήμαι ὑλοποιοῦσι τὸ πνεῦμα, δηλαδή δίδουσι μορφήν εἰς τὴν οὐσίαν, αἱ δὲ δεοντολογικαὶ πνευματοποιοῦσι τὴν ὕλην, δηλαδή δίδουσι οὐσίαν εἰς τὴν μορφήν. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχει αἰεὶ γίνεσθαι, φθείρεσθαι καὶ ἀναγίνεσθαι, ἡ οὐσία μόλις διὰ τῆς νοήσεως λάθῃ μορφήν, πρέπει πάλιν νὰ πνευματοποιηθῇ, δηλαδή νὰ μεταβληθῇ εἰς οὐσίαν, διότι ἄλλως θὰ καταστρέψῃ αὐτὴ ἑαυτὴν, δηλαδή τὴν ὑλικὴν μορφήν τῆς ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν ἐκτὸς ἂν λάθῃ διέξοδον εἰς ἀνωτέραν μορφήν ἢ ἀξίαν. Οὕτω τὸ ὑλοποιηθὲν ἢ μορφοποιηθὲν "Ὀν πνευματοποιεῖται ἢ οὐσιοποιεῖται εἰς Δέον, καὶ τὸ πνευματοποιηθὲν ἢ οὐσιοποιηθὲν Δέον, ὑλοποιεῖται ἢ μορφοποιεῖται εἰς "Ὀν, καὶ τὰνάπαλιν, ἀνερχόμενον συνεχῶς τὴν κλίμακα τῶν ἀληθειῶν καὶ ἀξιῶν. Ὅθεν αἱ μὲν ὄντολογικαὶ ἐπιστήμαι εἶναι ἐπιστήμαι μορφῶν πνευματοποιουμένων, αἱ δὲ δεοντολογικαὶ ἐπιστήμαι οὐσιῶν ὑλοποιουμένων.

§ 10. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ καὶ ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΙΑΙ

Διὰ τῆς νοήσεως τοῦ "ὄντος γνωρίζομεν τὴν ἀλήθειαν. Τὸ "Ὀν ὅμως γίνεταί Δέον, ἢ ἄλλως ἡ ἀλήθεια καταλήγει εἰς τὴν ἀξίαν. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως νὰ νοῶμεν τὸ Δέον, πρέπει καὶ νὰ θέλωμεν αὐτό, διότι τὸ Δέον εἶναι τέλος καὶ σκοπός, τὸ τέλος δὲ τῆς νοήσεως εἶναι ἡ βούλησις καὶ τέλος τῆς βουλήσεως ὁ σκοπός ἢ ἡ δρᾶσις. Τὸ Δέον δὲ πρέπει νὰ πραγματωθῇ ὅπωςδήποτε εἴτε ὄχι. Ἐὰν πραγματωθῇ διὰ τῆς θελήσεώς μας τότε γίνεται νέον Δέον διερχόμενον ἐκ τοῦ "ὄντος, ἦτοι ἀνέρχεται

77. Βλ. Ampère, Essai sur la philosophie des sciences.

78. Πρβλ. Aug. Comte, Cours de Philosophie positive.

τὴν κλίμακα τῶν ἀληθειῶν καὶ ἀξιῶν, ἐὰν πραγματωθῇ ἄνευ τῆς θελήσεώς μας, τότε γίνεται "Ὀν διερχόμενον ἐκ τοῦ Μὴ "Ὀντος, ἦτοι κατέρχεται τὴν κλίμακα τῶν ἀληθειῶν καὶ ἀξιῶν.

Τὸ "Ὀν ὅθεν εἶναι σύστημα ἀληθειῶν καὶ τὸ Δέον σύστημα ἀξιῶν, ἐπιτυγχανόμενα διὰ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν. Οὕτω πολιτισμὸς εἶναι ἐν σύστημα ἀληθειῶν καὶ ἀξιῶν δημιουργούμενον ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου (79). Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἀνθρώπινα ἀλήθειαι εἶναι ἀρχαί τινες ἢ μέσα, ἄλλως ἐκφράσεις τοῦ προσκαίρου, πεπερασμένου καὶ λογικοῦ τὸ ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ σύστημα ἀληθειῶν νοεῖται ὡς ὕλικὸς πολιτισμὸς καίπερ κοινῶς φαίνεται ὡς πνευματικὸς πολιτισμὸς. Ἀντιθέτως δὲ ἐπειδὴ αἱ ἀνθρώπινα ἀξίαι εἶναι τέλη καὶ σκοποὶ ἄλλως ἐκφράσεις τοῦ ἀπείρου, αἰωνίου καὶ παλλόγου, τὸ ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ σύστημα ἀξιῶν, νοεῖται ὡς πνευματικὸς πολιτισμὸς, καίπερ κοινῶς φαίνεται ὡς ὕλικὸς πολιτισμὸς. Ὅθεν ὅταν μὲν ὁ ἄνθρωπος ἀποβλέπῃ εἰς ἀρχάς, εὕρισκει ἀληθείας, ὅταν δὲ εἰς τέλη, ἀξίας. Δημιουργεῖ Δηλαδή ἐν "Ὀν καὶ ἐν Δέον, ἢ ἄλλως μίαν ὄντολογικὴν καὶ μίαν δεοντολογικὴν ἐνότητα ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν ὄντων καὶ δεόντων. Ὅταν ὁμως αἱ ἀλήθειαι ἢ αἱ ἀξίαι δὲν ἔχουσι ἐνότητα μεταξύ των, ἢ αἱ ἀλήθειαι δὲν καταλήγουσιν εἰς ἀξίας ἢ διίστανται πρὸς ἀλλήλας, ἦτοι ὅταν τὸ "Ὀν δὲν καταλήγῃ εἰς Δέον, τότε ὁ πολιτισμὸς διέρχεται κρίσιν καὶ κατ' ἀνάγκην τείνει εἰς ἕτερον πολιτισμὸν, εἰς δὲν τὸ ὄλον σύστημα τῶν ἀληθειῶν καὶ ἀξιῶν θὰ εὕρισκεται ἐν ἰσότητι καὶ ἰσοροπία ἢ ἄλλως θὰ εἶναι ἀρμονικώτερον, ἦτοι εἰς δὲν τὸ "Ὀν θὰ καταλήγῃ εἰς τὸ Δέον καὶ τὸ Δέον εἰς "Ὀν. Μεγάλαι ὅθεν ἀλήθειαι χωρὶς μεγάλας ἀξίας, εἶναι ὑπεροχὴ τῆς ὕλης ἐναντι τοῦ πνεύματος ἢ ἄλλως ὑπεροχὴ τῆς μορφῆς ἐναντι τῆς οὐσίας. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀνισότητος ταύτης, μεταξύ τῶν ἀληθειῶν καὶ ἀξιῶν, εἶναι ἢ συντριβὴ καὶ μείωσις τῆς ὕλης, διὰ τῆς ὀπισθοδρομήσεως τοῦ ὕλικου πολιτισμοῦ, ἢ ἢ ἐξέλιξις καὶ ἀνοδος τοῦ πνεύματος, διὰ τῆς προόδου τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, πρὸς ἀποκατάστασιν ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας. Μεγάλαι ἀξίαι χωρὶς μεγάλας ἀληθείας εἶναι ὑπεροχὴ τῆς οὐσίας ἐναντι τῆς μορφῆς, ἢ ἄλλως ὑπεροχὴ τοῦ πνεύματος ἐναντι τῆς ὕλης. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀνισότητος ταύτης μεταξύ ἀξιῶν καὶ ἀληθειῶν εἶναι, εἴτε ἐξέλιξις καὶ ἐπαύξησις τῆς ὕλης διὰ τῆς προόδου τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, εἴτε συντριβὴ ἢ μείωσις τοῦ πνεύματος, πρὸς ἀποκατάστασιν ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας.

Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας πρόκειται περὶ παλινδρομήσεων ἢ ἀνακυκλήσεων τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπὸ ἐξέλιξιν ἢ πρόοδον εἰς καθυστέρησιν ἢ ὀπισθοδρομήσιν καὶ τἀνάπαλιν, κατ' ὠρισμένους νόμους καὶ ρυθμούς. Ἐκάστη πρόοδος ἢ ὀπισθοδρομήσις τοῦ πολιτισμοῦ, οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἐν νέον σύστημα ἀληθειῶν καὶ ἀξιῶν, ὅπερ δημιουργεῖται ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως καὶ τίθεται εἰς δρᾶσιν ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐμφανίζεται εἴτε ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ὡς μία νέα φιλοσοφία, ἐφ' ὅλων τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ὅποτε λαμβάνει τὸ ὄνομα νέα κοσμοθεωρία⁸⁰, εἴτε ἐξ ἀποκαλύψεως, ὡς μία ἐμφάνισις τοῦ

79. Πρβλ. γενικῶς Litt, Individuum und Gemeinschaft, Grundlegung der Kultur-Philosophie, 1926. Spranger, Lebensformen, 1927. Hinneberg, Die Allgemeinen Grundlagen der Kultur der Gegenwart, 1912. H. v. Keyserling, Das reise Tagebuch eines philosophen, 2 τόμ. 1914.

80. Πρβλ. γενικῶς καὶ Jaspers, Psychologie der Weltanschauung 1919. Dilthey Die typen der Weltanschauung 1911.

θείου πνεύματος, μέσω ανθρώπων τινων, των μεσσιων ή προφητων, ή μυστων, οπότε λαμβάνει το όνομα θρησκεία. "Ωστε και ή θρησκεία ούδέν άλλο είναι είμη έν σύστημα αληθειων και αξιων, εις δηλαδή πολιτισμός, παραδιδόμενος υπό του Θεου εις τον άνθρωπον⁸¹.

Ένω πολιτισμός είναι τό γένος, κοσμοθεωρία είναι τό είδος, διότι δυνατών πλείονες κοσμοθεωρία, να ύφίστανται εις ένα και τον αυτόν πολιτισμόν, ως και πλείονες θρησκείαι. Η αλήθεια και ή αξία εκάστης κοσμοθεωρίας εξαρτάται εκ του "Οντος ύπερ νοεί και εκ του Δέοντος ύπερ αξιοί, ή δέ επιτυχία της εκ της δια της ανθρωπίνης δράσεως, ή άλλως έργασίας ή πράξεως, κατά τό μάλλον ή ήττον πιστής εφαρμογής του ύπ' αυτής αξιουμένου Δέοντος. Έκ των ανωτέρω συμπεραίνομεν ότι ο πολιτισμός περιλαμβάνει αληθείας και αξίας. Και αλήθεια μέν είναι τό "Ον έν τη ανθρωπίνη νοήσει, αξία δέ τό Δέον έν τη ανθρωπίνη δράσει. Πολιτισμός ύθεν περιλαμβάνων μόνον αληθείας ή μόνον αξίας είναι αδύνατος, διότι νόησις χωρίς δρᾶσιν είναι ουσία χωρίς μορφήν και τάνάπαλιν, δρᾶσις χωρίς νόησιν είναι μορφή χωρίς ουσίαν. Έν μέν τη περιπτώσει της ύπάρξεως μόνον αληθειων, θά έχωμεν αποτελμάτωςιν και άπονέκρωςιν του πολιτισμοϋ, έν δέ τη περιπτώσει της ύπάρξεως μόνον αξιων, θά έχωμεν αποξήρανσιν και θάνατον του πολιτισμοϋ. Πολιτισμός έξ άλλου μη γνωρίζων αληθείας είναι έν πνευματικόν σκότος, πολιτισμός δέ μη γνωρίζων αξίας, είναι μία ύλική έρημος. Αί αξίαι είναι τό αντίρροπον των αληθειων και τάνάπαλιν, πᾶσα δέ ύπεροχή ή ανισότης των μέν επί των δέ, συνεπιφέρει διατάραξιν της ισότητος και ισορροπίας και κατ' άκολουθίαν την ύπεροχήν ότε μέν του πνεύματος, ότε δέ της ύλης, άλλως ότε μέν της νοήσεως ότε δέ της δράσεως.

Έκαστον ύμως σύστημα αληθειων ή αξιων δυνατόν να μη έμφανίζη μόνον γενικήν ανισότητα μεταξύ αληθειων και αξιων, ως συνόλων, αλλά και είδικάς ανισότητας μεταξύ των καθ' εκαστον κλάδων των, δηλαδή εις τάς επί μέρους έπιστήμας και τέχνας. Τότε δέν νοσει ο πολιτισμός ως σύνολον, άλλ' ώρισμένη έπιστήμη ή τέχνη, ή περιέχονται αντινομίαι εις τάς αληθείας ή κρίσεις εις τάς αξίας. Έν τη ταξινομήσει των έπιστημων είδομεν ότι εις εκάστην εκ των τεσσάρων κλάσεων των όντολογικων έπιστημων, αντιστοιχούσι σήμεραν όκτώ κύριαι δεοντολογικαι έπιστήμαι, δυνάμεναι να ύποδιαιρθώσιν εις ποικίλους κλάδους και έχουσαι αντιστοιχως διαφόρους τέχνας. Ούτω αναλόγως του εκάστοτε επικρατούντος Δέοντος, δηλαδή της εκάστοτε μονομεροϋς στροφής της ανθρωπίνης νοήσεως και δράσεως, λαμβάνει και ιδιάζοντα χαρακτήρα ο πολιτισμός⁸², όσον, όταν μέν επικρατή ή τεχνική ή ή μηχανική ο πολιτισμός θεωρείται τεχνικός ή μηχανικός, όταν επικρατεί ή αισθητική ο πολιτισμός θεωρείται αισθητικός ή ρωμαντικός, όταν ή Ιατρική, θεωρείται άτομιστικός ή επικούρειος, όταν ή λογική, φιλοσοφικός ή σχολαστικός, όταν ή οικονομική, έμπορικός ή κεφαλαιοκρατικός, όταν ή ήθική, κοινωνικός ή θρησκευτικός, και όταν ή νομική, κρατικός ή γραφειοκρατικός.

Έν συνόψει όταν αι δεοντολογικαι έπιστήμαι εις άς ένδιατρίβει ο άνθρωπος, άφορῶσι κυρίως την νόησιν, οίαι είναι ή αισθητική, ή λογική,

81. Πρβλ. και Sternberg, Die Geburt der Kultur aus dem geiste der Religion, 1925. Bertholet, Kultur und Religion, 1924.

82. Πρβλ. τον ύπό του Spengler διακρινόμενον ως άπολλώνειον, Φαύστειον και Μαγικόν πολιτισμόν. Βλ. σχετικῶς Oswald Spengler, Der Untergang des Abendlands, 2 τόμ., München 1918-1922. "Οσαύτως Walther Rathenau, von Kommenden Dingen, 1917. E. Troeltsch, Die Dynamik der Geschichte, 1920.

ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ νομικὴ, ὁ πολιτισμὸς ἐμφανίζεται ὡς πνευματικὸς, ὅταν δὲ ἀφορῶσι κυρίως τὴν δρᾶσιν, οἷαι εἶναι ἡ τεχνικὴ, ἡ μηχανικὴ, ἡ ἱατρικὴ καὶ ἡ οἰκονομικὴ, ὁ πολιτισμὸς ἐμφανίζεται ὡς ὕλικός. Τὸ ἐκάστοτε ὄθεν αἰσθητικόν, λογικόν, ἠθικόν καὶ νομικόν Δέον, ἀφορᾷ τὸν ἄνθρωπον καθόλου καὶ εἶναι ἕν ἀνθρώπινον ἕν γένει ἢ πνευματικόν Δέον, τὸ ἐκάστοτε δὲ τεχνικόν, μηχανικόν, ἱατρικόν καὶ οἰκονομικόν Δέον, ἀφορᾷ τὴν φύσιν καθόλου καὶ εἶναι ἕν φυσικόν ἕν γένει ἢ ὕλικόν Δέον, ἀνεξαρτήτως ἂν τὰ δέοντα ταῦτα δυνατὸν ἐξ ἄλλης ἀπόψεως ὁρῶμενα νὰ εἶναι συνάμα φυσικά ἢ κοινωνικά, διότι καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι συνάμα φυσικόν καὶ κοινωνικόν ὄν. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος ἄλλοτε μὲν καθίσταται σοφὸς καὶ ἄλλοτε τεχνίτης. Ἡ μονομερὴς ὁμως ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπινου ἢ πνευματικοῦ καὶ φυσικοῦ ἢ ὕλικου Δέοντος, ἢ τῶν καθ' ἕκαστον δεόντων κεχωρισμένως, εἶναι ὑπερτροφία ὠρισμένων ἀξιών ἔναντι ἀντιστοίχου ἀτροφίας ἄλλων καὶ ἡ ἀνισότης αὕτη αἰρομένη ἐπιφέρει τὴν ἐκάστοτε μεταβολὴν τοῦ πολιτισμοῦ, διότι τὸ Δέον ὁπωσδήποτε πραγματοποιεῖται εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐκδηλώσεις καὶ ἀνθρώπινως ἢ πνευματικῶς καὶ φυσικῶς ἢ ὕλικῶς. Ἡ ἐκάστοτε ὁμως μεταβολὴ τοῦ πολιτισμοῦ, συντελουμένη μὲ ὀρμὴν πνευματικὴν ἢ ὕλικήν, δὲν σταματᾷ εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἀλλ' ἐπιφέρει τὴν ὑπερτροφίαν τοῦ ἀντιθέτου Δέοντος, ὅπερ πάλιν τείνει νὰ ἐξισωθῇ πρὸς τὸ ἀτροφῆσαν ἢ νὰ μειωθῇ καὶ οὕτω συντελεῖται ἡ διαρκὴς μεταβολὴ καὶ κρίσις τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐκ τῆς ἐννοίας ὄθεν τοῦ πολιτισμοῦ συμπεραίνομεν ὅτι ὁ ἀληθὴς ἢ τέλειος πολιτισμὸς πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ τὸ σύνολον τῶν ἀληθειῶν καὶ ἀξιών ἕν πλήρει ἰσότητι καὶ ἰσορροπία, ἄλλως εἶναι πολιτισμὸς ψευδὴς ἢ ἀτελής καὶ ὑφιστάμενος κρίσεις, αἵτινες τόσον μείζονες εἶναι ὅσον μεγαλείτεροι αἱ ἀνισότητες μεταξὺ τῶν ἀληθειῶν καὶ ἀξιών ἢ μεταξὺ ἐκατέρων τούτων. Ὁ πολιτισμὸς ὄθεν δὲν τείνει πρὸς ἐλευθερίαν καὶ γιγάντωσιν, ἀλλὰ πρὸς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν. Ἰσότης ὄθεν καὶ ἰσορροπία μεταξὺ τῶν ἀληθειῶν ἰδιαιτέρω καὶ τῶν ἀξιών ἰδιαιτέρω καὶ ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξὺ τῶν ἀληθειῶν ἕν γένει καὶ τῶν ἀξιών ἕν γένει εἶναι ὁ γενικὸς νόμος τοῦ πολιτισμοῦ.

§ 11. ANTINOMIAI KAI KRIZEIS

Ἐλέχθη ὅτι αἱ ἀλήθειαι εἶναι σχέσεις μεταξὺ ἐμπειρίας καὶ νοήσεως ἢ ἄλλως νόμοι τῶν πραγμάτων καὶ τῶν φαινομένων αἰωνίως γινόμενοι ἢ ἀπείρως ὑπάρχοντες ἢ λογικῶς ἰσχύοντες, ἢ ἄλλως τάσις τῆς ἐμπειρίας νὰ γίνῃ νόσις. Αἱ ἀξίαι δὲ εἶναι μεταβολαὶ τῆς νοήσεως εἰς βούλησιν καὶ τάσις αὐτῆς νὰ πραγματοποιηθῇ, ἢ ἄλλως τάσις τῆς νοήσεως νὰ γίνῃ ἐμπειρία. Οὕτω ἡ μὲν ἀλήθεια εἶναι μορφή τείνουσα πρὸς τὴν οὐσίαν, διότι ἡ ἐμπειρία παρέχει μορφάς, ὧν ζητεῖται ἡ οὐσία, ἢ δὲ ἀξία εἶναι οὐσία τείνουσα νὰ λάθῃ μορφήν, διότι ἡ νόσις ζητεῖ οὐσίας ἵνα προσδώσῃ εἰς αὐτὰς μορφήν. Οὕτω ἡ μορφή εἶναι τὸ ὄν καὶ ἡ οὐσία τὸ Δέον.

Ὡστε ἡ μὲν ἀλήθεια εἶναι κυρίως νόσις, ἦτοι μία σχέση, εἰς νόμος, εἰς ρυθμὸς, μία μορφή, ἢ δὲ ἀξία εἶναι κυρίως δρᾶσις, ἦτοι μία κίνησις, ἕν γίνεσθαι, μία βούλησις, μία πράξις, ἕν συμβᾶν, ἕν ἔργον, μία οὐσία. Ὄταν αἱ ἀλήθειαι διίστανται ἢ δὲν ἐξισοῦνται πρὸς ἀλλήλας, ἐμφανίζονται ἀντινομίαι⁸³, ὅταν αἱ ἀξίαι δὲν πραγματοῦν-

83. Βλ. ἰδίᾳ Im. Kant, Kritik der Reinen Vernunft, II.

ται ἢ πραγματούμεναι ἀλληλοκαταστρέφονται, ἢ ἄλλως δὲ ἐναρμόνιζονται ἢ δὲν ἰσορροποῦνται πρὸς ἀλλήλας, ἢ αἰ καθ' ἕκαστον πράξεις καὶ τὰ συμβάντα ἀλληλοσυγκρούονται, ἐμφανίζονται κρίσεις. Ὅταν αἰ ἀλήθειαι ἐν γένει δὲν ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰς ἀξίας, ὑπάρχει ἀνακύκλισις πρὸς τὰ πρόσω ἢ πρὸς τὰ ὀπίσω τοῦ πολιτισμοῦ ἐν γένει, ἢτοι γενικὴ κρίσις τοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ὅταν μὲν διαψεύδονται ἢ διίστανται αἰ ἀλήθειαι, ἄλλως ὅταν ὑπερτεροῦσιν αἰ ἀξίαι, ὑπάρχει ἀνακύκλισις πρὸς τὰ πρόσω τοῦ πολιτισμοῦ, ἢτοι ἐξέλιξις καὶ εἰρήνη, ὅταν δὲ δὲν πραγματοποιῶνται ἢ καταστρέφονται αἰ ἀξίαι, ἄλλως ὅταν ὑπερτεροῦσιν αἰ ἀλήθειαι, ὑπάρχει ἀνακύκλισις πρὸς τὰ ὀπίσω τοῦ πολιτισμοῦ, ἢτοι ἐπανάστασις καὶ πόλεμος, καὶ ὅταν ἐξισοῦνται καὶ ἰσορροποῦνται αἰ ἀλήθειαι πρὸς τὰς ἀξίας, ἢ ἄλλως αἰ μὲν ἀλήθειαι ἐπαληθεύονται ἢ ἀποδεικνύονται, αἰ δὲ ἀξίαι πραγματοποιῶνται ἢ ἰσχύουσι, ὑπάρχει ἁρμονία καὶ πρόοδος.

Ἡ ἀπαιτούμενη αὕτη ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξὺ ἀληθειῶν καὶ ἀξιῶν, εἶναι μία ἰσοσθένεια, μία δυναμικὴ ἰσότης, ἣτις ἐλλείπουσα συνεπιφέρει πῶσιν ἢ ἄνοδον τοῦ ἐνός ἐκ τῶν δύο σκελῶν, τῶν ἀληθειῶν ἢ ἀξιῶν, πρὸς ἄμεσον ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Οὕτω ἀντινομία σημαίνει, κακὴ λειτουργία τῆς νοήσεως, ἢ ἄλλως διάστασις καὶ διάψευσις ἢ ἀνισότης τῶν μορφῶν, κρίσις δὲ, κακὴ λειτουργία τῆς βουλήσεως καὶ τῆς δράσεως ἢ ἄλλως διάστασις καὶ καταστροφή ἢ ἀνισορροπία τῶν οὐσιῶν. Συντομώτερον δ' εἰπεῖν, ἀντινομία εἶναι κακὴ ἢ ψευδὴς νόσις, κρίσις δὲ κακὴ ἢ ἄσκοπος θρᾶσις.

Ἴνα δημιουργηθῶσιν ἀντινομίαι πρέπει εἴτε αἰ γνωστικαὶ ὁδοὶ νὰ μὴ καταλήγωσιν εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, εἴτε αἰ μέθοδοι, εἴτε νὰ ἐλλείπη παντελῶς ὑπάρχουσά τις γνωστικὴ ὁδὸς ἢ μέθοδος. Ἴνα δημιουργηθῶσιν κρίσεις πρέπει εἴτε αἰ βουλήσεις νὰ μὴ συμπίπτωσιν εἴτε αἰ πράξεις ἢ αἰ δράσεις τῶν ἀτόμων, τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν κρατῶν. Οὕτω κακὴ ἢ μονομερὴς χρῆσις γνωστικῆς τινος ὁδοῦ ἢ μεθόδου ἐπιφέρει ἀντινομίας, κακὴ δὲ ἢ ἐγωϊστικὴ βούλησις ἢ θρᾶσις ἀτόμων, κοινωνιῶν ἢ κρατῶν ἐπιφέρει κρίσεις. Ἀντινομίαι ὅθεν γενικώτερον, εἶναι ἢ ἱστορία τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως, κρίσεις δὲ, ἢ ἱστορία τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως. Αἰ ἀντινομίαι καὶ αἰ κρίσεις εἶναι εἴτε γενικαὶ εἴτε εἰδικαί. Οὕτω ἂν μὲν πρόκειται περὶ γενικῶν ἀντινομιῶν, ὑπάρχει γενικὴ νόσος τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, ἂν δὲ πρόκειται περὶ εἰδικῶν ἀντινομιῶν ὑπάρχει νόσος ὀντολογικῆς τινος ἐπιστήμης. Ἄν ἐξ ἄλλου πρόκειται περὶ γενικῶν κρίσεων, πρόκειται περὶ νόσου τοῦ ὕλικου πολιτισμοῦ⁸⁴, ἂν δὲ πρόκειται περὶ εἰδικῶν κρίσεων, πρόκειται περὶ νόσου δεοντολογικῆς τινος ἐπιστήμης ἢ τέχνης. Οὕτω, ὅτε μὲν ἐμφανίζεται εἰς πνευματικὸς, ὅτε δὲ εἰς ὕλικὸς ἄγῶν, ὅτε δὲ ἀμφοτέροι.

Αἰ καθ' ἕκαστον ἀντινομίαι καὶ κρίσεις ὡς εἶδη πηγάζουσιν ἐκ γενικῆς τινος ἀντινομίας καὶ κρίσεως, ἀφορώσης ὀλόκληρον τὸ σύστημα τῶν ἀληθειῶν καὶ ἀξιῶν, καὶ ἀπαρτιζούσης τὴν θεμελιώδη πλάνην τῆς ἀνθρωπότητος⁸⁵. Ἡ πλάνη αὕτη ἐγκεῖται εἰς τὴν παρανόησιν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀξίας, τοῦ ὄντος καὶ τοῦ Δέοντος, τῆς μορφῆς καὶ τῆς οὐσίας, τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος, τοῦ σχετικοῦ καὶ τοῦ ἀπολύτου.

Οὕτω διὰ κακῆς ἢ μονομεροῦς χρήσεως γνωστικῆς τινος ὁδοῦ ἢ μεθόδου τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κατέληξεν εἰς τὴν σύγ-

84. Πρὸς τὸς δύο τελευταίους μεγάλους πολέμους τῶν ἐτῶν 1914-1918 καὶ 1939-1945 καὶ τὰ διάφορα αὐτῶν ψευδοσυνθήματα, εἰς Winston Churchill, *The World Crisis*, Admiral von Tirpitz, *My Memories*, Adolf Hitler, *My Kampf*, N. Lenin, *Staat und Revolution*

85. Πρὸς τὸν σχετικῶς Johann Hjort, *La crise de la verité*, Trad. du Colonel Gros.

χυσιν τῶν ὄρων καὶ τῶν ἐννοιῶν, περὶ ἀληθείας καὶ ἀξίας, Ὄντος καὶ Δέοντος, μορφῆς καὶ οὐσίας, ὕλης καὶ πνεύματος, σχετικῆς καὶ ἀπολύτου καὶ συνεπέρανεν ἄλλα, ἄλλως, ἄλλοτε.

Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἀναπτύξεως, συνηγάγομεν ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι σχέσις ἢ νόμος, ἄρα αἱ ἀλήθειαι εἶναι τὸ σχετικόν, διότι τὸ σχετικόν εἶναι ἢ ἐκάστοτε σχέσις τῶν ὄντων, συνάμα δὲ ἴδι ἢ ἀλήθεια εἶναι τὸ Ὄν, ἢ τὸ γενόμενον ἢ τὸ νῦν γιγνόμενον, ἄρα οὐ μόνον τὸ σχετικόν, ἀλλὰ καὶ ἡ μορφή, ἥτοι ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἐκδήλωσις τοῦ Ὄντος, καὶ ἡ ὕλη, διότι ἡ ὕλη δὲν νοεῖται ἄνευ μορφῆς οὔτε ἡ μορφή ἄνευ ὕλης. Ἡ ἀξία δὲ εἶναι μία δρᾶσις καὶ συνεπέως τὸ γεννησόμενον ἢ τὸ ἀεὶ γιγνόμενον, ἄρα τὸ Δέον καὶ τὸ ἀπόλυτον, διότι εἶναι αἰεὶ γιγνόμενὴ καὶ κατ' ἀκολουθίαν οὐσία, διότι εἶναι πραγμάτως τοῦ γιγνομένου καὶ πνεύμα, διότι τὸ πνεῦμα εἶναι οὐσία ἄνευ μορφῆς. Οὕτω κατὰ τὴν δυναμικὴν ταύτην ἔννοιαν, τὸ Ὄν ἐκδηλοῦται ἐν χώρῳ, τὸ Δέον ἐν χρόνῳ, καὶ τὸ μὲν Δέον εἶναι ἢ οὐσία τοῦ Ὄντος, τὸ δὲ Ὄν ἢ μορφή τοῦ Δέοντος, ἢ ἄλλως τὸ μὲν Δέον εἶναι οὐσία αἰεὶ μορφοποιουμένη, τὸ δὲ Ὄν μορφή αἰεὶ οὐσιοποιουμένη. Ἡ σύνθεσις τοῦ Ὄντος καὶ τοῦ Δέοντος τελεῖται ἐν Λόγῳ.

Ὄν καὶ Δέον δηλαδὴ δὲν πρέπει νὰ νοῶνται στατικῶς ὡς σταθερά τις μορφή ἀφ' ἑνὸς καὶ παγία οὐσία ἀφ' ἑτέρου, ἀλλὰ δυναμικῶς ἐν ἀπέριω καὶ αἰωνία κινήσει, τὸ μὲν Ὄν ὡς μορφή συνεχῶς μεταβαλλομένη εἰς οὐσίαν ἢ πνεῦμα, τὸ δὲ Δέον ὡς οὐσία διαρκῶς μεταβαλλομένη εἰς μορφήν ἢ ὕλην. Οὕτω νοεῖται ὅτι τὸ μὲν Ὄν ρυθμίζεται κατὰ τὴν στατικὴν νόησιν ὑπὸ τῆς αἰτιότητος, τὸ δὲ Δέον ὑπὸ τῆς τελεολογίας.

Αἱ ἀνωτέρω ἀντιφάσεις αἴρονται καὶ συντίθενται ἀμοιβαίως εἰς μίαν ἐσωτάτην ταυτότητα χώρου καὶ χρόνου καὶ ἐξωτάτην διαφορότητα πραγμάτων καὶ φαινομένων, οὕτω δὲ ὁ κοινὸς νοῦς κάλλιον νοεῖ τὸ μυστήριον τοῦ κόσμου δρῶν ἀπλῶς καὶ μὴ σκεπτόμενος, ὑλοποιῶν τὸ πνεῦμα τοῦ καὶ μὴ πνευματοποιῶν τὴν ὕλην. Ἡ ἀλήθεια ὅθεν νοεῖται, ἢ ἀξία βιοῦται, ἢ ἀλήθεια ὀρίζεται, ἢ ἀξία ὀρίζει. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀρχὴ καθοριζομένη ὑπὸ τοῦ τέλους, ἢ ἀξία εἶναι τέλος καθοριζόμενον ὑπὸ τοῦ μέσου. Οὕτω τὸ Ὄν εἶναι τὸ προσκαίρως καὶ πεπερασμένως Ὄν, οὐχὶ δὲ τὸ αἰεὶ Ὄν ἢ ὄντως Ὄν, ὅπερ εἶναι τὸ Δέον, διότι τὸ Δέον εἶναι τὸ ἀπέριως καὶ αἰωνίως Ὄν.

Οὕτω ὅταν ἡ ἀνθρωπίνη νόησις, νοεῖ τὸ Ὄν ὡς τι ἄπειρον καὶ αἰώνιον, ἐνῶ εἶναι πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον καὶ συνεπέως σχετικόν, ἐμφανίζεται ἡ γενικὴ ἢ βασικὴ ἀντινομία, ὅταν δὲ ἡ ἀνθρωπίνη δρᾶσις ἐπιδιώκει τὸ Δέον ὡς τι πεπερασμένον καὶ πρόσκαιρον, ἐνῶ εἶναι ἄπειρον καὶ αἰώνιον καὶ συνεπέως ἀπόλυτον, δημιουργεῖται ἡ γενικὴ ἢ βασικὴ κρίσις. Ἡ ἀνθρωπίνη δηλαδὴ νόησις πρέπει νὰ νοήσῃ τὸ Ὄν ὡς τι πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον καθιστάμενον συνεχῶς ἄπειρον καὶ αἰώνιον διὰ τῆς ἀναγεννήσεως ἢ ἀυξήσεώς του, ἢ ἀνθρωπίνη δὲ δρᾶσις πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ τὸ Δέον, ὡς τι ἄπειρον καὶ αἰώνιον καθιστάμενον διαρκῶς πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον διὰ τῆς γεννήσεως ἢ μειώσεώς του εἰς ὕλην, ἢ ἀνθρωπίνη δηλαδὴ νόησις πρέπει προσκαίρως καὶ πεπερασμένως νὰ γνωρίζῃ, καταλήγουσα εἰς ἕν τέρμα καὶ ἐν ἀποτελεσμα καὶ ἢ ἀνθρωπίνη δρᾶσις ἀπέριως καὶ αἰωνίως νὰ ἐνεργῇ, χωρὶς τέρμα καὶ χωρὶς ἀποτελεσμα. Σχετικὴ ὅθεν γνῶσις καὶ ἀπόλυτος δρᾶσις ἢ ἄλλως τερματιζομένη νόησις καὶ ἀτελεῦτητα δρᾶσις πρέπει νὰ εἶναι ὁ νόμος τοῦ βίου⁸⁶.

86. Πρβλ. λόγους Ζωροάστρου «Εἰς τοὺς ἐπιμένοντας θνητοὺς εἶναι ἐπιεικεῖς οἱ

Ἀντιθέτως ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς νοήσεως ἐπιζητεῖ τὸ ἄπειρον, τὸ αἰώνιον, τὸ ἀπόλυτον, καὶ διὰ τῆς δράσεως τὸ πεπερασμένον, τὸ πρόσκαιρον, τὸ σχετικόν, ἐνῶ ἔδει ἀντιστρόφως, διὰ τῆς νοήσεως νὰ ἐπιζητῆ τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον καὶ σχετικόν, διὰ τῆς δράσεως δὲ τὸ ἄπειρον καὶ αἰώνιον καὶ ἀπόλυτον. Ἡ πλάνη προέρχεται διότι τὸ ὄν καθίσταται συνεχῶς ἄπειρον καὶ διαρκῶς αἰώνιον, ἐνῶ τὸ Δέον καθίσταται αἰεὶ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον, καὶ οὕτω ὁ ἄνθρωπος στατικῶς νοῶν, δὲν νοεῖ τὴν δυναμικὴν αὐτῶν ἐνέργειαν, ἀλλὰ συλλαμβάνει τὸν πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον ἢ στατικὸν αὐτῶν τύπον. Διίστανται ὅθεν τὰ νοήματα καὶ συγκρούονται τὰ πράγματα πρὸς ἄλληλα, καὶ γενικῶς δὲν ἀντιστοιχοῦσιν ἢ δὲν ἐξισοῦνται τὰ νοήματα πρὸς τὰ πράγματα.

Αἰωνία ὅθεν σύγχυσις εἰς τὰς ιδέας καὶ αἰωνία σύγκρουσις εἰς τὰ πράγματα καὶ ἐπιδιώξις αἰωνίων καὶ ἀπείρων νοημάτων καὶ προσκαιρῶν καὶ πεπερασμένων πραγμάτων χωρὶς ἐπιτυχίαν, διότι τὰ μὲν νοήματα εἶναι πρόσκαιρά καὶ πεπερασμένα ἤτοι τὰ ἐφ' ἅπαξ γενόμενα, τὰ ἐν ἀκαρεῖ γινόμενα, δηλαδή τὰ ὄντα, ἐνῶ τὰ πράγματα εἶναι τὰ αἰώνια καὶ ἄπειρα, τὰ ὁπωσδήποτε γενησόμενα, τὰ αἰεὶ γινόμενα, δηλαδή τὰ δέοντα. Οὕτω νοήματα, ὄντα, ιδέαι, φαινόμενα, μορφαὶ καὶ ὕλαι εἶναι σχετικά. Πράγματα, δέοντα πράξεις, οὐσίαι καὶ πνεύματα, εἶναι ἀπόλυτα, δὲν εἶναι ὅμως ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ, ἀλλὰ κατὰ λόγον, ἤτοι, τὰ μὲν σχετικὰ ὀδεύουσι πρὸς τὰ ἀπόλυτα, τὰ δὲ ἀπόλυτα πρὸς τὰ σχετικά. Ἡ φύσις δὲ αὐτῶν πρέπει νὰ κρίνεται ἐκ τῆς ἀφετηρίας καὶ τῆς πορείας των, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ τέρατος εἰς δ' ἐκάστοτε καὶ συνεχῶς καταλήγουσι⁸⁷. Τοῦτο δέ, διότι ἂν τὰ σχετικὰ ἀπεκρυσταλλοῦντο εἰς οἷον κατὰστασιν εἶναι καθ' ὄρισμένην στιγμὴν καὶ εἰς ὄρισμένον τόπον, ἄνευ οὐδεμιᾶς πλέον μεταβολῆς, ἐν τῇ αἰωνιότητι ἢ ἐν τῷ ἀπείρῳ θὰ μετεβάλλοντο εἰς στατικά ἢ ἀκίνητα ἀπόλυτα, ἂν δὲ τὰ ἀπόλυτα συνεχῶς δὲν μετεβάλλοντο εἰς σχετικά, δὲν θὰ ὑπῆρχον ὡς δυναμικὰ ἢ κινούμενα ἀπόλυτα, διότι θὰ τοῖς ἔλειπε τὸ στοιχεῖον τῆς αἰωνιότητος τοῦ αἰεὶ γίνεσθαι καὶ τὸ στοιχεῖον τοῦ ἀπείρου τοῦ πανταχοῦ εἶναι καὶ τὸ στοιχεῖον τοῦ Λόγου τοῦ ἀενάως ἰσχύειν καὶ συνεπῶς δὲν θὰ ἦσαν ἀπόλυτα ἐπὶ πᾶσαν ἔννοιαν.

Ὅθεν τὰ μὲν σχετικὰ πρέπει νὰ καθίστανται συνεχῶς ἐν χώρῳ καὶ διαρκῶς ἐν χρόνῳ ἀπόλυτα ἵνα εἶναι σχετικά, ἤτοι ἀπολύτως νὰ μεταβάλλωνται, τὰ δὲ ἀπόλυτα πρέπει νὰ καθίστανται συνεχῶς ἐν χώρῳ καὶ διαρκῶς ἐν χρόνῳ σχετικά ἵνα εἶναι ἀπόλυτα, ἤτοι σχετικῶς νὰ μεταβάλλωνται. Δὲν πρέπει ὅθεν νὰ νοῶμεν τὸ σχετικόν ὡς ἀπόλυτον καὶ τὸ ἀπόλυτον ὡς σχετικόν, διότι τὸ μὲν ὑπάρχει ὡς μορφή, τὸ δὲ ὡς οὐσία, διότι ἡ μορφή εἶναι πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη καὶ ἡ οὐσία αἰωνία καὶ ἄπειρος. Οὕτω ἡ νόησις ἐμφανίζεται ὡς πορεία τοῦ σχετικοῦ πρὸς τὸ ἀπόλυτον, ἡ δρᾶσις δὲ ὡς πορεία τοῦ ἀπολύτου πρὸς τὸ σχετικόν, ἡ βούλησις δὲ ὡς σύνδεσμος τῆς νοήσεως πρὸς τὴν δρᾶσιν, ἤτοι τοῦ σχετικοῦ Ἐγὼ πρὸς τὸ ἀπόλυτον Μὴ Ἐγώ.

Τὸ ἀπόλυτον ὅμως νοεῖται ὡς αἰτία καὶ σκοπὸς ἐν ἑαυτῷ, τὸ ἰδὲ σχετικόν ὡς μέσον, ἤτοι ὡς τι εὐρισκόμενον χωρικῶς, χρονικῶς καὶ λογικῶς ἐν μέσῳ τῆς αἰτίας καὶ τοῦ σκοποῦ καὶ χρησιμεῖον διὰ τὴν σύνδεσιν αὐτῶν, συνεπῶς ὡς ὑπαγόμενον εἰς αἰτίας καὶ ὡς ἐπιδιωκόμενον σκο-

προσβαλλόμενοι ἀθάνατοι», ὡς καὶ λόγους τοῦ Emerson, «As men's prayers are a disease of the will, so are their creeds a disease of the intellect (Essays 46, Washington 1932).»

87. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος μολοντί ἀναγκαίως πάντοτε θνήσκει κρίνεται καὶ λογίζεται ὡς ζωντανόν ὄν καὶ οὐχὶ ὡς νεκρὸν στοιχεῖον διότι γεννᾶται καὶ ζῆ ἔστω καὶ ἂν μοιραίως τείνει πρὸς τὸν θάνατον. Οὕτω καὶ ὄν τι κρίνεται ἢ ὡς σχετικόν. ἔστω καὶ ἂν μοιραίως καθίσταται δέον ἢ ἀπόλυτον.

πούς. Ὡστε ἢ βούλησις τοῦ ὄντος ὡς σχετικοῦ, καὶ ὡς χρησιμεύουσα ὡς μέσον συνδέσεως τῆς νοήσεως πρὸς τὴν δρᾶσιν, δὲν εἶναι ἐλευθέρα, ἀλλ' ἀναγκαῖα καὶ ὑπάγεται εἰς τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος ὡς ἀρχή, εἰς τὸν νόμον δὲ τῆς τελεολογίας ὡς τέλος. Τοῦτο δὲ διότι ἢ βούλησις ἐξ αἰτίας ἀρχομένη καὶ εἰς σκοπὸν τελευτῶσα τείνει πρὸς τὸ Δέον, τὸ Δέον δὲ ὡς ἀπόλυτον δὲν βούλεται, ἀλλ' ἐπιτάσσει καὶ ἰσχύει, καὶ ἔχει μίαν μόνον πραγμάτων ἐν ἐκάστη στιγμῇ ἢ σημείῳ, συνεπῶς νόμος του εἶναι ὁ νόμος τῆς ἀναγκαιότητος.

Ἡ ἐν τῇ βουλήσει ὑπάρχουσα ἀντίφασις τῆς δυνατῆς πραγματώσεως καὶ τοῦ μὴ δέοντος, διότι ὑπάρχουσι πρὸ τῆς βουλήσεως ἄπειροι καὶ αἰώνιοι δυνατότητες, αἴρεται ἐφ' ὅσον θεωροῦμεν τὸ "Ὀν ἀδιασπάστως συνδεόμενον μὲ τὸ Δέον καὶ τὸ Δέον ὡς δυνάμενον ἀπείρως καὶ αἰωνίως, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖως νὰ πραγματοποιῆται. Οὕτω τὸ "Ὀν ἔχον ἀναγκαῖαν βούλησιν ἐπιτάσσουν τὴν δυνατὴν πραγμάτων τοῦ Δέοντος, ἂν μὲν διὰ τῆς βουλήσεώς του εἰς τὸν κόσμον τῶν δυνατοτήτων πραγματώσῃ τὴν ἐπιταγὴν τοῦ δέοντος, καθίσταται Δέον, ἄλλως συντρίβεται καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὸ Μὴ "Ὀν, ἵνα δι' ἀντιθέτου πορείας φθάσῃ πάλιν εἰς τὸ "Ὀν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Δέον, ὅπερ ὁπωσδήποτε θὰ πραγματοποιῆθῃ. Ἄλλωστε αἱ ἐκάστοτε πραγματοποιήσεις τῆς βουλήσεως, εἶναι πάντοτε ἀναγκαῖαι πραγματώσεις, ἔστω καὶ ἂν τυχὸν δὲν θεωρηθῶσιν ἐκ τῶν προτέρων ἢ ἐκ τῶν ὑστέρων δέουσαι, καθόσον λόγῳ τῆς ἀπειρίας καὶ αἰωνιότητος τοῦ Δέοντος, πᾶν ὅτι πραγματοποιῆται εἶναι "Ὀν τείνον πρὸς τὸ Δέον, εἶναι δηλαδὴ ἢ ἀναγκαῖα πορεία τῆς βουλήσεως πρὸς τὸ Δέον ὅπερ θὰ πραγματοποιῆθῃ ἀσχέτως τοῦ πῶς, ποῦ καὶ πότε θὰ γίνῃ ἢ πλήρης ἢ ἡ δέουσα πραγματώσις.

Ἡ γενικὴ ὄθεν ἢ βασικὴ ἀντινομία ἐξ ἧς πᾶσαι αἱ λοιπαί, ἔχει τὴν ἀφορμὴν τῆς, εἰς τὸ ὅτι γνωρίζομεν τὸν κόσμον στατικῶς καὶ οὐχὶ δυναμικῶς, δηλαδὴ γνωρίζομεν τὰ πράγματα ὡς φαινόμενα καὶ τὰ φαινόμενα ὡς πράγματα, ἐνῶ τὰ φαινόμενα εἶναι τὰ πράγματα ἐν πορείᾳ πρὸς τὴν μορφήν, τὰ δὲ πράγματα εἶναι τὰ φαινόμενα ἐν πορείᾳ πρὸς τὴν οὐσίαν⁸⁸. Τὰ μὲν φαινόμενα δηλαδὴ εἶναι ἐν ἀεὶ γίνεσθαι, τὰ δὲ πράγματα ἐν ἀεὶ φθεῖρεσθαι, μόνον δὲ διὰ τῶν δύο τούτων ἀντιθέτων ρευμάτων ἢ παλμῶν τῆς οὐσίας καὶ τῆς μορφῆς, δημιουργεῖται ἐκ τοῦ ἀφηρημένου ἢ ἀπολύτου καὶ αἰωνίου ἢ ἀπείρου, τὸ συγκεκριμένον ἢ σχετικόν καὶ πρόσκαιρον ἢ πεπερασμένον.

Οὕτω ἢ μὲν νόησις εἶναι σχετικὴ, ἢ δὲ δρᾶσις ἀπόλυτος, ἄλλως ἢ ἀλήθεια φαινόμενον καὶ ἢ ἀξία πρᾶγμα, ἢ ἄλλως νόησις εἶναι ἢ διαρκῆς πνευματοποίησης, δρᾶσις δὲ ἢ συνεχῆς ὑλοποίησης. Οὕτω αἱ μὲν ἀντινομίαι λαμβάνουσι πνευματικὸν χαρακτῆρα μιᾶς ἀνισότητος νοημάτων, αἱ δὲ κρίσεις λαμβάνουσιν ὑλικὸν χαρακτῆρα μιᾶς ἀνισότητος πραγμάτων. Ἡ ἄρσις τῶν ἀνισότητων ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἰσοσθενείας τοῦ πνεύματος καὶ ἰσορροπίας τῆς ὕλης, ἄλλως διὰ τοῦ Λόγου. Οὕτω αἱ μὲν κρίσεις ἐμφανίζονται ὡς ἄρσεις τῶν ἀντινομίων, αἱ δὲ ἀντινομίαι ὡς θέσεις τῶν κρίσεων, αἵτινες ἀμοιβαίως αἴρονται διὰ τῆς ἐκάστοτε ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἢ ἄλλως διὰ τῆς κριτικῆς τῶν ἀντινομίων καὶ τῶν κρίσεων.

⁸⁸ Πρβλ. λόγους Παρμενίδου «Τὰ αὐτὰ ὅμοια καὶ ἀνόμοια καὶ ἐν καὶ Πολλά, μένοντα τε αὐτὰ καὶ φερόμενα».

Β'. ΠΕΡΙ ΥΠΑΡΞΕΩΣ ἢ ΠΕΡΙ ΠΡΑΓΜΑΤΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΟΥΜΕΝΟΥ

§ 12. ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΝ

Τὸ Ἐγὼ διακρίνον ἑαυτὸ ἀπὸ τὸ Μὴ Ἐγὼ, δὲν νοεῖ μόνον διὰ τῶν μορφῶν ἅς θεωρεῖ ἢ ὀρίζει, ἀλλὰ καὶ δρᾷ ἤτοι ἐνεργεῖ ἢ πάσχει, ἄλλως πραγματώνει ἢ πραγματοῦται διὰ τῶν οὐσιῶν ἢ κινήσεων ἅς δίδει ἢ λαμβάνει. Οὕτω τὸ Ἐγὼ οὐ μόνον διακρίνεται ἀπὸ τὸ Μὴ Ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ ἀντιτίθεται πρὸς τὸ Μὴ Ἐγὼ, αἶρον ἑαυτὸ ὑπὲρ πᾶν ἕτερον. Ἐγὼ ἤτοι μορφούμενον εἰς ὑποκείμενον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς πᾶν ἕτερον Ἐγὼ ἢ τὸ Μὴ Ἐγὼ ἐν γένει, ὅπερ ἀντιτιθέμενον, μορφοῦται εἰς ἀντικείμενον. Οὕτω τὸ μὲν ἀντικείμενον νοεῖται ὡς θέσις, τὸ δὲ ὑποκείμενον ὡς ἄρσις, σύνθεσις δὲ ἀμφοτέρων ἀπὸ ἀπόψεως μὲν μορφῆς εἶναι ἢ νόησις, ἀπὸ ἀπόψεως δὲ οὐσίας ἢ δρᾶσις.

Τοιοιουτρόπως ἢ μὲν νόησις ἐμφανίζεται ὡς σύνολον τῶν ἐσωτερικῶν ἢ ἐξωτερικῶν κινήσεων, αἵτινες ἀνακλῶνται ἢ διαθλῶνται ἢ συγκρούονται ἐν τινι Ἐγὼ, ἐν συνόψει δέ, αἵτινες διέρχονται ἔκ τινος Ἐγὼ, ἢ δρᾶσις δὲ ὡς σύνολον τῶν κινήσεων αἵτινες προσέρχονται εἰς τι ἢ ἀπέρχονται ἔκ τινος Ἐγὼ. Ἡ δρᾶσις ὅθεν διακρίνεται εἰς ἐνέργειαν καὶ πάθος, ἐμφανίζεται δὲ ὡς ἐνέργεια μὲν ὅταν αἱ κινήσεις ἐξέρχονται ἔκ τινος Ἐγὼ, ὡς πάθος δὲ ὅταν οἱ κινήσεις προσέρχονται εἰς τι Ἐγὼ. Τὸ σύνολον δὲ τῶν διερχομένων, προσερχομένων καὶ ἀπερχομένων ἢ ἐξερχομένων κινήσεων ἔκ τινος τοπικοῦ ἢ χρονικοῦ σημείου, ἢ ἄλλως ἔκ τινος κέντρου, εἶναι τὸ Ἐγὼ δηλαδή ἢ ὑπαρξίς ἢ ἢ ὑπόστασις. Τὸ ἀνόργανον Ἐγὼ ἀντιδρῶν εἰς τὸ Μὴ Ἐγὼ ἀπλῶς ὑπάρχει ἐκδηλούμενον παθητικῶς, τὸ ἐνόργανον ὅμως Ἐγὼ ἀντιδρῶν εἰς τὸ Μὴ Ἐγὼ, οὐ μόνον ὑπάρχει ἀλλὰ καὶ δρᾷ ἢ νοεῖ ἐκδηλούμενον ἐνεργητικῶς. Τὸ ἀνθρώπινον ὅθεν Ἐγὼ σκοπεῖ ἀφ' ἐνός νὰ νοήσῃ τὸ Μὴ Ἐγὼ, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀκολουθῇ τὸν ροῦν του, δηλαδή νὰ δράσῃ καὶ οὐχὶ νὰ σχηματίσῃ ἐν ὑπὲρ Ἐγὼ καὶ νὰ συγκεντρώσῃ περὶ ἑαυτὸ πᾶν Μὴ Ἐγὼ δηλαδή νὰ ἀντιδράσῃ.

Τὸ Ἐγὼ ὅθεν πλὴν τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἐκδηλώσεως τῆς νοήσεως, ἥτις παθητικῶς μὲν ἐμφανίζεται ὡς αἴσθησις, ἐνεργητικῶς δὲ ὡς βούλησις, ἔχει καὶ ὑλικὴν ἐκδήλωσιν τὴν δρᾶσιν, ἥτις παθητικῶς μὲν ἐμφανίζεται ὡς πάθος ἢ πραγμάτωσις, ἐνεργητικῶς δὲ ὡς ἐνέργεια ἢ πράξις. Τὸ Ἐγὼ ὅθεν εἶναι συνάμα δι' ἑαυτὸ, νοοῦν καὶ νοούμενον, ἐνεργοῦν καὶ πάσχον, πραγματοῦν καὶ πραγματούμενον. Καὶ ὅταν μὲν πρόκειται περὶ ὑποκειμένου νοοῦντος, τότε τοῦτο λαμβάνει καὶ δίδει μορφάς, ὅποτε ἐμφανίζεται ἢ νόησις ἢ συνείδησις, ὅταν δὲ πρόκειται περὶ ὑποκειμένου δρῶντος, τότε τοῦτο λαμβάνει καὶ ἐκπέμπει οὐσίας, ὅποτε ἐμφανίζεται ἢ ὑπαρξίς ἢ ὑπόστασις.

Οὕτω ἐν καὶ τὸ αὐτὸ νόημα, ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, μία καὶ ἡ αὐτὴ οὐσία ἢ κίνησις, ἀναλόγως τῶν κατευθύνσεων του εἰς τὰ χωρικά ἢ χρονικά σημεία ἐνθα ἐκδηλοῦται, γίνεταί νόησις ἢ δρᾶσις καθιστάμενον Λογικὸν Σημεῖον. Καὶ ὡς νόησις μὲν θεωρεῖται ὅταν καθίσταται μορφή,

ὅταν δηλαδή ἀπείρως καὶ αἰωνίως ἀλλάζῃ κατεύθυνσιν εἰς ἓν χρονικὸν καὶ τοπικὸν σημεῖον εἰς ὃ συντελεῖται ἡ ἀλλαγὴ, ὅπερ οὕτω γίνεται ἔν πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον ἢ νοῦν καὶ νοούμενον Ἐγὼ, ὡς δρᾶσις δὲ θεωρεῖται ὅταν καθίσταται οὐσία, ὅταν δηλαδή ἀπείρως καὶ αἰωνίως προσέρχεται εἰς τι ἢ ἐξέρχεται ἔκ τινος χρονικοῦ καὶ τοπικοῦ σημείου, ὅπερ οὕτω ἐμφανίζεται ὡς δεχόμενον καὶ ἐκπέμπον κινήσεις, ἦτοι ὡς πάσχον καὶ ἐνεργοῦν ἄλλως ὡς πραγματοῦν καὶ πραγματούμενον Ἐγὼ.

Οὕτω μορφαὶ μὲν εἶναι τὰ χρονικὰ ἢ τοπικὰ σημεῖα συναντήσεως τῶν ἀπείρων καὶ αἰωνίων καὶ ἴσων κινήσεων, ἅτινα εἶναι αἰωνίως καὶ ἀπείρως πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα καὶ μεταβλητὰ, οὐσίαι δὲ εἶναι αὐτὰ ἰσὺν αἰκινουμέναι δυνάμεις ἢ αἰκινήσεις μὲ ἀπείρους καὶ αἰωνίας κατευθύνσεις. αἰτινες προσέρχονται ἢ ἀπέρχονται ἐκ τῶν χρονικῶν ἢ τοπικῶν σημείων ἔνθα συντελεῖται ἡ σύγκρουσις ἢ ἀνάκλασις τῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι ὡς μορφαὶ μὲν ἐμφανίζονται τὰ πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα, ὡς οὐσίαι δὲ τὰ αἰωνία καὶ ἀπείρα. Εἰ καὶ πάντα ἐξισοῦνται καὶ ἰσορροποῦνται ἢ ὁμοιάζουσι μεταξύ των, διότι αἱ μὲν μορφαὶ εἶναι καὶ μέσα ἢ κέντρα, αἱ δὲ οὐσίαι εἶναι αἱ ἀρχαὶ ἢ τὰ τέλη τῶν ἀενάως ἐξισουμένων ἢ ἐξισορροπουμένων κινήσεων. Οὕτω ἢ μὲν οὐσία εἶναι ἡ ἀλήθεια καθ' ἑαυτήν, ἢ δὲ μορφή ἢ ἐπαλήθευσις ἢ τὸ μέσον ἐμφανίσεως τῆς ἀληθείας. Οὕτω ἢ μὲν ἀπείρος καὶ αἰωνία κίνησις ἐμφανίζεται ὡς ἀλήθεια ἢ ἀναγκαιότης, τὰ δὲ πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα σημεῖα, χωρικὰ καὶ χρονικά, δι' ὧν ἐκφράζεται ἡ κίνησις, ἐμφανίζονται ὡς ἡ ἐπαλήθευσις ἢ πραγματικότης ἢ ἄλλως τὸ μέσον ἐκδηλώσεως τῆς κινήσεως.

Ὁθεν τὸ Ἐγὼ εἶναι ἔν μέσον ἢ κέντρον κινήσεων, μία ἐπαλήθευσις τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους, τοῦ πρόσκαιρου καὶ πεπερασμένου, τῆς αἰτίας καὶ τοῦ σκοποῦ, τῆς κινήσεως. Τὸ ἀντιτιθέμενον ἐξ ἄλλου εἰς τὸ Ἐγὼ Μὴ Ἐγὼ εἶναι μία διάψευσις τοῦ Ἐγὼ τοῦ μέσου δηλαδή καὶ κέντρον τῆς κινήσεως, τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους, τῆς αἰτίας καὶ τοῦ σκοποῦ. καὶ μία ἐπαλήθευσις τῆς ἀπειρίας καὶ αἰωνιότητος ἐν γένει καὶ ταυτότητος τῶν μορφῶν καὶ οὐσιῶν. Οὕτω τὰ Ἐγὼ δύνανται νὰ εἶναι συνάμα ὑποκείμενα καὶ ἀντικείμενα δι' ἑαυτὰ καὶ πρὸς ἄλληλα, ἢ τὸ Ἐγὼ δύναται νὰ εἶναι ὑποκείμενον ὡς Ἐγὼ δι' ἑαυτὸ, καὶ ἀντικείμενον διὰ τὸ Μὴ Ἐγὼ, ὡς τὸ Μὴ Ἐγὼ δύναται νὰ εἶναι ὑποκείμενον δι' ἑαυτὸ ἢ ἀντικείμενον διὰ τὸ Ἐγὼ.

Τὸ Ἐγὼ ὅθεν ὡς ὑποκείμενον εἴτε νοεῖ εἴτε πάσχει, εἴτε θούλεται εἴτε ἐνεργεῖ, εἴτε πραγματώνει εἴτε πραγματοῦται, ὅταν νοεῖ ἢ βούλεται ἀπλῶς δέχεται ἢ ἐκπέμπει μορφάς, εἶναι δηλαδή χρονικὸν ἢ χωρικὸν σημεῖον διαψεύσεως τῆς κινήσεως, χωρὶς νὰ συγκρατῆ τίποτε δι' ἑαυτὸ, ἐμφανίζεται δηλαδή ὡς πνευματικὸν Ὄν, ἀσχολούμενον μὲ τὸ γνωστικὸν πρόβλημα καὶ ἐκδηλούμενον στατικῶς, ἦτοι ἀντιθέτως πρὸς τὸν ροῦν τοῦ Σύμπαντος. Ὅταν δὲ τὸ Ἐγὼ πάσχει ἢ ἐνεργεῖ, δέχεται ἢ ἐκπέμπει οὐσίαν ἢ ἄλλως κινήσεις, εὐρίσκειται δηλαδή ἐν διαρκεῖ κινήσει ἦτοι ἐμφανίζεται ὡς ὕλικὸν Ὄν, ἀσχολούμενον μὲ τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα καὶ ἐκδηλούμενον δυναμικῶς συμφώνως πρὸς τὸν ροῦν τοῦ Σύμπαντος.

Τὸ Ἐγὼ ἐξ ἄλλου ὡς ἀντικείμενον, εἶναι ἀντικείμενον νοήσεως, βου-

λήσεως, πάθους ἢ ἐνεργείας, πραγματώσεως ἢ πράξεως ἑνὸς ἑτέρου Ἐγὼ ἢ τοῦ Μὴ Ἐγὼ ἐν γένει, δηλαδή τὸ Ἐγὼ ὡς ἀντικείμενον νοεῖται ἢ ποθεῖται ἢ χρησιμοποιεῖται παθητικῶς ἢ ἐνεργητικῶς ὑπὸ ἑτέρου τινος Ἐγὼ, καθίσταται δηλαδή ἐν παράλληλον τοπικὸν ἢ χρονικὸν σημεῖον, εἶναι δηλαδή ἐπαλήθευσις τοῦ προσκαίρου καὶ πεπερασμένου, διότι αἰωνίως καὶ ἀπείρως ἀνασχηματίζεται ὡς πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον Ἐγὼ, καὶ παρατίθεται πρὸς πᾶν ἕτερον πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον. Ἐνῶ ὅθεν τὸ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ εἶναι τὸ ἀπόλυτον, τὸ ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον εἶναι τὸ σχετικόν, ὅπερ προσαρτᾶται εἰς τὸ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ, ἵνα καταστήσῃ ταῦτα δυνατὰ ὡς Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ. Ὑποκείμενον ὅθεν καὶ ἀντικείμενον εἶναι αἱ πεπερασμέναι καὶ πρόσκαιροι ἐκδηλώσεις τῆς νοήσεως καὶ δράσεως τοῦ ἀπείρου καὶ αἰωνίου Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ.

§ 13. ΜΗΔΕΝ καὶ ΑΠΕΙΡΟΝ

Πρὸ τῆς νοήσεως ἡμῶν ρέουσι τὰ πράγματα καὶ τὰ φαινόμενα εἰς ἀπειρον ἀριθμὸν, αἰωνίως καὶ λογικῶς. Ἐάν διὰ μιᾶς νοητικῆς πράξεως καταργήσωμεν πάντα τὰ πράγματα καὶ τὰ φαινόμενα θὰ ἀποκτήσωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ Μηδενός, τοῦ ἀντικειμενικοῦ Μηδενός. Τοῦτο ὅμως ἰδὲν ἀρκεῖ διότι θὰ παραμείνῃ τὸ Ἐγὼ ἡμῶν ἢ ἡ διάνοια ἡμῶν ἢ ἄλλως μία διάνοια, ἣτις πρέπει νὰ νοῆ τὸ Μηδέν. Θὰ καταργήσωμεν ὅθεν καὶ τὴν διάνοιαν ἐν γένει καὶ οὕτω θὰ σχηματισθῇ καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ὑποκειμενικοῦ Μηδενός. Οὕτω ἀντικειμενικὸν καὶ ὑποκειμενικὸν Μηδέν δὲν θὰ λογίζονται σχετικὰ ὡς καθ' ἕκαστον, ἀλλ' ὡς ἐν ἀπόλυτον Μηδέν. Ἡ θέσις τοῦ ὑποκειμενικοῦ καὶ ἀντικειμενικοῦ συνάμα ἢ ἀπολύτου Μηδενός, ὡς πρώτης ἀρχῆς, ἱκανοποιεῖ πλέον πάσης ἄλλης⁸⁹, καθόσον διὰ πᾶν ἕτερον πρῶτον νόημα ἢ πρᾶγμα, θὰ ἐγεννᾶτο ἀμέσως τὸ ἐρώτημα πῶς ἐδημιουργήθη τοῦτο συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος.

Ἀρχίσωμεν ὅθεν ἐκ τοῦ ἀπολύτου Μηδενός ἢ Μὴ ὄντος. Ὡς ἐσχηματίσαμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀπολύτου Μηδενός, τὸ ἀπόλυτον τοῦτο Μηδέν, εἶναι μία δευτερογενῆς ἰδέα διὰ συστολῆς ἢ καταστροφῆς ἢ καταργήσεως ἢ καταλύσεως τοῦ ἀπείρου, οὐχὶ μία πρωτογενῆς ἰδέα, λόγῳ ἐλλείψεως τοῦ ἀπείρου. Εἶναι δηλαδή τὸ ἀπειρον σὺν μιᾷ πράξει, σὺν μιᾷ θέσει ἢ ἀρνήσει, ἦτοι σὺν τῷ Μηδενί, ἢ ἄλλως τὸ Ἄπειρον πλὴν τὸ Ἄπειρον. Ἐνταῦθα ὅμως τὸ πλὴν ἰσοῦται περιέργως μὲ τὸ σὺν ἢ πλέον, ἢ ἄλλως τὸ Μηδέν νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς μία διαφορὰ δύο ἀπείρων πρᾶγμα ὅπερ εἶναι ἀνθρωπίνη ὑπόθεσις, οὕτω τὸ Μηδέν λογίζεται ὡς κάτι πλέον τοῦ ἑνός ἀπείρου ὡς ἀποτέλεσμα δύο ἀπείρων ἀφαιρουμένων ἢ ἀφηρημένου ἀπείρου. Οὕτω τὸ μηδέν ἐνέχει ἐν ἑαυτῷ, νόησιν καὶ δρᾶσιν, Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ, πράγματα καὶ φαινόμενα, ἰδέας καὶ πραγματικότητας, ἀλληλοαναιρουμένας ἐν ἑαυτῷ. Τοῦτο δὲ διότι τὸ Μηδέν ἵνα εἶνε τέλειον πρέπει νὰ περιέχῃ ἐξ ἴσου σκέψιν καὶ δύναμιν ἦτοι νὰ σκέπτεται καὶ νὰ δύναται παντοῦ, πάντοτε καὶ πάντως, καθιστάμενον ἀπόλυτος Λόγος. Ἄλλως τὸ Μηδέν ἐμφανίζεται ὡς ἡ ἐνοποίησης τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, ἄρα ὡς Μονάς.

Ἴνα ὅμως ἐξετάσωμεν τὴν ἰδέαν τοῦ Μηδενός πρέπει πρὸς τοῦτο νὰ ὑπάρξῃ νόησις, ὁπότε πρέπει δύο νὰ συμβοῦν, ἢ τὸ Μηδέν νὰ ἐνέχῃ ἐν ἑαυτῷ νόησιν, ἢ ἡ νόησις νὰ ὑπάρξῃ ἔξω τοῦ Μηδενός. Ἡ δευτέρα περίπτωσις εἶναι ἀπαράδεκτος, καθόσον οὕτω τὸ Μηδέν δὲν θὰ ἦτο ἀπόλυτον, ἀλλὰ σχετικόν, θὰ ἦτο μόνον ἀντικειμενικὸν Μηδέν, θὰ ἦτο μία ἐλλειψίς τῆς πραγματικότητος, θὰ ἦτο μία ψευδοῖδέα⁹⁰. Ἄς νοήσω-

89. Π.χ. τῆς νοήσεως τοῦ Ἀριστοτέλους, τῆς λογικῆς ἰδέας τοῦ Hegel, τοῦ Ἐγὼ τοῦ Fichte, τῆς βουλήσεως τοῦ Schopenhauer, τοῦ ἀσυνειδήτου τοῦ Hartmann κ.ο.κ.

90. Βλ. καὶ H. Bergson, L'évolution créatrice, CHP. IV.

μεν ὄθεν τὴν ἰδέαν τοῦ ἀπολύτου Μηδενός, ἐνούμενοι καὶ ἀποχωριζόμενοι αὐτοῦ ἐναλλάξ.

Οὕτω τὸ ἀπόλυτον Μηδὲν πρέπει νὰ εἶναι ἕν μόνον Μηδέν, διότι ἂν ὑπῆρχον καὶ ἄλλα Μηδὲν δὲν θὰ ἦτο ἀπόλυτον, ἀλλὰ σχετικόν, ἄρα τὸ ἀπόλυτον Μηδὲν ἐξισοῦται μὲ τὴν μονάδα. Ἄλλως τὸ ἀπόλυτον Μηδὲν ἐπειδὴ εἶναι ἀπόλυτον εἶναι ἕν μόνον Μηδέν. Καὶ τὸ ἐπειδὴ ὁμως καὶ τὸ πρέπει, ἢ ἄλλως ἢ αἰτία καὶ τὸ τέλος, εἶναι δύο ὄψεις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας, τοῦ μὲν πρέπει ἢ δέοντος ἀνήκοντος εἰς τὸ ὑποκείμενον, τοῦ δὲ ἐπειδὴ ἢ τῆς αἰτίας ἀνηκούσης εἰς τὸ ἀντικείμενον. Οὕτω, εἴτε εἴπωμεν, «ἐπειδὴ ἕν ἀρχῇ ἦτο μηδέν, πρέπει νὰ ἦτο ἕν μόνον Μηδέν, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἦτο Μηδέν», εἴτε εἴπωμεν, «ἕν ἀρχῇ πρέπει νὰ εἶναι Μηδέν καὶ ἐπειδὴ εἶναι Μηδέν, εἶναι ἕν μόνον Μηδέν, μεταβληθὲν ἀμέσως εἰς μονάδα», αἰτία καὶ τέλος ταυτίζονται, καὶ συνεχῶς ἐνοῦνται καὶ ἀναγενῶνται. Ὅθεν οὕτω τὸ ἀπόλυτον Μηδέν ἐξισοῦται μὲ τὴν μονάδα⁹¹.

Τὸ ἀπόλυτον ὁμως Μηδέν δὲν εἶναι μόνον ἕν Μηδέν, ἀλλὰ καὶ μία μόνον ἄρνησις, ἦτοι μία μόνον ἀρνητικὴ μονάς. Οὕτω τὸ ἀόριστον Μηδέν καθίσταται ἕν ὀρισμένον Μηδέν ἀποκτῶν τὴν ἐννοίαν τῆς μονάδος. Ἡ μονάς ὁμως δὲν νοεῖται ἄνευ ἐτέρας μονάδος, ἄλλως ἢ ἄρνησις ἄνευ καταφάσεως, ἄρα ἢ μονάς τείνει νὰ γίνῃ τὸ πᾶν, τὸ ἕν πᾶν, τείνουσα ὁμως νὰ γίνῃ τὸ πᾶν, ἐνοῦται μεθ' ἑαυτῆς ἢ ἀναδημιουργεῖται, δημιουργεῖται δηλαδὴ ἀλλὰ δὲν καταστρέφεται, ἀθροίζεται ἀλλὰ δὲν διαιρεῖται. Ὅθεν διαρκῶς καὶ συνεχῶς ἀναδημιουργουμένη ἢ ἀθροίζουμένη ἢ μονάς γίνεται τὸ πᾶν, ὅπερ οὕτω ἀποκτᾷ τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀριθμοῦ καὶ καθίσταται νόησις καὶ δρᾶσις. Δεδομένου ὁμως ὅτι ὁ ὅρος ἐννοία προϋποθέτει νοῦν καὶ ἐμπειρίαν, ἢ ἐννοία αὕτη εἶναι νόημα ἀνεξάρτητον ἐνὸς νοῦ καὶ συνάμα πρᾶγμα ἀνεξάρτητον μιᾶς ἐμπειρίας, τοῦτο δὲ διότι ἢ μονάς δὲν πρέπει μόνον νὰ φαίνεται ἀλλὰ καὶ νὰ νοῆται.

Τὸ Μηδέν ἐξ ἄλλου ἢ εἶναι διαιρετόν, παράγον τὸ νόημα τῆς ἀφαιρέσεως, ἢ εἶναι ἀδιαιρέτον παράγον τὸ νόημα τῆς προσθέσεως, ἢ ἄλλως, ἢ εἶναι οὐσία συμπεπυκνωμένη μέχρις ἐκμηδενίσεως, ὅποτε ἐκρήγνυται πρὸς ὄλας τὰς κατευθύνσεις, δημιουργοῦσα τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος ἢ τὸ Ὄν, ἢ εἶναι οὐσία ἀραιωμένη μέχρις ἐκμηδενίσεως, ὅποτε ἔλκεται πρὸς ὄλας τὰς κατευθύνσεις, δημιουργοῦσα τὸν νόμον τῆς τελεολογίας ἢ τὸ Δέον. Τὸ Μηδέν ὁμως εἶναι τὸ ἔσχατον ὄριον τῆς ἀφαιρέσεως ἢ διαιρέσεως, πέραν τούτου μὴ νοουμένου ἢ αὐτοῦ τούτου τοῦ Μηδενός. Συνεπῶς ἢ ἐκ τοῦ νοήματος τοῦ Μηδενός παραγομένη Μονάς, εἶναι ἀπλῆ καὶ ἀδιαιρέτος, οὐχὶ σύνθετος ἢ διαιρετὴ, διότι ἐὰν ἀνελύετο ἢ διηρεῖτο ἔτι, δὲν θὰ ἦτο μονάς ἐκ τοῦ Μηδενός ἢ ἐνούσιον Μηδέν, ἀλλὰ μονάς ἐκ τοῦ Παντός, ἦτοι τμῆμα ἐνούσιον τοῦ Παντός, πρᾶγμα ὅπερ εἶναι πρωθύστερον, καθόσον θὰ παρέμενεν ἢ ἀπορία πῶς ἐγένετο τὸ Πᾶν ἢ ἢ οὐσία, καὶ ἐὰν τοῦτο εἶναι διαιρετόν καὶ μέχρι ποίου σημείου. Τούναντίον τὸ Μηδέν δὲν ἔχει ἀνάγκην δημιουργίας, ἀφοῦ εἶναι ἢ ἄρνησις πάσης δημιουργίας.

Ἐπειδὴ ἐξ ἄλλου ἢ μονάς δὲν νοεῖται ἄνευ ἐτέρας μονάδος, παράγεται τὸ νόημα τῶν δύο καὶ εἶτα τῶν πολλῶν καὶ ἀπείρων μονάδων, καὶ συνεπῶς ἢ ἐννοία τῆς ἀθροίσεως καὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, ἢ ἄλλως τῆς αὐξήσεως ἢ ἀναδημιουργίας, ἦτοι τὸ νόημα τοῦ Παντός, τοῦ ἐνὸς Παντός, ἐκτὸς τοῦ ὁποίου οὐ δὲν ὑπάρχει, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἦτο Πᾶν.

91. Βλ. σχετικῶς καὶ Π. Γ. Φαρμακοπούλου, Ὁ πόλεμος οὐσία τῆς Πολιτείας, 1940 σελ. 3 ὑποσ. 1. Ἐξ ἄλλου εἰς τὰ ὑπερβατικὰ μαθηματικὰ ἀποδεικνύεται ἀλγεβρικῶς ὅτι τὸ μηδέν πολλαπλασιαζόμενον ἐπὶ τὸ ἀπείρον εἶναι ἴσον μὲ τὸ ἕν. Οὕτω ἰδεολογικῶς τὸ μηδέν σημαίνει ἀόριστον δν. Πρβλ. ὡσαύτως To b. Dautzig, Le Nombre. Πρβλ. καὶ πᾶς μαθηματικὰς ἐξισώσεις $\frac{1}{0} = \infty$, $\frac{1}{\infty} = 0$, $\frac{0}{0} = 1$.

τὸ Πᾶν εἶναι καὶ καθίσταται ἄπειρον, αἰώνιον καὶ λογικὸν διότι πρέπει νὰ περιέχη τὰ πάντα, πᾶσαν ὕλην καὶ πᾶν πνεῦμα ἐν ἰσότητι καὶ ἰσορροπία. Οὕτω τὸ Μηδὲν γίνεται μονὰς ἢ μορφή, ἢ μονὰς γίνεται Πᾶν ἢ οὐσία, τὸ Πᾶν γίνεται ἄπειρον, αἰώνιον καὶ λογικὸν καὶ τανάπαλιν, τὸ ἄπειρον, αἰώνιον καὶ λογικὸν φθείρεται ἐν Παντί ἢ εἰς Πᾶν, τὸ Πᾶν φθείρεται εἰς μονάδας καὶ ἢ μονὰς εἰς Μηδέν. Συνεπῶς ἐμφανίζεται ἡ αἰωνία, ἄπειρος καὶ λογικὴ δημιουργία ἢ μεταβολή, δηλαδή ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορά ἢ ἄλλως ἢ ἀέναιος κίνησις⁹².

Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἢ τάσις τοῦ μηδενὸς πρὸς τὴν μονάδα καὶ εἶτα πρὸς τὸ Πᾶν καὶ ἄπειρον, εἶναι ἢ τάσις τοῦ ἀφηρημένου πρὸς τὸ συγκεκριμένον, τῆς οὐσίας πρὸς τὴν μορφήν, τῆς ἀσυνειδησίας πρὸς τὴν συνείδησιν, τοῦ θανάτου πρὸς τὴν ζωὴν, τοῦ Μη Ἐγὼ πρὸς τὸ Ἐγὼ, τοῦ ὄντος πρὸς τὸ Δέον. Ἡ ἴση καὶ ἰσόρροπος παλινδρομικὴ κίνησις ἐκ τοῦ ἀπείρου πρὸς τὸ Πᾶν, τὴν μονάδα καὶ τὸ Μηδέν, εἶναι ἢ τάσις τοῦ συγκεκριμένου πρὸς τὸ ἀφηρημένον, τῆς μορφῆς πρὸς τὴν οὐσίαν, τῆς συνειδήσεως πρὸς τὴν ἀσυνειδησίαν, τῆς ζωῆς πρὸς τὸν θάνατον, τοῦ Ἐγὼ πρὸς τὸ Μη Ἐγὼ, τοῦ Δέοντος πρὸς τὸ ὄν.

Οὕτω ἢ μὲν νόησις ὡς ἀφαιρετικὴ δύναμις ἐκπλήσεται διότι ὑπάρχει κάτι καὶ καταλήγει εἰς τὸ Μηδέν, ἀντιστρόφως δὲ ἢ δρᾶσις ὡς προσθετικὴ δύναμις, πιστεύει ἐξ ἐνστίκτου εἰς τὸ ἄπειρον ἢ Πᾶν καὶ προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσῃ κάτι. Οὕτω τὸ Μηδέν ἱκανοποιεῖ καὶ ἐξηγεῖ τὴν τε νόησιν καὶ δρᾶσιν. Θέτοντες δὲ ὡς ἀρχὴν τὸ Μηδέν, ἀρνούμεθα τὴν στατικότητα τοῦ κόσμου, διότι τὸ Μηδέν ἐξισοῦται μὲ τὴν ὅπλην μονάδα καὶ οὕτω παραδεχόμεθα τὴν ἀρχέγονον δυναμικότητα τοῦ κόσμου, νοοῦμεν δηλαδή τὸν κόσμον ἐν δράσει καὶ οὐχὶ ἐν ἀδρανεῖα κάπου τείνοντα, δηλαδή κινούμενον. Μία ἀδρανῆς μᾶζα πληροῦσα τὸν κόσμον θὰ ἦτο κάτι ἀκατανόητον συνάμα καὶ ἀνεξήγητον. Τοῦτο δέ, διότι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δύναται νὰ καταλύη, ἀλλὰ οὐχὶ νὰ δημιουργῇ, νοεῖ τὸν κόσμον μὲ μίαν ἢ δύο διαστάσεις, ἀλλ' οὐχὶ μὲ τέσσαρας ἢ πέντε ἢ πλείονας.

Ἀλλὰ καὶ διαλεκτικῶς νοεῖται ἢ δυναμικὴ μεταβολὴ τοῦ Μηδενὸς εἰς μονάδα Πᾶν καὶ ἄπειρον. Οὕτω ἂν λάβωμεν ὡς θέσιν τὸ Μηδέν, ἀντίθεσις τοῦ εἶναι τὸ Ἐν, σύνθεσις δὲ τὸ ἄπειρον, διότι τὸ ἄπειρον περιέχει καὶ τὸ Μηδέν καὶ τὸ Ἐν. Ἐὰν ὡς θέσιν λάβωμεν τὸ ἄπειρον, ἀντίθεσις τοῦ εἶναι τὸ Μηδέν, σύνθεσις δὲ τὸ Ἐν, διότι τὸ Ἐν περιέχει καὶ ἄπειρον καὶ Μηδέν. Ἐὰν τέλος ὡς θέσιν λάβωμεν τὸ Ἐν, ἀντίθεσις τοῦ εἶναι τὸ ἄπειρον, σύνθεσις δὲ τὸ Μηδέν, διότι τὸ Μηδέν περιέχει ἔν καταλυθὲν Ἐν καὶ ἔν καταλυθὲν ἄπειρον.

Τὸ Μηδέν ὅθεν ἐφόσον καὶ ἐπειδὴ ἐνέχει τὴν ἔννοιαν τῆς μονάδος, ἐξισοῦται πρὸς τὸ ὄν καὶ δημιουργεῖ τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος, ἐφόσον δὲ πρέπει νὰ ἔχη τὴν ἔννοιαν τῆς μονάδος, ἐξισοῦται πρὸς τὸ Δέον καὶ δημιουργεῖ τὸν νόμον τῆς τελεολογίας, τέλος ἐφόσον ἐξισοῦται ἢ ταυτίζεται πρὸς τὴν μονάδα, δημιουργεῖ τὸν νόμον τῆς ταυτότητος, ἐφόσον ἔχει ὡς ἀντίθεσιν τὴν μονάδα, δημιουργεῖ τὸν νόμον τῆς ἀντιφάσεως, ἐφόσον δημιουργεῖ καὶ νοεῖται, δημιουργεῖ τὸν νόμον τοῦ ἀποχρῶντος λόγου, ἐφόσον οὐδὲν ἕτερον περιέχει ἐν ἑαυτῷ, ἐξισοῦται πρὸς τὸ Μη ὄν καὶ δημιουργεῖ τὸν νόμον τῆς ἀποκλείσεως τοῦ μέσου ἢ τρίτου.

Τὸ Μη ὄν ὅμως εἶναι ἔννοια προστιθεμένη πρὸς τὸ ὄν, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς λεκτικῆς καὶ ἐκ τῆς ἐννοιολογικῆς ἐκφράσεως. Τὸ μη ὄν εἶναι τὸ ὄν εἰς ὃ προστίθεται τὸ Μη. Ἀπλοῦν Μη δὲν ὑπάρχει ἄνευ ὄντος. Πρὸ τῆς διανοίας τίθεται στατικῶς ἐν ὄν, ἢ δυναμικῶς ἐν

92. Ἡδὲ ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε νοήσει ἄπειρον ἀπόλυτον ἢ ἐνεργεῖα, τὸ μὴ ἔχον ὄρια καὶ πέρας, καὶ ἄπειρον σχετικὸν ἢ δυνάμει, τὸ δυνάμενον ἀπείρως νὰ αὐξάνηται ἢ σμικρύνηται, ἐδέχετο δὲ μόνον τὸ δεύτερον. «Οὐ γὰρ οὗ Μηδέν ἐξω, ἀλλ' οὗ αἰεὶ τι ἐξω ἐστὶ, τοῦτο ἄπειρον ἐστὶ» (Φυσ. Γ 6 206 Β 35).

Γίνεσθαι καὶ προστίθεται μία ἄρνησις ἐν Μῆ, ὅποτε τὸ "Ὀν μεταβάλλεται εἰς Μῆ "Ὀν, τὸ γίνεσθαι εἰς φθείρεσθαι, διότι τὸ μὴ γίνεσθαι ὡς δυναμικὴ ἔννοια δὲν δύναται νὰ μεταβληθῆ εἰς μὴ εἶναι, νὰ ἀποκρυσταλλωθῆ δηλαδὴ εἰς ἕν στατικὸν καὶ ἀμετάβλητον Μῆ "Ὀν. Ἐδῶ φαίνεται ἡ πλάνη τῆς στατικῆς νοήσεως, διότι δὲν ὑπάρχει εἶναι καὶ Μῆ εἶναι, ἀλλὰ γίνεσθαι καὶ φθείρεσθαι. Τὸ φθείρεσθαι δὲν εἶναι Μῆ "Ὀν, εἶναι ἡ παλινδρόμησις τοῦ γίνεσθαι, ἥτις καθιστᾷ δυνατόν τὸ ἀναγίγνεσθαι. Συνεπῶς τὸ Μηδὲν ἢ Μῆ "Ὀν ἰσοῦται μὲ τὸ φθείρεσθαι.

Βασικὸν σφάλμα τῶν ἀνθρωπίνων λέξεων εἶναι ἡ δημιουργία τῶν οὐσιαστικῶν, δι' ὧν δηλοῦνται αἱ συγκεχυμέναι καὶ στατικαὶ ἀντιλήψεις τῶν αἰσθήσεων. Αἱ λέξεις δὲ ὡς ὄργανα τῆς σκέψεως⁹³, προκαλοῦν ἀντίστοιχα σφάλματα, ἥτοι τὰ λεκτικὰ σφάλματα καθίστανται ἐννοιολογικά. Ἀντὶ τῶν οὐσιαστικῶν θὰ ἔπρεπε πάντοτε νὰ χρησιμοποιῶνται ρήματα καὶ δὴ τὰ ἀπαρέμφοτα τῶν ρημάτων, ἢ ἄλλως τὰ ἐν χρήσει οὐσιαστικά εἰς ρηματικὴν κατάστασιν καὶ δὴ τὴν ἀπαρέμφοτον, καθόσον τὰ ἀπαρέμφοτα δηλοῦν καταστάσεις, κινήσεις, ἐνεργείας, δυναμικότητας.

Εἰς πάσας τὰς ἀνωτέρω ἐννοίας ἀνευρίσκομεν μίαν ἰσότητα⁹⁴, ἣτις ἐνέχει πάσας τὰς ἐννοίας. Οὕτω τὸ Μηδὲν εἶναι ἴσον πρὸς τὸ "Ὀν, τὸ "Ὀν ἴσον πρὸς τὸ Μῆ "Ὀν καὶ τοῦτο πρὸς τὸ Δέον, ἄλλως τὸ ἀφηρημένον ἴσον πρὸς τὸ συγκεκριμένον, ἢ ἄρνησις ἴση πρὸς τὴν κατάφασιν, ἢ μορφή ἴση πρὸς τὴν οὐσίαν κ.ο.κ. Ἡ ἰσότης αὕτη εἶναι ἀφ' ἑνὸς ἐννοιαστατικὴ, ὡς ἐφ' ἅπαξ ἢ προσκαίρως καὶ πεπερασμένως νοουμένη, ἀφ' ἑτέρου δὲ δυναμικὴ, ὡς ἀπείρως καὶ αἰωνίως γιγνομένη. Οὕτω ἡ δημιουργία τῆς μονάδος ἐκ τοῦ μηδενός, νοεῖται ὡς φθορὰ ἢ ἐλάττωσις τοῦ Μηδενός, ἢ ἄλλως τὸ ἀπείρον ὡς ἀληθὲς μηδὲν καὶ τὸ Μηδὲν ὡς ἀληθὲς ἀπείρον, ἥτοι ὁ κόσμος ὡς ἀληθὲς ἀνυπαρξία, καὶ τὸ Μηδὲν ὡς πραγματικὴ ὑπαρξίς. Τὸ Μηδὲν οὕτω ἐμφανίζεται ὡς παρελθόν, ἢ μόνος ὡς παρὸν καὶ τὸ ἀπείρον ὡς μέλλον. Τέλος τὸ Μηδὲν νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς διαφορὰ δύο ἰσοτήτων ἢ ἰσορροπιῶν, ἄλλως ὡς χωρικόν, χρονικόν καὶ λογικόν σημεῖον, ἐνθα συναντῶνται δύο ἰσότητες καὶ ἰσορροπία συνεπῶς ὡς ἐν Ἐγὼ ἢ "Ὀν.

§ 14. ΟΥΣΙΑ καὶ ΜΟΡΦΗ

Εἰς τοὺς περὶ Μηδενός καὶ ἀπείρου συλλογισμούς, νοοῦμεν μίαν λογικὴν ἀναγκαιότητα, δὲν δυνάμεθα ὁμῶς νὰ συλλάβωμεν τὰ δύο μεταφυσικὰ ἄλματα, πῶς δηλαδὴ τὸ Μηδὲν γίνεται νόησις ἢ μορφή καὶ πῶς ἢ νόησις ἢ μορφή γίνεται δρᾶσις ἢ οὐσία, καὶ τί νοοῦμεν ὡς νόησιν καὶ δρᾶσιν καὶ τί ὡς μορφήν καὶ οὐσίαν. Ἀνεπτύξαμεν ἤδη ὅτι ἡ νόησις εἶναι μία ἀντανάκλασις κινήσεων μεταξὺ τοῦ Ἐγὼ καὶ Μῆ Ἐγὼ, δρᾶσις δὲ μία εἰσοδος καὶ ἐξοδος κινήσεων μεταξὺ τοῦ Ἐγὼ καὶ Μῆ Ἐγὼ. Νόησις δηλαδὴ εἶναι μία σχέσις τῶν στοιχείων τῆς δράσεως. Αἱ κινήσεις αὗται πνευματικῶς μὲν νοοῦνται ὡς φαινόμενα, ὑλικῶς δὲ ὡς πράγματα. Ἡ μεταβάσις ἐκ τοῦ πνεύματος ἢ φαινομένου εἰς τὴν ὑλην ἢ τὸ πρᾶγμα καὶ

93. Βλ. ἀνωτέρω παρ. 1. Οὕτω ἀντὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ γραφῆ ἔπρεπε νὰ λέγωμεν γράφειν, ἀντὶ τοῦ σίδηρος σιδηρίζειν, ἀντὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀνθρωπίζειν κ.ο.κ.

94. Πρβλ. τὴν μαθηματικὴν ἐννοίαν καθ' ἣν ὑπάρχει μέρος ἴσον πρὸς τὸ ὅλον. (Encycl. Mathem. Arithm 2). Πρβλ. καὶ E. Auerbach, Lebendige Mathematik, Breslau 1919. Πρβλ. ὡσαύτως τὸν μαθηματικὸν ὀρισμὸν τοῦ Μηδενός ὡς διαφορᾶς δύο ἴσων ἀριθμῶν. Οὕτω εἰς ὄρον $A=B$, ἄρα $A-B=0$, ὅθεν τὸ τέρμα πάσης ἐξισώσεως εἶναι τὸ Μηδὲν. Τέλος τὸ Σύμβολον τοῦ Μηδενός 0 καθίσταται καὶ τέλειον Σύμβολον τοῦ Παντός.

τὰ νά παλιν, γίνεται λογικῶς μὲν ὡς μία παράστασις ἢ παράθεσις, χωροχρονικῶς δὲ ὡς μία ἀντίθεσις ἢ ἀντιρροπία. Ἡ παράστασις εἶναι ἢ νόησις ἢ τὸ πνεῦμα, ἢ ἀντίθεσις εἶναι ἢ δρᾶσις ἢ ἡ ὕλη ἢ ἡ ὕπαρξις. Σύνθεσις τῆς παραστάσεως καὶ τῆς ἀντιθέσεως εἶναι ὁ Κόσμος.

Μὲ ἄλλους λόγους εἰς ἓνα νοῦν θὰ παρασταθῇ ἓν νόημα. Εἰς ἓν νόημα θὰ ἀντιτεθῇ ἓν πρᾶγμα καὶ τὰνάπαλιν, εἰς ἓν πρᾶγμα ἀντιτίθεται ἓν νόημα ἢ μία παράστασις, εἰς μίαν παράστασιν εἰς Νοῦς.

Τὸ Μηδὲν ἐφόσον εἶνε ἓν Μηδέν, διότι καὶ πολλὰ ἂν ἦτο, πάλιν τὸ αὐτὸ συμπέρασμα θὰ εἶχομεν, εἶνε μία μηδενικὴ μονάς, συνεπῶς ἓν νόημα ἔν Ἐγῶ. Τὸ Ἐγῶ ὅμως δὲν εἶναι Ἐγῶ, ἂν δὲν διακρίνει ἑαυτὸ ἀπὸ τὸ Μη Ἐγῶ, ἄλλως τὸ Μηδὲν δὲν εἶναι Μηδέν, ἂν δὲν διακρίνη ἑαυτὸ ἀπὸ τὸ Ἐν, τὸ Μη δὲν εἶναι Μη Ὀν, ἂν δὲν διακρίνη ἑαυτὸ ἀπὸ τὸ Ὀν, ἢ ἄλλως ἐφόσον τὸ Μη Ὀν δὲν εἶναι, εἶναι. Οὕτω ἢ νόησις εἶναι ἢ μορφή τοῦ Μηδενὸς καὶ ἢ ὑπόστασις ἢ μορφή τοῦ Μη Ὀντος. Ἄλλως κάθε φαινόμενον πρέπει νὰ εἶναι νοούμενον.

Ἐφόσον οὕτω τὸ Μηδέν εἶναι μορφή, εἶναι μεταβλητόν, εἶναι κινητόν, εἶναι μετρητόν, εἶναι δυναμικόν, ἄρα ἐνέχει οὐσίαν δηλαδή ἢ νόησις καταλήγει εἰς δρᾶσιν, ἢ μορφή εἰς οὐσίαν, ἢ ἀνυπαρξία εἰς ὕπαρξιν καὶ τὰνάπαλιν. Ἡ οὐσία εἰς ἣν καταλήγει ἢ μορφή τοῦ Μηδενὸς, εἶναι ἢ οὐσία τοῦ μεταβάλλεσθαι, τοῦ κινεῖσθαι, τοῦ γίνεσθαι, τοῦ ἐξελίσεσθαι, τοῦ μετρεῖν, τοῦ δύνασθαι. Ἄρα ἢ οὐσία εἶναι ἢ μεταβολή, ἢ κίνησις ἢ γένεσις, ἢ ἐξέλιξις, ὁ ἀριθμὸς, ἢ δύναμις. Μορφαὶ δὲ εἶναι αἱ μεταβολαί, αἱ κινήσεις, αἱ γενέσεις, αἱ ἐξελίξεις, οἱ ἀριθμοί, αἱ δυνάμεις. Οὐσία ἄρα εἶναι ἢ ἐνότης, μορφή δὲ ἢ πολλότης. Νόησις, αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν μεταβολῶν, κινήσεων γενέσεων, ἐξελίξεων, ἀριθμῶν, δυνάμεων, δρᾶσις δὲ αὐταὶ αὐταὶ αἱ μεταβολαί, αἱ κινήσεις, αἱ γενέσεις, αἱ ἐξελίξεις, οἱ ἀριθμοί, αἱ δυνάμεις. Ὅθεν οὐσία εἶναι τὸ Μηδέν, μορφή τὸ Ἐν, οὐσία δὲ καὶ μορφή τὸ Πᾶν, τὸ ἄπειρον. Οὕτω οὐσία εἶναι ἢ ἀρχὴ καὶ μορφή τὸ τέλος ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ πρᾶγματος⁹⁵, ἢ ἄλλως μορφή εἶναι τὸ παθητικὸν στοιχεῖον καὶ οὐσία τὸ ἐνεργητικόν.

Ἡ μορφή ὅμως οὐδέποτε τελειῶται ἢ τελειοῦται ἄλλως δὲν θὰ ἦτο μορφή συγκεκριμένη, θὰ ἦτο οὐσία ἀφηρημένη, θὰ ἦτο μία πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη ἄλλ' ἀκίνητος ἔκφρασις, ἐνῶ πρέπει νὰ εἶναι μία πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη, ἀλλὰ κινητὴ ἔκφρασις. Οὕτω ἢ μορφή γεννᾶται καὶ ἀναγεννᾶται, ἵνα δὲ οὕτω ἐκδηλοῦται προστίθεται εἰς ἑτέραν μορφήν ἢ ἀφαιρεῖται ἐκ τῆς αὐτῆς, ἢ μεταβάλλεται, κινεῖται, γίνεταί, ἐξελίσσεται, μετρεῖται, δύναται. Οὕτω ὅμως συνεχῶς δρῶσα γίνεται συνεχῆς οὐσία, καταλήγει εἰς τὴν οὐσίαν, γίνεταί ἓν συνεχές καὶ διαρκές δημιουργεῖσθαι. Ἐνῶ ὅθεν ἢ οὐσία φθείρεται συνεχῶς καὶ διαρκῶς εἰς μορφήν, ἢ μορφή γίνεταί συνεχῶς καὶ διαρκῶς οὐσία. Οὐσία δηλαδή εἶναι τὸ ἀφηρημένον ὅπερ γίνεταί συγκεκριμένον καὶ μορφή τὸ συγκεκριμένον ὅπερ φθείρεται εἰς ἀφηρημένον. Οὕτω γένεσις ἢ δρᾶσις εἶναι ἢ πορεία τῆς οὐσίας πρὸς τὴν μορφήν καὶ φθορὰ ἢ νόησις εἶναι ἢ πορεία τῆς μορφῆς πρὸς τὴν οὐσίαν. Οὕτω δρᾶ ὁ γιγνόμενος καὶ νοεῖ ὁ φθειρόμενος. Ἡ οὐσία δηλαδή εἶναι ἀκτινοβολία καὶ ἢ νόησις ἀντανάκλασις.

Κατ' ἄλλην ἔννοιαν ἢ μορφή πρὸς τὴν οὐσίαν ἔχει οἴαν σχέσιν τὸ

95. Πρβλ. καὶ P. Guillaume, La Psychologie de forme. Tob. Dantzig, "Le Nombre. Ferd. Gonseth, Les Mathematiques et la realite". Ἄλ. Σιούρα, Φιλοσοφικὴ ἐπισκόπησις τῆς φύσεως τῶν ἀριθμῶν καὶ αἱ ἰδέαι τοῦ ἀπείρου, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου, Ἀθήναι.

περιέχον πρὸς τὸ περιεχόμενον, ὅταν χυθῆ ἡ οὐσία εἶναι κενὴ ἢ μορφή, ὅταν θραυσθῆ ἢ μορφή χύνεται ἢ οὐσία. Ἐξ ἄλλου μὲ ἀπειρον οὐσίαν ἔχομεν πεπερασμένας ἢ περιορισμένας μορφάς, ἀντιθέτως δὲ μὲ περιορισμένην οὐσίαν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἀπείρους ἢ ἀπεριορίστους μορφάς, οὕτω δὲ ἐξηγεῖται ἡ ἀντίφασις τῆς συνυπάρξεως ἀπείρου καὶ πεπερασμένου, αἰωνίου καὶ προσκαίρου. Ἡ ἀντίφασις αὕτη αἴρεται ἂν νοήσωμεν τὴν μορφήν ὡς μείωσιν τῆς οὐσίας καὶ τὴν οὐσίαν ὡς αὔξησιν τῆς μορφῆς.

Διαλεκτικῶς, ἐὰν ὡς θέσιν λάβωμεν τὴν μορφήν, ἀντίθεσις τῆς θὰ εἶναι ἡ οὐσία, σύνθεσις δὲ τὸ πνεῦμα, διότι τὸ πνεῦμα περιέχει μορφήν καὶ οὐσίαν. Ἐὰν ὡς θέσιν λάβωμεν τὸ πνεῦμα καὶ ὡς ἀντίθεσιν τὴν μορφήν, ὡς σύνθεσιν θὰ ἔχωμεν τὴν οὐσίαν, διότι ἡ οὐσία περιέχει πνεῦμα καὶ μορφήν. Ἐὰν τέλος ὡς θέσιν λάβωμεν τὴν οὐσίαν καὶ ὡς ἀντίθεσιν τὸ πνεῦμα, ὡς σύνθεσιν θὰ ἔχωμεν τὴν μορφήν, διότι ἡ μορφή περιέχει οὐσίαν καὶ πνεῦμα. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ἡ οὐσία ἐμφανίζεται ὡς ὕλη, ἡ δὲ μορφή ὡς σύνθεσις ἐξ ὕλης καὶ πνεύματος, ὁπότε ἡ μορφή ὡς ἐσωτερικὴ ἔκφρασις τῆς νοήσεως, εἶναι καὶ ἐξωτερικὴ, ὡς ἔκφρασις τῆς δράσεως. Κατ' ἄλλην ἔννοιαν ἡ ὕλη ἐμφανίζεται ὡς συνείδησις τοῦ πνεύματος καὶ τὸ πνεῦμα ὡς συνείδησις τῆς ὕλης.

§ 15. ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ καὶ ΦΘΕΙΡΕΣΘΑΙ

Πρὸ ἡμῶν συμβαίνει ἓν αἰώνιον καὶ ἀπειρον γίγνεσθαι καὶ φθειρεσθαι. Τὸ ἀέναν γίγνεσθαι ὅπερ νοοῦμεν, δὲν εἶναι γίγνεσθαι εἰμὴ ἐὰν λάβωμεν μίαν ἀφτηρίαν, ἐὰν ἀντιπαράταξωμεν αὐτὸ πρὸς μίαν νόησιν, μίαν συνείδησιν, ἓν Ἐγώ. Ἀφ' ἧς δηλαδὴ ἀντιτάξωμεν εἰς τὸ γίγνεσθαι ἓν ἕτερον γίγνεσθαι⁹⁶, εἰς τὴν κίνησιν μίαν ἑτέραν κίνησιν. Τοῦτο εἶναι κατορθωτὸν μόνον ἂν τὸ γίγνεσθαι ἢ ἡ κίνησις ἔχη μίαν διάφορον ἢ ἀντίθετον πορείαν ἀπὸ ἓν ἕτερον γίγνεσθαι ἢ μίαν ἑτέραν κίνησιν. Ὅταν ἢ κίνησις πορεύεται πρὸς τὸν διαφορισμὸν ἢ ἄλλως πρὸς τὴν ἀνισότητά καὶ ἀνισοροπίαν τότε νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς γίγνεσθαι. Ὅταν ἢ κίνησις πορεύεται πρὸς τὴν ἐνόθητα ἢ ἄλλως τὴν ἰσότητά καὶ ἰσοροπίαν τότε νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς φθειρεσθαι.

Κατὰ τὴν στατικὴν νόησιν Γίγνεσθαι εἶναι μίαν κίνησιν μὲ ὄρισμένην ταχύτητα, ἣτις ἐπηρεάζει ἢ γίνεται νοητὴ εἰς μίαν κίνησιν μὲ μικρότερην ταχύτητα, ἄλλως εἶναι μίαν ταχεῖαν κίνησιν διερχομένην πρὸ μιᾶς ὀλιγώτερον ταχεῖας κινήσεως. Οὕτω τὸ γίγνεσθαι εἶναι ταχύτερον τῆς νοήσεως καὶ ὡς ταχύτερον ἐγκαταλείπει ὀπίσω οὕτως εἰπεῖν τὴν νόησιν, ἣτις θεωρεῖ αὐτὸ ἐξαφανιζόμενον, ἢ κοινῶς εἰπεῖν, φθειρόμενον. Οὕτω παράγεται ἡ ἔννοια τοῦ φθειρεσθαι. Γίγνεσθαι μὲν εἶναι ἢ προσέγγισις μιᾶς ταχυτέρας κινήσεως, πρὸ μιᾶς βραδυτέρας, δηλαδὴ τῆς νοήσεως, καὶ φθειρεσθαι ἢ ἀπομάκρυνσις τῆς ταχυτέρας ταύτης κινήσεως ἀπὸ τῆς νοήσεως. Ἡ ταχύτερα αὕτη κίνησις ἐρχομένη καὶ παρερχομένη πρὸ καὶ ἀπὸ τῆς νοήσεως ἢ περὶ τὴν νόησιν καὶ τοῦτο συμβαίνει διότι εἶναι ταχύτερα, δημιουργεῖ τὸ φαινόμενον τοῦ γίγνεσθαι καὶ φθειρεσθαι.

Γίγνεσθαι δηλαδὴ καὶ φθειρεσθαι εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό, ἓν πρᾶγμα, μίαν λειτουργίαν, μίαν κίνησιν, ἢ ἓν σύνολον ἢ σύμπλεγμα κινήσεων,

96. Πρβλ. καὶ λόγους Ἡρακλείτου, «Πάντα τε γίγνεσθαι καθ' εἰμαρμένην καὶ διὰ τῆς ἐναντιοτροπῆς ἡρμόσθαι τὰ ὄντα, γίγνεσθαι τε πάντα κατ' ἐναντιότητα».

ὅπερ περιστρέφεται περὶ μίαν νόησιν⁹⁷. Ὄταν ἡ νόησις αὐτὴ ἀδυνατεῖ νὰ τὸ συλλάβῃ δυναμικῶς ἐν τῷ συνόλῳ του, ἐν τῇ ταυτότητί του, τὸ σύμπλεγμα τοῦτο τῶν κινήσεων καὶ λαμβάνει ἀπλῶς στιγμιότυπα ἢ ἄρχεται ἀπὸ μιᾶς ἀφετηρίας ἣτις προϋποθέτει ἐν τέρμα, τὸ νοεῖ δηλαδὴ στατικῶς, τότε ἀποδίδει δύο βασικὰς μορφὰς εἰς αὐτό, αἵτινες ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὴν ἀφετηρίαν καὶ τὸ τέρμα, δηλαδὴ τὸ γίνεσθαι καὶ τὸ φθεῖρεσθαι, πάσας δὲ τὰς ἐνδιαμέσους φάσεις τὰς ἀποκαλεῖ ἐν συνόλῳ μεταβάλλεσθαι. Ὄταν δὲ πρὸ τῆς νοήσεως ἐμφανισθῇ πάλιν ἡ αὐτὴ ἢ ὁμοία ἀφετηρία, τότε ἡ νόησις θεωρεῖ ἐν ἀναγίγνεσθαι. Στατικῶς ἡ νόησις οὕτω μόνον δύναται νὰ τὰ νοήσῃ.

Ἄληθῶς ὅμως, δὲν ὑπάρχει γίνεσθαι, οὔτε φθεῖρεσθαι, οὔτε ἀναγίγνεσθαι, ἀλλ' ἐν ἀέναον σύμπλεγμα κινήσεων, ὅπερ ὅταν μὲν εἶναι ταχύτερον, λέγεται φυσικὴ ἐνέργεια ἢ ἀνθρωπίνῃ δρᾶσις, ὅταν δὲ εἶναι βραδύτερον, λέγεται φυσικὴ τάσις ἢ ἀνθρωπίνῃ νόησις. Οὕτω σύνθεσις μὲν τοῦ γίνεσθαι καὶ φθεῖρεσθαι εἶναι δυναμικῶς τὸ ἀναγίγνεσθαι, στατικῶς δὲ τὸ εἶναι ἢ τὸ ὄν, ὅπερ περιέχει τὴν ἀντίφασιν, τοῦ συγχρόνως γίνεσθαι καὶ φθεῖρεσθαι. Οὕτω τὸ ὄν εἶναι μείωσις τοῦ γίνεσθαι ἢ στατικὴ αὐτοῦ εἰκὼν. Ἄλλὰ καὶ διαλεκτικῶς, ἐὰν ὡς θέσιν λάβωμεν τὸ γίνεσθαι καὶ ὡς ἀντίθεσιν τὸ φθεῖρεσθαι, τότε σύνθεσις αὐτῶν θὰ εἶναι τὸ ἀναγίγνεσθαι, διότι τὸ ἀναγίγνεσθαι περιέχει καὶ γίνεσθαι ἐν τῷ μέλλοντι καὶ φθεῖρεσθαι ἐν τῷ παρελθόντι. Ἐὰν ὡς θέσιν λάβωμεν τὸ ἀναγίγνεσθαι καὶ ὡς ἀντίθεσιν τὸ γίνεσθαι, τότε σύνθεσις αὐτῶν θὰ εἶναι τὸ φθεῖρεσθαι, διότι τὸ φθεῖρεσθαι περιέχει ἐν γίνεσθαι ἐν τῷ παρελθόντι καὶ ἐν ἀναγίγνεσθαι ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐὰν ὡς θέσιν λάβωμεν τὸ φθεῖρεσθαι καὶ ὡς ἀντίθεσιν τὸ ἀναγίγνεσθαι, τότε σύνθεσις αὐτῶν θὰ εἶναι τὸ γίνεσθαι, διότι τὸ γίνεσθαι περιέχει ἀναγίγνεσθαι ἐν τῷ παρελθόντι καὶ φθεῖρεσθαι ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἡ δυσκολία τῆς διανοίας νὰ νοήσῃ τὴν δημιουργίαν ὡς σύνθεσιν τῆς ὕλης, ἐνῶ εὐκολώτερον νοεῖ τὴν δημιουργίαν ὡς ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος, ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ὁ κόσμος ἐμφανίζεται μᾶλλον ὡς ἐν φθεῖρεσθαι, οὐχὶ ὡς ἐν γίνεσθαι, πᾶς δὲ ὁ πολιτισμὸς καὶ πᾶσα ἡ ἐπιστήμη ἔγκειται μᾶλλον εἰς τὴν ἔρευναν φθειρομένων, διαιρουμένων, ἀναλυομένων ἢ μεταμορφουμένων πραγμάτων, ὀλιγώτερον δὲ εἰς τὴν ἔρευναν γιγνομένων, πολλαπλασιαζομένων, συντιθεμένων ἢ μετουσιουμένων πραγμάτων. Οὕτω ἀναπηδᾷ ἢ ἀντίφασιν ὅτι τὸ γίνεσθαι εἶναι φθορὰ τοῦ πνεύματος, ἢ ἄλλως ἢ ὕλη εἶναι φθορὰ τοῦ πνεύματος, ἦτοι τὸ πνεῦμα φθειρόμενον ἀναλύεται εἰς ὕλην, ἐνῶ τὸ φθεῖρεσθαι εἶναι σύνθεσις τοῦ πνεύματος, ἢ ἄλλως τὸ πνεῦμα εἶναι γένεσις τῆς ὕλης, ἦτοι ἡ ὕλη γιγνομένη συντίθεται εἰς πνεῦμα. Συνελθόντι δ' εἰπεῖν, τὸ πνεῦμα φθείρεται εἰς ὕλην καὶ ἡ ὕλη γίγνεται ὡς πνεῦμα. Δεδομένου δὲ ὅτι ἡ μορφή γιγνομένη καθίσταται οὐσία⁹⁸, ἡ δὲ οὐσία φθειρομένη καθίσταται μορφή τὸ πνεῦμα εἶναι ἢ οὐσία καὶ ἡ ὕλη ἢ μορφή.

97. Βλ. γενικώτερον καὶ Hans Reichenbach, *Atome et Cosmos*, Trad. de M. Lecat. Τὸ γίνεσθαι καὶ φθεῖρεσθαι εἶναι σύμφωνα πρὸς τὰ ἀστροφυσικὰ δεδομένα καθὰ οὐχὶ ἐν χρόνῳ καὶ χώρῳ, ἀλλὰ μετὰ τοῦ χρόνου καὶ χώρου ἐπλάσθη ὁ Κόσμος, ὅστις βαίνων πρὸς τὸν τυχόν θερμικὸν θάνατον θὰ ἀναγεννηθῇ. Ἡ περίοδος γενέσεως καὶ φθορᾶς ὡς δεκνόμενον δὲν εἶναι ἡ πρώτη, οὔτε ἡ τελευταία.

Ἐξ ἄλλου τὸ γίνεσθαι εἶναι ἴσον πρὸς τὸ φθεῖρεσθαι, ταῦτα δὲ δὲν ταυτίζονται οὔτε εἰς τὴν Νόησιν, οὔτε εἰς τὴν δρᾶσιν. Ἄλλως παρὰ τὴν ἐπιφανειακὴν ριζικὴν διαφορὰν εἰς τὸ βάθος πανταχοῦ ὑπάρχει ἢ γίνεται μία ἰσότης ἢ ὁμοιότης, οὐχὶ δὲ ταυτότης. Οὕτω εἰς τὰ Μαθηματικά δὲν λέγομεν Α εἶναι Β, ἀλλὰ Α ἴσον Β καὶ μάλιστα διὰ τοῦ Συμβόλου =, ὅπερ δεικνύει τὴν ἰσόπλευρον καὶ ἀμπίπλευρον ὑπόστασιν τοῦ Παντός.

98. Πρβλ. προηγουμένην παράγρ. 13. Πρβλ. καὶ Ἀριστοτέλους, *Μεταφ.* IX, 6, 8.

Οὕτω ἐκ τοῦ πνεύματος ἢ τῆς οὐσίας δυνάμεθα νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν μορφήν καὶ τάνάπαλιν ἐκ τῆς ὕλης ἢ τῆς μορφῆς εἰς τὸ πνεῦμα ἢ τὴν οὐσίαν. Ὁ διαχωρισμὸς δὲ τῆς φθορᾶς καὶ γενέσεως εἶναι ἡ νόησις, ἐνῶ ὁ σύνδεσμος αὐτῶν εἶναι ἡ δρᾶσις. Οὕτω πᾶσα μὲν ἡ νόησις τείνει εἰς τὸ ἄπειρον ἐνῶ εἶναι πεπερασμένη, διότι τὸ ἄπειρον εἶναι ἡ αἰωνία καὶ ἄπειρος φθορὰ ἢ οὐσία, πᾶσα δὲ ἡ δρᾶσις τείνει εἰς τὸ μηδέν, διότι τὸ Μηδέν εἶναι πρόσκαιρος ἢ πεπερασμένη γένεσις ἢ μορφή. Ἡ ἐπαφὴ Μηδενὸς καὶ ἀπείρου ἐμφανίζεται ὡς μονὰς ἢ Ἐγώ. Οὕτω πᾶν πρᾶγμα εἶναι μία μονὰς, ἐν σύμπαν, οὗτινος οὐσία μὲν εἶναι τὸ ἄπειρον, μορφή δὲ τὸ Μηδέν. Οὕτω στατικῶς ἐμφανίζεται τὸ γίνεσθαι καὶ φθείρεσθαι ὡς φαινόμενον.

Δυναμικῶς ὁμως νοούμενον τὸ γίνεσθαι καὶ φθείρεσθαι ὡς πρᾶγμα, ἦτοι ὡς γένεσις καὶ φθορὰ, ἐμφανίζεται ὡς γένεσις μὲν ὅταν ἐκάστοτε συγκρούονται ἡ οὐσία ἢ τὸ πνεῦμα πρὸς τὴν μορφήν ἢ τὴν ὕλην καὶ τάνάπαλιν, δηλαδὴ ὅταν συγκρούονται αἱ ἐκάστοτε ἀντίρροποι ἢ ἀντίθετοι κινήσεις ἢ δυνάμεις, ὡς φθορὰ δὲ ὅταν συγκρούονται ἡ οὐσία ἢ τὸ πνεῦμα μεταξύ των ἢ ἡ μορφή ἢ ἡ ὕλη μεταξύ των, δηλαδὴ ὅταν συγκρούονται αἱ ἐκάστοτε πάλιν ἀντίθετοι καθιστάμεναι, τέως συγκρουσθεῖσαι ἀντίθετοι ἄλλ' ἴσαι δυνάμεις⁹⁹.

99. Βλ. γενικώτερον Lud. Busse, αἱ Κοσμοθεωρίαι τῶν μεγάλων φιλοσόφων τῶν νεωτέρων χρόνων, μεταφρ. Σ. Ν. Λαγοπάτη. Πρβλ. καὶ τὰς κατωτέρω συμβολικὰς γραφικὰς παραστάσεις περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς καὶ τὴν ἐκάστοτε ἀντίστροφον ἢ ἀντιφατικὴν πορείαν τοῦ πνεύματος ἢ οὐσίας πρὸς τὴν ὕλην ἢ μορφήν καὶ τάνάπαλιν, ὡς καὶ μεταξύ ἐκατέρων τούτων.

Σχῆμα πρῶτον. Γένεσις τῶν Ἐγῶ ἢ μονάδων διὰ τῆς μορφοποιήσεως τοῦ Μηδενὸς καὶ γένεσις τοῦ ἀπείρου διὰ τῆς οὐσιοποιήσεως τῶν μονάδων ἢ τῶν Ἐγῶ. Ἡ μορφο-

M = Μηδέν

E = Ἐγώ ἢ Μονὰς

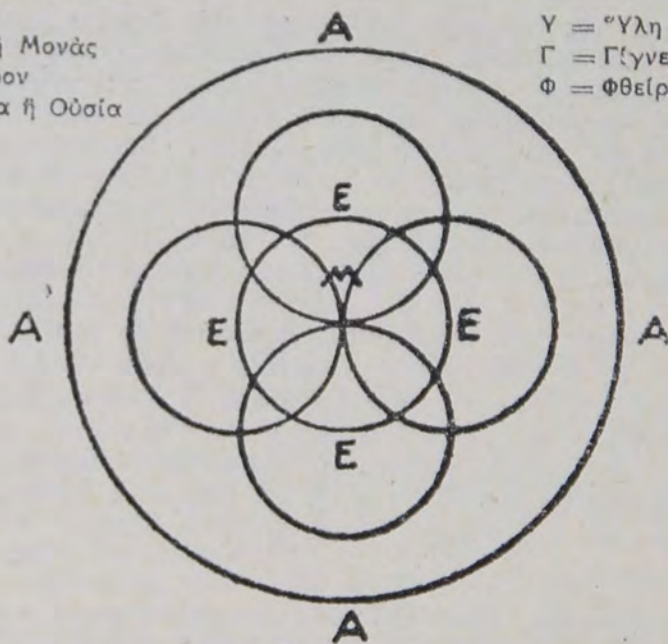
A = Ἄπειρον

Π = Πνεῦμα ἢ Οὐσία

Υ = Ὑλὴ ἢ Μορφή

Γ = Γίνεσθαι

Φ = Φθείρεσθαι

Ἡ Γένεσις

ποίησις πραγματοποιεῖται διὰ τῆς λογικῶς ἀναγκαίας ἀναπαραγωγῆς μιᾶς ἀναγκαίας ἀρχεγόνου μορφῆς. Ἡ οὐσιοποίησις πραγματοποιεῖται διὰ τῆς λογικῶς ἀναγκαίας ἀφ' ἐνὸς διακρίσεως καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐνώσεως ἢ ἐπεκτάσεως τῶν μορφοποιουμένων μονάδων ἢ Ἐγῶ.

Σχῆμα δεύτερον. Ἐμφάνισις τοῦ γίνεσθαι διὰ τῆς συγκρούσεως ἢ ἐνώσεως τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν ὕλην ἢ ἄλλως τῆς οὐσίας πρὸς τὴν μορφήν. Ἐμφάνισις τοῦ φθείρεσθαι διὰ τῆς συγκρούσεως ἢ διαχωρισμοῦ τοῦ πνεύματος καὶ ἑτέρου πνεύματος ἢ ὕλης καὶ ἑτέρας ὕλης, ἢ ἄλλως τῆς οὐσίας καὶ ἑτέρας οὐσίας ἢ τῆς μορφῆς καὶ ἑτέρας

τέλεσμα ἰσοῦται μὲ τὴν αἰτίαν, καὶ ἐμφανίζονται τὰ ἀξιώματα τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς μάζης.

Κατὰ τὴν σύγχρονον ὁμῶς πυρηνικὴν φυσικὴν ὡς ἐνέργεια μὲν νοεῖται τὸ σύνολον τῶν κινήσεων ἢ δυνάμεων ἃς πραγματοποιοῦσι τὰ εἰς ἕκαστον ἀτομικὸν πυρῆνα πρωτόνια καὶ νετρόνια μετὰ τῶν θετικῶς φορτισμένων ποζιτρονίων ἢ ἀρνητικῶς φορτισμένων ἠλεκτρονίων, ὡς μᾶζα δὲ νοεῖται τὸ σύνολον τῶν εἰς ἕκαστον πυρῆνα εὐρισκομένων πρωτονίων καὶ νετρονίων. Ἐκαστον δὲ τῶν σωματιδίων τούτων δύναται νὰ νοηθῇ ὡς ἕν Ἐγώ, ἢ ὄν, ἢ ἄλλως ὡς ἕν χωρικόν, χρονικόν καὶ λογικόν σημεῖον εἰς τὸ ἕκαστοτε συγκρουόμεναι αἱ ἀπειροί, αἰώνιοι καὶ ἴσαι δυνάμεις τοῦ Σύμπαντος πραγματοποιοῦσι τὰς νοουμένας καὶ φαινομένας ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, αἵτινες πάλιν μεταβάλλονται εἰς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας διὰ τῆς κινήσεως ἢ λειτουργίας τῶν σωματιδίων τούτων.

Οὕτω διὰ τοῦ ὅρου μὲν ἐνέργεια νοεῖται ἡ ἀέναντος καὶ ἴση δρᾶσις, διὰ τοῦ ὅρου δὲ μᾶζα ἡ ἀέναντος καὶ ἴση ἀντίδρασις, αἵτινες ἐξισορροποῦμεναι ἐμφανίζουσι μίαν ἀδράνειαν. Ἡ ἀδράνεια ὁμῶς αὕτη εἶναι σχετικὴ καὶ φαινομενικὴ διότι ὄντως καὶ ἡ μᾶζα ἐμφανίζεται ὡς συμπυκνωμένη τεραστία δύναμις ἐνεργείας ἐν καταστάσει ἰσορροπίας εὐρισκομένη, ἥτις εἰς τὴν παραμικρὰν ἐξωθεν ἢ ἔσωθεν προσθήκην ἢ ἀφαίρεσιν ἐνεργείας, μεταβάλλεται ἐν χρόνῳ ἢ μεταβάλλει θέσιν ἐν χώρῳ, δηλαδὴ διαταράσσεται ἡ ἰσορροπία τῆς καὶ τείνει πρὸς μίαν νέαν ἰσορροπίαν, καθοριζομένην ὑπὸ τῆς ἀπείρου καὶ αἰωνίας κινήσεως, ἥτις ἐν ἕκαστῳ χωρικῷ καὶ χρονικῷ σημείῳ ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν πολυποίκιλον μορφήν τῶν ἐχόντων ὠρισμένην κατεύθυνσιν ἀπείρων καὶ αἰώνιων καὶ ἴσων, ἄλλως λογικῶν δυνάμεων.

Ἡ λογικὴ ἀναγκαιότης καὶ ἡ ἐμπειρικὴ πραγματικότης δεικνύουσιν ὅτι μᾶζα καὶ ἐνέργεια ταυτίζονται, ἄλλως ἢ μᾶζα μεταβάλλεται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς ἐνέργειαν καὶ ἡ ἐνέργεια εἰς μᾶζαν, δηλαδὴ ὑπάρχει μόνον ἐνέργεια μεταβαλλομένη εἰς μᾶζαν διὰ τῆς ἐξισώσεως τῆς ἀρνητικῆς καὶ θετικῆς ἠλεκτρικῆς φορτίσεως τῶν σωματιδίων — κυμάτων, καθόσον ὁ ἠλεκτρισμὸς δύναται νὰ νοηθῇ ὡς ὁ παλμὸς τῆς ἀπείρου καὶ αἰωνίας κινήσεως. Ἀντιστρόφως ἢ μᾶζα μεταβάλλεται εἰς ἐνέργειαν διὰ τῆς ἀνισοποίησεως τῆς ἠλεκτρικῆς φορτίσεως τῶν σωματιδίων — κυμάτων.

Ἄλλὰ καὶ διαλεκτικῶς ἐὰν ὡς θέσιν λάβωμεν τὴν ἐνέργειαν καὶ ὡς ἀντίθεσιν τὴν μᾶζαν, ὡς σύνθεσιν θὰ ἔχωμεν τὴν ὕλην, διότι ἡ ὕλη εἶναι ἐνέργεια συνάμα καὶ μᾶζα. Ἐὰν ὡς θέσιν λάβωμεν τὴν ὕλην καὶ ὡς ἀντίθεσιν τὴν ἐνέργειαν, ὡς σύνθεσις θὰ εἶναι ἡ μᾶζα, διότι ἡ μᾶζα εἶναι ὕλη συνάμα καὶ ἐνέργεια. Ἐὰν δὲ ὡς θέσιν λάβωμεν τὴν μᾶζαν καὶ ὡς ἀντίθεσιν τὴν ὕλην, ὡς σύνθεσιν θὰ ἔχωμεν τὴν ἐνέργειαν, διότι ἡ ἐνέργεια εἶναι συνάμα μᾶζα καὶ ὕλη. Καταλήγομεν ὅθεν εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα.

Ὀντως τὸ κενὸν ἔχει ὡς ἀντίθεσιν τὸ πλήρες, τὸ δὲ ἐλάχιστον πλήρες εἶναι τὸ quantum. Ἡ σύνθεσις τοῦ κενοῦ καὶ τοῦ quantum εἶναι ἢ κινήσις ἢ ἐνέργεια, ἄλλως ὁ παλμὸς ἢ κυματισμὸς τοῦ κόσμου, τὰ μεταξὺ δὲ τῶν σωματιδίων — κυμάτων ἢ quanta κενά, εἶναι αἱ ἀνισότητες καὶ ἀνισορροπίαί. Ἡ σύνθεσις τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας μὲ τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς λειτουργία δηλαδὴ ὡς Γίγνεσθαι, φθείρεσθαι καὶ ἀναγίγνεσθαι. Ἡ λειτουργία δὲ αὕτη δεικνύει τὸν χρόνον καὶ τὸν ἴσον καὶ ἐπαληθεύει τὸν Λόγον, διότι ἄλλως δὲν γίνεται. Ἐξ ἄλλου ἢ τάσις τοῦ κενοῦ νὰ γίνῃ πλήρες εἶναι ἢ μᾶζα, ἢ τάσις δὲ τοῦ πλήρους νὰ γίνῃ κενὸν εἶναι ἢ ἐνέργεια.

Ἐὰν δὲ δυναμικῶς νοήσωμεν, συμπεραίνομεν ὅτι μᾶζα εἶναι σύνο-

λον ταχυτάτων κινήσεων ἰδίᾳ περιστροφικῶν, περὶ ἓν κέντρον ἢ περὶ ἓνα πυρῆνα ἐνεργείας, αἵτινες λόγω τῆς ταχύτητος αὐτῶν μᾶς ἐμφανίζουν ἓνα μορφήν, δηλαδή μίαν ὕλην, διότι ὁ ὀφθαλμὸς δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ τὰς καθ' ἑκάστον κινήσεις ἀλλὰ βλέπει ἓν σύνολον ὑποσταθερὰν μορφήν. Ὅσον δὲ ταχύτεραι ἢ περισσότεραι εἶναι αἱ κινήσεις, τόσον ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν εἰς τὸ περιβάλλον εἶναι μείζων, ἐκδηλουμένη διὰ τοῦ βάρους ἢ τῆς ἔλξεως.

Αἱ μᾶζαι δηλαδή ἢ ἄλλως, αἱ ὕλικαὶ μορφαί, εἶναι τὰ ὄντα ἐν καταστάσει ἰσοροπίας μὲν, ἀλλ' ἐν πορείᾳ πρὸς τὴν ἀνισοροπίαν τελοῦντα, αἱ δὲ ἐνέργειαι ἢ ἄλλως αἰπνευματικαὶ μορφαί εἶναι τὰ Δέοντα ἐν καταστάσει ἀνισοροπίας μὲν, ἀλλ' ἐν πορείᾳ πορείᾳ πρὸς τὴν ἰσοροπίαν. Ὡς δὲ ἡ ἐνέργεια καίτοι μὴ ὑλοποιηθεῖσα εἰς μᾶζαν ἐπιδρᾷ, οὕτω πολλῶ μᾶλλον ἢ μᾶζα δύναται νὰ ἐπιδρᾷ, ἐφόσον καὶ αὕτη εἶναι μίᾳ μᾶλλον συμπετυκνωμένη ἐνέργεια. Οὕτω ἐμφανίζεται ἡ ἀλληλεπίδρασις καὶ ἀλληλοσύγκρουσις ἐνεργειῶν καὶ μαζῶν ὡς προκαλοῦσα τὰ ὕλικά φαινόμενα. Διαφορὰ μεταξὺ ἐνεργείας καὶ μάζης εἶναι πυκνότης ἢ κατεύθυνσις τῶν κινήσεων, οὐχὶ δὲ οἰαδήποτε ἄλλη αἰτία. Οὕτω ὁ ἀνθρώπινος ὀφθαλμὸς βλέπει τὰς μὲν πυκνάς ἢ πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν κινήσεις, ὡς ὕλικά σώματα ἢ μάζας, τὰς δὲ ἀραιὰς κινήσεις ἢ πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις ὡς ἐνεργείας.

Προβάλλει ἤδη τὸ ἐρώτημα διατί αἱ κινήσεις τῶν ὕλικῶν ὄντων ἢ τῆς μάζης γενικῶς εἶναι περιστροφικαὶ¹⁰² εἰς ὃ δύναται νὰ δοθῇ ἡ ἀπάντησις ὅτι ἡ ἐνέργεια ἢ ἄλλως κίνησις προέρχεται ἐξ ὄλων τῶν σημείων τοῦ ἀπείρου, ἦτοι ἐξ ὄλων τῶν ἀπείρων κατευθύνσεων καὶ κατευθύνεται πρὸς πάσας τὰς ἀπείρους κατευθύνσεις. Οὕτω ἔχει ὅλας τὰς δυνατὰς κατευθύνσεις καὶ αὐτὰς τὰς ἀντιθέτους, αἵτινες ὡς ἐκ τοῦ ἀπείρου προερχόμενα εἶναι ἴσαι μεταξὺ τῶν καὶ συνεπῶς συγκρούμεναι περιστρέφονται, περιστρεφόμεναι δὲ ὑπόκεινται εἰς ἑτέρας κινήσεις κ.ο.κ. Ἡ ἰσότης αὕτη εἶναι λογικῶς καὶ ἐμπειρικῶς ἀναγκαία, διότι πᾶσα ἀπειρος ἀπόστασις εἶναι ἴση πρὸς πᾶσαν ἑτέραν ἀπειρον ἀπόστασιν, πᾶν δὲ σημεῖον ἐν τῷ ἀπείρῳ εὐρίσκειται ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ἀπείρου, διότι πέριξ αὐτοῦ ἐκτείνεται πανταχόθεν τὸ ἀπειρον ὅπερ εἶναι ἑνιαῖον λόγω καὶ πράγματι, συνεπῶς πᾶσα ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἐπιδρῶσα ἐνέργεια ἐκ τοῦ ἀπείρου, εἶναι ἴση πρὸς πᾶσαν ἄλλην¹⁰³. Οὕτω ἡ ἀπειρος καὶ αἰωνία κίνησις πανταχόθεν καὶ πάντοτε καὶ πάντως ἐρχομένη καὶ πανταχοῦ καὶ πάντοτε καὶ πάντως πορευομένη, δὲν ἐκμηδενίζεται, ἀλλ' ἀπλῶς ἀλληλεπιδρᾷται ἢ μεταβάλλεται, ἢ μεταβολὴ δὲ αὕτη σημαίνει συνεχῆ ἐν χώρῳ, διαρκῆ ἐν χρόνῳ καὶ πλήρη ἐν λόγῳ διατάραξιν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἰσοροπίας, ἦτοι ἓν ἀένανον, ἀναρχον καὶ ἀτελεύτητον καὶ λογικὸν γίνεσθαι.

Δεδομένου ὅθεν ὅτι ἡ ἀλληλεπίδρασις αὕτη τῶν κινήσεων ὅπουδήποτε ἐν τῷ ἀπείρῳ καὶ ἂν συμβῇ, θὰ εὐρίσκηται ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ἀπείρου, καθόσον πρὸς πάσας τὰς κατευθύνσεις θὰ ὑπάρχῃ ἀπειρον, ἦσοι ἴσαι κινήσεις ἢ δυνάμεις, δημιουργεῖται λόγω τῆς ἰσότητος τῶν ἀλληλεπιδρωμένων δυνάμεων μίᾳ περιστροφικῇ κίνησις, δηλαδή ἰσοροπία, πρὸς δὲ τὸ σχῆμα τῆς σφαίρας, ὅπερ ἀφ' ἐνὸς συμβολίζει τὴν ἰσότητα τῶν δυνάμεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἰσοροπίαν τῶν κινήσεων, καὶ οὕτω ἐμφανίζεται ἡ περιστροφικὴ κίνησις ὡς ἀρχικὴ μορφή πάσης δημιου-

102. Πρβλ. καὶ Ν. Ostwald, Die Energetik, Β' ἔκδ. 1912. Ἰδίᾳ δὲ L. de Broglie, La physique nouvelle et les quanta, Paris 1937, ἰδίᾳ σελ. 131 κ. ἔ.

103. Πρβλ. καὶ Π. Γ. Φαρμακοπούλου, Ὁ πόλεμος οὐσία τῆς Πολιτείας, Ἀθήναι 1940, ὑπόσημ. 4. Βλ. σχετικῶς καὶ ὑπόσημ. 110.

γίας. Ὡς δὲ πᾶν ὄν εὐρίσκεται πάντοτε ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ἀπείρου, οὕτω εὐρίσκεται πάντοτε καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς αἰωνιότητος, διότι πανταχόθεν ἐκτείνεται ὁ ἀπείρος χρόνος, δηλαδή ἡ δυνατότης ἀπείρων κινήσεων, καὶ οὕτω ἐμφανίζεται ἐν διαρκῆς παρὸν μὲ ἴσον ἐκάστοτε παρελθὸν καὶ μέλλον. Ὡς δὲ πᾶν ὄν εὐρίσκεται πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ἀπείρου καὶ τῆς αἰωνιότητος, οὕτω εὐρίσκεται πάντοτε καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ Λόγου, διότι πανταχόθεν ἐκτείνεται ὁ αὐτὸς λόγος ἢ πανταχόθεν συγκρατεῖ αὐτὸ ὁ αὐτὸς Λόγος καὶ οὕτω νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς ἐν ἴσον καὶ ἰσορροπῶν ἄλλως λογικὸν ὄν ἢ σημείον. Τοῦτο δὲ διότι ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία εἶναι ἡ μοναδικὴ οὐσία τῆς λογικῆς, λογικὴ δὲ σημαίνει ἰσότης καὶ ἰσορροπία.

Οὕτω πᾶσα μεταβολὴ μάζης ἢ ἐνεργείας, δημιουργεῖ αὐτοστιγμεί, αὐτομάτως καὶ παραχρῆμα ἐτέραν ἰσορροπίαν, ἢ δὲ πρὸ τοῦ Ἐγὼ ἐμφανιζομένη ἀνισότης ἢ ἀνισορροπία εἶναι ἀπλῶς φαινομενικὴ καὶ οὐχὶ πραγματικὴ, εἶναι ἀπλῶς πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη καὶ οὐχὶ αἰωνία καὶ ἀπείρος.

Ἡ ἀνισότης ἀντιτίθεται οὐ μόνον εἰς τὴν δυναμικὴν νόησιν καὶ τὴν παγκόσμιον ἰσορροπίαν ἀλλὰ καὶ εἰς ἑαυτήν, διότι εἶναι ἀδύνατος. Πᾶν πρᾶγμα ἐν τῷ ἀπείρῳ κόσμῳ καθίσταται δυνατόν μόνον ἐὰν πανταχόθεν ὑποβαστάζεται ἢ πιέζεται ὑπὸ ἴσων δυνάμεων, τηρουσῶν τὴν ἰσορροπίαν, πᾶσα δὲ διατάραξις αὐτῶν ἐπιφέρει νέαν ἰσορροπίαν λόγῳ τῆς βασικῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος. Ἐν ᾧ ὁ θεὸς ἢ κίνησις αἰωνίως ἰσορροπεῖται, ἢ ἰσορροπία αἰωνίως κινεῖται, ὡς ἐν ᾧ ἢ νόησις αἰωνίως ἰσοῦται, ἢ ἰσότης αἰωνίως νοεῖται.

Οὕτω κίνησις καὶ ἰσορροπία εἶναι αἰωνίως αἰώνια καὶ αἰωνίως πρόσκαιρα καὶ αἰωνίως λογικά, ἀέναα ὁμοῦ πάντοτε. Οὕτω ἢ μὲν κίνησις αἰωνίως ἰσορροπεῖται διότι ἐκάστοτε δέχεται ἴσας δυνάμεις ἐξ ὄλων τῶν σημείων τοῦ ἀπείρου, ἢ δὲ ἰσορροπία διαρκῶς κινεῖται διότι ἐκάστοτε εὐρίσκεται εἰς διάφορον κέντρον τοῦ ἀπείρου. Οὕτω ἢ κίνησις ἔχει κατευθύνσεις, ὡς ἰσότης μὲν ἐκ τῶν περιφερειῶν πρὸς τὰ κέντρα, ὡς ἰσορροπία δὲ ἐκ τῶν κέντρων πρὸς τὰς περιφερείας. Ἡ κίνησις ἐξ ἄλλου ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐνέργειαν, ἢ δὲ ἰσορροπία πρὸς τὴν μάζαν, αἵτινες συνεχῶς διαφέρουν καὶ συνεχῶς εἶναι ἴσαι.

§ 17. ΠΡΑΓΜΑ καὶ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΝ

Πρὸ τῆς νοήσεως ὡς πρᾶγμα μὲν ἐμφανίζεται πᾶν γινόμενον ἐν χώρῳ, ὡς φαινόμενον δὲ πᾶν γινόμενον ἐν χρόνῳ. Τὸ Ἐγὼ διακρίνει πράγματα τεταγμένα ἐν τῷ χώρῳ, δηλαδή ὑπάρχοντα κατὰ τάξιν τινα καὶ παρ' ἄλληλα ἐν τῷ χώρῳ καὶ φαινόμενα συμβαίνοντα ἀλληλοδιαδόχως κατὰ τάξιν τινα καὶ ἐπ' ἄλληλα ἐν τῷ χρόνῳ. Κατ' ἄλλην ὀρολογίαν, πρᾶγμα εἶναι οὐχὶ ὅ,τι γίγνεται ἐν χώρῳ, ἀλλ' ὅ,τι ὑπάρχει καθ' ἑαυτὸ καὶ αἰωνίως, ἐκτὸς χώρου καὶ χρόνου, δηλαδή ὅ,τι εἶναι ἀπολύτως. Φαινόμενον δὲ εἶναι οὐχὶ ὅ,τι γίγνεται ἐν χρόνῳ, ἀλλ' ὅ,τι ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις μας ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ, δηλαδή παρηλλαγμένον ὑπὸ τῶν ἐποπτεῖων τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου καὶ τῶν κατηγοριῶν τῆς νοήσεως¹⁰⁴, δηλαδή ὅ,τι φαίνεται σχετικῶς. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην γνωρίζομεν τὰ φαινόμενα καὶ οὐχὶ τὰ πράγματα καθ' ἑαυτά.

Ἄς ἀρχίσωμεν ἤδη ἐκ τοῦ Ἐγὼ. Τὸ Ἐγὼ εἶναι καὶ γίγνεται ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ, πνευματικῶς μὲν ὡς νοοῦν καὶ νοούμενον, ὑλικῶς δὲ ὡς ἐνεργοῦν καὶ πάσχον ἢ πραγματοῦν καὶ πραγματούμενον καὶ νοεῖ

104. Βλ. σχετικῶς I m. Kant, Kritik der Reinen Vernunft.

τὰ ἐν χώρῳ πράγματα καὶ ἐν χρόνῳ φαινόμενα, ἐφόσον ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις του. Τὰ πράγματα ταῦτα καὶ τὰ φαινόμενα εἶναι τὸ Μὴ Ἐγώ. Οὕτω τὸ Ἐγὼ εἶναι μία ἄρνησις τοῦ Σύνπαντος, τὸ δὲ Μὴ Ἐγὼ μία θέσις τοῦ Σύνπαντος, ἢ ἄρνησις δὲ τῆς ἀρνήσεως τοῦ Σύνπαντος εἶναι ἢ νόησις μὲν πνευματικῶς, ἢ δρᾶσις δὲ ὑλικῶς. Ἐκαστον ὁμῶς Ἐγὼ ὡς καὶ ἕκαστον Μὴ Ἐγὼ εἶνε ἐν χώρῳ καὶ γίγνεται ἐν χρόνῳ, ἐνέχει δηλαδὴ μίαν ἀντίφασιν, εἶνε συγχρόνως καὶ γίγνεται, ὑπάρχει ὡς πρᾶγμα παραπλεύρως εἰς ἕτερον πρᾶγμα καὶ ἐξαφανίζεται ὡς φαινόμενον ὕστερον ἀπὸ προηγούμενον φαινόμενον. Εἶναι δηλαδὴ ἔν με δύο ὄψεις, εἶναι καὶ δὲν εἶναι, γίγνεται καὶ φθίρεται, εἶναι καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο, ἄλλως ἐνέχει ἐν ἑαυτῷ τὴν ἔννοιαν τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, ἦτοι ἐνῶ εἶναι δὲν θὰ εἶναι καὶ ἐνῶ ἦτο δὲν εἶναι. Οὕτω ἐμφανίζει μίαν διπλὴν φάσιν, ἄλλως μίαν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν. Ἐκαστον δηλαδὴ πρᾶγμα βαθέως νοούμενον εισδύει καὶ αὐτὸ βαθύτατα εἰς τὴν νόησιν καὶ προσβάλλει αὐτὰς τὰς ρίζας τῆς, καταρρίπτει αὐτοὺς τοὺς νόμους τῆς στατικῆς νοήσεως, ὑφ' ὧν κοινῶς διέπεται¹⁰⁵. Οὕτω γνωρίζομεν τὰ φαινόμενα καὶ οὐχὶ τὰ πράγματα καθ' ἑαυτά, διότι ὄντως τὰ πράγματα εἰσέρχονται εἰς τὴν διάνοιαν ἡμῶν παρηλλαγμένα ὑπὸ τῶν ἐποπτεῖων τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου καὶ τῶν κατηγοριῶν τῆς νοήσεως. Ἐρωτᾶται ὁμῶς διατί τὰ πράγματα παραλλάσσονται; ἀρέσκονται τάχα νὰ μᾶς ἀπατώσιν ἢ ἡμεῖς ἀπατώμεθα καὶ τὰ παραλλάσσομεν;

Ἀνωτέρω¹⁰⁶ διακρίνοντας τὴν στατικὴν ἀπὸ τὴν δυναμικὴν νόησιν, ἀντελήφθημεν ὅτι νοοῦμεν τὰ πράγματα συνήθως στατικῶς, διὰ στιγμιότητων ἢ σταθερῶν τινῶν μορφῶν παραλλήλως ἢ ἐπ' ἀλλήλως, συλλαμβανόμενων οὕτως εἰπεῖν κινήματογραφικῶς, οὐχὶ δὲ δυναμικῶς, διὰ τῆς συμμετοχῆς ἡμῶν εἰς τὴν κίνησιν των, ὑφ' ὅλας τὰς μορφὰς καὶ τὰς οὐσίας των, ἦτοι ἐν τῇ ροῇ των καὶ δι' ὡς αἰώνια ἀντίρροπα ἢ καὶ ὁμόρροπα ρεύματα. Οὕτω νοοῦμεν τὸ πρᾶγμα ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ, ἐνῶ ὁ χώρος καὶ ὁ χρόνος εἶναι ἐν τῷ πρᾶγματι. Νοοῦμεν τὰ πράγματα διὰ τῶν κατηγοριῶν, ἐνῶ αἱ κατηγορίαι νοοῦνται ἢ δημιουργοῦνται διὰ τῶν πραγμάτων, ἦτοι δὲν ὑπάγονται τὰ διδόμενα τῆς ἐμπειρίας εἰς τοὺς τύπους τῆς νοήσεως, ἀλλ' οἱ τύποι τῆς νοήσεως παρέχονται ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας, ὡς στατικοὶ τύποι νοήσεως. Τὸ πρᾶγμα δηλαδὴ ἐκάστοτε καὶ συνεχῶς ἐκτείνεται πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἐκδιώκει ἕτερα πράγματα, συσπειροῦται περὶ ἑαυτὸ καὶ ἐκδιώκεται ὑπὸ ἐτέρων πραγμάτων, ἄλλως κινεῖται ἐκτοπιζόμενον καὶ ἐκτοπιζόμενον. Ἐμφανίζεται δηλαδὴ καὶ ἐξαφανίζεται, ἀλλὰ κάθε ἐμφάνισις του εἶναι ἐξαφάνισις ἄλλου καὶ κάθε ἐξαφάνισις του εἶναι ἐμφάνισις ἄλλου. Ὅταν ἐμφανίζεται δημιουργεῖ εἰς τὸ Ἐγὼ τὴν ἔννοιαν ἢ τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ χώρου, ὅταν ἐξαφανίζεται δημιουργεῖ τὴν ἔννοιαν ἢ τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ χρόνου. Χῶρος ὄθεν καὶ χρόνος δὲν ὑπάρχουν, ἀλλὰ πράγματα ἀενάως ρέοντα πρὸ τοῦ Ἐγὼ, ὅπερ καὶ αὐτὸ ρέει μετ' αὐτῶν, μὲ διάφορον ταχύτητα καὶ κατ' ἄλλην διεύθυνσιν. Οὕτω κινοῦνται αἰώνια καὶ ἄπειρα ρεύματα, ἅτινα ὅταν μὲν εἶναι ὁμόρροπα καὶ ἰσοταχῆ δημιουργοῦν τὸ φαινόμενον τοῦ χώρου, ὅταν δὲ ἀντίρροπα καὶ ἀνισοταχῆ δημιουργοῦν τὸ φαινόμενον τοῦ χρόνου. Οὕτω ὁσάκις εἶναι ὁμόρροπα δημιουργοῦν τὰς κατηγορίας τῆς στατικῆς νοήσεως, ὁσάκις δὲ εἶναι ἀντίρροπα δημιουργοῦν τὰς ἰδέας αἵτινες εἶναι ἀσύλληπτοι στατικῶς, δυνάμεναι μόνον δυναμικῶς νὰ καθορισθῶσιν ὑπὸ τοῦ λόγου.

105. Οὕτω ὁ Καντ (βλ. μνημονευθέν ἔργον του), ἐδημιούργησε μίαν διέξοδον διὰ παραιτήσεως, δι' ὁμολογίας μιᾶς χρεωκοπίας τοῦ νοῦ, μὴ δυναμένου κατ' αὐτὸν νὰ γνωρίσῃ τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ (Das Ding an sich).

106. Βλ. ἀνωτέρω παραγρ. 6 καὶ 7 ὡς καὶ Η. Bergson, L'evolution créatrice.

Ἡ ἀπειρία τῶν ὁμορρόπων ρευμάτων ἢ κινήσεων δημιουργεῖ τὰς κατηγορίας τῆς ποσότητος, ἢ αἰωνιότητος αὐτῶν τὰς κατηγορίας τοῦ τρόπου, ἢ λογικότητος αὐτῶν τὰς κατηγορίας τῆς σχέσεως, καὶ ἢ διάρκειά των τὰς κατηγορίας τῆς ποιότητος. Ἄλλὰ καὶ διαλεκτικῶς, ἐὰν ὡς θέσιν λάβωμεν τὸ Ἐγὼ καὶ ὡς ἀντίθεσιν τὸ φαινόμενον, τότε ὡς σύνθεσιν θὰ ἔχωμεν τὸ πρᾶγμα, διότι τὸ πρᾶγμα περιέχει καὶ τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ φαινόμενον, ἢ ἄλλως τὴν τε νόησιν καὶ δρᾶσιν. Ἐὰν ὡς θέσιν λάβωμεν τὸ πρᾶγμα καὶ ὡς ἀντίθεσιν τὸ Ἐγὼ, τότε ὡς σύνθεσιν θὰ ἔχωμεν τὸ φαινόμενον, διότι τὸ φαινόμενον περιέχει καὶ τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ πρᾶγμα. Ἐὰν ὡς θέσιν λάβωμεν τὸ φαινόμενον καὶ ὡς ἀντίθεσιν τὸ πρᾶγμα, ὡς σύνθεσιν θὰ ἔχωμεν τὸ Ἐγὼ, διότι τὸ Ἐγὼ περιέχει καὶ πρᾶγμα καὶ φαινόμενον. Οὕτω μία ἄπειρος καὶ αἰωνία, συνεχῆς καὶ διαρκῆς κίνησις ἐμφανίζεται πρὸ τοῦ Ἐγὼ, ὅπερ ἀδυνατεῖ νὰ τὴν συλλάβῃ, νὰ τὴν σταματήσῃ, δι' ὃ νοεῖ αὐτὴν ἢ ὡς αἰώνιον εἶναι ἤτοι ὡς πρᾶγμα, ἢ ὡς στιγμιαῖον γίνεσθαι ἤτοι ὡς φαινόμενον. Τὸ πεπερασμένον Ἐγὼ δηλαδὴ προσπαθεῖ προσκαίρως νὰ ἀκίνητοποιήσῃ τὴν ἄπειρον καὶ αἰωνίαν κίνησιν, ἵνα τὴν νοήσῃ, ἀδυνατεῖ ὅμως νὰ πράξῃ τοῦτο καὶ δημιουργεῖ τὰς πλάνους τῶν ἐποπειῶν καὶ τῶν κατηγοριῶν ἤτοι ὄνειρα καὶ φαντάσματα. Ἀδυνατεῖ δέ, διότι οὐ μόνον τὰ πάντα κινουῦνται, ἀλλὰ καὶ τὸ Ἐγὼ ὁμοίως κινεῖται, ἄρα καὶ τὸ Μὴ Ἐγὼ. Ἀκινήσις δὲ καὶ κίνησις εἶναι μία φαινομενικὴ ἀντίφασις.

Ὅντως πρᾶγμα καὶ φαινόμενον εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ μὲν πρᾶγμα εἶναι μόριον ἢ σημεῖον τοῦ γίνεσθαι, τὸ δὲ φαινόμενον εἶναι εἰκὼν ἢ στιγμή τοῦ γίνεσθαι. Σημεῖα ὅμως καὶ στιγμαὶ δὲν ἀλληλονοοῦνται, ἀλλὰ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ, ἅτινα ἔχουσι μεταξύ των μία σχέσιν ἢ ἓνα σύνδεσμον, τὸν Λόγον. Οὕτω τὸ μὲν Ἐγὼ εἶναι σημεῖον καὶ στιγμή, τὸ δὲ Μὴ Ἐγὼ, τὸ σύνολον τῶν σημείων καὶ στιγμῶν ἤτοι ἄπειρον καὶ αἰωνιότης. Οὕτω χωρὸς καὶ χρόνος εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὁ χωρόχρονος¹⁰⁷, πρᾶγμα δὲ καὶ φαινόμενον εἶναι ὡσαύτως ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὁλικῶς μὲν ἢ ἀέναντος κινήσις ἢ ἐνέργεια, πνευματικῶς δὲ ὁ Λόγος. Ὡς βασικὴ δὲ πνευματικὴ πλάνη ἐμφανίζεται πάλιν ἢ στατικότης τῆς νοήσεως, διότι τὰ Ἐγὼ εἶναι φαινομενικῶς ἀκίνητοποιούμενα μόρια ἢ σημεῖα, ἅτινα ἐμφανίζονται ὡς σημεῖα ἢ μόρια, διότι περιστρέφονται ἢ στροβιλίζονται περὶ ἑαυτά, καὶ ἅτινα διὰ τῆς φαινομενικῆς ἀκινήσεως των ἢ ἐξωτερικῆς μορφῆς των, ἀντιδιαστέλλονται πρὸς τὴν πραγματικὴν κίνησιν, ὡς στιγμαὶ πρὸ τῆς αἰωνιότητος καὶ ὡς μόρια ἢ σημεῖα πρὸ τοῦ ἀπείρου, εἴτε τοῦτο νοεῖται ὡς ἀπεριόριστον, εἴτε τοῦτο νοεῖται ὡς ἀπροσδιόριστον. Μόνον ὅθεν ὅταν μεταβάλλωμεν τὴν νόησιν ἡμῶν ἀπὸ στατικὴν εἰς δυναμικὴν καὶ παραιτηθῶμεν τῶν νόμων τῆς λογικῆς, δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν ἀμυδρῶς τὴν ἔννοιαν τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων.

Οὕτω πᾶν φαινόμενον εἶναι πρᾶγμα στιγμήαιον καὶ πᾶν πρᾶγμα εἶναι αἰώνιον φαινόμενον. Τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ Μὴ Ἐγὼ πράγματι κινουῦνται, διακρίνονται δὲ διὰ τῆς φαινομενικῆς ἀκινήσεως ἢ διαφόρου κινήσεως τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὸ ἕτερον, δεδομένου δὲ ὅτι τὸ Ἐγὼ εἶναι τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον, τὸ δὲ Μὴ Ἐγὼ τὸ αἰώνιον καὶ ἄπειρον, τὸ Ἐγὼ εἶναι φαινόμενον καὶ τὸ Μὴ Ἐγὼ πρᾶγμα. Τελικῶς ὅθεν πᾶν μὲν πρᾶγμα εἶναι σύμπλεγμα κινήσεων αἰωνίως ἐκ τοῦ ἀπείρου ἐρχομένων καὶ πρὸς τὸ ἄπειρον ἀπερχομένων, οὕτως ὥστε αἱ κινήσεις αὗται μεταβι-

107. Βλ. καὶ Α. Einstein, über die Spezielle und die Allgemeine Relativitäts-Theorie, 1922. H. Weyl, Raum, Zeit und Materie, 1923. Τοῦ αὐτοῦ, Die Heutige Erkenntnis Lage in der Mathematik, 1926. Τοῦ αὐτοῦ, Was ist Materie, 1924. W. Gent, Raum und Zeitphilosophie des 19 Jahrhunderts, Bonn 1931. Emile Borel, L'Espace et le Temps. Ἡ διάκρισις εἰς Ἄπειρον καὶ Αἰωνιότητα γίνεται χάριν τῶν στατικῶς νοούντων.

βάζονται ἀπὸ ἐνὸς πράγματος εἰς ἕτερον ὡς πολυποίκιλον παγκόσμιον ρευστόν, ὅπερ πολυτρόπως συνδέει πάντα τὰ πράγματα καὶ ἐπιδρᾷ ἐπ' αὐτῶν, πᾶν δὲ φαινόμενον εἶναι ἢ συνεχῆς καὶ διαρκῆς ἐν ἐκάστῳ σημείῳ καὶ ἐν ἐκάστη στιγμῇ ἔλευσις καὶ ἀπέλευσις τῶν κινήσεων τούτων. Τὸ παγκόσμιον τοῦτο ρευστόν ἀναλόγως τῆς ταχύτητος ἢ τοῦ ρυθμοῦ ἢ τῆς συχνότητος ἢ τῆς φορᾶς ἢ τοῦ καμπυλογράμμου ἢ τοῦ παλμικοῦ τῆς κινήσεως ἐμφανίζεται ὅτε μὲν ὡς φῶς, ὅτε δὲ ὡς ἦχος, ὅτε δὲ ὡς ἑλιξ ὅτε δὲ ὡς ἠλεκτρισμός, ὅτε ὡς μαγνητισμός κ.ο.κ.

Τέλος τὰ ἐν χώρῳ πράγματα καὶ τὰ ἐν χρόνῳ φαινόμενα δὲν φαίνονται μόνον, ἀλλὰ καὶ νοοῦνται. Δὲν γίνονται δηλαδή μόνον εἰς τὸ Μὴ Ἐγώ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Ἐγώ. Οὕτω νοούμενον εἶναι τὸ ἐν λόγῳ γίνεσθαι, φαινόμενον τὸ ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ γίνεσθαι, ὅπερ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην περιλαμβάνει καὶ τὸ πρᾶγμα. Πραγματικότης ὅθεν εἶναι τὰ ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ γιγνόμενα, ἀναγκαιότης δὲ τὰ ἐν λόγῳ γιγνόμενα, τὸ σύνολον δὲ τῆς πραγματικότητος καὶ ἀναγκαιότητος ἀπαρτίζει τὸν λογικὸν κόσμον ἢ Λόγον, ὅστις εἶναι κατὰ χῶρον ἄπειρος κατὰ χρόνον αἰώνιος καὶ κατὰ λόγον ἀπόλυτος.

§ 18. ON καὶ ΔΕON

Βασικὸν πρόβλημα τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως καὶ δράσεως ἢ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν γένει, εἶναι τὸ Ὀν, δηλαδή τὸ τί εἶναι ἢ γίνεσθαι, καὶ τὸ Δέον, δηλαδή τὸ τί πρέπει νὰ εἶναι ἢ νὰ γίνεσθαι. Ἴνα ἅπαξ, ἔτι ἀντιληφθῶμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ Ὀντος τοῦ Δέοντος καὶ τοῦ Μὴ Ὀντος, ἄς ἐξετάσωμεν πρῶτον ταῦτα διαλεκτικῶς.

Ἐὰν ὡς θέσιν λάβωμεν τὸ Μὴ Ὀν, ὡς ἀντίθεσιν δὲ τὸ Ὀν, τότε σύνθεσις αὐτῶν θὰ εἶναι τὸ Δέον, διότι τὸ Δέον ὡς παρελθὸν μὲν εἶναι Μὴ Ὀν, ὡς μέλλον δὲ εἶναι Ὀν. Ἐὰν ὡς θέσιν λάβωμεν τὸ Δέον, ὡς ἀντίθεσιν δὲ τὸ Μὴ Ὀν, τότε σύνθεσις αὐτῶν θὰ εἶναι τὸ Ὀν, διότι τὸ Ὀν ὡς παρελθὸν μὲν εἶναι Δέον, ὡς μέλλον δὲ μὴ Ὀν. Ἐὰν ὡς θέσιν λάβωμεν τὸ Ὀν, ὡς ἀντίθεσιν δὲ τὸ Δέον, τότε σύνθεσις τῶν θὰ εἶναι τὸ Μὴ Ὀν, διότι τὸ Μὴ Ὀν ὡς παρελθὸν μὲν εἶναι Ὀν, ὡς μέλλον δὲ Δέον.

Δυναμικῶς ἐὰν τὸ Μὴ Ὀν θεωρήσωμεν ὡς φαινόμενον, τὸ δὲ Ὀν ὡς πρᾶγμα ἐμφανιζόμενον καὶ ἐξαφανιζόμενον, τότε τὸ Μὴ Ὀν εἶναι μίᾳ ὄψις πράγματος. Τὸ Ὀν ἐμφανίζεται καὶ ἐξαφανίζεται μόνον διὰ τῆς κινήσεως, ἄρα τὸ κινούμενον Ὀν, εἶναι συγχρόνως Ὀν καὶ Μὴ Ὀν, καθόσον ἀκίνητον Ὀν ἀντιφάσκει εἰς ἑαυτό, διότι δὲν θὰ ἦτο Ὀν, ἀλλὰ Μὴ Ὀν, ὥστε τὸ Ὀν εἶναι κατ' ἀνάγκην κινήτον. Τὸ Μὴ Ὀν ἐξ ἄλλου οὔτε κινήτον εἶναι οὔτε ἀκίνητον, διότι ἂν μὲν εἶναι κινήτον γίνεσθαι Ὀν, ἂν δὲ ἀκίνητον, θὰ προϋπέθεται κίνησιν, ἄρα θὰ ἦτο ὡσαύτως Ὀν ἰοῦθ. Τὸ Μὴ Ὀν ὅθεν εἶναι ἀδύνατον διὰ τὸν κόσμον ὅστις ἐμφανίζεται πρὸ τοῦ Ἐγώ, ἐνῶ τὸ Ὀν εἶναι τὸ μόνον δυνατόν. Μὴ Ὀν κατὰ δυναμικὴν ἔννοιαν, σημαίνει μὴ γίνεσθαι ἢ μὴ φθείρεσθαι, προσθήκην δηλαδή εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ γίνεσθαι ἢ τοῦ φθείρεσθαι μιᾶς ἀρνήσεως. Ἀρνήσεις ὅμως ἄνευ ἀντικειμένου, εἶναι μορφή χωρὶς οὐσίαν, εἶναι περιέχον ἄνευ περιεχομένου. Ἐν καθαρὸν Μὴ εἶναι ἄνευ ἐννοίας, ἔχει ἀνάγκην προσδιορισμοῦ, ἔχει ἀνάγκην Δέοντος. Ποῖον εἶναι τώρα τοῦτο τὸ Δέον;

Ὅταν εἰς τὴν θέσιν θέτωμεν στατικῶς μίαν ἀρνήσιν, ἦτοι εἰς τὸ εἶναι ἢ Ὀν θέτομεν ἐν Μὴ, τότε τὸ εἶναι ἢ Ὀν καθίσταται Μὴ εἶναι ἢ Μὴ Ὀν, ὅπερ εἶναι οὐχὶ κάτι ἀπολύτως ἀνύπαρκτον, ἀλλὰ κάτι ποῦ ὑπῆρξε, ἐν τῷ Ὀν. Ἀντιθέτως ὅταν δυναμικῶς εἰς τὸ γίνεσθαι θέτομεν ἐν Μὴ,

τὸ μὴ γίνεσθαι τοῦτο σημαίνει φθείρεσθαι, διότι ἡ ἀένας κίνησις, δὲν παύει, δὲν μεταβάλλεται εἰς ἀκίνησιαν, ἀλλ' ἀπλῶς μεταβάλλεται εἰς ἑτέραν κίνησιν. Δὲν εἶναι ὄθεν νοητόν, οὔτε δυνατόν, ἔν Μὴ γίνεσθαι, ὅπερ δὲν εἶναι φθείρεσθαι, δὲν εἶναι δηλαδὴ νοητή, οὔτε δυνατὴ μία ἀποκρυσταλλωμένη καὶ παγία ἰδέα καὶ διη ἀνευ περιεχομένου. Ὅθεν τὸ Δέον τοῦ γίνεσθαι εἶναι τὸ φθείρεσθαι, τὸ Δέον τοῦ ὄντος εἶναι τὸ Μὴ ὄν. Τὸ Δέον ἀντιθέτως τοῦ Μὴ φθείρεσθαι εἶναι τὸ γίνεσθαι καὶ τὸ Δέον τοῦ Μὴ ὄντος εἶναι τὸ ὄν.

Τὸ Δέον ὄθεν ὑπάρχει καὶ εἰς τὸ Μὴ ὄν καὶ εἰς τὸ ὄν, εἶναι τὸ μόνον αἰώνιον, ἀπειρον καὶ λογικόν, ἢ κοινὴ οὐσία ὄντος καὶ Μὴ ὄντος, μὲ τὴ διαφορὰν ὅτι τὸ ὄν εἶναι τὸ φαινόμενον, τὸ στιγμιαῖον γίνεσθαι ἢ φθείρεσθαι, ἔνῳ τὸ Δέον εἶναι τὸ πρᾶγμα, τὸ αἰεὶ καὶ πανταχοῦ γίνεσθαι ἢ αἰεὶ καὶ πανταχοῦ φθείρεσθαι, τὸ αἰεὶ καὶ πανταχοῦ ὄν, τὸ αἰεὶ καὶ πανταχοῦ Μὴ ὄν. Δηλαδὴ τὸ Δέον εἶναι ἔν πρέπει ὅπερ πανταχοῦ καὶ πάντοτε ὑπάρχει, ὑπῆρχε καὶ θὰ ὑπάρχη, ὅπερ μόλις πραγματωθῆ καθίσταται ἔν νέον πρέπει, διότι οὐδέποτε παύει ἢ ἀένας κίνησις ἢ περατοῦται τὸ ἀπειρον ἢ λήγει ἢ αἰωνιότης ἢ πληροῦται ὁ Λόγος.

Τὸ ὄν ὅπερ ἀρνεῖται τὸ ἑαυτοῦ Δέον καθίσταται Μὴ ὄν, εἴτε θέλει εἴτε δὲν θέλει, ἵνα ἀναγεννηθῆ ὡς νέον ὄν, ὅπερ ἀναγκαιῶς θὰ πραγματώσῃ τὸ ἑαυτοῦ Δέον. Ἡ ἀναγέννησις αὕτη τοῦ ὄντος καὶ πραγμάτων τοῦ Δέοντος θὰ γίνῃ ὁπωσοῦν καποῦ ἔν τῳ ἀπείρῳ, κάποτε ἔν τῇ αἰωνιότητι καὶ κάπως ἔν λόγῳ ἵνα ἐπαληθευθῆ τὸ Δέον καὶ συνάμα δικαιωθῆ τὸ ὄν.

Ἐννοήσαμεν ὄθεν ἤδη ὅτι τὸ Μὴ ὄν ἢ τὸ Μηδὲν εἶναι κάτι πλέον

Cros. Ὡσαύτως Marcel Boll, Les deux Infinis, Paris 1938. Ἡ διαφορὰ τοῦ Ἐγὼ ἀπὸ τὸ ὄν εἶναι ὅτι τὸ μὲν Ἐγὼ εἶναι κάτι Νοοῦν καὶ νοούμενον, ἔνῳ τὸ δν εἶναι κάτι ἐνεργοῦν καὶ πάσχον ἢ πραγματοῦν καὶ πραγματοῦμενον. Ἐξ ἄλλου ὡς Ἐγὼ νοεῖται κάτι ἀέναντος γιγνόμενον ἔν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ, ἔνῳ ὡς δν νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται κάτι γενόμενον ἔν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ. Τέλος ὡς Δέον νοεῖται ἐκεῖνο ὅπερ λογικῶς ἐξισώνει καὶ ἐξισορροπεῖ τὸ παντοειδῶς κινούμενον χωροχρονικόν δν εἰς τὴν κα-

Ἡ Κοσμικὴ Λειτουργία

θόλου κοσμικὴν λειτουργίαν. Πρβλ. ἀνωτέρῳ περὶ τῆς κοσμικῆς λειτουργίας σχῆμα. Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ὅτι εἰς τὸν αὐτὸν λειτουργοῦντα κύκλον ἢ κόσμον, τὰ αὐτὰ καὶ μὲ τὴν αὐτὴν πορείαν βέλη, ἔνῳ συγκλίνουν, συνάμα ἀποκλίνουν. Οὕτω δύναται νὰ ἐμφανίζουν συγκρούσεις καὶ ἀποκρούσεις, συνθέσεις καὶ διαλύσεις, προδρομήσεις καὶ παλινδρομήσεις, ἀλλῶς διηλεκτικῶς ἀντιθέτως πλὴν ὁμοῦ ἰσορροποῦμενας κινήσεις. Ἡ ἐκάστοτε δὲ ἀντίστροφος πορεία εἶναι τὸ Δέον. Ἡ ἀλλαγὴ πορείας πρὸς τὴν ἀντίθετον κατεῦθεν γίνεται λόγῳ τῆς ἰσότητος τῶν δυνάμεων.

τοῦ ὄντος καὶ τοῦ ἀπείρου, εἶναι ἔννοιαι προστιθέμεναι εἰς αὐτὰ λόγῳ τῆς ἀεινάου κινήσεως καὶ οὐχὶ ἔννοιαι ἀφαιρούμεναι ἐξ αὐτῶν. Ἡ σύνθεσις ὅθεν τοῦ ὄντος καὶ τοῦ Δέοντος ἐμφανίζεται καὶ ὡς Γίγνεσθαι ὅπερ εἶναι Μὴ ὄν, ὄν καὶ Δέον συνάμα. Οὕτω τὸ ὄν εἶναι μέσον ἐπαληθεύσεως τοῦ Δέοντος καὶ διαψεύσεως τοῦ Μὴ ὄντος, ὡς τὸ ὑπάρχειν, εἶναι μέσον ἐπαληθεύσεως τῆς κινήσεως καὶ διαψεύσεως τῆς ἀκινήσεως, ὡς τὸ ἔν μέσον ἐπαληθεύσεως τοῦ ἀπείρου καὶ διαψεύσεως τοῦ Μηδενός. Οὕτω καὶ ἡ μορφή εἶναι μέσον ἐπαληθεύσεως τῆς οὐσίας, τὸ φθείρεσθαι τοῦ γίνεσθαι, ἢ μᾶζα τῆς ἐνεργείας, τὸ φαινόμενον τοῦ πράγματος, καὶ τέλος τὸ Ἐγὼ μέσον ἐπαληθεύσεως τοῦ Μὴ Ἐγῶ.

Παραλλήλως Δέον εἶναι τὸ ἀληθές τέλος τοῦ ὄντος καὶ τοῦ Μὴ ὄντος ἢ ἄλλως τὸ μέσον ἐπαληθεύσεως τοῦ ὄντος καὶ διαψεύσεως τοῦ Μὴ ὄντος. Οὕτω τὸ Μὴ ὄν διαψεύδεται διττῶς καὶ ἐπαληθεύονται τὸ ὄν καὶ τὸ Δέον.

Ἡ μέχρι τοῦδε ἀνάλυσις καὶ νόησις τοῦ Μηδενός καὶ τοῦ ἀπείρου, τῆς οὐσίας τῆς μορφῆς τοῦ γίνεσθαι καὶ φθείρεσθαι, τῆς ἐνεργείας καὶ μᾶζης, τοῦ πράγματος καὶ φαινομένου, τοῦ ὄντος καὶ τοῦ Δέοντος, ἐγένετο οὐ μόνον δυναμικῶς διὰ τῆς ἐξελικτικῆς μεθόδου, ἀλλὰ καὶ στατικῶς ἰδίᾳ διὰ τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου¹⁰⁹, ἢ ἄλλως ἀπολύτως καὶ σχετικῶς.

Σχετικῶς τὸ ὄν καὶ τὸ Δέον νοεῖται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς γνώσεως. Ἡ γνώσις τείνουσα νὰ συλλάβῃ τὴν ἀένανον λειτουργίαν, ἀναγκαιῶς τείνει πρὸς τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον, οὐδέποτε γνωρίζουσα τὸ παρὸν, καθ' ἴδιον ὅτι γνωρίζει ὡς γιγνόμενον ἢ ὄν ἔχει ἤδη γίνεαι καὶ ἀνήκει εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ὅτι γνωρίζει ὡς γενησόμενον ἢ δέον εἶναι ἀενάως μέλλον. Ὅθεν πραγματικότης καὶ ἀναγκαιότης εἶναι συυφασμένα εἰς ἓν, εἰς τὸ γίνεσθαι, ὅπερ ὡς παρελθὸν εἶναι πρᾶγμα, ὡς μέλλον ἀνάγκη, ὡς παρὸν δὲ μόνον νόησις. Πραγματικότης δηλαδὴ εἶναι ἀπόρροια τῆς ἀναγκαιότητος καὶ ἀναγκαιότης ἀπόρροια τῆς πραγματικότητος.

Οὕτω ἀντικειμενικὸν κριτήριον τοῦ ὄντος καὶ τοῦ Δέοντος εἶναι ὁ χρόνος, ἐφ' ὅσον ταῦτα γίνονται συμφώνως μὲ τοὺς κοσμικοὺς νόμους. Ἐπειδὴ ὅμως οὐδὲν γίνεται χωρὶς νὰ συμμορφοῦται πρὸς τοὺς κοσμικοὺς νόμους, ἄλλως ἐπειδὴ ἡ πραγματικότης προκύπτει

109. Πρβλ. τὸν κατωτέρω πίνακα, εἰς ὃν παρίστανται αἱ σχετικαὶ ἔννοιαι διαλεκτικῶς καὶ δὴ ὀριζοντίως καὶ καθέτως.

ΔΥΝΑΜΙΚΩΣ ἢ ΑΠΟΛΥΤΩΣ			ΣΤΑΤΙΚΩΣ ἢ ΣΧΕΤΙΚΩΣ		
Θέσις	Ἀντίθεσις	Σύνθεσις	Θέσις	Ἀντίθεσις	Σύνθεσις
Μηδέν	Ἔν	Ἀπειρον	Μορφή	Οὐσία	Πνεῦμα
Ἀπειρον	Μηδέν	Ἔν	Πνεῦμα	Μορφή	Οὐσία
Ἔν	Ἀπειρον	Μηδέν	Οὐσία	Πνεῦμα	Μορφή
Γίγνεσθαι	Φθείρεσθαι	Ἀναγίγνεσθαι	Ἐγὼ	Φαινόμενον	Πρᾶγμα
Ἀναγίγνεσθαι	Γίγνεσθαι	Φθείρεσθαι	Πρᾶγμα	Ἐγὼ	Φαινόμενον
Φθείρεσθαι	Ἀναγίγνεσθαι	Γίγνεσθαι	Φαινόμενον	Πρᾶγμα	Ἐγὼ
Ἐνέργεια	Μᾶζα	Ἐγλή	Μὴ ὄν	ὄν	Δέον
Ἐγλή	Ἐνέργεια	Μᾶζα	Δέον	Μὴ ὄν	ὄν
Μᾶζα	Ἐγλή	Ἐνέργεια	ὄν	Δέον	Μὴ ὄν

ὅπως ἴσως ἐκ τῆς ἀναγκαιότητος καὶ ἀντιστρόφως παραμένει πάλιν ὡς ἀντικειμενικὸν κριτήριον ὁ χρόνος. Τὸ ὑποκειμενικὸν κριτήριον τοῦ ὄντος καὶ τοῦ Δέοντος, ὡς ἤδη ἐλέχθη, εἶναι ὁ λόγος. Τὸ ὑποκειμενικὸν ὁμοίως κριτήριον τοῦ ὄντος ἢ γενομένου καὶ τοῦ Δέοντος ἢ γενησομένου ἔχει ὡσαύτως διττὴν ἔκφασιν, ἀφ' ἑνὸς τὴν συμμόρφωσιν αὐτῶν πρὸς τοὺς κοσμικοὺς νόμους καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ὑπαγωγὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν καὶ θέλησιν. Πᾶν ὅθεν ὅπερ γίνεται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι Δέον ἐφόσον γίνεται πρὸς τοὺς κοσμικοὺς νόμους. Ἐπειδὴ ὁμοίως τὸ πᾶν γίνεται συμφώνως πρὸς τοὺς κοσμικοὺς νόμους, θὰ ἠδύνατο νὰ λογισθῆι ὅτι τὸ πᾶν εἶναι Δέον καὶ ὄντως εἶναι.

Ἐνταῦθα ἀκριβῶς προκίπτει ἡ διαφορὰ μεταξύ τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ Δέοντος, δηλαδὴ πᾶν γιγνόμενον ἢ γενησόμενον εἶναι μὲν φυσικὸν Δέον οὐχὶ ὁμοίως καὶ κοινωνικόν, ἐάν, ὑποκείμενον εἰς τὴν θέλησιν καὶ δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν γίνεται συμφώνως καὶ πρὸς τοὺς κοινωνικοὺς νόμους, ἄλλως συμφώνως πρὸς τὴν ἀναγκαιότητα ἣτις διέπει τὰς μεταξύ τῶν ἀνθρώπων σχέσεις, ὅποτε ἐφαρμόζονται μὲν οἱ φυσικοὶ νόμοι συντρίβεται ὁμοίως ἢ κοινωνία λόγῳ τῆς μὴ ἐφαρμογῆς καὶ τῶν κοινωνικῶν νόμων. Πᾶν δηλαδὴ Δέον πρέπει νὰ εἶναι Γενικὸν ἢ Πλήρες καὶ οὐχὶ μερικὸν ἢ μονόπλευρον.

Ἀπολύτως τὸ ὄν καὶ τὸ Δέον γνωρίζεται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἐπιστήμη ὁμοίως, ὡς καθολικὴ γνῶσις ἦτοι ὡς σκοποῦσα τὴν νόησιν τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ἀναγκαιότητος συνάμα, ἀνατρέχει εἰς τὸ παρελθόν, τρέχει εἰς τὸ παρὸν καὶ προτρέχει εἰς τὸ μέλλον καὶ κατὰ τοῦτο εἶναι συνάμα ὄντολογικὴ ἢ ἄλλως ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸ ὄν συγκεκριμένη, ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὸ Δέον ἀφηρημένη.

Ἐφ' ὅσον δηλαδὴ ἐρευνᾷ φαινόμενα γενόμενα ἤδη ἢ γιγνόμενα ἀνεξαρτήτως τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως ἢ θελήσεως εἶναι ὄντολογικὴ, ἐφόσον δὲ ἐρευνᾷ φαινόμενα γενησόμενα ἢ δέοντα γενέσθαι καὶ ὑπαγόμενα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν καὶ θέλησιν εἶναι δεοντολογικὴ.

Οἱ διῶχουριζόμενοι ὅθεν ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἐρευνᾷ μόνον τὸ πῶς εἶναι καὶ οὐχὶ τὸ πῶς πρέπει νὰ εἶναι, σφάλονται πλανώμενοι ὑπὸ τῆς στατικῆς νοήσεως καὶ ποιουσι σύγχυσιν μεταξύ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ γίνεσθαι ὡς καὶ μεταξύ τοῦ ἀνθρωπίνου ἢ ὑποκειμενικοῦ πρέπει καὶ τοῦ κοσμικοῦ ἢ ἀντικειμενικοῦ Δέοντος. Ἡ ἐπιστήμη ἐξετάζει οὐχὶ τὸ πῶς εἶναι ἀλλὰ τὸ πῶς γίνεται, ὅπερ ἀναλυόμενον σημαίνει πῶς ἐγένετο καὶ πῶς γενήσεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνεξαρτήτως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆ ἐπεμβάσει τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὅτι μὲν ἐγένετο εἴτε ἀνεξαρτήτως εἴτε τῆ ἐπεμβάσει τοῦ ἀνθρώπου ἢ γενήσεται ὅπως ἴσως ἀνεξαρτήτως τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως καὶ θελήσεως εἶναι ὄντολογικόν, καθόσον δὲν δύναται νὰ μεταβληθῆι ἀλλὰ μόνον νὰ δειχθῆι ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν ἢ τὴν περιγραφὴν ἢ τὴν φύσιν, ὅτι γενήσεται ἦτοι δύναται ἢ πρέπει νὰ γίνῃ τῆ ἐπεμβάσει τοῦ ἀνθρώπου ἢ μιᾶς νοήσεως ἐν γένει εἶναι δεοντολογικόν, ἐφόσον θὰ γίνῃ τῆ ὑποδείξει τῆς ἐπιστήμης.

Ὁ ἀνθρώπος δηλαδὴ φωτιζόμενος ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης γνωρίζει μὲν τὸ ὄν, πράττει δὲ τὸ Δέον, διότι ἄλλως θὰ συντριβῆ αὐτὸς ὡς ὄν ἵνα συμμορφωθῆι πρὸς τὰς πράξεις του, καθόσον τὸ εἰς ἕκαστον ὄν ἀνήκον Δέον ὅπως ἴσως πραγματοποιῆται. ὄν ὅθεν εἶναι ἡ πραγματικότης νοουμένη καὶ φαινομένη ἀνεξαρτήτως τῆς παρουσίας ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, Δέον δὲ ἡ ἀναγκαιότης νοουμένη καὶ πραγματοποιημένη ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου συμφώνως πρὸς τοὺς κοσμικοὺς νόμους, ἐξ οὗ ὁ δεοντολογικὸς χαρακτήρ τῶν νόμων. Οὕτω ἡ ἐπιστήμη καθόλου πρέπει νὰ ἐρευνᾷ οὐ μόνον τὸ πῶς εἶναι ἢ γίνεται, ἀλλὰ καὶ τὸ πῶς πρέπει τοῦτο νὰ εἶναι ἢ νὰ γίνεται, μὲ τὴν διαφορὰν ὁμοίως ὅτι τὸ πρέπει τοῦτο, πρέπει νὰ εἶναι τὸ κοσμικὸν Δέον, ἐν δηλαδὴ συνάμα ὑποκειμενικόν καὶ ἀντικειμενικόν πρέ-

πει, μία συνάμα ἀνθρωπίνη ἀξίωσις καὶ φυσικὴ ἐπιταγὴ ἐν συμφωνίᾳ μεταξύ των. Ἡ ἀποψις αὕτη ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὰς κοινωνικὰς ἢ ἄλλως, τὰς δεοντολογικὰς ἐπιστήμας, καθ' ὅσον τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ φυσικὰ, ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς δυνάμεως καὶ θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς δὴν πρέπει νὰ δεικνύωσιν οὐ μόνον τὸ "Ὀν ἀλλὰ καὶ τὸ Δέον. Τοῦτο δέ, διότι ἐὰν ὁ ἀνθρώπος δὲν πραγματώνῃ τὸ Δέον, δὲν διαψεύδει τὸ Δέον, ὅπερ ὡς ἄπειρον, αἰώνιον καὶ λογικὸν κάπου, κάποτε, καὶ κάπως θὰ πραγματοποιηθῇ, ἀλλὰ τὸ "Ὀν ἦτοι τὸν ἀνθρώπον, ὡς ἄτομον καὶ ὡς σύνολον, δηλαδὴ κοινωνίαν ἢ Πολιτείαν, αἵτινες μὴ πραγματοποιοῦσαι, τὸ Δέον, συντρίβονται ὡς πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα ὄντα, ἵνα μεταβαλλόμενα εἰς ἕτερα "Ὀντα, ἀναγκαίως, πραγματοποιώσωσιν ἕτερα Δέοντα.

Τέλος στατικῶς "Ὀν εἶναι τὸ γενόμενον, Δέον τὸ γενησόμενον, Δυναμικῶς "Ὀν εἶναι τὸ ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ γιγνόμενον, Μὴ "Ὀν δὲ τὸ ἐν λόγῳ μόνον γιγνόμενον, Δέον εἶναι τὸ κατ' ἰσότητά καὶ ἰσορροπίαν γιγνόμενον καὶ Μὴ Δέον τὸ κατ' ἀνισότητά καὶ ἀνισορροπίαν γιγνόμενον. Οὕτω ἐνῶ στατικῶς τὸ "Ὀν εἶναι κάτι παρελθόν, δυναμικῶς τὸ "Ὀν ὡς ἀενάως γιγνόμενον εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ "Ἐγώ.

§ 19. ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΣ καὶ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Ἡ μέχρι τοῦδε ἔρευνα ἡμῶν ἀπέδειξεν ὅτι Κόσμος, τό τε Μὴ "Ἐγώ καὶ "Ἐγώ εἶναι ἐν ἄπειρον, αἰώνιον καὶ λογικὸν σύμπλεγμα ἀενάων κινήσεων. Ἡ συνείδησις δέ, εἰδικώτερον ἢ ἀνθρωπίνη συνείδησις, τὸ "Ἐγώ ἐν γένει, εἶναι καὶ αὕτη μία κίνησις βραδυτέρα τῶν ἄλλων, ἀντανაკλῶσα ταύτας εἰς ἐν ρεῦμα, τὴν νόησιν καὶ ἐν ἀντίρρευμα τὴν δράσιν. Ἡ ἀέναιος, ἄπειρος, αἰωνία καὶ λογικὴ κίνησις ἀπὸ τινος "Ἐγώ ὀρωμένη, δημιουργεῖ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀναγκαιότητος, ἣτοι τὴν σχέσιν αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, ἀρχῆς καὶ τέλους. Τὸ "Ἐγώ ὀρῶν ἐν τμήμα τοῦ "Ὀντος ἢ τοῦ γίνεσθαι, βλέπει ὅτι κατ' ἀναπότρεπτον ἀνάγκην μεταβάλλεται τοῦτο, ἦτοι ἐφόσον προηγούνται ὀρισμένα αἴτια ἢ ὄροι, ἔπονται ὀρισμένα ἀποτελέσματα ἢ ἀκολουθία. Ἀναγκαιότης δηλαδὴ εἶναι, ὅσον ἀφορᾷ μὲν τὸ Μὴ "Ἐγώ ἢ ἔννοια τοῦ χρόνου ἀποτυπουμένη εἰς τὸν χώρον, ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ "Ἐγώ ἢ ἔννοια τοῦ λόγου ἀποτυπουμένη εἰς τὸν χωρόχρονον. Οὕτω ἡ ἀναγκαιότης ἐμφανίζεται ὡς ἢ ἐν χώρῳ συνέχεια ἢ ἢ ἐν χρόνῳ διάρκεια, ἢ ἢ ἐν λόγῳ συνέπεια, ἢ ἄλλως ἢ ἀλληλεξάρτησις τῶν φαινομένων, τὸ ἀέναιον τῆς κινήσεως, ἢ συνέχεια, διάρκεια καὶ λογικότης τοῦ γίνεσθαι, τὸ "Ὀν πορευόμενον πρὸς τὸ Δέον κ.ο.κ. Ὁ ροῦς τῶν γεγονότων οὐδαμοῦ διακόπτεται, ἀλλὰ πάντοτε προηγούνται χρονικῶς ἢ λογικῶς ὀρισμένα αἴτια ἢ ὄροι καὶ ἔπονται ὀρισμένα ἀποτελέσματα ἢ ἀκολουθία. Ὁ κόσμος ἐμφανίζεται ὡς ἐν θαῦμα ἀναγκαίως, ἀπείρως καὶ αἰωνίως ἐπαναλαμβανόμενον, καὶ οὐχὶ ὡς ἀπειρία ἢ αἰωνιότης θαυμάτων ἐλευθέρως ἐκάστοτε πραγματοποιούμενων¹¹⁰. Ἡ συνεξάρτησις αὕτη τῶν φαινομένων ἦτις ἐν μιᾷ λέ-

110. Οὕτω τὸ πνεῦμα, ἢ ἄλλως ἢ οὐσία τοῦ κόσμου, τείνει νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἰσότητα, τὴν ταυτότητα καὶ τὴν δικαιοσύνην, καὶ οὐχὶ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν βίαν, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Hegel (βλέπε Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλ. τόμ. Θ' "Ἐγελος), διότι ἢ μὲν ὕλη σημαίνει ἀρνησιν, χωρισμόν, ποικιλίαν, ἐγωισμόν καὶ ἀνισότητα, τὸ δὲ πνεῦμα θέσιν, ἔνωσιν, ταυτότητα, ἀλτρουισμόν καὶ ἰσότητα. "Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔννοιαν τῆς πολιτειακῆς ἢ πολιτικῆς ἐλευθερίας ὡς συναρτήσεως τῆς ἰσότητος. Πρβλ. καὶ Kelsen, Allgemeine Staatslehre, 1925, σελ. 154. Jhering, Geist der Römischen Rechts, II, I παρ. 31, σελ. 136 κ. ε., ὡς καὶ Γ. Φαρδῆ, Συνταγματικὸν δίκαιον, 1930, σελ. 242 κ. ἐξ.

ξει καλεῖται ἀναγκαιότης, ἔχει διττὴν μορφήν, ὅτε μὲν ὀρωμένη ἐκ τῶν χρονικῶς ἢ λογικῶς προηγουμένων, ἢ ἄλλως ὠθούτων ἢ ποιητικῶν αἰτίων (*causae efficientes*) ὁπότε λέγεται αἰτιότης¹¹¹, ὅτε δὲ ὀρωμένη ἐκ τῶν χρονικῶς ἢ λογικῶς ἐπομένων, ἢ ἄλλως ἐλκόντων ἢ τελικῶν αἰτίων (*causae finales*) ὁπότε λέγεται τελεολογία¹¹².

Ἴδωμεν τώρα πῶς εἶναι δυνατὸς ὁ νόμος τῆς ἀναγκαιότητος, μὲ τὴν συνεχῆ καὶ διαρκῆ ἢ ἄλλως ἄπειρον καὶ αἰωνίαν κίνησιν καὶ πῶς τὸ ἀένανον φαινόμενον τῆς κοσμικῆς κινήσεως διαφορίζεται εἰς ἀλληλοδιάδοχα φαινόμενα, ὑπαγόμενα εἰς τὴν ἀναγκαιότητα ἐν γένει, εἴτε αἰτιολογικὴν, εἴτε τελεολογικὴν. Ἡ κίνησις περιέχει ἐν ἑαυτῇ τὸν διαφορισμὸν συνάμα καὶ τὴν ἐνότητα, διότι τοῦτο ἀκριβῶς σημαίνει κίνησις, ὁ ἀένανος διαχωρισμὸς περιέχοντος καὶ περιεχομένου καὶ ἡ ἀένανος ἔνωσις αὐτῶν, ἄλλως ἢ συνεχῆς διάκρισις καὶ διαρκῆς ἔνωσις τῶν σημείων καὶ στιγμῶν τοῦ ἀπείρου. Οὕτω ἡ κίνησις ἐμφανίζεται διαλεκτικῶς ὡς ἡ σύνθεσις τῆς ἐνότητος καὶ τοῦ διαφορισμοῦ.

Εἶδομεν ὅτι ἡ ἄπειρος, αἰωνία καὶ ἐνιαία κίνησις θὰ ἦτο ἀκατανόητος, ἀνύπαρκτος καὶ ἄνευ σημασίας, ἂν δὲν ἀντιτίθετο εἰς αὐτὴν μία διάφορος κίνησις, μία κατὰ τὴν κοινὴν ἐννοίαν φαινομενικὴ ἢ σχετικὴ ἀκίνησις, πράγματι δὲ βραδυτέρα ἢ διάφορος κίνησις τοῦ Ἐγῶ ὅπερ ἄφ' ἐνὸς θὰ ἠνόει τὴν κίνησιν, ἄφ' ἐτέρου δὲ θὰ ἠνοῦτο μετ' αὐτῆς, ἦτοι θὰ ἔδρα, ἐπιτυγχανομένης πάλιν τῆς ἐνότητος, τῆς αἰωνιότητος καὶ τῆς ἀπειρίας τῆς κινήσεως. Οὕτω τὸ Ἐγῶ ἐμφανίζεται ὡς ἡ ἄρνησις τοῦ σύμπαντος ἢ τῆς ἀεναίου κινήσεως, ἢ δὲ ἄρνησις δὲ τῆς ἀρνήσεως, εἶναι ἡ ἔνωσις τοῦ Ἐγῶ μὲ τὸ Μὴ Ἐγῶ, ἢ ἀπόλυτος νόησις καὶ δρᾶσις, δηλαδὴ ὁ θάνατος. Τὰ Ἐγῶ δὲ δύνανται νὰ παρομοιασθῶσι πρὸς στροβίλους ἢ περιστροφικὰς κινήσεις μερῶν τινῶν τοῦ ὄλου, ἐνιαίου καὶ αἰωνίου καὶ ἀπείρου ρεύματος. Πῶς ὅμως εἶναι τοῦτο δυνατόν;

Ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ ἐννοίας τῆς κινήσεως, ὡς ἐνιαίας, αἰωνίας, ἀεναίου, ἀπείρου καὶ λογικῆς προκύπτει ὅτι αὕτη κινεῖται, καθ' ὅμοιον τρόπον, μὲ ἴσην δύναμιν, αἰωνίως καὶ συνεχῶς πρὸς πάσας τὰς δυνατὰς κατευθύνσεις. Οὕτω ὅταν ἡ κίνησις ἔχη ὠρισμένην κατεύθυνσιν θὰ καλέσωμεν αὐτὴν δύναμιν, ἐπειδὴ δὲ κινεῖται πανταχοῦ καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ μὲ ἴσην δύναμιν, θὰ νοήσωμεν ταύτην, ὡς ἰσότροπον, αἰωνίαν καὶ συνεχῆ. Ἡ δύναμις αὕτη, δηλαδὴ ἡ δυνατότης νὰ ἔχη ἢ κίνησις ὠρισμένην κατεύθυνσιν, παρέχει τὴν δυνατότητα νὰ ὑπάρχη καὶ μία ἀντιθέτος εἰς κατεύθυνσιν, ἰσότροπος, αἰωνία καὶ συνεχῆς δύναμις. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ παρέχονται αἱ δυνατότητες τῆς ὑπάρξεως, ἐκτὸς τῶν ἀντιθέτων, καὶ ἀπλῶς ἀντιρρόπων καὶ πάσης φύσεως καὶ κατευθύνσεως διασταυρούμεναι δυνάμεις. Αἱ δυνάμεις αὗται συγκρουόμεναι μετὰ τῶν ἀντιθέτων ἢ ἀντιρρόπων ἢ ὀπωσδήποτε ἀλληλεπιδρῶμεναι μετὰ τῶν ἐτέρων ποικιλοτρόπων δυνάμεων παράγουσι λόγῳ τῆς ἰσοδυναμίας των, τὴν περιστροφικὴν κίνησιν. Τοῦτο ἐξηγεῖται καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀπείρου, ὅπερ εἴτε ὡς μὴ ἔχον ὄρια, εἴτε ὡς δυνάμενον ἀπεριορίστως νὰ αὐξάνηται ἢ νὰ ἐλαττωταί, παρέχει πανταχοῦ τὴν δυνατότητα ἐνὸς κέντρου, ὅπερ ἀπέχει ἐξ ἴσου ἐκ τῆς ἀπεριορίστου ἢ ἀπροσδιορίστου ἢ ἀπείρου περιφερείας. Οὕτω πᾶν σημεῖον τοῦ ἀπείρου εἶναι κέντρον αὐτοῦ, διότι πρὸς πάσας τὰς κατευθύνσεις ὑπάρχουν ἄπειροι ἀποστάσεις, δηλαδὴ ἴσαι ἀποστάσεις. Πᾶσα δὲ σύγκρουσις ἀντιθέτων δυνάμεων ἐπιφέρει πε-

111. Πρβλ. καὶ Ph. Frank, *Les principes de causalité et ses limites*, Trad. de J. du Plessis de Grénedan. L. Brunschvicz, *L'Expérience Humaine et la causalité physique* 1922.

112. Πρβλ. Max Adler, *Kausalität und Teleologie im Streit der Wissenschaft* ὡς καὶ G. Plechanow, *Kritik unserer Kritiker*. Βλ. καὶ Ἀριστοτέλους, *Φυσ. ἀκρ. Β'* 195 α 10 τὸ μὲν ὡς τέλος τὸ δὲ ὡς ἀρχὴ κινήσεως.

ριστροφικήν κίνησιν, ἀφ' ἑνὸς λόγῳ ἰσότητος τῶν δυνάμεων ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς κινήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ ἰσότητος τῶν ἀποστάσεων ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀπείρου. Οὕτω παράγεται ὁ ἄπειρος διαφορισμός, ἢ ἐν τῷ ἀπείρῳ συνέχεια καὶ διάρκεια καὶ πᾶν Ἐγὼ, δηλαδή πᾶν ὑλικὸν ἢ πνευματικὸν μόριον ἢ σημεῖον, ἄλλως πᾶν πρᾶγμα καὶ πᾶν ὄν, καθίσταται κέντρον καὶ ἄρνησις τοῦ σύμπαντος καὶ συνάμα ὄριον καὶ θέσις τοῦ κόσμου.

Ἐὸ διαφορισμὸς οὗτος ἐκδηλοῦται εἴτε ὡς διάκρισις τοῦ Ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, εἴτε ὡς θέσις καὶ ἄρνησις, εἴτε ὡς ἄπειρος ποικιλία πραγμάτων καὶ φαινομένων, εἴτε ὡς ἄπειρος διαιρετότης ἢ πολλαπλασιασμός τῶν ὄντων ἢ τῶν μορφῶν καὶ τῶν οὐσιῶν ἐν γένει, εἴτε ὡς ποικιλότητος κινήσις διάφορος εἰς τὸ περιέχον καὶ διάφορος εἰς τὸ περιεχόμενον. Ἐὸ διαφορισμὸς δὲ οὗτος τῆς κινήσεως εἶναι δυνατὸς οὐχὶ ὡς ἀνισότης τῶν δυνάμεων, ἀλλ' ὡς διαφορισμὸς τῶν ταχυτήτων ἢ ρυθμῶν τῆς κινήσεως, ἡτις ἐνῶ εἶναι ἰσοδύναμος, ἔχει ἀπείρους δυνατότητας ρυθμῶν, ταχυτήτων, καὶ κατευθύνσεων, ἡτοι ἢ κινήσις ἐνῶ εἶναι ἢ αὐτὴ ὡς γένος, ποικίλλει ὡς εἶδος. Οὕτω διαφορισμὸς εἶναι τὸ ἀναγκαῖον φαινόμενον τῆς ἐνότητος. Ἡ ἐνότης δηλαδή αἰωνίως καὶ ἀπείρως διαφοριζομένη ἢ διαιρουμένη, αἰωνίως καὶ ἀπείρως ἐνοποιεῖται ἢ συντίθεται, διότι δὲν εἶναι ἐφ' ἅπασι ἐνότης ἀλλ' αἰωνία καὶ ἄπειρος καὶ λογική, ἡτοι ἐνότης ἡτις πρέπει πανταχοῦ καὶ πάντοτε καὶ πάντως νὰ γίνηται καὶ συνεπῶς πανταχοῦ καὶ πάντοτε διαφορίζεται καὶ ἐνοποιεῖται, ἢ ἄλλως ἀναλύεται καὶ συντίθεται.

Ἐὸ πρόσκαιρος ὅθεν καὶ πεπερασμένος διαφορισμὸς παράγει τὴν φαινομενικὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ, ἐνῶ ἢ ἄπειρος καὶ αἰωνία ἐνοποίησις, παράγει τὴν ἀναγκαιότητα καὶ ταυτότητα τοῦ Ἐγὼ μετὰ τὸ Μὴ Ἐγὼ. Ὅταν μὲν τὸ Ἐγὼ νοεῖ τὴν ἀναγκαιότητα θεωροῦν τὰ φαινόμενα ἐκ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, ἐκ τοῦ ἔξω κόσμου, ἐκ τῶν ὑστέρων, νοεῖ ταύτην ὡς αἰτιότητα καὶ κρίνει τὰ φαινόμενα ὡς συμβαίνοντα κατὰ τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος ἢ συμφώνως πρὸς αἰτίαν¹¹³. Ὅταν δὲ τὸ Ἐγὼ νοεῖ τὴν ἀναγκαιότητα θεωροῦν τὰ φαινόμενα ἐκ τοῦ Ἐγὼ, ἐκ τῶν ἔσω, ἐκ τῶν προτέρων, κρίνει τὰ φαινόμενα ὡς συμβαίνοντα κατὰ τὸν νόμον τῆς τελεολογίας ἢ συμφώνως πρὸς σκοπούς¹¹⁴. Αἰτιότης ὅθεν καὶ τελεολογία εἶναι ὁ αὐτὸς νόμος τῆς ἀναγκαιότητος ἐκ δύο ἀντιθέτων ἀπόψεων ὁρώμενος.

Ἡ ἀναγκαιότης εἶναι ὁ ρυθμὸς τοῦ σύμπαντος, ἢ ἄπειρος καὶ αἰωνία καὶ ἰσοτρόπος κίνησις, δι' ἣν δὲν ὑπάρχει ἄνω καὶ κάτω, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἀλλὰ πανταχοῦ καὶ πάντοτε, ἢ συνεχῆς ἐν χώρῳ καὶ διαρκῆς ἐν χρόνῳ ἰσοδύναμος πραγμάτων τῆς εἰς ἀπείρους κατευθύνσεις, ταχύτητας καὶ ρυθμούς, καὶ διὰ τοῦτο πανταχοῦ καὶ πάντοτε εἶναι ἀντίθετος ἢ διάφορος πρὸς τὸ περιβάλλον τῆς.

Οὕτω ἀναγκαιότης εἶναι τὸ σύνολον τῶν δυνατῶν δυνάμεων αἰτινῆς ἀπείρως καὶ αἰωνίως καὶ ἰσοτρόπως ἐκάστοτε πραγματοποιῶνται. Διὰ τῆς πραγματώσεως των ὅμως ἐκάστη δύναμις εἶναι ἢ μόνη δυνατὴ εἰς ἕκαστον χωρικὸν σημεῖον ἢ εἰς ἐκάστην χρονικὴν στιγμήν. Τὸ Ἐγὼ δηλαδή βλέπει εἰς τὸ Μὴ Ἐγὼ ἀπείρως δυνατὰς δυνάμεις, ἄγεται ὅμως κατ' ἀνάγκην ὡς πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνης. Οὕτω δημιουργεῖται εἰς τὸ Ἐγὼ ἢ νοητικὴ ἀίσθησις τῆς ἐλευθερίας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν δραστικὴν πραγμάτων τῆς ἀναγκαιότητος, ἐνῶ ἐλευ-

113. Πρβλ. καὶ C. Stumper, Über das Allgemeine Kausalgesetz, 1909. Βλ. σχετικῶς πρὸς τὸν διαφορισμὸν καὶ τὴν ἐνότητα κατ' ἄλλην ἔννοιαν καὶ H. Weyl, Das Kontinuum, 1908.

114. Πρβλ. καὶ Driesch, Philosophie des Organischen, 1922. Ordnung, Untersuchungen über Entwicklungslehre und Teleologie, 1922.

θερία δὲν ὑπάρχει, διότι ἐλευθερία εἶναι ἡ ἀναγκαιότης, δηλαδή ἡ ἄπειρος, αἰωνία καὶ ἰσότροπος κίνησις, ἣτις γίνεται σχετικὴ πρὸ ἑνὸς Ἐγὼ ὅπερ θεωρεῖ τὸ ἄπειρον καὶ αἰώνιον καὶ ἀπόλυτον Μὴ Ἐγὼ. Οὕτω ἡ ἐλευθερία ἐμφανίζεται ὡς ἀναγκαιότης ἣτις σχετικοποιεῖται πρὸ ἑνὸς Ἐγὼ, διχαζομένη εἰς αἰτιότητα καὶ τελεολογίαν, δηλαδή ἡ ἐλευθερία εἶναι τὸ μέσον ἐπαληθεύσεως τῆς ἀναγκαιότητος ἣτις δὲν εἶναι ἐφ' ἅπασι ἀναγκαιότης, ἀλλ' αἰωνία καὶ ἄπειρος καὶ λογικὴ, καὶ χρήζει πανταχοῦ καὶ πάντοτε καὶ διὰ πάντας ἐπαληθεύσεως, ἣτις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐκάστοτε διαψεύσεως τῆς δῆθεν φαινομενικῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἀναγκαιότης δὲ ἐμφανίζεται ὡς τάξις καὶ ἰσορροπία, ἣτις ἀπολυτοποιεῖται ἐν τῇ ἀπέιρῳ, αἰωνία καὶ ἰσοτρόπῳ κινήσει τοῦ Σύμπαντος. Ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας προκύπτει ἐκ τῶν αἰώνιων, ἀπέιρων καὶ ἴσων δυνάμεων, αἵτινες περικυκλοῦσι τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ τηροῦσιν εἰς ἰσορροπίαν, παρέχουσα οὕτω ἀπέιρους, αἰωνίας καὶ ἴσας δυνατότητας. Ἡ φαντασία ἢ ἄλλως ἢ νόησις τῶν δυνατοτήτων τούτων εἶναι ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας, ἐνῶ ἡ πραγματώσις ἢ ἄλλως ἢ δρᾶσις μιᾶς δυνάμεως, ἣτις ἐκάστοτε εἶναι ἡ μόνη δυνατὴ, εἶναι ἡ ἔννοια τῆς ἀναγκαιότητος. Τοῦτο δὲ συμβαίνει διότι ὅταν ὀπωσδήποτε ὑπερτερῆση μία δύναμις καὶ ἀποκατασταθῇ νέα ἰσορροπία, τὸ συμβᾶν γίνεται κατ' ἀναγκαιότητα καὶ οὐχὶ κατ' ἐλευθερίαν 115.

Ἡ αἴσθησις τῆς ἐλευθερίας πηγάζει διότι ἡ βούλησις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἐκ τοῦ Ἐγὼ ὡς κέντρου τοῦ Σύμπαντος ἐξοδος τῶν ἀνακλασθεισῶν ἴσων, ἀπέιρων καὶ αἰώνιων δυνάμεων, ἣτις οὕτω παρίσταται ὡς ἐνέργεια τοῦ Ἐγὼ, δυναμένη νὰ στραφῇ αἰωνίως πρὸς ἀπέιρους καὶ ἴσας κατευθύνσεις, ἐνῶ πράγματι στρέφεται πρὸς μίαν μόνον ἐξ αὐτῶν, τὴν ἀναγκαίαν, δηλαδή ἐκείνην ἣτις ἐκάστοτε διέρχεται ἐκ τοῦ προσκαιροῦ καὶ πεπερασμένου Ἐγὼ. Τὸ φαινόμενον τῆς ἐλευθερίας εἶναι τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον μέσον τῆς ἐπαληθεύσεως τῆς ἀπέιρου καὶ αἰωνίας ἀναγκαιότητος ἣτις πανταχοῦ, πάντοτε καὶ ἐν παντὶ πρέπει νὰ ἐπαληθεύηται. Τέλος ἡ σύνθεσις τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀναγκαιότητος, ἄλλως τῆς αὐταρχίας καὶ ἑτεραρχίας, ἐμφανίζει τὸν Λόγον ὅστις περιέχει ἀμφότερα.

Δυναμικῶς καὶ ἐν συνόψει ἀναγκαιότης μὲν εἶναι ἡ παγκόσμιος τάσις πρὸς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, Ἐλευθερία δὲ αὕτη αὕτη ἡ δυναμικὴ Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία, ἣτις νοεῖται καὶ ἐπιθυμεῖται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου.

Οὕτω ὁ Νόμος τῆς ἀναγκαιότητος εἶναι μέσον ἐπαληθεύσεως τῆς πραγματικότητος ἐν λόγῳ καὶ τῆς κινήσεως ἐν χωροχρόνῳ. Τοῦτο δὲ διότι ἀναγκαιότης μὲν εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐνδογενὴς ἰδιότης τῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας, ὡς Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐξωγενὴς ἰδιότης τῆς ἀναγκαιότητος.

115. Πρβλ. καὶ H. Goblot, *Traité de Logique*, Paris 1918, ἰδίᾳ σελ. 386 κ. ἐ. Πρβλ. σχετικῶς καὶ Rickert, *Philosophie des Lebens*, 2α ἐκδ. Tübingen 1922. Ἡ διαπίστωσις τῆς ἐλευθερίας τῶν τροχιῶν ἐκάστου ἠλεκτρονίου ἢ ἄλλου σωματιδίου - κύματος, δεικνύει ὅτι ἕκαστον μὲν σωματίδιον - κύμα ὑπόκειται εἰς ἀπέιρους, αἰωνίας καὶ ἴσας δυνάμεις ἄλλως, ἄλλοτε καὶ ἀλλαγῶν δρώσας, πολλὰ δὲ ὁμοῦ ὑπόκεινται εἰς Νόμους δηλαδή εἰς τὰς αὐτὰς δυνάμεις καὶ οὕτω οἱ εἰδικοί Νόμοι λαμβάνουν στατιστικὸν χαρακτήρα, ὅστις τόσοον περισσότερο εἶναι μεγαλεύτερος ὅσον προσεγγίζουν τὸν Γενικὸν Νόμον τῆς δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Οὕτω καὶ κατὰ τὸν N. Bucharin, *Op. Cit.* (1, 108). Ἐλευθερία εἶναι ἡ συνειδητὴ ἀναγκαιότης. Πρβλ. καὶ Rud. Steiner, *Philosophie der Freiheit*, 1894.

§ 20. ΙΣΟΤΗΣ ΚΑΙ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ

Τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον Ἐγὼ, μολοντί ὅταν ὑπάρχει ἀρνεῖται τὴν αἰωνιότητα, τὸ ἄπειρον καὶ τὸν Λόγον, εὐρίσκεται ἐκάστοτε ἐν τῷ κέντρῳ τῆς αἰωνιότητος τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ Λόγου καὶ τηρεῖται εἰς τὴν ἐκάστοτε θέσιν του ἐν ἰσορροπία, ὑπὸ τῶν ἴσων ἢ λογικῶν, αἰωνίων καὶ ἀπειρῶν κινήσεων. Αἱ κινήσεις ὅταν ἔχουσι κατεύθυνσιν πρὸς τὰ ὄντα, δηλαδὴ τὰ αἰωνίως παρόντα, νοοῦνται ὡς δυνάμεις, ὅταν δὲ ἔχουσι κατεύθυνσιν πρὸς τὰ δέοντα, δηλαδὴ τὰ αἰωνίως μέλλοντα νοοῦνται ὡς δυνατότητες ἢ βουλήσεις. Οὕτω τὸ Ἐγὼ ἰσοῦται μὲ τὸ Μὴ Ἐγὼ, πᾶσα κίνησις ἢ δύναμις ἰσοῦται πρὸς πᾶσαν ἑτέραν κίνησιν ἢ δύναμιν, ἢ αἰσθησις ἰσοῦται μὲ τὴν νόησιν, ἢ νόησις μὲ τὴν συναίσθησιν, ἢ συναίσθησις μὲ τὴν βούλησιν, ἢ βούλησις μὲ τὴν δρᾶσιν, πάντα δὲ ταῦτα ἰσοῦνται διότι ἕκαστον τούτων ἐκτείνεται τόσον ὅσον τὸ πρὸς αὐτὸ ἐξισούμενον ἀντίστοιχόν του. Τοῦτο δὲ συμβαίνει καὶ διότι ἵνα τὸ Ἐγὼ ὑπάρχη ἐν ἰσορροπία πρέπει νὰ ἰσοῦται μὲ τὸ Μὴ Ἐγὼ.

Τὸ Ἐγὼ ὅθεν ἐκάστοτε περιέχον καὶ αὐτὸ πεπερασμένην καὶ πρόσκαιρον δύναμιν καὶ βούλησιν, περιέχεται καὶ ἰσορροπεῖται ἐκάστοτε ὑπὸ πασῶν τῶν πεπερασμένων καὶ προσκαίρων δυνάμεων καὶ βουλήσεων, αἵτινες ἐφόσον πανταχοῦ καὶ πάντοτε καὶ πάντως ἐμφανίζονται καθίστανται ἄπειροι, αἰώνιοι καὶ λογικαί, καὶ οὕτω τὸ Ἐγὼ περιέχεται καὶ ἰσορροπεῖται συνάμα καὶ ὑπὸ ἀπειρῶν, αἰωνίων καὶ λογικῶν δυνάμεων καὶ βουλήσεων, οὐ μόνον ὡς πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄπειρον καὶ αἰώνιον. Ἡ ἐκάστοτε δημιουργουμένη δυναμικὴ αὕτη σχέση μεταξὺ τῆς δυνάμεως καὶ βουλήσεως τοῦ Ἐγὼ καὶ τῶν δυνάμεων καὶ βουλήσεων τοῦ Μὴ Ἐγὼ, ἐμφανίζεται ὡς τύχη¹¹⁶. Τὸ σύνολον δὲ τῶν τυχῶν τοῦ πρόσκαιρου καὶ πεπερασμένου Ἐγὼ, ὅπερ ἐκάστοτε ὑπάρχει ἐν ὀρισμένῳ χώρῳ καὶ χρόνῳ κατὰ τὸν νόμον τῆς ἀναγκαιότητος, στατικῶς καλεῖται Μοῖρα. Αἱ καθ' ἕκαστον δὲ δυνάμεις καὶ βουλήσεις τοῦ Μὴ Ἐγὼ, αἵτινες ἐκάστοτε δημιουργοῦσι, συγκρουόμεναι μὲ τὴν δύναμιν καὶ βούλησιν τοῦ Ἐγὼ, τὴν ἰσορροπίαν καλοῦνται συμπώσεις.

Κατὰ τὴν ἔννοιαν δὲ ταύτην τὸ Ἐγὼ δὲν διαφορίζεται μόνον ἀπὸ τὸ Μὴ Ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἕτερα Ἐγὼ, διὰ τῆς ἰδίας μοίρας καὶ τῆς τύχης του, ταυτίζεται δὲ πρὸς τὰ λοιπὰ Ἐγὼ διὰ τῆς ἴσης μοίρας του καὶ τῆς κοινῆς τύχης του, δηλαδὴ διὰ τῆς ὁμοίας ὑπάρξεως, ζωῆς καὶ θανάτου. Διὰ τε τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ Μὴ Ἐγὼ ἢ ἰσότης νοεῖται ὡς ἐκάστοτε ἀνισοποιουμένη, ὡς στιγμιαία δηλαδὴ ἀνισότης, ἣτις αἴρεται διὰ τῆς αἰωνίας ἰσότητος. Ἡ στιγμιαία ἀνισότης ἣτις τίθεται πρὸ τοῦ Ἐγὼ ὡς διαφορισμὸς ἢ ποικίλη κίνησις, αἴρεται ἐκάστοτε ὑπὸ τοῦ Μὴ Ἐγὼ ἰσοποιουμένη, ἣτοι μεταβαλλομένη εἰς αἰωνίαν ἰσότητα. Ἡ ἰσότης ὅμως εἶναι στατικὴ ἔννοια, δυναμικῶς δὲ νοεῖται ὡς ἰσορροπία. Οὕτω ἢ ἐκάστοτε στιγμιαία διατάραξις τῆς ἰσορροπίας μεταξὺ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ ἀποκαθίσταται διὰ μιᾶς νέας ἰσορροπίας, ἐπιτυγχανομένης τῆς αἰωνίας ἰσορροπίας¹¹⁷.

Οὕτω ἢ ἰσορροπία συνεχῶς διαταράσσεται καὶ συνεχῶς ἀποκαθίσταται, ἄλλως δὲν θὰ ἦτο οὔτε νοητὴ, οὔτε δυνατὴ, ἐν τῇ αἰωνίᾳ καὶ ἀπείρῳ κινήσει. Ἡ κίνησις δὲ ἐκδηλοῦται εἴτε στατικῶς ἢ σχετικῶς διὰ τῆς ἰσότητος καὶ ἀνισότητος, δηλαδὴ διὰ τῆς ἰσότητος ἀνισοποιουμένης

116. Πρβλ. καὶ Π. Γ. Φαρμακοπούλου, Τυχολογία, Ἀθῆναι 1931.

117. Πρβλ. καὶ Herbert Spencer, System of Synthetic Philosophy, II. Βλ. περὶ ἰσότητος καὶ Γ. Φαρδῆ, Συνταγματικὸν δίκαιον, Τόμ. I, ἰδίᾳ σελ. 24 ἰδίᾳ ἀπὸ ἀπόψεως ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἐνθα καὶ ἀφθονοὶ παραπομπαὶ καὶ ὑποσημειώσεις.

καὶ εἶτα τῆς ἀνισότητος ἰσοποιουμένης, εἴτε δυναμικῶς ἢ ἀπολύτως διὰ τῆς ἰσορροπίας καὶ ἀνισορροπίας, δηλαδή διὰ τῆς ἰσορροπίας ἀνισορροποῦμένης καὶ τῆς ἀνισορροπίας ἰσορροποῦμένης. Τὸ Ἐγὼ στιγμιαίως ἐκάστοτε ἀνισοποιούμενον καὶ ἀνισορροποῦμενον, δηλαδή ἐγώϊζον, αἰώνως καὶ ἀπείρως καθίσταται ἴσον καὶ ἰσορροπον πρὸς οἰονδήποτε ἕτερον Ἐγὼ ἢ Μὴ Ἐγὼ, δηλαδή ἀλτροῦίζον. Ἡ ἀντίφασις ὄθεν μεταξὺ ἐγώϊσμοῦ καὶ ἀλτροῦισμοῦ εἶναι μιὰ στατική πλάνη, ἣτις δυναμικῶς αἴρεται διὰ τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, δηλαδή διὰ τῆς κοινότητος καὶ ἐνότητος τοῦ Ἐγὼ μὲ τὸ Μὴ Ἐγὼ καὶ συνεχοῦς καὶ διαρκοῦς αὐτῶν ἐξισώσεως καὶ ἐξισορροπήσεως¹¹⁸. Ὁ ἐγώϊσμός τείνων νὰ διακρίνη τὸ Ἐγὼ ὡς τι ἄνισον ἢ ἀνισορροπον πρὸς τὸ περιβάλλον του, συνεχῶς καὶ διαρκῶς συντρίβεται πρὸ τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἢ ἄλλως τῆς κοινότητος καὶ ἐνότητος τοῦ Σύμπαντος καὶ ἐπαληθεύει οὕτω αἰώνως καὶ ἀπείρως τὸν ἀλτροῦισμόν. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ὁ αἰώνιος πόθος τῆς ἰσότητος καὶ τοῦ δικαίου.

Οὕτω ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία τοῦ κόσμου τῶν πραγμάτων, ἐκδηλοῦται ὡς κοινότης καὶ ἐνότης εἰς τὸν κόσμον τῶν φαινομένων. Ὅ,τι τις νοεῖ τὸ μεταδίδει εἰς πάντας, ὅ,τι τις παράγει τὸ προσφέρει εἰς πάντας, τὸ Πᾶν εἶναι ἓν καὶ κοινόν. Τὸ Ἐγὼ εἶναι ἴσον καὶ ἰσορροπον πρὸς οἰονδήποτε ἕτερον Ἐγὼ ἢ Μὴ Ἐγὼ, ἐνοποιεῖται δὲ μὲ οἰονδήποτε ἕτερον Ἐγὼ ἢ Μὴ Ἐγὼ καὶ ἔχει κοινήν τύχην. Οὕτω ὁ μεγαλοφύεστος ἄνθρωπος ὅστις ἀνακαλύπτει μιάν ἀλήθειαν ἢ ἀποκαλύπτει μιάν

118. Σημειωτέον ὅτι ὅ,τι πιέζει ἀραιώνεται καὶ ὅ,τι πιέζεται πυκνοῦται, οὕτω δὲ τὸ πυκνότερον παλινδρομοῦν διεισδύει εἰς τὸ ἀραιότερον καὶ τανάπαλιν. Ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἐμφανίζεται ἐξ ἄλλου πανταχοῦ καὶ πάντοτε εἰς τὸν ὕλικόν κόσμον. Οὕτω, ἡ μὲν ἰσότης ἐμφανίζεται, ἀφ' ἐνός εἰς τὴν αἰσθητὴν ἰσότητα ἢ ὁμοιότητα τῶν πάσης φύσεως κατηγοριῶν ζώντων ἢ ὑπαρχόντων ὄντων, τῶν ἀναγεννωμένων ἐξ ὁμοίων τῶν ἢ ὁμοιοζόντων μεταξὺ τῶν, π.χ. ζῶων, φυτῶν σπόρων, κυττάρων, ἀτόμων, πυρῆνων κλπ., ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν νοητὴν ἰσότητα ἢ ὁμοιότητα, τῶν ἀριθμῶν, τῶν μονάδων ἐνεργείας, βάρους, ἔλξεως κλπ. Ἡ δὲ ἰσορροπία ἐμφανίζεται, ἀφ' ἐνός εἰς πάντα τὰ στατικά ἢ φαινομενικῶς ἀκίνητα ὕλικά ἀντικείμενα, ἄτινα ὑπάρχουσι μόνον διότι εὐρίσκονται εἰς κατάστασιν ἰσορροπίας, π.χ. κτίσματα, δένδρα, πετρώματα, ὄρη κλπ., ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὰ δυναμικά ἢ φαινομενικῶς κινούμενα ὕλικά ἀντικείμενα, ἄτινα κινουμένων μὲν, προκαίρως διαταρασσομένης τῆς ἰσορροπίας, διηνεκῶς ὅμως ἀπεκτῶσι νέαν ἰσορροπίαν. Οὕτω βολῆ πυροβόλου κινεῖται μὲν, διαταραχθεῖσης τῆς ἰσορροπίας τῆς διὰ τῆς ἐκφενομένης τῆς, διηνεκῶς ὅμως ἐπιτυγχάνει νέαν ἰσορροπίαν μεταξὺ τῆς ὄστικῆς δυνάμεως ἣτις τὴν διευθύνει πρὸς τὸν στόχον καὶ τῆς ἐλκτικῆς δυνάμεως ἣτις τὴν κατευθύνει πρὸς τὴν γῆν, μέχρις οὗ καταπέση καὶ ἀποκτήσῃ παγίαν ἰσορροπίαν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει μὲ οἰονδήποτε ἀστρικὸν σῶμα ὅπερ κινεῖται μὲν, διηνεκῶς ὅμως ἀποκτᾷ νέαν ἰσορροπίαν δημιουργουμένην μεταξὺ τῶν ὄστικῶν ἢ ἐλκτικῶν, ἐνδογενῶν ἢ ἐξωγενῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐπενεργοῦσιν ἐπ' αὐτοῦ προερχόμεναι ἐξ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ πλανητικοῦ συστήματος ἢ νεφελώματος ἢ γαλαξίου ἔνθα ἀνήκει καὶ ἐκ τοῦ Σύμπαντος ἐν γένει, καθ' ὅσον ἄλλως θὰ συνεκρούετο, θὰ κατεστρέφετο καὶ δὲν θὰ ἀπήρτιζε μονάδα ἀρμονικῶς λειτουργοῦσαν ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν οὐρανίων φαινομένων, γενικώτερον δὲ θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπάρχη καὶ νὰ κινήται. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει μὲ οἰονδήποτε κτίσμα ἢ πέτρωμα ὅπερ εὐρίσκεται μὲν εἰς παγίαν ἰσορροπίαν ὑπὸ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ μορφήν, κατακρημνιζόμενον δὲ τυχόν λόγω προκαίρου διαταράξεως τῆς ἰσορροπίας του, ἀνακτᾷ νέαν ἰσορροπίαν ὡς ἐρείπιον ἢ ὑπὸ νέαν μορφήν. Ἐξ ἄλλου ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἐμφανίζεται καὶ ὡς Νόμος τῶν πιθανοτήτων καὶ τῶν μεγάλων ἀριθμῶν, καθ' οὓς εἰς τὰ τυχηρά, φερ' εἰπεῖν παιγνίδια, ὑπάρχει ἀναγκαῖα τάσις νὰ ἐξισῶνται οἱ ἄρτιοι μὲ τοὺς περιττοὺς ἀριθμοὺς ἢ οἱ μαῦροι μὲ τοὺς κόκκινους. Τέλος ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἐμφανίζεται πανταχοῦ εἰς τὰ κυκλικά κοσμικά σχήματα, οὕτω ἡ σφαῖρα εἶναι τὸ τέλειον κοσμικὸν σχῆμα, ὅπερ συμβολίζει τὴν ἀένανον λειτουργίαν καὶ τὴν δυναμικὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν τοῦ κόσμου. Τέλος ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἀποδεικνύεται καὶ ἐπαληθεύεται πρῶτον ἐκ τοῦ ὅτι πάντα τὰ ἀστρικά σώματα τοῦ Μακροκόσμου, ὡς καὶ τὰ σωματίδια τοῦ μικροκόσμου εἶναι σφαιρικά καὶ συνάμα περιστρέφονται περὶ τὸν ἄξονα των. Δεύτερον ἐκ τοῦ ὅτι πάντα τὰ ἀνωτέρω ἀενάως ἀλληλοεπιδρῶνται καὶ ἀλληλομετασχηματίζονται ἀλληλοἰσορροποῦμενα. Τρίτον ἐκ τοῦ ὅτι εἰς πᾶσαν θετικὴν ἠλεκτρικὴν φόρτισιν ἀντιστοιχεῖ μιὰ ἰση ἀρνητικὴ, ἢ σύνθεσις δὲ αὐτῶν, ἀποδίδει ἐνέργειαν εἴτε ἠλεκτρικὴν εἴτε φωτεινὴν. Τέταρτον ἐκ τοῦ ὅτι τὰ ἄρρενα τείνουσι νὰ γεννῶνται εἰς ἴσον ἀριθμὸν μὲ τὰ θήλεα καὶ τανάπαλιν. Πέμπτον ἐκ τοῦ ὅτι ὅπου εἰς μίαν χωροχρονικὴν περιόδον γίνῃ κάτι πλέον, εἰς ἄλλην περιόδον θὰ γίνῃ κάτι ἔλασσον καὶ τανάπαλιν, ἐπερχομένων ἀενάων συμψηφισμῶν. Ἐκτον ἐκ τῆς ἐνδομύχου ἐπιθυμίας τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας καὶ τῆς πίστεως εἰς αὐτήν, ὄλων τῶν ἀνθρώπων ὄλων τῶν ἐποχῶν. Ἐβδομον ἐκ τῆς ἰσῆς καὶ ἰσορροποῦ ἀναπτύξεως τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις ἀνθρώποις κ.ο.κ.

ἀξίαν, εἶναι ἴσος ἔναντι τοῦ Σύμπαντος μὲ οἰονδήποτε ἕτερον ἄνθρωπον. Ὅτι ἕκαστος δημιουργεῖ ὡς οὐσίαν ἢ μορφήν, ὡς πρᾶγμα ἢ φαινόμενον, τὸ χρησιμοποιεῖ πᾶς ἕτερος, διότι τὸ πᾶν ἐξισοῦται καὶ ἐναλλάσσεται 119.

Ἡ ἄρνησις τῆς ἰσότητος σημαίνει ἐσωτερικὴν κρίσιν τοῦ Ἐγώ, ἡ ἄρνησις τῆς ἰσορροπίας σημαίνει ἐξωτερικὴν κρίσιν τοῦ Μὴ Ἐγώ. Ἐκάστη ἄρνησις φέρει ἐν ἑαυτῇ τὸ σπέρμα τῆς καταστροφῆς καὶ τὸ φυτῶριον μιᾶς νέας ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Οὐδεμία δύναμις ἢ βούλησις ὑπάρχει ἢ εἶναι ἱκανὴ νὰ συντηρῇ μίαν ἀνισότητα ἢ μίαν ἀνισορροπίαν.

Ἰδωμεν τώρα διατὶ ἡ αἰωνία καὶ ἄπειρος ἰσότης καὶ ἰσορροπία, ἐμφανίζονται στατικῶς ὡς πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία. Ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἀναγκαίως διαταράσσονται πρὸς στιγμὴν, ἐν χρόνῳ, ἵνα αἰωνίως ἀποκαθίστανται, οὕτω δὲ αἰωνίως ἐπαληθεύονται καὶ ἐπικυροῦνται, καὶ καθίστανται αἰώνια. Ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ὡσαύτως ἀναγκαίως διαταράσσονται ἐν τινι σημείῳ, ἐν χώρῳ, ἵνα ἀπείρως ἀποκαθίστανται ἐν παντὶ σημείῳ, οὕτω δὲ πανταχοῦ ἐπαληθεύονται καὶ ἐπικυροῦνται καὶ καθίστανται ἄπειροι. Ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ὡσαύτως ἀναγκαίως διαταράσσονται ἐν τινι νῶ ἢ κατὰ τινὰ τρόπον ἵνα λογικῶς ἀποκαθίστανται ἐν παντὶ νῶ καὶ κατὰ πάντα τρόπον καθιστάμεναι οὕτω παγκόσμιον πνεῦμα ἢ ἀπόλυτος Λόγος.

Ἡ φαινομενικὴ ὄθεν ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία εἶναι ἀναγκαῖα μορφή τῆς πραγματικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἥτις μορφή, ἀφ' ἐνὸς διὰ τῆς συνεχοῦς καὶ διαρκοῦς διαψεύσεως τῆς ἐπαληθεύει ἀπείρως καὶ αἰωνίως τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καθιστᾷ δυνατὴν τὴν νόησιν καὶ μέτρησιν, διότι δὲν εἶναι δυνατὴ ἢ νόησις ἢ μέτρησις μόνον ἴσων καὶ ἰσορρόπων πραγμάτων χωρὶς τὴν δυνατότητα ἢ φαινομενικότητα τῆς ἀνισότητος ἢ ἀνισορροπίας. Ἡ ἀνισότης δηλαδὴ καὶ ἀνισορροπία εἶναι μέσον ἐπαληθεύσεως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τε τῷ ὑλικῷ κόσμῳ, διὰ τῆς αἰωνίας καὶ ἀπείρου ἀποκαταστάσεως αὐτῶν, ὡς καὶ ἐν τῷ πνευματικῷ κόσμῳ, διὰ τῆς λογικῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν, ἢ ἄλλως διὰ τῆς ὀρθῆς νοήσεως καὶ δράσεως. Οὕτω ἡ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία δὲν εἶναι ἢ διάψευσις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἀλλ' ἢ ἐπαλήθευσις αὐτῶν. Οὕτω ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἐπαληθεύονται καὶ λαμβάνουσι αἰώνιον, ἄπειρον καὶ λογικὴν ὑπόστασιν μόνον διὰ τῆς συνεχοῦς ἐν χώρῳ, διαρκοῦς ἐν χρόνῳ καὶ πλήρους ἐν λόγῳ, ἐμφανίσεως καὶ ἐξαφανίσεως τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας.

Ἐὰν ὄθεν δὲν ἐγίγνετο ἐν τῷ ἀπείρῳ ἢ ἀπείρως, ἐν τῇ αἰωνιότητι ἢ αἰωνίως, καὶ ἐν τῷ λόγῳ ἢ λογικῶς, ἢ συνεχῆς, διαρκῆς καὶ λογικὴ διατάραξις καὶ εἴτα ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, δὲν θὰ ἐπληθεύετο αἰωνίως, ἀπείρως καὶ λογικῶς, ἦτοι ὑλικῶς καὶ πνευματικῶς, ἢ ἄλλως ἐν τε τῷ αἰσθητῷ καὶ νοητῷ κόσμῳ, ἢ ἰσότης καὶ ἢ ἰσορροπία δύο ἢ περισσοτέρων πραγμάτων, φαινομένων ἢ δυνάμεων ἢ Ἐγῶ καὶ συνεπῶς θὰ ἦτο ἀδύνατος ἢ αἰωνία καὶ ἄπειρος κίνησις καὶ νόησις καὶ γενικῶς ἢ αἰωνιότης, ἢ ἀπειρία καὶ ὁ λόγος, καὶ ὁ κόσμος θὰ ἀπενεκροῦτο εἰς μίαν θησιγενῆ δημιουργίαν, ἄνευ κινήσεως καὶ ζωῆς, ἄνευ ὕλης καὶ πνεύματος.

Ἀντίθετος ἐκδοχὴ, καθ' ἣν ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία εἶναι τὸ φαινόμενον, καὶ ἡ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία τὸ πρᾶγμα, καθ' ἣν δηλαδὴ ἡ συνεχῆς καὶ διαρκῆς ἐμφάνισις καὶ ἐξαφάνισις τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορ-

119. Πρβλ. καὶ Karl Marbe, Die Gleichformigkeit in der Welt, 1916. J. E. Harrison, Orphic Eschatology, 151α σελ. 606 κ. ἐ. Bouty, La verité scientifique, 151α σελ. 126 κ. ἐ. Ἀριστοτέλους, Μεταφ. 1081 α 13, 1001 α 24. Πλάτωνος, Τίμαιος, 25 Β, Πλάτωνος νόμοι, I E.

ροπίας καθιστᾶ αὐτὴν ἄπειρον, αἰώνιαν καὶ πραγματικὴν, δὲν εἶναι δυνατὴ οὐ μόνον ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ Σύμπαντος, ἀλλὰ καὶ διότι ἐκάστοτε ἡ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία εἶναι πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη καὶ φαινομενική, ἐνῶ ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία εἶναι αἰώνια, ἄπειρος καὶ πραγματική.

Ἐπιπροσθέτως ἡ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία συμβαίνει μόνον ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ οὐχὶ δὲ ἐν λόγῳ, συνεπῶς εἶναι μόνον φαινόμενον, ἐνῶ ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία συμβαίνει συνάμα ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ, συνεπῶς εἶναι καὶ νοούμενον. Οὕτω δὲ καθιστᾶ τὸν κόσμον πραγματικόν, ἅμα καὶ ἀναγκαῖον, ἄλλως λογικόν. Ἐνῶ ἡ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία θὰ καθίστα τὸν κόσμον πραγματικὸν μὲν, παράλογον δέ, ἄλλως ἄνευ ἁρμονίας καὶ λόγου, καὶ μὴ δυνάμενον νὰ νοηθῆ τουλάχιστον ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐξ ἄλλου ἡ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία δὲν ἐπαρκεῖ ἵνα νοηθῆ ὁ κόσμος ὡς ἁρμονικὸς καὶ ἐνιαῖος, δηλαδή, νὰ ὑπαχθῆ εἰς νόμους καὶ δὴ εἰς ἓνα νόμον. Ἡ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία σημαίνει ἄλυσσον θαυμάτων ἢ μίαν ἀνεξήγητον καὶ αἰνιγματικὴν πραγματικότητα, ἐνῶ ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία εἶναι ἐν νοούμενον, μία ἀναγκαιότης, εἰς συνδετικὸς κρίκος τοῦ σύμπαντος.

Ἐξ ἄλλου ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία πρέπει οὐ μόνον νὰ εἶναι, ἀλλὰ καὶ νὰ γίνεταί, ἤτοι νὰ ἔχη οὐ μόνον στατικήν, ἀλλὰ καὶ δυναμικὴν ἔκφρασιν. Πρέπει δηλαδή οὐ μόνον νὰ ὑπάρχη, ἀλλὰ καὶ νὰ ἰσχύη πανταχοῦ, πάντοτε καὶ πάντως. Τοῦτο καθίσταται δυνατόν μόνον διὰ τῆς προσκαιροῦ καὶ πεπερασμένης διαταράξεως καὶ αἰωνίας καὶ ἀπείρου ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας αἰσθητῶς καὶ νοητῶς. Ἡ δυναμικότης αὕτη τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας συμβαίνει διότι τὸ εἶναι περιέχεται ἐν τῷ γίνεσθαι καὶ οὐχὶ τὸ γίνεσθαι ἐν τῷ εἶναι. Ὅντως τὸ εἶναι, εἶναι μία πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη ἔκφρασις τοῦ γίνεσθαι, ἐν χωρικὸν σημεῖον ἢ μία χρονικὴ στιγμή, ἐνῶ τὸ γίνεσθαι νοεῖται ὡς ἐν ἄπειρον καὶ αἰώνιον καὶ ἐνεργὸν εἶναι. Οὕτω ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἀναγκαίως εἶναι ἐνεργητικὴ καὶ δυναμικὴ καὶ οὐχὶ παθητικὴ καὶ στατικὴ καὶ ἵνα εἶναι τοιαύτη πρέπει συνεχῶς καὶ διαρκῶς νὰ διαταράσσεται καὶ νὰ ἀποκαθίσταται.

Ἄρα ἄνευ τῆς συνεχοῦς καὶ διαρκοῦς διαταράξεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ὁ κόσμος θὰ ἦτο ἀδύνατος ὡς οὐσία καὶ ψευδὴς ἢ ἀναπόδεικτος ὡς μορφή, θὰ κατέληγε δὲ μόνον εἰς ἐν νεκρὸν Ἐπερεγῶ ἄνευ ἑτέρου Ἐγῶ Ἰσου καὶ ἰσορροπού, δηλαδή εἰς ἐν Μὴ Ἐγῶ, εἰς ἐν Μηδὲν στατικὸν καὶ οὐχὶ δυναμικόν, ἤτοι εἰς ἐν ψευδομηδὲν ἀκατανόητον καὶ ἀδύνατον, πανταχοῦ καὶ πάντοτε παρελθὸν καὶ οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε παρὸν ἢ μέλλον. Ἡ συνεχὴς ὄθεν καὶ διαρκὴς διατάραξις καὶ ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, καθιστᾶ δυνατὴν καὶ ἀληθῆ τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, ἀπείρως, αἰώνιως καὶ λογικῶς, καὶ ὡσαύτως καθιστᾶ δυνατὴν, ἀληθῆ, αἰώνιαν, ἄπειρον καὶ λογικὴν τὴν δημιουργίαν ἤτοι καθιστᾶ δυνατὴν τὴν ζωὴν καὶ ἐντεῦθεν τὴν νόησιν καὶ τὴν δρᾶσιν. Ἡ ἐκάστοτε δὲ φαινομενικὴ ἀντίθεσις μιᾶς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας καθιστᾶ τοιοῦτοτρόπως δυνατὴν τὴν αἰώνιαν, ἄπειρον καὶ λογικὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἤτοι προσδίδει εἰς αὐτὰς τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀληθείας, δηλαδή τὴν αἰωνιότητα, ἀπειρότητα καὶ λογικότητα.

Οὕτω ἡ φαινομενικὴ, πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία εἶναι ἀναγκαῖα ἔκφρασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ καὶ μέσον ἀποδείξεως καὶ ἐπαληθεύσεως αὐτῶν, ὡς τὸ Ἐγῶ εἶναι ἀναγκαῖα ἔκφρασις τοῦ Μὴ Ἐγῶ, ὡς τὸ πρόσκαιρον

καὶ πεπερασμένον εἶναι ἀναγκαῖαι ἐκφράσεις τοῦ αἰωνίου καὶ ἀπείρου, ἅτινα μόνον διὰ τῶν προσκαιρῶν καὶ πεπερασμένων καθίστανται δυνατὰ καὶ ἐπαληθεύονται. Οὕτω ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία δὲν εἶναι στατικὸν ἢ ἐφ' ἅπαξ νόημα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ δυναμικόν, πλήρες ἀληθείας καὶ ἀξίας παγκόσμιον νόημα, ὅπερ πραγματοῦται καὶ πρέπει νὰ πραγματοῦται συνεχῶς καὶ διαρκῶς ἐν τε τῇ ὕλῃ καὶ ἐν τῷ πνεύματι. Οὕτω τὰ Ἐγὼ καὶ διὰ τὰ ἀνθρώπινα Ἐγὼ δὲν εἶναι μόνον ἴσα καὶ ἰσορροπα ὡς μορφαὶ καὶ οὐσίαι, ἢ ἄλλως ὡς κοινὰ ἀποτελέσματα τῶν αὐτῶν, ἀπείρων, αἰωνίων, καὶ ἴσων δυνάμεων, ἥτοι τυπικῶς καὶ οὐσιαστικῶς, ἀλλὰ καὶ λογικῶς ὡς τείνοντα ἐξ ἴσου εἰς ἓνα κοινὸν σκοπὸν, τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας δι' ἣν ἐξ ἴσου χρησιμεύουν. Συνεπῶς πάντα τὰ Ἐγὼ ὡς ἰσούμενα μὲ ἐν τρίτον ἢ κοινὸν μέτρον καὶ ὡς ἰσοροπούμενα μὲ μίαν κοινὴν δύναμιν ἐν τῷ ἀπείρῳ καὶ τῇ αἰωνιότητι εἶναι ἴσα στατικῶς καὶ ἰσορροπα δυναμικῶς. Ἡ ἀληθὴς ὄθεν οὐσία τοῦ κόσμου δὲν εἶναι μία παγία ἢ στατικὴ ἢ ἀκίνητος ἀνισότης ἢ ἀνισορροπία, ἀλλὰ μία μεταβλητὴ ἢ δυναμικὴ ἢ κινητὴ ἰσότης καὶ ἰσορροπία¹²⁰.

Τὴν ἔνοιαν τῆς ἰσότητος στατικῶς καὶ τῆς ἰσορροπίας δυναμικῶς ἀνευρίσκομεν εἰς τὴν ἐξίσωσιν καὶ ἰσορρόπησιν τοῦ Ἐγὼ πρὸς τὸ Μὴ Ἐγὼ, τοῦ Μηδενὸς πρὸς τὴν μονάδα καὶ τῆς μονάδος πρὸς τὸ ἄπειρον, τῆς οὐσίας πρὸς τὴν μορφήν, τοῦ γίνεσθαι πρὸς τὸ φθεῖρεσθαι, τῆς ἐνεργείας πρὸς τὴν μᾶζαν, τοῦ πράγματος πρὸς τὸ φαινόμενον, τοῦ ὄντος πρὸς τὸ Δέον, τῆς αἰτίας πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα. Οὕτω ἐν ὄν γενητῶν ἐν ὁμοίῳ του ἐπαληθεύει τὴν ἰσότητα ἐν χρόνῳ. Ἐν ὄν ὑπάρχον ἐν μέσῳ ὁμοίων του ἐπαληθεύει τὴν ἰσότητα ἐν χώρῳ. Ἐν ὄν νοοῦν ἐν ὁμοίῳ του ἐπαληθεύει τὴν ἰσότητα ἐν λόγῳ.

Οὕτω ὅπουδῆποτε καὶ ὅποτεδῆποτε συμβῆ ὑπερτροφία τις ἢ ἀνισότης, εἰς ταύτας ἀντιστοιχεῖ μία ἀτροφία καὶ μία ἀνισορροπία αἵτινες αὐτομάτως ἀποκαθίστανται εἰς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν διὰ τῆς συντριβῆς τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας¹²¹. Οὕτω ἡ φράσις, «ἡ αἰτία Α ἐπιφέ-

120. Ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἐμφανίζεται ἀφ' ἐνός εἰς τὰς θεμελιώδεις φυσικὰς σταθερὰς τοῦ Σύμπαντος, ἀφ' ἐτέρου δὲ εἰς τὴν γεωμετρικὴν διάταξιν τῶν ἀτόμων ἐν τῷ διαστήματι, ἐνῶ ἡ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία ἐμφανίζεται εἰς τὰς μεταβλητάς. Βλ. σχετικῶς καὶ Marcel Boffi, *Les deux infinis*, Paris 1938, ἰδίᾳ σελ. 20, 21, 59 καὶ 107-110. Οὕτω ἕκαστον φωτόνιον, ἠλεκτρόνιον, ποζιτρόνιον, πρωτόνιον καὶ οὐδετερόνιον (Neutron) ἔχει τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἢ μᾶζαν καὶ εἶναι ἴσον πρὸς πᾶν ὁμοίῳ του. Ἐκαστον ἄτομον ἔχει ἴσον ἀριθμὸν ποζιτρονίων καὶ ἠλεκτρονίων πρὸς πᾶν ὁμοίῳ του, ἄλλως τὸν αὐτὸν ἀτομικὸν ἀριθμὸν καὶ τὸν αὐτὸν μαζικὸν ἀριθμὸν. Ὡσαύτως ἕκαστον ἄτομον ἔχει τόσα ποζιτρόνια ὅσα καὶ ἠλεκτρόνια, ὡς γνωστὸν δὲ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐμφανίζει τὸν διαφορισμὸν τῶν στοιχείων. Ἀνάλογον φαινόμενον δεῖκνύουσι τὰ ἰσότοπα στοιχεῖα. Τὰ ἀνωτέρω ἀπείρως μικρὰ σωματίδια, ὡς καὶ τὰ ἀπείρως μεγάλα σώματα, τάσσονται πανταχοῦ καὶ πάντοτε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ διὰ τὴν ἴσον ἀριθμὸν καὶ εἰς ἴσας μεταξὺ τῶν ἀποστάσεις, πάσης μεταβολῆς τεινούσης εἰς νέαν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν. Ὡσαύτως ὁ λόγος ἄλλως ἀριθμὸς ἐκάστης σταθερὰς εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ἴσος πρὸς τὸν λόγον ἢ ἀριθμὸν τῆς οἰαοδῆποτε σχέσεως τῆς αὐτῆς φύσεως. Ὡσαύτως τὸ ἀπειροστόν τῆς ἐνεργείας (Quantum) εἶναι ἰσοδύναμον πρὸς πᾶν ὁμοίῳ του κ.ο.κ. Τέλος ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἐμφανίζεται ἀφ' ἐνός εἰς τὴν περιστροφικὴν κίνησιν τῶν ἠλεκτρονίων περὶ τοὺς πυρήνας τῶν ἀτόμων καὶ ἀφ' ἐτέρου εἰς τὴν περιστροφικὴν κίνησιν τῶν πλανητῶν περὶ ἓνα ἀπλανῆ ἢ τῶν δορυφόρων περὶ ἓνα πλανῆτην κ.ο.κ., οὕτω αἱ ἐλκτικαὶ δυνάμεις τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἀστέρων εἶναι ἴσαι πρὸς τὰς ὠστικὰς καὶ δημιουργοῦν τὴν παγκόσμιον ἰσορροπίαν ἢ ἁρμονίαν, ὡσαύτως ὁ θετικὸς ἠλεκτρισμὸς εἶναι ἴσος πρὸς τὸν ἀρνητικόν. Βλ. γενικώτερον Ch. Fabry, *Physique et astrophysique*. Β. Bavinck, *Ergebnisse und Probleme der Naturwissenschaft*, 3η ἐκδ. Leipzig 1924. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰσότητα πρὸς τὰς μαθηματικὰς ἐξισώσεις ὡς καὶ τὴν λογιστικὴν ἰσότητα Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰσορροπίαν πρὸς τὴν φυσικοχημικὴν ἰσορροπίαν ἣτις ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ νόμου τῆς χημικῆς δράσεως τῶν μαζῶν καὶ τοῦ κανόνος τῶν φάσεων, τοῦ Νόμου τῶν συγκοινωνούντων δοχείων, ὡς καὶ τὴν ἠλεκτρικὴν, τὴν μηχανικὴν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἰσορροπίαν.

121. Ὡσαύτως ὁ νόμος τῆς παγκοσμίου ἕλξεως οὐδὲν ἕτερον εἶναι εἰμὴ μορφή τοῦ νόμου τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Οὕτω αἱ προσερχόμεναι εἰς τι κέντρον δυνάμεις δημιουργοῦσι τὴν ἕλξιν, αἱ δὲ ἀπερχόμεναι τὴν ἀκτινοβολίαν. Οὕτω τὸ κενὸν ἐν σχέσει πρὸς τὸ πλήρες ἢ ἄλλως τὸ μικρόν ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέγα εὐρίσκονται ἐν ἀνισότητι καὶ ἀνισορροπίᾳ, ἣτις τείνει νὰ ἀποκατασταθῇ εἰς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν διὰ τῆς πληρώ-

ρει τὸ Β ἀποτελέσμα», σημαίνει μίαν ἰσότητα μεταξύ αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, ἥτις δημιουργεῖ μίαν κρίσιν μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσορροπίας. Ὡσαύτως ἡ φράσις, «ἢ Α θέσις συνεπάγεται τὴν Β ἀντίθεσιν», σημαίνει μίαν ἰσότητα τῆς θέσεως πρὸς τὴν ἀντίθεσιν, ἥτις δημιουργεῖ μίαν κρίσιν μέχρις ἀποκαταστάσεως τῆς συνθέσεως, δηλαδὴ τῆς ἰσορροπίας μεταξύ θέσεως καὶ ἀντιθέσεως. Ἐνωσις ὅθεν ὅλων τῶν ἀντινομιῶν εἶναι ἡ κρίσις καὶ τρόπος ἐνώσεως ἡ ἰσότης.

Ἡ ἰσότης τοῦ Ἐγὼ πρὸς πᾶν ἕτερον Ἐγὼ στηρίζεται οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἴσων, αἰωνίων καὶ ἀπείρων δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἰσότητος τῶν μονάδων, εἴτε ἀναπαραγομένων ὡς ἴσων μονάδων ἐκ τοῦ Μηδενός, εἴτε οὐσῶν τῶν ἐσχάτων, συνεπῶς ἴσων ὑποδιαϊρέσεων τοῦ Ἀπείρου. Ἐὰν ὅθεν καταργηθῇ ἡ ἰδέα τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ὁ κόσμος θὰ περιέλθῃ εἰς χάος, τὸ φῶς εἰς σκότος, ἡ ζωὴ εἰς θάνατον.

Μήπως ἡ ἔννοια τοῦ Μηδενός δὲν σημαίνει μίαν ἰσότητα ἢ ἰσορροπίαν, καθ' ἣν τὰ πάντα ἐξισοῦνται ἢ ἐξισορροποῦνται πρὸς τὸ Μηδέν;

Μήπως ἡ ἔννοια τοῦ ἑνός ἢ τῆς μονάδος δὲν σημαίνει μίαν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, καθ' ἣν, εἰς ἓν δύναται νὰ ἀντιπαρατεθῇ ἓν ἕτερον ἴσον;

Μήπως ἡ ἔννοια τοῦ Ἀπείρου δὲν σημαίνει μίαν ἰσότητα καὶ ἰσορροπία καθ' ἣν εἰς κᾶτι πάντοτε ἀντιπαρατίθεται ἓν ἕτερον κᾶτι;

Μήπως κάθε ὑπολογισμὸς δὲν βασιζέται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος; Οὕτω ὑπὸ τὸν Λόγον, σημαίνει ὑπὸ τὴν ἰσότητα.

Ἡ ἔννοια ἐξ ἄλλου τῆς ἰσότητος πηγάζει καὶ ἐκ μιᾶς μαθηματικῆς ὑποθέσεως, ἐπικυρουμένης ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας. Οὕτω ὑπάρχει κᾶτι ὅπερ εἶναι ἴσον πρὸς ἓν ἕτερον, ἢ ἄλλως ὑπάρχουν δύο ἢ πλείονα Ἐγὼ ἢ πράγματα, ἅτινα ἰσοῦνται πρὸς ἓν τρίτον ἢ ἐξυπηρετοῦν ἓνα κοινὸν σκοπὸν. Ἡ ἰσότης αὕτη ἐκδηλοῦται στατικῶς διὰ τῆς ἀπολύτου ἐφαρμογῆς ἢ διὰ τῆς ἐξισώσεως δύο πραγμάτων ἢ μορφῶν, ἢ ἄλλως διὰ τῆς ἐξισώσεως τοῦ περιέχοντος πρὸς τὸ περιεχόμενον, δηλαδὴ τῆς μορφῆς πρὸς τὴν οὐσίαν. Ἡ ἰσότης ὅμως αὕτη ἐκδηλοῦται καὶ δυναμικῶς διὰ τῆς συνεχοῦς καὶ διαρκοῦς καὶ ἀπολύτου ἰσορροπίας δύο ἢ πλειόνων ἀντιθέτων ἢ διαφόρων δυνάμεων, ἢ διὰ τῆς ἐξισώσεως μιᾶς δυνάμεως πρὸς ἑτέραν. Ὑπάρχουν ὅμως ἄπειροι ἰσότητες ὡς καὶ ἄπειροι ἰσορροπίαί, μολονότι οὐδέποτε αὗται ταυτίζονται, διότι ὅτι τώρα ἐξισώθη ἢ ἰσορροπήθη δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ κατόπιν ἐξισούμενον ἢ ἰσορροπούμενον. Ἡ ἰσότης ὅθεν καὶ ἰσορροπία εἶναι οὐ μόνον στατικὸν νόημα, ἀλλὰ καὶ δυναμικὴ ἀναγκαιότης, χωρὶς νὰ εἶναι ἀπόλυτος ταυτότης ἢ ὁμοιότης, εἶναι δηλαδὴ οὐσία ἐνεργὸς καὶ οὐχὶ μορφὴ ἀδρανῆς. Ἰσχύει ἀπολύτως καὶ ὑπάρχει σχετικῶς καὶ ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ ζωῇ, καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐν τῷ Κράτει.

Οὕτω, μήπως ἡ ἀξίωσις ἰσότητος δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων δὲν εἶναι αἴτησις ἐφαρμογῆς τοῦ Παγκοσμίου Νόμου τῆς Δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας;

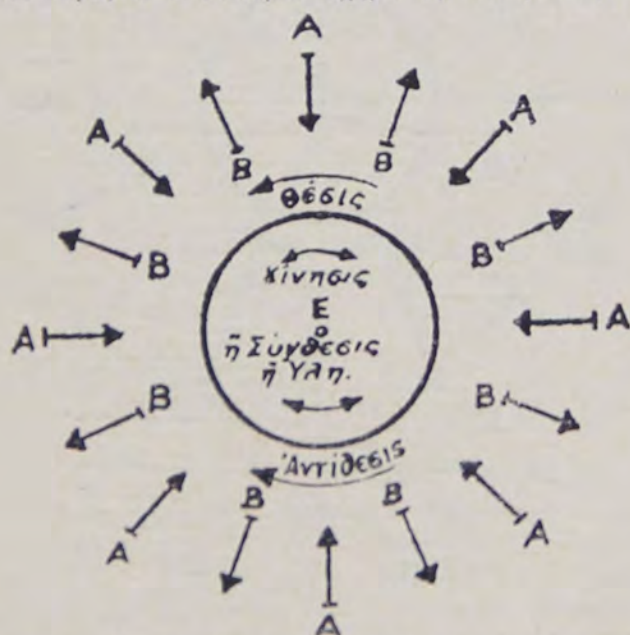
Οὕτω ἡ μὲν ἰσότης εἶναι ἔννοια ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸ Ἐγὼ, ἡ δὲ ἰσορροπία εἰς τὸ Μὴ Ἐγὼ. Τὸ Ἐγὼ δηλαδὴ ἰσοῦται πρὸς πᾶν Ἐγὼ καὶ νοεῖται ὡς ἴσον καὶ ἀντίθετον πρὸς πᾶν Μὴ Ἐγὼ, τὸ δὲ Μὴ Ἐγὼ ἰσορροπεῖται πρὸς πᾶν Μὴ Ἐγὼ, καὶ ὑπάρχει ὡς ἴσον καὶ ἀντίθετον πρὸς πᾶν Ἐγὼ. Ἡ ἰσότης δηλαδὴ καταλήγει εἰς τὴν νόησιν ἢ τὸν λόγον, ἢ τὴν μορφήν καὶ ἡ ἰσορροπία εἰς τὴν δρᾶσιν ἢ τὴν ὕλην ἢ τὴν οὐσίαν. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος τόσον νοεῖ ὅσον αἰσθάνεται, τόσον συναισθάνεται ὅσον νοεῖ, τόσον βούλεται ὅσον συναισθάνεται ἢ νοεῖ καὶ τόσον δρᾶ ὅσον βούλεται.

σεως τοῦ κενοῦ ἢ κενώσεως τοῦ πλήρους, ἢ ἄλλως διὰ τῆς σμικρύνσεως τοῦ μεγάλου, ἢ μεγεθύνσεως τοῦ μικροῦ. Ἡ τάσις αὕτη ἐμφανίζεται εἴτε ὡς ἕλιξις τοῦ μικροτέρου ἢ ἀραιότερου ὑπὸ τοῦ μεγαλειότερου ἢ πυκνοτέρου ἢ ἀντιστρόφως ὡς διαστολὴ καὶ διάσπασις τοῦ μεγαλειότερου ἢ πυκνοτέρου ἢ ἐξισωθῶσιν ἢ ἐξισορροπηθῶσιν ἀμφοτέρω ἐν μιᾷ ἰσότητι καὶ ἰσορροπία. Πρβλ. ὡσαύτως Β. Μ. Mihil, *Relativity Gravitation and World structure*, Oxford 1935. J. Eddington, *The Nature of the physical World*, 1929.

Δεδομένου ἄλλωστε ὅτι αἱ δυνάμεις εἶναι κινήσεις ἔχουσαι ὠρισμένην κατεύθυνσιν, ἢ ἰσότητος τῶν ἀπειρῶν, αἰωνίων καὶ περὶ ἓν Ἐγὼ ὑπαρχουσῶν δυνάμεων, δηλαδὴ τῶν κατευθυνομένων πρὸς ἓν φυσικὸν σημεῖον ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν, ἀφ' ἑνὸς προκαλεῖ τὴν περιστροφικὴν κίνησιν τοῦ Ἐγὼ, καθότι οὐδεμία λόγῳ ἰσότητος ὑπερισχύει, ἀφ' ἑτέρου δὲ προκαλεῖ τὴν δυνατότητα ὑπάρξεως καὶ ἀντιθέτων δυνάμεων. Ἡ δυνατότης δὲ αὕτη προκύπτει πρῶτον ἐκ τῶν ἀπειρῶν δυνατῶν κατευθύνσεων καὶ δεύτερον ἐξ αὐτῆς τῆς περιστροφικῆς κινήσεως, ἣτις καὶ γραφικῶς δεικνύει τὴν ὑπαρξιν ὅλων τῶν δυνατῶν καὶ δὴ καὶ ἀντιθέτων κινήσεων¹²². Αἱ δυνάμεις ὅμως προκαλοῦσι συγχρόνως οὐ μόνον τὴν περιστροφικὴν κίνησιν ἀλλὰ καὶ τὴν ἰσορροπίαν τοῦ Ἐγὼ. Παράγουσι δηλαδὴ ἓν Ἐγὼ, ἓν πνευματικὸν ἢ ὑλικὸν Ὄν, ἓν σημεῖον, μίαν στιγμὴν, ἓν ἄτομον, ἓν μόριον. Παράγεται δὲ τοῦτο διὰ τῆς δυνατότητος τῆς περιστροφικῆς κινήσεως, ἣτις συμβολίζει τὴν δυνατότητα τῆς ἀπειρου κινήσεως προκαλουμένης ὑπὸ ἰσῶν δυνάμεων. Αἱ δυνάμεις δηλαδὴ τῆς κατηγορίας Α πιέζουσι ἢ στηρίζουσι, οὕτως εἰπεῖν, ἓν σημεῖον ἢ τὸ Ἐγὼ ἐξ ὅλων τῶν δυνατῶν κατευθύνσεων καὶ στατικῶς μὲν δημιουργοῦσι τὴν μορφήν ἢ ὑπαρξιν ἢ νόησιν ἢ ἔλξιν ἢ ἰσότητα, δυναμικῶς δὲ τὴν οὐσίαν ἢ περιστροφήν ἢ ἐνέργειαν ἢ κίνησιν ἢ ἰσορροπίαν ἢ ὕλην ἢ δρᾶσιν ἢ ἀκτινοβολίαν.

Οὕτω ἢ μὲν κινήσεις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ὑλικὴν ἐκδήλωσιν τοῦ κόσμου, ἢ δὲ νόησις πρὸς τὴν πνευματικὴν. Αἱ ἴσαι ὅμως καὶ ἀπειροὶ δυνάμεις συγκρούμεναι ἐν τῷ κέντρῳ Ε ἢ ἐν τῷ Ἐγὼ μεταβάλλονται μὲν συμβολικῶς εἰς περιστροφικὴν κίνησιν καὶ ἰσορροπίαν, δὲν ἐκμηδενίζονται ὅμως ἐν τῷ Ἐγὼ, ἀλλὰ συγκρούμεναι λαμβάνουσι λόγῳ τῆς ἰσότητος ἢ ἰσοδυναμίας των, τὴν ἀντίθετον ἀκριβῶς κατεύθυνσιν ἐκείνης ἣν εἶχον καὶ οὕτω σχηματίζονται αἱ δυνάμεις τῆς κατηγορίας Β δι' ὧν ἐκδηλοῦται τὸ Ἐγὼ καὶ δι' ὧν ἐκτοξεύεται ἢ ἀκτινοβολεῖ ἢ ἐκτείνεται τὸ κέντρον συγκρούσεως πρὸς πάσας τὰς ἀπειροὺς καὶ δυνατὰς κατευθύν-

122. Βλ. κατωτέρω σχήματα, ὧν τὸ μὲν πρῶτον σχῆμα παριστᾷ γραφικῶς τὴν δημιουργίαν καὶ κίνησιν τοῦ Ἐγὼ, τὸ δὲ δεύτερον σχῆμα τὴν πνευματικὴν καὶ ὑλικὴν αὐτῶν

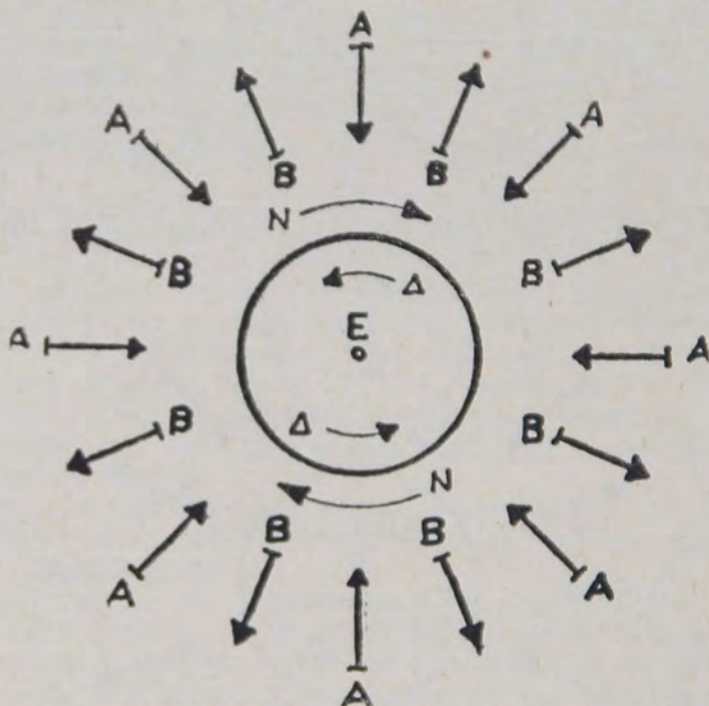
Δημιουργία τῶν Ἐγὼ ἢ καμπυλόγραμμος κίνησις).

λειτουργίαν. Κατ' ἄλλην ἔννοιαν πρβλ. καὶ Barlet, Les genies planetaires. Ὡσαύτως Marcel Boll, Les deux infinis, Paris 1938. Βλ. γενικώτερον Louis de Broglie,

σεις. Οὕτω ἡ ἰκανότης τοῦ Ἐγὼ νὰ ὑπάρχη, καθίσταται καὶ ἰκανότης νὰ μὴν ὑπάρχη. Τὸ Ἐγὼ κινεῖ συγχρόνως καὶ κινεῖται, νοεῖ καὶ νοεῖται, ἐνεργεῖ καὶ πάσχει, πραγματώνει καὶ πραγματοῦται, παράγεται δὲ συνάμα ἡ ἔννοια ἢ ἡ μορφή τῆς παλμικῆς κινήσεως, τῆς ἀντανεκλάσεως, τῆς ἀκτινοβολίας καὶ τοῦ οἰουδήποτε ρευστοῦ στοιχείου ἢ ἑτέρου πράγματος ὅπερ συνδέει τοὺς κόσμους. Τὸ Ἐγὼ ἐξ ἄλλου ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Μηδὲν καὶ τὸ Μη Ἐγὼ πρὸς τὸ ἄπειρον. Οὕτω ἡ τάσις αὐτῆ τοῦ ἀπείρου πρὸς τὸ Μηδὲν (κύκλῃσις) καὶ τοῦ Μηδενὸς πρὸς τὸ ἄπειρον (ἀνακύκλῃσις) εἶναι ἡ ἔννοια ἢ μορφή τῆς ἀντανεκλάσεως ἢ ἀκτινοβολίας, τῆς πάσης φύσεως κινήσεως, τῆς ἐνεργείας καὶ πάθους, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου.

Οὕτω ὁμως ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία προκύπτουσι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐννοίας τῆς κινήσεως. Ἐν Ἐγὼ ἐπιδρᾷ καὶ ἐπιδράται ἐξ ἴσου, ὑπάρχει καὶ δὲν ὑπάρχει ἐξ ἴσου, ἰσορροπεῖται καὶ κινεῖται αἰωνίως καὶ ἐξ ἴσου καὶ συνελόντι εἰπεῖν, εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς ἀπείρου ἰσότητος καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς αἰωνίας ἰσορροπίας. Τὸ Ἐγὼ ὅθεν εἶναι τὸ αἴτημα τῆς ἰσότητος, τὸ ἀξίωμα τῆς ἰσορροπίας καὶ ὁ λόγος τῆς μεταβολῆς. Πάλλεται ὅθεν ἔνεκα τῆς ἰσότητος καὶ δι' αὐτὴν, κινεῖται ἐξ αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς, γνωρίζει αὐτὴν καὶ ἀξιοῖ αὐτὴν. Πᾶν Ἐγὼ ἐξ ἄλλου εἶναι διάφορον καὶ διακεκριμένον οὐχὶ μόνον παντὸς Μη Ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἑτέ-

Matière et Lumière. Paul Couderg, Univers, 1937. Paul Laberenne, L'origines des mondes. Henri Mineur, L'expansion de l'univers. James Jeans, Les étoiles

Λειτουργία τῶν Ἐγὼ ἢ παλμικὴ κίνησις.

Ἐπεξηγήσις ἀμφοτέρων τῶν σχημάτων.

A = ἄπειροι, αἰώνιοι καὶ ἴσαι
δυνάμεις ἀνακλώμεναι εἰς
ἔν κέντρον.

B = ἄπειροι, αἰώνιοι καὶ ἴσαι

δυνάμεις ἀντανεκλώμεναι
ἐκ τινος κέντρον.

Δ = κινήσις ἢ δράσις ἢ ὕλη.

E = Ἐγὼ ἢ σημεῖον ἢ κέντρον.

N = νόησις ἢ ὑπαρξις ἢ πνεῦμα.

dans leurs courses. Arthur Eddington, L'équilibre radiatif des étoiles, 1916. W. Westphal, Physik, Berlin 1941. Ν. Κιτσικῆ, Ἡ φιλοσοφία τῆς Νεωτέρας Φυσικῆς, Ἀθήνα 1947.

ρου Ἐγὼ ὅπερ ἰσοῦται ἀπλῶς πρὸς αὐτό. Οὕτω πᾶν Ἐγὼ εἶναι ἴσον πρὸς πᾶν ἕτερον, διότι εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν αὐτῶν ἀπειρῶν, αἰωνίων καὶ ἴσων δυνάμεων ἐπὶ ὁμοίου χωρικοῦ καὶ χρονικοῦ σημείου καὶ συνεπῶς δὲν δύναται ἀληθῶς νὰ ὑποταχθῆ ἢ νὰ ἀπορροφηθῆ, ἢ νὰ ἐκμηδενισθῆ ἀπολύτως, καθόσον, ἂν συνέβαινε τοῦτο, θὰ ἦτο ἀδύνατος ἡ ἔννοια καὶ ὑπαρξίς τοῦ Ἐγὼ ὡς κέντρου τοῦ Σύμπαντος. Πᾶν Ἐγὼ εἶναι κέντρον τοῦ Σύμπαντος καὶ ἐὰν ἀπερρόφει ἢ ἐξεμηδένιζε πᾶν ἕτερον Ἐγὼ, ἀπομένον αὐτὸ μόνον ὡς Ἐγὼ, θὰ καθίστατο μοναδικὸν κέντρον ἑνὸς ἀπειροῦ, ὅπερ θὰ μετεβάλλετο εἰς πεπερασμένον καὶ οὕτω θὰ ἔμειου τὸ μεγαλεῖον τοῦ Σύμπαντος.

Ἡ ἰσότης δὲ τῶν Ἐγὼ προϋποθέτει τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος αὐτῶν, τὴν ἀλήθειαν δηλαδὴ καὶ τὴν ἀξίαν τῶν Ἐγὼ, ἅτινα ἄνευ αὐτῶν εἶναι ἀδύνατα, δὲν δύναται νὰ ὑπάρχουν καὶ συνεπῶς χάριν τῆς ἀληθείας καὶ ἀξίας ἀγωνίζονται καὶ θνήσκουν. Ἡ ὑποταγὴ ἢ καταστροφή ἑνὸς Ἐγὼ ὑπὸ ἑτέρου Ἐγὼ εἶναι μόνον φαινόμενον καὶ οὐχὶ πραγματικότης, χρησιμεύει δὲ μόνον διότι οὕτω αἰωνίως καὶ ἀπειρώς ἐπαληθεύει τὴν ἰσότητά τῶν Ἐγὼ, ἅτινα φθείροντα ἕτερα καὶ ταῦτα φθείρονται ὑπὸ ἑτέρων, οὐδέποτε καθιστάμενα ἐν Ὑπερεγῶ¹²³, ἦτοι αἰωνίως διαψευδόμενα εἰς τὸ νόημά των καὶ τὴν ἀξίωσίν των ὡς δῆθεν ἀνωτέρων ἢ μεγαλειτέρων δυνάμεων, ἐπαληθευομένης οὕτω τῆς ματαιότητος τῶν προσπαθειῶν των. Τὸ κοινωνιολογικὸν ὄθεν δίλημμα τῆς ἐλευθερίας ἢ ἰσότητος εἶναι ἀνύπαρκτον¹²⁴. Τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον ἢ ἄλλως ὑλικὸν συμφέρον τοῦ ἀνθρώπου, ἐμφανίζει ὡς ἀπαιτήσιν τὴν πλάγην τῆς ἐλευθερίας, τὸ αἰώνιον ὅμως καὶ ἄπειρον ἢ ἄλλως πνευματικὸν συμφέρον τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπαιτεῖ τὴν ἀλήθειαν τῆς ἰσότητος. Ἡ ἰσότης ἐξ ἄλλου ἀποδεικνύεται καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐσωτέρας οὐσίας τοῦ Μηδενός¹²⁵, διότι ἂν πράγματι δὲν ὑπῆρχεν ἰσότης, θὰ ὑπῆρχε πρᾶγματι ἀνισότης ἢ ἀνομοιογένεια ἢ διαφορισμός, ὅποτε θὰ ἐπήγαξε τὸ πρόβλημα πόθεν καὶ πῶς ἐγένετο. Ἐνῶ ἡ ἰσότης φέρει ἐν ἑαυτῇ πάσας τὰς ἔννοιαις, ἦτοι τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνυπαρξίας διότι τὸ Μηδὲν ἰσοῦται πρὸς ἑαυτό, τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπάρξεως διότι τὸ Μηδὲν ἰσοῦται πρὸς τὴν μονάδα, τὴν ἔννοιαν τῆς μεταβολῆς διότι ἡ μονὰς ἰσοῦται πρὸς τὸ πᾶν, τὴν ἔννοιαν τῆς κινήσεως διότι τὸ πᾶν ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄπειρον. Οὕτω τὸ Μηδὲν ἰσοῦμενον πρὸς ἑαυτὸ μορφοῦται, ἰσοῦμενον πρὸς τὴν μονάδα οὐσιοῦται. Ἡ μονὰς ἰσοῦμένη πρὸς τὸ πᾶν μεταμορφοῦται, τὸ πᾶν ἰσοῦμενον πρὸς τὸ ἄπειρον κινεῖται, κινούμενον αὐξάνεται ἢ μειοῦται, αὐξανόμενον ἢ μειούμενον μετρεῖται, μετρούμενον νοεῖται, νοούμενον ἰσορροπεῖται κ.ο.κ. Ἡ ἰσότης αὕτη εἶναι οὐ μόνον ἰσότης καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰσότητας πρὸς ἀπόλυτον ἰσότητά, δηλαδὴ στατικὴ ἄμα καὶ δυναμικὴ ἰσότης ἐνέχουσα ἐν ἑαυτῇ τὴν ἐνεργὸν καὶ δραστηκὴν κίνησιν πρὸς τὴν αἰωνίαν καὶ ἄπειρον ἰσορροπίαν. Ἡ ἰσότης ἐξ ἄλλου

123. Πρβλ. καὶ τὴν γλαφυράν καὶ εὐτράπελον μελέτην τοῦ J. J. Rousseau, De l'Inégalité Parmi les hommes, Ἑλλην. μετάφρ. Α. Κιονίτη, Ἀθήναι 1925.

124. Βλ. καὶ L. Stein, τὸ Πνεῦμα τῆς ὑπάρξεως, Tübingen Mohr, 1904 σ. 420. Τοῦ αὐτοῦ, Κοινωνιολογία, σ. 23.

125. Πρβλ. καὶ τὸν μαθηματικὸν ὀρισμὸν ὅτι Μηδὲν εἶναι ἡ διαφορὰ δύο ἴσων ἀριθμῶν, συνεπῶς κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην δύναται νὰ λογισθῆ ὅτι τὸ μαθηματικὸν Μηδὲν περιέχει ἐν ἑαυτῷ δύο ἰσότητας ἢ ἄλλως δύο μονάδας. Ὅτι τὸ ἀρχέγονον πᾶν ἢ Μηδὲν εἶναι ἰσότης καὶ ἰσορροπία νοεῖται καὶ ἐκ τῆς μαθηματικῆς ἔννοιαις τοῦ Μηδενός ὡς διαφορᾶς δύο ἴσων ἀριθμῶν, ἄλλως ἐκ τῶν μαθηματικῶν ἐξισώσεων, ὧν, ἂν μὲν τὰ μέλη ἀφαιρεθῶσιν ἐμφανίζουσι τὸ Μηδὲν, ἂν δὲ διαιρεθῶσιν τὴν Μονάδα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ὑπάρχουσι στατικαὶ ἐξισώσεις, ἀλλὰ σχετικαὶ δυναμικαὶ ἰσότητες καὶ ἰσορροπίαί τείνουσαι εἰς ἀπολύτους ἰσότητας καὶ ἰσορροπίας ἦτοι ἐξισώσεις μὲ ἀνέναντος μεταβλητὰς τιμὰς τῶν μελῶν των ἔπεται ὅτι τὰ μέλη ἀφαιρούμενα ἀλλήλων πάντοτε ἀφίνουσι κατὰ ὑπόλοιπον, κατὰ θετικὸν καὶ συνεπῶς δὲν ὑπάρχει Μηδὲν, ἀλλ' ἐν. Ἐξ ἄλλου αὕτη ἡ ἔννοια τῆς στατικῆς ἐξισώσεως ἢ δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας δεικνύει τὴν ὑπαρξίν δύο ἢ πλειόνων ἀντιθέσεων ἢ πραγμάτων. Πρβλ. καὶ τὸν τρίτον Νόμον τοῦ Νεύτωνος καθ' ὃν εἰς ἐκάστην δύναμιν ὑπάρχει πάντοτε μία ἴση καὶ ἀντίθετος ἀντίδρασις.

περιέχει ἓν ἑαυτῇ καὶ τὰς ἐννοίας, τῆς ταυτότητος, νοουμένη ὡς ποιοτική ἰσότης, τοῦ μέτρου ἢ τῆς ὁμοιότητος, νοουμένη ὡς ποσοτική ἰσότης, τῆς ἰσορροπίας, ἢ ἁρμονίας, νοουμένη ὡς σχετική ἰσότης, τῆς μεταβολῆς ἢ κινήσεως, νοουμένη ὡς τροπική ἰσότης, τῆς τάξεως ἢ ἠθικῆς, νοουμένη ὡς στατική ἰσότης, τοῦ ἀγῶνος ἢ τῆς δικαιοσύνης, νοουμένη ὡς δυναμική ἰσότης.

Ἡ ὕψηλὴ ὄθεν ἔννοια τῆς ἰσότητος δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς διήθεν ἀπόλυτος, ἀκίνητος, ἀμετάβλητος ἰσότης πασῶν τῶν μορφῶν, ἀλλ' ὡς σχετική, κινήτῃ, μεταβλητῇ ἰσότης πασῶν τῶν οὐσιῶν, διότι οὕτω μόνον ἡ ἰσότης καθίσταται ἄπειρος, αἰωνία καὶ πράγματι ἀπόλυτος καὶ λογικῇ καὶ εἶναι συνάμα στατικῇ ὡς ἰσότης καὶ δυναμικῇ ὡς ἰσορροπία, ἀληθῆς δὲ ὡς ἄπειρος καὶ αἰωνία καὶ πραγματικῇ ὡς συνεχῆς καὶ διαρκῆς. Οὕτω δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι τὸ μηδὲν ταυτίζεται μὲ τὴν μονάδα, ἀλλ' ἰσοῦται, διότι εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν ἔννοιαν «ταυτίζεται» ὑπάρχει μόνον ἀντικειμενικότης καὶ δὲν αἰτιολογεῖται αὕτη καὶ ὑποκειμενικῶς, δὲν νοεῖται πλήρης καὶ οὕτω ἀνακλύπει τὸ ἐρώτημα διατί καὶ πῶς ταυτίζεται; Διὰ τῆς κρίσεως ὅμως τὸ Μηδὲν ἰσοῦται μὲ τὴν μονάδα, διότι εἶναι ἓν μόνον Μηδέν, ἐκφράζεται συνάμα ἀντικειμενικῇ, ὑποκειμενικῇ καὶ ποσοτικῇ κρίσις, διὰ δὲ τῆς κρίσεως, τὸ Μηδέν ἐφόσον δυναμικῶς ἰσοῦται, στατικῶς ταυτίζεται μὲ τὴν μονάδα, ἐκφράζεται συνάμα καὶ ποιοτικῇ κρίσις. Ἡ ἔννοια ὄθεν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας εἶναι ἡ ἄπειρος καὶ αἰωνία οὐσία τοῦ Κόσμου, ἡ ἔννοια δὲ τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας εἶναι ἡ πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη μορφή τοῦ Κόσμου. Ἄλλως τὸ Πνεῦμα εἶναι Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία καὶ ἡ Ὑλὴ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία.

Διὰ μὲν τῆς διηνεκοῦς καὶ ἀενάου τάσεως πρὸς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, ὁ Κόσμος γίνεταί σύνολον νόμων καὶ καθίσταται ἀναγκαῖος, ἄπειρος, αἰώνιος καὶ ἀπόλυτος, διὰ δὲ τῆς διηνεκοῦς καὶ ἀενάου διαταράξεώς του εἰς ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίας, ὁ Κόσμος γίνεταί σύνολον κινήσεων καὶ καθίσταται πραγματικός, πεπερασμένος, πρόσκαιρος καὶ σχετικός. Ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία ἀφ' ἑτέρου εἶναι οἱ δύο πόλοι πέριξ τῶν ὁποίων στρέφεται καὶ πραγματοποιεῖται ἡ κοσμικὴ λειτουργία. Αἱ μὲν πρῶται εἶναι αἱ ἀλήθειαι καὶ μετροῦσι τὰ πάντα, αἱ δὲ δεύτεραι εἶναι αἱ μορφαὶ καὶ μετρῶνται ὑπὸ πάντων. Αἱ μὲν πρῶται εἶναι τὰ ὄρια πέραν τῶν ὁποίων δὲν θά ἦτο δυνατὴ ἡ δημιουργία, αἱ δὲ δεύτεραι ὑπέκινται εἰς ὄρια πέραν τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀναδημιουργία. Διὰ μὲν τῆς ἀενάου καὶ διηνεκοῦς τάσεως πρὸς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν ἐπαληθεύεται ὁ Κόσμος εἰς πάντα χρόνον, λόγον καὶ Λόγον, δηλαδὴ ὑλικῶς καὶ πνευματικῶς, διὰ δὲ τῆς ἀενάου καὶ διηνεκοῦς διαταράξεώς του εἰς ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίας ἀποδεικνύεται ὁ Κόσμος ἐκασταχοῦ, ἐκάστοτε καὶ εἰς ἐκαστον ἐμπειρικῶς καὶ λογικῶς. Οὕτω ὁ Κόσμος καθίσταται ἐνιαῖος καὶ αἰεὶ ὁ αὐτὸς καὶ συνάμα ποικίλος καὶ αἰεὶ διάφορος. Οὕτω ἰσότης μὲν εἶναι ἡ ἴση ροπὴ ἐν χώρῳ, ἰσορροπία δὲ ἡ ροπὴ πρὸς ἰσότητα ἐν χρόνῳ, ἄλλως ἢ μὲν ἰσότης εἶναι ἰσορροπία ἐν χώρῳ, ἢ δὲ ἰσορροπία ἰσότης ἐν χρόνῳ καὶ ἀμφοτέραι ὁμοῦ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἐν Λόγῳ.

Τέλος, ἡ ἀένανος θέσις, ἄρσις καὶ ἐκ νέου θέσις ἢ σύνθεσις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐμφανίζεται ὡς εἰς παλμὸς καὶ νοεῖται ὡς ὁ παλμὸς τοῦ Σύμπαντος καὶ τῆς Ζωῆς. Ἄλλως ἰσότης καὶ ἰσορροπία εἶναι ἡ ἀρχή, ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία τὸ μέσον καὶ ἰσότης καὶ ἰσορροπία τὸ τέλος τοῦ Παντός, οὗτινος ὁ ρυθμὸς νοεῖται ὡς τριπλοῦς παλμὸς τῆς λειτουργούσης ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Ἄλλως Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία εἶναι

ὁ Λόγος καὶ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία ὁ χωρὸς χρόνος.

§ 21. ΠΟΣΟΤΗΣ καὶ ΠΟΙΟΤΗΣ

Τὰ διὰ τῶν ἀπείρων, αἰωνίων καὶ ἴσων ἢ λογικῶν κινήσεων ἢ δυνάμεων δημιουργούμενα ἄπειρα καὶ ἴσα Ἐγὼ, νοοῦνται ὡς ἄπειρα καὶ ἴσα σημεία γιγνόμενα ἐκάστοτε εἰς ἀπείρους καὶ ἴσας στιγμάς. Τὸ σημεῖον ὅθεν νοεῖται ὡς τὸ κέντρον συγκρούσεως ἢ ἀνακλάσεως τῶν ἀπείρων, αἰωνίων καὶ ἴσων δυνάμεων, ἔνθα ἢ δημιουργουμένη ἐκάστοτε ἰσορροπία. Τὸ σημεῖον ὅθεν εἶναι ἢ στατική ἐκφρασις τοῦ Ἐγὼ, τοῦ ὄντος δηλαδή καὶ νοεῖται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ὡς χωρικὸν σημεῖον. Ἡ ἰσορροπία ὅμως δὲν εἶναι ἀκίνησις τις ἢ αἰωνιότης, ἀλλὰ ἰσορροπία συνεχῶς καὶ διαρκῶς μεταβαλλομένη εἰς νέαν ἰσορροπίαν. Ἡ ἰσορροπία ὅθεν νοεῖται ἐκάστοτε, οὐ μόνον στατικῶς ὡς κέντρον ἀνακλάσεως ἢ συγκρούσεως τῶν ἀπείρων καὶ ἴσων δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ δυναμικῶς, ὡς στιγμή καθ' ἣν γίνεταί, μὴ ὑπάρχουσα πλέον μόλις γίνῃ. Ἡ στιγμή ὅθεν εἶναι ἢ δυναμικὴ ἐκφρασις τοῦ Ἐγὼ ἢ τοῦ ὄντος καὶ νοεῖται ὡς χρονικὴ στιγμή. Τὸ κινήτὸν ὅθεν ἄθροισμα τῶν σημείων εἶναι ὁ χώρος καὶ τὸ μεταβλητὸν ἄθροισμα τῶν στιγμῶν εἶναι ὁ χρόνος. Ἡ ἔνωσις ἢ σύμπτωσις τοῦ σημείου καὶ τῆς στιγμῆς παράγει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐσχάτου ἀτόμου ἢ μορίου τοῦ Σύμπαντος.

Ἡ ἄπειρος ὅμως καὶ αἰωνία ἀνάκλασις καὶ σύγκρουσις τῶν ἀπείρων καὶ αἰωνίων καὶ ἴσων δυνάμεων γίνεταί πανταχοῦ καὶ πάντοτε, ἢ ἄλλως γιγνομένη εἰς ἓν σημεῖον ἢ εἰς μία στιγμήν, γίνεταί συνάμα καὶ εἰς ἕτερον σημεῖον καὶ εἰς ἑτέραν στιγμήν. Τὸ σημεῖον ὅμως καὶ ἡ στιγμή νοοῦνται σχετικῶς ὑπὸ τινος Ἐγὼ ὡς πρὸς ἑαυτὸ καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ νοούμενον Μὴ Ἐγὼ, οὐχὶ δὲ ἀπολύτως, καθόσον δύνανται νὰ γίνωνται ἢ ὑπάρχωσιν ἄπειρα σημεία ἢ στιγμαί. Οὕτω εἰς μίαν στιγμήν γίνονται ἄπειρα σημεία, καὶ παρ' ἓν σημεῖον γίνονται ἄπειροι στιγμαί. Ἐκάστη ὅθεν δύναμις ἀνακλωμένη ἢ συγκρουομένη εἰς ἓν σημεῖον καὶ μίαν στιγμήν παράγει διὰ τῆς ἀνακλάσεως μὲν τὸ πνεῦμα ἢ τὴν νόησιν, διὰ τῆς συγκρούσεως δὲ τὴν ὕλην ἢ τὴν ὑπαρξιν. Τὸ σημεῖον καὶ ἡ στιγμή νοοῦνται οὐ μόνον ὡς ἓν σημεῖον καὶ μία στιγμή ἀλλὰ καὶ ὡς ὁμάς σημείων ἢ στιγμῶν καὶ ὡς ἄπειρα σημεία καὶ στιγμαί καὶ οὕτω παράγουσι τὴν ἔννοιαν τῆς ποσότητος. Τὰ σημεία ὅμως καὶ αἱ στιγμαί εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, αἱ ἔσχαται οὐσίαι, συνεπῶς ἢ ποσότης, ὡς ποσότης οὐσιῶν, δύνανται νὰ νοηθῇ ὑπὸ Ἐγὼ τινος σχετικῶς καὶ συμβολικῶς ὑπὸ σχετικῆς ἢ συμβολικῆς ποσότητος, τοῦ μέτρου. Τὰ ἄπειρα ὅμως σημεία καὶ αἱ ἄπειροι στιγμαί δὲν νοοῦνται μόνον μετρούμεναι, οὔτε ὑπάρχουσι μόνον ὡς ποσότητες, δηλαδή ὡς οὐσίαι. Ἡ ἀπειρία καὶ ἡ αἰωνιότης τῶν δὲν εἶναι μόνον ποσοτικὴ, δὲν εἶναι μόνον ἄπειρος καὶ αἰωνία οὐσία, ἀλλὰ καὶ σύνολον ἀπείρων καὶ αἰωνίως μεταβλητῶν μορφῶν. Ἡ οὐσία δηλαδή δὲν ταυτίζεται μόνον πρὸς ἑαυτήν, ἀλλὰ καὶ διαφορίζεται, δὲν μετρεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ ρυθμίζεται, δὲν παρέχει δηλαδή μόνον ποσότητος, ἀλλὰ καὶ ποιότητος ἢ μορφῆς¹²⁶. Παρέχει δηλαδή οὐ μόνον ἄπειρα σημεία καὶ ἄπειρους στιγμάς, ἀλλὰ καὶ ἀπείρους συνδυασμοὺς αὐτῶν. Οὕτω ἢ ποσότης νοεῖται διὰ τοῦ μέτρου καὶ τοῦ ἀριθμοῦ, ἐνῶ ἢ ποιότης νοεῖται διὰ τῆς κρίσεως καὶ τοῦ ρυθμοῦ.

Ἡ ποσότης ἀφορᾷ τὴν οὐσίαν, ἢ ποιότης τὴν μορφήν. Ἡ ποσότης δύ-

126. Περὶ ἴσου καὶ ἀριθμοῦ ἢ κατ' ἀξίαν ποσότητα καὶ ποιότητα. Βλ. Ἀριστοτέλους, Πολιτικά, Εα7, ὡς καὶ Πλάτωνος, Νόμοι, Ε757. Πρβλ. καὶ Robin, La théorie platonicienne des idées et des nombres d'après Aristote, Paris 1908.

καται νὰ μετρηθῆ ἢ νὰ ἀριθμηθῆ, διὰ μέτρου ἢ ἀριθμοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας λαμβανομένων, ἔστω καὶ διαφόρου μορφῆς. Ἀντιθέτως ἡ ποιότης δύναται νὰ κριθῆ ἢ νὰ ρυθμισθῆ διὰ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης, διὰ τοῦ Ἐγὼ ἢ τοῦ Μὴ Ἐγὼ. Ποσότης εἶναι οὐσία μορφοποιουμένη, ποιότης δὲ μορφή οὐσιοποιουμένη. Ἡ ἔνωσις ἀμφοτέρων ἐμφανίζει τὴν νόησιν στατικῶς καὶ τὴν ὑπαρξιν δυναμικῶς. Ἄλλως τὸ πρᾶγμα χωριζόμενον ἢ ἐνούμενον μετρεῖται ὡς ποσότης, διαφοριζόμενον δὲ ἢ ταυτιζόμενον κρίνεται ὡς ποιότης.

Οὕτω Ποσότης εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ πεπερασμένου. Ἀντιθέτως Ποιότης εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ Ἀπείρου. Οὕτω ποσότης εἶναι τὸ ἄπειρον περαιούμενον, ποιότης δὲ τὸ πεπερασμένον ἀπειρούμενον.

Τὰ ἄπειρα ἐξ ἄλλου σημεῖα καὶ αἱ ἄπειροι στιγμαὶ ἐνούμεναι ἢ συμπίπτουσαι εἰς ἓν καὶ παράγουσαι τὸ Ἐγὼ, δὲν παύουσιν οὐσαι συνεχῆ καὶ διαρκῆ ἀποτελέσματα τῶν ἀπείρων αἰώνιων καὶ ἴσων δυνάμεων καὶ συνεχῶς καὶ διαρκῶς διατρέχουσαι τὴν τροχιὰν τῆς ἀπείρου καὶ αἰωνίας καὶ ἴσης ἢ λογικῆς κινήσεως. Οὕτω ὅμως ἕκαστον Ἐγὼ ἐπιδρᾷ καὶ ἐπιδράται ἐν σχέσει πρὸς πάντα τὰ λοιπὰ καὶ οὕτω παράγεται ἡ ἔννοια τῆς σχέσεως, ἣτις εἶναι ἡ ἐκάστοτε πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη ἀλληλεπίδρασις τῶν Ἐγὼ. Ἡ ἀλληλεπίδρασις ὅμως αὕτη μολοντί πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη γίνεται συνεχῶς καὶ διαρκῶς, δηλαδὴ ἀπείρως καὶ αἰωνίως, διότι οὗτος εἶναι ὁ τρόπος καθ' ὃν ὑπάρχει ἐκάστοτε σχέσις. Ὡστε τρόπος εἶναι ἡ ἄπειρος καὶ αἰωνία ἀλληλεπίδρασις ἣτις ἐκάστοτε καθιστᾷ δυνατὸν ἕκαστον Ἐγὼ. Οὕτω ἐνῶ σχέσις εἶναι ἡ κίνησις ἐκάστοτε περαιουμένη, δηλαδὴ μία δυναμικὴ ποσότης, τρόπος εἶναι ἡ κίνησις συνεχῶς καὶ διαρκῶς μεταβαλλομένη, δηλαδὴ μία δυναμικὴ ποιότης.

Ἐξ ὅσων μέχρι τοῦδε εἶπομεν προκύπτει ὅτι κίνησις εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐνδογενὴς ιδιότης τῆς Ὑπάρξεως καὶ ὑπαρξίς εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐξωγενὴς ιδιότης τῆς κινήσεως. Οὕτω ἡ κίνησις εἶναι καὶ ποσοτικὴ ἔννοια, ὡς ἡ ὑπαρξίς εἶναι ποιοτικὴ.

Διαλεκτικῶς ἡ κίνησις εἶναι σύνθεσις τοῦ κινουμένου καὶ προκύπτει ὡς ἀπόσταγμα παντὸς νοήματος καὶ παντὸς πράγματος δυναμένη οὕτω νὰ νοῆσῃ καὶ νὰ νοηθῆ, νὰ πραγματώσῃ καὶ νὰ πραγματοποιθῆ, δημιουργοῦσα τὸν χωρόχρονον, δημιουργουμένη ὅμως ὑπὸ τοῦ Λόγου, ὡς δυναμικὴ ἰσότης καὶ ἰσορροπία. Δεδομένου ἐξ ἄλλου ὅτι κινοῦν καὶ κινούμενον ἀνάως ἐξισοῦνται καὶ ἐξισορροποῦνται ἔπεται ὅτι ἡ διαφορὰ αὐτῶν εἶναι μηδὲν καὶ συνεπῶς πέραν τῆς κινήσεως οὐδὲν ἀπαιτεῖται πλέον ἵνα νοηθῆ ἢ οὐσία τοῦ Κόσμου.

§ 22. ΦΥΣΙΣ καὶ ΖΩΗ

Αἱ ἄπειροι, αἰώνια καὶ ἴσα δυνάμεις, ἀνακλώμεναι ἢ συγκρουόμεναι εἰς ἄπειρα σημεῖα καὶ στιγμάς, ἐμφανίζουσι τὰ ἄπειρα ἄτομα ἢ μόρια ἣτοι τὸ ἄπειρον Σύμπαν ὅπερ νοοῦν καὶ νοούμενον, ὡς ἀπόλυτον ἅμα καὶ σχετικὸν καθίσταται Λόγος. Τὰ ἄτομα ταῦτα ἢ μόρια ἀφ' ἐνὸς δημιουργοῦνται ἢ γίνονται ὡς ἀποτέλεσμα τῆς αἰωνίας, ἀπείρου καὶ λογικῆς ἢ ἴσης κινήσεως ἣτις ἀμέσως ἐμφανίζεται δι' αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ κινοῦνται ἢ μεταβάλλονται ὡς τμήματα τῆς αὐτῆς κινήσεως ἣτις ἐμμέσως ἐπανεμφανίζεται δι' αὐτῶν. Ἡ κίνησις δηλαδὴ οὐσα ἐνιαία, αἰωνία, ἄπειρος καὶ ἀπόλυτος, ἀναγκαίως μεταβάλλεται εἰς διάφορον, πρόσκαιρον, πεπερασμένην καὶ σχετικὴν, διότι οὕτω μόνον καθίσταται ἀληθῶς ἀπόλυτος, ὡς περιλαμβάνουσα ἐν ἑαυτῇ πάσας τὰς δυνατὰς μορφάς.

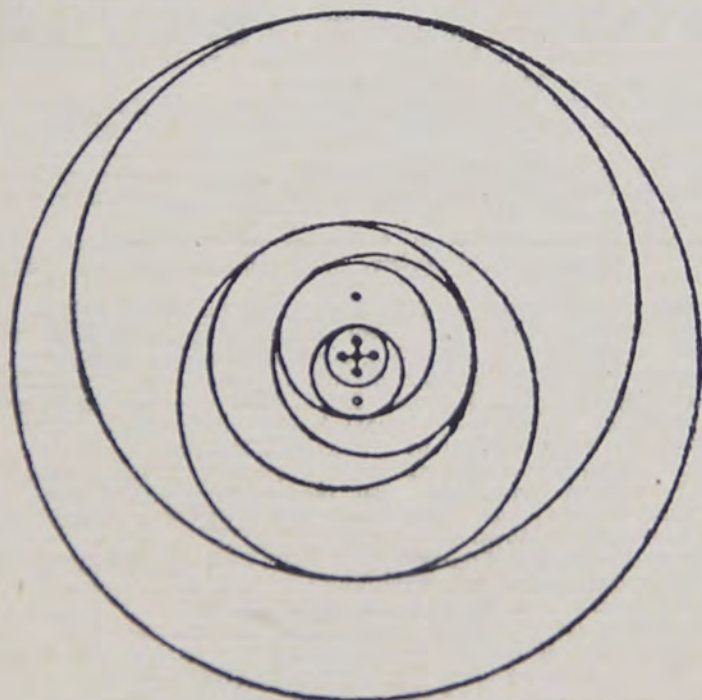
Τὰ ἄτομα ἢ μόρια εὐρίσκονται ἐν αἰωνία μεταβλητῇ ἰσορροπία.

ἥτις μεταβάλλεται εἴτε ἐξ ἐξωτερικῶν εἴτε ἐξ ἐσωτερικῶν διαφορισμῶν, ἥτοι λόγῳ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεώς των. Τὰ ἄτομα ταῦτα ἢ μόρια ἐμφανιζόμενα ὡς ἰσορροπία ἴσων δυνάμεων ἢ ὡς περιστροφικαὶ κινήσεις, νοοῦνται ὡς ὑλικά ἢ ἀνόργανα ὄντα, ὡς ἄψυχα δηλαδή Ἐγῶ. Τὰ ἀνόργανα δὲ Ἐγῶ περιστρεφόμενα σχηματίζουν ἐν ἑαυτοῖς, λόγῳ ταυτότητος μὲ τὸν δημιουργόν των, μικρογραφίαν τοῦ Ἀπείρου μὲ ἰδίαις κινήσεις. Μόλις ὅμως ἐν ἀνόργανον Ἐγῶ ἀποκτήσῃ ἰδίαις κινήσεις καὶ δὴ ὁμοίας πρὸς τὰς κινήσεις τοῦ Ἀπείρου, αἴτινες ἐδημιούργησαν αὐτό, μεταβάλλεται εἰς ἐνόργανον Ἐγῶ. Τοῦτο δέ, διότι κατ' ἀνάγκην ἀποκτᾷ ἐν μικρογραφίᾳ πάσας τὰς αἰωνίας κινήσεις τοῦ Ἀπείρου ἐν πεπερασμένῳ χώρῳ καὶ χρόνῳ, ὡς ὄν τμῆμα τοῦ Ἀπείρου. Οὕτω ἢ ἀνόργανος φύσις μεταβάλλεται εἰς ἐνόργανον, ἢ νεκρὰ ὕλη εἰς ζωντανήν. Τὸ ἀνόργανον δηλαδή Ἐγῶ πρῶτον λαμβάνει ὑπαρξιν καὶ ὕστερον ζεῖ. Ἐνῶ δηλαδή εἶναι ἀποτέλεσμα κινήσεων ἢ δυνάμεων, κινεῖται καὶ αὐτὸ καὶ δύναται.

Οὕτω φύσις 127 μὲν εἶναι τὸ πεπερασμένον

127. Ὁ Kant λέγει ὅτι ἡ φύσις εἶναι ἡ ὑπαρξὶς τῶν ὄντων καὶ φαινομένων, ἐφ' ὅσον αὕτη διέπεται ὑπὸ γενικῶν νόμων. Πρβλ. καὶ L. Büchner, Kraft und Stoff 1854. Ern. Haeckel, Die Welträtsel 1899. Philipp Frank, La fin de la physique mecaniste. Jean Thibaud, Vie et transmutation des atomes. Αἱ ἀπειροί, αἰώνιοι καὶ ἴσοι δυνάμεις, αἱ δημιουργοῦσαι τὰ Ἐγῶ, δύναται νὰ θεωρηθῶσι καὶ ἀντίστοιχοι πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ Πυθαγόρα, οἵτινες πηγάζουσι καὶ τείνουσι πρὸς τὴν ἀρχικὴν μονάδα.

Διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἡμετέρας θεωρίας βλ. τὸ κατωτέρω σχῆμα ὅπερ ἐμφανίζει 8 διαφόρους κύκλους μὲ 7 κέντρα, ὧν ὁ ἐκάστοτε ἀμέσως μεγαλιέτερος τείνει νὰ ἔχη ἀκτῖνα ὅση ἢ εὐθεία ἀπὸ τοῦ κέντρου του μέχρι τοῦ ἀπωτάτου σημείου τῆς περιφερείας τοῦ ἀμέσως μικροτέρου κύκλου, ἄλλως τείνει εἰς ἐξίσωσιν τῶν ἀκτίνων. Τὰ κέντρα ταῦτα εἶναι τὸ κέντρον τοῦ σταυροῦ, τὰ τέσσαρα πέρατα τοῦ σταυροῦ καὶ τὰ δύο σημεῖα ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τοῦ σταυροῦ. Τὸ κέντρον τοῦ σταυροῦ εἶναι τὸ κέντρον τοῦ ἐλαχίστου καὶ τοῦ μεγίστου κύκλου.

Ἡ Φύσις

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω σχήματος διαπιστοῦμεν ὅτι:

α) Ἡ κεντρικὴ ἰσότης καὶ ἰσορροπία εἶναι τὸ κέντρον τοῦ σταυροῦ, οἵτινος πᾶν

ἐκτεινόμενον εἰς ἄπειρον, ζωὴ δὲ τὸ ἄπειρον συμπυκνούμενον εἰς πεπερασμένον. Ἡ μὲν φύσις ἵνα ὑπάρχη πρέπει συνεχῶς καὶ διαρκῶς νὰ ἐκτείνεται κατὰ χώρον, χρόνον καὶ λόγον, ἀπείρως δηλαδή, αἰωνίως καὶ λογικῶς διότι ἄλλως συστέλλομένη θὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἀνωπαρξίαν ἢ τὸ Μηδέν, ὅπότε πάλιν θὰ ἀρχίσῃ γιγνομένη. Τοῦτο δὲ διότι ἀκίνητος φύσις εἶναι ἀδύνατος. Ἡ ζωὴ ἔξ ἄλλου ἵνα ὑπάρχη πρέπει νὰ διατηρῆ ἐν τῷ πεπερασμένῳ καὶ προσκαίρῳ Ἐγὼ τὴν ἀπειρότητα καὶ αἰωνιότητα, διότι ἄλλως, ἐὰν ἀπολέσῃ ταύτας, θὰ καταλήξῃ εἰς τὸν θάνατον, ἐξ οὗ πάλιν θὰ ἀρχίσῃ ἀνεγεννωμένη. Τοῦτο δὲ, διότι ζωὴ μὴ ἀναγεννωμένη εἶναι ἀδύνατος.

Οὕτω γενικῶς διὰ τὴν Φύσιν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἕκτασιν τοῦ πεπερασμένου εἰς ἄπειρον, πρέπει α) νὰ κινῆται, β) νὰ ὑπάρχη, γ) νὰ ἰσορροπῆται καὶ δ) νὰ συνεχίζηται ἐν χώρῳ,

σημεῖον ἀπαρτίζει τὸ κέντρον καὶ τὸ μέσον ἑνὸς ἀξανομένου κύκλου ἢ σφαίρας, τεινούσης εἰς ἐξίσωσιν ἢ ἐξισορρόπησιν πρὸς πᾶσαν ἄλλην.

β) Ἡ τάσις τῶν κύκλων ἢ κάλλιον σφαιρῶν νὰ τείνωσι εἰς ἐξίσωσιν, αἱ μὲν μικρότεροι πρὸς τὰς μεγαλειτέρας καὶ αἱ μεγαλιτεροι πρὸς τὰς μικροτέρας.

γ) Ἡ τάσις τῶν μικροτέρων νὰ μεγεθύνωνται καὶ τῶν μεγαλιτέρων νὰ σμικρύνωνται. Τοῦτο δεικνύεται ἐκ τοῦ σχήματος τῶν Μηνίσκων ἢ Ἡμισελήνων, αἵτινες δεικνύουσι τὴν πορείαν τῆς ζωῆς, ἥτις ἐμφανίζεται ἐκ μικρῶν καὶ μεγεθύνεται καὶ ἀφοῦ φθάσῃ ἐν ὄριον σμικρύνεται καὶ ἐξαφανίζεται.

δ) Ἡ τάσις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας νὰ ἐκτείνεται ἐξ οἰουδήποτε κέντρον ἐξ ἴσου πρὸς πᾶσαν χωρικήν, χρονικήν καὶ λογικὴν κατεύθυνσιν ἢ νὰ συσπειροῦται ἐξ ἴσου κατὰ πᾶσαν ἀντίστοιχον κατεύθυνσιν. Τοῦτο ἐμφανίζει τὴν καμπυλόγραμμον καὶ παλμικὴν κίνησιν ἢ ἄλλως τὴν τὴν διαστολὴν καὶ συστολὴν τοῦ Σύμπαντος.

ε) Ἡ τάσις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας νὰ κινῆται χωρικῶς, χρονικῶς καὶ λογικῶς ἵνα ἐπαληθεύῃ καὶ ἀποδεικνύῃ ἑαυτὴν πανταχοῦ, πάντοτε, πάντως καὶ εἰς πάντα γιγνομένη οὕτω ζῶσα καὶ ἀθάνατος.

στ) Ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἔχει τὴν αὐτὴν κατασκευὴν εἰς τὸν Μακρόκοσμον καὶ Μικρόκοσμον, ἕκαστος δὲ τούτων ἐξισοῦται καὶ ἐξισορροπεῖται πρὸς τὸν ἕτερον.

ζ) Ὁ Λόγος δι' ὃν τεινοῦσι εἰς ἐξίσωσιν καὶ ἐξισορρόπησιν πάντες οἱ κύκλοι ἢ πᾶσαι αἱ σφαῖραι ὁπουδήποτε καὶ ἂν ἔχουσι κέντρον καὶ οὕτω πανταχοῦ εἶναι κέντρον καὶ μέσον καὶ πανταχοῦ περιφέρεια καὶ ἐπιφάνεια.

η) Ἡ διαφορότης, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνότης τῆς Φύσεως ἢ τοῦ Κόσμου, ὅστις εἶναι συνάμα ἄπειρος καὶ πεπερασμένος, ἄλλως ἀνευ ὀρίων, αἰώνιος καὶ πρόσκαιρος, σχετικὸς καὶ ἀπόλυτος.

θ) Ἡ κλίσις τῶν ἀξόνων καὶ αἱ ἑλλειπτικαὶ τροχιαὶ τῶν ἀστρικῶν σωμάτων.

ι) Ἡ παγκόσμιος ἔλξις καὶ ραδιενέργεια ὡς καὶ δημιουργία τῶν ἀστρικῶν συστημάτων μετὰ τῶν δορυφόρων.

ια) Εἴτε ἄπειρος καὶ αἰώνιος εἶναι ὁ Κόσμος εἴτε πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένος πάντοτε εἴμεθα εἰς τὸ κέντρον μιᾶς σφαίρας καὶ χρησιμεύομεν ὡς μέσον ἑνὸς κύκλου φαινομένων.

ιβ) Ἡ παγκόσμιος πάλλογος ἀλληλοεξάρτησις ἐν δυναμικῇ ἰσότητι καὶ ἰσορροπία.

Ἐπομένως διαπιστοῦμεν ὅτι ὁ μὲν Λόγος εἶναι αἱ ἴσαι ἀκτίνες αἵτινες δημιουργοῦσι τοὺς κύκλους ἢ τὰς σφαῖρας, ὁ χώρος εἶναι αἱ σφαῖραι καὶ ὁ χρόνος οἱ Μηνίσκοι. Οὕτω βλέπομεν ὅτι ἐκ τοῦ Λόγου, ἄλλως ἐκ τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἢ πνεύματος δημιουργεῖται ὁ χωρόχρονος ἢ ἡ ὕλη καὶ ὅτι ἡ κίνησις εἶναι τὸ μέσον ἐπαληθεύσεως τοῦ Λόγου ἐν χωροχρόνῳ. Ταῦτα δὲ, μολονότι Λόγος καὶ χωρόχρονος εἶναι ριζικῶς διάφορα καὶ ἀσύμμετρα, ἐν τούτοις εἶναι ἠνωμένα συμμετρικῶς.

Ἡ φάσις τῆς διαστολῆς τοῦ Σύμπαντος ἢ τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται εἰς τὴν πρώτην διασπορὰν τῶν τεραστίων νεφελωμάτων, εἰς τὴν ἀρχικὴν γιγάντωσην τῶν παλαιοντολογικῶν ζώων, εἰς τὴν ἀρχέγονον κολοσσιαίαν κατασκευὴν τῶν ἀνθρωπίνων κτισμάτων ἢ ἔργων.

Ἡ φάσις τῆς συστολῆς τοῦ Σύμπαντος ἢ τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται εἰς τὴν συσπείρωσιν καὶ συμπύκνωσιν τῶν νεφελωμάτων καὶ τὴν ἐντεθθεν δημιουργίαν τῶν ἀστρικῶν καὶ ἡλιακῶν συστημάτων, εἰς τὴν ὄλονέν σμίκρυνσιν τῶν παλαιοντολογικῶν ζώων, εἰς τὴν ὄλονέν σμίκρυνσιν τῶν ἀνθρωπίνων κτισμάτων ἢ ἔργων μέχρι τῶν συγχρόνων λιλιπουτειῶν κομφοτεχνημάτων. Οὕτω ἡ διαφορά μεταξὺ ἑνὸς ἠλεκτρονίου καὶ ὄντος δέον νὰ εἶναι ἴση μετὰ τὴν διαφορὰν μεταξὺ ἑνὸς ὄντος καὶ τοῦ Σύμπαντος. Νοεῖται ὅτι ἡ συστολὴ αὕτη εἶναι ἴση καὶ ἰσορροπία πρὸς τὴν διαστολὴν ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ. Οὕτω εἰς ὅσον χώρον, χρόνον καὶ λόγον γίνεται διαστολὴ εἰς ἄλλον τόσον θὰ γίνῃ συστολὴ καὶ τανάπαλιν, ἐξ οὗ αἱ προδρομήσεις καὶ παλινδρομήσεις τῆς φυσικῆς καὶ κοινωνικῆς λειτουργίας δίκην ἑκκρεμοῦς.

Ἐτέρα ἀπόδειξις τῆς δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας εἰς μὲν τὴν ἀνόργανον Φύσιν εἶναι ἡ διπλῆ ὄψις ἢ πλευρὰ παντὸς πράγματος, εἰς δὲ τὴν ἐνόργανον Φύσιν εἶναι ὁ ἀρτιος ἀριθμὸς τῶν μελῶν παντὸς ἐνοργάνου ὄντος.

ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν ἕκτασιν τοῦ προσκαίρου εἰς αἰώνιον, πρέπει α) ὡσαύτως νὰ κινῆται, β) νὰ μεταβάλληται, γ) νὰ ἀναδημιουργῆται καὶ δ) νὰ διαρκῆ ἔν χρόνῳ. Εἰδικῶς διὰ τὴν ζωὴν, ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν διατήρησιν τῆς ἀπειρότητος ἐν τῷ πεπερασμένῳ, πρέπει α) ὅ,τι ἀπόλλυσι νὰ τὸ ἐπανακτᾷ, τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης, β) ὅ,τι στερεῖται νὰ τὸ ἀποκτᾷ, τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς πληρώσεως τῶν ἐν γένει ἀναγκῶν τῆς καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως, γ) ὅ,τι τὴν βλάπτει νὰ τὸ ἀποδιώκῃ, τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ ἀμύνης, δ) ὅ,τι τὴν ἐπηρεάζει γενικῶς νὰ τὸ δέχεται κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον, τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς ἐν γένει προσαρμογῆς καὶ δράσεως. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν διατήρησιν τῆς αἰωνιότητος ἐν τῷ προσκαίρῳ, πρέπει α) ὅταν καταστρέφῃται νὰ ἀναδημιουργῆται, τοῦτο ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς συντηρήσεως τοῦ εἴδους, β) ὅταν ὁπωσδήποτε ἐπηρεάζεται νὰ ἀντιδρᾷ, τοῦτο ἐπιτυγχάνει διὰ τοῦ ἐνστικτοῦ καὶ τῆς νοήσεως. Οὕτω γενικώτερον ἐνῶ ἢ αὐτοσυντήρησις καὶ προσαρμογὴ ἢ ἡ δρᾶσις εἶναι τὸ "Ἀπειρον ἐν τῷ πεπερασμένῳ, ἄλλως ἢ κατὰ χῶρον ὑπαρξίς, ἢ συντήρησις τοῦ εἴδους καὶ τὸ ἐνστικτον ἢ ἡ νόσις ἐν γένει εἶναι τὸ αἰώνιον ἐν τῷ προσκαίρῳ, ἄλλως ἢ κατὰ χρόνον ὑπαρξίς. Τέλος ἡ νοούμενη ἀπόλυτος σχέσις πάντων τῶν φαινομένων εἶναι ἢ κατὰ Λόγον ὑπαρξίς. Ἡ φύσις ὅθεν ἐμφανίζεται ὡς ἄπειρος καὶ αἰώνια καὶ λογικὴ δημιουργία, ἐνῶ ἢ ζωὴ ὡς ἄπειρος καὶ αἰώνια καὶ λογικὴ ἀναδημιουργία. Οὕτω ἢ κίνησις περιέχει τὴν ὕλην καὶ οὐχὶ ἢ ὕλη τὴν κίνησιν.

Τὸ Ἐγὼ ἀρνούμενον τὸ Μὴ Ἐγὼ αἰωνίως διαψεύδει ἑαυτὸ διττῶς, ἀφ' ἐνός διὰ τῆς διαρκούς ἐνεργητικῆς ἐνώσεώς του μετὰ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, δηλαδὴ τῆς προσλήψεως τροφῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἀγαθῶν τῆς ζωῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς συνεχούς παθητικῆς ἐνώσεώς του μετὰ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, δηλαδὴ διὰ τῆς μεταβολῆς του ἢ χρήσεως αὐτοῦ τοῦ ἰδίου εἰς τροφήν ἑτέρου Ἐγὼ ἢ τοῦ θανάτου του. Τὸ Ἐγὼ ἐξ ἄλλου διακρίνον ἑαυτὸ ἀπὸ τὰ ἕτερα Ἐγὼ αἰωνίως διαψεύδει ἑαυτὸ διττῶς, ἀφ' ἐνός διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργητικῆς δημιουργίας ἑτέρου Ἐγὼ, δηλαδὴ διὰ τῆς γεννήσεως ἑτέρου Ἐγὼ, ἀφ' ἑτέρου δὲ παθητικῶς διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀναγεννήσεως. Οὕτω ἐπαληθεύεται αἰωνίως καὶ ἀπείρως ἢ ἰσότης ἢ ὁμοιότης ὡς καὶ ἢ ἰσορροπία ἢ ἄρμονία τοῦ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ δηλαδὴ ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου, ὡς καὶ τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον τῶν Ἐγὼ, ἅτινα εἶναι ἀπλῶς ἄπειροι καὶ αἰώνια μορφὰ καὶ λογικὰ τοῦ Μὴ Ἐγὼ.

Ὅταν ἐξ ἄλλου τὸ Ἐγὼ διακρίνη ἑαυτὸ ἀπὸ τὸ Μὴ Ἐγὼ, ἀρνεῖται τὸ Μὴ Ἐγὼ, ἢτοι ὑπάρχει μὲν ἂν εἶναι ἀνόργανον, ζεῖ δὲ ἂν εἶναι ἐνόργανον. Ἡ ἀρνήσις ὅμως δὲν δύναται νὰ εἶναι αἰώνια διότι ἀφ' ἐνός πᾶν φαινόμενον εἶναι πεπερασμένον καὶ πρόσκαιρον καὶ συνεπῶς τὸ Ἐγὼ ἐνοῦται μετὰ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, καταστρεφόμενον ἂν εἶναι ἀνόργανον ἢ θνήσκον ἂν εἶναι ἐνόργανον. Διὰ τῆς ἐνώσεως ταύτης ἐνῶ αἶρεται ἢ ἀρνήσις, αἶρεται καὶ τὸ πεπερασμένον καὶ πρόσκαιρον, γινόμενον "Ἀπειρον καὶ αἰώνιον καὶ τᾶνάπαλιν τὸ ἄπειρον καὶ αἰώνιον γίνεταί πεπερασμένον καὶ πρόσκαιρον, διὰ τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ ἀνοργάνου ἢ ἀναγεννήσεως τοῦ ἐνοργάνου Ἐγὼ. Λύσις ὅθεν ἢ σύνθεσις τῆς ἀρνήσεως μετὰ τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγὼ ἐν γένει ἢ ἀλλῶς μετὰ τοῦ πεπερασμένου καὶ ἀπείρου καὶ μετὰ τοῦ προσκαί-

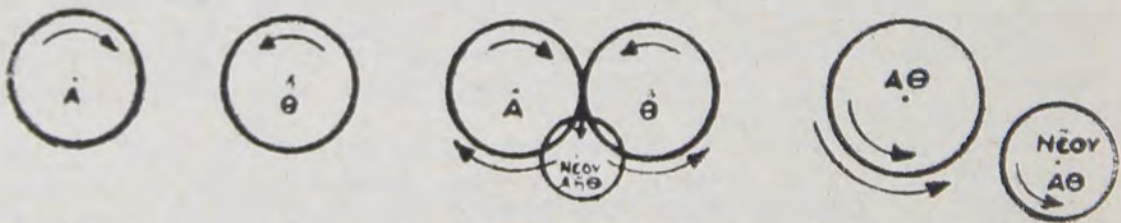
ρου και αιωνίου είναι η καταστροφή η ο θάνατος. "Όταν έξ άλλου τὸ Ἐγὼ διακρίνει ἑαυτὸ ἀπὸ ἕτερον Ἐγὼ, ἀρνεῖται ἑαυτὸ ἦτοι τὸ πεπερασμένον καὶ πρόσκαιρον ἀρνεῖται τὸ πεπερασμένον καὶ πρόσκαιρον. Ἡ ἀρνησις αὕτη αἴρεται διὰ τῆς ἐνώσεως τοῦ Ἐγὼ μεθ' ἑτέρου Ἐγὼ, ὅποτε ὅταν μὲν πρόκειται περὶ ἐνώσεως ἀνοργάνων Ἐγὼ μεταξὺ των, πρόκειται περὶ μηχανικῆς ἢ χημικῆς τινος ἐνώσεως, ὅταν δὲ μεταξὺ ἀνοργάνων καὶ ἐνοργάνων, πρόκειται περὶ βιολογικῆς ἐνώσεως, καὶ ὅταν μεταξὺ ἐνοργάνων, πρόκειται περὶ φυλετικῆς ἢ ἐρωτικῆς ἐνώσεως. Αἱ ἐνώσεις αὗται ἐνῶ αἴρουν τὴν ἀρνησιν τοῦ Ἐγὼ πρὸς ἑαυτὸ, ἀποκαθιστοῦν συγχρόνως ἐν νέον ἀνόργανον ἢ ἐνόργανον Ἐγὼ. Λύσις ὄθεν ἢ σύνθεσις τῆς ἀρνήσεως τῶν Ἐγὼ μεταξὺ των ἢ πρὸς ἑαυτὰ, εἶναι ἡ ἀπειρος καὶ αἰωνία ἐνώσις, ἀναδημιουργία καὶ ἀναγέννησις.

Ἡ ἀναγέννησις τῶν Ἐγὼ ἢ ὄντων εἶναι ἀναγκαία, διότι ταῦτα πρέπει νὰ ἐπαληθεύωνται οὐ μόνον ἐν ὠρισμένῳ χρόνῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ, καὶ πάντοτε καὶ διὰ πάντας, δηλαδὴ ἐν τῷ ἀπείρῳ, ἐν τῇ αἰωνιότητι καὶ ἐν τῷ Λόγῳ καὶ οὕτω συνεχῶς καὶ διαρκῶς ἀνεγεννῶνται ἵνα εἶναι ἀληθῆ. Οὕτω τὰ Ἐγὼ ἢ ὄντα εἶναι σινάμα πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα ὡς Ἐγὼ ἢ ὄντα καὶ ἄπειρα καὶ αἰωνία ὡς ἀλήθεια ἢ ἀξία.

Ἐλέχθη ὅτι τὰ ἀνόργανα ἢ ἀνόργανα Ἐγὼ εἶναι κέντρα ἰσορροπίας τῶν ἀπείρων, αἰωνίων καὶ ἴσων δυνάμεων καὶ σύνολα κινήσεων ἰδία περιστροφικῶν. Αἱ περιστροφικαὶ ὁμοῦ αὗται κινήσεις ἔχουν οὐ μόνον ἄπειρα συμπλέγματα, ρυθμοὺς καὶ ταχύτητας, ἀλλὰ καὶ ἀπείρους ἀξονας καὶ ἐμφανίζονται ὑπὸ δύο κατευθύνσεις τὴν δεξιόστροφον καὶ ἀριστερόστροφον. Οὕτω ἡ ἀπειρία μὲν τῶν συμπλεγμάτων, ρυθμῶν καὶ ταχυτήτων παράγει τὴν ἀπειρον φυσικὴν ποικιλίαν τῶν ἀνοργάνων καὶ ἐνοργάνων ὄντων, ἡ ἀπειρία δὲ τῶν ἀξόνων τὴν ἀπειρον ποικιλίαν ἐκάστου εἴδους, καὶ ἡ διττότης τῶν κατευθύνσεων τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ 128.

Τεχνικῶς ἡ ἀναπαραγωγή δύναται νὰ νοηθῆ ὡς σύγκρουσις δύο ἀντιστρόφων ἐνοργάνων ὄντων, τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος, ἅτινα ἀκριβῶς λόγῳ τῆς ἀντιστρόφου περιστροφικῆς αὐτῶν κινήσεως, συγκρουόμενα ὑφίστανται ἀπόσπασιν μέρους των, ὅπερ ἐξακολουθεῖ περιστρεφόμενον κατ' ἰδίαν φοράν, σχηματίζον οὕτω ἐν νέον ὄν. Εἰς τὰς περιπτώσεις δὲ τῆς μὴ ὑπάρξεως ἄρρένων καὶ θηλέων, τὸ νέον ὄν

128. Πρβλ. κατωτέρω γραφικὰς παραστάσεις τῆς ἀναδημιουργίας ἢ ἀναπαραγωγῆς τοῦ νέου ὄντος ἀναλόγως τῆς δεξιόστροφου ἢ ἀριστεροστροφου φοράς καθίσταται ἄρρεν ἢ θῆλυ. Τὸ ἰσάριθμον δὲ τῶν ἄρρένων πρὸς τὰ θήλεα ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἰσότητος τῶν δυνάμεων ἢ ἄλλως ἐκ τῆς ἰσότητος τοῦ ἡμίσεος τοῦ ὅλου τῆς παγκοσμίου κινήσεως πρὸς

Ἄρρεν
ὑποτίθεται
δεξιόστροφον

Θῆλυ
ὑποτίθεται
ἀριστερόστροφον

Σύνθετος ἀναπαραγωγή,
διὰ συγκρούσεως
ἄρρενος καὶ θήλεος

Ἀπλῆ ἀναπαραγωγή
δι' ἀποσπάσεως λόγῳ
τῆς κεντρόφυγος δυνάμεως.

τὸ ἕτερον ἡμισυ, δηλαδὴ τῆς δεξιόστροφου πρὸς τὴν ἀριστερόστροφον κίνησιν. Τέλος ἡ ἀέναντος ἐνώσις ἄρρενος καὶ θήλεος νοεῖται ὡς ἀέναντος ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐμφανίζεται ὡς ἕρως, ὅστις ὅσον μᾶλλον περικλεῖει πληρεστέραν ἐξίσωσιν ἢ ἐξισορρόπησιν τόσον μᾶλλον ἐκδηλοῦται ὡς ἰδανικότερος καὶ ἡδονικώτερος, διότι προσεγγίζει τὸ παγκόσμιον ἰδανικὸν καὶ τὴν παγκόσμιον χαρὰν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Ἡ πραγμάτωσις αὕτη τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας δημιουργεῖ μίαν νέαν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν τὸ νέον τέκνον.

ἀποσπᾶται διὰ τῆς κεντρόφυγος δυνάμεως, ἥτις εἶναι ἢ τάσις τοῦ Ἐγῶ νὰ κινήθῃ πρὸς τὸ ἄπειρον καὶ αἰώνιον Σύμπαν. Τὸ νέον δηλαδὴ Ὀν σχηματίζεται διὰ τῆς ἀποσπάσεως τμήματος τοῦ ἐνιαίου συμπλέγματος κινήσεων ἑνὸς ἢ δύο ὁμοίων Ἐγῶ, ὅπερ τμήμα ἐξακολουθεῖ κινούμενον ὡς νέον συμπλέγμα ἐκτεινόμενον ἐκ τοῦ Μηδενὸς πρὸς τὸ Ἄπειρον.

Ἐνῶ τὰ Ἐγῶ ὡς Ἐγῶ εἶναι κέντρα τοῦ Σύμπαντος καὶ σύνολα κινήσεων ἰδίᾳ περιστροφικῶν, πράγματι μὲν ὁμοιάζουν ὡς οὐσίαι καὶ εἶναι ἴσαι μεταξύ των, φαινομενικῶς δὲ ὡς συγκροτήματα καὶ ὡς μορφαὶ διαφορίζονται καὶ ἐμφανίζονται ὡς ἄνισα μεταξύ των δημιουργοῦντα ἄφ' ἑνὸς τὴν πεπερασμένην καὶ πρόσκαιρον, ἄφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἄπειρον καὶ αἰώνιαν ποικιλίαν τῆς Φύσεως καὶ τῆς Ζωῆς. Ὁ διαφορισμὸς ὅμως οὗτος ἢ ἡ ἀνισότης εἶναι φαινόμενα ἄτινα χρησιμεύουσι διὰ τὴν ἄπειρον καὶ αἰώνιαν ἐνοποιήσιν καὶ ἰσοποίησιν ἢ ἐξισορρόπησιν, δηλαδὴ τὴν ἐπαλήθευσιν πάντων τῶν ὄντων ἐν τῷ ἀπείρῳ, ἐν τῇ αἰωνιότητι καὶ ἐν τῷ Λόγῳ.

Ἡ ἀέναντος κίνησις των ὡς οὐσιῶν ἐμφανίζει τὴν ἀέναντον ἐξέλιξιν των ὡς μορφῶν καὶ πᾶσα νέα μορφή νοεῖται ὡς ἐπιβολὴ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς. Οὕτω πᾶν νέον Ἐγῶ ἢ Ὀν ὑπερῖσχυει φαινομενικῶς καὶ δὴ τοπικῶς καὶ χρονικῶς, ἄλλως πεπερασμένως καὶ προσκαιρῶς παντὸς παλαιοῦ, ἐνῶ πράγματι εἶναι αἰωνίως τὸ αὐτό. Πᾶν νέον δηλαδὴ Ἐγῶ ἀπλῶς διὰ τῆς γενέσεως ἢ γεννήσεως του παραμερίζει ἢ ἐξαφανίζει πᾶν παλαιόν. Οὕτω τὰ ἄπειρα νέα Ἐγῶ ἢ Ὀντα ἐπιβαλλόμενα εἰς τὰ ἄπειρα παλαιότερα Ἐγῶ ἢ Ὀντα δημιουργοῦσι τὴν ἔννοιαν τῆς βίας ἥτις εἶναι ἢ αὐτὴ ἄπειρος δύναμις ἢ ἰσορροποῦσα καὶ περιστρέφουσα τὰ Ἐγῶ καὶ ἥτις ἐμφανίζεται ὡς συνισταμένη δυνάμεων, ἀνακλωμένη ἢ διαθλωμένη διὰ μέσου ἑνὸς ἢ πλειόνων Ἐγῶ. Οὕτω ἐμφανίζονται, αἱ ἄπειροι, αἰώνια καὶ ἴσαι δυνάμεις αἵτινες ἀνακλῶνται ἢ διαθλῶνται διὰ μέσου Ἐγῶ τινων πρὸς ἕτερα, ὡς ἰσχύς τῶν Ἐγῶ ἢ ὡς βία αὐτῶν ἐπὶ ἑτέρων Ἐγῶ.

Ἡ διάκρισις ὅθεν μεταξύ οὐσίας καὶ μορφῆς, ἢ δημιουργία μορφῶν διὰ τῶν συγκροτημάτων τῶν οὐσιῶν, ὡς καὶ ἡ ἀέναντος κίνησις καὶ μεταβολὴ τῶν μορφῶν, συνεπάγονται τὴν ἄπειρον καὶ αἰώνιαν ποικιλίαν καὶ ἐξέλιξιν τῆς φύσεως ἐν γένει, τὰς ἐπιταγὰς τῶν ἀνωτέρων ἢ νεωτέρων καὶ τὰς ὑποταγὰς τῶν κατωτέρων ἢ παλαιότερων ὄντων. Διὰ τοῦ ὄρου δὲ Ἐγῶ νοεῖται οὐ μόνον πᾶν τοπικὸν σημεῖον ἢ πᾶσα χρονικὴ στιγμή, οὐ μόνον πᾶσα οὐσία ἀλλὰ καὶ πᾶσα μορφή καὶ δὴ πᾶν ἄνόργανον ἢ ἐνόργανον ἀενάως Ὀν, ἢ ἄλλως τὸ συγκρότημα τῶν Ἐγῶ εἴτε πραγματικὸν ἢ ὀργανικόν, εἴτε νοητὸν ἢ ὑπεροργανικόν, ἄλλως πᾶν Λογικὸν Σημεῖον. Ἡ ἔννοια ὅθεν καὶ τὸ νόημα τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς ἐμφανίζουσι ἡμῖν δύο γενικωτάτους ὄρους τὴν κίνησιν καὶ τὸ Ἐγῶ, αἵτινες εἰδικώτερον περιλαμβάνουσι πάσας τὰς ἐννοίας τοῦ λόγου καὶ πάντα τὰ νοήματα τῆς ἐμπειρίας. Οὕτω διὰ μὲν τῆς ἐννοίας κίνησις νοοῦνται τὰ αἰώνια φαινόμενα, διὰ δὲ τῆς ἐννοίας, Ἐγῶ νοοῦνται τὰ ἄπειρα πράγματα. Ἡ ἀέναντος κίνησις εἶναι τὸ μοναδικὸν μέσον δι' οὗ δημιουργεῖται καὶ πληροῦται ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος καὶ συνεπῶς καθίσταται ὁ κόσμος πραγματικὸς καὶ ἀναγκαῖος, συνάμα δὲ ἄπειρος, αἰώνιος καὶ λογικὸς, δηλαδὴ ἀληθής. Ἀρα ἢ μὲν κίνησις εἶναι αἰώνια καὶ ἄπειρος ἐπαλήθευσις τῆς πραγματικότητος τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀπειρίας καὶ αἰωνιότητος αὐτοῦ, ἢ δὲ ἰσότης καὶ ἰσορροπία τῆς ἀναγκαιότητος καὶ λογικότητος τοῦ κόσμου, δηλαδὴ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ. Τοῦτο δέ, διότι ἢ κίνησις οὐσα ἀπόλυτος ἅμα καὶ σχετικὴ ἔκφρασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, συμβαίνει πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἀνεξαρτήτως Ἐγῶ καὶ

Μὴ Ἐγὼ, ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, χώρου καὶ χρόνου, μορφῆς καὶ οὐσίας. Ἡ κίνησις ὡς αἰωνίως ἄπειρος καὶ ἀπείρως αἰωνία, ἐνέχει νόημα ἀπόλυτον, ὡς δὲ συνεχῶς πεπερασμένη καὶ διαρκῶς πρόσκαιρος, ἐνέχει νόημα σχετικόν, οὐσα οὕτω συνάμα ἀμετάβλητος ὡς οὐσία καὶ μεταβαλλομένη ὡς μορφή. Συνεπῶς κίνησις εἶναι ἢ ἀπόλυτος οὐσία καὶ ἢ σχετικὴ μορφή τοῦ κόσμου, ἥτις ὑπάρχει διότι ἢ ἀνυπαρξία τῆς εἶναι ἀδύνατος καὶ ἀκατανόητος, ἐφόσον οὐδεμία λογικὴ ἢ ἐμπειρικὴ οὐσία δύναται νὰ εἶναι ἢ νὰ νοηταὶ ἐκτὸς αὐτῆς, οὕτε δύναται νὰ τὴν καταλύσῃ ἢ νὰ τὴν νοήσῃ ὡς καταλελυμένην, ἥτις ὑπῆρξε καὶ θὰ ὑπάρχῃ, διότι μόνον αὕτη δημιουργεῖ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν πραγματικότητα τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, ἥτις εἶναι καθ' ἑαυτὴν ἀναρχος, ἀτελεύτητος, ἀνάιτιος καὶ ἄσκοπος, διότι μόνον αὕτη δημιουργεῖ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν πραγματικότητα τῆς ἀρχῆς καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ τέλους, τῆς αἰτίας καὶ τοῦ σκοποῦ, αἴτινες εἶναι δευτερογενεῖς ἔννοιαι πηγάζουσαι ἐκ τῆς κινήσεως.

Οὕτω ἡ κίνησις: εἶναι οὐχὶ ἀρχὴ ἢ τέλος ἢ αἰτία ἢ σκοπός, ἀλλὰ Μοναδικὸν Μέσον ἐπαληθεύσεως καὶ ἀποδείξεως τοῦ Κόσμου, ἐν χωροχρόνῳ, ὡς ἡ Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία εἶναι Μοναδικὸν Κέντρον ἐπαληθεύσεως καὶ ἀποδείξεως τοῦ Κόσμου ἐν Λόγῳ.

Ἡ κίνησις ὅθεν ἐπαληθεύει τὸν κόσμον καὶ ἐπαληθεύει ἐξ αὐτοῦ, ἀποδεικνύει τὸν κόσμον καὶ ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτοῦ, καὶ οὕτω συνενώνει καὶ συνταυτίζει τὴν ἐπαλήθευσιν καὶ τὴν ἀπόδειξιν ἐν ἐνί, καθισταμένα αὐτούσια καὶ αὐτονόησις. Τοῦτο δέ, διότι ἢ μὲν ἐπαλήθευσις εἶναι τὸ ἀπόλυτον στοιχεῖον, ἐνῶ ἢ ἀπόδειξις τὸ σχετικόν, καθόσον ἢ μὲν ἐπαλήθευσις συμβαίνει ἀδιαφόρως ἢ ἀνεξαρτήτως Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ, περιλαμβάνουσα πάντα ἐν ἑαυτῇ, ἐνῶ ἢ ἀπόδειξις προϋποθέτει Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ, ἅτινα προσπαθεῖ νὰ ἐνώσῃ, νὰ ἀντιστοιχίσῃ, νὰ ἐξισώσῃ, νὰ ἰσορροπήσῃ.

Οὕτω ἡ μὲν κίνησις ἐμφανίζεται ὡς ἡ ἀλήθεια ἥτις καθιστᾶ δυνατόν τὴν νόησιν, ἢ δὲ νόησις ὡς ἡ ἀξία ἥτις καθιστᾶ νοητὴν τὴν ἀλήθειαν. Οὕτω ἡ κίνησις ἐμφανίζεται ὡς τὸ Μὴ Ἐγὼ ἄλλως ὡς οὐσία καὶ ἀλήθεια, ἢ δὲ νόησις ὡς τὸ Ἐγὼ ἄλλως ὡς μορφή καὶ ἀξία τοῦ κόσμου. Ὁ κόσμος δηλαδὴ εἶναι ἀληθὴς ὡς κινούμενος καὶ ἀξίος ὡς νοητός, περιέχων οὕτω λογικῶς τὸ Ἐγὼ καὶ ἀναγκαίως τὸ Μὴ Ἐγὼ. Ἡ φύσις ὅθεν καὶ ἡ ζωὴ ὡς ἐκδήλωσις τοῦ κόσμου εἶναι ἀληθὴς καὶ ἀξία.

Οὕτω ἡ φύσις καὶ ἡ ζωὴ εἶναι μία ἀέναντος κίνησις, ἐν συνεχῆς καὶ διαρκῆς γίνεσθαι, φθείρεσθαι καὶ ἀναγίνεσθαι, ἅτινα στατικῶς μὲν καθίστανται δυνατόν διὰ τῆς ἰσότητος, δυναμικῶς δὲ διὰ τῆς ἰσορροπίας, καὶ νοητὰ διὰ τοῦ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ. Οὕτω πᾶσα ἀνισότης ἢ ἀνισορροπία εἶναι φαινόμενον πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον, ὅπερ διαρκῶς καὶ συνεχῶς ἰσοῦται ἢ ἰσορροπεῖται, δηλαδὴ ἀποκαθίσταται εἰς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, διαψεῦδον οὕτω αὐτὸ ἑαυτὸ καὶ ἐπαληθεῦον τὴν αἰωνίαν καὶ ἄπειρον ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, ἥτις τοιουτοτρόπως ἐμφανίζεται ὡς τὸ μέσον δι' οὗ καθίσταται δυνατὴ καὶ νοητὴ, δηλαδὴ ἐπαληθεύεται ἢ κίνησις.

Ἐπερτροφικόν τι ὄν χωρὶς ἴσον Δέον ἀναγκαίως ὀπισθοδρομεῖ καὶ ἀτροφικόν τι ὄν χωρὶς ἴσον Δέον ἀναγκαίως προοδεύει. Ἐξίσωσις ὅθεν καὶ ἰσορροπῆσις τοῦ γίνεσθαι πρὸς τὸ φθείρεσθαι, τοῦ ὄντος πρὸς τὸ Δέον εἶναι ἢ ἀξίωσις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἢ ἀνάγκη τοῦ κόσμου. Ὁ ὑπάρχων ὅθεν κόσμος εἶναι ἀληθὴς διότι εἶναι ὁ μόνος δυ-

κατὸς καὶ νοητὸς, εἶναι δὲ πραγματικὸς διότι εἶναι ὁ μόνος ἀναγκαῖος, νόμος τοῦ δὲ εἶναι ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία, ἥτις εἶναι τὸ μόνον μέσον τῆς ἐκδηλώσεώς του. Ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἐκδηλουμένη πνευματικῶς καὶ ὕλικῶς ἐν παντί, πανταχοῦ καὶ πάντοτε εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἡ δὲ φαινομενικῶς ἐκδηλουμένη πραγματικὴ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία εἶναι ἀναγκαῖα μόνον διότι αἰρομένη ἐν παντί, πανταχοῦ καὶ πάντοτε καθιστᾷ λογικὴν, ἄπειρον καὶ αἰωνίαν τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν. Ὁ κόσμος ὅθεν οὐ μόνον νοεῖται ἀλλὰ καὶ ὑπάρχει, διότι οὕτω μόνον ἐπαληθεύεται καὶ ἐν τῷ Ἐγὼ καὶ ἐν τῷ Μὴ Ἐγὼ καὶ ἐν τῷ λόγῳ καὶ ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ. Συνεπῶς ἡ φύσις καὶ ἡ ζωὴ νοοῦνται καὶ ὑπάρχουν ὡς μέσα ἐπαληθεύσεως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Οὕτω ἡ μὲν ζωὴ ἐμφανίζεται ὡς τὸ ἀπόλυτον ὅπερ σχετικοποιεῖται, ὁ δὲ θάνατος ὡς τὸ σχετικὸν ὅπερ ἀπολυτοποιεῖται. Ἡ μὲν ὅθεν πνευματικὴ ἢ ζωσα φύσις εἶναι ἡ ἐγχαράξις τοῦ ἀπείρου εἰς τὸ πεπερασμένον, ἡ δὲ ὕλικὴ ἢ νεκρὰ φύσις εἶναι ἡ ἀναγωγὴ τοῦ πεπερασμένου εἰς τὸ ἄπειρον, ἐμφανιζομένου οὕτω τοῦ νόμου ὅτι τὸ πᾶν ὑπάρχει καὶ μεταβάλλεται διὰ μιᾶς ἀντιθέσεως. Ἄλλως ἡ ἔννοια τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας συνεπάγεται ἀφ' ἑνὸς τὴν αὐτοσυντήρησιν διὰ τὰ ἐνὸργανα καὶ τὴν ἀδράνειαν διὰ τὰ ἀνόργανα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀντιστοίχως τὴν ἀναπαραγωγὴν καὶ δρᾶσιν.

§ 23. ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΣ καὶ ΑΤΟΜΟΝ

Τὸ σπουδαιότερον Ἐγὼ ὅπερ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ κέκτηται τὴν νόησιν καὶ συμβάλλει εἰς τὰς ὑπὸ τῶν πεπερασμένων καὶ προσκαίρων Ἐγὼ ἢ ὄντων συνεπαγομένης μεταβολᾶς ἢ κινήσεως, ἐμφανίζεται ὡς ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος ὡς πᾶν ἕτερον Ἐγὼ ἀναπαράγεται καὶ πληθύνεται, ἐπιδιώκων ἐν τοῖς φαινομένοις ἐπιτυχίαν, ἐνῶ πράγματι ἀκολουθεῖ τὸν ροῦν τοῦ Σύμπαντος, ἐκὼν ἄκων. Ἐνῶ ὅμως ἡ φύσις ἐν γένει καὶ ἡ ζωὴ ἀκολουθεῖ τὸν ροῦν τοῦ Σύμπαντος, δυναμικῶς ἐν ἰσορροπία, ἐν πλήρῃ δηλαδὴ ἁρμονίᾳ, εἰδικῶς ὁ ἄνθρωπος ὡς σύνολον καὶ ὡς ἄτομον, δρᾷ καὶ ἀντιδρᾷ, δημιουργεῖ καὶ καταστρέφει, εἴτε στατικῶς ἐν ἐξισώσει καὶ ἐξισορροπήσει, εἴτε ἐν ἀνισότητι καὶ ἀνισορροπία ἐπαυξάνων οὕτω πολλῶ μᾶλλον τὰς βλάβας ἢ τὰς ὠφελείας ἑαυτοῦ, ὡς συνόλου καὶ ὡς ἀτόμου.

Ἐλέχθη ἤδη ὅτι ἡ δημιουργία ἢ ὑπαρξις ἐμφανίζεται ὡς ἐξίσωσις ἢ συμπύκνωσις τοῦ Μηδενὸς πρὸς μονάδα, ἢ διάκρισις δὲ τοῦ ὑποκειμένου ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, εἶναι ἢ διάσπασις τοῦ Μηδενὸς εἰς μονάδας, ἄλλως ἢ ἀναγκαιότης τῆς πραγματικότητος διαιρεῖται εἰς φαινόμενον καὶ νοούμενον, εἰς ἐμφαινὸν καὶ νοοῦν. Ἄρα ἡ γένεσις εἶναι ἐν φθειρεσθαι οὐχὶ ἐν γίνεσθαι, ἢ γέννησις δὲ οἰουδήποτε Ἐγὼ ἢ ὄντος συνεπῶς καὶ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι φθορὰ τοῦ πνεύματος ἐξατομικευμένου εἰς ὕλην. Τὸ πνεῦμα ὅμως φθειρόμενον τείνει νὰ ἀναγεννηθῇ ὕλικῶς καὶ πνευματικῶς κατὰ δύο μορφάς εἰς ἑκατέραν περίπτωσιν. Οὕτω ὕλικῶς, πρῶτον μὲν διὰ τῆς ὕλικῆς αὐτοῦ προσθέσεως ἢ αὐξήσεως ἥτοι τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ εἰδικώτερον τοῦ πλουτισμοῦ, δεύτερον δὲ διὰ τοῦ ὕλικου αὐτοῦ πολλαπλασιασμοῦ ἥτοι τῆς συντηρήσεως τοῦ εἶδους καὶ εἰδικώτερον τοῦ ἐρωτισμοῦ. Πνευματικῶς δὲ ἡ ἀναγέννησις ἐπιτυγχάνεται ἀντιστρόφως καὶ ἀντιθέτως πρὸς τὴν ὕλικὴν ἀναγέννησιν, ἥτοι πρῶτον διὰ τῆς ἀφαιρέσεως ἢ τελειοποιήσεως τοῦ πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς, δηλαδὴ διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς ὕλης καὶ δεύτερον διὰ τῆς διαιρέσεως ἢ θυσίας, ἥτοι τῆς παροχῆς πνευματικῶν ἔργων τεινόντων εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ εἶδους.

Συνεπῶς ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μία τετράμορφος ἀντίφασις, καθόσον, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος τείνει καὶ σκοπεῖ διττῶς νὰ αὐξήσῃ ἢ πολλαπλασιάσῃ τὴν ὕλην, αὐξάνων ἢ πολλαπλασιάζων τὴν ὕλην, φθείρεται πνευματικῶς, διότι ἡ ὑλοποίησις εἶναι φθορὰ τοῦ πνεύματος καὶ οὕτω ἀρνεῖται τὴν ἑαυτοῦ αἰτίαν καὶ τὸν ἀληθῆ αὐτοῦ σκοπὸν, ὅστις εἶναι ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν ἀρχέγονον πηγὴν του, δηλαδὴ τὴν ἄπειρον δημιουργίαν καὶ τὸ αἰώνιον πνεῦμα ἢ ἄλλως τὴν ἄπειρον καὶ αἰώνιαν κίνησιν. Τοῦναντίον δὲ φθειρόμενος ὑλικῶς ἦτοι διττῶς ἀρνούμενος τὴν ὕλην ὡς αἰτίαν καὶ σκοπὸν καὶ ἀναγνωρίζων ταύτην ὡς μέσον τῆς πνευματικῆς δημιουργίας, καθόσον ἡ πνευματοποίησις εἶναι φθορὰ τῆς ὕλης, δηλαδὴ τελειοποιούμενος ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς, δι' ὑλικῶν θυσιῶν ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ συνόλου ἢ παράγων πνευματικὰ ἔργα ὑπὲρ τοῦ αἰωνίου ἀνθρώπου, δηλαδὴ ὑπὲρ τοῦ εἶδους, δικαιοῦναι ἑαυτὸν καὶ ἀκολουθεῖ τὸν ἀληθῆ ροῦν τοῦ Σύμπαντος, λυτρούμενος ἐκ τῆς ὑλικῆς ματαιοπονίας, ἣτις ἐνῶ φαινομενικῶς φαίνεται ὡς δημιουργία, πράγματι εἶναι φθορά.

Αἱ ἀντιφάσεις αὗται αἴρονται διὰ τοῦ θανάτου ἢ τῆς καταστροφῆς, διότι τότε ἡ μὲν ὕλη ἀφαιρεῖται ἐκ τοῦ ἀτόμου καὶ διαιρεῖται εἰς τὸ εἶδος, ἐπανερχομένη εἰς τὸ ἀτελὲς ἄπειρον ἢ ἄλλως τὴν ἄπειρον ἀτέλειαν, τὸ δὲ πνεῦμα προστίθεται εἰς τὸ Ἐγὼ καὶ πολλαπλασιάζεται εἰς τὸ εἶδος, ἐπανερχόμενον εἰς τὸ τέλειον Μηδὲν ἢ ἄλλως τὴν μηδενικὴν τελειότητα ἢ τὸν Λόγον. Τοῦτο δέ, διότι ὁ ἄνθρωπος φαινομενικῶς μὲν εἶναι ἐν ὑλικὸν γίνεσθαι, πραγματικῶς δὲ εἶναι ἐν πνευματικὸν φθειρεσθαι, ὅπερ χρήζει ἐν τῇ ζωῇ ἀνασχέσεως τῆς φθορᾶς, δηλαδὴ τῆς ὑλοποιήσεως, καὶ ἐπιδιώξεως τῆς ἀληθοῦς γενέσεως, δηλαδὴ τῆς πνευματοποιήσεως, ἣτις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀληθοῦς νοήσεως καὶ ἀξίας δράσεως. Τὸ πνεῦμα ὅθεν ἐπανερχόμενον εἰς τὸ Μηδὲν ἦτοι ὀλοκληρούμενον εἰς ἀπόλυτον πνεῦμα, ἀρχεται πάλιν φθειρόμενον ἦτοι ὑλοποιούμενον εἰς σχετικὸν πνεῦμα, ἢ ἄλλως ἀναγεννώμενον ὑλικῶς καὶ αὐξανόμενον ἢ πολλαπλασιαζόμενον, ὡς μία ἐνστικτώδης ἀνάμνησις, ἐν πνευματικὸν κληροδοτήμα, μία αἰωνία πνευματικὴ ἐνέργεια, ἣτις πάλιν τείνει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν τῆς τελειότητος. Τὸ πνεῦμα νοεῖται ὡς Λόγος, ὅστις κατέρχεται ἢ μειοῦται εἰς Ἐγὼ, τὸ δὲ Ἐγὼ ἀνέρχεται ἢ αὐξάνεται εἰς Λόγον. Ἡ μὲν κάθοδος ἢ μείωσις ἐμφανίζεται ὡς ὑπαρξίς, ἡ δὲ ἀνοδος ἢ αὐξήσις ὡς νόησις.

Τὸ πνεῦμα δὲ ἐκδηλούμενον οὐ μόνον αἰωνίως, ἀλλὰ καὶ ἀπείρως, ἐμφανίζεται καὶ ὡς ἀνθρωπότης ἐν τῇ γῆ ταύτῃ, οὕτω ἢ φυσικὴ ἐκάστοτε ἐκμηδένισις τοῦ ἀνθρώπου, ἀντιστοιχοῦσα εἰς πνευματικὴν ἀναγέννησιν, ἐκδηλοῦται διττῶς, ἦτοι, ἀφ' ἑνὸς ὁ ἄνθρωπος μειοῦται εἰς τὸ σπέρμα του καὶ ἀναγεννᾶται αὐξανόμενος, ἀφ' ἑτέρου δὲ θνήσκει ἐπανερχόμενος εἰς τὸ Μηδὲν, δηλαδὴ εἰς τὸ ἀπόλυτον, ἵνα ἀναγεννηθῇ ὡς σχετικὸν Ἐγὼ. Οὕτω δὲ ἐξηγεῖται ἡ ἡδονὴ τῆς ἀναγεννήσεως. Ἡ ἐν τῇ ζωῇ τετράμορφος ἀντίφασις προτοῦ καταλήξῃ εἰς τὴν διὰ τοῦ θανάτου ἢ τῆς καταστροφῆς ἄρσιν, δύναται νὰ ἐξομαλυνθῇ μόνον διὰ τῆς ἰσορροπίας ἢ ἰσότητος τοῦ πνευματικοῦ φθειρεσθαι πρὸς τὸ ὑλικὸν γίνεσθαι. Τοῦτο δέ, δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μόνον διὰ τῆς ἠθικοποιήσεως τῶν ὑλικῶν ἐνεργειῶν ἢ διὰ τῆς ὑλικῆς ἀνακουφίσεως ἢ ἐπιβραδύνσεως τῆς πνευματικῆς φθορᾶς, διότι ἄλλως ἢ ἐπιτάχυνσις ἢ αὐξήσις τοῦ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ ἐπιφέρει τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἄνευ ἀναλόγου ἢ ἴσης ἐπιταχύνσεως καὶ αὐξήσεως τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, καθότι οὕτω ὁ ἄνθρωπος ἐμφανίζεται ὡς σχετικὸν Ὁν μὴ εὐρισκόμενον ἐν ἰσότητι καὶ ἰσορροπία πρὸς τὸ σχετικὸν αὐτοῦ Δέον. Ἐξ ἄλλου ἢ ἐπιτάχυνσις ἢ αὐξήσις τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, ἄνευ ἀναλόγου ἢ ἴσης αὐξήσεως ἢ ἐπιταχύνσεως καὶ τοῦ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ, ἄγει οὐ μόνον εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀτόμου ἢ ὡς συνόλου, ἀλλὰ

καί εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Σύμπαντος ὡς ἀπολύτου "Οὐκίως μὴ εὐρισκομένου ἐν ἰσότητι καὶ ἰσορροπία πρὸς τὸ ἀπόλυτον αὐτοῦ Δέον.

Ὁ ἄνθρωπος ὅθεν εἶτε ὡς ἄτομον εἶτε ὡς σύνολον ἢ ἀνθρωπότης δὲν δύναται νὰ ἀποχωρήσῃ ἑαυτὸν ὡς πρὸς τὰς ὑλικὰς ἢ πνευματικὰς αὐτοῦ ἐπιδιώξεις, καθόσον εἶναι στενῶς συνδεδεμένος μετὰ τῆς καθόλου φύσεως καὶ ζωῆς ὃν ἄλλως μόριον ἢ φαινόμενον αὐτῶν. Οὕτω ἡ θέσις τῆς γεννήσεως καὶ ἡ ἀντίθεσις τοῦ θανάτου συνεπάγονται τὴν σύνθεσιν τῆς ζωῆς, ἣτις σημαίνει ὑλικῶς μὲν τὸν ἐγωϊσμόν, πνευματικῶς δὲ τὸν ἀλτροῦισμόν¹²⁹. Ὁ ἄνθρωπος ὅθεν κινεῖται πρὸς καταστροφὴν, ὅταν νομίζει ὅτι κινεῖται πρὸς δημιουργίαν καὶ δημιουργεῖ χάριν ἑαυτοῦ ὡς ἀτόμου καὶ ὡς συνόλου, ὅταν προβαίνει εἰς ὑλικὰς θυσίας ἢ πνευματικὰ δῶρα.

§ 24. ΕΘΝΗ καὶ ΤΑΞΕΙΣ

Οἱ ἄνθρωποι εὐρισκόμενοι ἀνέκαθεν ἐν τῇ πλάνῃ τοῦ ὑλικοῦ γίνεσθαι καὶ νομίζοντες ὅτι σκοπὸς τῆς ζωῆς εἶναι ἡ αὐξησις τοῦ πλοῦτου καὶ ὁ πολλαπλασιασμός τοῦ εἶδους των καὶ ὄντες κατ' ἀρχὴν ἀνίσχυροι ὡς μονάδες ἢ ἄτομα ἔναντι τῶν ἀπείρων ἐτέρων μονάδων καὶ δυνάμεων, ἀγωνίζονται ὡς φυσικαὶ ἢ κοινωνικαὶ ομάδες ὅπως ἐπιτύχωσι τοὺς ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν των ἢ τῆς κοινῆς συνειδήσεως τῶν ὁμάδων τιθεμένων ὑλικῶν ἢ πνευματικῶν σκοπῶν. Αἱ φυσικαὶ ὁμάδες εἶναι φυσικαὶ κατηγορίαι ἀνθρώπων ἔχουσαι κυρίως κοινὴν ἱστορίαν καὶ πολιτισμόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς κοινωνικὰς ομάδας αἵτινες εἶναι κοινωνικαὶ κατηγορίαι ἀνθρώπων ἔχουσαι κυρίως κοινὰ συμφέροντα. Αἱ μὲν φυσικαὶ ὁμάδες διακρίνονται πνευματικῶς καὶ ὑλικῶς, ἦτοι ἀφ' ἑνὸς λόγῳ τῶν πνευματικῶν, ἠθικῶν ἢ θρησκευτικῶν αὐτῶν θεσμίων, ἀφ' ἐτέρου δὲ λόγῳ τῶν γλωσσολογικῶν, βιολογικῶν ἢ φυλετικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων, ὅποτε ἀναλόγως τῆς κοινότητος τῶν χαρακτηριστικῶν των, καλοῦνται ἔθνη¹³⁰. Αἱ δὲ κοινωνικαὶ ὁμάδες διακρίνονται κυρίως ἀναλόγως τοῦ πλοῦτου ὃν διαθέτουν ἢ τῆς ἐργασίας των, ἢ ἀναλόγως τῶν οἰκονομικῶν ἢ κοινωνικῶν αὐτῶν συμφερόντων, ὅποτε καλοῦνται τάξεις¹³¹.

Τὰ μὲν ἔθνη διὰ τῶν πολέμων καὶ τῶν ἐπιδρομῶν, αἱ δὲ τάξεις διὰ τῶν κοινωνικῶν αὐτῶν ἀγώνων καὶ ἐπαναστάσεων, προσπαθοῦσιν ἐκάστοτε νὰ ἐπιβάλλουν τὰς θελήσεις των πρὸς πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον ὄφελος ἑαυτῶν, δηλαδὴ πρὸς ἀτομικὸν ὑπὸ εὐρείαν ἔννοιαν ὄφελος, καὶ οὐχὶ πρὸς αἰώνιον καὶ ἀπείρον ὄφελος τοῦ συνόλου τῶν ἐθνῶν ἢ τῶν τάξεων, δηλαδὴ εἶτε ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος εἶτε ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους των. Οἱ ἐσφαλμένοι καὶ μάταιοι οὗτοι ἀγῶνες συνεπάγονται συνεχῶς καὶ διαρκῶς τὰς ἀρνήσεις τῶν ἐκάστοτε ἀδικουμένων, δηλαδὴ τῶν ἐν δυσμενεῖ ἀνισότητι καὶ ἀνισορροπία ἢ ἐν στατικῇ ἐξισώσει ἢ ἐξισορροπήσει εὐρισκομένων, καὶ οὕτω αἰωνίως διαφεύδονται, καὶ ἐπαληθεύουσι τὴν ματαιότητα τῶν τοιούτων ἐπιδιώξεων.

Οὕτω τὰ ἔθνη ἐν τῷ χώρῳ καὶ τῷ χρόνῳ δρῶντα, ἐπιδιώκουσι τὴν κατάκτησιν τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ γιγνομένων πραγμάτων καὶ φαινομένων. Τοῦτο ἐπιτυγχάνουσι χωρικῶς μὲν, εἶτε διὰ τῆς αὐξήσεως ἢ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ πληθυσμοῦ των καὶ τῶν ἀγαθῶν

129. Πρβλ. καὶ F. E. Walton, *Development of the Logos doctrine in Greek and Hebrew thought*, 1911. Ὡσαύτως M. Heinze, *Die Lehre vom Logos in der Griechischen Philosophie*, 1877.

130. Πρβλ. καὶ Th. Carlyle, *Herods and Heroworship*. Βλ. καὶ G. Belot, *Le sentiment social*, ἐν G. Dumas, *Traité de psychologie*, Paris 1924, τόμ. III, ἰδίᾳ σ. 260 κ. ἑ.

131. Πρβλ. καὶ Jellinek, *Allg. Staatslehre*, 1920.

των ἐπὶ ἀδεσπότητος τυχὸν χώρας, δηλαδὴ χώρας μὴ κατεχομένου ὑπὸ ἑτέρου ἔθνους καὶ τῆς ὀργανώσεως αὐτῶν εἰς κράτος ἢ κοιωνίαν, εἴτε διὰ τῆς κατακτήσεως ξένου χώρου ἢ ἕτερον ἔθνος, χρονικῶς δέ, εἴτε διὰ τῆς διαιωνίσεως τοῦ ἔθνους των ἐπὶ ὠρισμένου ἢ ἀορίστου χώρου, εἴτε διὰ τῆς διαιωνίσεως τῆς κρατικῆς ἢ κοινωνικῆς αὐτῶν ὀργανώσεως¹³². Αἱ ἐπιδιώξεις αὗται ἐπιδιώκονται ἐν τῇ γῆ καὶ τῇ ἱστορίᾳ δι' εἰρηνικῶν ἢ πολεμικῶν ἀγῶνων πρὸς ἕτερα ἔθνη¹³³ ἢ τάξεις.

Οἱ ἀγῶνες οὗτοι αἰώνως καὶ ἀπείρως ἐπαναλαμβανόμενοι διασφύδουσιν ἐκάστοτε ἑαυτοὺς, διότι ἀντὶ νὰ ἐπαυξήσωσι τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀνθρώπων, διαρκῶς ἐπαυξάνουσι τὴν κακοδαιμονίαν καὶ διαρκῶς δξύτεροι ἐπαναλαμβάνονται. Οἱ ἀγῶνες ἐξ ἄλλου πρὸς ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν ἀπαιτοῦσιν ὀργανώσιν, ἡτις ἱστορικῶς ἐκάστοτε ποικίλλει. Οὕτω τὰ ἔθνη, ὅτε μὲν ἐμφανίζονται ὡς ὀργανωμένοι ὄρδοι ἢ φυλαί, ὅτε δὲ ὡς Κράτη ἢ Πολιτεῖαι, ὅτε δὲ ὡς Αὐτοκρατορίαι ἢ Κοσμοκρατορίαι. Φυλαί μὲν ἢ ὄρδοι εἶναι τὰ μὴ ἐν ὠρισμένῳ χώρῳ, ἀλλ' ἐν ὠρισμένῳ χρόνῳ, ὀργανωμένα ἔθνη, ἅτινα ἐνεργοῦσιν ἐπιδρομάς ἢ μεταναστεύσεις εἰς γειτονικὰς ἢ καὶ μεμακρυσμένας χώρας, πρὸς ἀρπαγὴν τοῦ ὑλικοῦ των πλούτου ἢ τῆς χώρας των ἐν γένει. Κράτη δὲ ἢ Πολιτεῖαι εἶναι τὰ ἐν ὠρισμένῳ χώρῳ καὶ χρόνῳ νομικῶς καὶ λογικῶς ὀργανωμένα ἔθνη ἢ σύνολα λαῶν ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, ἅτινα, ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν κατάστασιν τῶν ἀρχόντων ὀνομάζονται Κράτη, ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν κατάστασιν τῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων ὀνομάζονται Πολιτεῖαι¹³⁴ καὶ ἅτινα συνήθως σκοποῦσιν ἐσωτερικῶς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας ἢ στατικῶς ἐξισώσεις καὶ ἐξισορροπήσεις¹³⁵. Αὐτοκρατορίαι τέλος ἢ Κοσμοκρατορίαι εἶναι τὰ Κράτη ἐκεῖνα ἢ αἱ Πολιτεῖαι, αἵτινες πλὴν τῶν ἐσωτερικῶν ἀνισοτήτων καὶ ἀνισορροπιῶν ἢ στατικῶν ἐξισώσεων καὶ ἐξισορροπήσεων, ἐπιδιώκουσι καὶ ἐξωτερικὰς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας, ἢ στατικὰς ἐξισώσεις καὶ ἐξισορροπήσεις εἰς βάρος ἄλλων γειτονικῶν ἢ μεμακρυσμένων ἔθνων ἢ Πολιτειῶν ἢ λαῶν ἐν γένει¹³⁶, ὁπότε ἐπιτυγχάνουσαι μερικῶς, καλοῦνται Αὐτοκρατορίαι, διότι αὗται κρατοῦσι τὰ ἄλλα ἔθνη ἢ Κράτη ἢ λαοὺς, ἐπιτυγχάνουσαι δὲ γενικῶς ἡτοι κατορθοῦσαι τὴν κατάκτησιν συμπάσης ἢ τοῦ πλείστου μέρους τῆς Γῆϊνης σφαίρας, καλοῦνται Κοσμοκρατορίαι, διότι αὗται κρατοῦσι τὸν κόσμον.

Αἱ Αὐτοκρατορίαι μὲν δικαιολογοῦσι τὰς ἐνεργείας των ἀφ' ἑνὸς λόγῳ τοῦ πλήθους ἢ τῆς ἰσχύος τοῦ λαοῦ των, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ τοῦ διήθεν ἀνωτέρου αὐτῶν πολιτισμοῦ, ἰσχυριζόμεναι ὅτι εἶναι φορεῖς ὑψηλοτέρων ἀληθειῶν καὶ ἀξιῶν, ἅς πρὸς τὸ καλὸν τάχα τῶν ὑποδουλουμένων ἐπιδιώκουσι καὶ δὴ δι' αἱματηρῶν καὶ καταστρεπτικῶν ἀγῶνων νὰ ἐπιθάλλωσι. Αἱ Κοσμοκρατορίαι δὲ βαίνουσαι ἔτι περαιτέρω, δικαιολογοῦσι τὰς ἐνεργείας των λόγῳ τοῦ περιουσιοῦ διήθεν λαοῦ των, χαρακτηριζόμενου ὑπ' αὐτῶν ὡς μοναδικοῦ φορέως τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ κεκτημένου ἀναμφήριστον πνευματικὴν καὶ ὑλικὴν ὑπεροχὴν, ἰδίᾳ ὁμως λόγῳ τῆς ἐν ὠρισμένη ἱστορικῇ περιόδῳ ὑπερμέτρου αὐτῶν ἰσχύος, ἐναντίον τῆς ὁποίας οὐδὲν ἔθνος δύναται ἐπιτυχῶς νὰ ἀντιστῆ¹³⁷.

132. Περὶ τῆς ἐννοίας τῶν τάξεων βλ. ἐκτενῶς καὶ Ν. Bucharin, Θεωρία τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμου, τόμ. Β' παράγρ. 51 κ.έ. μετάφρ. Χ. Ὀρφανοῦ, Ἀθήναι 1927. W. Sombart, Der Moderne Capitalismus (1928-29). Τοῦ αὐτοῦ, Der Proletarische Socialismus, 1924. M. Weber, Wirtschaft und Gesellschaft, 1921. K. Marx, Zur Kritik der Politischen Oekonomie. Marx-Engels, Das Kommunistische Manifest.

133. Πρβλ. καὶ Ν. Lenin, Staat und revolution I. Stalin, Ὁ Λενινισμός, Ἀθήναι Ἀθήναι 1927. Χρ. Γ. Σγουρίτσα, Ἐπανάστασις, Πολιτεία καὶ Δίκαιον, Ἀθήναι 1925.

134. Βλ. καὶ Π. Γ. Φαρμακοπούλου, Ὁ Πόλεμος οὐσία τῆς Πολιτείας, Ἀθήναι 1940.

135. Πρβλ. γενικῶς καὶ Karl Marx, Das Kapital.

136. Ὡς τὰ κομμουνιστικὰ Κράτη.

137. Πρβλ. καὶ Ad. Hitler, Mein Kampf. Winston Churchill, The world crisis. I. Stalin, Ὁ Λενινισμός.

Ἐξ ὧσων μέχρι τοῦδε ἀνεπτύξαμεν, προφανές εἶναι τὸ σφάλμα τῶν ἐπιδιώξεων τῶν τε ἔθνων καὶ τάξεων, Κρατῶν ἢ Πολιτειῶν, Αὐτοκρατοριῶν ἢ Κοσμοκρατοριῶν, ὑπὸ τὴν μέχρι τοῦδε μορφήν των, καὶ ὅταν ἐπιδιώκουσι τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν καὶ τὴν πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένην ὕλικήν ἢ πνευματικὴν ὑπεροχὴν ὠρισμένων ἐκάστοτε ἀνθρώπων, καὶ ὅταν ἐπιδιώκουσι τὴν στατικὴν ἐξίσωσιν καὶ ἐξισορρόπησιν πάντων τῶν ἀνθρώπων, ἱκανῶν καὶ ἀνικάνων, καλῶν καὶ κακῶν, αἴτινες ἐπιδιώξεις αἰωνίως καὶ ἀπείρως, δηλαδὴ διαρκῶς καὶ συνεχῶς, διαψεύδονται, ἐπαληθεύουσαι τὴν ἀπειρον καὶ αἰώνιον ἄλλως δυναμικὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν πάντων τῶν ἀνθρώπων ὡς ἀτόμων ἢ ὡς συνόλων. Οὕτω ἢ συνεχῆς καὶ διαρκῆς φθορά, πῶσις καὶ ἐξαφάνισις ἔτι, τῶν ἔθνων ἄφ' ἑνός, εἴτε φυλαὶ ἢ ὄρδαί ἦσαν, εἴτε Κράτη ἢ Πολιτεῖαι ἢ Αὐτοκρατορίαι ἢ Κοσμοκρατορίαι κατέστησαν, καὶ τῶν τάξεων ἄφ' ἑτέρου, εἴτε ἄρχουσαι εἴτε ἀρχόμεναι ἦσαν, ἐπαληθεύουν τὸ ψεῦδος τῆς οὐσίας των καὶ τῆς μορφῆς των. Οὕτω εἰδικώτερον αἱ τάξεις ὅτε μὲν ὀργανοῦνται ὡς κύριοι καὶ δοῦλοι, ὅτε ὡς φεουδάρχαι καὶ δουλοπάροικοι, ὅτε ὡς κληρικοὶ καὶ κοσμικοὶ, ὅτε ὡς κεφαλαιοκράται καὶ προλετάριοι, ὅτε ὡς συντεχνίαι ἢ σωματεῖα, ὅτε ὡς ἑταιρίαι ἢ σύλλογοι, αἰωνίως ὅμως εὐρίσκονται ἐν διαμάχῃ δι' ἀπείρους λόγους καὶ αἰωνίως αὐτοκαταστρέφονται ἢ μεταβάλλουσι θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ¹³⁸, καθιστάμεναι ἀπὸ ἄρχουσαι, ἀρχόμεναι καὶ τάνάπαλιν, καὶ οὕτω αἰωνίως ἐπαληθεύουσι τὸ ψεῦδος τῆς ἐκάστοτε ὑπεροχῆς των ἢ ὑποταγῆς των, καὶ τὴν ἀλήθειαν τῆς αἰωνίας καὶ ἀπείρου καὶ λογικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας.

§ 25. ΚΟΙΝΩΝΙΑ καὶ ΚΡΑΤΟΣ

Ὄργανωμένον τι ἔθνος ἢ γεωγραφικὸν σύνολον ὀργανωμένων τινῶν ἔθνων εἶπομεν ὅτι καλεῖται Κράτος εἰδικῶς ἢ Πολιτεία γενικώτερον¹³⁹. Τὸ Κράτος ὅμως ἢ ἡ Πολιτεία ἀπαρτίζονται ἐξ ἀντιμαχομένων ἰσορροπομένων δυνάμεων, αἴτινες ἐφόσον μὲν πλαισιοῦνται ἀμέσως ἐν τῇ ὀργανώσει τοῦ Κράτους ἢ τῆς Πολιτείας καλοῦνται ἐξουσίαι, ἐφόσον δὲ εὐρίσκονται ἐκτὸς τοῦ πλαισίου τοῦ Κράτους καὶ μόνον ἐμμέσως συνδέονται καὶ ἐπηρεάζουσιν αὐτὸ ἢ ἐπηρεάζονται ἐξ αὐτοῦ καλοῦνται τάξεις. Αἱ μὲν ἐξουσίαι διακρίνονται ἀναλόγως τῶν πολιτειακῶν αὐτῶν αἰτίων καὶ σκοπῶν, αἱ δὲ τάξεις ἀναλόγως τῶν κοινωνικῶν αὐτῶν αἰτίων καὶ σκοπῶν ἢ ἄλλως οἰκονομικῶν συμφερόντων. Οὕτω αἱ μὲν ἐξουσίαι ἔχουσιν ἐμμέσους ἐπιδιώξεις, αἱ δὲ τάξεις ἀμέσους. Οὕτω αἱ ἐξουσίαι εἶναι οἱ νομικοὶ τύποι οὗς περιβάλλονται αἱ κοινωνικαὶ τάξεις, ἵνα ἐμμέσως ὡς ἐξουσίαι ἐπιδιώξωσιν ὅ,τι ὡς τάξεις ἀμέσως ἐνεργοῦσιν, ἀναλόγως δὲ τῶν ἐκάστοτε κρατουσῶν ἢ ἀρχουσῶν τάξεων, ἐμφανίζεται

138. Βλ. Lud. Stein, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν, μετ. Γ. Παπαϊωάννου, Ἀθήναι. N. Bucharin, Θεωρία τοῦ Ἱστορικοῦ ὕλισμου, Ἀθήναι 1927. K. Marx, Τὸ Κεφάλαιον.

139. Δεδομένου ὅτι ἡ νόησις εἶναι μέσον καὶ ἡ δρᾶσις σκοπός, ἡ νόησις παρασύρεται πάντοτε ἀπὸ τὴν δρᾶσιν, διότι ἡ δρᾶσις εἶναι τὸ αἰώνιον πρᾶγμα καὶ ἡ νόησις τὸ πρόσκαιρον φαινόμενον. Οὕτω ἡ νόησις ὠθεῖ τὴν δρᾶσιν ἀλλὰ δὲν τὴν ἔλκει. Ἡ δρᾶσις αὐτὴ, ὡς ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς συνάγεται, εἶναι ἀπλῶς ὕλικὴ δρᾶσις, προκειμένου δὲ περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου Ἐγῶ, δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἐκδηλοῦται ὡς ἐργασία, ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην ἐννοίαν πάσης ἐν εἰρήνῃ ἢ ἐν πολέμῳ προσπάθειας. Ὁ ἀνθρώπος σκοπεῖ διὰ τῆς ἐργασίας νὰ συντηρήσῃ καὶ βελτιώσῃ ἑαυτὸν, καὶ νὰ ἀναγεννηθῇ περισσότερος καὶ καλλίτερος, ἢτοι νὰ ἐπαληθεύσῃ ἑαυτὸν καὶ ὡς πεπερασμένον καὶ πρόσκαιρον καὶ ὡς ἀπειρον καὶ αἰώνιον ὄν. Οὕτω διὰ τῆς ἐργασίας παράγῃ καὶ ἀναπαράγεται, διανέμει τὰ παραγόμενα καὶ διανέμεται ὁ ἴδιος ὡς προϊόν τῆς φύσεως, οἷον διὰ τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας, τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς διανομῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Πρβλ. καὶ We i n a n d, Antike und Moderne Gedanke über Arbeit, 1911. Ὁ ὄρος ἀπειρος καὶ αἰώνιος, πρέπει νὰ ἐκλαμβάνηται ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως, εἴτε ἀπολύτως, ὡς τι ἄνευ πέρατος τόπου καὶ τέρματος χρόνου, εἴτε σχετικῶς ὡς τι ἀπεριορίστως κατὰ τόπον ἢ χρόνον ἀξανάνομενον ἢ ἐλαττωμένον.

καὶ τὸ πολίτευμα τοῦ Κράτους ἢ ἄλλως τὸ εἶδος καὶ ἡ ἀρμοδιότης τῶν Πολιτειακῶν ἢ Κρατικῶν ἐξουσιῶν. Οὕτω τὸ σύνολον μὲν τῶν ἐξουσιῶν καλεῖται Κράτος ἢ Πολιτεία, τὸ σύνολον δὲ τῶν τάξεων κοινωνία, ἢ ἄλλως, Κράτος μὲν εἶναι τὸ περιέχον, κοινωνία δὲ τὸ περιεχόμενον 140.

Τὸ Κράτος ἢ ἡ κοινωνία θεωρεῖται εἴτε ὡς ἓν φυσικὸν ἢ νοητὸν ὑπερεγῶ, εἴτε ὡς σύνολον διαφόρων Ἐγῶ, ἅτινα ἐκάστοτε κέκτηνται ἰδίας κινήσεις καὶ ἀκολουθοῦν κατ' ἴδιον ἐκάστοτε καὶ φαινομενικῶς ἐπωφελῆ δι' αὐτὰ τρόπον τὸν ροῦν τοῦ Σύμπαντος. Τὰ Ἐγῶ ὁμῶς ταῦτα ἀποκτιῶσι λόγῳ ὁμοιότητος κινήσεων ἢ σκοπῶν, ὁμοειδῆ φοράν καὶ οὕτω, ὅταν μὲν εἶναι φανερῶς συνδεδεμένα πρὸς ἄλληλα ἢ ἄλλως ὠργανωμένα βάσει τύπων, ἀπαρτίζουσι τὰς ἐξουσίας, ὅταν δὲ εἶναι ἀφανῶς καὶ ἀτύπως συνδεδεμένα πρὸς ἄλληλα λόγῳ ὁμοιότητος συμφερόντων λέγονται τάξεις. Ἐνταῦθα τὰ μὲν πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα συμφέροντα ἢ σκοποὶ πρέπει νὰ νοηθοῦν ὡς αἱ περιστροφικαὶ κινήσεις ἢ αἱ κατ' ἰδίαν κινήσεις τῶν κινητικῶν συμπλεγμάτων τῶν προσκαιρῶν καὶ πεπερασμένων Ἐγῶ, αἱ δὲ συνεχεῖς καὶ διαρκεῖς μεταμορφώσεις των, ὡς αἱ ἄπειροι καὶ ἴσαι κινήσεις ἦτοι ὁ ροῦς τοῦ Σύμπαντος. Οὕτω αἱ Κρατικαὶ ἐξουσίαι ἢ κοινωνικαὶ τάξεις ἢ οἰκονομικαὶ δυνάμεις οὔσαι πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα φαινόμενα, ἄλλως κινήσεις τῶν προσκαιρῶν καὶ πεπερασμένων Ἐγῶ, δὲν δύνανται ἀπείρως καὶ αἰώνιως νὰ ἐπικρατῶσιν, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐξισοῦνται καὶ ἰσορροποῦνται. Διὰ τοῦτο αἰώνιως καὶ ἀπείρως μεταβάλλονται διαψεύδουσαι ἑαυτὰς καὶ ἐπαληθεύουσαι τὸν ἀληθῆ ροῦν τοῦ Σύμπαντος.

Αἱ Κρατικαὶ ἐξουσίαι ἢ ἄλλως τὰ Κρατικὰ Ἐγῶ ὡς καὶ αἱ κοινωνικαὶ τάξεις ἢ ἄλλως τὰ κοινωνικὰ Ἐγῶ, ἐνῶ φαινομενικῶς ἐπιδιώκουσι δῆθεν τὸ αἰώνιον καὶ ἄπειρον ἀγαθὸν τοῦ συνόλου, πράγματι συνήθως ἐπιδιώκουσι τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον ἀγαθὸν τῶν ἀτόμων καὶ δὴ τῶν ἐκάστοτε ἰσχυόντων Κρατικῶν ἢ κοινωνικῶν Ἐγῶ. Τὰ ἰσχύοντα ταῦτα Ἐγῶ προσπαθοῦσι νὰ ἀναδείξωσι τύπους ἢ μορφὰς ὅς πρέπει νὰ ἔχωσιν ὡς πρότυπα τὰ διάφορα κατεξουσιαζόμενα Ἐγῶ, ἵνα οὕτω παρασύρῶνται εἰς τὴν ἐσφαλμένην νόησιν καὶ πεπλανημένην δρᾶσιν πρὸς ἀτομικὸν ὄφελος τῶν Ἐγῶ γενικῶς καὶ διατήρησιν τῆς ἐσφαλμένης καὶ προσκαιροῦ αὐτῶν καταστάσεως δηλαδὴ εἴτε ἀνισότητος καὶ ἀνισοροπίας, εἴτε στατικῆς ἐξισώσεως ἢ ἐξισορροπήσεως. Οὕτω τὰ πρότυπα ἢ οἱ ἰδανικοὶ τύποι τῶν Κρατικῶν ἢ κοινωνικῶν Ἐγῶ λαμβάνουσι διαφοροὺς ὀνομασίας καὶ χαρακτηρισμοὺς καὶ τίθενται ὡς σκοποὶ τοῦ καθ' ἕκαστον Ἐγῶ, ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε ἱστορικῶν περιπτώσεων, καὶ δὴ ἀναλόγως τῆς ἐκάστοτε Κρατικῆς ἢ Κοινωνικῆς ὀργανώσεως. Οὕτω τὰ πρότυπα τῶν Κρατικῶν Ἐγῶ, εἶναι οἱ ἄρχοντες ἐν γένει, οἱ ἥρωες, οἱ πολεμισταί, οἱ πολιτικοί. Οἱ ἰδανικοὶ ἐξ ἄλλου τύποι τῶν κοινωνικῶν Ἐγῶ, κατὰ τὴν αἰώνιαν καὶ ἄπειρον κίνησιν τῶν πεπερασμένων καὶ προσκαιρῶν ἀνθρωπίνων Ἐγῶ, ἦσαν διάφοροι. Οὕτω κατὰ τὴν πρωτόγονον κομμουνιστικὴν κοινωνίαν, ἦσαν οἱ τεχνῖται καὶ οἱ σοφοί, κατὰ τὴν πατριαρχικὴν κοινωνίαν ἦσαν οἱ ἀρχηγοί, οἱ μάγοι, οἱ μεσσηταί, οἱ προφῆται, κατὰ τὴν φεουδαρχικὴν κοινωνίαν ἦσαν οἱ εὐγενεῖς, οἱ ἰππῶται, κατὰ τὴν κεφαλαιοκρατικὴν κοινωνίαν οἱ τυχοδιώκται, οἱ ζάπλοιοι, κατὰ τὴν σοσιαλιστικὴν κοινωνίαν οἱ πρωτοπόροι καὶ οἱ μεταρρυθμισταί, κατὰ τὴν κομμουνιστικὴν κοινωνίαν οἱ ἐπαναστάται καὶ οἱ δολιοφθορεῖς 141.

Συνεπῶς πάντα τὰ ἀνωτέρω κοινωνικὰ ἢ Κρατικὰ πρότυπα, ἐφό-

140. Βλ. γενικῶς Π. Γ. Φαρμακοπούλου, ὁ Πόλεμος οὐσία τῆς Πολιτείας, Ἀθῆναι 1940. Πρβλ. καὶ Π. Κανελλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Πνεύματος.

141. Πρβλ. γενικῶς καὶ L. Stein, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν, μεταφρ. Γ. Παπαϊωάννου, Ἀθῆναι. Th. Carlyle, Herows and heroworship, ὡς καὶ Herbert Spencer, The man versus the state, 1884.

σον δὲν ἐπιδιώκουσιν ἀληθεῖς σκοπούς, δηλαδή τὴν δυναμικὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, αἰωνίως καὶ ἀπείρως διαφεύδονται καὶ περιέρχονται εἰς τὴν λήθην ἢ ἀποτυγχάνουσιν, ἢ ὅπερ τὸ χειρότερον ἐνσπείρουσι τὴν καταστροφὴν εἰς ἑαυτὰ καὶ εἰς τὸ σύνολον. Οὕτω οἱ αἰώνιοι καὶ ἀπειροὶ ἐνδοκρατικοὶ καὶ ἐνδοκοινωνικοὶ ἀγῶνες, συνεχῶς ἀποβαίνουσι μάταιοι καὶ καταστρεπτικοὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, διότι τὰ κοινωνικά καὶ Κρατικά πρότυπα, ἅτινα ἐκάστοτε ἐμφανίζονται, δὲν κατέχουσιν οὔτε τὴν ἀληθῆ νόησιν, οὔτε τὴν ἀξίαν δρᾶσιν, ἀλλὰ τὸ ψεῦδος καὶ τὴν βίαν, τὴν πλάνην καὶ τὴν φθοράν, καὶ οὕτω αἰωνίως καὶ ἀπείρως ἐπιδεινῶσι τὴν κατάστασιν τῆς ταλαιπώρου ἀνθρωπότητος καὶ ἐγκαθιδρῶουσιν ἐκάστοτε ἐπὶ τῆς γῆς μίαν κόλασιν, δηλαδή τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν ἢ στατικὴν ἐξίσωσιν καὶ ἐξισορρόπησιν. Πράγματι ὅμως, οὔτε ἐκμηδένισις τοῦ ἀτόμου χάριν τῆς ὀλότητος, οὔτε ἐκμηδένισις τῆς ὀλότητος χάρις τοῦ ἀτόμου πρέπει νὰ γίνεταί. Ἄλλως τὰ δικαιώματα καὶ αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ ἀτόμου πρέπει ἀνάγκῃ νὰ τηροῦνται ἐν δυναμικῇ ἰσότητι καὶ ἰσορροπίᾳ μὲ τὰ δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις τοῦ συνόλου. Οὕτω τὰ ὀλοκληρωτικὰ Κράτη, ἅτινα εἰς τὴν συμπολίτευσιν δὲν ἀνέχονται ἀντιπολίτευσιν, ἀφ' ἑνὸς ἀρνοῦνται τὴν Δυναμικὴν Ἰσότητα καὶ Ἰσορροπίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ δρῶσιν ἀντιδιαλεκτικῶς διότι εἰς τὴν θέσιν δὲν ἀνέχονται ἀντίθεσιν ἐξ ἧς νὰ προκύψῃ νέα σύνθεσις κ.ο.κ.

Δεδομένου ἐξ ἄλλου ὅτι οὐσία εἶναι ἀνύπαρκτος ἄνευ μορφῆς, εἴτε τὴν φύσιν καὶ τὴν Κοινωνίαν, προϋπάρχει, ὑπάρχει, θὰ ὑπάρχη καὶ πρέπει νὰ ὑπάρχη μορφή, καθόσον ἄνευ αὐτῆς, φύσις καὶ κοινωνία μοιραίως θὰ συντριβῶσι. Ἡ μορφή τῆς φύσεως εἰς τὴν γενικωτάτην αὐτῆς ἔννοιαν εἶναι προφανῶς ἡ ἀρμονία καὶ ἡ κινήσις ἢ ἄλλως τὸ σύνολον τῶν φυσικῶν νόμων, οἵτινες ἐκφράζονται διὰ τῆς ὑπάρξεως τῆς ὕλης, ἡ μορφή δὲ τῆς κοινωνίας εἶναι ἡ τάξις καὶ τὸ δίκαιον ἢ ἄλλως τὸ σύνολον τῶν κοινωνικῶν νόμων, οἵτινες ἐκφράζονται διὰ τῆς ὑπάρξεως τοῦ πνεύματος. Ὅταν ὅμως οἱ φυσικοὶ καὶ κοινωνικοὶ νόμοι, οὓς υἱοθετεῖ ὁ ἄνθρωπος, δὲν ἐδράζονται ἐπὶ τῆς ἀληθείας καὶ δὲν ἀποβλέπουν εἰς τὰς αἰωνίας καὶ ἀπείρους καὶ λογικὰς ἀξίας, τότε μοιραίως φύσις καὶ Κοινωνία ἢ Κράτος θὰ συντριβῶσι, ἵνα ἀναγεννηθῶσιν ὑπὸ καλλιτέραν ἢ ἀληθεστέραν μορφήν. Τοῦτο ἱστορικῶς καταδεικνύεται ἐκ τε τῶν φυσικῶν καὶ κοινωνικῶν ἢ Κρατικῶν μεταβολῶν¹⁴². Ἡ Κοινωνία ὅμως ὡς ἐπιδιώκουσα τὴν ἐλευθερίαν ἣτις ἐδράζεται ἐπὶ τοῦ ψευδοῦς ἐγωῖσμοῦ εἶναι πλέον εὐμετάβλητος τοῦ Κράτους, ὅπερ τοῦλάχιστον φαινομενικῶς ἐπιδιώκει τὴν ἰσότητα, ἣτις ἐδράζεται ἐπὶ τοῦ ἀληθοῦς ἀλτρουῖσμοῦ. Συνεπῶς οὕτω ἐξηγεῖται καὶ ἡ φαινομενικὴ διαμάχη τοῦ Κράτους ὅπερ γενικεῦει καὶ τῆς Κοινωνίας ἣτις μερικεῦει¹⁴³. Τοῦτο δέ, διότι Κράτος μὲν εἶναι διερμηνεὺς τοῦ Δέοντος, ἐνῶ ἡ Κοινωνία εἶναι διερμηνεὺς τοῦ ὄντος. Τὰ μέσα πρὸς συντήρησιν τῆς Κοινωνίας καὶ τοῦ Κράτους νοοῦνται ὡς ἀγαθὰ, ἅτινα διακρίνονται εἰς ὕλικά ἢ πνευματικὰ μέσα πρὸς ἀποκατάστασιν ἰσοτήτων καὶ ἰσορροπιῶν, καὶ ἅτινα οὕτω πορεύονται πρὸς τέλη καὶ σκοπούς.

Τὰ ἀγαθὰ ἐφόσον μὲν χρησιμεύουσι διὰ τὴν ἐπαλήθευσιν τοῦ προκαίρου καὶ πεπερασμένου τοῦ ἀνθρώπου, νοοῦνται ὡς ὕλικά ἀγαθὰ,

142. Πρβλ. καὶ N. Bucharin, Θεωρία τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ, τόμ. Β' σ. 47, 355, ἐνθα καὶ κατὰ τὰς σοσιαλιστικὰς ἀντιλήψεις, τὸ Κράτος θεωρεῖται ὡς τὸ ἐπιοικοδόμημα τῆς Κοινωνίας.

143. Ἡ διαμάχη αὕτη προκύπτει διότι ἡ δυναμικὴ ἰσότης καὶ ἰσορροπία δὲν πραγματοῦται συνάμα ἐν τῇ Πολιτείᾳ καὶ ἐν τῇ Κοινωνίᾳ, ἀλλ' ὅτε μὲν εἰς τὴν μίαν, ὅτε δὲ εἰς τὴν ἄλλην, ὅτε ὀλιγώτερον ὅτε περισσότερον, ἀλληλοκατηγορουμένων τῶν Κρατῶν ἢ τῶν Κοινωνιῶν ἐπὶ ἀντιδημοκρατίᾳ ἢ Δικτατορίᾳ. Φρονοῦμεν ὅτι πᾶσα Δικτατορία πρὸς ἄρσιν ἀντιθέτου ἀκρότητος, οἷον ἀναρχίας, δικαιολογεῖται ὡς προσωρινὸν μέσον πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἰσοτήτος καὶ ἰσορροπίας.

ἔφθον δὲ χρησιμεύουσι διὰ τὴν ἐπαλήθευσιν τῆς ἀπειρίας καὶ αἰωνιότητος τῆς ἀνθρωπότητος νοοῦνται ὡς πνευματικὰ ἀγαθὰ "Ὅθεν τὰ ὕλικά μόνον ἀγαθὰ, ὡς πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα, δύνανται νὰ μετρῶνται ἢτοι νὰ ἀγοράζωνται καὶ πωλῶνται διὰ τοῦ χρήματος. Τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, ὡς αἰώνια καὶ ἄπειρα, δὲν δύνανται νὰ μετρῶνται, ἀλλὰ μόνον νὰ νοῶνται ἢ ἐκτιμῶνται, καὶ συνεπῶς δὲν ἀγοράζονται οὐδὲ πωλοῦνται, ἀλλὰ μόνον ἀποκτῶνται διὰ τῆς νοήσεως καὶ οὐχὶ διὰ τῆς δράσεως. "Ἦτοι ἐνῶ τὰ πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα ἀγαθὰ ἀποκτῶνται διὰ τῆς αἰωνίας καὶ ἀπείρου δράσεως, ἀενάως μεταβαλλομένης εἰς τι πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον, διότι οὕτω μόνον ἐπαληθεύει ἑαυτὴν, ἀντιθέτως τὰ αἰώνια καὶ ἄπειρα ἀγαθὰ ἀποκτῶνται διὰ τῆς προσκείρου καὶ πεπερασμένης νοήσεως, ἣτις ἀενάως μεταβάλλεται εἰς τι αἰώνιον καὶ ἄπειρον καὶ οὕτω μόνον ἐπαληθεύει ἑαυτήν. Τὰ ἀντίθετα δηλαδὴ ἀποκτῶνται διὰ τῶν ἀντιθέτων, διότι οὕτω μόνον καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐπαλήθευσις καὶ ἡ πραγμάτωσις ἀμφοτέρων.

§ 26. ΠΟΛΙΤΙΚΗ καὶ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ἡ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀνάγκη ἐναλλαγῆς τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν ἀνάγκη ἀνθρωπίνης ἐργασίας καὶ ἐκάστοτε χρήσεως κεφαλαίων, ἐμφανίζεται ὡς ἀνθρωπίνη οἰκονομία. Οἰκονομία εἶναι ἡ συνεχῆς καὶ διαρκὴς παραγωγή καὶ διανομὴ προσκείρων καὶ πεπερασμένων ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἅτινα παραγόμενα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ διανεμόμενα μεταξὺ τῶν καθιστῶσι δυνατόν τὸ αἰώνιον καὶ ἄπειρον γίνεσθαι καὶ φθείρεσθαι καὶ ἀναγίγνεσθαι τῶν ἀνθρώπων. Ἐνῶ ὅμως ἡ παραγωγή καὶ διανομὴ συντελοῦμεναι διὰ τῆς ἀπείρου καὶ αἰωνίας δυνάμεως τῆς ἐργασίας, εἶναι ἄπειροι καὶ αἰώνιοι, τούναντίον ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ ἐκάστοτε νὰ περιορίζη ἢ ἐπεκτείνῃ τὴν παραγωγὴν καὶ διανομὴν, ἀναλόγως πρὸς τὰ συμφέροντα ὀρισμένων ἐκάστοτε ἀτόμων καὶ νὰ καθιστᾷ ἄπειρα καὶ αἰώνια τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, ἅτινα ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των εἶναι πεπερασμένα καὶ πρόσκαιρα. Οὕτω οἱ ἄνθρωποι ἐκάστοτε ἐξευτελίζουσιν ἢ ἀρνοῦνται τὴν ἐργασίαν, ἐνῶ ὑπερτιμῶσιν ἢ ἐπιδιώκουσι τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας. Ἡ ἐξυπηρέτησις τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν δι' ἀγαθῶν¹⁴⁴ καθίσταται δυνατὴ διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς φύσεως καὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἐξυπηρέτησις αὕτη προϋποθέτει δύο στάδια τὸ προπαρασκευαστικόν, ὅπερ καλεῖται Π ο λ ι τ ι κ ῆ , καὶ τὸ ὀριστικόν, ὅπερ καλεῖται Ο ἰ κ ο ν ο μ ί α . Ἡ Πολιτικὴ καὶ ἡ Οἰκονομία, ὅταν μὲν ἀφορῶσι τὸν ἔθνικόν χῶρον καὶ λαὸν καλοῦνται ἐσωτερικὴ ἢ καὶ ἔθνικὴ Πολιτικὴ ἢ Οἰκονομία, ὅταν δὲ ἀφορῶσι τοὺς ξένους χώρους ἢ λαοὺς ἢ τὰς σχέσεις μετ' αὐτῶν καλοῦνται ἐξωτερικὴ ἢ Διεθνῆς Πολιτικὴ ἢ

144. Κατ' ἄλλην ἔννοιαν τὰ ἀγαθὰ διακρίνονται καὶ εἰς φυσικά καὶ κοινωνικά ἀγαθὰ. Ἐπειδὴ δὲ ἀγαθὰ εἶναι εἴτε αἱ τάσεις εἴτε αἱ ἀποκαταστάσεις τῶν ἰσοτήτων καὶ ἰσορροπιῶν, ἄλλως ἰσότητες καὶ ἰσορροπίαί, ἔπεται ὅτι τὰ ἀγαθὰ εἶναι φυσικὰ ἢ κοινωνικὰ ἀξία. Αἱ ἀξίαί δὲ αὐταί εἶναι εἴτε ὑποκειμενικαὶ εἴτε ἀντικειμενικαί.

Αἱ ὑποκειμενικαὶ ἀξίαί εἶναι ὑποκειμενικαὶ νοήσεις ἢ συνειδήσεις μιᾶς φυσικῆς ἢ κοινωνικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἀποκαθισταμένης ἐν τῷ Ἐγῶ.

Αἱ ἀντικειμενικαὶ ἀξίαί εἶναι νοήσεις ἢ συνειδήσεις μιᾶς φυσικῆς ἢ κοινωνικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἀποκαθισταμένης ἐν τῷ Μὴ Ἐγῶ. Προφανὲς δὲ εἶναι ὅτι ἀμφότεραι πρέπει νὰ ἐξισῶνται ἢ ἐξισορροπῶνται.

Οικονομία¹⁴⁵. Οὕτω Οικονομία εἶναι ἡ αἰτία καὶ ὁ σκοπὸς τῶν Κρατῶν καὶ τῶν κοινωνιῶν¹⁴⁶, Πολιτικὴ δὲ τὸ μέσον ὅπερ συνδέει τὴν αἰτίαν πρὸς τὸν σκοπὸν. Κατ' ἄλλην ἔννοιαν, Οικονομία μὲν εἶναι τὸ σύνολον τῶν σχέσεων μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν, Πολιτικὴ δὲ ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐκάστοτε ρυθμίζονται αἱ σχέσεις αὗται. Ἐπειδὴ ἐξ ἄλλου ὁ ἄνθρωπος ἐμφανίζεται ὅτε μὲν ὡς ἄτομον, ὅτε δὲ ὡς σύνολον, ὅτε μὲν ὡς ἀνοργάνωτος, ὅτε δὲ ὡς ὀργανωμένος, ὅτε μὲν ὡς κοινωνία, ὅτε δὲ ὡς Κράτος, ἀντιστοίχως ἡ οἰκονομία ἐμφανίζεται ὡς ἀτομιστικὴ ἢ κοινωνιστικὴ, ὡς ἐλευθέρη ἢ διευθυνομένη, ὡς αὐτόματος ἢ ἐλεγχομένη. Προφανὲς εἶναι ὅτι, ἀνεξαρτήτως παντὸς συστήματος καὶ οἰαοδήποτε ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε συνθηκῶν παραλλαγῆς ἢ παρεκκλίσεως, ἡ Πολιτικὴ καὶ ἡ Οικονομία πρέπει πανταχοῦ, πάντοτε καὶ ἐν παντὶ νὰ ἐπιδιώκωσι τὴν ἐκάστοτε πραγμάτων τῆς δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Παρὰ ταῦτα ὅμως καὶ εἰς τοὺς τομεῖς τούτους οἱ ἄνθρωποι ἐνεργοῦσιν εἴτε ὅ,τι ἄνισον καὶ ἀνισόρροπον, εἴτε ὅ,τι στατικῶς ἐξισωμένον καὶ ἐξισορροπημένον.

Ἐν ἀνισότητι καὶ ἀνισορροπίᾳ ἐμφανίζονται α) ὁ ὑπερπληθυσμὸς, ἄλλως ἢ ἀνισότης μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν, β) ὁ ὑπερκεφαλαιοκρατισμὸς, ἄλλως ἢ ἀνισότης μεταξὺ παραγομένων καὶ διανεμομένων ἀγαθῶν ἢ ἀνισότης μεταξὺ χρημάτων καὶ ἀγαθῶν. Ὁ ὑπερκεφαλαιοκρατισμὸς εἰδικώτερον ἐκδηλοῦται νομισματικῶς μὲν ὡς πληθωρισμὸς¹⁴⁷, οἰκονομικῶς δὲ ὡς ὑπερκεφαλαιώσις. γ) ὁ ὑπερεγωϊσμὸς, ἄλλως ἢ ἀνισότης μεταξὺ τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγὼ. Ὁ ὑπερεγωϊσμὸς εἰδικώτερον ἐκδηλοῦται εἰς μὲν τὰ ἄτομα ὡς ὑπερατομισμὸς, εἰς δὲ τὰς τάξεις ὡς ὑπερεπαγγελματισμὸς καὶ εἰς τὰ ἔθνη ὡς ὑπερεθνικισμὸς.

Ἄπασαι αὗται αἱ ἀνισότητες καὶ ἀνισορροπίαι αἴρονται ὡς ἑξῆς. Ὁ ὑπερπληθυσμὸς αἴρεται εἴτε δι' ἀτομικῆς ἐξαθλιώσεως, εἴτε διὰ γενικῆς ἐξαθλιώσεως, ὅποτε εἴτε γίνεται πόλεμος φονευομένων τῶν πλεοναζόντων ἀνθρώπων ἢ κατακτώντων χώρους ἀραιότερον κατοικουμένους, εἴτε ἐκσπᾶ γενικὴ δυσπραγία ἢ ἐπιδημία φθειρομένων πάλιν ἢ θνησκόντων τῶν πλεοναζόντων ἀνθρώπων ἢ ἀδυνατούντων νὰ νυμφευθῶσιν ἢ νὰ γεννήσωσι τέκνα. Ταῦτα δὲ γίνονται, εἴτε ἐθνικὸς εἴτε διεθνής, εἴτε ἀμυντικὸς εἴτε ἐπιθετικὸς ὑπερπληθυσμὸς συμβαίνει. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἀποκαθίσταται ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἀφ' ἑνὸς μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ μεταξὺ τῶν πληθυσμῶν τῶν διαφόρων ἔθνων.

Ὁ ὑπερκεφαλαιοκρατισμὸς¹⁴⁸ αἴρεται εἴτε διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῶν περισσοτέρων ἢ σημαντικωτέρων ὀργάνων παραγωγῆς καὶ τῶν περισσοτέρων ἀκινήτων ἢ κινητῶν ἀγαθῶν εἰς χεῖρας ὀλονὲν ὀλιγωτέρων ἀνθρώπων καὶ κατὰ συνέπειαν ἐξαθλιώσεως ὀλονὲν περισσοτέρων ἀνθρώπων¹⁴⁹, ὅποτε ἐμφανίζεται πολιτικὴ ἢ κοινωνικὴ ἢ οἰκονομικὴ

145. Πρβλ. καὶ H. Scholz, Politik und Moral, 1915. O. Baumgarten, Politik und Moral, 1916. J. Stalin, Ὁ Λενινισμὸς. Δ. Σ. Κόσση, Ἡ κρίσις τοῦ Καπιταλισμοῦ, Ἀθήναι 1915.

146. Οἱ δὲ πάντες ποιοῦσι, χρηματιστικὰς ὡς τοῦτο τέλος ὃν, πρὸς δὲ τὸ τέλος ἅπαντα βέον ἅπαντῶν (Ἀριστοτέλους, Πολιτικά Α-γ-20).

147. Οὕτω οἱ ὀρθόδοξοι οἰκονομολόγοι διὰ τοῦ πληθωρισμοῦ ἐφαρμόζουσι τὴν ρῆσιν τῆς Γραφῆς, εἰς τὸν ἔχοντα καὶ ἕτερα δοθῆσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ἐκεῖνα ἅ ἔχει ἀφαιρεθῆσεται.

148. Πρβλ. καὶ τὰ Trusts, Kartels, Konzerns, Holdings, τὰς μεγάλας ἀγροτικὰς, βιομηχανικὰς καὶ ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, τὰς μεγάλας Τραπεζὰς, τὰ Συνδικάτα, τὰ Μονοπώλια κλπ.

149. Ἄπειρος γὰρ ἡ τῆς ἐπιθυμίας φύσις, ἥς πρὸς τὴν ἀναπλήρωσιν οἱ πολλοὶ ζῶσιν (Ἀριστοτέλους, Πολιτικά, Β-δ-11).

κρίσις ¹⁵⁰, εἴτε διὰ τῆς ἀναπτύξεως ἀντιθέτων κοσμοθεωριῶν καὶ βιοθεωριῶν, ὅποτε διὰ τὴν ἐπιβολὴν αὐτῶν ἐμφανίζονται ἔθνικαί ἢ διεθνεῖς διαμάχαι. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν κρίσεων καὶ διαμαχῶν τούτων εἶναι εἴτε νέα ἀνακατανομὴ τῶν παραγωγικῶν μέσων καὶ καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, εἴτε ἐπαναστάσεις καὶ πόλεμοι καὶ συνεπῶς γενικὴ ἐξαθλίωσις. Ὅθεν εἴτε διὰ γενικῆς ἀνόδου εἴτε διὰ γενικῆς καθόδου τοῦ βιωτικοῦ ἐπιπέδου ἀποκαθίσταται ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξύ παραγομένων καὶ διανεμομένων ἢ καταναλισκομένων ἀγαθῶν.

Ὁ Ὑπερεγωϊσμός αἴρεται εἴτε διὰ τῆς ταχυτέρας ἢ χειροτέρας φθορᾶς ἢ καταστροφῆς τοῦ προσκαίρου καὶ πεπερασμένου Ἐγῶ, εἴτε διὰ τῆς τάχιον ἢ βράδιον ἀντιστοίχου ἀναπτύξεως τοῦ ὑφισταμένου περιφρόνησιν ἢ ἐκμετάλλευσιν Μὴ Ἐγῶ. Εἰδικώτερον ὁ ὑπερατομισμός αἴρεται ἢ διαψεύδεται διὰ τῆς καταστροφῆς ἢ ὑποβιβάσεως ἢ τιμωρίας τοῦ ὑπερορθωθέντος ἀτόμου, ὁ ὑπερεπαγγελματισμός διὰ τῆς ἐξουθενώσεως ἢ χρεωκοπίας τοῦ ὑπερογκωθέντος ἐπαγγέλματος, ὁ ὑπερεθνικισμός διὰ τῆς πτώσεως ἢ καταστροφῆς τοῦ ὑπερανυψωθέντος Ἐθνους, Κράτους ἢ Φυλῆς. Δηλαδή ὁ Ὑπερεγωϊσμός διαψεύδεται διὰ τῆς ἐκάστοτε ἐξισώσεως ἢ ἐξισορροπήσεως τοῦ Ἐγῶ πρὸς τὸ μὴ Ἐγῶ. Τὰ ὑπερεθνικιστικὰ συνθήματα περὶ παγίας ὑπεροχῆς ἐνὸς Κράτους ἢ Ἐθνους ἢ Φυλῆς εἴτε βιολογικῶς, εἴτε ἀριθμητικῶς, εἴτε ἱστορικῶς, εἴτε πνευματικῶς, εἴτε ὑλικῶς, ὡς ὑποστηρίζοντα τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν, διαψεύδονται διὰ τῆς ἀμέσου ἢ ἐμμέσου ἡττης ἢ πτώσεως τῶν τοιαῦτα σκεπτομένων ἢ πραττόντων, ὧν οἱ ἀγῶνες ἀποδεικνύονται οὕτω μάταιοι ¹⁵¹.

Ὡς πολιτικαὶ ἀνισότητες καὶ ἀνισορροπίαὶ δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσι ὁ ἱμπεριαλισμός, ὁ μιλιταρισμός, ὁ μέλας ἢ ἐρυθρὸς φασισμός, ὁ ἔθνικοσοσιαλισμός καὶ εἴ τι ἄλλο ὑπὸ ἐπίπλαστον ὄνομα ἀνεφάνη ἐν τῇ Ἱστορίᾳ.

Ἀνιστρόφως στατικά ἐξισώσεις ἢ ἐξισορροπήσεις εἶναι α) ὁ κομμουνισμός, ὅστις ἐμφανίζεται κυρίως ὡς στατικὴ κοινωνικὴ ἢ οικονομικὴ ἐξίσωσις πάντων ἰκανῶν καὶ ἀνικάνων, καλῶν καὶ κακῶν. Ὁ κομμουνισμός ὅταν ἐμφανίζεται ὡς ἐπικράτησις μιᾶς τάξεως, οἷον ὡς δικτατορία τοῦ προλεταριάτου καὶ τάσις ἐκμηδενίσεως πάσης ἄλλης τάξεως, ἢ ὡς μονοπώλησις τῆς ἐξουσίας ὑπὲρ ἐνὸς μόνον Κράτους ἢ ἐνὸς κόμματος ἢ μιᾶς διεθνοῦς ὀργανώσεως εἰς βᾶρος πάσης ἄλλης ὀργανώσεως ἢ εἰς βᾶρος παντὸς ἄλλου Κράτους, εἶναι ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία. β) Ὁ πανεθνικισμός, οἷον πανσλαβισμός, παγγερμανισμός κλπ. ὅστις ἀρνεῖται πᾶν ἕτερον Ἐθνος καὶ σκοπεῖ τὴν πνευματικὴν ἢ ψυχικὴν ἐκμηδένισιν ἢ ἀπονέκρωσιν τῶν λοιπῶν Ἐθνῶν.

Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω πολιτικαὶ καὶ οικονομικαὶ ἀνισότητες καὶ ἀνισορροπίαὶ, ἢ στατικά ἐξισώσεις καὶ ἐξισορροπήσεις αἴρονται ἢ διαψεύδονται διότι οὐδεὶς ποτὲ κατώρθωσεν ἢ θᾶ κατορθώσῃ νὰ εἶναι ἀπείρως ἢ αἰωνίως ἀνώτερος παντὸς ἄλλου καὶ νὰ κατακτήσῃ ἀπολύτως τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀξίαν. Οὕτω δὲ ἐπαληθεύονται ἢ δυναμικὴ ἰσότης καὶ ἰσορροπία καὶ εἰς τὸ πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν πεδίον ¹⁵². Τέλος οὕτω αἱ ἀνωτέρω σύγχρονοι καὶ ὅσαι ἄλλαι ἀνεφά-

150. Τιμωμένου πλούτου ἐν τῇ πόλει καὶ τῶν πλουσίων, ἀτιμωτέρα ἀρετὴ τε καὶ οἱ ἀγαθοὶ (Πλάτωνος, Πολιτεία, Η 551).

151. Πρβλ. γενικῶς φιλοσοφίαν τῆς Ἱστορίας. Εἰδικώτερον, Hendrik van Loon, The story of Mankind, New York, 1938. Οὕτω καὶ αὕτη αὕτη θεωρία τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ, περὶ ὑπερσυγκεντρώσεως τῶν κεφαλαίων καὶ ἐξαθλίψεως τῶν μαζῶν, καίπερ μονομερῆς καὶ ἀτελής, δέχεται τὸν παγκόσμιον Νόμον τῆς δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας εἰς μίαν κοινωνικὴν πλευράν. Ἀλλὰ μήπως αἱ μέχρι τοῦδε ἀναφανείσαι ἐν τῇ ἀνθρωπότητι θεωρίαι, ἰδίᾳ κοινωνικαί, πολιτικαὶ καὶ οικονομικαὶ δὲν δέχονται τὸν παγκόσμιον Νόμον τῆς δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἀτελῶς ὅμως καὶ μονομερῶς; Σχετικῶς πρβλ. τὰς θεωρίας περὶ κοινωνικῆς, πολιτικῆς καὶ οικονομικῆς ἰσορροπίας.

152. Πρβλ. καὶ τὸ τοῦ Φωκυλίδου, Πολλὰ μέσοισιν ἄριστα, μέσος ἐν πόλει θέλω εἶναι.

νησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἢ θὰ ἀναφανῶσιν ἐκδηλώσεις τῆς ἀνθρωπίνης πλά-
νης καὶ πίστεως εἴτε εἰς τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν, εἴτε εἰς τὴν
στατικὴν ἐξίσωσιν καὶ ἐξισορρόπησιν, ἐπιφέρουσι τὰς τρομερὰς πολιτι-
κὰς καὶ οἰκονομικὰς κρίσεις, αἵτινες σκοποῦσι τὴν ἀποκατάστασιν τῆς
δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῷ πεδίῳ ἔνθα αὕτη διαταράχθη
ἢ ἐν ἀντιστοίχῳ τινι πεδίῳ 153.

§ 27. ΠΟΛΕΜΟΣ καὶ ΕΙΡΗΝΗ

Αἱ δράσεις καὶ ἀντιδράσεις τῶν Ἐγῶ ἐκδηλοῦνται εἴτε ὡς συγ-
κρούσεις τῶν τελείως ἀντιθέτων ἀπειρῶν, αἰωνίων καὶ ἴσων δυνάμεων,
ὅποτε ἐμφανίζονται ὡς ἀνταγωνισμός, εἴτε ὡς ἀνακλάσεις ἢ διαθλάσεις
τῶν ἐχουσῶν πᾶσαν ἄλλην κατεύθυνσιν μὴ ὁμορρόπων ἢ ἀντιρρόπων
ἀπειρῶν αἰωνίων καὶ ἴσων δυνάμεων, ὅποτε ἐμφανίζονται ὡς ἀλληλεπί-
δρασις. Ὁ ἀνταγωνισμός καὶ ἡ ἀλληλεπίδρασις ἐμφανίζονται ποικιλο-
τρόπως ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἥτοι μεταξὺ πάντων τῶν φυσι-
κῶν, ἀψύχων ἢ ἐμψύχων Ἐγῶ καὶ τῶν ἀνθρωπίνων Ἐγῶ 154. Ἐν τῇ φύ-
σει ὁ ἀνταγωνισμός ἐκδηλοῦται ἀπὸ τῆς συγκρούσεως τῶν ἐσχάτων
ὑποδιαιρέσεων τῆς ὕλης μέχρι τῶν συγκρούσεων τῶν ἀστρικῶν σωμά-
των καὶ νεφελωμάτων καὶ τῆς δημιουργίας τῆς περιστροφικῆς κινήσεως,
ἀπὸ τῶν φωτονίων ἢ ἠλεκτρονίων μέχρι τῶν πλανητῶν ἢ ἀπλανῶν ἀστέ-
ρων, ἢ ἄλλως ἀπὸ τῆς συγκρούσεως καὶ τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ τῶν
ἀπλουστάτων ζώντων ὄντων τοῦ φυτικοῦ ἢ ζωϊκοῦ βασιλείου, μέχρι τῆς
ἀλληλοφθορᾶς καὶ ἀμέσου ἢ ἐμμέσου ἀνθρωποσφαγῆς ἢ ἀνθρωποφα-
γίας ἢ ζωοφαγίας τῶν δῆθεν πεπολιτισμένων καὶ ἀγαθῶν ἀνθρώπων.
Ὁ ἀνταγωνισμός οὕτω ἐκδηλοῦται ἀφ' ἑνὸς ὡς δημιουργία καὶ αὐτο-
συντήρησις τῶν ζώντων Ἐγῶ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς καταστροφή ἢ θάνα-
τος καὶ συντήρησις τοῦ εἴδους αὐτῶν.

Ἐν τῇ φύσει ἐξ ἄλλου ἢ ἀλληλεπίδρασις ἐκδηλοῦται ἀπὸ τῆς φυ-
σικῆς, μηχανικῆς, χημικῆς, βιολογικῆς, μαγνητικῆς καὶ πάσης ἄλλης
ἐπιδράσεως μεταξὺ τῶν ἀπλουστάτων ὑποδιαιρέσεων τῆς ὕλης τῶν ἀτό-
μων καὶ τῆς δημιουργίας τῶν ἄνοργάνων ἢ ἐνοργάνων στοιχείων ἢ ἐνώ-
σεων, ἥτοι τοῦ συνόλου τῶν παντοειδῶν κινήσεων καὶ οὐσιῶν, μέχρι τῶν
πολυπλόκων μορφῶν, ἐνώσεων καὶ προσαρμογῶν νεκρῶν ἢ ζώντων ὄν-
των καὶ τῆς ἀπεριορίστου ποικιλίας τῆς φύσεως ἐν γένει. Ἐν τῇ κοινο-
νίᾳ ὁ ἀνταγωνισμός ἐκδηλοῦται ἀπὸ τῆς ἀπλουστερας συγκρούσεως
καὶ διαμάχης τῶν πλέον πρωτογόνων ἢ θαρβάρων ἀνθρώπων, μέχρι τῆς
πολυπλόκου καὶ κτηνώδους συγκρούσεως καὶ διαμάχης τῶν συγχρό-
νων κρατῶν, Αὐτοκρατοριῶν ἢ Κοσμοκρατοριῶν. Ἐν τῇ Κοινωνίᾳ ἐξ
ἄλλου ἢ ἀλληλεπίδρασις ἐκδηλοῦται ἀπὸ τῆς ἀπλουστάτης καὶ στοιχειώ-
δους συνεργασίας καὶ συνεννοήσεως τῶν πρωτογόνων ἀνθρώπων, μέ-
χρι τοῦ πολυπλόκου καὶ ἀφαντάστου συντονισμοῦ καὶ τῆς ὀρθολογικῆς

153. Περὶ τῆς συγχρόνου οἰκονομικῆς μορφῆς τοῦ κόσμου, ὡς καὶ τῶν προηγηθεισῶν
οἰκονομικῶν μορφῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, βλ. καὶ Δ. Καλλιτσουνάκι, Ἱστορία τῆς Πολι-
τικῆς Οἰκονομίας, Ἀθῆναι 1929. Ὡσαύτως Herkner - Καλλιτσουνάκι, Τὸ ἐργα-
τικὸν ζήτημα, Ἀθῆναι 1919-1924 τόμ. 1-2. M. L. W. Laistner, Greek economics,
London and Toronto, 1923. A. Ἀνδρεάδου, Ἱστορία τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας, Ἀθῆναι
1928, ὡς καὶ προγενεστέρων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἔκδοσιν τοῦ 1918. R. Stammer,
Wirtschaft und Recht nach der Materialistischen Geschichtsauffassung 1896. K. Marx,
Das Kapital. Τοῦ αὐτοῦ, Κριτικὴ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, Ἀθῆναι 1927. Ὡσαύτως John
W. M. Connell, The Basic teachings of the Great Economists, Philadelphia 1947. L.
Wassermann, Modern political philosophies, Philadelphia 1947.

154. Πρβλ. καὶ τὰς ἐκφράσεις καὶ συμπεράσματα πλείστων συγγραφέων, οἷον «Πό-
λεμος πάντων Πατήρ» (Ἡράκλειτος), «Bellum omnium contra omnes» (Hobbes), «Ἄγων
τῶν φυλῶν» (Gobinot), «Survival of the fittest» (H. Spencer), «Struggle for life and natural
selection» (Darwin), «Ἄγων τῶν τάξεων» (K. Marx) κ.ο.κ.

ὀργανώσεως τῆς πνευματικῆς καὶ ὕλικῆς ἐργασίας¹⁵⁵ ἢ δράσεως ἐν γένει καὶ νοήσεως τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς κινήσεως, καὶ τῶν ἀπειρῶν, αἰώνιων καὶ ἴσων δυνάμεων, νοεῖται ὅτι ὁ ἀνταγωνισμὸς προϋποθέτει μίαν περίπτωσιν τῶν ἀκριθῶς ἀντιθέτων συγκρουομένων δυνάμεων, ἐνῶ ἡ ἀλληλεπίδρασις προϋποθέτει πάσας τὰς λοιπὰς περιπτώσεις, οἰασδήποτε κατευθύνσεως καὶ ἀπείρου ποικιλίας βαθμῶν. Συνεπῶς ὁ ἀνταγωνισμὸς εἶναι ἐξαιρετικὴ κατάστασις, ἐνῶ ἡ ἀλληλεπίδρασις εἶναι ἡ κανονικὴ κατάστασις. Οὕτω ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐκδηλοῦται ὡς πόλεμος καὶ ἡ ἀλληλεπίδρασις ὡς εἰρήνη. Ἀμφότεραι ὁμῶς αἰ περιπτώσεις αἰώνιως καὶ ἀπείρως διαψεύδουσι τὰς ἐνεργείας τῶν προσκαίρων καὶ πεπερασμένων Ἐγῶ καὶ ἐπαληθεύουσι τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀξίαν τῆς αἰωνίας καὶ ἀπείρου ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἣτις ἀκριθῶς καθίσταται δυνατὴ διὰ τῶν συνεχῶν καὶ διαρκῶν μεταβολῶν. Ἡ ἱστορία τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐμφανίζει τὸν συνεχῆ καὶ διαρκῆ ἀνταγωνισμόν, τὴν συνεχῆ καὶ διαρκῆ ἀλληλεπίδρασιν. Οὕτω ἡ μὲν εἰρήνη ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ κοινῶνίᾳ ἐμφανίζεται ὡς πορεία πρὸς τὴν δυναμικὴν ἰσότητά καὶ ἰσορροπίαν, ὁ δὲ πόλεμος ὡς καμπὴ εἴτε πρὸς μεταβολὴν τῆς ἰσότητος καὶ, ἰσορροπίας πρὸς νῆαν ἀποκατάστασιν δυνάμεων, εἴτε πρὸς παλινδρόμησιν καὶ ὑπέρθασιν παντὸς ὁρίου ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας ἵνα ἐπαληθεύηται ἀπείρως ἐν τῷ χώρῳ καὶ αἰώνιως ἐν χρόνῳ καὶ πλήρως ἐν λόγῳ ἢ ἰσότης καὶ ἰσορροπία.

Ἐνῶ ὁμῶς αἱ ἄπειροι, αἰώνιοι καὶ ἴσοι δυνάμεις διὰ μὲν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ καθιστοῦν δυνατὴν τὴν πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένην ὑπαρξιν καὶ αὐτοσυντήρησιν, διὰ δὲ τῆς ἀλληλεπιδράσεως καθιστοῦν δυνατὴν τὴν ἄπειρον καὶ αἰώνιαν μεταβολὴν καὶ συντήρησιν τοῦ εἶδους, ἢ ἄλλως τὴν τελειοποίησιν, τούναντίον αἱ ἀνθρώπινα δυνάμεις διὰ μὲν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἢ τοῦ πολέμου τείνουν εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν καὶ καταστροφὴν τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κρατῶν, διὰ δὲ τῆς ἀλληλεπιδράσεως ἢ εἰρήνης τείνουν εἰς τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρῳ μεταβολὴν τοῦ συνόλου καὶ ὑποταγὴν ἢ μείωσιν τῆς δυνάμεως τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κρατῶν. Αἱ ἀνθρώπινα δηλαδὴ δυνάμεις, ἀντὶ νὰ ἄγωνται ὑπὸ τοῦ ἀλτρουϊσμοῦ καὶ τῆς ἰσότητος ἢ ἰσορροπίας, ὡς αἱ ἄπειροι, αἰώνιοι καὶ ἴσοι δυνάμεις τοῦ Σύμπαντος, ἄγονται ὑπὸ τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς ἀνισότητος ἢ ἀνισορροπίας ἢ ἀντιθέτως ὑπὸ τῆς στατικῆς ἐξισώσεως ἢ ἐξισορροπήσεως. Οὕτω αἱ ἀνθρώπινα ἐνεργεῖαι συνεχῶς καὶ διαρκῶς διαψεύδονται εἴτε κοινωνικῶς, εἴτε κρατικῶς, εἴτε ἀτομικῶς, εἴτε συνολικῶς καὶ ἐπαληθεύεται ἡ ἀπειρότης, αἰωνιότης καὶ πληρότης τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας.

Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν ἐσφαλμένων ἢ ἀπατηλῶν πνευματικῶν ἢ ὕλικῶν συνθημάτων¹⁵⁶, ἅτινα ρίπτουν ἢ οὐ, οἱ πολεμικοὶ ἢ εἰρηνικοὶ ἡγήτορες τῶν ἀνθρώπων καὶ ἅτινα, ἀντὶ νὰ φέρουν τὴν εἰρήνευσιν ἢ ἀποκατάστασιν τῆς δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἐπιφέρουν τὴν αἰώνιαν διαμάχην¹⁵⁷ καὶ τὴν ἀνισότητά καὶ ἀνισορροπίαν ἢ στατικὴν ἐξίσωσιν ἢ ἐξισορρόπησιν. Οὕτω οἱ ἄνθρωποι θεωροῦν τὸν ἀγῶνα ὡς αὐτοσκοπὸν, ἐνῶ εἶναι μέσον καὶ ἐπιδιώκουν τὴν ἀνισότητά ἢ ἀνισορ-

155. Πρβλ. καὶ τὸν Φορδισμόν ὡς καὶ Fr. W. Taylor, *Principes d'organisation scientifique*, Trad. par J. Royer, Paris 1927.

156. Πρβλ. π.χ. ρῆσιν Treitschke, «Οὐδεὶς Πολιτισμὸς χωρὶς ὑπηρέτας», ὡς καὶ ἀντίληψιν περὶ ἡγεμονικοῦ λαοῦ ὡς μοναδικοῦ φορέως τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς Ad. Hitler, *Mein Kampf*, Berlin, 1940.

157. Πρβλ. καὶ τὸ τοῦ Ἰσοκράτους (Πανηγυρικός) «Οὐ γὰρ διαλυόμεθα τοὺς πολέμους, ἀλλ' ἀναβαλλόμεθα» καὶ σχόλια Ἀριστοτέλους, εἰς ρητορικὴν τέχνην, Γ 1411, β 15.

ροπίαν, ἢ ἄλλως τὴν ἐπικράτησιν ἑαυτῶν ἢ ὑποταγὴν τῶν ἄλλων, ἢ ἀπο-
νέκρωσιν τῶν πάντων, ἐν τέλει ὁμως ἀποτυγχάνουν, ἀποκαθισταμένης
καὶ πάλιν τῆς διασαλευθείσης ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας. Οὕτω αἰωνίως
καὶ ἀπείρως ἢ ἄλλως συνεχῶς καὶ διαρκῶς ματαιοπονοῦσι, φθείρουσι
καὶ φθείρονται, διαψεύδοντες τοὺς ἄλλους καὶ ἑαυτούς, ἐνῶ αἰωνίως καὶ
ἀπείρως δρῶντες γιγνόμενοι καὶ φθειρόμενοι, ἐπαληθεύουσι τὴν ἀλή-
θειαν καὶ ἀξίαν πάντων τῶν Ἐγῶ, ἅτινα προσκαίρως καὶ πεπερασμέ-
ως ἀρνοῦνται.

Οἱ ἄνθρωποι ὄθεν ἀντὶ νὰ ἀγωνίζονται πνευματικῶς πρὸς πραγμά-
τωσιν τοῦ Δέοντος διὰ τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Τέχνης ἐν τῇ Φύσει καὶ
τῇ Κοινωνίᾳ, ἐμφανιζομένης οὕτω καὶ ἀποδεικνυομένης τῆς αἰωνίας καὶ
ἀπείρου καὶ πλήρους ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας, ἀγωνίζονται ὕλικῶς καὶ
προσπαθοῦσι ματαίως νὰ πραγματώσῃ τὸ "Ὀν διὰ τῆς βίας καὶ τῆς τε-
χνικῆς¹⁵⁸, ἐπιδιώκοντες εἴτε τὴν πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένην ἀνισό-
τητα καὶ ἀνισοροπίαν, ἣτις εἶναι μέσον καὶ οὐχὶ σκοπὸς τὴν στα-
τικὴν ἐξίσωσιν ἢ ἐξισορρόπησιν ἣτις εἶναι ἀδύνατος καὶ ψευδής. Τοῦτο
ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ματαιότητος τῶν πολεμικῶν προσπαθειῶν, αἵτινες
οὐδέποτε δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι τὴν πλήρη ὑποταγὴν τοῦ ἄλλου, διότι
ἐν τέλει οἱ ἄνθρωποι καθίστανται ἴσοι ἐπὶ τῶν ὕλικῶν καὶ πνευματικῶν
δυνάμεων, ἦτοι ἴσοι εἰς τὰ ὄπλα, ἴσοι εἰς τὰς ἐνόπλους δυνάμεις, ἴσοι
εἰς τὰς πολεμικὰς ἐφευρέσεις κ.ο.κ. "Ἐτι δὲ ἂν τινες ὑστερήσουν εἰς κάτι
ὕλικόν ἢ πνευματικόν, ὑπερέχουσι εἰς τὸ ἀντίθετον, οὕτως ὥστε πάλιν
καθίστανται ἐν χρόνῳ ἴσοι καὶ ἰσορροποὶ καὶ κ ἄ θ ε κ ἔ ρ δ ο ς
σ υ μ ψ η φ ῖ ζ ε τ α ἰ μ ἔ μ ῖ α ν ἄ π ὡ λ ε ἰ α ν, κ ἄ θ ε ὑ π ε -
ρ ο χ ῆ μ ἔ ξ ν μ ε ἰ ο ν ἔ κ τ η μ α, ο ὔ τ ω ς ὥ σ τ ε κ ἄ θ ε
ἐ π ἰ δ ῖ ὡ ξ ἰ ς κ α τ α κ τ ῆ σ ε ω ς ἢ ὑ π ο τ α γ ῆ ς τ ο ῦ ἄ λ -
λ ο υ, ἐ ξ α φ α ν ῖ ζ ε τ α ἰ ὕ λ ι κ ῶ ς κ α ἰ ἀ π ο δ ε ἰ κ ν ῦ ε τ α ἰ
μ α τ α ἰ ἄ π ν ε υ μ α τ ῖ κ ῶ ς.

§ 28. ΕΞΕΛΙΞΙΣ καὶ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Ἐνανταγωνισμὸς καὶ ἡ ἀλληλεπίδρασις μεταξὺ τῶν διαφόρων Ἐγῶ
ἢ ὄντων ἐνεργοῦνται εἴτε βαθμιαίως ἀναλόγως μὲ τὰς ἐκάστοτε κινή-
σεις τῶν προσκαίρων καὶ πεπερασμένων Ἐγῶ, εἴτε ἀποτόμως διὰ τῆς
ἀναγκαίας συνταυτίσεως τῶν κινήσεων τῶν Ἐγῶ μὲ τὸν ροῦν τοῦ Σύμ-
παντος, ὅστις ἐπιβραδύνεται ὑπὸ τινων Ἐγῶ, δηλαδὴ ἀναλόγως μὲ τὰς
ἐκάστοτε κινήσεις τῶν ἀπείρων, αἰωνίων καὶ ἴσων δυνάμεων αἵτινες
τείνουσιν εἰς ἰσότητα καὶ ἰσοροπίαν. "Ὅταν μὲν ὁ ἀνταγωνισμὸς καὶ ἡ
ἀλληλεπίδρασις ἀκολουθοῦν τὰς κινήσεις τῶν προσκαίρων καὶ πεπερα-
σμένων Ἐγῶ, συντελεῖται ἐξέλιξις¹⁵⁹, ὅταν δὲ ἀκολουθοῦν τὰς κινή-

158. «Ὡσπερ γὰρ τελειωθὲν βέλτιστον τῶν ζῶων ἄνθρωπος ἐστί, οὕτω καὶ χωρισθὲν
νόμου καὶ δίκης χεῖριστον πάντων. χαλεπωτάτῃ γὰρ ἀδικία ἔχουσα ὄπλα» (Ἀριστοτέλους,
Πολιτικά, Α α 12). Πρβλ. καὶ τὴν νέαν πολεμικὴν ἐφεύρεσιν τῆς ἀτομικῆς βόμβας ἣτις
στηρίζεται ἐπὶ τῆς διασπάσεως τοῦ ἀτόμου καὶ ἣτις ἂν εὐρίσκετο εἰς χεῖρας ἀδίκων
φαντάζεται τίς τινα ἀποτελέσματα θὰ εἶχεν. Ἐξ ἄλλης ἀπόψεως ἢ διάσπασις τοῦ ἀτόμου
εἶναι διάσπασις τῆς ἰσοροπίας τοῦ ἀτόμου, ἣτις τείνει νὰ ἀποκατασταθῇ εἰς νέαν ἰσορο-
πίαν διὰ τῆς ἐκρήξεώς της.

159. Περὶ τῆς πορείας τῆς ἐξελίξεως πρβλ. σχετικῶς ἀντιλήψεις τῶν κοινωνιολόγων,
οἷον: κατὰ τὸν Aug. Comte, ὁ πολιτισμὸς ἐξελίσσεται καὶ πορεύεται, διὰ τῆς τάξεως καὶ
προόδου τῆς κοινωνίας, ὀργανομένης στατικῶς καὶ δυναμικῶς, κατὰ τὸν H. Spencer,
δι' ὀλοκληρώσεως καὶ διαφορισμοῦ, κατὰ τὸν Lorenz von Stein, διὰ τῶν ἀντινομῶν μεταξὺ
τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ προορισμοῦ του, κατὰ τὸν K. Marx, διὰ τῆς πάλης τῶν τάξεων καὶ
διὰ τῆς ἀντιφάσεως μεταξὺ τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ τῶν παραγωγικῶν σχέσεων,
κατὰ τὸν Tarde, διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἀνοργάνων ὄντων καὶ τῆς μιμήσεως τῶν ἐνορ-
γάνων, ὡς καὶ τῆς ἀντιθέσεως καὶ προσαρμογῆς, κατὰ τὸν Durkheim, διὰ τῆς μηχανικῆς
καὶ ὀργανικῆς ἀλληλεγγύης καὶ διὰ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, κατὰ τὸν Giddings,
διὰ τῆς ὑπερατομικῆς συνειδήσεως τοῦ εἴδους, κ.ο.κ.

σεις τῶν ἀπείρων, αἰωνίων καὶ ἴσων δυνάμεων, συντελεῖται ἐπανάστασις¹⁶⁰. Οὕτω ἐξέλιξις μὲν εἶναι ἢ βραδεῖα καὶ συμφώνως μὲ τὸ νόημα καὶ τὴν φύσιν τῶν Ἐγῶ, νόησις καὶ δρᾶσις, δηλαδή συνεχῆς καὶ διαρκῆς κίνησις, ἐπανάστασις δὲ εἶναι ἢ ταχεῖα κίνησις τῶν προσκαίρων καὶ πεπερασμένων Ἐγῶ, ὅπως προφθάσῃ καὶ συνταυτισθῶσιν ἐτὸν ροῦν τοῦ Σύμπαντος, ἔναντι τοῦ ὁποῦ καθυστέρησαν λόγω πεπλανημένης νοήσεως ἢ δράσεως, ἦτοι ὅπως ἀκολουθήσουν τὰς κινήσεις τῶν ἀπείρων, αἰωνίων καὶ ἴσων δυνάμεων, δηλαδή πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη κίνησις.

Ἄλλως ἐξέλιξις μὲν, εἶναι ἢ βραδεῖα καὶ διηνεκῆς ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγω, ἀποκατάστασις τῶν ἰσοτήτων καὶ ἰσορροπιῶν, ἐπανάστασις δέ, ἢ ταχεῖα καὶ διαδοχικὴ ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγω ἄρισις τῶν ἀνισοτήτων καὶ ἀνισορροπιῶν ἢ στατικῶν ἐξισώσεων ἢ ἐξισορροπήσεων. Αὗται πραγματοποιοῦνται διὰ τῶν προσκαίρων πεπερασμένων καὶ λογικῶν Ἐγῶ, ἅτινα οὕτω ἐξισοῦνται καὶ ἰσορροποῦνται μεταξύ των καὶ μετὰ τῶν ἀπείρων, αἰωνίων καὶ ἴσων δυνάμεων, ἐξ ὧν ἀπεσχίσθησαν λόγω τῆς φύσεως των καὶ τοῦ ἐγωῖσμοῦ των.

Ἡ ἐξέλιξις ὡς καὶ ἡ ἐπανάστασις δύναται νὰ πραγματῶνται εἴτε δι' ἔλξεως εἴτε δι' ὠθήσεως τῶν προσκαίρων καὶ πεπερασμένων Ἐγῶ. Ὅταν μὲν τὰ Ἐγῶ ἔλκωνται πρὸς τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν ὑπὸ τῶν ἀπείρων, αἰωνίων καὶ ἴσων δυνάμεων, πρόκειται περὶ πνευματικῆς ἐξελίξεως ἢ ἐπαναστάσεως, ὅταν δὲ τὰ Ἐγῶ ὠθοῦνται πρὸς τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν ὑπὸ τῶν ἀπείρων, αἰωνίων καὶ ἴσων δυνάμεων, πρόκειται περὶ ὕλικῆς ἐξελίξεως ἢ ἐπαναστάσεως. Ἡ ἐξέλιξις καὶ ἐπανάστασις δύναται νὰ εἶναι εἴτε μερικαί, εἴτε γενικαί, εἴτε ἐσωτερικαί, εἴτε ἐξωτερικαί, εἴτε ὄντολογικαί, εἴτε δεοντολογικαί. Ὅταν ὅθεν εἶναι μερικαὶ ἀφορῶσι κύκλον μόνον πραγμάτων καὶ φαινομένων, ὅταν εἶναι γενικαὶ ἀφορῶσι πάντα τὰ πράγματα καὶ τὰ φαινόμενα¹⁶¹, ὅταν εἶναι ἐσωτερικαὶ ἀφορῶσι τὰ Ἐγῶ ὡς άτομα ἢ σύνολα καθ' ἑαυτά, ὅταν εἶναι ἐξωτερικαὶ ἀφορῶσι τὰ Ἐγῶ ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῶν πρὸς ἄλληλα ἢ ἄλλως τὰ Μὴ Ἐγῶ. Ὅταν εἶναι ὄντολογικαὶ διαψεύδουσι αἰτίας, ὅταν εἶναι δεοντολογικαὶ διαψεύδουσι σκοποὺς¹⁶². Οὕτω ἢ μὲν ἐξέλιξις εἶναι ἔργον χρόνιον καὶ κανονικόν, ἢ δὲ ἐπανάστασις καιροσκοπικόν καὶ ἐξαιρετικόν, ἐκάστη δὲ ἀκολουθεῖ ἰδίᾳς κινήσεις, ἦτοι ἰδίαν πολιτικὴν, στρατηγικὴν καὶ τακτικὴν¹⁶³, μεταβαλλομένης ἐκάστοτε ἀναλόγως τῶν τοπικῶν καὶ χρονικῶν συνθηκῶν καὶ τῶν αἰτιῶν, σκοπῶν καὶ διατιθεμένων μέσων. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε διαπιστοῦται ὅτι ἡ ἐξέλιξις καὶ ἐπανάστασις εἴτε φυσικὴ, εἴτε κοινωνικὴ, εἴτε ἐπιστημονικὴ, εἴτε τεχνικὴ, σκοποῦσι τὴν δι' ἀντιθέτου καὶ ἴσης ἢ ἰσορρόπου πορείας ἀποκατάστασιν τῆς δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας.

Ὡστε ἐξέλιξις καὶ ἐπανάστασις ἐνέχουν ἀντιστοιχῶς τὴν ἔνοιαν μιᾶς στατικῆς καὶ δυναμικῆς ἐξισώσεως, ἣτις ἐν τῇ περιπτώσει τῆς ἀνθρωπότητος, ἐμφανίζεται ὡς συνεχῆς καὶ διαρκῆς ἐξισωσις τῶν ἄλη-

160. Πρβλ. καὶ Fr. Engels, Philosophie, Economie, Politique, Socialisme (Anti-dühring) Paris 1911.

161. Γίνονται μὲν οὖν αἱ στάσεις οὐ περὶ μικρῶν, ἀλλ' ἐκ μικρῶν στασιάζουσι δὲ περὶ τῶν μεγάλων, μάλιστα δὲ καὶ αἱ μικραὶ ἰσχύουσιν, ὅταν ἐν τοῖς κυρίοις γένωνται (Ἀριστοτέλους, Πολιτικά, Ε Γ Ι). Οὕτω καθ' ἃ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Θουκυδίδης (Γ 45), ἡ συνθηστέρα καὶ μᾶλλον δυσἀπότρεπτος αἰτία στάσεων εἰς τὰς πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἦτο ἡ πένια. Βλ. καὶ Ἀριστοτέλους, Πολιτικά, ΙΙ, 3, 7, 265 β 12 «Στασιάζουσι οἱ πολλοὶ διὰ τὸ περὶ τὰς κτήσεις ἀνίσον».

162. Οὕτω ἔχομεν ἐξελίξεις ἢ ἐπαναστάσεις, τεχνικάς, ἐπιστημονικάς, θρησκευτικάς, αἰσθητικάς, πνευματικάς, πολιτικάς, ἐθνικάς, διεθνείς.

163. Πρβλ. σχετικῶς καὶ N. Lenin, Staat und Revolution. I. Stalin, ὁ Λενινισμός.

θειῶν πρὸς τὰς ἀξίας, ἦτοι ὡς συνεχῆς καὶ διαρκῆς τάσις ἐξισώσεως τοῦ πνευματικοῦ πρὸς τὸν ὕλικόν πολιτισμόν, ἢ ἄλλως τάσις πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν ἀνίσων ἢ ἀνισορρόπων μεταβολῶν ἢ στατικῶν ἐξισώσεων ἢ ἐξισορροπήσεων εἰς δυναμικὰς ἰσότητας καὶ ἰσορροπίας. Οὕτω ὡς τὸ κοσμικὸν πνεῦμα ἐξισούμενον μετὰ τὴν κοσμικὴν ὕλην δημιουργεῖ τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν ζωὴν, τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν τάξιν, τὸ Ἐγὼ καὶ τὴν συντήρησιν, καὶ ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς ἐξισούμενος μετὰ τὸν ὕλικόν πολιτισμόν δημιουργεῖ τὴν κοινωνίαν καὶ τὸ Κράτος, τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην, τὴν βελτίωσιν καὶ τὴν τελειότητα.

Ἀντιστρόφως ἐν τῇ συγχρόνῳ ἀνθρωπότητι ἐμφανίζονται εἴτε ἀνισότητες καὶ ἀνισορροπίαί, εἴτε στατικαὶ ἐξισώσεις ἢ ἐξισορροπήσεις, αἵτινες προκαλοῦσι ἀντινομίας καὶ κρίσεις ὑπὸ μορφήν πνευματικῶν ἢ ὕλικῶν ἐπαναστάσεων ἢ πολέμων. Ἐξ ἄλλου ὡς ἐκ τοῦ μηδενὸς γίνεταί ἡ μονάς, εἴτα τὸ πᾶν καὶ τὸ ἄπειρον, μεταξὺ δὲ πνεύματος καὶ ὕλης ὑπάρχει ἰσότης ἢ ἐνότης ἢ ὁμοιότης οὕτω καὶ ἡ παραγωγή τῶν ὕλικῶν ἀγαθῶν, πρὸ μὲν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας εἰς οὐδένα ἀνήκει¹⁶⁴, εἴτα ἀνήκει εἰς τὴν μονάδα ἢ τὸ ἄτομον¹⁶⁵, κατόπιν θὰ ἀνήκη εἰς τὸ πᾶν ἢ τὸ σύνολον¹⁶⁶ καὶ τέλος εἰς τὸ ἄπειρον¹⁶⁷ καὶ τάνάπαλιν δι' ἀντιστρόφου πορείας. Τοῦτο δὲ διότι ἀφ' ἑνὸς τοῦτο εἶναι ἡ ἀναγκαία καὶ ἀληθὴς πορεία τῆς κοσμικῆς τάξεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ὁ ἀνθρώπος ἐξελισσόμενος καὶ ἐπαναστατῶν πνευματικῶς καὶ ὕλικῶς ἦτοι ὀρθότερον ὁσημέραι νοῶν καὶ δρῶν, ἀναγκάτως θὰ ἀξιῶσῃ τὴν περαιτέρω ἀρσιν τῶν ἀνισοτήτων καὶ ἀνισορροπιῶν ἢ στατικῶν ἐξισώσεων καὶ ἐξισορροπήσεων.

Ὀντως ἡ ἀληθὴς κοινωνία ἐδράζεται ἐπὶ τῶν ἀξιῶν τοῦ αἰωνίου δικαίου καὶ τῆς αἰωνίας ἠθικῆς, πᾶσα δὲ κοινωνία μὴ ἐδραζομένη ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ ἀξιῶν εἶναι ψευδὴς παράλογος, πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη κοινωνία, ἣτις συνεχῶς καὶ διαρκῶς ἀνατρέπεται ὡς μὴ ἐδραζομένη ἐπὶ τῆς δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἢ ἄλλως ἐπὶ τῆς τάξεως καὶ ἁρμονίας. Ἄνισος καὶ ἀνισόρροπος φύσις ἢ ἀδικος καὶ ἀνήθικος κοινωνία εἶναι ὄνειρον ἢ φάσμα αἰωνίως καὶ ἀπείρως σθεννύμενον καὶ διαλυόμενον πρὸ τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας. Παραλλήλως στατικῶς ἐξισωμένη ἢ ἐξισορροπημένη ἢ ἄλλως ἀπονεκρωμένη φύσις ἢ ἀποτελεσματικὴ κοινωνία εἶναι θάνατος ἢ σκότος διαρκῶς διαλυόμενον ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας. Ἡ διάψευσις τῆς ἀνισότητος ἢ ἀνισορροπίας καὶ ἀδικίας ὡς καὶ τῆς στατικῆς ἐξισώσεως καὶ ἐξισορροπήσεως καὶ ἡ ἐπαλήθευσις τῆς δυναμικῆς ἰσότητος ἢ ἰσορροπίας καὶ δικαιοσύνης ἢ ἠθικῆς συντελεῖται διὰ τῆς ἐξελίξεως καὶ ἐπαναστάσεως. Ἡ ἐξέλιξις δὲ καὶ ἡ ἐπανάστασις ἔχουν τοὺς πνευματικούς καὶ ὕλικούς αὐτῶν νόμους, οἵτινες ἀναφαίνονται ἀφ' ἑνὸς ἐν τῇ πείρᾳ καὶ τῇ ἰστορίᾳ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ, ἀναλόγως τῆς ἀρμοδιότητος ἐκάστης. Προκειμένου ὅθεν περὶ ἐξελίξεως καταφαίνεται ἡ πορεία ἐκ τῶν ἀτομικῶν ἢ εἰδικῶν συμφερόντων πρὸς τὰ συνολικὰ ἢ γενικὰ συμφέροντα ἐκ τῶν ὑποκειμενικῶν ἀξιῶσεων πρὸς τὰς ἀντικειμενικὰς ἀξιώσεις. Προκειμένου δὲ περὶ ἐπαναστάσεως καταφαίνεται ἡ ἐκάστοτε ἀναγκαία πραγματικὴ πορεία τῆς καθυστερουμένης ἀποκαλύψεως τῆς ἀληθείας ἢ δημιουργίας τῶν ἀξιῶν.

164. Πρβλ. τὴν προκοινωνικὴν ἢ ἀρχέγονον φυσικὴν οἰκονομίαν τῶν δασῶν καὶ λειμώνων. Βλέπε καὶ J. J. Rousseau, De l'Inégalité parmi les hommes.

165. Πρβλ. τὴν πατριαρχικὴν, φεουδαρχικὴν καὶ νῦν Κεφαλαιοκρατικὴν Οἰκονομίαν. καθ' ἣν τὰ ἀγαθὰ κυρίως ἀνήκουν εἰς τὴν μονάδα ἢ τὸ ἄτομον.

166. Πρβλ. τὴν κομμουνιστικὴν ἢ κοινωνιστικὴν Οἰκονομίαν, καθ' ἣν τὰ πάντα θὰ ἀνήκουν εἰς τὸ πᾶν ἢ σύνολον ἢ τὸ Κράτος.

167. Πρβλ. τὴν ἀνευ τάξεων δῆθεν ἰδανικὴν μελλοντικὴν κοινωνίαν, καθ' ἣν τὰ πάντα ἀνήκοντα εἰς πάντας, αἰωνίως καὶ ἀπείρως θὰ βελτιοῦνται καὶ θὰ αὐξάνωνται διὰ πάντας.

Ὡς βασικοὶ ὄθεν νόμοι τῆς ἐξελίξεως καὶ ἐπαναστάσεως ἐμφανίζονται πρῶτον ἢ θέσις τῶν ἀληθειῶν ἢ ἀληθῶν πνευματικῶν συνθημάτων καὶ ἡ ἄρνησις τῶν ψευδῶν ἢ ἀπατηλῶν δογμάτων, ἤτοι ἡ ὀρθὴ νόησις καὶ δεύτερον ἢ θέσις ἀξιῶν καὶ σκοπῶν, ἤτοι ἡ ἰκανὴ στρατηγικὴ καὶ τακτικὴ διεύθυνσις καὶ ἡ ἄρνησις τῶν πλανῶν καὶ ἡ συντριβὴ τῶν ἐμποδίων, δηλαδὴ ἡ ὀρθὴ δρᾶσις. Διὰ μὲν τὴν ἀληθῆ νόησιν ἀπαιτοῦνται πνευματικοὶ ἀρχηγοί, διὰ δὲ τὴν ἀξίαν δρᾶσιν ὑλικοὶ ἐκτελεστοὶ καὶ πρὸς ὀργάνωσιν καὶ σύνδεσμον ἀρχηγῶν καὶ ἐκτελεστῶν ἀπαιτεῖται κόμμα, ὁ συντονισμὸς δὲ πάντων εἶναι τὰ φυσικὰ καὶ πολιτειακὰ ἢ κοινωνικὰ μέσα, δι' ὧν πραγματοποιῶνται οἱ ἀληθεῖς σκοποὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε τοπικῶν καὶ χρονικῶν συνθηκῶν. Τελικῶς ὄθεν ἡ μὲν ἐξέλιξις ἐμφανίζεται ὡς μία βραδεῖα πορεία πρὸς τὰ πρόσω, ἡ δὲ ἐπανάστασις ὡς μία ταχεῖα διαδρομὴ ἢ ἄλλως ὡς ἐν πνευματικὸν ἢ ὑλικὸν ἄλμα πρὸς τὰ πρόσω.¹⁶⁸ Οὕτω ὁ πολιτισμὸς ὅπως ὁ λόκληρος ὁ κόσμος ἐξελίσσειται διὰ τῆς ἀενάου διαταραχῆς καὶ ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἥτις ὄλον ἐν καὶ πληροῖ περισσότερον πάντα χῶρον, χρόνον καὶ λόγον.

§ 29. ΙΣΤΟΡΙΑ καὶ ΠΕΙΡΑ

Ἡ μέχρι τοῦδε θεωρητικὴ διερεύνησις τοῦ πνευματικοῦ καὶ ὑλικοῦ Σύμπαντος ἀπέδειξε ὅτι μολοντί παγκόσμιος νόμος εἶναι ἡ δυναμικὴ ἰσότης καὶ ἰσορροπία, ἐν τούτοις κοσμικὴ πραγματικότης εἶναι ἡ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία. Τὸ γεγονός τοῦτο διαπιστοῦται εἰς τὴν Ἱστορίαν καὶ τὴν πείραν τῶν Συνόλων καὶ τῶν ἀτόμων.¹⁶⁹

Οὕτω εἰς τὸν προἄνθρωπον ὑπῆρχεν ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία μεταξὺ τοῦ μικροῦ νοῦ του καὶ τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ του τῆς φύσεως. Μυριάδες αἰῶνων παρῆλθον μέχρις οὗ ἐξελιχθῆ οὗτος καὶ ἀρχίσῃ ὑποτάσων τὴν φύσιν δηλαδὴ μέχρις οὗ δημιουργήσῃ μείζονα ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν μεταξὺ ἑαυτοῦ καὶ τῆς φύσεως, ἄλλως μέχρις οὗ γίνῃ ὑπάνθρωπος.

Εἰς τὸν ὑπάνθρωπον ὑπῆρχεν ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία μεταξὺ τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν του καὶ τῶν μέσων πρὸς ἐξεύρεσιν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Χιλιάδες αἰῶνων παρῆλθον μέχρις οὗ ἐφεύρη ἢ ἀνακαλύψῃ τοιαῦτα, μέχρις οὗ δημιουργήσῃ μείζονα ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν μεταξὺ ὑλικῶν μέσων καὶ ὑλικῶν σκοπῶν, μέχρις οὗ γίνῃ ἄνθρωπος ὁ τεχνίτης, ἢ πρόσωπον πρακτικόν.

Εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν τεχνίτην ὑπῆρχεν ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία μεταξὺ ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν μέσων, μεταξὺ χειρὸς καὶ νοός. Ἐκατοντάδες αἰῶνων παρῆλθον μέχρις οὗ ὁ ἄνθρωπος τεχνίτης ἐφεύρη ἢ ἀνακαλύψῃ τοιαῦτα πνευματικὰ μέσα, διὰ τῆς λαλιᾶς, τῆς γραφῆς καὶ τῆς σκέψεως, μέχρις οὗ δημιουργήσῃ μείζονα ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν μεταξὺ πνευματικῶν μέσων καὶ πνευματικῶν σκοπῶν, μέχρις οὗ γίνῃ ἄνθρωπος, ὁ σοφός, ἢ πρόσωπον θεωρητικόν.

Εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν σοφὸν ὑπῆρχεν ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία μεταξὺ ἀτόμου καὶ κοινωνίας μεταξὺ ἐγωῖσμοῦ καὶ ἀλτρουῖσμοῦ, μεταξὺ θηρίου καὶ ἀνθρώπου, μεταξὺ ὕλης καὶ πνεύματος. Δεκάδες αἰῶνων παρῆλθον μέχρις οὗτος ἐφεύρη ἢ ἀνακαλύψῃ τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα, τὴν ἠθι-

168. Βλ. σχετικῶς καὶ Fr. Engels, Op. Cit.

169. Πρβλ. καὶ H. van Loon, The story of Mankind, New York, 1938. Emery Reves, The anatomy of Peace, New York 1945.

κὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην μέχρι οὗ οὗτος ἀποκατάστησιν μείζονα ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν μεταξύ πράξεως καὶ σκέψεως, μεταξύ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ, μέχρι οὗ καταστῆ ἄνθρωπος ἐνάρετος ἢ πρόσωπον ἠθικόν.

Εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅμως ἐξηκολούθησε καὶ ἐξακολουθεῖ οὐ μόνον ἡ ὀλονὲν μείζων ἀποκατάστασις ἀλλὰ καὶ ἡ διατάραξις τῆς δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, μετ' ἄλλοτε μὲν προδρομῆσις ἄλλοτε δὲ ὀπισθοδρομῆσις. Εἰς τὸν ἄνθρωπον ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία μεταξύ τῆς χαρᾶς τῆς ζωῆς καὶ τῆς λύπης τοῦ θανάτου, μεταξύ τοῦ μικροῦ τοῦ πνεύματος καὶ σώματος καὶ τοῦ μεγάλου μυστηρίου τοῦ πνευματικοῦ καὶ ὕλικου Σύμπαντος. Αἰῶνες παρήλθον καὶ αἰῶνες θὰ παρέλθον μέχρι οὗ ὁ ἄνθρωπος δημιουργῆσιν μείζονα ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν μεταξύ ἀγνοίας καὶ γνώσεως, μεταξύ ὕλης καὶ πνεύματος, γενικώτερον. Πᾶσα τάσις πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἐν τινὶ ὕλικῳ ἢ πνευματικῳ πεδίῳ ἐν σχέσει μετ' ἕτερον συνεπάγεται μίαν ὑπέρμετρον αὐξήσιν τοῦ ἐλάσσονος ἢ μείωσιν τοῦ μείζονος, μέχρι οὗ διὰ τῶν διηλεκτῶν τούτων διακυμάνσεων δημιουργηθῆ μείζων ἰσότης καὶ ἰσορροπία καὶ ἀνιούσα κεντρικὴ γραμμὴ ἐξελιξέως ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ.

Εἰδικώτερον εἰς τὴν γραπτὴν καὶ γνωστὴν ἱστορίαν τῶν συνόλων βλέπομεν ἄνοδον καὶ κάθοδον, ἀκμὴν καὶ παρακμὴν πολιτισμῶν καὶ κοσμοθεωριῶν, ἀκριβῶς λόγω τῆς μονομεροῦς τάσεως αὐτῶν πρὸς ὑπέρμετρον αὐξήσιν ὀρισμένου πνευματικοῦ ἢ ὕλικου πεδίου. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἔχομεν μίαν ἐξωτερικὴν ἀνισότητα εἰς δὲ τὴν δευτέραν μίαν ἐσωτερικὴν.

Οὕτω πάντες οἱ μέχρι τοῦδε πολιτισμοὶ εἶχον ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς ἀνισότητας καὶ ἀνισορροπίας ἐν τῇ ὕλῃ καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὡς καὶ μεταξύ ὕλης καὶ πνεύματος ἐξ ὧν αἱ ἀκμαὶ καὶ παρακμαὶ, γεννήσεις καὶ θάνατοι καὶ ἀναγεννήσεις τῶν πολιτισμῶν. Οὕτω βλέπομεν πολιτισμοὺς ἠττηθέντας ὕλικῶς διότι ὑπέρευον ἐν τῇ ὕλῃ, νὰ νικῶσιν πνευματικῶς διότι ὑπερεῖχον ἐν τῷ πνεύματι καὶ τἀνάπαλιν. Εἰδικώτερον ὅμως οἱ ἀρχαῖοι πολιτισμοὶ εἶχον γενικῶς μείζον πνεῦμα καὶ ὀλιγωτέραν ὕλην, μόλις δὲ ἡ ὕλη ὑπερέβη τὸ πνεῦμα, ὡς εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν, ἀνεφάνη ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Ἡ ἀνακοπὴ αὕτη ἐπέφερε μίαν παλινδρόμησιν καὶ συνεπῶς πῶσιν τῆς τε ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος, ἐξ οὗ ὁ Μεσαιωνικὸς Πολιτισμὸς ἐμφανίζει ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν μεταξύ τῶν μικρῶν ὕλικῶν καὶ πνευματικῶν μέσων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ὕλικῶν καὶ πνευματικῶν σκοπῶν τῆς ἀνθρωπότητος ἀφ' ἑτέρου. Ἡ ἀνισότης αὕτη καὶ ἀνισορροπία καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἀντίδρασις καὶ ἀντινόησις ἐπέφερε τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν ἀναμόρφωσιν καὶ τὴν ὀλονὲν τάσιν πρὸς μείζονα ἀποκατάστασιν ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας μεταξύ ἀτόμων καὶ Κοινωνίας, Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ, ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, ἔργων καὶ λόγων καὶ δὴ πρὸς μείωσιν τῆς ἀμαθείας, τῆς ἀνεχειρίας καὶ τῆς δουλείας. Ἡ τάσις ὅμως αὕτη ἐπέφερε μεγαλειτέραν προδρομῆσιν πρὸς τὰ ἔξω καὶ παραμέλησιν τῶν ἔσω, ἐξ οὗ ὁ νεώτερος Πολιτισμὸς ἔχει μείζονα ὕλην ἢ πνεῦμα καὶ δὴ μείζονας ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς ἀνισότητας καὶ ἀνισορροπίας.

Οὐδέποτε ἄλλοτε τὸ μικρὸν δὲν ὑπῆρξε πλέον ἐλάχιστον καὶ τὸ μέγα πλέον μέγιστον ἐν τε τῇ ὕλῃ καὶ τῷ πνεύματι. Οὐδέποτε ἄλλοτε ὁ Ἐγωτισμὸς ἀτόμων καὶ συνόλων δὲν ὑπῆρξε μεγαλειότερος καὶ θρασύτερος καὶ πονηρότερος καὶ ψευδέστερος καὶ δὲν εἶχε μείζονα τάσιν πρὸς καταστροφὴν καὶ καταπάτησιν τῶν ἄλλων οἵτινες πάλιν οὐδέποτε ἄλλοτε δὲν κατενόουν καλύτερον τὰς διαθέσεις τῶν ἐχθρῶν τῶν. Ἐξ οὗ κρίσεις καὶ ἐπικρίσεις καὶ κρούσεις καὶ παρακρούσεις καὶ στροφαὶ καὶ καταστροφαὶ. Οὕτω ἀφ' ἑνὸς ἀπαιτεῖται ταχύτερα καὶ μεγαλειτέρα ἄνοδος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος πρὸς ἐξίσωσίν του καὶ ἰσορροπήσιν του πρὸς τὴν

άνερχομένην ὕλην, ἀφ' ἑτέρου δὲ συνεχῆς ἀνοδος καὶ ἐξέλιξις συνάμα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης. Τὰ αὐτὰ δεικνύει καὶ ἡ πείρα τῶν ἀτόμων ἄτινα ὁσάκις προσπαθοῦσι νὰ ὑπερτερήσωσι τοὺς ἄλλους, ἐν τέλει ὑστεροῦσιν. Εἰς ὅ,τι ὑπερέχουσι εἰς ἕτερον μειονεκτοῦσι καὶ ὅταν κάποτε ἀνέρχονται, ἄλλοτε κατέρχονται. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ πρέπει τελικῶς νὰ καταστῇ καὶ πρόσωπον τόσον πνευματικόν, ὅσον εἶναι ἐκάστοτε ὕλικόν.

Τέλος ἡ ἱστορία ἐμφανίζεται ὡς τὸ σύνολον τῶν ἀνθρωπίνων πλανῶν, αἵτινες ἐχρησίμευσαν, ἵνα ἐπαναφέρωσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον καὶ νοεῖται ὡς τὸ σύνολον τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, αἵτινες ἐχρησίμευσαν διὰ τὴν ὅλον ἐν πληρεστέραν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας εἰς πᾶν πνευματικόν καὶ ὕλικόν πεδίον καὶ εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν μείζονα χρόνον, χρόνον καὶ λόγον.

§ 30. ΑΝΤΙΝΟΜΙΑΙ τοῦ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ἡ νόησις τοῦ ἀνθρώπου οὕσα προσκαιρὸς καὶ πεπερασμένη ἐκφάνεισιν συνεπῶς ἀτελῆς καὶ διακρινομένη εἰς στατικὴν καὶ δυναμικὴν, ἄλλως ἄλλοτε νοεῖ καὶ εὐρίσκεται αἰωνίως πρὸ ἀπειρῶν ἀντιφάσεων τῶν πραγμάτων καὶ τῶν φαινομένων, οὐδέποτε κατορθοῦσα νὰ συλλάβῃ τὸ μυστήριον τοῦ κόσμου, οὔτε γενικῶς οὔτε ἐν ταῖς λεπτομερείαις, καὶ καταδιώκουσα διαρκῶς τὴν σκιάν της. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ νοῦν ἄνθρωπος ἀντιλαμβάνομενος ὅτι κάτι ἤδη ἀπέκτησε καὶ ἀποκτᾶ ἐκ τῆς αἰωνίας καὶ ἀγωνιώδους πορείας του πρὸς τὰς ἀληθείας καὶ τὰς ἀξίας, θεωρεῖ ἑαυτὸν ἐν πολιτισμῷ εὐρισκόμενον, δηλαδὴ ὅτι κέκτηται ἐκάστοτε ἐν σύστημα ἀληθειῶν καὶ ἀξιῶν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργούμενον.

Ἐλέχθη ἤδη ὅτι αἱ ἀλήθειαι ἀποκτῶνται διὰ τῆς νοήσεως, αἱ δὲ ἀξίαι διὰ τῆς δράσεως. Ἡ νόησις ὁμως αἰωνίως καὶ ἀπειρῶς ἀντιλαμβάνεται ὅτι αἱ ὑπ' αὐτῆς δημιουργούμεναι ἀλήθειαι, εἴτε ἐκάστοτε διαψεύδονται ὑπὸ ἐτέρων ἀληθειῶν, εἴτε δίστανται πρὸς ἀξίας ἐξ ἴσου ἰσχυράς, εἴτε συνεχῶς καὶ διαρκῶς μεταβάλλονται. Συνεπῶς ἡ νόησις παραπαεῖ ὅπως καὶ τὰ εἰδωλά της. Τὰς προσκαιρότητας, διαψεύσεις, διαστάσεις καὶ μεταβολὰς ταύτας ἢ ἀντιφάσεις τῶν ἀληθειῶν νοοῦμεν ὡς ἀντινομίας. Αἱ ἀντινομίαι εἶναι αἱ πνευματικαὶ ἀσθένειαι, αἱ ἀνισότητες καὶ ἀνισορροπία ἢ στατικαὶ ἐξισώσεις καὶ ἐξισορροπήσεις, ἄλλως αἱ ἀχίλλειοι πτέρναι τοῦ πολιτισμοῦ, αἱ αἰτίαι τῆς πνευματικῆς κακοδαιμονίας καὶ ἀσυμφωνίας τῶν ἀνθρώπων μεταξύ των.

Εἰς κάθε φιλοσοφικὸν σύστημα, εἰς κάθε πνευματικὸν ἔργον, εἰς κάθε ἐπιστήμην καὶ τέχνην, ἐμφανίζεται ἐκάστοτε πλήθος ἀντινομιῶν 170,

170. Πρβλ. ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τὰς τέσσαρας περιφήμους ἀντινομίας τοῦ καθαροῦ λόγου τοῦ Im. Kant εἰς *Kritik der Reinen Vernunft*, II, ὧν αἱ μὲν θέσεις προέρχονται ἐκ τῆς στατικῆς νοήσεως, αἱ δὲ ἀντιθέσεις ἐκ τῆς δυναμικῆς νοήσεως, ἐνῶ θέσεις καὶ ἀντιθέσεις ταυτίζονται, διότι αἱ μὲν θέσεις ἐμφανίζονται πρὸ τοῦ προσκαιροῦ καὶ πεπερασμένου Ἐγῶ, αἱ δὲ ἀντιθέσεις ἐμφανίζονται πρὸ τοῦ αἰωνίου καὶ ἀπειροῦ Ἐγῶ ἢ ἄλλως τοῦ Μὴ Ἐγῶ. Τοῦτο δὲ διότι ἡ στατικῶς κρίνουσα φιλοσοφικὴ διανόησις φρονεῖ ὅτι ὑπάρχουν ἀντιφάσεις, ἐνῶ αὗται αἰρῶνται ἐν τῇ αἰωνίᾳ καὶ ἀπειρῶ κινήσει καὶ δυνατότητι τοῦ γίνεσθαι, φθεῖρεσθαι καὶ ἀναγίγνεσθαι. Βλ. καὶ σχετικὴν κριτικὴν ὑπὸ ἀλλοῖαν ἐποψιν εἰς Erhard, *Kritik der Kantischen Antinomien Lehre*, 1888. Rauschenberger, *Die Antinomien Kant*, 1923. Πρβλ. ὡσαύτως εἰς τὰ μαθηματικά τὸ αἴτημα τοῦ Εὐκλείδου καὶ τὰς ἐκ τῆς τυχόν μὴ ἀποδοχῆς αὐτοῦ προκυπτούσας ἀντιφάσεις καὶ ἀντινομίας εἰς τὰς γεωμετρίας τοῦ Riemann καὶ Lobatchevsky, εἰς H. Poincaré, *Science et Hypothèse*.

ἀντιφασκουσῶν πρὸς ἀλλήλας, αἵτινες ἔχουν τὴν πηγὴν τῶν εἰς βασι-
κὰς ἀντινομίας τοῦ πολιτισμοῦ, προκυπτούσας ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς
φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως, ἣτις νοεῖ τὰ πράγματα στατικῶς 171,
καὶ οὐχὶ δυναμικῶς, καὶ διαθλέπει πλῆθος ἀντιφάσεων, ἄλλως δὲ ἄλλοτε
νοεῖ. Αἱ ἀντιφάσεις ὁμῶς δὲν εἶναι δύο ἢ πλείονες ἀλήθειαι ἀντιφάσκου-
σαι, ἀλλὰ μίαν μόνον ἀλήθειαν λαμβάνουσα πάσας τὰς δυνατὰς αὐτῆς
μορφάς. Αἱ καθ' ἡμᾶς ὅθεν ἀντινομίαι τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἀπλῶς νοη-
τικαὶ πλάναι καὶ οὐχὶ λογικὰ ἀδιέξοδα 172, πηγάζουσαι ἐκ τῆς στατικό-
τητος τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως, ἣτις ἔχει ριζώσει ἐαυτὴν εἰς τὸ νόημα
τῆς ἀκινήσιας, τοῦ προσκαιροῦ καὶ πεπερασμένου, τῶν ἀντιφάσεων καὶ
τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἐνῶ ἀκινήσια, πρόσκαιρον, πεπερασμένον, ἀντιφάσεις,
ἐγωϊσμοί, δὲν ὑπάρχουν καθ' ἑαυτά, ἀλλ' εἶναι ἀπλῶς μορφαὶ τῆς κι-
νήσεως, τῆς αἰωνιότητος, τοῦ ἀπείρου, τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ Μη Ἐγώ,
ἢ ἄλλως ἀποκυήματα καὶ ἀτέλειαι τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως.

Οὕτω ἐκ τῆς στατικότητος τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως πηγάζουν διά-
φοροι νοητικαὶ πλάναι, αἵτινες ἐμφανίζονται ἡμῖν ὡς ἀντινομίαι, ἢτοι
ὡς διαστάσεις μεταξὺ τῶν ἀληθειῶν ἢ ἀσυμφωνία αὐτῶν μετὰ τοῦ λό-
γου ἢ τῆς ἐμπειρίας. Οὕτω βασικαὶ νοητικαὶ πλάναι, αἵτινες ἐμφανίζον-
ται ὡς ἀντινομίαι διὰ τὴν ἀνθρωπίνην νόησιν, εἶναι αἱ ἑξῆς:

α) Ἡ θεωρητικὴ ἀντινομία. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ θεωρεῖ
στατικῶς τὴν ἀέναον κίνησιν ὡς ἐκδηλουμένην ἐκάστοτε διὰ τῆς κινήσεως
ἀκινήτων ἢ ἑτεροκινήτων πραγμάτων, ἐνῶ ἡ ἀέναος κίνησις ἐκδηλοῦται
δυναμικῶς ὑπὸ τῶν αἰωνίως, ἀπείρως καὶ λογικῶς συνάμα αὐτοκινου-
μένων καὶ ἑτεροκινουμένων κινητῶν πραγμάτων. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος προσ-
παθεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὴν κίνησιν δι' εἰκόνων τῆς ἀκινήσιας καὶ περιπίπτει
εἰς ἀντιφάσεις. Νομίζει δηλαδὴ τὰ πράγματα ὡς ὑπάρχοντα, ἐνῶ ταῦτα
ἀενάως γίνονται, φθείρονται καὶ ἀναγίνονται. Θεωρεῖ ἕκαστον πρᾶ-
γμα ὡς τι πεπερασμένον ἐνῶ εἶναι τὸ ἀπείρον πραγματοποιούμενον 173.
Νομίζει ἕκαστον φαινόμενον ὡς τι πρόσκαιρον, ἐνῶ εἶναι ἡ αἰωνιότης
ἐμφανιζομένη 174. Θεωρεῖ ἕκαστην σχέσιν ὡς τι παράλογον ἐνῶ εἶναι
ὁ Λόγος νοούμενος. Θεωρεῖ τὰ πράγματα ὡς θετικὰς ἐκφάνσεις ἐνῶ εἶναι
ἀρνητικαὶ θετικοποιούμεναι. Θεωρεῖ τὰ φαινόμενα ὡς ἀρνητικὰς ἐκφάν-
σεις ἐνῶ εἶναι θετικαὶ ἀρνητικοποιούμεναι. Θεωρεῖ τὴν σκέψιν ὡς ταχυ-
τέραν τῆς δράσεως, ἐνῶ ἡ δρᾶσις εἶναι ταχύτερα τῆς σκέψεως 175. Θεω-
ρεῖ τὸν ἄνθρωπον τῆς σκέψεως ὡς ἀνώτερον εἶδος καὶ ὡς εὐρισκόμενον
ἐγγὺς τῆς ἀληθείας, ἐνῶ εἶναι ἴσος ἂν μὴ κατώτερος τοῦ ἀνθρώπου τῆς
δράσεως 176 ὅστις πράγματι εὐρίσκεται ἐγγὺς τῆς ἀληθείας καὶ παρά-
γει ἀξίας. Τοῦτο δὲ διότι ὁ μὲν σκεπτόμενος ἄνθρωπος συνήθως παρά-
γει ἀωνύμους καὶ ψευδεῖς σκέψεις, ἐνῶ ὁ δρῶν συνήθως παράγει ἐνώ-
νυμα καὶ ἀληθῆ Ἐγώ ἢ ὄντα.

171. Τὴν στατικότητα τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως ἀντελήφθη καὶ ὁ H. Bergson, εἰς τὴν
Evolution créatrice, ἐνθα ὁμιλεῖ περὶ τοῦ οἰονεῖ κινηματογραφικοῦ χαρακτῆρος τῆς ἀνθρω-
πίνης νοήσεως.

172. Ὡς αἱ ρηθεῖσαι ἀντινομίαι τοῦ Kant ἢ γενικῶς ὑπὸ τῶν φιλοσόφων ἢ ἐπιστη-
μόνων ἐπιδεικνυόμεναι ἀντινομίαι καὶ ἀντιφάσεις.

173. Π.χ. πεπερασμένον μὲν εἶναι τὸ ἀπείρον αἰωνίως περιοριζόμενον, ἀπείρον δὲ
τὸ πεπερασμένον αἰωνίως ἐκτεινόμενον. Ἀντιθέτως ἡ ἀνθρωπίνη νόησις ἐκλαμβάνει τὸ
ἀπείρον ὡς τι σαφῶς διακεκριμένον τοῦ πεπερασμένου.

174. Π.χ. πρόσκαιρον μὲν εἶναι ἡ αἰωνιότης ἀπείρως περιοριζομένη, αἰώνιον δὲ
εἶναι τὸ πρόσκαιρον ἀπείρως διαρκοῦν. Ἀντιθέτως ἡ ἀνθρωπίνη νόησις ἐκλαμβάνει τὸ
αἰώνιον ὡς τι σαφῶς διακεκριμένον τοῦ πρόσκαιρου.

175. Π.χ. νομίζει τις ὅτι ἡ σκέψις δύναται ἐν ἀκαρεῖ νὰ εὐρεθῇ ἐκ τῆς Γῆς εἰς τὸν
πλέον μεμακρυσμένον ἀπλανῆ ἀστέρα, ἐνῶ τοῦτο εἶναι πλάνη, διότι ὁ ἄνθρωπος συγχέει
τὴν ἀρνητικὴν ἰκανότητα τῆς φαντασίας του μὲ τὴν θετικὴν ταχύτητα τῆς σκέψεώς του.

176. Ὁ μὲν σκεπτόμενος φθείρει ἑαυτὸν καὶ φθείρει πράγματα, ὁ δὲ δρῶν γίνεταί
καὶ δημιουργεῖ.

β) Ἡ μεταφυσικὴ ἀντινομία. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ προσπαθεῖ νὰ γνωρίσῃ τὸ ἀληθές ὄν, ὡς ὄν, ἐνῶ τὸ ἀληθές ὄν εἶναι τὸ Δέον, διότι τὸ Δέον εἶναι ἄπειρον καὶ αἰώνιον, ἀναρχον καὶ ἀτελεύτητον, ἀπόλυτον καὶ πάλλογον, ἐνῶ τὸ ὄν εἶναι πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον, ἀρχόμενον καὶ τελευτῶν, σχετικὸν καὶ λογικόν. Τὸ ἀληθές ὄν δηλαδὴ δὲν εἶναι τι ἄπειρον καὶ αἰώνιον ὡς τὸ Δέον, ἀλλ' ἀπειρία καὶ αἰωνιότης ἄλλως συνέχεια καὶ διάρκεια ὄντων. Εἶναι δὲ τὸ ἀληθές ὄν τὸ Δέον, διότι τὸ Δέον ὑπῆρχε, ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχη, πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἰσχυρὸν δι' ἕκαστον ὄν καὶ συνεπῶς λαμβάνον τὸν χαρακτήρα τῆς ἀπειρίας, τῆς αἰωνιότητος καὶ τοῦ Ἀπολύτου. Οὕτω ματαιοπονεῖ ἡ ἀνθρωπίνη νόησις ἀσχολουμένη μὲ τὸ τί εἶναι ἢ τί γίνε-ται, ἐνῶ πρέπει νὰ ἀσχολῆται μὲ τὸ τί πρέπει νὰ εἶναι ἢ νὰ γίνε-ται. Ματαιοπονεῖ δὲ καὶ ἡ ἀνθρωπίνη δρᾶσις, ἐπιδιώκουσα ἐκάστοτε τὸ πρόσ-καιρον καὶ πεπερασμένον καὶ ἐπαναπαυομένη ἐπὶ τῆς ἀπεριορίστου προσ-κλήσεως ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἐνῶ πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ συνεχῶς καὶ διαρκῶς οὐχὶ ἀπεριόριστα, ἀλλὰ περιορισμένα ὑλικά καὶ πνευματικά ἀγαθὰ, ἐν πλήρει ἰσότητι καὶ ἰσορροπία.

γ) Ἡ φυσικὴ ἀντινομία. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ θεωρεῖ πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἀντιφάσεις καὶ ἐναντιότητας, ἐνῶ ἀντιλαμβάνε-ται τὴν ἀνάγκην τῆς ταυτότητος καὶ ἐνώσεως, τοῦτο δὲ διότι δὲν νοεῖ ὅτι τὰ ἀντιφατικά ἢ ἐνάντια πράγματα εἶναι τὰ αὐτὰ μὲ ἀντιστρόφους πορείας. Νοεῖ μίαν δύναμιν ὡς πεπερασμένην καὶ πρόσκαιρον καὶ ἄνι-σον πρὸς πάσας τὰς λοιπὰς, ἐνῶ εἶναι ἄπειρος καὶ αἰώνια καὶ ἴση πρὸς πάσας τὰς λοιπὰς συνεχῶς καὶ διαρκῶς γιγνομένη πρόσκαιρος καὶ πε-περασμένη. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος συνεχῶς καὶ διαρκῶς διὰ μὲν τῆς νοήσεως μετρεῖ δυνάμεις καὶ διὰ τῆς δράσεως ἀγωνίζεται πρὸς τὰς δυνάμεις, πιστεύων ὅτι διὰ μεγαλειτέρων δυνάμεων δύναται νὰ ὑπερνικήσῃ τὰς κατωτέρας καὶ νὰ ἐξυψωθῇ ὑπὲρ τὰ λοιπὰ Ἐγώ. Ἀενάως ὁμοῦ δια-ψεύδεται εἰς τὰς σκέψεις του καὶ τοὺς ἀγῶνας του διότι καὶ αἱ δυνά-μεις εἶναι ἄπειροι, αἰώνιοι καὶ ἴσοι καὶ τὰ Ἐγώ ἴσα ὡς ἀποτελέσματα τῶν ἀπείρων αἰώνιων καὶ ἴσων δυνάμεων καὶ οὕτω νοεῖ ὅτι ματαίως ἐπισσωρεύει δεινὰ εἰς τοὺς ὁμοίους του καὶ εἰς ἑαυτόν. Οὕτω ὁ ἄνθρω-πος νομίζει ὅτι γεννᾶται καὶ θνήσκει καὶ προσπαθεῖ εἰς τὸ μεσολαβοῦν διάστημα νὰ καταστῇ ἄπειρος καὶ αἰώνιος, ἐνῶ αἰωνίως καὶ ἀπείρως ζῆ, ἢ δὲ γέννησις καὶ ὁ θάνατος εἶναι τὰ μέσα τῆς ἀπείρου καὶ αἰωνίας ζωῆς καὶ συνεπῶς ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος μιᾶς προσκαιροῦ καὶ πεπερασμέ-νης ζωῆς.

δ) Ἡ Κοινωνικὴ ἀντινομία. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ νοεῖ ὡς αἰώνιον καὶ ἄπειρον Ἐγώ καὶ δρᾶ ὡς πρόσκαιρον καὶ πεπερα-σμένον, ἀντὶ νὰ νοῆ ὡς πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον καὶ νὰ δρᾶ ὡς αἰώνιον καὶ ἄπειρον. Οὕτω δίστανται ἡ νόησις μὲ τὴν δρᾶσιν¹⁷⁷ καὶ αἰώνιος αἱ πράξεις αὐτοῦ εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὰ δόγματα αὐτοῦ, ἢ δὲ ἀνθρωπίνη νόησις εὐρίσκεται ἐν διαρκεί ἀμφιβολίᾳ καὶ ἀπιστίᾳ. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖ ὡς ἰδεαλισμὸν τὴν ἀνισότητα καὶ ὡς ὑλισμὸν τὴν ἰσότητα, ἢ ἄλλως, θεωρεῖ τὸν ὑλισμὸν ὡς ἰδεαλισμὸν καὶ τὸν ἰδεαλι-σμὸν ὡς ὑλισμὸν, ἐνῶ πράγματι ἰδεαλισμὸς εἶναι ἡ πνευματικὴ καὶ ὑλικὴ ἰσότης καὶ ἰσορροπία τῶν Ἐγώ, ὑλισμὸς δὲ ἡ πνευματικὴ καὶ ὑλικὴ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία τῶν Ἐγώ, πράγμα ὅπερ αἰωνίως καὶ ἀπεί-

177. Π.χ. Ὁ ἄνθρωπος συνήθως πιστεύει, τύποις ἢ οὐσίᾳ, εἰς τὴν αἰωνιότητα καὶ ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ εἰς τὴν κόλασιν καὶ τὸν Παράδεισον, ἐνῶ συνήθως δρᾶ ὡς νὰ μὴ ἦτο αἰώνιος καὶ ἀφθαρτος καὶ νὰ μὴ ὑπῆρχεν ἀμοιβὴ ἢ τιμωρία, ἀποβλέπων μόνον εἰς τὸ ὑλικὸν κέρδος καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς εὐκαιρίας τῆς ζωῆς εἰς βάρος ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων. Ἀντιστρόφως ὁ μὴ πιστεύων ἄνθρωπος εἰς τὴν αἰωνιότητα καὶ ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς συνήθως δρᾶ οὕτως ὥστε ἡ μνήμη του, ἡ νόησις του καὶ ἡ δρᾶσις του νὰ εἶναι ἀληστος καὶ ἐπ' ἀγαθῶ ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων.

πως έπαληθεύεται ¹⁷⁸. Ούτω ό άνθρωπος πλανᾶ καί πλανᾶται. Ἡ αντίνομία αὐτή πηγάζει έκ τοῦ ότι ό άνθρωπος πιστεύει ότι τό πεπερασμένον καί πρόσκαιρον Ἐγώ δύναται νά άνυψωθῆ ὑπέρ τά λοιπά καί νά κερδίση τό άπειρον καί τήν αιώνιότητα διά μιᾶς προσκαιροῦ καί πεπερασμένης Ισχύος ἢ ανισότητος καί ανισορροπίας, ένῶ πράγματι τό Ἐγώ δέν δύναται νά εξέλεθη τῆς άπειρου καί αιώνιας Ισότητος καί Ισορροπίας, αλλά μόνον ν' άκολουθῆ τόν ροῦν τοῦ Σύμπαντος διά τῆς νοήσεως καί τῆς δράσεώς του.

ε) Ἡ Λογική άντινομία. Ὁ άνθρωπος δηλαδή θεωρεῖ τās αντίφάσεις ὡς ψεύδη άσυμβίβαστα πρὸς τήν λογικήν ἢ τήν νόησιν έν γένει καί ὡς λογικήν άνάγκην τήν έπαλήθευσιν μιᾶς έκ τῶν αντιφάσεων, ένῶ άμφοτέραι ἢ πᾶσαι εἶναι μορφαί τῆς αλήθειας καί μέσα πραγματώσεώς τῆς. Ούτω ὄντως αἱ αλήθειές έννοιαι τῶν πραγμάτων καί φαινομένων εἶναι αἱ αντίθετοι τῶν κοινῶς έκλαμβανομένων, διότι ἡ άπειρος καί αιώνια αλήθεια αναγκαίως έμφανίζεται ὡς πρόσκαιρος καί πεπερασμένη πρὸ τοῦ προσκαιροῦ καί πεπερασμένου Ἐγώ, ὅπερ άλλως θά ἡδυνάτει νά τήν συλλάβῃ. Ἄλλωστε ἡ αλήθεια έμφανίζεται ὡς τό σύνολον τῶν άπειρων καί αιώνιων Ἐγώ ἢ ὡς τό Μῆ Ἐγώ, ὅπερ εἶναι τό αντίθετον τοῦ προσκαιροῦ καί πεπερασμένου Ἐγώ, ὅπερ Ἐγώ βλέπει τήν αντίθετον ὄψιν τῆς αλήθειας. Ἡ αλήθεια ὅμως πρέπει πανταχοῦ καί πάντοτε νά έμφανίζεται καί διά τοῦτο λαμβάνει πεπερασμένας καί πρόσκαιρους μορφάς καί δῆ πάσας τās δυνατάς μορφάς καθιστάμένα οὔτω άπειρος καί αιώνια. Τοῦτο δέ διότι ἡ αλήθεια δέν θά ἦτο αλήθεια άν δέν έλάμβανε πάσας τās δυνατάς μορφάς καί αὐτάς τās αντίθετους, διότι μόνον διά τοῦ συνόλου τῶν μορφῶν καθίσταται άπειρος καί αιώνια καί δέν στατικοποιεῖται εἰς παγίαν τινα θέσιν ἣτις θά άπέβαινε πρόσκαιρος καί πεπερασμένη, έχουσα πάντοτε μίαν αντίθεσιν.

στ) Ἡ ἠθική άντινομία. Ὁ άνθρωπος δηλαδή θεωρεῖ τήν ανισότητα ἢ ανισορροπίαν ὡς αλήθη σκοπόν, ένῶ αὐται εἶναι μέσα έπαληθεύσεως τῆς Ισότητος ἢ Ισορροπίας. Ούτω έκαστος επιδιώκει τήν έγωϊστικήν ανισότητα ἢ ανισορροπίαν ἣτις ὡς έκ τῆς φύσεώς τῆς εἶναι πρόσκαιρος καί πεπερασμένη καί συνεπῶς διαψεύδεται εἰς τά ἔργα του, ματαιοπονεῖ καί δεινοπαθεῖ. Οὔτω νομίζει ὡς αλήθειαν τήν ανισότητα ἣτις δῆθεν στατικῶς μὲν παράγει τόν διαφορισμόν, δυναμικῶς δέ τήν κίνησιν, ένῶ πράγματι αλήθεια εἶναι ἡ Ισότης, ἣτις στατικῶς μὲν έμφανίζεται ὡς ὁμοιότης ἢ άρμονία, δυναμικῶς δέ ὡς μεταβολή καί Ισορροπία. Ἡ Ισότης δηλαδή πληροῖ τό άπειρον διά τῆς μετρήσεως ἢ μεταβολῆς καί τήν αιώνιότητα διά τῆς άποκαταστάσεως αὐτῆς καί τόν Λόγον διά τῆς άνέναντου άποδείξεως καί έπαληθεύσεως, έμφανιζομένη δυναμικῶς ὡς Ισορροπία μεταβολῶν καί άποκαταστάσεων. Οὔτω ἡ Ισότης ένῶ σιγμιαίως ανισοποιεῖται, αιώνιως καί άπείρως, άποκαθίσταται καί συνεχῶς καί διαρκῶς καταλύεται καί καθίσταται πρόσκαιρος καί πεπερασμένη. Οὔτω ό άνθρωπος δέχεται τήν ανισότητα καί διαφορότητα τῶν Ἐγώ, αἵτινες συνεχῶς καί διαρκῶς διαψεύδονται ὑπὸ τῆς θεωρίας καί τῆς Ιστορίας, ὑπὸ τῆς γνώσεως καί τῆς πείρας, έπαληθευομένης αιώνιως καί άπείρως τῆς Ισότητος τῶν Ἐγώ ¹⁷⁹. Τοῦτο δέ, διότι τά διά-

178. Μέχρι τοῦδε δέν έγένετο αντίληπτόν ότι ό σοσιαλισμός ἢ κοινωμισμός εἶναι έγγύτερος πρὸς τόν Ιδεαλισμόν, καί ό κεφαλαιοκρατισμός ἢ ατομισμός εἶναι έγγύτερος πρὸς τόν ὕλισμόν, καίπερ έκάτερος τούτων έμφανίζει αντίστροφα σφάλματα εἰς τήν έφαρμογήν.

179. Οὔτω οὐδέν ἔθνος ἡδυνήθη νά ὑποτάξῃ αιώνιως καί άπείρως πάντα τά λοιπά, οὐδεμία Κοσμοκρατορία ἢ Αὐτοκρατορία κατέστη αιώνια καί άπειρος, οὐδεῖς άνθρωπος έπεβλήθη τελείως καί αιώνιως εἰς πάντας. Ἄλλά τούναντίον οἱ νικηταί πάντοτε έν τέλει ἠττήθησαν άμέσως ἢ έμμέσως, καί οἱ ἠττημένοι πάντοτε έν τέλει ένίκησαν, καί οὔτω, αντί τοῦ ἔθνικοῦ ἢ τοῦ ατομικοῦ έγωϊσμοῦ καί τῆς ανισότητος, άποκαθίσταται πάντοτε ό άλτρουισμός καί ἡ Ισότης καί Ισορροπία.

φορα φαινομενικῶς ἄνισα Ἐγὼ εἶναι τὸ αὐτὸ Ἐγὼ, ὅπερ πράγματι αἰωνίως καὶ ἀπείρως γίνεται ὑπὸ πάσας τὰς δυνατὰς αὐτοῦ μορφάς, ἵνα διὰ τῶν προσκαιρῶν καὶ πεπερασμένων αὐτοῦ ἐκδηλώσεων καθίσταται ἀπείρον καὶ αἰώνιον. Δηλαδή ἡ πραγματικὴ ἰσότης πρέπει νὰ νοηθῆται οὐχὶ στατικῶς καὶ ἀπολύτως, ἀλλὰ δυναμικῶς καὶ σχετικῶς, οὐχὶ μαθηματικῶς καὶ γεωμετρικῶς, ἀλλὰ νοητικῶς καὶ βουλευτικῶς, οὐχὶ ὕλικῶς, ἀλλὰ πνευματικῶς, ὡς ἄπειρος καὶ αἰωνία ἁρμονία, δηλαδή ὡς ἰσότης αἰωνίως καὶ ἀπείρως ἀποκαθισταμένη καὶ οὐχὶ ὡς ἰσότης ἀπαξ τεθεῖσα καὶ μὴ μεταβαλλομένη 180.

Παραλλήλως ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖ τὴν στατικὴν ἐξίσωσιν ἢ ἐξισορροπίαν ὡς ἕτερον σκοπὸν ἐνῶ αὕτη εἶναι φανερόν σφάλμα, διότι ἀρνείται τὴν ἀπείρον, αἰωνίαν καὶ λογικὴν λειτουργίαν τοῦ Κόσμου καὶ δημιουργεῖ ἐν τέλει ἑτέρας ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας.

ζ) Ἡ Ν ο μ ι κ ῆ ἄ ν τ ι ν ο μ ί α. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδή θεωρεῖ τὸν Νόμον ἢ τὴν γενικὴν βούλησιν ὡς τι περιορίζον καὶ περιοριζόμενον, ἐνῶ ἀντιστρόφως θεωρεῖ τὴν εἰδικὴν ἢ ἀτομικὴν βούλησιν ὡς ἐλευθέρην καὶ ἀπεριόριστον καὶ μὴ περιοριζομένην δύναμιν, τὰ πάντα δυναμένην νὰ πραγματοποιήσῃ. Οὕτω δὲν νοεῖ τὸν νόμον ὡς ἀφορῶντα ἐξ ἴσου τὸ σύνολον καὶ τὸ ἄτομον, ἀλλὰ νομοθετεῖ ὑπὲρ τοῦ ἀτόμου καὶ δὴ συνήθως τοῦ ἰσχυροτέρου. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος νοεῖ τὴν βούλησιν ὡς τάσιν τοῦ προσκαιροῦ καὶ πεπερασμένου Ἐγὼ νὰ γίνῃ ἀπείρον καὶ αἰώνιον, ἐνῶ πράγματι εἶναι ἢ τάσις τοῦ ἀπείρου καὶ αἰωνίου Ἐγὼ νὰ φθαρῇ εἰς πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον Ἐγὼ, διότι μόνον οὕτω αἰωνίως καὶ ἀπείρως πραγματοποιεῖται εἰς κᾶτι συγκεκριμένον. Συνεπῶς ὁ ἄνθρωπος φρονεῖ ὅτι ἢ βούλησις εἶναι ἢ τάσις ἐκ τοῦ πεπερασμένου καὶ προσκαιροῦ Ἐγὼ πρὸς τὸ ἀπείρον καὶ αἰώνιον, δηλαδή ἢ ἔξοδος τοῦ Ἐγὼ ἐκ τῆς ἀναγκαιότητος, ἐνῶ πράγματι ἢ βούλησις εἶναι ἢ τάσις τοῦ ἀπείρου καὶ αἰωνίου Ἐγὼ ἢ μὴ Ἐγὼ πρὸς τὸ πεπερασμένον καὶ πρόσκαιρον Ἐγὼ, δηλαδή ἢ τὴν εἰσοδὸς τοῦ Ἐγὼ εἰς τὴν ἀναγκαιότητα.

η) Ἡ Ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ῆ ἄ ν τ ι ν ο μ ί α. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδή θεωρεῖ ὡς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν τὴν ἄνισον καὶ ἀνισόρροπον παραγωγὴν καὶ διανομὴν καὶ ἀντιστρόφως ὡς ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν τὴν δυναμικῶς ἴσην καὶ ἰσόρροπον παραγωγὴν καὶ διανομὴν. Οὕτω θεωρεῖ ὡς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν πᾶν μεροληπτικὸν ἢ μονόπλευρόν πολιτικὸν ἢ κοινωνικὸν ἢ νομικὸν ἢ οἰκονομικὸν καθεστῶς προστατεῦον τοὺς ἔχοντας καὶ ἐκμεταλλευστάς, πληττον δὲ τοὺς μὴ ἔχοντας καὶ ὑφισταμένου τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ ἀντιστρόφως ὡς ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν πᾶν καθεστῶς τείνον εἰς τὴν ἀέναον ἐξίσωσιν καὶ ἰσορροπίαν τῶν ἐχόντων πρὸς τοὺς μὴ ἔχοντας. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος ἀφ' ἑνὸς ἀποθεώνει καὶ ὑμνεῖ τὴν ἐργασίαν ὡς ἠθικὴν ἐπιταγὴν καὶ ὕλικὴν ἀνάγκην πρόδου καὶ εὐημερίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξευτελίζει καὶ περιφρονεῖ ταύτην ὡς ἠθικὴν ὑποταγὴν καὶ ὕλικὴν βίαν, μὴ ἀμειβομένην καὶ συνεπαγομένην οὐχὶ τὴν πρόδον καὶ εὐημερίαν, ἀλλὰ τὴν στασιμότητα καὶ τὴν δυστυχίαν. Οὕτω πράγματι ἐκτιμᾷ φανερῶς ἢ κρυφίως, ἐνσυνειδήτως ἢ ὑποσυνειδήτως οὐχὶ τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ δὴ τὸ εὐκόλον κέρδος, τὴν κατάχρησιν, τὴν ἀπάτην, τὸν τυχοδιωκτισμόν. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖ ὡς συμφέρον διὰ τὸ ἄτομον ὅ,τι εἶναι ἀσύμφορον διὰ τὸ σύνολον, δηλαδή θεωρεῖ ὡς συμφέρον τὸ ἐγωϊστικόν, ἐνῶ τοιοῦτον εἶναι τὸ ἀλτροῦιστικόν καὶ ὡς ἀσύμφορον τὸ ἀλτροῦιστικόν, ἐνῶ τοιοῦτον εἶναι τὸ ἐγωϊστικόν. Τοῦτο δὲ συμβαίνει διότι δὲν νοεῖ ὅτι τὸ Ἐγὼ αὐτοῦ ταυτίζεται μὲ τὸ Μὴ Ἐγὼ.

Παραλλήλως θεωρεῖ τὴν στατικῶς ἴσην καὶ ἰσόρροπον παραγωγὴν

180. Πρβλ. καὶ Γ. Φαρδῆ, Συνταγματικὸν δίκαιον, ἰδίᾳ σελ. 242 κ.έ. ὡς καὶ ρῆσιν R. W. Emerson, «A perfect equity adjusts its balance in all parts of life», Essays, Washington 1932 σελ. 58.

καὶ διανομὴν ὡς ἄρνησιν τῆς ἀνίσου καὶ ἀνισορρόπου, πράγμα ὅπερ ἀπονεκρῶνει τὴν οἰκονομίαν, διακόπτει τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν ἐν γένει λειτουργίαν. Εἰς τὴν μίαν δηλαδὴ ἀκρότητα ἀντιτίθεται ἕτερα ἀκρότης, σύνθεσις δὲ αὐτῆς πρέπει νὰ εἶναι τὸ κέντρον ἢ μέσον.

θ) Ἡ Πρακτικὴ ἀντινομία. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ θεωρεῖ ὡς σκοπὸν τοῦ τὴν νόησιν, ἐνῶ εἶναι μέσον, σκοπὸς δὲ ἡ δρᾶσις. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος ἀρνεῖται ἑαυτὸν καὶ ἀδρανεῖ καὶ ἀδυνατεῖ νὰ συμβιθᾷ τὰ πορίσματα τῆς σκέψεως μὲ τὰ διδάγματα τῆς πείρας. Φρονεῖ δηλαδὴ ὅτι διὰ τῆς νοήσεως δύναται νὰ γνωρίσῃ τὰ ἄπειρα καὶ αἰώνια καὶ διὰ τῆς δράσεως νὰ ἐπιτύχῃ τὰ πεπερασμένα καὶ πρόσκαιρα, ἐνῶ διὰ τῆς νοήσεως δύναται νὰ γνωρίσῃ μόνον τὰ πεπερασμένα καὶ πρόσκαιρα καὶ διὰ τῆς δράσεως νὰ ἐπιτύχῃ τὰ ἄπειρα καὶ αἰώνια. Κατὰ συνέπειαν ὁ ἄνθρωπος ὅσον περισσότερον γνωρίζει τόσο περισσότερον ἀποτυγχάνει καὶ ἀντιστρόφως ὅσον ὀλιγώτερον γνωρίζει τόσο περισσότερον ἐπιτυγχάνει. Ἀπορῶν οὕτω ὁ ἄνθρωπος χάνεται εἰς τοὺς ὠκεανούς τῆς σκέψεως καὶ συντρίβεται εἰς τοὺς βράχους τῆς δράσεως, ἀντὶ νὰ ἀσφαλίζηται εἰς ἕνα λιμένα τῆς σκέψεως καὶ νὰ ταξιδεύῃ εἰς τοὺς ἀπεράντους ὠκεανούς τῆς δράσεως. Οὕτω γενικώτερον ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖ ὡς ἀγαθὸν διὰ τὸ ἄτομον ὅ,τι εἶναι κακὸν διὰ τὸ σύνολον καὶ ἀντιστρόφως, ἢ ὡς ἀληθὲς διὰ τὸ Ἐγὼ ὅ,τι εἶναι ψευδὲς διὰ τὸ Μὴ Ἐγὼ καὶ ἀντιστρόφως. Ἄλλως θεωρεῖ ὡς ἀγαθὸν ἢ ἀληθὲς τὸ ἄνισον, ἐνῶ εἶναι τὸ ἴσον καὶ ὡς κακὸν καὶ ψευδὲς τὸ ἴσον, ἐνῶ εἶναι τὸ ἄνισον¹⁸¹. Θεωρεῖ τὸ Ἐγὼ ὡς τέλος καὶ σκοπὸν, ἐνῶ εἶναι μέσον ὑπάρξεως τοῦ Μὴ Ἐγὼ. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ὡς ἀνάγκην τὸν ἐγωϊσμόν, ἐνῶ νοεῖ ὡς ἀλήθειαν τὸν ἀλτροῦισμόν καὶ ἀδυνατεῖ νὰ συμβιθᾷ τὴν θεωρίαν μὲ τὴν βιωτικὴν πείραν.

Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ πρέπει νὰ εἶναι ἐγωϊστῆς ὡς ἄτομον καὶ ἀλτροῦιστῆς ὡς σύνολον. Ἄλλως παραπλανᾶται εἰς ἕνα συνεχῆ καὶ διαρκῆ ἐγωϊσμόν καὶ καταφεύγει μόνον στιγμιαίως εἰς τὸν ἀλτροῦισμόν, ἐνῶ ἀντιστρόφως πρέπει στιγμιαίως μόνον νὰ εἶναι ἐγωϊστῆς πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀτροῦισμοῦ καὶ συνεχῶς καὶ διαρκῶς ἀλτροῦιστῆς πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἐγωϊσμοῦ. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ θεωρῇ τὸν ἐγωϊσμόν, ὡς μέσον διὰ τὴν πραγμάτωσιν ἢ ἐπαλήθευσιν τοῦ ἀλτροῦισμοῦ καὶ οὐχὶ ὡς σκοπὸν διὰ τὴν καταστροφὴν ἢ διάψευσιν τοῦ ἀλτροῦισμοῦ.

Αἱ ρηθεῖσαι εἶναι αἱ κυριώτεραι βασικαὶ ἀντινομίαι αἵτινες συνεπάγονται πλῆθος ἄλλων ἀντινομιῶν καὶ ἐπιφέρουν τὰς κρίσεις. Οὕτω αἱ μὲν ἀντινομίαι ἐμφανιζόμεναι ἐν τῇ νοήσει διαρκοῦσι μέχρις οὗ διαψευθῶσι ὑπὸ τῆς ἀληθείας ἢ ἐμφανίσεως μιᾶς κρίσεως, αἱ δὲ κρίσεις ἐμφανιζόμεναι ἐν τῇ δράσει διαρκοῦσι μέχρις οὗ διαψευθῶσι ὑπὸ τῆς ἀξίας ἢ ἐμφανίσεως μιᾶς νέας ἀντινομίας. Ἄλλως αἱ μὲν ἀντινομίαι εἶναι μέσα ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῷ πνεύματι, αἱ δὲ κρίσεις μέσα ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῇ ὕλῃ.

§ 31. ΚΡΙΣΕΙΣ τοῦ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ὡς αἱ ἀντινομίαι εἶναι τὰ ψεύδη τῆς νοήσεως, οὕτω αἱ κρίσεις εἶναι αἱ πλάναι τῆς δράσεως. Ὡς αἱ ἀντινομίαι ἐμφανίζουσι διίσταμένας ἀληθείας ἢ ἀνισότητας ἢ ἀνισορροπίας εἰς τὰς ἀληθείας, οὕτω αἱ

181. Οὕτω ἀγαθὴ θέλησις εἶναι ἡ ἐπιδιώκουσα τὴν δυναμικὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν. Πρβλ. γενικῶς καὶ K. J. J. Wundt, *Die Weltanschauung*, Tübingen, 1928. Ἐσούτως Arth. Gobineau, *Essai sur l'Inégalité des races humaines*, Paris 1919.

κρίσεις ἐμφανίζουσι διῆσταμένως ἀξίας ἢ ἀνισότητος καὶ ἀνισοροπίας ¹⁸² εἰς τὰς ἀξίας.

Παραλλήλως ὡς ἀντινομίαι νοοῦνται καὶ αἱ στατικά ἐξισώσεις ἢ ἐξισοροπήσεις ἐν τῇ νοήσει, ἄλλως αἱ στατικά ἐξισώσεις ἢ ἐξισοροποιήσεις τῶν ἀληθειῶν, αἵτινες κυρίως δημιουργοῦσι τὸ λογικὰ ἀδιέξοδα. Ἀντιστοιχῶς ὡς κρίσεις νοοῦνται καὶ αἱ στατικά ἐξισώσεις ἢ ἐξισοροπήσεις ἐν τῇ δράσει, ἄλλως αἱ στατικά ἐξισώσεις ἢ ἐξισοροπήσεις τῶν ἀξιῶν, αἵτινες κυρίως δημιουργοῦσι τὰ πρακτικὰ ἀδιέξοδα. Αἱ κρίσεις ἐμφανίζονται εἴτε διότι οἱ ἄνθρωποι ἐνεργοῦν ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι νοοῦν, εἴτε διότι αἱ πράξεις των εἶναι ἀντιφατικά, εἴτε διότι γενικῶς δρῶσιν ἀντιθέτως πρὸς τὰς ἀληθείας, δηλαδὴ ἀντιθέτως πρὸς τὰς δυναμικὰς ἰσότητος ἢ ἰσοροπίας. Οὕτω ἡ κρίσις ἐμφανίζεται κατὰ τὸ στάδιον ἀνισότητός τινος ἢ ἀνισοροπίας ἢ στατικῆς ἐξισώσεως ἢ ἐξισοροπήσεως ἢ τις τείνει ἀναγκαιῶς νὰ ἀποκατασταθῇ εἰς δυναμικὴν ἰσότητα ἢ ἰσοροπίαν. Ὡς κρίσιν ὅθεν νοοῦμεν τὴν ἀναγκαίαν πορείαν τῆς δράσεως ὅπως συνταυτισθῇ μετὰ τὸν ροῦν τοῦ Σύμπαντος, ἢ ἄλλως τὴν ἀναγκαίαν κίνησιν τῶν ἀνοργάνων ἢ ἐνοργάνων Ἐγῶ ἢ ὄντων ὅπως ἀποκατασταθοῦν ἐν ἰσότητι καὶ ἰσοροπία πρὸς ἄλληλα καὶ ἐν συμφωνίᾳ καὶ ἀρμονίᾳ πρὸς τὰς ἀπείρους, αἰωνίας καὶ ἴσας δυνάμεις τοῦ Σύμπαντος.

Οὕτω ἐμφανίζονται κρίσεις κοσμικαὶ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τυχόν διαταραχθείσης ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας ἢ ἄλλως ἀρμονίας μεταξὺ τῶν οὐρανίων σωμάτων ¹⁸³, ἢ κρίσεις φυσικαὶ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας μεταξὺ τῶν ἀνοργάνων πραγμάτων ¹⁸⁴ ἢ ἐνοργάνων ὄντων ¹⁸⁵, ἢ τέλος κρίσεις ἀνθρώπιναι ἢ κρίσεις τοῦ Πολιτισμοῦ, αἵτινες ὑποδιαίρουνται εἰς κρίσεις κοινωνικὰς καὶ εἰς κρίσεις πολιτειακὰς καὶ αἵτινες ἀναγκαιῶς ἐμφανίζονται διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς διασαλευθείσης ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας μεταξὺ τῶν ἀτόμων ἢ ἀνθρωπίνων ομάδων ἐν τῇ Κοινωνίᾳ, ἢ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν ἢ Κρατῶν ἐν τῇ ἀνθρωπότητι καθόλου. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς φυσικὰς κρίσεις, αἱ ἀνθρώπιναι κρίσεις ἐμφανίζονται ὡς κρίσεις τοῦ Πολιτισμοῦ, ἐπειδὴ δὲ ἡ Κοινωνία προηγῆθη τῆς Πολιτείας ¹⁸⁶, ἐμφανίζονται κατὰ πρῶτον αἱ κοινωνικαὶ καὶ εἶτα αἱ Πολιτικαὶ ἢ Πολιτειακὰς κρίσεις. Ὡς βασικαὶ κοινωνικαὶ κρίσεις ἐνεφανίσθησαν ἐν τῇ ἰστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος αἱ ἑξῆς :

α) Ἡ μεταβάσις τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς ἀγριότητος εἰς τὴν βαρβαρότητα, ὕλικῶς μὲν διὰ τῆς γνώσεως τοῦ πυρός, τῶν ἐργαλείων, τῆς ἀλιείας, τῆς θήρας, τῆς κτηνοτροφίας, καὶ τῆς γεωργίας, πνευματικῶς δὲ διὰ τῆς δημιουργίας τῆς λαλιᾶς καὶ τῆς στοιχειώδους σκέψεως, ἦτοι ἀφ' ἧς ἤρχισαν ἐπιτυγχάνοντες εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ὕλικῶν ἀναγκῶν των καὶ χρησιμοποιοῦντες καταλλήλως τὸν χῶρον καὶ τὸν χρόνον. Πολλοὶ κατὰ καιροὺς ἀγῶνες διεξήχθησαν καὶ οὕτω πολλὰ δευτερεύουσαι κρίσεις ἐνεφανίσθησαν διὰ τὴν ἐπικράτησιν ὅτε μὲν τῶν κτηνοτρόφων ἢ νομάδων,

182. Σημειοῦμεν ὅτι γενικῶς ὑπὸ τὸν ὄρον ἀνισότητος καὶ ἀνισοροπία πρέπει νὰ νοηταὶ καὶ ἡ στατικὴ ἐξίσωσις καὶ ἐξισοροπήσις, ἣτις ἀρνεῖται ὡσαύτως τὴν δυναμικὴν ἰσότητα καὶ ἰσοροπίαν. Ὑπὸ τὸν ὄρον δὲ ἰσότητος καὶ ἰσοροπία πρέπει νὰ νοηταὶ μόνον ἡ δυναμικὴ τοιαύτη, ἐὰν δὲ παραλείπεται ὁ ὄρος δυναμικὴ τοῦτο γίνεται ἀφ' ἑνὸς ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἀκριβῶς εἰπεῖν ὡς δυναμικὴ ἰσότητος καὶ ἰσοροπία νοεῖται ἡ καθόλου διαδικασία τῶν συνεχῶν καὶ διαρκῶν διαταράξεων καὶ ἀποκαταστάσεων τῆς ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας ἣτις ἐξηγεῖται ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ. Τέλος σημειοῦμεν ὅτι γενικῶς καὶ εἰδικῶς ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ σημασίαν ἔχουσι ὄχι αἱ λέξεις ἀλλὰ τὰ νοήματα ἅτινα προσδίδομεν εἰς αὐτάς.

183. Π.χ. σύγκρουσις ἀπλανῶν ἢ σχηματισμὸς νεφελωμάτων ἢ πλανητικῶν συστημάτων.

184. Π.χ. σεισμοί, κατακλυσμοί, ἐκκρήξεις ἠφαιστείων, γεωλογικαὶ ἢ κλιματολογικαὶ μεταβολαί, μεταστοιχειώσεις κλπ.

185. Π.χ. ἐμφανίσεις ἢ ἐξαφανίσεις ζῶων ἢ φυτῶν, βιολογικὰ ἄλλα κλπ.

ὅτε δὲ τῶν γεωργῶν ἢ μονίμως βιούντων, καὶ ὅτε τῶν ἀλιέων ἢ ναυτίλων. Οἱ ἀγῶνες δὲ οὗτοι διεξήχθησαν οὐ μόνον μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς φύσεως¹⁸⁷, εἴτε ὑπὸ τύπον ἐπαναστάσεων, εἴτε ὑπὸ τύπον ἐξελίξεων. Οἱ ἄνθρωποι μὴ δυνάμενοι νὰ ἐννοήσουν τὰς ἀληθείας καὶ τὰς ἀξίας, πολλάκις ἐνήργουν ἀγρίως ἐνῶ ἔτεινον εἰς τὴν βαρβαρότητα, ἢτοι πολλάκις κατέστρεφον ἀλλήλους ἢ τὰ χρήσιμα εἰς αὐτοὺς ζῶα, δάση ἢ φυτὰ, ἢ ἐλησιμόνους ὅτι πρότερον ἐφεύρισκον ἢ ἀνεκάλυπτον, παραπαίοντες ἀπὸ τῆς προόδου εἰς τὴν ὀπισθοδρόμην, ἵνα ἐν τέλει ἀκολουθήσουν τὸν ροῦν τοῦ Σύμπαντος καὶ ἀποκατασταθοῦν ἐν ἰσότητι καὶ ἰσορροπία μεταξύ των καὶ μετὰ τῆς φύσεως ἐν γένει.

β) Ἡ μετὰ θάσις τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς βαρβαρότητος εἰς τὸν καλούμενον Πολιτισμόν, ἀφ' ἧς δηλαδή οἱ ἄνθρωποι, στοιχειωδῶς χειραφετηθέντες ἀπὸ τὰς ὕλικας αὐτῶν ἀνάγκας ἤρχισαν ἀναζητοῦντες τὰς ἀληθείας καὶ τὰς ἀξίας, ἀφ' ἧς δηλαδή οἱ ἄνθρωποι τεχνίται ἤρχισαν μεταβαλλόμενοι εἰς ἀνθρώπους σοφοὺς διὰ τῆς χρήσεως τῆς γραφῆς καὶ τοῦ λόγου, ἄλλως ἀφ' ἧς ἤρχισαν χρησιμοποιοῦντες πλὴν τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου καὶ τὸν λόγον.

Τότε ἤρχισαν πλὴν τῶν ὕλικῶν καὶ οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες, οἱ ἀγῶνες δηλαδή διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν διαφόρων Πολιτισμῶν, ὧν φορεῖς ἦσαν τὰ διάφορα ἔθνη, διὰ τὴν διάδοσιν ἢ ἐπικράτησιν τῶν ἰδεῶν των. Τότε κατὰ καιροὺς ἀνεφάνησαν διάφοροι πρωτεύουσαι ἢ δευτερεύουσαι κρίσεις διὰ τὴν ἀλλαγὴν εἴτε τοῦ πολιτισμοῦ γενικῶς εἴτε τῶν διαφόρων εἰδικῶν πολιτισμῶν¹⁸⁸, οἵτινες ἐχρεωκόπουν ὡς ἐμφανίζοντες κρίσεις δηλαδή διαστάσεις πρὸς τὰς ἐκάστοτε νομιζόμενας ἀληθείας ἢ ἀξίας. Αἱ διάφοροι περὶ πολιτισμοῦ ἰδέαι δὲν ἐμφανίζονται ὡς ἀπλᾶι θεωρητικαὶ ἀπόψεις, ἀλλ' ὡς πρακτικαὶ ἐπιταγαὶ κοινωνικῆς ἢ πολιτειακῆς ὀργανώσεως, αἵτινες ἐθεωροῦντο αἱ μᾶλλον ὠφέλιμοι εἰς ἐκάστην κοινωνικὴν τάξιν ἢ ἔθνος. Τότε ἤρχισαν αἱ κυρίως κρίσεις τοῦ Πολιτισμοῦ¹⁸⁹ ἃς ἀναφέρει ἡ ἱστορία ἢ ἡ κοινωνιολογία. Αἱ κρίσεις αὗται φαινομενικῶς ἐμφανίζονται ὡς ἐπιδιώξεις τῶν πεπολιτισμένων ἀνθρώπων νὰ πλησιάσωσι τὰς ἐκάστοτε ἀληθείας καὶ ἀξίας, αἵτινες κρίσεις συγκρούονται πρὸς ἀναχρονιστικὰ ἢ ψευδῆ ἢ πεπλανημένα πνευματικὰ ἢ ὕλικὰ ἐμπόδια, ἐνῶ πράγματι εἶναι ἀποτελέσματα τῆς δράσεως βαρβάρων ἀνθρώπων μὴ νοούντων ἢ μὴ ποθούντων τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, ἀλλ' ἐπιδιωκόντων ἴδια ἐγωϊστικὰ συμφέροντα, δηλαδή τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισοροπίαν ἢ στατικὴν ἐξίσωσιν καὶ ἐξισορρόπησιν.

Οὕτω ἐμφανίζονται αἱ κοινωνικαὶ κρίσεις, αἵτινες πηγάζουσι ἐκ τῆς δράσεως τῶν ἀνθρωπίνων Ἐγῶ τεινόντων εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐπικράτησιν καὶ ἐγκαθίδρυσιν τῆς ἀνισότητος ἐνῶ αἰωνίως καὶ ἀπείρως διαψεύδονται, διότι οὐδέποτε τελικῶς δύνανται νὰ ἐπικρατήσουν ὠρισμένοι ἀνθρω-

186. Πρβλ. Π. Γ. Φαρμακοπούλου, Ὁ πόλεμος οὐσία τῆς Πολιτείας, Ἀθήναι 1940.

187. Βλ. L. Stein, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν.

188. Πρβλ. τὸν ἐκάστοτε ἐμφανιζόμενον ὡς Μαγικόν, Ἀπολλώνειον καὶ Φαύστειον Πολιτισμόν, εἰς Spranger, Lebensformen, 1927.

189. Τοιαῦται κρίσεις εἶναι αἱ κοινωνικαὶ κρίσεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἃς ἐπεξήτησαν νὰ λύσωσι ὁ Σόλων καὶ ὁ Λυκοῦργος, αἱ κοινωνικαὶ κρίσεις τῆς ἀρχαίας Ρώμης μεταξύ πατρικίων καὶ πληβείων, κυρίων καὶ δούλων, αἱ κατὰ τὸν Μεσαίωνα κρίσεις μεταξύ φεουδαρχῶν καὶ δουλοπαροίκων, ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1789, αἱ διάφοροι Ἀγγλικαὶ ἐπαναστάσεις, ἡ Ρωσικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1917, ὡς καὶ αἱ διάφοροι δευτερεύουσαι κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ κρίσεις, ἃς ἀναφέρει ἡ ἱστορία καὶ ἡ κοινωνιολογία ὡς γεωργικὰς, βιομηχανικὰς, ἐμπορικὰς, οἰκονομικὰς ἢ ἐργατικὰς κρίσεις ἢ ἐπαναστάσεις. Οὕτω ἡ ἐφεύρεσις νέας τινὸς μηχανῆς προκαλεῖ ἐργατικὴν ἢ βιομηχανικὴν κρίσιν, διότι ἐνῶ ἡ ἐφεύρεσις γίνεται διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ζωῆς τοῦ συνόλου, αὕτη συνήθως μονοπωλεῖται ὑπὸ ἑνὸς ἢ ὀλίγων ἀνθρώπων πρὸς ἐκμετάλλευσιν καὶ πλουτισμόν αὐτῶν μόνον, ὥστε ἐπέρχεται κρίσις πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, δηλαδή πρὸς χρησιμοποίησιν τῆς μηχανῆς ὑπὲρ ὅλων ἐξ ἴσου.

ποιή ωρισμένοι τάξεις και ούτω αιώνως και άπειρώς άποκαθίσταται ή ισότης και ίσορροπία. Η άποκατάστασις της ισότητος και ίσορροπίας δέν ενεργείται μόνον κοινωνικώς ή υλικώς δια των κοινωνικων κρίσεων, αλλά και πολιτειακώς και πνευματικώς δια πολιτειακων ή πολιτικων 190 ή φιλοσοφικων ή έπιστημονικων ή θρησκευτικων έτι κρίσεων 191.

Δια των κρίσεων τούτων σκοπεΐται ή άρσις ού μόνον των υλικων ή κοινωνικων αλλά και των πνευματικων ή πολιτειακων ή πολιτικων άνισοτήτων, ή άλλως ή άρσις των άντινομων και ή κατεύθυνσις της ανθρωπίνης δράσεως επί τας άληθείς αξίας. Ούτω δια μέν της έμφανίσεως κοινωνικων ή πολιτειακων ή πολιτικων κρίσεων σκοπεΐται κυρίως ή υλική ανακούφισις των καταπιεζομένων τάξεων ή μαζων ή κατηγοριων πολιτων, δια δε της έμφανίσεως των φιλοσοφικων ή έπιστημονικων ή θρησκευτικων κρίσεων, αίτινες τείνουσιν εις νέα φιλοσοφικά, έπιστημονικά, ή θρησκευτικά συστήματα ή δόγματα, σκοπεΐται κυρίως ή πνευματική ή τεχνική ανακούφισις ή άπολύτρωσις των ταλαιπωρουμένων ανθρωπων και ή έγχυσις εις τας ψυχάς των του βαλσάμου της παρηγορίας και εις τά σώματά των του έλιξηριου της ευεξίας και άφθονίας, ήτοι ή άποκατάστασις της πνευματικής και υλικής ισότητος και ίσορροπίας.

Αί κρίσεις οθεν δέν έμφανίζονται μόνον έν τη άνοργανώτῳ ή έλευθέρα κοινωνία, αλλά και έν τη ώργανωμένη ή ύποτεταγμένη εις έξουσίας κοινωνία, ήτοι έν τη Πολιτεία. Ούτω αί μέν Πολιτειακαί κρίσεις άφορῶσι την μετατροπήν των έξουσιων, ύπερ μιας ή πλειόνων τάξεων, ή την άρπαγήν της έξουσίας ύπό έτέρων μέχρι τουδε καταπιεζομένων κοινωνικων τάξεων, αί δε πολιτικαί κρίσεις άφορῶσι την μεταβολήν των άρχόντων ή φορέων της έξουσίας, αί έσωτερικαί ή έθνικαί κρίσεις την άποκατάστασιν της διασαλευθείσης τάξεως ή ισότητος και ίσορροπίας και αί έξωτερικαί ή διεθνείς κρίσεις την μεταξυ των Κρατων ή Έθνων άποκατάστασιν της ισότητος και ίσορροπίας. Αί μέν έσωτερικαί ή έθνικαί κρίσεις έμφανίζονται είτε ως στάσεις είτε ως κινήματα είτε ως πραξικοπήματα είτε ως έπαναστάσεις, αί δε έξωτερικαί ή διεθνείς κρίσεις έμφανίζονται είτε ως διπλωματικά ένέργεια ή διαπραγματεύσεις ή έντάσεις είτε ως διεθνή συνέδρια είτε ως μέσα ή σσονος ή μείζονος βίας, άλλως ως πόλεμοι.

Ούτω ή ταλαιπωρος ανθρωπότης παρά τας ύπερανθρώπους προσπαθείας της συνεχως και διαρκως βυθίζεται εις μείζονα δυστυχία, και δὴ ὅσον ή δράσις της ή ο υλικός πολιτισμός αυξάνει, τόσον ή νόησις της ήτοι ο πνευματικός πολιτισμός μειούται, ούτως ώστε άφίσταται ή άνισοποιείται ο υλικός έν σχέσει προς τον πνευματικόν πολιτισμόν και έμφανίζεται ή έκπληκτική αντίφασις της έπαυξήσεως της υλικής δυστυχίας του ανθρωπου δια της έπαυξήσεως του υλικου αυτού πολιτισμου. Τούτο πηγάζει άκριβως εκ της άνισότητος και άνισορροπίας του υλικου προς τον παραμελούμενον πνευματικόν πολιτισμόν, ήτις τείνει να άποκατασταθῃ εις ισότητα και ίσορροπία δια γενικων και τρομακτικων κρίσεων πρωτοφανων έν τη Ιστορία 192, αίτινες κρίσεις σκοποϋσιν ειδικώτερον, άφ' ένός να έξισῶσι και να έξισορροπῶσι τον υλικόν προς τον πνευματικόν πολιτισμόν, άφ' έτέρου δε να καθιστῶσι κοινόν κτήμα της

190. Ούτω μεταπολίτευσις ή δικτατορία τις έγκαθιδρυμένη και σκοποϋσα την έπιβολήν της άνισότητος ύπερ μιας τάξεως ή ένός κόμματος, ή την κατάπνιξιν της νοήσεως ή δράσεως των ανθρωπων, δηλαδή της κοινῳς νοουμένης έλευθερίας, πράγματα άτινα δέν δύνανται να διαρκέσουν, προκαλεί στάσεις ή έπαναστάσεις ή άπεργίας προς άποκατάστασιν της ισότητος και ίσορροπίας.

191. Τοιαυται κρίσεις είναι αί αναφαινόμεναι εκάστοτε κοσμοθεωρία, έπιστημονικαί ή πνευματικαί έπαναστάσεις, νέα θρησκεία ή αίρέσεις, δια των διαφόρων φιλοσόφων, διανοουμένων, έπιστημόνων, προφητων ή μεσσιων ή μυστων.

192. Πρβλ. τους παγκοσμίους πολέμους 1914—1918 και 1939—1945.

άνθρωπότητος τόν τε υλικόν καί πνευματικόν πλούτον, ἐν πλήρει ισότητι καί ἰσορροπία.

Πλὴν τῶν ρηθειῶν πάσης φύσεως ἐκτάκτων κρίσεων αἴτινες πηγάζουν ἐκ τῆς ψευδοῦς νοήσεως καί πεπλανημένης δράσεως τῶν ἀνθρώπων, δηλαδή ἐξ ὑποκειμενικῶν λόγων, ἐμφανίζονται ἐν τῇ φύσει καί ἐν τῇ κοινωνίᾳ καί τακτικά ἢ περιοδικαί κρίσεις¹⁹³ πηγάζουσαι ἐκ τῶν ρυθμικῶν περιστροφικῶν κινήσεων τοῦ Σύμπαντος καί τοῦ παγκοσμίου νόμου τῆς ἐκάστοτε καί ἐκασταχοῦ διαταράξεως καί ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσότητος καί ἰσορροπίας, δηλαδή ἐξ ἀντικειμενικῶν λόγων. Καί αἱ κρίσεις ὅμως αὗται, μολονότι οὔσαι συνεχῆ καί διαρκῆ μέσα ἐπαληθεύσεως τῆς ἀπείρου καί αἰωνίας ἰσότητος καί ἰσορροπίας, δύνανται ἐκασταχοῦ καί ἐκάστοτε νά αἰρῶνται ἢ νά ἀπαλύνωνται δι' ἀνθρωπίνων ἐνεργειῶν, καθόσον ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι μόνον ὑποκείμενον ἀλλά καί ἀντικείμενον τῆς αἰωνίας καί ἀπείρου κινήσεως καί ἐξελιξεως, δυνάμενος νά συμβάλλῃ ὑποκειμενικῶς καί ἀντικειμενικῶς εἰς τόν ροῦν τοῦ Σύμπαντος. Ὁ ψευδῆς καί ἀνάξιος πολιτισμός δν μέχρι τοῦδε ἔζησεν ἢ ἀνθρωπότης, ὅστις νόμον του εἶχε εἶτε τὴν στατικὴν ἐξίσωσιν καί ἐξισορρόπησιν εἶτε τὴν ἀνισότητα καί ἀνισορροπίαν καί ἰδανικόν τόν ἐγωϊσμόν, τὴν ἐκμετάλλευσιν καί τὴν βίαν, κατακρημνίζεται ἀφ' ἐαυτοῦ καί πρέπει νά κατακρημνισθῇ καί ὁ ἀληθῆς καί ἄξιος πολιτισμός, ὅστις νόμον του ἔχει τὴν δυναμικὴν ἰσότητα καί ἰσορροπίαν καί ἰδανικόν του τόν ἀλτρουϊσμόν, τὴν δικαιοσύνην καί τὴν ἐλευθερίαν, πρέπει νά κτισθῇ. Τὰ ἀδιάσειστα αὐτοῦ θεμέλια ὑπάρχουν ἐν τῇ φύσει καί ἐν τῇ κοινωνίᾳ, οἱ κτίσται καί τὸ οἰκοδομικόν υλικόν δύνανται καί πρέπει νά εὔρεθοῦν.

193. Τοιαῦται κρίσεις εἶναι οἱ φυσικοὶ κύκλοι, οἱ ἀστρονομικοὶ κύκλοι, οἱ ἱστορικοὶ κύκλοι, οἱ οἰκονομικοὶ κύκλοι (Konjunkturzyklus), οἱ κύκλοι τῆς ζωῆς (τῶν ροβοσταυριτῶν κ.ο.κ.).

II. ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ Ἡ ΠΕΡΙ ΔΕΟΝΤΟΣ

Α'. ΠΕΡΙ ΚΟΣΜΟΥ Ἡ ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

§ 32. ΦΥΣΙΚΟΝ καὶ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΔΕΟΝ

Ἡ θεωρητικὴ γνῶσις καθορίζει τὸ ὄν, ἡ πρακτικὴ γνῶσις τὸ Δέον. Τὸ ὄν εἶναι μορφή τοῦ Δέοντος καὶ τὸ Δέον οὐσία τοῦ ὄντος.

Ἡ μορφή τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ λάβῃ ἡ φύσις εἶναι τὸ φυσικὸν Δέον, ἡ μορφή δὲ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ λάβῃ ἡ κοινωνία εἶναι τὸ κοινωνικὸν Δέον. Τὸ φυσικὸν Δέον χωρεῖ εἴτε ἀμέσως ἢ ἀντικειμενικῶς διὰ τῆς ἀενάου κινήσεως τῶν ἀπείρων, αἰωνίων καὶ ἴσων δυνάμεων, εἴτε ἐμέσως ἢ ὑποκειμενικῶς διὰ τῆς προσκαιροῦ καὶ πεπερασμένης κινήσεως τῶν ἴσων Ἐγῶ, ἐφόσον δὲ πρόκειται περὶ τῶν ἀνθρωπίνων Ἐγῶ, πρόκειται περὶ τῆς δράσεως τῶν ἀνθρώπων ἥτοι περὶ κοινωνικοῦ Δέοντος. Ὅθεν τὸ μὲν φυσικὸν Δέον πραγματοποιεῖται διὰ τῆς αἰωνίας καὶ ἀπείρου ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῇ φύσει, τὸ δὲ κοινωνικὸν Δέον διὰ τῆς αἰωνίας καὶ ἀπείρου ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Τοῦτο δὲ διότι, ὡς τὸ ὄν οὕτω καὶ τὸ Δέον, δημιουργοῦνται καὶ διέπονται ὑπὸ τοῦ παγκοσμίου, αἰωνίου, ἀπείρου καὶ λογικοῦ νόμου τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Οὕτω πᾶν ὄν εἶναι πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη ἰσότης καὶ ἰσορροπία τῶν ὑλικῶν ἢ πνευματικῶν δυνάμεων, πᾶν δὲ Δέον εἶναι ἄπειρος καὶ αἰωνία ἰσότης καὶ ἰσορροπία τῶν αὐτῶν πνευματικῶν ἢ ὑλικῶν δυνάμεων¹⁹⁴. Ὅθεν δυνάμει τοῦ πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἰσχύοντος νόμου τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ὅστις πᾶσαν ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν ἀναγκαιῶς μεταβάλλει εἰς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, πᾶν ὄν ἔχει ἐν ἴσων ἢ ἰσορροπῶν Δέον, ἄλλως πᾶν ὄν ἢ Δέον ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἓν ἕτερον ἴσον Δέον ἢ ὄν. Οὕτω πᾶν γίνεσθαι ἔχει ἐν ἴσων φθειρεσθαι ἢ ἀντιγίνεσθαι ἢ ἀναγίνεσθαι, πᾶσα ἐνέργεια ἔχει μίαν ἴσων ἀντενέργειαν, πᾶσα κίνησις μίαν ἴσων ἀντικίνησιν, πᾶσα πράξις ἢ δράσις ἢ οὐσία μίαν ἴσων ἀντίπρασιν ἢ ἀντίδρασιν ἢ ἀντουσίαν, πᾶσα νόσις ἢ μορφή μίαν ἴσων ἀντινόσιν ἢ ἀντιμορφήν¹⁹⁵. Οὕτω ὁ νόμος τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας δημιουργεῖ καὶ διέπει πάσας τὰς ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐκδηλώσεις.

Εἰδικώτερον δὲ ἐν μὲν τῇ φύσει ἢ ὑπαρξίς ἢ τὸ ὄν ἢ τὸ Ἐγῶ ἢ τὸ πρᾶγμα ἐμφανίζονται ὡς ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξύ ὑλικῶν δυνάμεων, ἢ πράξις ὡς ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξύ νοήσεως καὶ

194. Πρβλ. M. Planck, Wege zur physikalischen Erkenntnis, Leipzig 1934.

195. Οὕτω εἰς ἕκαστον παρὸν ἀντιστοιχεῖ πάντοτε ἐν ἴσων παρελθὸν καὶ ἐν ἴσων μέλλον, ὅσον δὲ αὐξάνει τὸ παρελθὸν, τόσον αὐξάνει καὶ τὸ μέλλον. Οὕτω, ἐπειδὴ τὸ παρελθὸν εἶναι ὄν καὶ τὸ μέλλον Δέον, τὸ ὄν ἰσοῦται καὶ ἐξισορροπεῖται ἐκάστοτε ἐκασταχοῦ καὶ καθ' ἕκαστον μὲ τὸ Δέον, ὅσον δὲ αὐξάνει τὸ ὄν, τόσον αὐξάνει καὶ τὸ ἀντίστοιχόν του Δέον. Πρβλ. σχετικῶς καὶ τὸν τρίτον Νόμον τοῦ Νεύτωνος, καθ' ὃν εἰς ἕκαστην δυνάμιν δημιουργεῖται περιέργως μία ἴση ἀντιδύναμις ἢ ἀντίδρασις.

δράσεως, τὸ γεγονός ἢ τὸ φαινόμενον ὡς ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξύ Ἐγῶ καὶ μὴ Ἐγῶ. Ἐν δὲ τῇ κοινωνίᾳ ὁ νόμος ἐμφανίζεται ὡς ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξύ τῶν βουλήσεων ἢ τῶν πράξεων τῶν ἀνθρώπων, τὸ ἦθος ὡς ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξύ τῶν συναισθήσεων ἢ συνειδήσεων τῶν ἀνθρώπων, ὁ λόγος ὡς ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξύ παροχῆς καὶ ἀντιπαροχῆς ἢ ἐνεργείας καὶ ἔργου, ἢ μεταξύ βιωτικῶν ἐν γένει ἐνεργειῶν, ἢ σύμβασις ὡς ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξύ δύο ἀνθρωπίνων βουλήσεων συμπιπτουσῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κ.ο.κ.

Ὡς ὁμοῦς τὸ φυσικὸν Δέον ἀφορᾷ τὰς ἐνεργείας τῆς φύσεως, οὕτω τὸ κοινωνικὸν Δέον ἀφορᾷ τὰς σκέψεις καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, ἤτοι ἢ τὰς οὐσιαστικὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μετὰ τῆς φύσεως, ὅποτε πρόκειται περὶ τεχνικοῦ ἢ μηχανικοῦ Δέοντος, ἢ τὰς μορφικὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μετὰ τῆς φύσεως, ὅποτε πρόκειται περὶ ἱατρικοῦ ἢ αἰσθητικοῦ Δέοντος, ἢ τὰς οὐσιαστικὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μεταξύ των, ὅποτε πρόκειται περὶ λογικοῦ ἢ οἰκονομικοῦ Δέοντος, ἢ τὰς μορφικὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μεταξύ των, ὅποτε πρόκειται περὶ ἠθικοῦ ἢ νομικοῦ Δέοντος.

Οὕτω λοιπὸν τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν Δέον ἐμφανίζεται ὡς διπλοῦν αἶτημα ἐκφραζόμενον ὡς ἐξῆς: «Ἴσορροπία ἐν τῇ φύσει, ἰσότης ἐν τῇ Κοινωνίᾳ». Κατὰ τὸ αἶτημα τοῦτο ἡ φύσις πρέπει συνεχῶς καὶ διαρκῶς ἢ ἄλλως ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ, νὰ ἀποκαθίσταται ἐν τελειοτέρᾳ ἰσορροπίᾳ καὶ ἡ κοινωνία ἐν τελειοτέρᾳ ἰσότητι, ἤτοι ἢ μὲν φύσις νὰ καθίσταται ὅλον ἐν ὤραιοτέρᾳ, ὁ δὲ ἄνθρωπος ὅλον ἐν ἠθικώτερον. Ἴδου λοιπὸν ἐν δόγμα: «ὁ ἠθικώτερος ἄνθρωπος εἰς τὸν ὠραιότερον κόσμον»¹⁹⁶.

Συνεπῶς τὸ ἐσώτερον νόημα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἠθικότης καὶ τὸ ἐσώτερον νόημα τῆς φύσεως ἡ ὠραιότης. Οὕτω τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν Δέον δὲν εἶναι τί τὸ στατικῶς ἀλλὰ τὸ δυναμικῶς τέλειον, ἤτοι κάτι τὸ συνεχῶς καὶ διαρκῶς τελειοποιούμενον, εἶναι τὸ ἀτελεῦτητον ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ τελευτῶν, εἶναι τὸ ἀτέρμον ἐν συνεχεῖ καὶ διαρκεῖ τέρματι, εἶναι τὸ ἔλλογον τὸ τείνον πανταχοῦ, πάντοτε καὶ διὰ πάντας εἰς πάλλογον, ἄλλως κάτι τείνον αἰωνίως καὶ ἀπείρως εἰς τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, ἢ ἐν μιᾷ λέξει, ἀρμονίαν.

Κατ' ἄλλην ἐννοιαν ἢ φύσις εἶναι τὸ ὄν ὅπερ βαδίζει πρὸς τὸ Δέον διὰ τοῦ Μὴ ὄντος, ὁ δὲ ἄνθρωπος τὸ Μὴ ὄν ὅπερ βαδίζει πρὸς τὸ ὄν διὰ τοῦ Δέοντος¹⁹⁷. Ἡ φύσις ὅθεν καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐπιδιώκουν τὸ ἑαυτῶν Δέον καὶ διὰ τὴν ἐπιτευξιν αὐτοῦ πρέπει νὰ ὑπάρχουν δυνάμεις καὶ δυνατότητες. Αἱ μὲν δυνάμεις ὑπάρχουν μόλις ὡς ὑπάρξουν τὰ Ἐγῶ, αἱ δὲ δυνατότητες νοοῦνται φυσικῶς μὲν ὡς ἀπειρία καὶ αἰωνιότης, κοινωνικῶς δὲ ὡς ἐλευθερία βαίνουσα πρὸς τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, ἢ ἄλλως ὡς τάσις τοῦ Ἐγῶ ἢ τοῦ ὄντος πρὸς τὸ Δέον καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ Μὴ Δέον. Ὡστε ἐλευθερία δὲν εἶναι τὸ νὰ πράττη τις ὅ,τι θέλει, ἀλλ' ὅ,τι πρέπει, καὶ τοῦτο θὰ ἐξευρίσκη διὰ τῆς ἐννοίας τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, αἰτινες στατικῶς καὶ δυναμικῶς περιέχουν ἐν ἑαυταῖς πάσας τὰς ἀληθείας καὶ τὰς ἀξίας, πάσας τὰς ἀρετάς. Τὸ φυσικὸν ὅθεν καὶ κοινωνικὸν Δέον

196. Πρβλ. τὰ ἠθικὰ δόγματα τῶν τελειοτέρων θρησκειῶν, ὡς καὶ τὴν διακήρυξιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων. Ἐκδόσις περιοδικοῦ «Ἀκτίνες», Ἀθήναι 1946.

197. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος, ἐνῶ ἀπολαμβάνει τὰ πνευματικὰ καὶ ὕλικά ἀγαθὰ τῶν δευτέρων πεπολιτισμένων ἀνθρώπων, ἀποκτᾷ ἐν αἰσθημα κενότητος καὶ ἀτελείας καὶ ἀντὶ νὰ εὕρῃ ἑαυτὸν, χάνει τὸν ἑαυτὸν του. Ἐνῶ ἀντιστρόφως ὅταν τίθεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς φύσεως καὶ ἀπολαμβάνει τὰ φυσικὰ ἀγαθὰ ἀποκτᾷ ἐν αἰσθημα πληρότητος καὶ τελειότητος καὶ εὕρσκει ἑαυτὸν καὶ τὴν φύσιν ἐν ἀρμονίᾳ.

πρέπει να ορισθῶσιν ὡς ἑξῆς: «Αἱ ἐν ἐργεῖαι τῆς φύσεως καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ τεῖνουν πάντοτε καὶ πανταχοῦ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας».

Ὁ κόσμος ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν ἦτοι τὴν ἀρνησιν καὶ καταλήγει εἰς τὴν ἰσότητα ἦτοι τὴν θέσιν, διότι ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι ἡ ὑποκειμενικὴ ἐλευθερία¹⁹⁸, δηλαδὴ ἡ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία τῶν πάντων, ἀλλ' ἡ ἀντικειμενικὴ ἐλευθερία, δηλαδὴ ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία τῶν πάντων. «Ὁ θεὸς γενικοὶ ὄροι τοῦ Δέοντος εἶναι ἄφ' ἐνὸς φυσικὴ ἰσορροπία καὶ μέτρον καὶ ἄφ' ἑτέρου κοινωνικὴ ἰσότης καὶ δίκαιον. Ταῦτα δὲ ἐμφανίζονται ὡς ἀναλογία καὶ ἰσότης ἀμοιβῶν καὶ τιμωριῶν, παροχῶν καὶ ἀντιπαροχῶν, ἵνα διὰ τοῦ τρόπου τούτου πάντες ἐξ ἴσου προσπαθῶσι καὶ πάντα ἐξ ἴσου ἐκτιμῶνται. Ἡ φύσις δὲ καὶ ἡ κοινωνία βαδίζουν πρὸς τὸ Δέον, διότι οὕτω μόνον ἐπαληθεύονται καὶ συνεπῶς ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ Δέοντος διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἐν γένει, διότι ἄλλως διαψεύδει τὴν φύσιν καὶ τὴν κοινωνίαν καὶ οὕτω ἀπείρως καὶ αἰωνίως ἀπομακρύνεται τοῦ σκοποῦ του καὶ ἀποτυγχάνει, ἀναγκαζόμενος νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὴν νόησιν καὶ τὴν δρᾶσιν του, αἰωνίως καὶ ἀπείρως, μέχρι οὗ νοήσῃ τὸ "Ὀν, δηλαδὴ τὴν ἀλήθειαν καὶ πραγματώσῃ τὸ Δέον, δηλαδὴ τὴν ἀξίαν.

Ἐλέχθη ὅτι τὸ Δέον εἶναι σύνολον τελῶν καὶ σκοπῶν, οὕτως ὥστε ἡ πραγμάτωσις τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ Δέοντος εἶναι ἡ πραγμάτωσις τοῦ συνόλου τῶν τελῶν καὶ σκοπῶν τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας, δηλαδὴ ἡ μόνη ἀναγκαία καὶ ἀπείρως καὶ αἰωνίως δυνατὴ πορεία τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐν τέλος ὅμως καὶ εἰς σκοπὸς προϋποθέτει μίαν ἀρχὴν καὶ ἓν μέσον. Μία ἀρχὴ δὲ καταλήγουσα εἰς ἓν τέλος εἶναι μία πραγμάτωσις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, εἶναι δηλαδὴ ἐξίσωσις στατικὴ ἢ δυναμικὴ τῆς ἀρχῆς πρὸς τὸ ἑαυτῆς τέλος. Ἐν μέσον ἐξ ἄλλου καταλήγον εἰς ἓνα σκοπὸν εἶναι ὡσαύτως μία πραγμάτωσις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, δηλαδὴ μία στατικὴ ἢ δυναμικὴ ἐξίσωσις τοῦ μέσου πρὸς τὸν σκοπὸν. Τὸ Δέον ἐξ ἄλλου εἶναι ὅ,τι περιέχει ἓν τέλος καὶ ἓνα σκοπὸν καὶ ἀποκαθιστᾷ τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν μεταξὺ τῶν "ὄντων, ἦτοι περιέχει τέλος ἐν ἑαυτῷ καὶ σκοπὸν διὰ τὸν ἕξω κόσμον, ἢ ἄλλως, ἰσχὺν ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐπιταγὴν διὰ τὸν ξένον κόσμον.

Ὡς τέλος ὅμως νοεῖται ἄφ' ἐνὸς ἢ τελειότης, δηλαδὴ ὅ,τι περιέχει

198. Οὕτω ἡ μὲν ἰσότης ἐμφανίζεται ὡς θεῖον δῶρον, ἐνῶ ἡ ἐλευθερία ὡς σατανικὸν θέλημα, νοούμενον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ὡς δικαίωμα βίας, ἀναρχίας, ἀνισότητος, ἀνισορροπίας, ἐκμεταλλεύσεως, αἰσχροκερδείας, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ ἰσότης εἶναι ἡ τάξις, ἡ ἀρμονία, ἡ δικαιοσύνη, ἦτοι ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία. Γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι κατεδιώχθησαν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ἀνελθόντες τὸν Γολγοθᾶν καὶ καταδιώκονται συνήθως οἱ κηρύσσοντες δόγματα ἀγάπης, ἀδελφότητος, τάξεως, ἀρμονίας, ἠθικῆς, δικαιοσύνης καὶ γενικῶς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Οὕτω τὸ ἐξυψούμενον ἢ μεγαλυνόμενον Ἐγὼ τῶν ὑπερτείνει νὰ μεγαλύνῃ καὶ νὰ ἀνυψῶν καὶ τὰ λοιπὰ Ἐγὼ κινεῖ τὸν φθόνον καὶ τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἐν χαμηλῷ ἐπιπέδῳ εὐρισκομένων συγχρόνων τῶν, ἄλλως τῶν ταπεινῶν καὶ μικρῶν Ἐγῶ. Μόνον δὲ μετὰ πάροδον χρόνου καὶ μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ Λόγου τῶν Ἐγῶ τούτων, ἅτινα οὕτω παραλλήλως μεγαλύνονται καὶ ὑψώνονται, μόνον τότε ἀκολουθοῦνται καὶ ἀναγνωρίζονται οἱ Μεγάλοι Ἄνδρες. Οἱ μεγάλοι δηλαδὴ Ἄνδρες δὲν δικαιώνονται ὑπὸ τῶν συγχρόνων τῶν, ἀλλὰ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, οἵτινες θὰ κατορθώσουν νὰ τοὺς κατανοήσουν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει. Οἱ ἀκολουθοῦμενοι ὑπὸ τῶν συγχρόνων τῶν εἶναι συνηθῶς ἄνδρες ἴσοι πρὸς τοὺς ἀκολουθοῦντας. Οὕτω δὲ πάλιν ἐφαρμόζεται ἐν χωροχρόνῳ ὁ παγκόσμιος νόμος τῆς Δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Ἐξ οὗ τὸ ρητόν: «οἱ οἱ ἀρχόντες, τοιοῦτε καὶ ἀρχόμενοι», καὶ τάνάπαλιν. Οὕτω οἱ ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ ἀνθρώποι δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς μεγάλους Δημιουργοὺς τῆς ἐποχῆς τῶν, ἀλλὰ τοὺς μεγάλους Καταστροφεῖς. Ἐφ' ὅσον δὲ πράττουσιν τοιούτοτρόπως θὰ ἐπέρχονται κρίσεις εἰς τὸν πολιτισμὸν, ἄλλως δυστυχίαι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

ἐν ἑαυτῷ ὅ,τι πρέπει καὶ οὐδὲν πλέον ἢ μείον, ὅ,τι δηλαδή εἶναι ἄρμοδιώτατον ἐν τῇ οὐσίᾳ του καὶ ἄρμονικώτατον ἐν τῇ μορφῇ του, ἔτι δὲ περιέχει τὴν πρέπουσαν ἰσχὺν καὶ ἐπιταγὴν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τέρμα ἢ πέρασ, ἦτοι ὅ,τι περιέχει τέρμα ἢ πέρασ, ἢ ἄλλως, δύναται νὰ λάβῃ τέρμα ἢ πέρασ ἢ νὰ ἐξαντληθῇ. Ὡσ τε τ ἔ λ ο σ ε ἶ ν α ι ἀ φ' ἐ ν ὄ σ τ ε λ ε ι ο ῦ τ η σ καὶ ἀ φ' ἑ τ ἑ ρ ο υ τ ε λ ε υ ῑ τ η σ ι σ καὶ Δ ἑ ὄ ν τ ὄ σ υ ν ἄ μ α τ ἔ λ ε ι ο ν καὶ τ ε λ ε υ τ ῶ ν 199. Ὡσ σκοπὸς ἐξ ἄλλου νοεῖται ὅτι εἶναι χρήσιμον ἢ εὐάρεστον ἢ καὶ ἀμφοτέρα, ἔτι δὲ περιέχει ἰσχὺν καὶ ἐπιταγὴν διὰ τὸν ἕξω κόσμον. Συνεπῶσ τὸ Δέον ἔχει διττὴν μορφήν, ὑποκειμένην ἐν ἑαυτῷ, ἣτις ἐκδηλοῦται ὡσ τέλος ἢ ἰσχὺσ καὶ ἀντικειμενικήν, ἣτις ἐκδηλοῦται ὡσ σκοπὸς ἢ ἐπιταγή. Οὕτω ὁμωσ ἐμφανίζει καὶ μίαν ἀντίφασιν, διότι ἐνῶ εἶναι ὄλον τέλος καὶ σκοπὸς, εἶναι συνάμα ἀτελὲς καὶ ἄσκοπον, ἐφόσον δὲν τελειοῦται ἦτοι δὲν ἐξαντλεῖ τὸ τέλος του ἢ δὲν χρησιμεύει ὡσ σκοπὸς δι' ἑαυτὸ ἀλλὰ μόνον διὰ τοὺς ἄλλουσ, δηλαδή εἶναι ἀτελὲς δι' ἑαυτὸ καὶ ἄσκοπον, ἐνῶ εἶναι τελευτῶν καὶ σκόπιμον διὰ τοὺς ἄλλουσ. Ἡ ἀντίφασισ αὕτη αἶρεται διὰ τῆσ αἰωνίας καὶ ἀπείρου πραγματώσεωσ τοῦ Δέοντοσ, ὅπερ ἀτελὲς ἢ ἄσκοπον ὄν, συνεχῶσ τελειοῦται καὶ καθίσταται σκοπὸς. Δι' ὃ ἡ ἀντίφασισ αὕτη δὲν προσήκει εἰσ τὸν ὄρισμόν του, ἀλλ' εἰσ τὸν προσδιορισμόν του ἔναντι τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, εἶναι δηλαδή μία σχέσισ τοῦ Δέοντοσ πρὸσ τὸ ὄν καὶ οὐχὶ οὐσία καὶ μορφή τοῦ Δέοντοσ²⁰⁰. Ἐφόσον δὲ τὸ τέλος, περιέχει τέρμα καὶ σκοπὸν ἦτοι ὑποκειμενικὸν καὶ ἀντικειμενικὸν τέλος, εἶναι ἀξία, διότι ἀξία εἶναι τ ἔ λ ο σ ἢ σ κ ο π ὸ σ ἐ π ἰ δ ἰ ω κ ὄ μ ε ν ο σ ὑ π ὸ τ οῦ ἀ ν θ ρ ῶ π ο υ.

Ἡ τελειότησ, τὸ τέλος καὶ ὁ σκοπὸς εἶναι σχετικὰ ἢ ἀπόλυτα. Οὕτω ὅταν ἡ τελειότησ δύναται νὰ τελειωθῇ ἔτι περαιτέρω ἢ νὰ ἀνοχθῇ εἰσ ἀνωτέραν τελειότητα, εἶναι σχετικὴ, ὅταν δὲ οὐ, εἶναι ἀπόλυτοσ. Ὅταν τὸ τέλος δύναται νὰ λάβῃ πέρασ ἵνα δώσῃ αἰτίαν εἰσ ἕτερον Δέον, εἶναι σχετικόν, ὅταν δὲ λαμβάνῃ πέρασ χωρὶσ νὰ διδῃ αἰτίαν πλέον εἰσ Δέον, εἶναι ἀπόλυτον. Ὅταν ὁ σκοπὸς διδῃ ἀφορμὴν εἰσ ἕτερον σκοπὸν, εἶναι σχετικὸς, ὅταν δὲ οὐ, ἀπόλυτοσ ἢ αὐτοσκοπὸς. Ἡ τελειότησ, τὸ τέλος καὶ ὁ σκοπὸς, ὅταν εἶναι ἀπόλυτοι, λέγονται αὐταξίαι ἢ ἀπόλυτοι ἀξίαι, ὅταν δὲ σχετικοί, λέγονται ἑτεραξίαι ἢ σχετικαὶ ἀξίαι. Προφανὲσ εἶναι ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅτι ὑπάρχουν ἀνώτεραι καὶ κατώτεραι ἀξίαι ἄλλωσ ἀνώτερα καὶ κατώτερα Δέοντα.

Ἡ ἱεραρχία τῶν ἀξίων ὑπάρχει κατὰ ποσότητα καὶ ποιότητα. Κατὰ ποσότητα ἡγουνται αἱ ἀξίαι αἱ ἀποκαθιστῶσαι τὴν ἰσότητα καὶ ἰσοροπίαν εἰσ ὅσον τὸ δυνατόν μείζονα κύκλον προσώπων καὶ πραγμάτων. Κατὰ ποιότητα ἡγουνται αἱ ἀξίαι αἱ ἀποκαθιστῶσαι τὴν ἰσότητα καὶ ἰσοροπίαν εἰσ ὅσον τὸ δυνατόν ἀνώτερον κύκλον νόμων καὶ ρυθμῶν. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν ἡγουνται αἱ κατὰ ποιότητα ἀξίαι, ὡσ καθολικαὶ καὶ πνευματικαὶ ἢ ἄλλωσ ὡσ ἀφορῶσαι τὰ ἀπειρα καὶ αἰώνια καὶ ἔπονται αἱ κατὰ ποσότητα, ὡσ εἰδικαὶ καὶ ὕλικαὶ ἢ ἄλλωσ ὡσ ἀφορῶσαι τὰ πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα. Τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν Δέον ἢ ἄλλωσ τὸ σύνολον τῶν φυσικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀξίων, πραγματουμένου διὰ τῆσ ἐπιστήμησ καὶ τῆσ τέχνησ, λαμβάνει τόσασ μορφὰσ ὅσασ καὶ αἱ καθ' ἕκαστον ἐπιστήμει καὶ τέχνει. Οὕτω τὸ ἐν γένει φυσικὸν καὶ κοινωνι-

199. Πρβλ. τὸ λόγιον τοῦ Schiller, «Nur was vergeht ist schön».

200. Ἐξ οὗ φρονοῦμεν ὅτι εἶναι πεπλανημένος καὶ ἀτελής ὁ ἰσχυρισμὸσ τοῦ Kant διὰ τὸ αἰσθητικὸν Δέον ἢ ἄλλωσ ὠραῖον, ὅτι εἶναι σκοπιμότησ ἀνευ σκοποῦ, Βλ. I m. Kant, Kritik der Urtheilskraft.

κὸν Δέον ἐκδηλοῦται φυσικῶς μὲν, ὡς τεχνικόν, μηχανικόν, ἱατρικόν καὶ αἰσθητικόν Δέον κοινωνικῶς δὲ ὡς λογικόν, ἠθικόν, νομικόν καὶ οἰκονομικόν Δέον.

Τὸ καθ' ἕκαστον Δέον μὴ πραγματοποιούμενον ἐπιφέρει μίαν κύρωσιν εἴτε ἐν τῇ φύσει εἴτε ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἥτις εἶναι μία εἰδικὴ κρίσις ἐν ἑκάστη συγκεκριμένη περιπτώσει σκοποῦσα τὴν ἄρσιν τῆς φυσικῆς ἢ κοινωνικῆς ἀντινομίας, ἥτις προκαλεῖ τὴν μὴ πραγμάτων τοῦ εἰδικοῦ Δέοντος ὅπερ πρέπει καὶ θὰ πραγματοποιηθῇ ὅπωςδήποτε τάχιον ἢ βράδιον. Οὕτω ἢ ἐν συγκεκριμένη τινι περιπτώσει μὴ πραγμάτων τοῦ τεχνικοῦ Δέοντος ἐπιφέρει μίαν καταστροφήν, ἢ μὴ πραγμάτων τοῦ μηχανικοῦ Δέοντος ἐπιφέρει μίαν ἐξάρθρωσιν ἢ παράλυσιν, ἢ μὴ πραγμάτων τοῦ αἰσθητικοῦ Δέοντος ἐπιφέρει μίαν ἀπαρέσκεϊαν, ἢ μὴ πραγμάτων τοῦ ἱατρικοῦ Δέοντος ἐπιφέρει μίαν ἀσθένειαν ἢ θάνατον, ἢ μὴ πραγμάτων τοῦ λογικοῦ Δέοντος ἐπιφέρει ἐν ψεῦδος ἢ ἕνα παραλογισμόν, ἢ μὴ πραγμάτων τοῦ οἰκονομικοῦ Δέοντος ἐπιφέρει μίαν οἰκονομικὴν καταστροφήν ἢ μίαν ἔνδειαν, ἢ μὴ πραγμάτων τοῦ ἠθικοῦ Δέοντος ἐπιφέρει μίαν ἀποδοκίμασίαν ἢ μίαν κατάκρισιν καὶ τέλος ἢ μὴ πραγμάτων τοῦ νομικοῦ Δέοντος ἐπιφέρει μίαν ποινὴν ἢ μίαν τιμωρίαν.

Μόνον ὅμως ἢ μὴ πραγμάτων τοῦ σχετικοῦ Δέοντος εἶναι δυνατὴ προσκρίσις καὶ πεπερασμένως καὶ οὐχὶ τοῦ ἀπολύτου Δέοντος ὅπερ ἀπείρως καὶ αἰωνίως πραγματοποιεῖται. Ἡ μὴ πραγμάτων δὲ τοῦ σχετικοῦ Δέοντος εἶναι δυνατὴ, οὐχὶ ὡς μὴ πραγμάτων ἐνὸς Δέοντος ἔστω καὶ σχετικοῦ, ἀλλ' ὡς δυνατότης μεταβολῆς ἢ καταστροφῆς ἐνὸς Δέοντος ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ μὴ πραγματοποιούμενον σχετικὸν Δέον καὶ ὅπερ ὄν ὡς πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον δύναται νὰ μεταβάλληται ἢ νὰ καταστρέφηται, οὕτω δὲ ἀνταποκρίνεται εἰς αὐτὸ ἕτερον σχετικὸν Δέον, ὅπερ δὲν μεταβάλλεται ὡς σχετικὸν Δέον καθ' ἑαυτό, ἀλλ' ὡς σχετιζόμενον πρὸς ἕτερον ὄν. Οὕτω τὸ Δέον ἐμφανίζεται οὐχὶ ὡς κάτι μοιραῖον, ἀλλ' ὡς κάτι ἀναγκαῖον διὰ τε τὴν φύσιν καὶ τὴν κοινωνίαν.

Τὸ Ἀπόλυτον, ἢ Γενικὸν Φυσικὸν καὶ Κοινωνικὸν Δέον διακρίνεται καὶ εἰς σχετικὰ ἢ εἰδικὰ Φυσικὰ καὶ κοινωνικὰ Δέοντα τείνοντα εἰς πραγμάτων ἐν τῇ Φύσει καὶ ἐν τῇ Κοινωνίᾳ. Οὕτω αἱ ἐν τῇ φύσει πραγματοποιούμεναι ἰσότητες καὶ ἰσορροπίαι νοοῦνται ὡς φυσικότητες, αἱ δὲ ἐν τῇ κοινωνίᾳ πραγματοποιούμεναι ἰσότητες καὶ ἰσορροπίαι ὡς κοινωνικότητες. Ὅθεν φυσικότης μὲν εἶναι πᾶν ὅτι δεόντως γίνεταί ἐν τῇ φύσει, κοινωνικότης δὲ πᾶν ὅτι δεόντως γίνεταί ἐν τῇ κοινωνίᾳ, δηλαδή πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν αὐταῖς. Ἀλλ' ὡς φυσικὸν ἢ κοινωνικὸν εἶναι πᾶν ὅ, τι ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα ἢ σκοπὸν τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῇ φύσει ἢ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἡ ἰσότης αὕτη καὶ ἰσορροπία πρέπει νὰ ἐκδηλοῦται ἢ πραγματοποιεῖται ἀφ' ἐνὸς μεταξὺ τῶν φυσικῶν καὶ κοινωνικῶν ὄντων καὶ δεόντων, ἀφ' ἑτέρου δὲ μεταξὺ ἑκατέρων τούτων, ἀλλως μεταξὺ τῶν ὄντων, μεταξὺ τῶν ὄντων καὶ τῶν πράξεων τῶν καὶ μεταξὺ τῶν πράξεων τῶν ὄντων.

Ἀντιθέτως πᾶσα ἐν τῇ φύσει ἢ ἐν τῇ κοινωνίᾳ συμβαίνουσα ἀνισότης ἢ ἀνισορροπία εἶναι ἀναγκαῖον ἢ πραγματικὸν μέσον πρὸς αἰωνίαν καὶ ἀπείρην ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας καὶ οὐχὶ σκοπός. Οὕτω ἐν τῇ φύσει πᾶν γεγονός καταστροφῆς ἢ πάλης δὲν εἶναι φυσικόςκοπός, ἀλλὰ φυσικὸν μέσον πρὸς πραγμάτων καὶ ἐπαλήθευσιν τῆς αἰωνίας καὶ ἀπείρου φυσικῆς λειτουργίας καὶ ἐξελίξεως, ἀλλως δημιουργίας καὶ ἀναδημιουργίας. Ὡσαύτως ἐν τῇ κοινωνίᾳ πᾶσα πράξις καταστροφῆς

ἡ ἀγῶνος δὲν εἶναι κοινωνικός σκοπός, ἀλλὰ κοινωνικὸν μέσον πρὸς πραγμάτων καὶ ἐπαλήθευσιν τῆς ἀεναίου κοινωνικῆς λειτουργίας καὶ ἐξελίξεως, ἄλλως ὀργανώσεως καὶ ἀναδιοργανώσεως. Οὕτω οὐδὲν γεγονός καὶ οὐδεμία πρᾶξις καταστροφῆς ἢ πάλης ἢ ἀγῶνος καὶ γενικῶς ἀνισότητος ἢ ἀνισορροπίας γίνεται καὶ πρέπει νὰ γίνηται ἀσκόπως, ἀλλὰ σκοπίμως, δηλαδὴ ὡς μέσον πρὸς τινὰ σκοπὸν, ὅστις σκοπὸς πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀεναός ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας εἴτε ἐν τῇ φύσει εἴτε ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Ἀντιστρόφως ὁ ἄνθρωπος παραγνωρίζει τὰ ἐν τῇ φύσει φαινόμενα τῶν ἀνισοτήτων καὶ ἀνισορροπιῶν καὶ θεωρεῖ ταῦτα σκοποὺς ἐνῶ εἶναι μέσα, οὕτω δὲ ἐπιδιώκει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας, κατὰ μίμησιν δῆθεν τῆς φύσεως ἣν δὲν ἐννοεῖ. Οὕτω ἐπιδιώκει καὶ ἐκτελεῖ τὴν καταστροφήν τῶν ὁμοίων του καὶ ἐνίοτε τὴν ὑποδούλωσιν αὐτῶν, ὡς καὶ τὴν καταστροφήν καὶ καταδυνάστευσιν τῆς φύσεως ἐν γένει καὶ γενικῶς πᾶσαν ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν ἣν θεωρεῖ ὡς σκοπὸν, ἐνῶ εἶναι μέσα. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖ ὡς φυσικότητας τὸν ἀλληλοσπαραγμὸν καὶ ἀνταγωνισμὸν τῶν ἀνθρώπων, κατ' ἀπομίμησιν δῆθεν τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ καὶ τοῦ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνος τῶν ζῶων καὶ ὡς κοινωνικότητας τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν τῶν ἀνθρώπων, κατ' ἀπομίμησιν δῆθεν τῶν ἐν τῇ φύσει ἀνισοτήτων καὶ ἀνισορροπιῶν. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως πρέπει νὰ νοῆ ὅτι αἱ ἐν τῇ φύσει φαινόμενα ἀνισότητες καὶ ἀνισορροπίαί εἶναι μέσα καὶ οὐχὶ σκοποί, ἅτινα ἀσυνειδήτως τείνουσιν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἐν τῇ φύσει ἰσότητος καὶ ἀνισορροπίας. Συνεπῶς καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀνισότητες καὶ ἀνισορροπίαί πρέπει νὰ εἶναι μέσα καὶ οὐχὶ σκοποί, ἅτινα ἐνσυνειδήτως πρέπει νὰ τείνωσιν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, δεδομένου ὅτι αἱ στατικά ἐξισώσεις καὶ ἐξισορροπήσεις δὲν εἶναι δυναταί.

Ὅθεν ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ νοῆ ὡς φυσικὸν μὲν πᾶν ὅ,τι γίνεται σκοπίμως καὶ δὴ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς φυσικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ὡς κοινωνικὸν δὲ πᾶν ὅ,τι γίνεται σκοπίμως καὶ δὴ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς κοινωνικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Οὕτω οὐδὲν ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ πρέπει νὰ γίνηται ἀσκόπως καὶ δὴ ἐπὶ σκοπῷ ἀνισότητος ἢ ἀνισορροπίας. Ὅθεν ὁ ἄνθρωπος εἰς οὐδεμίαν καταστροφήν ἢ ἀνισότητα ἢ ἀνισορροπίαν πρέπει νὰ προβαίη χωρὶς τὸν σκοπὸν τῆς δημιουργίας ἢ ἀναδημιουργίας ἢ ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Μόνον ὅθεν ἡ χρῆσις ἀνισοτήτων ἢ ἀνισορροπιῶν ὡς μέσων σκοπούμενων τὴν ἀποκατάστασιν ἰσοτήτων καὶ ἰσορροπιῶν ἐν τῇ φύσει ἢ ἐν τῇ κοινωνίᾳ εἶναι ἐπιτρεπτή.

§ 33. ΝΟΜΟΙ καὶ ΡΥΘΜΟΙ

Ἡ ἀνθρώπινη νόησις ἀφ' ἐνός θεωρεῖ σταθερὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν ποικίλων κινήσεων συνεχῶς καὶ διαρκῶς γιγνομένης, ἀφ' ἑτέρου δὲ θεωρεῖ σταθερὰς τινὰς κινήσεις κατὰ χρονικὰς περιόδους ἐπαναλαμβανομένης. Τὰς μὲν σταθερὰς σχέσεις τῶν κινήσεων τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων τὸ Ἐγὼ νοεῖ ὡς νόμους, τὰς δὲ σταθερὰς κινήσεις τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων, ὡς ρυθμούς. Οὕτω ἡ στατική νόησις ὡς νόμους μὲν νοεῖ τὰς σταθερὰς σχέσεις αἰτινας ἀναγκαίως

νοούνται μεταξύ τῶν κινήσεων τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων²⁰¹, ὡς ρυθμούς δὲ τὰς σταθερὰς μορφὰς τῶν κινήσεων αἵτινες ἐκάστοτε ἐπαναλαμβάνονται.

Οἱ νόμοι καὶ οἱ ρυθμοὶ ἐκδηλοῦνται εἴτε ἐν τῇ φύσει εἴτε ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ συνεπῶς εἶναι σταθεραὶ σχέσεις κινήσεων ἢ μορφαὶ κινήσεων πραγμάτων ἢ προσώπων, ἤτοι φυσικοὶ ἢ κοινωνικοὶ νόμοι καὶ ρυθμοὶ προκύπτοντες ἢ οὐ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, πάντως ὁμως πηγάζοντες ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως. Οἱ νόμοι οὗτοι καὶ ρυθμοὶ ὁσάκις μὲν δὲν ἐξαρτῶνται ἢ δὲν προκύπτουν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεωδ νοοῦνται ὡς φυσικοὶ νόμοι καὶ ρυθμοί, ὁσάκις δὲ ἐξαρτῶνται ἢ προκύπτουσιν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, νοοῦνται ὡς κοινωνικοὶ νόμοι καὶ ρυθμοί.

Αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις τῶν κινήσεων ἅς ἀποκαλοῦμεν νόμους ἐμφανίζονται ὡς σταθεραὶ σχέσεις πρὸ τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως. Ἡ ἀνθρωπίνη ὁμως νόησις εἶναι πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη, συνεπῶς αἱ σχέσεις αὗται νοοῦνται μόνον πρόσκαιρως καὶ πεπερασμένως καὶ κατ' ἀκολουθίαν δυνατόν νόμοι τινες νὰ ἐμφανισθῶσιν ὡς πρόσκαιροι καὶ πεπερασμένοι. Ἐξ ἄλλου ὁ ἄνθρωπος ἄλλως ἄλλοτε νοεῖ. Οὕτω ἄλλοτε μὲν νοεῖ στατικῶς ἢ χειριζόμενος ἀτελέστερα ἐπιστημονικὰ μέσα, ἄλλοτε δὲ νοεῖ δυναμικῶς ἢ χειριζόμενος τελειότερα ἐπιστημονικὰ μέσα. Ἄλλοτε ποικίλλει ἢ ἀντιφάσκει ἢ ἐμπειρία λόγῳ τῆς ἀπειρίας τῶν φαινομένων καὶ τῶν ἀντινομῶν. Ἄλλοτε διαψεύδονται καὶ ἄλλοτε ἐπαληθεύονται αἱ παρατηρήσεις καὶ τὰ πειράματα. Ἄναλόγως δὲ τῆς ἐκάστοτε ἀφειτηρίας, ἤτοι ἀναλόγως τῆς ἐκάστοτε χρησιμοποιουμένης γνωστικῆς ὁδοῦ ἢ μεθόδου, εἰς ἄλλοῖα ὁ ἄνθρωπος ἐκάστοτε καταλήγει συμπεράσματα καὶ διαφόρους νοεῖ ἢ θεσπίζει νόμους. Τοῦτο προκύπτει διότι ὁ ἄνθρωπος ὡς ὄν, οὕτω βαδίζει πρὸς τὸ Δέον.

Συνεπῶς νόμοι εἶναι αἱ σχέσεις τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως πρὸ τὸ Δέον δηλαδή τὴν ἀναγκαιότητα καὶ οὐχὶ αἱ σχέσεις τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως πρὸς τὸ ὄν, δηλαδή τὴν πραγματικότητα. Τοῦτο δὲ διότι τὸ μὲν ὄν ἔγινε, εἶναι ὁ διανυθεὶς δρόμος τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας, εἶναι ἡ ἱστορία καὶ ἡ πείρα, ἐνῶ τὸ Δέον θὰ γίνῃ ἢ πρέπει νὰ γίνῃ εἶναι ἡ μέλλουσα πορεία τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας, εἶναι ἡ θεωρία καὶ ἡ γνῶσις. Διὰ τῶν νόμων ὅθεν ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ προῖδῃ τί ἀναγκαίως θὰ συμβῇ ὅταν συμβοῦν ὠρισμένοι ὄροι ἤτοι γνωρίζει τὸ μέλλον καὶ οὐχὶ τὸ παρελθόν. Οὕτω ἀποκαλύπτεται ὁ δεοντολογικὸς χαρακτήρ τῶν νόμων καὶ ἐκ τοῦ χαρακτήρος τῶν αὐτοῦ, δηλαδή ἐκ τῆς μεταβλητότητος τῶν σχέσεων, ἐξηγεῖται καὶ ἡ φαινομένη συνεχῆς ἢ διακεκομμένη μεταβολὴ αὐτῶν. Ἡ σχέσις τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως πρὸς τὸ ὄν ἀποκαλύπτεται ἢ μὲν ὡς ἀπλή ἐμπειρία τοῦ παρελθόντος ἢ τοι ὡς ἱστορία τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας.

Ἡ ἐν γένει ὁμως ἀνθρωπίνη νόησις ἐκδηλοῦται οὐ μόνον παθητικῶς ὡς αἴσθησις, συναίσθησις καὶ νόησις, ἀλλὰ καὶ ἐνεργητικῶς ὡς βούλησις. Οὕτω ἢ μὲν σχέσις τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως πρὸς τὸ Δέον εἶναι οἱ φυσικοὶ νόμοι, ἢ δὲ σχέ-

201. Πρβλ. καὶ τὴν περίφημον ρῆσιν τοῦ Montesquieu «Les lois sont les rapports nécessaires qui dérivent de la nature des choses» (de l'esprit des lois). Ὁ ὀρισμὸς ὁμοῦ οὗτος χρήζει ἐρμηνείας καὶ ἀναπτύξεως, καθότι τὴν φύσιν τῶν κοινωνικῶν πραγμάτων δύναται νὰ καθορίσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ φυσικὰ πράγματα τὰ διεπόμενα ὑπὸ φυσικῶν νόμων ἀνεξαρτήτων τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως. Οὕτω προκειμένου, φερεῖται ἐπεὶν περὶ οἰκονομικῶν νόμων, οἷτινες, καθ' ἡμᾶς, ρυθμίζουσι κοινωνικὰ πράγματα, δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπηρέαζῃ τὰ οἰκονομικὰ πράγματα ἢ φαινόμενα διὰ μεταβολῆς τῶν κοινωνικῶν πραγμάτων ἢ φαινομένων καὶ συνεπῶς τῶν σχέσεων ἢ τῶν νόμων αὐτῶν.

σις τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως πρὸς τὸ Δέον εἶναι οἱ κοινωνικοὶ νόμοι. Ἄλλως, φυσικοὶ μὲν νόμοι εἶναι οἱ ἐκάστοτε διὰ τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως θεσπιζόμενοι. Εἰς ἀμφοτέρας ὁμοῦ τὰς περιπτώσεις, νόμοι εἶναι αἱ σχέσεις τοῦ ὄντος πρὸς τὸ Δέον, ὡς αὐταὶ ἐμφανίζονται ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ νοήσει ἢ βουλήσει. Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς νόμους οἵτινες εἶναι ἀναγκαῖαι σχέσεις ἰσοτήτων καὶ ἰσορροπιῶν νοούμεναι ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή κινήσεις μεταξὺ πραγμάτων ἢ φαινομένων ἀντανακλώμεναι ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ, οἱ ρυθμοὶ εἶναι αἱ μορφαὶ αὐτῶν τούτων τῶν κινήσεων, ὡς προβάλλονται ἐκ τοῦ ἕξω κόσμου εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἡ νόσις ἔχει παθητικὴν μὲν ἔκφασιν ὡς κυρίως νόσις, ἦτοι κρίσις, συνείσθησις καὶ αἰσθησις, ἐνεργητικὴν δὲ ὡς βούλησις, οἱ ρυθμοὶ εἶναι φυσικοὶ ἢ κοινωνικοὶ, ὥστε νόμος μὲν εἶναι ἡ σχέση τοῦ ὄντος πρὸς τὸ Δέον ἢ ἄλλως ὁ χωρισμὸς καὶ ἡ ἀνασύνδεσις τοῦ ὄντος καὶ Δέοντος διὰ τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως, ρυθμὸς δὲ ἡ πορεία τοῦ ὄντος πρὸς τὸ Δέον, ἢ ἄλλως ἡ ἐμφάνισις ταύτης πρὸς τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως.

Οὕτω νόμοι μὲν εἶναι αἱ ὑποκειμενικαὶ ἔννοιαι, ρυθμοὶ δὲ αἱ ἀντικειμενικαὶ, ἄλλως νόμοι μὲν εἶναι αἱ πνευματικαὶ κυρώσεις τῆς πορείας τῶν ὄντων πρὸς τὰ Δέοντα, ρυθμοὶ δὲ αἱ ὕλικαὶ κυρώσεις.

Αἱ κυρώσεις αὗται ἐπιβάλλονται καὶ ἐφαρμόζονται εἰς ὅλον ἐν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ὄντων ἢ Ἐγὼ καὶ οὕτω καθίστανται ἄπειροι καὶ αἰώνιοι. Ἀκριβῶς δὲ ἡ αὔξησις τῶν ὄντων ἢ Ἐγὼ γίνεται ἵνα ἐπαληθεύηται καὶ ἀποδεικνύεται εἰς ὅλον ἐν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ὄντων ἢ Ἐγὼ ἢ Δυναμικὴ Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία καὶ ἡ διαδικασία τῆς διαταράξεως καὶ ἀποκαταστάσεως αὐτῆς, ἄλλως ἵνα ἐπαληθεύωνται καὶ ἀποδεικνύονται ὅλον ἐν περισσότερο καὶ εὐρύτερον οἱ Νόμοι καὶ οἱ ρυθμοί.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ Νόμοι εἶναι Τάσεις, οὐδέποτε εἶναι ἔξις ὡσεὶς ἢ ἔξις ὡσεὶς ἀλλὰ πάντοτε εἶναι Ἰσότητες καὶ Ἰσορροπία. Παράλληλως ἐπειδὴ οἱ Ρυθμοὶ εἶναι Φάσεις οὐδέποτε εἶναι στατικότητες, ἀλλὰ πάντοτε εἶναι Δυναμικότητες. Οὕτω πᾶσα μὲν τάσις πρέπει νὰ ἀφίη κατὰ ὑπόλοιπον, καὶ πᾶσα φάσις εἰς κατὰ νὰ ὑπολείπεται.

Τὰ ὄντα ὁμοῦ καὶ τὰ Δέοντα εὐρίσκονται ἐν συνεχεῖ ἀλληλεπιδράσει ἢ ἰσότητι καὶ ἰσορροπία καὶ συνεπῶς ὅταν ὄν τι βαδίζει πρὸς τὸ Δέον εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ μέλλον ὄν, δὲν εἶναι ὁμοῦ ἀδύνατον νὰ μεταβληθῇ ἢ νὰ ἐκμηδενισθῇ αὐτὸ τοῦτο τὸ ὄν ὡς πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον, οὕτως ὥστε νὰ πραγματωθῇ ἐν ἕτερον Δέον, ὅπερ θὰ ἀνταποκρίνεται εἰς ἕτερον ὄν, ὅποτε δὲν πρόκειται περὶ μεταβολῆς τοῦ Δέοντος ἀλλὰ τοῦ ὄντος, ὥστε πλάνη εἶναι ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἀλλάξωμεν τὰ πράγματα, διότι ὅ,τι γίνεται οὕτω γίνεται, διότι οὕτω πρέπει νὰ γίνεταί. Τοῦτο εἶναι ἐν μέρει ἀληθές. Ὅταν μὲν πρόκειται περὶ πράγματος μὴ ὑποκειμένου εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν καὶ βούλησιν, τότε βεβαίως πᾶσα προσπάθεια εἶναι ματαία. Ὅταν ὁμοῦ πρόκειται περὶ πράγματος ὑποκειμένου εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν καὶ βούλησιν, τότε δυνάμεθα μεταβάλλοντες τὸ ὄν, νὰ μεταβάλλωμεν καὶ τὸ Δέον, ὅποτε δὲν πρόκειται κυρίως περὶ μεταβολῆς τοῦ Δέοντος, δηλαδή τοῦ νόμου ἢ ἄλλως τῆς σχέσεως μεταξὺ τοῦ ὄντος καὶ Δέοντος, ἦτοι τῆς ἰσότητος καὶ καὶ ἰσορροπίας, ἀλλὰ τοῦ ὄντος, ἐξ οὗ πηγάζει ἕτερα σχέσις, ἕτερον Δέον, ἕτερος νόμος. Δὲν δυνάμεθα ὅθεν νὰ μεταβάλλωμεν τὴν ἐκάστοτε σχέσιν τοῦ ὄντος πρὸς τὸ Δέον, διότι ἕκαστον ὄν ἔχει τὸ ἑαυτοῦ Δέον, δυνάμεθα ὁμοῦ νὰ μεταβάλλωμεν αὐτὸ τοῦτο τὸ ὄν, ὅποτε θὰ μεταβληθῇ καὶ τὸ Δέον²⁰², δυνάμεθα δηλαδή νὰ μεταβάλω-

202. Ὅτι ὁ νόμος εἶναι ἐν Δέον, νοούμενον καὶ νερόμενον ὑπὸ τοῦ Νοῦ, κατενοήθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Βλ. Procli, In Platonis Timaeum Commentaria, ἐκδ. Ε.

μεν τούς ρυθμούς, ἀλλὰ οὐχὶ τούς νόμους. Πόθεν ὅμως θὰ ἀρυσθῶμεν τὴν δύναμιν καὶ τὴν θέλησιν ταύτην καὶ διατὶ οὕτω θὰ ἐνεργήσωμεν;

Ἀνεπτύξαμεν ὅτι τὸ Σύμπαν ἐμφανίζεται ἡμῖν ὡς μία ἄπειρος καὶ αἰωνία ἰσότης καὶ ἰσορροπία κινήσεων συνεχῶς καὶ διαρκῶς διαταρασσομένων καὶ ἀποκαθισταμένων. Τὸ Σύμπαν δηλαδή ἔχει δύο μορφάς, τὴν πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένην ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν, ἥτις αἰωνίως καὶ ἀπείρως ἀποκαθίσταται εἰς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν καὶ ἥτις εἶναι ἡ ὕλη ἢ τὸ φαινόμενον καὶ τὴν αἰωνίαν καὶ ἀπείρην ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν ἥτις προσκαίρως καὶ πεπερασμένως διαταράσσεται εἰς ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν καὶ ἥτις εἶναι τὸ πνεῦμα ἢ τὸ πρᾶγμα. Παγκόσμιος ὅθεν νόμος τοῦ ἀπείρου, αἰωνίου καὶ λογικοῦ Σύμπαντος εἶναι, πᾶσα δημιουργουμένη ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία νὰ ἀποκαθίσταται εἰς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν καὶ τὰνάπαλιν, καὶ παγκόσμιος ρυθμὸς, μία ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία νὰ ἀκολουθῇ μίαν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν καὶ μία ἰσότης καὶ ἰσορροπία νὰ ἀκολουθῇ πᾶσαν ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν. Ἐκ τοῦ γενικοῦ τούτου νόμου καὶ ρυθμοῦ, ὅλοι οἱ νόμοι καὶ ρυθμοὶ κρέμονται.

Οὕτω νόμοι μὲν εἶναι αἱ τάσεις πρὸς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ρυθμοὶ δὲ αἱ φάσεις ἀφ' ἐνὸς τῆς διαταράξεως καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἰσοτήτων καὶ ἰσορροπιῶν. Κατὰ συνέπειαν οἱ μὲν νόμοι λειτουργοῦσιν ἢ ἰσχύουσιν ἀπείρως καὶ αἰωνίως, οἱ δὲ ρυθμοὶ ἐξελίσσονται καὶ ἐφαρμόζονται προσκαίρως καὶ πεπερασμένως. Ἡ συνεχὴς δὲ διαρκὴς καὶ συνεπὴς ἄρσις τῶν ἀνισοτήτων καὶ ἀνισορροπιῶν καὶ ἡ ὁλονὲν πληρεστέρα ἀποκατάστασις τῶν ἰσοτήτων καὶ ἰσορροπιῶν ἐν παντὶ χώρῳ καὶ χρόνῳ καὶ λόγῳ εἶναι ἡ παγκόσμιος ἐξέλιξις, ἥτις οὕτω λειτουργεῖ δίκην ἐκκρεμοῦς τείνοντος ἀενάως εἰς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν. Ἄλλως ἐξέλιξις εἶναι ἡ πορεία τῶν ὄντων πρὸς τὸ ἑαυτῶν Δέον.

Ἐφόσον ὅθεν ὁ νόμος εἶναι μία σχέσις καὶ ὁ ρυθμὸς μία κίνησις, ὁ μὲν νόμος ἐμφανίζεται ὡς φυσικὸν ἢ ἐπιστημονικὸν Δέον, ὁ δὲ ρυθμὸς ὡς κοινωνικὸν ἢ τεχνικὸν Δέον. Οἱ ἀληθεῖς νόμοι οὐδέποτε διαψεύδονται, διότι εἶναι ἰσότητες καὶ ἰσορροπίαὶ αἵτινες συνδέουσιν ἕκαστον ὄν πρὸς τὸ ἑαυτοῦ Δέον. Ἡ δυνατότης δὲ τῶν ἰσοτήτων καὶ ἰσορροπιῶν νὰ εἶναι μεταβληταὶ ἐμφανίζεται λόγῳ τῆς μεταβολῆς τῶν ὄντων ὡς προσκαίρων πεπερασμένων καὶ οὐχὶ λόγῳ μεταβολῆς τῶν Δεόντων, ἅτινα εἶναι ἄπειρα καὶ αἰώνια. Σαφῶς ὅθεν συνάγεται ὅτι τὰς ἐκάστοτε ἀναγκαίας σχέσεις τῶν πραγμάτων καὶ τῶν φαινομένων δὲν δυνάμεθα νὰ μεταβάλλωμεν, δυνάμεθα ὅμως νὰ μεταβάλλωμεν τὰ πράγματα καὶ τὰ φαινόμενα ἢ ἄλλως νὰ διευθύνωμεν τὰς κινήσεις μας διὰ τῆς δυνάμεως καὶ βουλήσεως ἢ θελήσεως. Ἐφόσον ὅθεν δὲν δυνάμεθα νὰ μεταβάλλωμεν τοὺς νόμους, μεταβάλλομεν τοὺς ρυθμούς. Οὕτω τὸ μὲν Δέον δὲν δύναται νὰ μὴ πραγματοποιηθῇ, τὸ ὄν ὅμως δύναται νὰ μεταβληθῇ, διότι τὸ Δέον εἶναι τὸ ἀπόλυτον καὶ τὸ ὄν τὸ σχετικόν, διότι τὸ ὄν κινεῖται πρὸς τὸ Δέον καὶ οὐχὶ τὸ Δέον πρὸς τὸ ὄν, διότι τὸ Δέον εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀναγκαιότης καὶ τὸ ὄν ἡ φαινομενικὴ ἐλευθερία. Ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ μεταβάλλῃ, ἐὰν θέλῃ, ὠρισμένας αἰ-

Diehl, *Lipsiae*, 1903, σελ. 150, ἐνθα ἡ ρῆσις «Πᾶς γὰρ νόμος τοῦ Νοῦ διανομὴ λέγεται». Οἱ Νόμοι ἰσχύουν διὰ τὰ σύνολα καὶ διὰ τὰ άτομα ὡς μέρη ἐνὸς ὅλου ἢ συνόλου, οὐχὶ ὅμως διὰ τὰ άτομα καθ' ἑαυτὰ δι' ἃ ἰσχύει ἡ ἐλευθερία ὑποκειμενικῶς καὶ ἡ τύχη ἀντικειμενικῶς ὡς ἐκφάνσεις τῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας ἐν τῷ Ἐγῶ καὶ ἐν τῷ Μὴ Ἐγῶ.

τίας ἵνα ἔχη ἄλλοῖα ἀποτελέσματα, ἀλλὰ οὐχὶ νὰ ἀναμένη αὐτόματον μεταβολὴν τῶν ἀναγκαίων σχέσεων, αἵτινες ὑπάρχουσιν ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ μεταξύ ὀρισμένων αἰτιῶν καὶ ὀρισμένων ἀποτελεσμάτων. Κατὰ συνέπειαν συνεπάγεται ὁ ἕτερος γενικός νόμος τοῦ προσκαίρου καὶ πεπερασμένου κόσμου, ὅτι ἐπὶ ὁμοίων ὄντων ἐπακολουθοῦσιν ὅμοια Δέοντα, ἢ ἄλλως Νόμος εἶναι τὸ εἰς τὰ ὄντα νεμηθὲν Δέον.

Ὁ ὕτω νόμος εἶναι ἢ καθ' ὀρισμένον κύκλον ὄντων ὑπάρχουσα ἀναγκαιότης ἢ ἄλλως ἢ δέουσα πορεία τῶν ὄντων τούτων. Οὕτω ἂν ὑπάρχη ἢ γίγηται ὄντι, θὰ ὑπάρχη ἢ θὰ γίγη Δέοντι. Ὡστε οἱ νόμοι ἀντικειμενικῶς μὲν ἐξεταζόμενοι ὑπὸ τινος νοοῦντος ὄντος, ἐμφανίζονται ὡς ὕλικοι νόμοι διὰ τὸ νοοῦν ὄν. Ὑποκειμενικῶς δὲ ἐξεταζόμενοι ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ νοοῦντος ὄντος ὅπερ βαδίζει πρὸς τὸ Δέον, ἐμφανίζονται ὡς πνευματικοὶ νόμοι, ὡς τὸ ὀφείλειν τοῦ ὄντος νὰ βαδίσῃ πρὸς τὸ Δέον. Ὡστε ὁ σύνδεσμος ὀρισμένου τινος ὄντος πρὸς ὀρισμένον Δέον δὲν δύναται νὰ καταλυθῇ, ἀλλὰ μόνον ἢ φύσις τοῦ ὄντος νὰ μεταβληθῇ, ἵνα ἐπακολουθήσῃ ἐν ἕτερον Δέον συμφωνότερον πρὸς τὸ παγκόσμιον Δέον. Ἡ δυνατότης δὲ τοῦ ἀνθρώπου νὰ μεταβάλλῃ ὀρισμένα ὄντα ἢ αἰτίας ἵνα ἔχη ἄλλοῖα Δέοντα ἢ ἀποτελέσματα, δὲν σημαίνει ἐλευθερίαν τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, ἀλλ' ἀναγκαιότητα, καθόσον τότε θέλει ὁ ἀνθρώπος τὴν μεταβολὴν, ὅταν ὑπάρχουσιν ὀρισμένα αἰτία ἢ ἐπιδιώκονται ὀρισμένοι σκοποί, τοῦτο δὲ εἶναι δυνατόν προκειμένου περὶ κοινωνικῶν νόμων πηγαζόντων ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως.

Ὅταν ὁ νόμος ἀφορᾷ τὴν εἰδικὴν πορείαν ἑνὸς ὄντος πρὸς τὸ ἑαυτοῦ Δέον εἶναι ἐν παράγγεσμα, ὅταν δὲ ἀφορᾷ τὴν γενικὴν πορείαν ἑνὸς ὄντος πρὸς τὸ Δέον εἶναι ἐν ἀπόφθεγμα²⁰³. Ὅταν ὁ ρυθμὸς ἀφορᾷ τὴν εἰδικὴν πορείαν ἑνὸς ὄντος πρὸς τὸ ἑαυτοῦ Δέον εἶναι μία πράξις, ὅταν δὲ ἀφορᾷ τὴν γενικὴν πορείαν ἑνὸς ὄντος πρὸς τὸ Δέον εἶναι μία διαγωγή, μία ζωὴ, μία ὑπαρξις. Ἐξ ἄλλου οἱ μὲν νόμοι ἰσχύουν ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ, ὡς σχέσεις ἢ πνευματικὰ φαινόμενα, οἱ δὲ ρυθμοὶ ὑπάρχουν ἢ γίνονται ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ ὡς κινήσεις ἢ ὕλικά φαινόμενα.

Ἐλέχθη ἤδη ὅτι ἡ μὲν γενικὴ ἀναγκαιότης εἶναι τάσις πρὸς ἰσότητα, καὶ ἰσορροπίαν ἀενάως διαταρασσομένην καὶ ἀποκαθισταμένην, ἢ δὲ γενικὴ πραγματικότης εἶναι τάσις πρὸς ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν ἀενάως αἰρομένην.

Ἡ διαφορὰ μεταξύ ἀναγκαιότητος καὶ πραγματικότητος ἢ ἄλλως μεταξύ νόμων καὶ ρυθμῶν, ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ μὲν ἀναγκαιότης εἶναι ἀμετάβλητος, αἰωνία καὶ ἄπειρος, ἢ δὲ πραγματικότης εἶναι μεταβλητὴ, πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη.

Ὁ ἀνθρώπος δὲ ἐφ' ὅσον γνωρίζει ἀφ' ἑνὸς τὴν γενικὴν ἀναγκαιότητα ἢ τὸ Δέον καὶ ἀφ' ἑτέρου εἴτε τὴν γενικὴν εἴτε τὴν εἰδικὴν πραγματικότητα ἢ τὸ ὄν, ἄλλως ἀφ' ἑνὸς τοὺς Νόμους καὶ ἀφ' ἑτέρου τοὺς ρυθμούς, δύναται νὰ προβλέπῃ τὰ γεγονότα καὶ δὴ τὰς φάσεις καὶ ἐξελίξεις αὐτῶν.

Τοῦτο δὲ διότι διὰ μὲν τῆς διηνεκοῦς τάσεως πρὸς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν τὰ φυσικὰ καὶ κοινωνικὰ φαινόμενα ὑπάγονται εἰς νόμους καὶ καθίστανται ἀναγκαιότης, διὰ δὲ τῆς διηνεκοῦς διαταράξεως εἰς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας κινουνται, μεταβάλλονται, γίνονται καὶ ἐξελλίσσονται, δηλαδὴ λειτουργ-

203. Πρβλ. καὶ Im. Kant, Kritik der Praktischen Vernunft.

γοῦσι καὶ καθίστανται πραγματικότης. Οὐτε ὁμως ἡ παγία ἰσότης καὶ ἰσορροπία εἶναι δυνατὴ διότι θὰ καθιστᾶ τὸν κόσμον στατικόν, συνεπῶς νεκρόν, οὔτε ἡ παγία ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία εἶναι δυνατὴ διότι θὰ καθιστᾶ τὸν κόσμον ψευδῆ, συνεπῶς ἀδύνατον.

Διευτώσαμεν ἤδη δύο διακεκριμένας ἐνοίας, τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἰσορροπίαν. Ἐξ ὧν εἶπομεν περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως, ὡς ἐπιτυγχανομένης διὰ τῆς στατικῆς καὶ δυναμικῆς νοήσεως, φανερόν εἶναι ὅτι ἡ ἰσότης εἶναι στατικὴ ἐννοία ἀφορῶσα μόνον τὸν χώρον ἢ τὸν λόγον ἢ καὶ ἀμφοτέρους, ἐνῶ ἡ ἰσορροπία εἶναι δυναμικὴ ἐννοία περιλαμβάνουσα καὶ τὸν χρόνον. Πᾶν πρᾶγμα δηλαδή, εἴτε κινούμενον, εἴτε φαινομενικῶς ἀκίνητον, ὅπωςδὴ τότε ὁμως λειτουργοῦν εὔρηται ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ ἐν ἰσορροπίᾳ πρὸς τὰς δυνάμεις τοῦ Σύμπαντος, εἴτε ἐν αὐτῷ εἴτε ἔξω αὐτοῦ λειτουργοῦσιν αὐται, οὕτω δὲ καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐν χώρῳ θέσις του, δηλαδή ἡ ὑπαρξίς του. Ἡ ἰσορροπία ὁμως αὕτη ἀενάως διαταράσσεται, οὕτω δὲ καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐν χρόνῳ θέσις του, δηλαδή ἡ κίνησίς του. Τέλος ἡ ἐκ τῆς διαταράξεως δημιουργουμένη ἀνισορροπία τείνει ν' ἀποκατασταθῆ πάλιν εἰς ἰσορροπίαν, οὕτω δὲ καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐν λόγῳ θέσις του, δηλαδή ἡ ὑπαγωγή του εἰς νόμους ἢ ἄλλως ἢ ἄρμονία αὐτοῦ πρὸς τὰ λοιπὰ πρᾶγματα τοῦ Σύμπαντος. Οὕτω ἡ ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ στιγμιαία ἰσορροπία καθίσταται μία πανταχοῦ καὶ πάντοτε καὶ διὰ πάντας, συνεχῆς ἐν χώρῳ, διαρκῆς ἐν χρόνῳ καὶ ἀέναντος ἐν λόγῳ ἰσορροπία, πληροῦσα τὸ ἄπειρον, τὴν αἰωνιότητα καὶ τὸν λόγον.

Ἡ ἰσορροπία ὁμως αὕτη δὲν νοεῖται οὐδὲ φαίνεται εἰμὴ ὡς ἐκασταχοῦ καὶ ἐκάστοτε συνάντησις ἢ σύγκρουσις δύο ἢ πλειόνων ἴσων ἐνεργειῶν ἢ δυνάμεων, αἵτινες προερχόμεναι ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀπείρου, ἐκ τῆς αὐτῆς αἰωνιότητος καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου εἶναι ἴσαι, δηλαδή ἐμφανίζονται μὲ ἴσας ἀκτίνας ἐνεργείας ἢ δυνάμεως, διότι ἂν ἦσαν ἀνίσαι θὰ ἐνεφάνιζον διηλεκτὴ ἀνισορροπίαν, οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ ἀποκαθιστωμένην εἰς ἰσορροπίαν. Αἱ ἴσαι αὐται ἐνεργεῖαι ἢ δυνάμεις, συγκρουόμεναι ἢ συναντώμεναι ἐν τοῖς διαφόροις σημείοις τοῦ ἀπείρου, ἐν ταῖς ποικίλαις στιγμαῖς τῆς αἰωνιότητος καὶ εἰς τὰς ἀπειραρίθμους νοήσεις τοῦ λόγου, ἐμφανίζονται ὡς περιστροφικαὶ κινήσεις ἀκριβῶς λόγῳ τῆς ἰσότητος ἢ ἰσοδυναμίας αὐτῶν. Ἡ περιστροφικὴ αὕτη ἰσορροπία διαταρασσομένη, δὲν διαταράσσεται λόγῳ τῆς ἀνισότητος τῶν δυνάμεων ἢ ἐνεργειῶν, δι' ὅπερ οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε παύει ἢ περιστροφικὴ κίνησις, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ ἀναγκαίας τάσεως πρὸς ἐξίσωσιν ἢ ἐξισορρόπησιν τῶν πραγματικῶν φαινομένων πανταχοῦ καὶ πάντοτε, δηλαδή πρὸς ἐπαλήθευσιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν παντὶ χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ, ἄλλως εἰς πᾶν σημεῖον τοῦ ἀπείρου, εἰς πᾶσαν στιγμὴν τῆς αἰωνιότητος καὶ εἰς πᾶσαν νόησιν ἢ πᾶν πνεῦμα. Οὕτω ἡ Δυναμικὴ ἰσότης καὶ ἰσορροπία εἶναι οὐσία ὄλων τῶν Νόμων καὶ αἱ διακυμάνσεις αὐτῆς ἢ οὐσία ὄλων τῶν ρυθμῶν. Οὕτω ἡ μὲν ἰσότης ἀφορᾷ τὰ θεωρούμενα ὡς ἀκίνητα ἢ ἀδρανῆ, ἐνῶ ἡ ἰσορροπία ἀφορᾷ τὰ θεωρούμενα ὡς κινητὰ ἢ δρῶντα.

Οὕτω ὁ κόσμος ἐνῶ ἐμφανίζεται ὡς μία στατικὴ ἀνισότης καὶ δυναμικὴ ἀνισορροπία, εἶναι νοητὸς ὡς μία δυναμικὴ ἰσότης καὶ δυναμικὴ ἰσορροπία. Δηλαδή ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία εἶναι ἡ πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη ἢ φαινομενικὴ πραγματικότης, ἐνῶ ἰσότης καὶ ἰσορροπία εἶναι ἡ αἰωνία, ἀπειρος, καὶ ἀληθῆς ἀναγκαιότης, πρὸς ἣν ἀενάως τείνει ἡ πραγματικότης ὡς πρὸς ἐν ἰδανικόν. Οὕτω ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία δὲν εἶναι, ἀλλὰ γίνονται, ἐν παντὶ χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ φθειρομένη ἀενάως εἰς ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν ἐν ἐκάστῳ χρονικῷ, χωρικῷ καὶ λογικῷ σημείῳ, ἀναγιγνομένη ὁμως ἐν παντὶ τοιοῦτῳ. Οὕτω ἡ μὲν ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία ὑπάρχει φαινομενικῶς, ἐνῶ ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἰσορ-

ροπία ἰσχύει πραγματικῶς, ἄλλως ἢ ἰσότης καὶ ἡ ἰσορροπία ἰσχύει χωρὶς νὰ φαίνεται, ἐνῶ ἡ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία φαίνεται χωρὶς νὰ ἰσχύη.

Οὕτω ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἐπιστήμης γνωρίζει τοὺς νόμους καὶ διὰ τῆς τέχνης πραγματώνει τοὺς ρυθμούς, γνωρίζει δηλαδή τὰς σχέσεις τῶν κινήσεως καὶ καθιστᾷ δυνατὰ τὰ ἄπειρα συμπλέγματα τῶν αἰωνίων κινήσεων. Οἱ νόμοι καὶ οἱ ρυθμοὶ ἵνα εἶναι ἀληθεῖς πρέπει νὰ συμφωνοῦν πρὸς τὸν αἰώνιον, ἄπειρον καὶ λογικὸν νόμον τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ μεταβάλλῃ τοὺς νόμους, ἀλλὰ μόνον νὰ διαψεύδῃ ἢ ἐπαληθεύῃ αὐτούς, ἤτοι νὰ ἀποδεικνῇ ὅτι συμφωνοῦν πρὸς τὸν παγκόσμιον νόμον τῆς ἀπείρου καὶ αἰωνίας ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Ὁ ἄνθρωπος ἴσως δύναται νὰ μεταβάλλῃ τοὺς ρυθμούς καθιστῶν τὰ προσκαίρως καὶ πεπερασμένως ἄνισα καὶ ἀνισόρροπα ὄντα, αἰωνίως καὶ ἀπείρως ἴσα καὶ ἰσόρροπα²⁰⁴ ἢ μεταβάλλον τὰ πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα διότι ὡς τοιαῦτα εἶναι μεταβλητά.

Ὁ θεὸς εἰς πάσας τὰς ἐπιστήμας φυσικὰς καὶ κοινωνικὰς ὁ κόσμος πρέπει νὰ τείνῃ ἀπείρως, αἰωνίως καὶ λογικῶς πρὸς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν συνεχῶς ἐν χώρῳ, διαρκῶς ἐν χρόνῳ καὶ ἀενάως ἐν λόγῳ διαταρασσομένην εἰς ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν, ἣτις πάλιν ἀποκαθίσταται εἰς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν. Πάντες δὲ οἱ εἰδικοί Νόμοι εἶναι ἐκφάνσεις τοῦ Γενικοῦ τούτου Νόμου. Οἱ λόγοι τῆς τοιαύτης κοσμικῆς λειτουργίας εἶναι φυσικοὶ καὶ μεταφυσικοὶ, ἐνδογενεῖς καὶ ἐξωγενεῖς καὶ πηγάζουν ἐξ αὐτῆς τῆς ἐννοίας τῆς κινήσεως ἢ ἄλλως τῆς οὐσίας καὶ τῆς μορφῆς τοῦ Κόσμου.

§ 34. ΕΓΩΪΣΜΟΣ καὶ ΑΛΤΡΟΥΪΣΜΟΣ

Ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἢ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία ἐμφανίζεται ὡς ἐγωϊσμός καὶ ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ὡς ἀλτρουϊσμός. Ὁ ἄνθρωπος εἰσερχόμενος εἰς τὴν ζωὴν ἀνήκει εἰς τὸν Κόσμον τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας, ἄλλως τῆς ὕλης, ἐξερχόμενος δὲ ἐκ τῆς ζωῆς ἀνήκει εἰς τὸν Κόσμον τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἄλλως τοῦ πνεύματος. Οὕτω ζῶν ἔχει χρέος νὰ πραγματωνῇ τὸ σχετικὸν Δέον, θνήσκων δὲ τὸ ἀπόλυτον Δέον. Παρὰ ταῦτα ἀντιθέτως πράττει νομίζων ὅτι πρέπει νὰ αἴρῃ τὸ ἐγὼ τοῦ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐγὼ, ἐνῶ ὁ ἀληθὴς καὶ ἀξιόσιμος ἐγωϊσμός, ἄλλως ἀξιοπρέπεια, πρέπει νὰ νοῆται καὶ ἐμφανίζεται ὡς ἐγωϊσμός τηρούμενος ἐν ἰσότητι καὶ ἰσορροπία μετὰ τῶν ἄλλων.

Ἡ μὴ πραγμάτωσις τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ Δέοντος καὶ ἡ ἐκ τοῦ λόγου τούτου συνεχῆς καὶ διαρκὴς διάψευσις τῆς νοήσεως καὶ ὁράσεως τῶν ἀνθρώπων, πηγάζει ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως αὐτῶν ὡς προσκαίρων καὶ πεπερασμένων Ἐγῶ. Οὕτω οἱ ἄνθρωποι ὑπολαμβάνουσιν ἑαυ-

204. Οὕτω ὅταν φυτὸν τι ξηραίνεται λόγῳ ἐλλείψεως ὕδατος, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐξορκίζει τὸ φυτὸν, οὔτε ἀναμένει ἀδρανῆς τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, οὔτε λέγει ἀνοήτως ὅτι ξηραίνεται διότι δὲν ὑπάρχει ὕδωρ ἢ δὲν βρέχει καὶ συνεπῶς δὲν ὑπάρχει θεραπεία, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ ἐξεύρῃ ὕδωρ καὶ νὰ ποτίσῃ τὸ φυτὸν, ὅποτε μεταβαλλομένης τῆς αἰτίας ἢ τοῦ ὄντος μεταβάλλεται καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἢ τὸ Δέον.

τούς μόνον ὡς αὐτοσκοπούς, ὡς ἀληθείας ἢ ἀξίας καθ' ἑαυτάς, ἐνῶ εἶναι κυρίως μέσα τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀξίας πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα, ἢ ἄλλως, πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένοι μορφαὶ τῆς αἰωνιότητος καὶ τοῦ ἀπείρου. Οἱ ἄνθρωποι δηλαδή φρονοῦσιν ὅτι σκοπός των εἶναι ἡ συντήρησις μόνον τοῦ Ἐγῶ, ἐνῶ εἶναι καὶ μέσα πραγματώσεως τοῦ Μὴ Ἐγῶ, ἢ ἄλλως, σκοπός των εἶναι ἡ διὰ τῆς προσκαίρου καὶ πεπερασμένης συντηρήσεως τοῦ Ἐγῶ ἐπαληθευσις τῆς αἰωνιότητος καὶ ἀπειρίας τοῦ Μὴ Ἐγῶ. Ὡσαύτως οἱ ἄνθρωποι φρονοῦσι ὅτι τὸ Ἐγῶ των εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἀνώτερον καὶ μεγαλειότερον παντὸς ἑτέρου Ἐγῶ ἢ ἄλλως ΜΗ ΕΓΩ, δηλαδή πιστεύουσι εἰς τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν μεταξύ Ἐγῶ καὶ Μὴ Ἐγῶ. Ἡ πλάνη αὕτη τῶν ἀνθρώπων ἐμφανιζομένη ὡς ἐγωϊσμός ἢ ἀγῶν ἐπικρατήσεως εἶναι ἡ ρίζα ὄλων τῶν ἀντινομιῶν καὶ τῶν κρίσεων.

Ἀλήθεια εἶναι ὁ ἀλτροῦισμός, διότι οὕτω μόνον ἐπαληθεύηται ἡ ἰσότης τῶν Ἐγῶ καὶ ἡ μεταξύ των ἰσορροπία, ὡς καὶ ἡ ἐξίσωσις καὶ ἰσορροπία τοῦ Ἐγῶ πρὸς τὸ Μὴ Ἐγῶ, ἥτις αἰωνίως καὶ ἀπείρως συμβαίνει καὶ μόνον οὕτω καθίσταται δυνατὴ ἡ δημιουργία καὶ ἀναδημιουργία τῶν Ἐγῶ καὶ τῶν Μὴ Ἐγῶ. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος ἐγωϊστικῶς ἐκδηλούμενος, ἀντὶ νὰ διαψεύσῃ, ἐπαληθεύει τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον τοῦ Ἐγῶ, ἐνῶ ἀλτροῦιστικῶς ἐκδηλούμενος ἐπαληθεύει τὴν ἀπειρίαν καὶ αἰωνιότητα τοῦ Ἐγῶ, ὅπερ αἰωνίως καὶ ἀπείρως ἐξισοῦται μὲ τὸ Μὴ Ἐγῶ καὶ αἰωνίως καὶ ἀπείρως ἀναγεννᾶται ὡς ἴσον καὶ ἰσορροπον πρὸς τὸ Μὴ Ἐγῶ καὶ συνεπῶς διαψεύδει τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον αὐτοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος οὕτω εἴτε ὡς ἄτομον εἴτε ὡς σύνολον εἴτε ὡς Πολιτεία εἴτε ὡς κοινωνία ἐπιδιώκων τὴν ἀπειρον καὶ αἰωνίαν συντήρησιν τοῦ Ἐγῶ του, δηλαδή ἢ τὴν ἀπειρον καὶ αἰωνίαν πρόσκτησιν ὑλικῶν ἀγαθῶν εἰς βάρος ἑτέρων ἀνθρώπων ἢ τὴν καθυπόταξιν ἢ τὴν ἐκμετάλλευσιν ἑτέρων ἀνθρώπων ἢ Ἐγῶ, ἀρνεῖται τὸ Μὴ Ἐγῶ, ἀρνούμενος ὅμως τὸ μὴ Ἐγῶ, ἀρνεῖται τὸ ἴδιον αὐτοῦ Ἐγῶ, ὅπερ καθίσταται δυνατόν μόνον διὰ τῆς ὑπάρξεως τοῦ μὴ Ἐγῶ καὶ ἐξίσωσεως αὐτοῦ πρὸς αὐτό. Οὕτω αὐτοκαταστρέφεται ἢ μειοῦται τόσο ὅσον ματαιῶς ἐζήτησε νὰ καταστρέψῃ ἢ νὰ μεγεθυνθῇ καὶ οὕτω πάλιν ἀναγκασίως ἐπαληθεύει τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν μεταξύ Ἐγῶ καὶ μὴ Ἐγῶ, ἣν ἐζήτησε νὰ ἀρνηθῇ διὰ τοῦ ἐγωϊσμοῦ του.

Ὁ ἀνθρώπινος ἐγωϊσμός ἐκδηλοῦται πνευματικῶς μὲν διὰ τῆς μονοπωλήσεως τῆς νοήσεως, ὑλικῶς δὲ διὰ τῆς μονοπωλήσεως τῆς δράσεως καὶ ἐπιτεύξεως οὕτω μονομεροῦς ἀποκτήσεως τῶν πνευματικῶν καὶ ὑλικῶν ἀγαθῶν. Τὰ τε ὅμως πνευματικὰ καὶ ὑλικά ἀγαθὰ αἰωνίως καὶ ἀπείρως πρέπει νὰ ἐξισῶνται, διότι εἶναι ἴσα πρὸς ἀλληλα καὶ πρὸς ἑαυτὰ καὶ κοινὰ εἰς πάντα καὶ διὰ πάντα τὰ Ἐγῶ, ἄλλως δὲν θὰ ἦσαν ἀγαθὰ, ἥτοι ἀέναντος δημιουργία καὶ ἀναδημιουργία, καθιστάμενα δυνατὰ διὰ τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἀλλὰ κακά, ἥτοι ἀέναντος καταστροφή καὶ ἐπανακαταστροφή, καθιστάμενα δυνατὰ διὰ τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας. Τὸ ἀνθρώπινον ὅθεν Δέον πρέπει νὰ ἐκφρασθῇ μὲ τὸ ἐξῆς σύνθημα: «Πρέπει νὰ εἶναι τις ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον ἐγωϊστῆς καὶ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ἀλτροῦιστῆς, ἄλλως τόσο ἐγωϊστῆς ὅσον καὶ ἀλτροῦιστῆς». Ἐκ τῆς θέσεως ὅθεν τοῦ ἐγωϊσμοῦ ἢ ἀτομισμού ἢ συμφέροντος καὶ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ ἀλτροῦισμού ἢ κοινωνισμού ἢ φιλαλληλίας, πρέπει ἐν τῇ καθημερινῇ ζωῇ νὰ συντίθεται ἥτοι νὰ δημιουργηθῇ καὶ νὰ ἐφαρμόζηται ἡ ἠθικὴ ἢ τὸ Δίκαιον διὰ τε τὸ ἄτομον καὶ τὸ σύνολον συνάμα. Τὸ ἀληθές σύνολον φροντίζον διὰ τὸ ἄτομον φροντίζει καὶ δι' ἑαυτό καὶ τὸ ἀξιον ἄτομον φροντίζον διὰ τὸ σύνολον φροντίζει καὶ δι' ἑαυτό. Οὕτω τὸ μὲν σύνολον πρέπει νὰ δρᾷ

ὡς νὰ εἶναι ἄτομον καὶ τὸ ἄτομον ὡς νὰ εἶναι σύνολον. Τέλος ἢ ἐν τῇ φύσει δυναμικὴ ἰσότης καὶ ἰσορροπία νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται φυσιολογικῶς μὲν ὡς ἄρμονία, βιολογικῶς δὲ ὡς αὐτοσυντήρησις, ἢ δὲ ἐν τῇ κοινωνίᾳ δυναμικὴ ἰσότης καὶ ἰσορροπία νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται πολιτικῶς μὲν ὡς ἐλευθερία, οἰκονομικῶς δὲ ὡς ἰσορροπία.

35. ΑΤΟΜΙΣΜΟΣ καὶ ΚΟΙΝΩΝΙΣΜΟΣ

Ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὁ ἐγωϊσμός ἐκδηλοῦται ὡς ἀτομισμός, ὁ δὲ ἀλτρουϊσμός ὡς κοινωνισμός. Ὁ ἀτομισμός καὶ ὁ κοινωνισμός νοοῦνται διιπῶς, στατικῶς καὶ δυναμικῶς. Οὕτω ὁ στατικὸς ἀτομισμός ἐμφανίζεται ὡς ἀριστοκρατία ἢ φεουδαρχισμός, ἄλλως ὡς θεωρία τῆς παγίας ἢ στατικῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας. Ὁ δυναμικὸς ἀτομισμός ἐμφανίζεται ὡς πλουτοκρατία ἢ κεφαλαιοκρατισμός, ἄλλως ὡς θεωρία τῆς μεταθλητῆς ἢ δυναμικῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας. Ὁ στατικὸς κοινωνισμός ἐμφανίζεται ὡς ὄχλοκρατία ἢ κομμουνισμός, ἄλλως ὡς θεωρία τῆς παγίας ἢ στατικῆς ἐξισώσεως ἢ ἐξισορροπήσεως. Ὁ δυναμικὸς κοινωνισμός ἐμφανίζεται ὡς δημοκρατία²⁰⁵ ἢ σοσιαλισμός²⁰⁶, ἄλλως ὡς θεωρία τῆς δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας.

Πάντως ἀσχέτως τιτλοφορήσεως τοῦ πολιτεύματος ἢ καθεστώτος, οἱ θεσμοὶ οἱ πραγματοποιῦντες τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν Δέον τῆς ἀενάως μὲν διαταρασσομένης, ἀενάως δὲ ἀποκαθισταμένης ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἄλλως τοῦ διηνεκοῦς περιορισμοῦ μὲν, οὐχὶ δὲ ὀριστικῆς ἐξαφανίσεως τῶν ἀνισοτήτων καὶ ἀνισορροπιῶν καὶ τῆς διηνεκοῦς καὶ οὐχὶ ὀριστικῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἰσοτήτων καὶ ἰσορροπιῶν νοοῦνται καὶ ἐμφανίζονται ὡς ἐγγύτεροι πρὸς τὸν Γενικὸν Νόμον τοῦ Σύμπαντος. Ἐξ ἄλλου ὡς ὁ ἄκρατος ἀτομισμός εἴτε ἠθικὸς εἴτε οἰκονομικὸς, εἶναι ἄρνησις τῆς κοινωνικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας καὶ διὴ παραγνώρισις τῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, εἴτε ὡς ἀτόμων εἴτε ὡς συνόλων, οὕτω καὶ ὁ ἄκρατος κοινωνισμός, εἴτε ἠθικὸς εἴτε οἰκονομικὸς, εἶναι ἄρνησις τῆς κοινωνικῆς ἰσότητος καὶ διὴ παραγνώρισις τῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων τῶν καθ' ἕκαστον ἀτόμων, ἅτινα δὲν εἶναι μόνον μέσα συντηρήσεως καὶ ἐξελίξεως τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ ἑαυτῶν, ἦτοι καὶ αὐτοσκοποί.

Οὕτω ἐμφανίζεται ἡ ἀναγκαιότης τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας μεταξὺ τῆς ἀτομοκρατικῆς καὶ κοινωνιοκρατικῆς ἀρχῆς, ἥτις δὲν εἶναι *Contradictio in adjecto*, ἀλλ' ἀλήθεια ἐγκειμένη εἰς τὴν οὐσίαν τῶν φυσικῶν, κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν φαινομένων ὡς ἰσοτήτων καὶ ἰσορροπιῶν ἀενάως διαταρασσομένων καὶ ἀποκαθισταμένων. Ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξὺ ἀτομοκρατικῆς καὶ κοινωνιοκρατικῆς ἀρχῆς ἐπιτυχάνεται διὰ τῆς διηνεκοῦς ἐξισώσεως καὶ ἐξισορροπήσεως τῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων ἀτόμων καὶ κοινωνιῶν. Τοῦτο δὲ διότι ἀμφοτέροι οἱ παράγοντες, ἄτομα καὶ κοινωνία, ἐξ ἴσου ὀφείλουν τὴν γένεσιν, ἐξελίξιν καὶ πρόοδον εἰς ἀλλήλους.

Οὕτω παραγνώρισις μὲν τοῦ συνόλου χάριν τοῦ ἀτόμου ἄγει εἰς κρίσεις, λόγῳ τῆς ὑλικῆς ἐξαθλιώσεως τῶν πολλῶν καὶ τῆς πνευματικῆς

205. Ὡς τοιαύτη φαίνεται πᾶν πολίτευμα ὕπερ ἀσχέτως τύπου καὶ οὐσίας ἐξασφαλίζει τὴν καλῶς ἐννοουμένην ἐλευθερίαν, ἄλλως ἰσότητα καὶ ἰσορροπία.

206. Ὡς τοιοῦτος ἐννοεῖται πᾶν καθεστῶς ὕπερ ἀσχέτως τυπικῶν, οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν θεσμῶν ἐξασφαλίζει κατ' οὐσίαν μίαν ὄλον ἐν μεγαλυτέραν παραγωγὴν καὶ δικαιότεραν διανομήν. Τοιοῦτον δηλαδὴ καθεστῶς δύναται νὰ εἶναι ἐξίσου ἐν κεφαλαιοκρατικῶν μὲ ἐμπνευσμένην κοινωνικὴν πολιτικὴν ἢ ἐν σοσιαλιστικῶν μὲ ἀναγνώρισιν τῶν χρησίμων κεφαλαιοκρατικῶν ἢ ἀτομοκρατικῶν θεσμῶν.

άντινομίας ήτις έμφανίζεται εις τὰ πνεύματα τών ανθρώπων, παραγνώ-
ρισις δέ τοῦ άτομου χάριν τοῦ συνόλου, άγει ώσαύτως εις κρίσεις, λόγω
της ύλικής ύποδουλώσεως τών άρίστων και χειροτερεύσεως τοῦ βιωτικοῦ
έπιπέδου, άνευ έλπίδος βελτιώσεως δι' άτομικών προσπαθειών, αίτινες θά
έμενον άνευ άμοιβής, και της πνευματικής άντινομίας ήτις έμφανίζεται
λόγω της ίσοπεδώσεως καλών και κακών, έργατικών και όκνηρών, ίκα-
νών και άνικάνων, πράγμα όπερ έπιφέρει άνισότητα άπολαυών και άν-
σορορπίαν προσπαθειών.

“Οθεν άτομισμός και κοινωνισμός πρέπει άνανάως νά έξιςώνται και
έξισορορπώνται άλλως νά νοώνται και νά έμφανίζονται συμφώνως πρός
την άληθή φυσικήν και κοινωνικήν λειτουργίαν, την διεπομένην ύπό
δυναμικής ίσότητος και ίσορορίας, άποφευγομένων τών έκατέρωθεν
σφαλμάτων ή ύπερβολών.

Έξ άλλου αί οὔτω δημιουργούμεναι άνισότητες και άνισοροπίαι,
διαρκώς αίρονται διά της έξελιξέως και τών έπαναστάσεων, διά της ει-
ρήνης και τών πολέμων και τοιουτοτρόπως αίώνίως και άπείρως διαφεύ-
δεται ό άτομισμός έν τη κοινωνία. Η διάψευσις αύτη έπέρχεται διττώς,
είτε ύλικώς, διά της ύπερσυγκεντρώσεως τών ύλικών άγαθών εις χείρας
όλίγων ανθρώπων και συνάμα έκροής αυτών εκ τών χειρών των, ή άλ-
λως, διά της θραύσεως τοῦ κελύφους τών ύπερογκωθέντων άγαθών και
συνάμα έξογκώσεως της άθλιότητος τών πολλών, άναφαινομένων οὔτω
των ύλικών κρίσεων²⁰⁷, είτε πνευματικώς διά της άποκαλύψεως της άνι-
σότητος, άνηθικότητας και άδικίας της κοινωνικής όργανώσεως εις την
νόησιν τών ανθρώπων, άναφαινομένων οὔτω τών άντινομιών, αίτινες άνα-
γκάζουσι τούς ανθρώπους νά αλλάξωσι νοοτροπίαν και δημιουργήσωσι
κοινήν συνείδησιν, διά την άποκατάστασιν της ίσότητος, της ήθικής και
της δικαιοσύνης²⁰⁸.

“Ο κοινωνικός άτομισμός δέν άρκείται εις την έν τινι κοινωνία (έστιν
ότε) έκμετάλλευσιν τών πολλών, άλλ' έξογκούμενος ύπερεγωϊστικώς εις
ύπερατομισμόν, προσπαθει νά έκμεταλλευθή πάσας τάς έν τη γή κοινωνίας,
μεταμορφούμενος οὔτω εις διακοινωνικόν ή διεθνή ύπερκεφαλαιοκρατι-
σμόν, όστις διά ποικίλων οίκονομικών διεθνών όργανώσεων και ένεργειών
κερδοσκοπεί και έκμεταλλεύεται πάσας τάς άνθρωπίνας κοινωνίας. Οὔτω
ό διεθνής ή διακοινωνικός οὔτος ύπερκεφαλαιοκρατισμός σκοπεί την συγ-
κέντρωσιν τοῦ ύλικου πλούτου εις χείρας ευαρίθμων φορέων της πνευματι-
κής και ύλικής ταύτης άνισότητος και άνισορορίας, άνεξαρτήτως μά-
λιστα έθνικότητας. Οὔτω ό ύπερκεφαλαιοκρατισμός είτε κοινωνικός ή έθνι-
κός, είτε διακοινωνικός ή διεθνής καταλήγει εις πᾶσαν έγωϊστικήν πρά-
ξιν ειρηνικήν ή πολεμικήν και προσπαθει διά της μειώσεως της ευτυχίας
των λαϊκών μαζών νά μεγαθύνη την ιδίαν αυτοῦ ευτυχίαν. Η συνεχής
όμως και διαρκής μείωσις της ευτυχίας και ευπραγίας των λαϊκών
μαζών μεταβάλλεται εις άμετρον δυστυχίαν και δυσπραγίαν και άπεριό-
ριστον έλάττωσιν της καταναλωτικής ίκανότητας ή άγοραστικής δυνά-

207. Η ύλική αύτη διάψευσις θεωρείται ύπό τοῦ K. Marx, ως δυσανάλογος αῤ-
ξησις τών παραγωγικών δυνάμεων έν συγκρίσει πρός τās παραγωγικές σχέσεις, ήτις
άναγκάιως συνεπιφέρει την θραύσιν ή μεταβολήν τών παραγωγικών σχέσεων. Σημειω-
τέον ότι οὔτος μόνον μίαν πλευράν τών κοινωνικών άνισοτήτων και άνισοροπιών διείδε,
ας ένόμισε ότι θά έθεραπεύοντο διά στατικών έξισώσεων ή έξισοροπήσεων, άλλως διά
τοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστώτος όπερ ώσαύτως είνε αδύνατον και έσφαλμένον ως άρνού-
μενον τήν δυναμικήν λειτουργίαν τοῦ Παγκοσμίου Νόμου της 'Ισότητος και 'Ισορορίας.

208. Η πνευματική αύτη διάψευσις καλεῖται ύπό τών κομμουνιστών, πάλη τών τά-
ξεων ή άφύπνισις τών μαζών ή δημιουργία κομμάτων άρχών και οὔχι προσώπων ή έν
γένει έμφανίζεται ύπό ποικίλα πνευματικά συνθήματα. Η κοινώς καλουμένη πολιτειακή
ή πολιτική έλευθερία, είναι ή ύπό την ήμετέραν έννοίαν Ισότης και Ισορορία. Πρβλ.
Πλουτάρχου, Dion. C. 37 στ' 23: «Ὡς έλευθερίας άρχήν οὔσαν την Ισότητα...», ώσαύτως
και John Stuart Mill, on Liberty, London, 1859. Βλ. και Στ. Στεφανοπού-
λου, Φιλοσοφικά βάσεις τοῦ φιλελευθέρου άτομισμοῦ και τοῦ μαρξικου σοσιαλισμοῦ, 1940.

μεως αὐτῶν, ὥστε ἐπιφέρει κρίσιν ἣτις ἀπλουμένη ἐξαπλοῦται καὶ ἐπὶ τῆς δῆθεν εὐτυχίας καὶ εὐπραγίας τῶν ἐκμεταλλευτῶν, αἴρουσα τὸ ψεῦδος τῆς ἐπιδιωκομένης κοινωνικῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας.

Οὕτω διαψεύδεται ὁ κόσμος τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας, ἄλλως τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀναρχίας, δηλαδὴ τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ ἐπαληθεύεται ὁ κόσμος τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, δηλαδὴ τοῦ ἀλτροῦισμοῦ. Οὕτω αἰώνιως καὶ ἀπείρως διαψεύδονται οἱ ἐγωῖσται ἢ ἀτομισταὶ ἀναγκάζομενοι νὰ προβαίνωσιν εἴτε ἐκουσίως εἴτε ἀκουσίως τῶν εἰς πνευματικὰς καὶ ὕλικὰς παραχωρήσεις.

§ 36. ΕΘΝΙΣΜΟΣ καὶ ΔΙΕΘΝΙΣΜΟΣ

Ἐν τῇ ὀργανωμένῃ εἰς Κράτος ἢ Πολιτείαν κοινωνίᾳ, ὁ ἐγωῖσμός ἐκδηλοῦται ὡς ἔθνισμός καὶ ὁ ἀλτροῦισμός ὡς διεθνισμός. Ὁ ἔθνισμός διὰ τὰ Κράτη εἶναι τόσον ἀναγκαῖος ὅσον καὶ ὁ ἐγωῖσμός διὰ τὰ ἄτομα, πρέπει δηλαδὴ ὁ ἔθνισμός νὰ ἐκδηλοῦται διεθνιστικῶς, ὡς ὁ ἐγωῖσμός πρέπει νὰ ἐκδηλοῦται ἀλτροῦιστικῶς καὶ νὰ θεωρῆται ὡς μέσον καὶ οὐχὶ ὡς σκοπός, ἦτοι ὡς μέσον ἀποκαταστάσεως τῆς μεταξὺ τῶν ἔθνῶν ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας καὶ οὐχὶ ὡς σκοπός ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας μεταξὺ τῶν ἔθνῶν ἢ στατικῆς αὐτῶν ἐξισώσεως ἢ ἐξισορροπήσεως.

Ὁ ἔθνισμός ὅταν πιστεῦη εἰς τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν μεταξὺ τῶν ἔθνῶν, ἐκδηλοῦται ὡς φανατικός ὑπερπατριωτισμός ἢ ὡς σωθινισμός. Ὁ διεθνισμός δὲ ὅταν πιστεῦη εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν τῶν ἔθνῶν ἐκδηλοῦται ὡς ἀφελῆς πανεθνισμός ἢ κοσμοπολιτισμός ἢ ὡς ξενομανία ἢ ὡς φυλομιξία ἢ ὡς ἔθνομιξία ἢ ὡς πνευματικὴ σύγχυσις. Ὁ ἀληθὴς ὅθεν ἔθνισμός καὶ διεθνισμός πρέπει ἐξ ἴσου νὰ ἐκδηλοῦται ὡς ἀμοιβαία ἔθνικὴ καὶ διεθνῆς ἐκτίμησις καὶ συνεργασία, κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας καὶ οὐχὶ ὡς ἔθνικὴ ἢ διεθνῆς καχυποψία ἢ ὑποτίμησις καὶ διαμάχη, κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας. Τὸ ὀργανωμένον ἔθνος ἢ Κράτος ὕπερ προσπαθεῖ νὰ ἐγερθῆ ὑπὲρ τὰ ἄλλα καὶ νὰ ἐκμεταλλεῖται ἢ ἐξαφανίσῃ ταῦτα διὰ τῆς φαινομενικῶς μείζονος ὕλικῆς αὐτοῦ ἰσχύος, ἣτις πράγματι εἶναι καὶ γίνεται ἴση πρὸς πᾶσαν ἄλλην ἰσύν, λόγῳ τῆς ἰσότητος, ἀπειρίας καὶ αἰωνιότητος τῶν δυνάμεων, δρᾶ ἀντιθέτως πρὸς τὸ διεθνὲς Δέον ἦτοι πρὸς τὸ ἀληθὲς διεθνὲς δίκαιον. Ἡ προσπάθεια αὕτη ἔθνους τινος ἢ Κράτους δύναται νὰ ἐξιχθῆ μέχρι τῆς ἐξογκώσεως αὐτοῦ εἰς μέγα Κράτος, δυσανάλογον πρὸς τὸν πληθυσμὸν του καὶ ἀπορροφῶν τοὺς ὑποτασσομένους ἢ γείτονας λαούς, ἢ εἰς μεγάλην Αὐτοκρατορίαν ἔχουσαν ὑπ' αὐτὴν ποικίλους ὑποδούλους λαούς ἢ ἔθνη ἢ ὑποτελεῖα κράτη, ἢ ἐν τέλει εἰς κοσμοκρατορίαν ὑποτάξασαν πᾶσαν τὴν ὑφήλιον ἢ κατέχουσαν τὰς κλεῖδας καὶ τὰς πηγὰς τῶν ὕλικῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου. Τὸ ψεῦδος ὅμως τοῦτο, τῆς ἔθνικῆς ἢ κρατικῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας, δὲν εἶναι τὸ ἔθνικόν ἢ διεθνὲς Δέον, ἀλλὰ μία πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία, ἣτις αἰώνιως καὶ ἀπείρως αἰρεται διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ἡ ἀποκατάστασις αὕτη συντελεῖται ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τῆς μειώσεως ἢ ἐξαφανίσεως ἔθνῶν ἢ Κρατῶν, Αὐτοκρατοριῶν ἢ Κοσμοκρατοριῶν, τεινουσῶν εἰς τὸν ὑπερεγωῖσμὸν ἢ ἄλλως εἰς τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν. Οὕτω, διὰ τῆς ἐξελιξεως ἢ ἐπαναστάσεως, διὰ τῆς εἰρήνης ἢ διὰ τοῦ πολέμου, αἰώνιως καὶ ἀπείρως ἐπαληθεύεται ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξὺ τῶν ἔθνῶν καὶ τῶν Κρατῶν.

Ἡ ἐπαλήθευσις αὕτη ἀποδεικνύει συνάμα, ὅτι πᾶς τις πρέπει νὰ

ἀγαπᾶ τὴν Πατρίδα του ὡς τὸ ἴδιον αὐτοῦ Ἐγώ, ἀλλὰ καὶ νὰ σέβηται τὰς πατρίδας τῶν ἄλλων, ὡς σέβεται πᾶν ἕτερον Ἐγώ. Πολλῶ δὲ μᾶλλον πρέπει νὰ πράττῃ οὕτω ὅταν ἡ πατρίς του προσβάλλεται εἴτε ἔξωθεν εἴτε ἔσωθεν ὑπὸ ἐγωϊστῶν ἢ πιστευόντων εἰς τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν ἢ στατικὴν ἐξίσωσιν καὶ ἐξισορρόπησιν τῶν ἐθνῶν ἢ κρατῶν, οἵτινες σκοποῦσι τὴν ὑποδούλωσιν ἢ ἐκμηδένισιν τῆς πατρίδος του, πνευματικῶς ἢ ὑλικῶς, ἧτις οὕτω πρέπει νὰ ἀμύνεται ὡς πᾶν Ἐγώ. Τοῦτο δὲ διότι ἀρνήσεις τῆς πατρίδος εἶναι ἀρνήσεις τοῦ ἰδίου Ἐγώ, οὐ μόνον ὡς ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ ὡς συνόλου. Ἐξ ἄλλου τοῦτο συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὸν ἀμοιβαῖον σεβασμὸν μεταξὺ τῶν Ἐθνῶν ἢ Κρατῶν ὃν διδάσκει τὸ Διεθνὲς Δίκαιον.

Οἱ μάταιοι ὄθεν καὶ αἱματηροὶ ἀγῶνες οἵτινες ρίπτουσιν ἐκάστοτε τὴν ἀνθρωπότητα εἰς μίαν ἀβυσσαλέαν δυστυχίαν καὶ μεταβάλλουσι τὴν Γῆν εἰς ἐπίγειον κόλασιν, διαπαιδαγωγοῦσι τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τάχιον ἢ βράδιον θὰ πείσωσιν αὐτὴν νὰ στρέψῃ τὴν ζωτικότητά της εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ὄντος καὶ πραγμάτων τοῦ Δέοντος, ἧτοι εἰς τὴν ἐπιδίωξιν καὶ ἀπόκτησιν τῶν ἀληθειῶν καὶ ἀξιών. Τοιαύτη βασικὴ ἀλήθεια καὶ ἀξία εἶναι ἢ ὑπὸ τοῦ Κράτους ἀφ' ἑνὸς ἐπιδίωξις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας διὰ τοῦς πολίτας του καὶ ἀφ' ἑτέρου ἢ ἐπιδίωξις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας μεταξὺ πάντων τῶν λοιπῶν κρατῶν. Ἡ ὑπὸ τῆς ἀνθρωπότητος ἐξ ἄλλου ἐπιδίωξις τῶν ἀληθῶν καὶ ἀξιών σκοπῶν ἐπιτυγχάνεται διττῶς, διὰ τῆς νοήσεως καὶ τῆς δράσεως ἧτοι πνευματικῶς καὶ ὑλικῶς. Πνευματικῶς μὲν διὰ τῆς τελειοποιήσεως τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, ὑλικῶς δὲ διὰ τῆς βελτιώσεως τοῦ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ, οἵτινες πάλιν πρέπει νὰ ἐξισῶνται μεταξὺ τῶν.

§ 37. ΠΑΡΑΓΩΓΗ καὶ ΔΙΑΝΟΜΗ

Ἡ παραγωγή νοεῖται ὡς ποσοτικὴ ἔκφρασις ἧτοι ὡς κινήσις ἢ πλοῦτος, ἡ δὲ διανομὴ ὡς ποιοτικὴ ἔκφρασις ἧτοι ὡς ἰσότης ἢ ἰσορροπία. Ὁ πλοῦτος ὄθεν τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία τῆς διανομῆς πρέπει νὰ εἶναι οἱ σκοποὶ εἰς οὓς θὰ ἀποβλέπωσιν οἱ ἄνθρωποι. Ἡ οἰκονομία ἐξ ἄλλου ἔχουσα ὡς περιεχόμενον τὴν παραγωγὴν καὶ διανομὴν, ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν παραγωγὴν δὲν ἀπαρτίζει ἰδίαν ἐπιστήμην, καθ' ὅτι ἡ παραγωγή διέπεται ὑπὸ ποικίλων ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν διανομὴν ἀπαρτίζει ἰδίαν ἐπιστήμην καὶ δὴ δοντολογικὴν, διότι περιεχόμενόν της εἶναι ἡ δέουσα διανομὴ ἐν τῇ κοινῳνίᾳ.

Ἡ ἀνθρωπότης ὡς σύνολον οὐ μόνον πνευματικῶν ἀλλὰ καὶ ὑλικῶν ὄντων πρέπει νὰ παράγῃ καὶ διανέμῃ εἰς τὰ μέλη της, οὐ μόνον πνευματικὰ ἀλλὰ καὶ ὑλικὰ ἀγαθὰ, ἵνα ὑπάρχωσι ταῦτα ὡς πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα ὄντα, πραγματοῦντα τὸ ἀπειρον καὶ αἰώνιον Δέον. Πλὴν ὄθεν τῆς παραγωγῆς τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν ἧτις ἐμφανίζεται ὡς νόησις, ἀναγκαιοῖ καὶ ἡ παραγωγή καὶ διανομὴ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν ἧτις ἐμφανίζεται ὡς δράσις. Οὕτω ἡ μὲν παραγωγή ἐμφανίζεται ὡς ἐν κυρίως φυσικὸν Δέον καὶ ἡ διανομὴ ὡς ἐν κυρίως κοινωνικὸν Δέον.

Ἡ παραγωγή ἐξ ἄλλου νοεῖται εἴτε ὡς ἀνεξάρτητος τοῦ ἀνθρώπου δημιουργία εἴτε ὡς ἐξηρητημένη ἐκ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευή. Ὅταν ἡ παραγωγή ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀνθρώπου τότε νοεῖται ὡς οἰκονομικὴ παραγωγή καὶ λαμβάνει ὑπόστασιν διὰ τῆς ἐργασίας. Δεδομένου ὅτι ἡ παραγωγή ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς φύσεως καὶ ἐκ τῆς κοινωνίας, δηλαδὴ συντελοῦν εἰς αὐτὴν καὶ ἡ φύσις καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἡ παραγωγή εἶναι ἐν φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν Δέον ὅπερ καθιστᾷ δυνατὴν τὴν ζωὴν

εις τὸν ἄνθρωπον, ὡς Ὁν μὲ οὐσίαν. Τὸ Δέον ὅμως τοῦτο πρέπει νὰ πραγματωθῇ ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας. Καὶ ἡ μὲν φύσις πραγματώνει τὸ Δέον τοῦτο διὰ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ γενικῶς πνευματικῶν καὶ ὑλικῶν προσόντων ἅτινα παρέχει ἀφειδῶς καὶ ἐξ ἴσου εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ δὴ εἴτε ἀμέσως ἄνευ τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας εἴτε ἐμμέσως διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας. Δεδομένου ὅμως ὅτι οἱ ἄνθρωποι συνεχῶς καὶ διαρκῶς πληθύνονται καὶ αἱ ἀνάγκαι τῶν αὐξάνουν, ἐπαληθεύοντες οὕτω τὴν ἀπειρίαν καὶ αἰωνιότητα τῆς οὐσίας τῶν, πρέπει διὰ τῆς νοήσεως καὶ τῆς δράσεως αὐτῶν νὰ πραγματωθῇ τὸ Δέον τῆς παραγωγῆς ἀναλόγως τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν καὶ τῆς ποικιλίας τῶν ἀναγκῶν τῶν. Ἀντιθέτως οὗτοι μειοῦσι τὴν παραγωγὴν διὰ τῶν πολέμων ἢ τῶν κρίσεων εἴτε ἐσκεμμένως εἴτε ἀπερισκέπτως καὶ δὲν πραγματοῦσι τὸ Δέον τῆς παραγωγῆς.

Ἡ καταπολέμησις αὕτη τῆς παραγωγῆς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων γίνεται διότι οὗτοι νοοῦσι τὴν παραγωγὴν ὡς φυσικὸν Ὁν ἢ ἄλλως ὡς σύνολον πραγμάτων ἢ φαινομένων, περιοριζομένων ὑπὸ ὀλίγων τινῶν ἀνθρωπίνων Ἐγῶ, ἅτινα συγκεντροῦντα καὶ τὰ Ἐγῶ τῆς παραγωγῆς προσπαθοῦσι νὰ γίνωσιν Ὑπερεγῶ, ἐνῶ ἡ παραγωγὴ εἶναι σύνολον ἀγαθῶν πνευματικῶν καὶ ὑλικῶν ἐπεκτεινομένων ἀπείρως καὶ αἰωνίως εἰς πάντα τὰ πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα καὶ ἴσα Ἐγῶ, ἦτοι ἐν φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν Δέον. Διὰ τῆς τάσεως τῶν δὲ ταύτης τὰ ἀνθρώπινα Ἐγῶ δὲν ἐκδηλοῦσι τὸ προσήκον κοινωνικὸν Δέον τῆς διανομῆς, ὅπερ πρέπει νὰ ἐκδηλωθῇ διὰ τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας τῆς διανομῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὡς τὸ προσήκον φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν Δέον τῆς παραγωγῆς ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς ἀφθονίας ἐν τῇ φύσει καθόλου ἐν ἡ περιλαμβάνεται καὶ ἡ Κοινωνία.

Διὰ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ Δέοντος τῆς παραγωγῆς ἦτοι τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς ἀφθονίας τῶν τε ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν ἀπαιτεῖται ἡ καταβολὴ τῆς ἐργασίας πάντων τῶν ἀνθρώπων, οὐδόλως ἀποκλειομένων τῶν ὀλίγων ἀπολαούντων τὰ πλεῖστα πνευματικὰ καὶ ὑλικά ἀγαθὰ. Οὕτω ἐνῶ ἡ κοινωνία εἰς τὴν παραγωγὴν ζητεῖ νὰ συμμετέχωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι, ἐπιζητεῖ δηλαδὴ τὴν ἰσότητα, ἀντιθέτως εἰς τὴν διανομὴν ἀπαιτεῖ ἡ ἐπιζητεῖ τὴν ἀνισότητα. Ἡ κοινωνικὴ αὕτη ἀντίφασις αἴρεται συνεχῶς καὶ διαρκῶς διὰ τῆς ἐξισώσεως καὶ ἰσορροπήσεως ἀφ' ἑνὸς τῆς παραγωγῆς πρὸς τὴν διανομὴν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τοῦ ἴσου καὶ ἰσορροπικοῦ καταμερισμοῦ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς διανομῆς. Οὕτω συγκεντρομένη ἡ παραγωγὴ εἰς χεῖρας ὀλίγων εἴτε δὲν δύναται νὰ καταναλωθῇ εἴτε αὐτοκαταστρέφεται εἴτε φθείρει εἴτε διαφθείρει τοὺς ὀλίγους κατέχοντας καὶ κατὰ συνέπειαν ἐπέρχεται ἰσότης καὶ ἰσορροπία εἰς τε τὴν παραγωγὴν καὶ διανομὴν, διαψευδομένης τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας καὶ ἐπιτυχανομένου τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ Δέοντος. Λόγῳ ἐξ ἄλλου τῶν στερήσεων εἰς ἃς ὑποβάλλονται αἱ μᾶζαι τῶν ἀνθρώπων εἴτε αὐξάνει κατ' ἀντιδιαστολὴν ἡ παραγωγὴ εἴτε ἐλαττοῦται ὁ πληθυσμὸς εἴτε μεταβάλλεται τὸ κοινωνικὸν καθεστῶς καὶ συνεπῶς ἡ διανομὴ, κατὰ συνέπειαν δὲ εἴτε συντρίβεται τὸ ὑπερεγκωθὲν Ὁν ἢ Ἐγῶ τῶν ἀνθρώπων εἴτε πραγματοῦται τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν Δέον τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς, ἀποκαθισταμένης τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας.

Διὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν ὅθεν τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ Δέοντος τῆς τε παραγωγῆς καὶ διανομῆς ἀπαιτεῖται οὐ μόνον ὀρθὴ δρᾶσις ἢ ἀντίδρασις τῶν Ἐγῶ, ἀλλὰ καὶ ὀρθὴ νόησις. Ἀπλὴ δρᾶσις χωρὶς νόησιν εἶναι εἰς τυφλὸς μηχανισμὸς ἐπιφέρων συνεχεῖς κρίσεις ἢ ἄλλως θέσεις, ἀντιθέσεις καὶ συνθέσεις, δηλαδὴ ὑλικούς ἀγῶνας, ἀπλὴ δὲ νόησις χωρὶς δρᾶσιν εἶναι μία κενὴ κίνησις ἐπιφέρουσα συνεχεῖς ἀντινομίας, δηλαδὴ πνευματικούς ἀγῶνας. Τὸ Δέον ὅθεν τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς

διανομῆς πρέπει νὰ ἐκφρασθῆ οὕτω: «Ὁσον τὸ δυνατὸν μείζων παραγωγὴ καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν ἴση διανομὴ».

Ἐπειδὴ ἐξ ἄλλου οἱ ἄνθρωποι πληθύνονται σχεδὸν ἀπεριορίστως, ἐνῶ ἡ παραγωγὴ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν ἔχει ὠρισμένα ὄρια, ἔπεται τὸ ἐπόμενον Δέον. Ὁ πληθυσμὸς τῶν ἀνθρώπων πρέπει συνεχῶς καὶ διαρκῶς νὰ ἐξισοῦται καὶ νὰ ἰσορροπῆται πρὸς τὸ σύνολον τῶν παραγομένων ὑλικῶν ἀγαθῶν ἢ ἄλλως νὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς αὐτά. Ἐάν ὁ πληθυσμὸς καὶ τὸ σύνολον τῶν ἀγαθῶν δὲν ρυθμίζεται ὑπὸ διεθνῶν ἢ ἐθνικῶν διατάξεων συμφώνως πρὸς τὸ Δέον, τότε ἀναγκαίως θὰ ἐπέλθῃ ἡ ἀθλιότης, ἡ ἀσθένεια, ἡ πείνα, ὁ θάνατος ἔτι καὶ γενικῶς ἡ πτώσις τοῦ βιωτικοῦ ἐπιπέδου εἰς τοιοῦτο σημεῖον ὥστε τὸ σύνολον τῶν ἀγαθῶν μόλις θὰ ἐπαρκῆ εἰς μίαν ὑποβίωσιν τοῦ δυσαναλόγως αὐξάνοντος πληθυσμοῦ.

Οὕτω ὅμως πάλιν θὰ ἀποκατασταθῆ ἀναγκαίως ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἰσορροπία μεταξὺ παραγωγῆς καὶ διανομῆς δι' αὐτομάτου ἀνταλλαγῆς, εἰδικώτερον δὲ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἀγαθῶν καὶ τοῦ χρήματος διὰ μιᾶς οἰκονομικῆς μὲν ἁρμονίας, κοινωνικῆς δὲ δυσαρμονίας ἢ ἄλλως ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας. Μία ὅμως τοιαύτη κοινωνικὴ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία δὲν δύναται πάλιν νὰ διατηρηθῆ, διότι εἴτε θὰ προκύψῃ πόλεμος εἴτε ἐπανάστασις ὑλικὴ ἢ πνευματικὴ, ὥστε ἀφ' ἑνὸς νὰ φονευθῆ ὁ πλεονάζων πληθυσμὸς, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπιτευχθῆ δικαιότερα καὶ συμφωνότερα πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ προσπάθειάς τῶν ἀνθρώπων διανομῆ. Οὕτω δὲ θὰ ἀποκατασταθῆ πλήρως ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἰσορροπία, εἴτε τὸ θέλουν εἴτε δὲν τὸ θέλουν οἱ ἄνθρωποι, καὶ θὰ ἀποδειχθῆ ἡ ματαιότης τοῦ ἐθνικοῦ ἢ διεθνούς ὑπερπληθυσμοῦ καὶ τοῦ ἀτομικοῦ ἢ κοινωνικοῦ ὑπερεγωῖσμοῦ.

Τὸ Δέον ἴθην τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς πρέπει νὰ διέπεται ὑπὸ τῆς δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, δηλαδὴ νὰ τείνῃ εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν μείζονα παραγωγὴν καὶ τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν δικαιότεραν ἢ ἰσοτέραν διανομὴν. Τέλος πρέπει νὰ τονισθῆ ὅτι δὲν ἔχει οὐσιώδη σημασίαν ἡ πλήρης διατήρησις ἢ μὴ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας ἢ ἀτομικῆς ὀργανώσεως, ἀρκεῖ ἡ διανομὴ τῶν ἀκινήτων ἢ κινήτων ἀγαθῶν νὰ γίνεται συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τῆς δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἐφαρμοζόμενον ἐξ ἴσου διὰ τὰ ἄτομα καὶ τὸ σύνολον.

§ 38. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ καὶ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Δημιουργία εἶναι ἡ ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ καὶ εἰς ἐκαστον πραγμάτωσις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, καταστροφή δὲ ἡ διατάραξις αὐτῆς ἄλλως ἢ πραγμάτωσις τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας.

Ὁ ἄνθρωπος νομίζων ὅτι τὸ Ἐγὼ αὐτοῦ δὲν εἶναι ἴσον πρὸς τὸ Μῆ Ἐγὼ ἀλλὰ μείζον καὶ δὴ ὑπέρτερον καὶ ἀνώτερον παντὸς ἑτέρου Ἐγὼ, ἐπιδιώκει ἀπὸ καταβολῆς κόσμου τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν ἀντὶ τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας.

Οὕτω συνεχῶς προσδεύει μόνον εἰς τὴν ὕλην καὶ οὐχὶ εἰς τὸ πνεῦμα καὶ ἐπιτυγχάνει μόνον ἔργα καὶ ὄργανα καταστροφῆς καὶ οὐχὶ ἔργα καὶ ὄργανα δημιουργίας. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ πορεύεται πορείαν ἀντίθετον ἀπὸ ἐκείνην ποῦ θὰ ἔπρεπε. Οὐδεμία ὅμως δημιουργία ἀνευ καταστροφῆς καὶ οὐδεμία καταστροφή ἀνευ δημιουργίας. Οὕτω πρῶτον μὲν ἡ δημιουργία ὕστερον δὲ ἡ καταστροφή καὶ πάλιν ἡ δημιουργία ἄλλως ἢ ἀναδημιουργία. Ἀντίστροφος πορεία εἶναι ἀδύνατος διότι, ἐάν ἀρχῆ ἡ

καταστροφή και μέσον ἢ δημιουργία τὸ τέλος θὰ ἦτο ἢ καταστροφή και συνεπῶς θὰ ἦτο ἀδύνατος ἢ ἀναδημιουργία ἐν τῷ πνεύματι και ἐν τῇ ὕλῃ. Τότε Νόμος θὰ ἦτο ἢ ἀνισότης και ἢ ἀνισορροπία και πραγματικότητα θὰ ἦτο ἢ ἰσότης και ἰσορροπία, ἐνῶ οὐ μόνον τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν και νοητὸν ἀλλὰ και δὲν γίνεται ἐν τῷ κόσμῳ.

Ὁ τριπλοῦς δηλαδὴ παλμὸς τοῦ Σύμπαντος εἶναι ὡς Ἀρχὴ μὲν ἰσότης και ἰσορροπία ὡς μέσον δὲ ἀνισότης και ἀνισορροπία και τέλος δὲ πάλιν ἰσότης και ἰσορροπία. Ἡ διαδικασία δὲ αὕτη εἶναι διπλῆ ἄλλως ἀναγκαιῶς ἐπαναλαμβάνεται ἀποκτῶσα ἕξ φάσεις, τὴν δὲ ἐβδόμην εἶναι δίκη ἢ ἡρεμία. Εἶτα δὲ πάλιν ἀρχεται τριπλῆ και πάλιν τριπλῆ. Ἄλλως ἡ Λογικὴ τοῦ Σύμπαντος εἶναι ἢ Δυναμικὴ Ἰσότης και Ἰσορροπία, ἐν χώρῳ, χρόνῳ και λόγῳ.

Ἡ δυναμικὴ αὕτη Ἰσότης και Ἰσορροπία εἶναι συνάμα ἀναγκαιότης και πραγματικότης και συνεπῶς δεικνύει πάντοτε, πανταχοῦ και διὰ πάντα, ὅτι εἰς κάτι τὸ ὁποῖον γίνεται κάτι ἄλλο ἀντιγίνεται, εἰς κάτι τὸ ὁποῖον δρᾷ κάτι ἄλλο ἀντιδρᾷ, εἰς κάτι τὸ ὁποῖον νοεῖ κάτι ἄλλο ἀντινοεῖ ἢ νοεῖται. Ἄλλως πανταχοῦ και πάντοτε ὑπάρχουν δύο και μεταξύ των κάποια σχέσις τὸ τρίτον. Κατ' ἄλλην ἔννοιαν μετὰ τὴν ζωὴν και τὸν θάνατον ὑπάρχει ἢ ἀναγέννησις, μετὰ τὴν δημιουργίαν και τὴν καταστροφήν ἢ ἀναδημιουργία κ.ο.κ.

Οὕτω ὅτι ἐκμηδενίζεται, ἀπειροποιεῖται και τάνάπαλιν. Ἄλλως οὐδὲν ἐκμηδενίζεται και οὐδὲν καταπνίγεται, ἀλλὰ κάθε τι ἀναδημιουργεῖται και ἀναπηδᾷ και ἀν κάπου, κάποτε και κάπως ἀπολέση μίαν μορφήν, ἀλλαχοῦ, ἄλλοτε και ἄλλως θὰ ἐμφανισθῇ ὑπὸ ἄλλην μορφήν.

Ὅ,τι κάπου και κάποτε χάνεται, ἀλλαχοῦ και ἄλλοτε ἀνευρίσκειται και τάνάπαλιν. Ὅ,τι θνήσκει, χάνει μὲν τὴν ὕλην ἀλλὰ κερδίζει τὸ πνεῦμα και ὅ,τι γεννᾶται χάνει μὲν τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ κερδίζει τὴν ὕλην. Εἰς τὸ φῶς ἀνευρίσκει τις τὸ σκότος και εἰς τὸ σκότος τὸ φῶς. Ἄλλως τὸ σκότος εἶναι νεκρὸν φῶς και τὸ φῶς ζωντανὸν σκότος. Οὐδὲν εἶναι μόνον και οὐδὲν νεκρὸν, ἀλλὰ τὰ πάντα ὁμοῦ ζῶσι γεννώμενα, θνήσκοντα και ἀναγεννώμενα.

Οὕτω ἢ δυναμικὴ ἰσότης και ἰσορροπία εἶναι οὐ μόνον ἀσφαλὴς πυξίς ἀλλὰ και ὑπερτάτη κατηγορία.

Ἡ Δυναμικὴ Ἰσότης και Ἰσορροπία εἶναι μὲν πυξίς διότι ὁδηγεῖ τὸν ὕλικὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν πνευματικὸν κόσμον, εἶναι δὲ παρηγορία διὰ τὰ τὸν προστατεύει και λυτρώνει ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς Ὑλῆς.

Ὁ θεὸς ἀληθὴς Δημιουργία εἶναι ἢ πνευματικὴ σύνθεσις, ὡς πραγματοῦσα τὴν Ἰσότητα και Ἰσορροπίαν και ἀληθὴς καταστροφή εἶναι ἢ ὕλικὴ σύνθεσις ὡς πραγματοῦσα τὴν ἀνισότητα και Ἄνισορροπίαν. Ἄλλως Δημιουργία ἢ Γίνεσθαι εἶναι τὸ Πνεῦμα και Καταστροφή ἢ Φθειρεσθαι εἶναι ἢ Ὑλῆ.

Ὁ θεὸς ὁ ἄνθρωπος ἵνα δημιουργῆ πρέπει νὰ ἀποκαθιστᾷ τὴν Ἰσότητα και Ἰσορροπίαν καθὸς διαταράσσει αὐτὴν προβαίνει εἰς καταστροφάς και ἐν τῷ Πνεύματι και ἐν τῇ Ὑλῃ αἵτινες τέλος ἔχουσιν ἀντίκτυπον εἰς τὸ Ἐγὼ αὐτοῦ. Οὕτως ὅταν κτυπᾷ τις θὰ κτυπηθῇ και ὅταν ἐνεργῆ θὰ πάθῃ. Προσπάθεια δὲ τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἄρῃ τὴν ἰσότητα και ἰσορροπίαν και νὰ ὑψώσῃ τὸ Ἐγὼ του ὑπεράνω τοῦ Μὴ Ἐγὼ, εἶναι ἀγὼν μάταιος και ἐγωϊστικὸς, ὅστις εἰς οὐδὲν ἄλλο χρησιμεύει εἰμὴ ἵνα ἀποδείξῃ τὴν ματαιότητά του.

§ 39. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ καὶ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ

Ἴνα ἡ ἀνθρωπότης ἀποκτήσῃ ἓν ἰκανοποιητικὸν σύστημα ἀληθειῶν καὶ ἀξιῶν ἤτοι ἓνα πραγματικὸν πολιτισμὸν, πρέπει νὰ βελτιώσῃ καὶ τελειοποιήσῃ τὴν νόησιν καὶ δράσιν αὐτῆς καὶ ἐξίσωσῃ ταύτας πρὸς ἀλλήλας. Ἡ μὲν βελτιώσις καὶ τελειοποιήσις τῆς νοήσεως καὶ δράσεως τῶν ἀνθρώπων πραγματοποιεῖται, ἀφ' ἑνὸς διὰ τῆς καλυτέρας προσαρμογῆς πρὸς τὴν φύσιν καὶ καλυτέρας ὀργανώσεως τῆς κοινωνίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς τελειότερας προόδου τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, δι' ὧν θὰ βελτιωθῇ ἔτι ἡ φύσις καὶ ἡ κοινωνία, ἡ δὲ ἐξίσωσις τῆς νοήσεως πρὸς τὴν δράσιν πραγματοποιεῖται διὰ τῆς ἐξίσωσεως τοῦ πνευματικοῦ πρὸς τὸν ὕλικόν πολιτισμὸν. Ἡ μὲν βελτιώσις καὶ τελειοποιήσις τῆς φύσεως, τῆς κοινωνίας, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης, ἐμφανίζεται ὡς προσέγγισις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰς ἀληθείας καὶ ἀξίας, ἡ δὲ ἐξίσωσις τοῦ πνευματικοῦ πρὸς τὸν ὕλικόν πολιτισμὸν, ἐμφανίζεται ὡς ἀπόκτησις ἢ πραγμάτωσις ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου τῶν ἀληθειῶν καὶ ἀξιῶν ἤτοι ὡς συνεχῆς καὶ διαρκῆς καὶ πλήρης ἀποκατάστασις ὑπ' αὐτοῦ τῆς αἰωνίας καὶ ἀπείρου ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Ἡ ἀποκατάστασις αὕτη τότε μόνον εἶναι δυνατὴ ἐν τῇ ἀνθρωπότητι, ὅταν ὁ ἄνθρωπος, διὰ τῆς πειθοῦς καὶ οὐχὶ διὰ τῆς βίας νοήσῃ τὴν δυναμικὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν²⁰⁹ ὡς ἀπόλυτον ἀλήθειαν καὶ ἀξίαν καὶ δράσῃ διὰ τὴν πραγμάτωσιν αὐτῆς.

Ἡ δυναμικὴ ἰσότης καὶ ἰσορροπία πρέπει νὰ νοεῖται ὡς μία δικαία ἀναλογία καὶ μία σκόπιμος ἀντιστοιχία πάντων τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων καὶ πασῶν τῶν μεταξύ των σχέσεων, τείνουσα εἰς τὴν ἐξίσωσιν αὐτῶν. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ νοήσῃ ὅτι ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἰσορροπία δὲν εἶναι στατικῶς ὡς ὑπάρξεις, ἀλλὰ γίνονται δυναμικῶς ὡς κινήσεις, θὰ γίνωνται καὶ πρέπει νὰ γίνωνται πανταχοῦ καὶ πάντοτε. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδή πρέπει νὰ νοήσῃ ὅτι ἰσότης καὶ ἰσορροπία δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' ἐφαρμόζεται, θὰ ἐφαρμόζηται καὶ πρέπει νὰ ἐφαρμόζηται ὡς ἀλήθεια καὶ ὡς ἀξία. Ἄλλως ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ νοήσῃ ὅτι ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἰσορροπία δὲν ὑπάρχει ὕλικῶς καὶ στατικῶς, ἀλλὰ πνευματικῶς καὶ δυναμικῶς, δηλαδή ἰσχύει.

Δεδομένου ὅθεν ὅτι ἡ μὲν νόησις εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ δὲ δράσις εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ ὕλικου πολιτισμοῦ, οὗτοι ἐκάστοτε ἐξισούμενοι καὶ ἰσορροποούμενοι δὲν θὰ συνεπάγονται ἀντινομίας καὶ κρίσεις καὶ συνεπῶς ταλαιπωρίας διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ νόησις ἐξ ἄλλου ἐν γένει ἐκδηλουμένη ὡς ἐπιστήμη ἢ ὡς τὸ σύνολον τῶν ἐπιστημῶν ἢ τῶν σκέψεων τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δράσις δὲ ἐκδηλουμένη ὡς τέχνη ἢ ὡς τὸ σύνολον τῶν τεχνῶν ἢ ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου, θὰ καθορίζουν ἐκάστοτε πῶς πρέπει νὰ σκέπτηται καὶ νὰ ἐνεργῇ ὁ ἄνθρωπος.

Ἀπεδείξαμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις ὅτι τὸ Δέον, ἀργὰ ἢ γρήγορα, εἴτε τὸ θέλουν εἴτε δὲν τὸ θέλουν οἱ ἄνθρωποι, πραγματοποιεῖται. Ἐάν ὁμως πραγματοποιεῖται ἀργὰ ἢ παρά τὴν θέλησιν τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες δὲν κατέστησαν ἀκόμη ὄριμοι νὰ τὸ ἀντικρῦσουν, τοῦτο δὲν εἶναι ἄρνησις τοῦ Δέοντος, ἀλλ' ἄρνησις τῆς βελτιώσεως καὶ τελειοποιήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἄρνησις αὐτῆς ταύτης τῆς νοήσεως καὶ δράσεως αὐτοῦ. Οἱ ἄνθρωποι ὅθεν πρὸς τὸ συμφέρον των καὶ χάριν τῆς ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερας ἀποκτήσεως τῆς προόδου καὶ εὐδαιμονίας, πρέπει νὰ νοήσουν, νὰ θελήσουν καὶ νὰ πραγματώσουν τὸ Δέον. Πρὸς τοῦτο δὲν πρέπει ὅθεν νὰ ἀναμείνωσι τὴν αὐτόματον, ταχέως ἢ θραδέως, ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως αὐτῶν

209. Πρβλ. καὶ τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, «μᾶλλον γὰρ δεῖ τὰς ἐπιθυμίας δμαλίζειν ἢ τὰς οὐσίας. Τοῦτο δὲ οὐκ' ἔστι μὴ παιδευόμενοις ἰκανῶς ὑπὸ τῶν νόμων». Πολιτικά Β-5-6).

πραγμάτωσιν τοῦ Δέοντος²¹⁰, ἀλλὰ νὰ ἐπιδιώξωσιν αὐτό. Πρέπει ὁσάκις ἀτυχοῦσιν νὰ πιστεύωσιν ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν ἐν τῇ αὐτῇ ζωῇ ἄρσιν τῆς ἀτυχίας των, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν αἰωνίαν καὶ ἄπειρον αὐτῶν ἀναγέννησιν, καθ' ἣν θὰ ἐπιτύχωσιν τὴν εὐτυχίαν. Πρέπει ὅθεν τὴν πεπερασμένην καὶ πρόσκαιρον αὐτῶν ζωὴν νὰ καταστήσωσι φωτεινὸν σταθμὸν πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας καὶ ἔνδοξον βαθμίδα πρὸς τὰ ὕψη τῆς ἀξίας καὶ οὐχὶ ψεῦδος ἐγωϊστικὸν καὶ κακὸν ἀποτρόπαιον καὶ δι' ἑαυτοὺς καὶ διὰ τοὺς ἄλλους.

Ποῖον θὰ εἶναι τὸ ἐκάστοτε φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν Δέον, εἶναι ζήτημα ἐπιστημονικὸν καὶ τεχνικὸν πραγματευόμενον ὑπὸ τῶν καθ' ἕκαστον ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ἔδραζόμενον δὲ ἐπὶ μιᾶς ἀληθοῦς καὶ ἀξίας κοσμοθεωρίας καὶ βιοθεωρίας. Διὰ τὴν δημιουργίαν ὁμοῦ τοιαύτης νοήσεως ἀπαιτεῖται κατάλληλος ἐκπαίδευσις, βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἀγωνιώδους θεωρίας καὶ αἵματηρᾶς πείρας ὅλων τῶν αἰώνων καὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐκπαίδευσις ὅθεν τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ γίνηται ἐπὶ τῶν ἀδιασείστων βάσεων μιᾶς ἀληθοῦς κοσμοθεωρίας²¹¹, ἥτις νὰ εἶναι ἀγαπητὴ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, εἰς ὅλους τοὺς τόπους καὶ εἰς ὅλους τοὺς καιροὺς. Μία τοιαύτη θεωρία πρέπει νὰ ἔχη ἀντικειμενικὴν ἀξίαν ἥτοι νὰ ἀποδεικνύηται ὑπὸ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἐμπειρίας, ὑπὸ τῆς θεωρίας καὶ τῆς ἱστορίας.

Διὰ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ Δέοντος δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ ἀντίδρασις τῶν ἀδικουμένων, οὔτε ἡ δράσις μόνον τῶν δικαίων ἀνθρώπων, ἀλλ' ἀπαιτεῖται ὀρθὴ νόησις καὶ δράσις πάντων, διότι ἄλλως ἐὰν οἱ ἀδικούμενοι ἀνατρέψωσι τοὺς ἀδικοῦντας καὶ ἀρχίσωσιν αὐτοὶ ἀδικοῦντες, δὲν ἀποκαθίσταται ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία. Οὕτω αἰωνίως καὶ ἀπείρως θὰ ἐπαναλαμβάνωνται αἱ ἀντινομίαι καὶ αἱ κρίσεις, μέχρις οὔ οἱ ἄνθρωποι νοήσωσι τὴν πλάνην των καὶ δράσωσιν ὀρθῶς. Ἡ κατάλληλος ὅθεν ἐκπαίδευσις δὲν ἀρκεῖ νὰ γίνηται εἰς ἓν μόνον ἔθνος ἢ εἰς μίαν μόνον κοινωνίαν, ἀλλ' εἰς πάντα τὰ ἔθνη καὶ εἰς πάσας τὰς κοινωνίας, διότι ἄλλως αἱ κοινωνίαι καὶ τὰ ἔθνη, ἅτινα δὲν ἀπέκτησαν ὀρθὴν νόησιν, θὰ ἀρνηθῶσι τὰς ὀρθὰς ἰδέας καὶ θὰ ἀντιδράσωσι, οὕτω δέ, πάλιν αἱ ἀντινομίαι καὶ αἱ κρίσεις θὰ διαιωνίζωσι τὴν δυστυχίαν εἴτε ἐπὶ ὅλου εἴτε ἐπὶ μέρους τῆς ἀνθρωπότητος καὶ μάταιοι ἀγῶνες θὰ βασανίζωσι τοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ ἐκπαίδευσις πρέπει νὰ εἶναι πνευματικὴ καὶ ὕλική, ἥτοι μόρφωσις καὶ ἐκγύμνασις. Ἡ νόησις καὶ ἐκπαίδευσις διὰ τῆς ἐπιστήμης ἐν γένει καθορίζει μόνον τὴν ὁδὸν πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ Δέοντος χωρὶς νὰ παρέχη καὶ τὰ ὕλικά καὶ τεχνικά μέσα δι' ὧν θὰ διατρέξῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν ὁδὸν ταύτην ἵνα φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τοῦ ἀτέρμονος Δέοντος. Τὰ μέσα ταῦτα πρέπει νὰ ἐξευρίσκωνται διὰ τῆς ἐν γένει δράσεως ἢ ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις εἰδικώτερον καθορίζεται ὑπὸ τῆς τέχνης ἐν γένει. Ἐνῶ ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι τὸ μέσον κτήσεως τῶν ἀληθειῶν, ἢ ἐργασία εἶναι τὸ μέσον κτήσεως ἀξιῶν εἴτε πνευματικῶν, εἴτε ὕλικῶν. Δεδομένου δὲ ὅτι ὁ ἄνθρωπος νοῶν τὰς ἀληθείας πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ τὰς ἀξίας, ἢ μὲν ἐκπαίδευσις ὡς μέσον κτήσεως τῶν ἀληθειῶν εἶναι μέσον λυτρώσεως, ἢ δὲ ἐργασία ὡς μέσον κτήσεως ἀξιῶν εἶναι μέσον δικαιώσεως τῆς ζωῆς.

Ἡ πραγμάτωσις τοῦ Δέοντος ἀνευ καταλλήλου ἀνθρωπίνης δρά-

210. Π. χ. ὡς διὰ τῆς θεωρίας τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ εἰκάζεται ἡ πραγμάτωσις τοῦ οικονομικοῦ δέοντος. Πρβλ. σχετικῶς Ν. Bucharin, θεωρία τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ, Κ. Marx, τὸ Κεφάλαιον.

211. Πρβλ. καὶ τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, «Δεῖ δὲ ἐκάστω, παιδεύεσθαι πρὸς τὸ Πολίτευμα» (Πολιτικά Ε-ζ-20).

σεως θὰ εἶναι μία ἀγωνιώδης πορεία πρὸς τὰς ἀξίας διὰ μέσου ἀπειραρίθμων κρίσεων. Ἡ δρᾶσις γενικώτερον ἐκδηλοῦται ὡς ἐργασία μὲν ἐν εἰρήνῃ ἢ ἐξελιξεί, ὡς ἀγὼν δὲ ἐν ἐπαναστάσει ἢ πολέμῳ, μὲ σκοπὸν τὴν πραγμάτωσιν τοῦ φυσικοῦ ἢ κοινωνικοῦ Δέοντος, ὅπερ τυχὸν ἕτεροι ἄνθρωποι, εἴτε ὡς ἄτομα εἴτε ὡς κοινωνία εἴτε ὡς ἔθνη εἴτε ὡς κράτη, παραμελοῦσιν ἢ παρακωλύουσι. Ἡ ἐργασία ὅθεν καὶ ὁ ἀγὼν πρέπει νὰ κατευθύνωνται πρὸς τὰς ἀληθείας καὶ τὰς ἀξίας, ἢ ἄλλως, ἢ μὲν ἐργασία νὰ κέκτηται ἰδανικὰ καὶ νὰ παράγῃ ἀγαθὰ, ὁ δὲ ἀγὼν νὰ κέκτηται πνευματικὰ συνθήματα καὶ νὰ ἐπιφέρῃ ὕλικά ἀποτελέσματα. Ἐργασία ἄνευ ἰδανικῶν καὶ ἀγὼν ἄνευ πνευματικῶν συνθημάτων εἶναι ψεῦδη ἄνευ ἀξίας καὶ μοιραίως θὰ συντριβῶσιν ἢ θὰ ἀποτύχωσιν ὡς ὄντα χωρὶς ἀνάλογα Δέοντα.

Ὡς ὁμως ἡ ἐκπαίδευσις σκοπεῖ τὴν διευκόλυνσιν τῆς νοήσεως εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν ἀληθειῶν, οὕτω ἡ προπαγάνδα γενικῶς ἢ ἡ διαφήμισις εἰδικώτερον σκοπεῖ τὴν διευκόλυνσιν τῆς δράσεως εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀξιῶν. Διὰ τὴν καθοδήγησιν ὅθεν τῆς δράσεως ἀπαιτεῖται ἡ κατάλληλος προπαγάνδα, ἐθνικὴ καὶ διεθνὴς, ὑπὸ διακεκριμένων ἀτόμων ἢ ἀρχηγῶν τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν κρατῶν ἀσκουμένη. Ἐνῶ ὁμως τὴν γενικὴν κατεύθυνσιν τῆς δράσεως καθορίζει ἡ προπαγάνδα ἐν γένει, τὰς λεπτομερείας τῆς δράσεως κατευθύνουσιν αἱ καθ' ἕκαστον τέχναι. Ἡ δρᾶσις ὁμως πρέπει νὰ εἶναι ἀτομικὴ καὶ συνολικὴ, ἀνοργάνωτος καὶ ὠργανωμένη ἢ ἄλλως ἐλευθέρᾳ καὶ κατευθυνομένη, ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ. Διὰ τὴν καλὴν δὲ ἐφαρμογὴν τῆς δράσεως δὲν ἀρκεῖ ἡ προπαγάνδα ἄνευ ἐκτελέσεως. Οὕτω εἰδικώτερον ἢ γενικὴ προπαρασκευὴ τῆς δράσεως ὑπὸ μορφήν προπαγάνδας ἐμφανίζεται καὶ ὡς πολιτικὴ, στρατηγικὴ καὶ τακτικὴ τέχνη. Καὶ ἡ μὲν πολιτικὴ ἀνάγεται εἰς τὴν πνευματικὴν προπαρασκευὴν καὶ ἐπιβολὴν τῆς ὀρθῆς δράσεως ἐσωτερικῶς ἢ ἐξωτερικῶς, ἡ δὲ στρατηγικὴ εἰς τὴν ὕλικὴν προπαρασκευὴν τῆς καταλλήλου δράσεως εἰς τὸν καταλλήλοτερον τόπον καὶ χρόνον καὶ ἡ τακτικὴ εἰς τὴν ὀρθωτέραν ὕλικὴν ἐκτέλεσιν καὶ χρῆσιν τῶν ὕλικῶν μέσων ἐργασίας ἢ ἀγῶνος, μόλις παραστῆ ἀνάγκη τῆς ἐπιβολῆς ὀρθῆς δράσεως. Οὕτω ἡ μὲν ἐκπαίδευσις ἐμφανίζεται ὡς γενικὴ πνευματικὴ καὶ ὕλικὴ προπαρασκευὴ τῆς ὀρθῆς νοήσεως, ἡ δὲ προπαγάνδα ἐμφανίζεται ὡς γενικὴ πνευματικὴ καὶ ὕλικὴ προπαρασκευὴ τῆς ὀρθῆς δράσεως, διὰ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ Δέοντος.

Ὁ ἄνθρωπος πρέπει οὐ μόνον ὀρθῶς νὰ νοῆ καὶ νὰ πράττῃ καταλλήλως πρὸς τοῦτο ἐκπαιδεύων καὶ ἐκπαιδευόμενος ἢ προπαγανδίζων καὶ προπαγανδιζόμενος, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξισῶνῃ καὶ ἐξισορροπῆ ἢ ἄλλως νὰ καθιστᾷ σύμφωνον τὴν νόησιν πρὸς τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ, δηλαδή, οὐχὶ ἄλλα νὰ λέγῃ καὶ ἄλλα νὰ πράττῃ ἢ ἄλλα νὰ πιστεύῃ καὶ ἄλλα νὰ διακηρύσσει εἴτε ὡς ἄτομον εἴτε ὡς σύνολον. Εἰδικώτερον ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ νοῆσῃ ὅτι ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία τῆς σκέψεως, τοῦ λόγου, καὶ τῆς δράσεως εἶναι ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία τῶν σκέψεων, τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεων καὶ οὐχὶ κακόνους, κακόλογος ἢ κακοποιὸς διαγωγὴ ἐκδηλουμένη ἐναντίον τῶν ἴσων Ἐγὼ καὶ δὴ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ὡς ὁμοιόμορφα καὶ ὁμοιούσια ὄντα εἶναι ἴσοι καὶ ἀδελφοί. Οὕτω οὐδεὶς ἄνθρωπος πρέπει νὰ τυρανῆ ἢ καταπιέξῃ τοὺς ἄλλους εἴτε ὡς ἄτομα εἴτε ὡς σύνολα, ὅσονδῆποτε ἰσχυρὸν καὶ ἂν θεωρῆ ἑαυτὸν διότι πᾶσα ἰσχύς ὅσονδῆποτε προσκαίρως καὶ πεπερασμένως φοβερὰ καὶ ἂν εἶναι συνεχῶς καὶ διαρκῶς ἐξισοῦται ἢ ἰσορροπεῖται μὲ πᾶσαν ἄλλην ἰσχύν, σκοπὸς δὲ τῆς ἰσχύος εἶναι ἡ προστασία καὶ οὐχὶ ἡ καταπίεσις τῶν ἀδυνάτων, διότι οὕτω ἡ ἰσχύς ἀφαιρουμένη ἀπὸ τοὺς ἔχοντας προστίθεται εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας καὶ ἀποκαθίσταται ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία.

Τέλος πρέπει διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς προπαγάνδας νὰ διδαχθῆ ὅτι ἡ Φύσις ἀποφεύγει τὰς μεγάλας ἀνισότητας καὶ ἀνισορροπίας, ὡς καὶ τὰς ἀποτόμους μεταπτώσεις, ἅς κατὰ συνέπειαν πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ καὶ ἡ Κοινωνία.

Ἄλλως ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ πράττῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ἐγγύτερον πρὸς τὸ Δέον, πράττων τοῦλάχιστον τὰ σχετικὸν Δέον ὅπερ εἶναι τὸ μέσον πραγματώσεως τοῦ Ἀπολύτου Δέοντος.

Οὕτω δὲ πράττων ὁ ἄνθρωπος θὰ συμφωνῆ καὶ μὲ τὴν εὐχὴν τοῦ Εὐαγγελίου «Εἰρήνη Ὑμῖν», ἣτις σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ πράττῃ οὕτως ὥστε νὰ ἐπέρχωνται ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτεραι καὶ μικρότεραι διαφωνίαι καὶ διαμάχαι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

Β'. ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ἢ ΠΕΡΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

§ 40. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ καὶ ΤΕΧΝΙΚΟΝ ΔΕΟΝ

Αἱ μὲν ὄντολογικαὶ ἐπιστῆμαι γνωρίζουσι τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν ὄν, αἱ δὲ δεοντολογικαὶ ἐπιστῆμαι γνωρίζουσι τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν Δέον, αἱ τέχνηαι δὲ πραγματοποιοῦσι τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν Δέον διὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ἐκδηλοῦται διττῶς διὰ τῆς νοήσεως καὶ τῆς δράσεως, τῆς μὲν νοήσεως γνωρίζουσιν μορφάς, τῆς δὲ δράσεως πραγματοποιήσεως οὐσίας. Ἡ νόησις ὅμως ἐκδηλοῦται ὑπὸ τετραπλῆν μορφήν, ὡς αἰσθησις, ὡς συναίσθησις, ὡς νόησις καὶ ὡς βούλησις. Ἡ αἰσθησις προέρχεται ἐκ τοῦ Μὴ Ἐγώ, ἡ συναίσθησις ἐκ τῆς συγκρίσεως τοῦ Ἐγώ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγώ, ἡ νόησις ἐκ τῆς διακρίσεως καὶ ἐνώσεως τοῦ Ἐγώ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγώ καὶ ἡ βούλησις ἐκ τοῦ Ἐγώ. Εἰδικώτερον ἡ αἰσθησις πορεύεται ἐκ τοῦ Μὴ Ἐγώ πρὸς τὸ Ἐγώ, ἐκ τοῦ ἀντικειμένου πρὸς τὸ ὑποκείμενον καὶ δημιουργεῖ μίαν πνευματικότητα ἢ ἀναγκαιότητα, ἡ συναίσθησις συγκρίνει τὸ Μὴ Ἐγώ πρὸς τὸ Ἐγώ κατ' ἀξίαν καὶ δημιουργεῖ μίαν ἀξιολογικὴν κρίσιν, ἡ νόησις διακρίνει καὶ ἐνώνει τὸ Μὴ Ἐγώ καὶ τὸ Ἐγώ κατ' ἀλήθειαν καὶ δημιουργεῖ μίαν ἀληθειολογικὴν κρίσιν καὶ τέλος ἡ βούλησις πορεύεται ἐκ τοῦ Ἐγώ πρὸς τὸ Μὴ Ἐγώ, ἐκ τοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὸ ἀντικείμενον καὶ δημιουργεῖ μίαν ὑλικότητα ἢ μίαν πραγματικότητα ἄλλως μίαν πράξιν.

Ὁ ἄνθρωπος ὢν φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν ὄν ἦτοι γενόμενος, γνωρίζει διὰ τῶν ὄντολογικῶν ἐπιστημῶν τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν ὄν, δηλαδὴ ὅ,τι ἔγινε ἢ γίνεται καὶ διὰ τῶν δεοντολογικῶν ἐπιστημῶν τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν Δέον, δηλαδὴ ὅ,τι θὰ γίνῃ ἢ πρέπει νὰ γίνῃ καὶ πραγματοποιῶν αὐτὸ διὰ τῶν τεχνῶν ἦτοι διὰ τῆς δράσεως. Ὅθεν καὶ τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν Δέον ὡς μορφή ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τετραπλῆν μορφήν. Πρῶτον τὸ ἀφορῶν τὰς αἰσθήσεις καὶ πραγματοποιούμενον δι' αὐτῶν ὡς αἰσθητικὸν Δέον, δεύτερον τὸ ἀφορῶν τὴν συναίσθησιν ἢ συνείδησιν καὶ πραγματοποιούμενον δι' αὐτῆς ὡς ἠθικὸν Δέον, τρίτον τὸ ἀφορῶν τὴν νόησιν καὶ πραγματοποιούμενον δι' αὐτῆς ὡς λογικὸν Δέον καὶ τέταρτον τὸ ἀφορῶν τὴν βούλησιν καὶ πραγματοποιούμενον δι' αὐτῆς ὡς νομικὸν Δέον. Οὕτω τὸ Δέον ἐμφανίζεται εἴτε ἐν τῇ αἰσθήσει, καλλογικῶς, ὡς ὠραῖον, εἴτε ἐν τῇ συναίσθησει ἢ συνείδησει, ἀξιολογικῶς, ὡς ἀγαθόν, εἴτε ἐν τῇ νοήσει, ἀληθειολογικῶς, ὡς ἀληθές, εἴτε ἐν τῇ βούλει, δικαιολογικῶς, ὡς δίκαιον. Τὰ τέσσαρα ταῦτα Δέοντα, ἀφορῶντα τὴν ἐν γένει νόησιν, ἀπαρτίζουν ἐν συνόλῳ τὸ μορφικὸν ἢ τυπικὸν Δέον.

Ὡς ὅμως ἡ νόησις ἐκδηλοῦται ὑπὸ τετραπλῆν μορφήν, ὡς εἰσόδος, σύγκρισις, διάκρισις καὶ ἐνωσις καὶ ἔξοδος μορφῶν, καὶ ἡ δράσις ἐκδηλοῦται ὑπὸ τετραπλῆν μορφήν, ὡς εἰσόδος, ἐπεξεργασία, διάκρισις καὶ ἐνωσις καὶ ἔξοδος οὐσιῶν ἐκ τοῦ Ἐγώ. Ἡ κίνησις αὕτη τῶν οὐσιῶν

ἐνῶ ὄντολογικῶς ἔχει ἀπείρους ἐκφάνσεις γνωριζομένας ὑπὸ τῶν ὄντολογικῶν ἐπιστημῶν, δεοντολογικῶς ἔχει τέσσαρας ἀναλόγους ἐκφάνσεις, ἐρευνωμένας ὑπὸ τῶν ἀντιστοιχῶν δεοντολογικῶν ἐπιστημῶν. Τὸ φυσικὸν ὄθεν καὶ κοινωνικὸν Δέον ὡς οὐσία, ἐκδηλοῦται διὰ τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ τετραπλῆν μορφήν. Πρῶτον τὸ ἀφορῶν τὴν εἰσοδὸν τῶν οὐσιῶν ἢ αὐτοσυντήρησιν τοῦ Ἐγὼ ὡς ἰατρικὸν Δέον, δεύτερον τὸ ἀφορῶν τὴν σύγκρισιν τῶν οὐσιῶν καὶ προσαρμογὴν τοῦ Ἐγὼ πρὸς τὸ Μὴ Ἐγὼ, ὡς μηχανικὸν Δέον, τρίτον τὸ ἀφορῶν τὴν διάκρισιν καὶ ἔνωσιν τῶν οὐσιῶν καὶ διατήρησιν τοῦ Ἐγὼ διὰ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, ὡς οἰκονομικὸν Δέον, καὶ τέταρτον τὸ ἀφορῶν τὴν ἔξοδον τῶν οὐσιῶν καὶ μεταβολὴν τοῦ Ἐγὼ εἰς Μὴ Ἐγὼ, ὡς τεχνικὸν Δέον. Καὶ τὰ τέσσαρα ταῦτα δέοντα, ἀφορῶντα τὴν ἐν γένει δρᾶσιν, ἀπαρτίζουσι τὸ οὐσιαστικὸν Δέον. Ἡ πραγμάτωσις ὄθεν τοῦ τυπικοῦ καὶ οὐσιαστικοῦ Δέοντος πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐνῶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος πολυειδῶς, συνεχῶς καὶ διαρκῶς γνωρίζει ἢ προσπαθεῖ νὰ γνωρίσῃ τὸ τυπικὸν καὶ οὐσιαστικὸν ὄν, ἀντιθέτως δὲν πραγματώνει τὸ τυπικὸν καὶ οὐσιαστικὸν Δέον. Πρέπει ὄθεν πρῶτον διὰ τοῦ ὄντος νὰ γνωρίσωμεν τὸ Δέον, καὶ εἶτα διὰ τοῦ Δέοντος νὰ πραγματώσωμεν τὸ ὄν, ἢτοι διὰ τῆς ἀληθείας νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀξίαν καὶ εἶτα νὰ παράγωμεν ἀληθεῖς ἀξίας. Τοῦτο ὁ ἄνθρωπος ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης ἐν γένει.

Τὸ αἰσθητικόν, λογικόν, ἠθικὸν καὶ νομικὸν Δέον ἐκδηλοῦται ὑποκειμενικῶς μὲν ὡς νόησις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἀντικειμενικῶς δὲ ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν ταῖς μορφαῖς, ἢτοι ὡς τέλος καὶ σκοπός. Οὕτω τὸ αἰσθητικὸν Δέον ὑποκειμενικῶς ἐκδηλοῦται ὡς ὠραῖον, ἢτοι ὡς πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη συνάντησις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν ταῖς αἰσθήσεσι, ἀντικειμενικῶς δὲ ὡς αἰσθητικὸν τέλος ἢ σκοπός, ἢτοι ὡς αἰωνία καὶ ἀπείρος ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν ταῖς αἰσθήσεσι, ἢτοι ὡς ἀρμονικόν. Τὸ λογικὸν Δέον ὑποκειμενικῶς μὲν ἐκδηλοῦται ὡς ὀρθόν, ἢτοι ὡς πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη συνάντησις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῷ Νῶ, ἀντικειμενικῶς δὲ ὡς νοητὸν τέλος καὶ σκοπός, ἢτοι ὡς αἰωνία καὶ ἀπείρος ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῇ νοήσει, ἢτοι ὡς ἀληθές. Τὸ ἠθικὸν Δέον ὑποκειμενικῶς ἐκδηλοῦται ὡς ἀρετὴ, ἢτοι ὡς πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη συνάντησις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῇ συναισθήσει ἢ συνειδήσει, ἀντικειμενικῶς δὲ ὡς συναισθητικὸν τέλος καὶ σκοπός, ἢτοι ὡς ἀπείρος καὶ αἰωνία ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῇ συναισθήσει ἢ συνειδήσει, ἢτοι ὡς ἀγαθόν. Τὸ Νομικὸν Δέον, ὑποκειμενικῶς μὲν ἐκδηλοῦται ὡς δικαίωμα, ἢτοι ὡς πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη συνάντησις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῇ βουλήσει, ἀντικειμενικῶς δὲ ὡς βουλευτικὸν τέλος ἢ σκοπός, ἢτοι ὡς ἀπείρος καὶ αἰωνία ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῇ βουλήσει, ἢτοι ὡς δίκαιον.

Τὸ τεχνικόν, μηχανικόν, ἰατρικὸν καὶ οἰκονομικὸν Δέον, ἐκδηλοῦται ὡσαύτως, ὑποκειμενικῶς μὲν ὡς ἐνέργεια ἢ πραγμάτωσις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἀντικειμενικῶς δὲ ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν ταῖς οὐσίαις, ἢτοι ὡς τέλος καὶ σκοπός. Καὶ τὸ οὐσιαστικὸν ἐν γένει Δέον, ἐκδηλοῦται ὑποκειμενικῶς μὲν ὡς πρόσκαιρος καὶ πεπε-

ρασμένη συνάντησις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῇ δράσει, ἀντικειμενικῶς δὲ ὡς αἰωνία καὶ ἄπειρος συνάντησις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῇ δράσει. Οὕτω ὑποκειμενικῶς τὸ τεχνικὸν Δέον ἐκδηλοῦται ὡς ἔργον, τὸ μηχανικὸν ὡς μηχανή, τὸ ἰατρικὸν ὡς φάρμακον, τὸ οἰκονομικὸν ὡς ἐμπόρευμα. Ἀντικειμενικῶς τὸ τεχνικὸν Δέον ἐκδηλοῦται ὡς σκόπιμον, τὸ μηχανικὸν ὡς δυνατόν, τὸ ἰατρικὸν ὡς ὑγιές, τὸ οἰκονομικὸν ὡς χρήσιμον.

Οὕτω ὁ ἄνθρωπος ἀρχόμενος ἐκ τῶν γενομένων ἢ τῶν ὄντων καταλήγει διὰ τῆς νοήσεως καὶ τῆς δράσεως εἰς τὰ γενησόμενα ἢ τὰ Δέοντα. Ὅταν μὲν ἀκολουθῇ τὴν πορείαν τοῦ Δέοντος διὰ τῶν αἰσθημάτων γνωρίζει καὶ πραγματοῖ τὸ αἰσθητικὸν Δέον, ὅταν διὰ τῶν συναίσθημάτων γνωρίζει καὶ πραγματοῖ τὸ ἠθικὸν Δέον, ὅταν διὰ τῶν νοημάτων γνωρίζει καὶ πραγματοῖ τὸ λογικὸν Δέον καὶ ὅταν διὰ τῶν βουλημάτων γνωρίζει καὶ πραγματοῖ τὸ νομικὸν Δέον. Καὶ τὰ τέσσαρα ταῦτα Δέοντα ἔχουσι φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν περιεχόμενον, διακρινόμενα ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει καὶ πραγματώνει ταῦτα. Οὕτω τὸ αἰσθητικὸν Δέον εἶναι ὅ,τι ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἔχει ἀξίαν διὰ τὰς αἰσθήσεις ἢτοι περιέχει ἐν τέλος καὶ σκοπὸν διὰ τὰς αἰσθήσεις, ἢ ἄλλως, ὅ,τι ἀποκαλύπτει εἰς αὐτάς τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, ἱκανοποιοῦν ταύτας. Τὸ ἠθικὸν Δέον εἶναι ὅ,τι ἐν τῇ φύσει καὶ τῇ κοινωνίᾳ ἔχει ἀξίαν διὰ τὴν συναίσθησιν ἢτοι παρέχει ἐν τέλος καὶ ἓνα σκοπὸν εἰς τὴν συναίσθησιν, ἢ ἄλλως, ὅ,τι ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὴν τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, ἱκανοποιοῦν ταύτην. Τὸ λογικὸν Δέον εἶναι ὅ,τι ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἔχει ἀξίαν διὰ τὸν νοῦν ἢ τὸν λογισμὸν ἢτοι παρέχει ἐν τέλος καὶ ἓνα σκοπὸν εἰς τὴν νόησιν, ἢ ἄλλως, ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὴν, τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, ἱκανοποιοῦν ταύτην. Τὸ νομικὸν Δέον εἶναι ὅ,τι ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἔχει ἀξίαν διὰ τὴν βούλησιν, ἢ ἄλλως, ὅ,τι παρέχει ἐν τέλος καὶ ἓνα σκοπὸν εἰς τὴν βούλησιν ἢτοι ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὴν τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, ἱκανοποιοῦν ταύτην. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν γίνεται ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, τοῦ ἰατρικοῦ Δέοντος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τοῦ μηχανικοῦ Δέοντος ἐν τῇ φύσει, τοῦ οἰκονομικοῦ Δέοντος ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τέλος τοῦ τεχνικοῦ Δέοντος ἐν ταῖς σχέσεσι μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ φύσεως.

Πράγματι ὁ πολιτισμὸς ἵνα ἀπαλλαγῇ τῶν ἀντινομῶν καὶ τῶν κρίσεων του, πρέπει νὰ πραγματώσῃ τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ τεχνικὸν Δέον ἐν τε τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ὡς ὅμως ὑπάρχει χωρὶς νὰ ἰσχύῃ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, οὕτω ὑπάρχει καὶ μεταξὺ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία, ἣτις πρέπει νὰ ἀρθῇ ἀποκαθισταμένης τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Ὅντως δὲ αἱ ἐπιστῆμαι αἱ ἀφορῶσαι ὑλικά συμφέροντα, ἢ ἄλλως τὴν οὐσίαν τῶν προσκαίρων καὶ πεπερασμένων Ἐγῶ, δὲν ἐπραγματώσαν τὸ εἰδικὸν αὐτῶν Δέον. Αἱ ἐπιστῆμαι αὗται εἶναι αἱ δεοντολογικαὶ καὶ δὴ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη. Αἱ ὄντολογικαὶ ἐπιστῆμαι εἶναι ἐπιστῆμαι νοήσεως καὶ οὐχὶ δράσεως ὡς αἱ δεοντολογικαί, ἐρευνῶσι δὲ τὸ ὄν ἢ τὸ γενόμενον, ὅπερ, ὡς δῆλον, οὐκ ἦν ἄλλως γενέσθαι, ἐνῶ αἱ δεοντολογικαὶ ἐρευνῶσι τὸ γενησόμενον ἢ τὸ δέον γενέσθαι, ὅπερ περιέχει ἀπείρους καὶ αἰωνίας δυνατότητας πραγματώσεως. Οὕτω ὁ πολιτισμὸς διατρέχει κρίσιν ὅσον ἀφορᾷ τὰς δεοντολογικὰς ἐπιστῆμας καὶ δὴ τὰς ἐξ αὐτῶν ἀφορώσας τὰς ὑλικά συμφέροντα τῶν ἀνθρώπων ἢ ἄλλως τὴν οὐσίαν τῶν ἀνθρωπίνων ὄντων. Πρὸς ἄρσιν ἔθεν τῆς κρίσεως ταύτης τοῦ πολιτισμοῦ ἀπαιτεῖται ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, οὐ μόνον ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ὄντολογικῶν καὶ δεοντολογικῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν καὶ μεταξὺ ἐκατέρων τούτων, δηλαδὴ μεταξὺ τοῦ ὑλικοῦ καὶ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ.

Τὰ ἐπιστήμας ὁμως καὶ τὰς τέχνας γνωρίζουσι καὶ πραγματοποιοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, εἴτε ὡς ἄρχοντες εἴτε ὡς ἀρχόμενοι, καὶ συνεπῶς πρέπει νὰ κέκτηνται ὠρισμένα προσόντα. Ταῦτα εἶναι μόρφωσις καὶ χαρακτήρ, ἔμπνευσις καὶ καθοδήγησις, ὀργάνωσις καὶ παρακολούθησις, διοίκησις καὶ πειθαρχία, προώθησις καὶ ἐκτέλεσις, ἔνωσις δηλαδὴ ὄλων τῶν πνευματικῶν καὶ ὕλικῶν δυνατοτήτων ἃς ἀπαιτεῖ ἡ ἔννοια καὶ τὸ νόημα τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης. Ἐξ ἄλλου οἱ ἄνθρωποι ὡς ἄτομα, ἀνεξαρτήτως τῶν πολιτειακῶν ἢ κοινωνικῶν ἐξουσιῶν, πρέπει νὰ κέκτηνται τάλαντον εἰς τὴν αἴσθησιν, ἀρετὴν εἰς τὴν συναίσθησιν, μεγαλοφυΐαν εἰς τὴν νόησιν καὶ δικαιοσύνην εἰς τὴν βούλησιν. Πᾶσαι αὗται αἱ ιδιότητες οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἐμφανιζομένη ὑπὸ διαφόρους μορφὰς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὡς ἀνοργανώτῳ ἢ ὠργανωμένῳ ὄντι, καὶ ἐπὶ τῆς γενικῆς ταύτης ἀρχῆς, δι' ἧς γίνεται ἡ καθόλου φύσις καὶ κοινωνία, πρέπει νὰ οἰκοδομηθῆται καὶ πᾶσα ἐπιστήμη καὶ τέχνη. Ἐλλειψις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις οἰουδήποτε τῶν ἀνωτέρω προσόντων δὲν δύναται εἰμὴ νὰ ἐπιφέρῃ κρίσεις, καθότι ἡ ἔλλειψις δὲν θὰ συνεπάγῃται πλήρη ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν εἰς τὰς σκέψεις καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων.

§ 41. ΒΟΥΛΗΣΙΣ καὶ ΠΡΑΞΙΣ

Ἡ μὴ πραγμάτωσις τοῦ ἐν γένει Δέοντος δὲν προκύπτει ἐκ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀδυναμίας τοῦ προσκαίρου καὶ πεπερασμένου Ἐγὼ νὰ ἀκολουθήσῃ ἐκάστοτε τὴν ἀληθῆ πορείαν μεταξὺ τῶν ἀπειρῶν καὶ αἰωνίων ὁδῶν τοῦ σχετικοῦ καὶ τοῦ ἀπολύτου Δέοντος. Ἡ μὴ πραγμάτωσις ὁμως αὕτη εἶναι ἀφ' ἐνὸς πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη διότι ἐν τέλει τὸ Δέον κάπου καὶ κάποτε ἀναγκαίως πραγματοποιοῦται, ἀφ' ἑτέρου δὲ φαινομενικὴ καὶ ἀναγκαστικὴ διότι μόνον οὕτω τὸ Δέον πραγματοποιοῦται ἀπείρως καὶ αἰωνίως καθ' ὅλην τὴν κλίμακα τῶν ἀξιῶν του καὶ οὐχὶ ἐφ' ἅπαξ. Ἡ μὴ πραγμάτωσις ὅθεν τοῦ Δέοντος ἔχει ἕνα ὑποκειμενικὸν λόγον τὴν ἀδυναμίαν, προσκαιρότητα καὶ τὸ πεπερασμένον τοῦ ὄντος εὐρισκομένου ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ πρὸ ἀπειρῶν καὶ αἰωνίων δυνατοτήτων καὶ ἕνα ἀντικειμενικὸν λόγον τὴν ἀπειρίαν καὶ αἰωνιότητα τοῦ Δέοντος, ὅπερ ὅτε μὲν πραγματοποιούμενον ὅτε δὲ μὴ, καθίσταται συνεχῶς καὶ διαρκῶς Δέον, δηλαδὴ ἀπειρον καὶ αἰώνιον.

Ὁ ἄνθρωπος ὁμως μὴ πραγμάτωνων τὸ Δέον, δὲν προσβάλλει τὸ Δέον ἀλλ' ἐαυτόν, ἀναγκαίως συντριβόμενος, συμβάλλων οὕτω εἰς διαιώνισιν καὶ ἀπειροποίησιν τῆς πραγματώσεως τοῦ Δέοντος. Τοῦτο ὁμως δὲν εἶναι ἔργον τοῦ ἐκάστοτε ἀνθρώπου, ὅστις πρέπει νὰ πραγματώη τὸ Δέον ἵνα μὴ συντριβῆ ὡς ὄν, ἀλλὰ τοῦ καθόλου ἀνθρωπίνου γένους, ὅπερ διαρκῶς ἀναγεννώμενον ἀναγκαίως συμβάλλει εἰς τὴν συνεχῆ καὶ διαρκῆ πραγμάτωσιν τοῦ σχετικοῦ Δέοντος καὶ εἰς τὴν ἀπειρον καὶ αἰωνίαν πραγμάτωσιν τοῦ ἀπολύτου Δέοντος. Ὁ ἐκάστοτε ὅθεν καὶ ἐκασταχοῦ ἄνθρωπος πρέπει νὰ θέλῃ καὶ νὰ πράττῃ τὸ ἐν γένει Δέον καὶ εἰδικώτερον τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικόν, ἐπιστημονικὸν καὶ τεχνικὸν Δέον, διότι ἡ πραγμάτωσις τοῦ Δέοντος εἶναι ὁ προορισμὸς του, ἡ δὲ μὴ πραγμάτωσις αὐτοῦ εἶναι μία ματαία, ἀλαζονικὴ καὶ πεπλανημένη πρᾶξις τοῦ προσκαίρου καὶ πεπερασμένου ἀτόμου χρησιμεύουσα διὰ τὴν διαιώνισιν καὶ ἀπειροποίησιν τοῦ καθ' ἑαυτὸ ἀπείρου καὶ αἰωνίου Δέοντος, καὶ οὐχὶ ἐλευθέρᾳ πρᾶξις ἔχουσα ἀπαξίαν.

Ἡ μὴ πραγμάτωσις δηλαδὴ τοῦ Δέοντος εἶναι πλάνη τῆς νοήσεως

καὶ οὐχὶ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος συνεχῶς καὶ διαρκῶς πραγματώνῃ τὸ Δέον, πάλιν τοῦτο θὰ καθίσταται ἄπειρον καὶ αἰώνιον λόγῳ τῆς συνεχοῦς καὶ διαρκοῦς ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς συνεχοῦς καὶ διαρκοῦς ἀναγκαίας πραγματώσεως τοῦ Δέοντος. Ὄντως ὁ ἄνθρωπος ἀναγκαιῶς πραγματώνει καὶ πρέπει νὰ πραγματώνῃ τὸ Δέον, διότι ἡ βούλησις αὐτοῦ οὔσα πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον τμήμα τῆς παγκοσμίου κινήσεως, ἀπείρως καὶ αἰωνίως κινεῖται πρὸς τὸ Δέον τοῦ παγκοσμίου νόμου τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, συνεπῶς ἀναγκαιῶς πραγματώνει τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, δηλαδὴ τὸ Δέον, τάχιον ἢ βράδιον. Τοῦτο δέ, διότι ἡ ἀναγκαστικὴ φύσις τοῦ Δέοντος ἀπαιτεῖ μίαν ἀναγκαιῶς λειτουργοῦσαν βούλησιν, μὴ δυναμένην νὰ μεταβάλλῃ ἢ νὰ διαψεύσῃ αὐτό. Ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως ἀντίκειται εἰς τὴν δυναμικὴν ἔννοιαν τοῦ κόσμου ὡς μιάς ἀπείρου καὶ αἰωνίας κινήσεως, συνεχῶς καὶ διαρκῶς ἀποκαθισταμένης εἰς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν καὶ ἐμφανίζεται ὡς μίᾳ πλάνῃ τῆς στατικῆς νοήσεως.

Ὄντως γνωσιολογικῶς ἐξεταζομένη ἡ βούλησις εἶναι μίᾳ ὄψις τῆς καθόλου πνευματικῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπου ἐπομένη τῆς νοήσεως. Οὕτω οὐδεὶς θέλει χωρὶς προηγουμένως νὰ γνωρίζῃ καὶ συγκεκριμένως οὐδεὶς θέλει τι, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τί θέλει. Ἡ αἴσθησις πορευομένη ἐκ τοῦ Μὴ Ἐγὼ πρὸς τὸ Ἐγὼ καὶ ὑφισταμένη ἐν αὐτῷ μίαν ἀνάκλασιν ἦτοι καθισταμένη συναίσθησις καὶ νόησις, ἐκτοξεύεται ἐκ τοῦ Ἐγὼ πρὸς τὸ Μὴ Ἐγὼ ὡς βούλησις, τείνουσα νὰ καταστῇ πάλιν Μὴ Ἐγὼ, δηλαδὴ νὰ γίνῃ πρᾶξις. Οὕτω ἡ βούλησις συνδέει τὸν νοητὸν κόσμον μετὰ τοῦ αἰσθητοῦ. Ὡς ὅμως ἡ νόησις δὲν εἶναι ἀόριστος ἀλλ' ὀρισμένη, ἦτοι διασπᾶται εἰς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, οὕτω καὶ ἡ βούλησις δὲν εἶναι ἀόριστος ἀλλ' ὀρισμένη καὶ διασπᾶται εἰς τὸ ὑποκείμενον Ἐγὼ, δηλαδὴ τὸν χαρακτήρα καὶ εἰς τὸ ἀντικείμενον Μὴ Ἐγὼ, δηλαδὴ τὴν πρᾶξιν τοῦ Ἐγὼ, ἥτις ἅπαξ γιγνομένη, ἀποξενοῦται τοῦ Ἐγὼ, καθισταμένη Μὴ Ἐγὼ. Συνεπῶς ἢ τε νόησις καὶ βούλησις ἐμφανίζονται εἴτε ὡς διάσπασις μιᾶς ἐνότητος ἢ ταυτότητος εἴτε ὡς ἔνωσις μιᾶς πολλότητος ἢ διαφορότητος. Οὕτω ἡ βούλησις εἶναι μίᾳ πνευματικῇ ἐκδήλωσι τῶν διὰ τοῦ Ἐγὼ ἀνακλωμένων ἀπείρων, αἰωνίων καὶ ἰσων δυνάμεων τοῦ Σύμπαντος ἔχουσα ὡς συνάρτησιν τὴν νόησιν. Οὕτω ὡς ἡ νόησις καθιστᾷ τὰ πράγματα νοήματα, οὕτω ἡ βούλησις καθιστᾷ τὰ νοήματα πράγματα καὶ συνεπῶς ὑπάγεται εἰς τὸν νόμον τῆς ἀναγκαιότητος, θεωρούμενον εἴτε ὡς νόμον τῆς αἰτιότητος εἴτε ὡς νόμον τῆς τελεολογίας καὶ χρησιμεύει ὡς μέσον τῆς ὑπὸ τοῦ Ὄντος ἀναγκαίας πραγματώσεως τοῦ Δέοντος.

Τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ὁ πνευματικὸς κόσμος δὲν ὑπάγεται εἰς τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος, ἀλλὰ τῆς ἐλευθερίας, χρήζει βασάνου. Οὕτω, ἐὰν ὡς πνευματικὸς κόσμος νοεῖται τὸ σύνολον τῶν πνευματικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἀνθρώπου, ἦτοι ἡ αἴσθησις, συναίσθησις, νόησις καὶ βούλησις, ἡ ἐλευθερία δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ τοῦλάχιστον εἰς τὰς τρεῖς πρώτας ἐκδηλώσεις, τὴν αἴσθησιν, συναίσθησιν καὶ ἰδίᾳ τὴν νόησιν, ἧς βασικὸς νόμος κατὰ μὲν τὴν στατικὴν νόησιν εἶναι ὁ νόμος τῆς αἰτιότητος, κατὰ δὲ τὴν δυναμικὴν νόησιν, ὁ νόμος τῆς ἀναγκαιότητος καὶ συνεπῶς δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς τὴν βούλησιν ἥτις εἶναι τὸ μέσον τῆς συνδέσεως τῆς νοήσεως πρὸς τὴν δρᾶσιν καὶ συνεπῶς ὡς αἰτίαν τῆς ἔχει τὴν νόησιν, ὡς ἡ νόησις ἔχει ὡς αἰτίαν τὴν αἴσθησιν ἢ συναίσθησιν καὶ αὗται πάλιν ἐτέρους ἐσωτερικοὺς ἢ ἐξωτερικοὺς παράγοντας. Ἐὰν ἐξ ἄλλου ὡς πνευματικὸς κόσμος νοητῆι διάφορός τις κόσμος ἄσχετος πρὸς τὴν καθόλου ἀνθρωπίνην νόησιν, εἰς δὲν τάχα ὑπάγεται ἡ ἀνθρωπίνη βούλησις, τοῦτο θὰ ἦτο αὐθαίρετος ὑπόθεσις ἀποχωρίζουσα τὴν ἀνθρωπίνην βούλησιν ἀπὸ τὰς λοιπὰς πνευματικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου, μεθ'

ὧν προδήλως συνδέεται, τοσοῦτον μᾶλλον ὅσον ἢ βούλησις εἶναι οὕτως εἰπεῖν ἢ ὑλικωτέρα πνευματικὴ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια, ἣτις ἐγγίζει καὶ πορεύεται πρὸς τὴν ὕλην ἀενάως τείνουσα εἰς τὴν πραγμάτων ἢ ὑλοποιήσιν τῶν νοημάτων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ πνευματικὸς κόσμος θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκαλεῖτο μᾶλλον βουλευτὸς καὶ οὐχὶ νοητὸς κόσμος καὶ θὰ ἦτο ἐνδιάμεσός τῆς κόσμος μεταξὺ τοῦ νοητοῦ καὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἔχων ἀρχὴν τὴν νόησιν καὶ τέρμα τὴν δρᾶσιν, συνεπῶς ὑπαγόμενος πάντιν εἰς τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος ἢ κάλλιον τῆς ἀναγκαιότητος.

Ἡ θεωρία ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς νοήσεως νοεῖται ὡς πνευματικὴ αὐτενέργεια τῆς βουλήσεως ὑπαγομένης μόνον εἰς τὸν ἠθικὸν νόμον, αἶρει ἑαυτὴν, διότι οὕτω παριστᾷ τὴν βούλησιν ὡς ἔχουσαν αἰτίαν ἢ σκοπὸν τὸν ἠθικὸν νόμον καὶ συνεπῶς νοεῖ τὴν βούλησιν ὡς ὑπαγομένην εἰς τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ ἠθικοῦ νόμου ἢ ἄλλως ὡς ἀναγκαιῶς ἐφαρμόζουσαν τὸν ἠθικὸν νόμον, δηλαδὴ ὡς ὑπαγομένην εἰς τὸν ἠθικὸν νόμον ὡς αἰτίαν. Ἡ ὑπόθεσις ὅτι ὁ πνευματικὸς κόσμος ἔχει ὡς νόμον τοῦ τὴν ἐλευθερίαν ἢ ὅτι εἶναι ὅλος βούλησις καὶ μόνον βούλησις²¹², ἣτις ἐλευθέρως ὑλοποιεῖται, εἶναι μία μεταφυσικὴ αὐθαιρεσία, ἣτις δὲν ἀπαλλάσσει τὸν πνευματικὸν τοῦτον κόσμον τοῦ νόμου τῆς αἰτιότητος καὶ ἀναγκαιότητος, καθόσον δὲν δύναται ἡ βούλησις νὰ καταλύσῃ τὸ ἐρώτημα, διατὶ εἶναι βούλησις καὶ διατὶ ὑλοποιεῖται. Ἐξ ἄλλου τοιαύτη ὑπόθεσις θὰ κατέλυε αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, ὅστις νοεῖται ὡς ἄυλος νόησις καὶ θὰ ὑπεβίβαζεν αὐτὸν εἰς ὑλοποιουμένην βούλησιν, ὁπότε θὰ ἐθεμελιόυτο ἔτι μᾶλλον ὁ νόμος τῆς αἰτιότητος ἢ τῆς τελεολογίας, δηλαδὴ ὁ καθόλου νόμος τῆς ἀναγκαιότητος, ὅστις διήκει καθ' ἅπασαν τὴν ὕλην, τὴν ἀναγκαστικῶς μορφοποιουμένην. Ἡ βούλησις ὅμως δὲν ἐμφανίζεται ὡς ἄυλος δύναμις ὑλοποιουμένη, ἀλλ' ὡς ἀνθρωπίνη δύναμις, μεταβαλλομένη εἰς πράξιν ἢ ἔργον καὶ συνεπῶς ὡς πηγάζουσα ἐκ τοῦ καθόλου ἀνθρώπου, ὡς πνευματικοῦ ἅμα καὶ ὑλικοῦ ὄντος καὶ συνεπῶς δυναμένη νὰ προσδιορίζεται διὰ τῆς καθόλου πνευματικῆς καὶ ὑλικῆς διαπαιδαγωγήσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ πνευματικὸς κόσμος, εἴτε εἶναι κόσμος νοημάτων, εἴτε εἶναι κόσμος βουλευμάτων, εἴτε ἀμφοτέρω, εἴτε εἶναι συνάμα καὶ κόσμος αἰσθημάτων ἢ συναισθημάτων, εἴτε οὐ, πρέπει νὰ εἶναι κόσμος ἀρμονίας καὶ τάξεως καὶ συνεπῶς κόσμος ἀναγκαιότητος, διότι ὡς τοιοῦτον φαινόμενον ἐμφανίζεται πρὸ ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος, μὴ ἐμφανιζόμενος ὡς τι φάντασμα πρὸ ὀλίγων ἀνθρώπων. Ἄλλοια ἐκδοχὴ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, ὡς κόσμος ἐλευθερίας καὶ θαυμάτων, θὰ ἦτο ἄσκοπος καὶ ἀκατανόητος, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ κόσμος ἐλευθέρως ἐκάστοτε ἀλλοιούμενος καὶ ἄλλως ἄλλοτε ἐμφανιζόμενος. Τοιοῦτος κόσμος δὲν θὰ ἦτο κόσμος ἀλλὰ ἀκοσμία. Ἡ ἐκδοχὴ τοιοῦτου φανταστικοῦ κόσμου, θὰ ἦτο ἐκδοχὴ ἀνευ περιεχομένου, ἀνευ ἐννοίας καὶ ἀνευ σημασίας διὰ τὸν ἀνθρώπον. Ἡ φράσις ὅθεν, ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας ἰσχύει εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον, εἶναι φράσις ἐσφαλμένη καὶ πλήρης ἀντιφάσεων, διότι αἱ ἔννοιαι ἐλευθερίας καὶ νόμος αἴρουσιν ἀλλήλας, ὡς αἱ ἔννοιαι ἐλευθερία καὶ ἰσχύς καὶ ὡς αἱ ἔννοιαι ἐλευθερία καὶ κόσμος, τῆς ἐννοίας πνεύμα παραμενοῦσης τότε ἀνευ ἐννοίας.

Ὅντως, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἐλευθερία δὲν νοεῖται ἡ ὑπαρξίς νόμου, διότι ὁ νόμος σημαίνει ἀναγκαιότητα, ὡς ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἰσχύς δὲν νοεῖται ἐλευθερία, διότι ἰσχύς σημαίνει αἰτιότητα καὶ ἐφ' ὅσον ὑπάρχει κόσμος δὲν νοεῖται ἐλευθερία, διότι ὁ κόσμος σημαίνει σύνολον νόμων ἢ τοῦλάχιστον ρυθμῶν. Οὕτω δὲν νοεῖται ἡ συνύπαρξις τῶν ἐννοιῶν ἐλευθερία, ἰσχύς, νόμος, κόσμος, διότι αἱ τρεῖς τελευταῖαι ἔννοιαι σημαίνουσιν ἀναγκαιότητα, ἣτις δὲν δύναται νὰ συνυπάρξῃ μετὰ τῆς ἐλευθερίας.

212. Πρβλ. Arth. Schopenhauer, Die welt als Wille und Vorstellung.

Ὡστε τοιοῦτος πνευματικὸς κόσμος θὰ ἦτο μία ἄκοσμος ἐλευθερία, ἐν ἐξωκόσμιον θαῦμα, μὴ ἐπιδεχόμενον ἐπιστημονικὴν ἔρευναν οὐδὲ κανὸν νόησιν. Τοιαύτη ἐν τέλει ἐκδοχὴ θὰ ἦτο κατάλυσις τῆς πεφωτισμένης νοήσεως καὶ ἀποδοχὴ τῆς τυφλῆς βουλήσεως, ὡς μιᾶς ἀορίστου δυνάμεως ἣτις ὑλοποιουμένη θὰ καθίστατο ὠρισμένη. Οὕτω ὅμως πάλιν ἡ βούλησις ὡς δύναμις καὶ ὡς ὕλη ἢ ὡς δύναμις ποιοῦσα ὕλην θὰ συνεπήγετο τὸν νόμον στατικῶς μὲν τῆς αἰτιότητος, δυναμικῶς δὲ τῆς ἀναγκαιότητος καὶ θὰ ὑπήγετο εἰς αὐτόν.

Ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀπόψεως τὸ αἶσθημα τῆς φαινομενικῆς ἐλευθερίας, καθ' ἣν νομίζει τις ὅτι ἡδύνατο καὶ ἄλλως νὰ πράξῃ προέρχεται ἐκ τῆς νοήσεως, ἣτις παριστᾷ πάντας τοὺς δυνατοὺς τρόπους τοῦ πράττειν καὶ ὄντως εἶναι δυνατότης πράξεως καὶ οὐχὶ ἐλευθερία βουλήσεως²¹³, δὲν ὑπάρχει δηλαδὴ ἐλευθερία βουλήσεως, ἀλλ' ἰσότης καὶ ἰσορροπία βουλήσεως. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ βούλησις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν κίνησιν ἣτις ἔχει ἀπείρους δυνατότητας κατευθύνσεως, εἰς ἑκάστην ὅμως συγκεκριμένην περίπτωσιν ἀναγκαιῶς λαμβάνει ὠρισμένην κατεύθυνσιν. Ἡ ἀνθρωπίνη ἐξ ἄλλου προσπάθεια διαπλάσεως τοῦ χαρακτῆρος καταδεικνύει ὅτι δύναται ὁ ἄνθρωπος, ἄλλοίως πνευματικῶς καὶ ὕλικῶς διαπλασσόμενος νὰ δρᾷ καὶ ἀναλόγως. Ἄλλως οὐδὲν νόημα θὰ εἶχεν ἡ καθόλου πνευματικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ σωματικὴ ἄσκησις τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰδικώτερον ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ διάπλασις, ἂν, τῆς βουλήσεως οὔσης ἐλευθέρως, ὁ ἄνθρωπος ἄλλως ἄλλοτε καὶ ἐλευθέρως ἔδρα. Ὡσαύτως θὰ ἦτο ἄνευ ἐννοίας ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ ἡ ἐντιμότης, αἵτινες δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ ἐδραιωθῶσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἂν ὁ καθόλου πνευματικὸς καὶ ὕλικὸς χαρακτήρ τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἐνεφανίζετο ὡς ἀποφασιστικὴ αἰτία ἐπὶ τῆς βουλήσεως αὐτῶν. Ὡς ὁ πλήρης γνώσεων ἄνθρωπος διαφόρως νοεῖ ἢ ὁ ἀμαθής, οὕτω καὶ ὁ πλήρης ἤθους ἄνθρωπος διαφόρως πράττει, ἢ ὁ ἀνῆθικος ἢ ἀσθενοῦς βουλήσεως. Ὅθεν ἡ βούλησις ἔχει αἰτίαν τὸν καθόλου ἄνθρωπον ὡς πνευματικὸν καὶ ὕλικόν ὄν, ὡς χαρακτῆρα δηλαδὴ καὶ ὡς ὄργανισμὸν, ὡς αἶσθησιν, συναίσθησιν καὶ νόησιν. Οὕτω ὠρισμένα αἰσθήματα, συναισθήματα καὶ νοήματα συνεπάγονται ὠρισμένα βουλήματα καὶ κατὰ συνέπειαν ἔργα. Ἄλλως ἡ βούλησις ἐμφανίζεται ὡς συνισταμένη ἀνθρωπίνων καὶ ἐξωανθρωπίνων δυνάμεων.

Ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως, ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως δὲν εἶναι ἀναγκαία διὰ τὸν καταλογισμὸν τῆς εὐθύνης καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος, ἀλλὰ τούναντι ἐπιβλαβής, διότι ἂφ' ἑνὸς ἀποδίδει εὐθύνην εἰς ἄνθρωπον μὴ κατεξουσιάζοντα τὴν βούλησίν του, ἣτις κεῖται ἔξω τῶν αἰσθημάτων, συναισθημάτων καὶ νοημάτων αὐτοῦ καὶ οὐδεμίαν συμβουλήν ἢ ποινὴν δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ, ἂφ' ἑτέρου δὲ προϋποθέτει καὶ τὴν δυνατότητα τῆς μὴ ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος. Ὄντως αἱ μὲν συμβουλαὶ καὶ ποιναὶ ἀπευθύνονται εἰς τὴν αἶσθησιν, τὴν συναίσθησιν καὶ τὴν νόησιν, αἵτινες κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἐλευθερίας δὲν δύναται νὰ ἐπηρεάσωσιν ἀποφασιστικῶς τὴν βούλησιν, τὸ δὲ καθῆκον ἀναγκαιῶς καὶ πάντοτε πραγματοποιεῖται, μὴ πραγματοποιούμενον δὲ προσκαίρως, συνεπιφέρει τὴν ἀποδοκιμασίαν καὶ τὴν συντριβὴν τοῦ ἀνθρώπου. Πράγματι ὅμως ὁ ποινικὸς καὶ ἠθικὸς νόμος ἐπενεργοῦσιν ὡς αἰτίαι ἐπὶ τῆς βουλήσεως εἴτε προληπτικῶς εἴτε κατασταλτικῶς καὶ εἶναι ἀπόδειξις οὐχὶ τοῦ αὐτεξουσίου ἀλλὰ τοῦ ὑπεξουσίου, διότι ἄλλως οὐδὲν νόημα καὶ οὐδεμίαν ἐπήρειαν θὰ εἶχον. Ἡ εὐθύνη, ἐνοχὴ καὶ μετάνοια ἀκριβῶς δηλοῦσιν ὅτι

213. Ἡ ἐλευθερία ἐξ ἄλλου τῆς βουλήσεως ἀντίκειται καὶ θεολογικῶς εἰς τὴν παντογνώσιν καὶ παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, διότι δὲν συμβιβάζεται ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως μὲ τὴν ἐκ τῶν προτέρων γνώσιν τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς μεταβολὴν αὐτῶν, παρὰ τὴν δογματικὴν ἀντίληψιν ὅτι ἡ πρόγνωσις βεβαίας μελλούσης πράξεως καὶ ἡ δυνατότης τῆς μεταβολῆς τῆς δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πράξεως. Βλ. καὶ Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματικὴ, σελ. 65.

ἡ νόησις ἀναγνωρίζει τὰ σφάλματα τῆς βουλήσεως καὶ καθορίζει ἄλλως τὴν πορείαν τῆς²¹⁴ συμφώνως πρὸς τὸν Νόμον τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας.

Τ' ἀνωτέρω ἐπιχειρήματα πηγάζουν ἐκ τῆς στατικῆς νοήσεως φιλοσοφικῶς ἐρευνώσης τὴν βούλησιν, κατὰ τὴν δυναμικὴν ὁμως νόησιν ἢ ἀναγκαιότητος τῆς βουλήσεως εἶναι αὐταπόδεικτος, ὡς ἀναγκαία κινήσις τοῦ ὄντος πρὸς τὸ Δέον καὶ τοῦ Δέοντος πρὸς τὸ ὄν, βάσει τοῦ παγκοσμίου νόμου τῆς δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Συνεπῶς ἡ ἀνθρωπίνη βούλησις ἀναγκαιῶς ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ καταλήγει εἰς τὴν πράξιν καὶ τείνει εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ Δέοντος. Ἐξ ἄλλου κατὰ τὴν δυναμικὴν νόησιν ἢ πραγματικότητος νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς ἀναγκαία καὶ συνεπῶς καὶ ἡ βούλησις ὡς τμήμα τῆς πραγματικότητος.

Ἡ βούλησις ἐξ ἄλλου τείνει καὶ αὐτὴ ὡς πᾶσα ἄλλη πνευματικὴ ἐκδήλωσις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας τυχὸν δὲ διαταράσσουσα τὴν Ἰσότητα καὶ Ἰσορροπίαν ἀναγκαιῶς καὶ πραγματικῶς συντρίβεται, εἴτε ἔσωθεν εἴτε ἔξωθεν. Τέλος ἢ ἀνταπόδοσις τῶν πράξεων καὶ ἐν τῷ πνευματικῷ καὶ ἐν τῷ ὕλικῷ κόσμῳ ἀποδεικνύει ἀκριβῶς συμμόρφωσιν πρὸς τὸν Γενικὸν Νόμον τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας καὶ συνεπῶς ὑπαγωγὴν τῆς Βουλῆσεως εἰς τὴν παγκόσμιον ἀναγκαιότητα.

§ 42. ΤΕΧΝΙΚΗ καὶ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ἡ ἐν τῷ Μὴ Ἐγὼ πραγματουμένη ἰσότης καὶ ἰσορροπία νοεῖται ὡς τεχνικὸν Δέον. Αἱ ἀλήθειαι συνδέονται πρὸς τὰς ἀξίας διὰ τῆς νοήσεως καὶ τῆς δράσεως, καὶ ἡ μὲν νόησις ἐγγίζει τὰς ἀληθείας ἢ τὰ γενόμενα, ἡ δὲ δράσις τὰς ἀξίας ἢ τὰ γενησόμενα. Οὕτω ἡ ἐπιστήμη εἶναι μέσον πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ὄντος ἢ τῆς ἀληθείας, ἡ δὲ τέχνη μέσον πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ Δέοντος ἢ τῆς ἀξίας. Ὁ ταυτισμὸς ὁμως τῆς ἀπολύτου ἀληθείας πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἀξίαν, εἶναι ἡ ἔνωσις τοῦ ὄντος πρὸς τὸ Δέον, ἣτις γίγνεται διὰ τοῦ Γίγνεσθαι, ὅπερ εἶναι ὁ σύνδεσμος τοῦ γενομένου πρὸς τὸ γενησόμενον. Τὸ ἀπειρον ὁμως τοῦτο καὶ αἰώνιον γίγνεσθαι, δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ ἢ πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη ἀνθρωπίνη νόησις, οὐδὲ νὰ πραγματώσῃ ἢ πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη ἀνθρωπίνη δράσις. Ὁ ἄνθρωπος ὁμως δύναται αἰωνίως καὶ ἀπείρως νὰ πραγματώσῃ τὸ Δέον ἢ τοὺς γενησόμενον, διότι δὲν δύναται νὰ ἀνατρέψῃ τὸν ροῦν τοῦ Σύμπαντος καὶ νὰ πραγματώσῃ τὸ ἤδη πραγματωθέν, τὸ γενόμενον. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται μὲν νὰ γνωρίσῃ ἐφ' ἅπαξ τὸ ἀπόλυτον, τὸ ἀπειρον καὶ αἰώνιον ὄν, δύναται ὁμως καὶ πρέπει νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ πραγματώσῃ συνεχῶς καὶ διαρκῶς ἢ ἄλλως ἀπείρως καὶ αἰωνίως καὶ σχετικῶς τὸ ἀπειρον καὶ αἰώνιον Δέον.

Ἡ ἐπιστήμη ὅθεν δὲν ἀνευρίσκει ἐφ' ἅπαξ, ἢ τοι προσκαίρως καὶ πεπερασμένως, ἀλλ' ἀπείρως καὶ αἰωνίως τὰς ἀληθείας, ὡς ἡ τέχνη τὰς ἀξίας. Διὰ τοῦτο ἡ πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη ἐπιστήμη εἶναι τὸ σχετικὸν Δέον ὅπερ βαδίζει πρὸς τὸ ἀπόλυτον Δέον, ἐνῶ ἡ ἀπειρος καὶ αἰωνία ἐπιστήμη, ἣτις δὲν ἐγνώσθη εἰσέτι ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἐν ἀπόλυτον Δέον, ὅπερ αἰωνίως καὶ ἀπείρως πραγματοποιεῖται εἰς ἀπόλυτον ὄν. Ἀντιθέτως ἢ πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη τέχνη εἶναι ἐν σχετικὸν Δέον,

214. Βλ. καὶ Χρ. Ἀνδρούτσου, Σύστημα Ἠθικῆς, Ἀθῆναι 1925, σελ. 139 κ. ἑ., K. Joel, Der freie Wille, Aug. Messer, Ethik, 1918, Π. Γ. Φαρμακοπούλου, Θεωρία Νομικῆς Ἑρμηνευτικῆς, Ἀθῆναι 1935, σελ. 53 κ. ἑ. τοῦ αὐτοῦ, Τυχολογία, Ἀθῆναι, 1931.

ὅπερ πραγματοποιῆται εἰς σχετικὸν ὄν, ἐνῶ ἡ ἄπειρος καὶ αἰωνία τέχνη, ἣτις δὲν ἐπραγματώθη εἰσέτι ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐν ἀπόλυτον ὄν, ὅπερ αἰωνίως καὶ ἀπείρως γίνεταί ἀπόλυτον Δέον. Ὁ ἄνθρωπος ὡς πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον Ἐγὼ δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ τὸ ἀπόλυτον ὄν, ἀλλὰ νὰ βαδίσῃ διὰ τοῦ σχετικοῦ πρὸς τὸ ἀπόλυτον Δέον. Διὰ τῆς ἐπιστήμης ὅθεν καὶ τῆς τέχνης πρέπει συνεχῶς καὶ διαρκῶς νὰ γνωρίζῃ τὸ σχετικὸν ὄν καὶ νὰ πραγματώνῃ τὸ σχετικὸν Δέον, ἵνα οὕτω ἀπείρως καὶ αἰωνίως πραγματώνῃ τὸ ἀπόλυτον Δέον, ἢ ἄλλως ἵνα πραγματοποιῆ τὸ ἀπόλυτον Δέον. Πρὸς τοῦτο πρέπει διὰ τῆς ἐπιστήμης νὰ καθιστᾷ τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον ὄν, ἐν ἄπειρον καὶ αἰώνιον Δέον καὶ διὰ τῆς τέχνης νὰ καθιστᾷ τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον Δέον ἐν ἄπειρον καὶ αἰώνιον ὄν, δηλαδὴ ἐν ὄν αἰωνίως καὶ ἀπείρως πραγματοποιούμενον. Οὕτω ἡ ἀνθρωπίνη ἐπιστήμη εἶναι πνευματικὸν Δέον, ἐνῶ ἡ ἀνθρωπίνη τέχνη εἶναι ἐν ὕλικόν Δέον.

Ἡ ἐπιστήμη περιέχει ἀρχὰς καὶ μέσα ἢτοι ἐνότητες καὶ μέθοδον, ἐνῶ ἡ τέχνη περιέχει τέλη καὶ σκοπούς, ἢτοι ποικιλίας καὶ προσωπικότητος. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον ὄν, δὲν δύναται νὰ μεταβληθῇ εἰς ἄπειρον καὶ αἰώνιον ὄν, δηλαδὴ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀπόλυτον ἀξίαν, ἀν ὅμως δὲν γνωρίζῃ τὸ ἀπόλυτον ὄν, δύναται καὶ πρέπει νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ πραγματώνῃ τὸ σχετικὸν ὄν καὶ Δέον ἕως ὅτου πραγματοποιῆ τὸ ἀπόλυτον Δέον. Διὰ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ Δέοντος ἀπαιτεῖται ἐπιστημονικὴ νόσις καὶ τεχνικὴ δρᾶσις, καθοριζομένη ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν καθ' ἕκαστον ἐπιστημῶν καὶ τῆς προσηκούσης εἰς ἐκάστην ἐπιστήμην τεχνικῆς. Ἡ μὲν ἐπιστήμη καθορίζει τοὺς νοητικούς κανόνας, ἡ δὲ τεχνικὴ τοὺς ὕλικούς τρόπους ἐκτελέσεως τῶν ἔργων. Οὕτω τεχνικὴ εἶναι ἡ δεοντολογικὴ ἐπιστήμη, ἡ ἀφορῶσα τὸ Μὴ Ἐγὼ ἐν γένει, ἀντίστοιχος δὲ αὐτῆς τέχνη εἶναι ἡ ἐπαγγελματικὴ γενικῶς ἢτις σκοπεῖ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ τεχνικοῦ Δέοντος. Ὅθεν ὡς ἐπαγγελματικὴ νοεῖται πᾶσα γεωργικὴ, βιομηχανικὴ, ἐμπορικὴ, μεταφορικὴ, βιοτεχνικὴ καὶ εἰ τις ἄλλη τέχνη βασιζομένη γενικῶς ἐπὶ τῆς τεχνικῆς. Ὅστε ἡ τεχνικὴ εἶναι τὸ σύνολον τῶν τεχνῶν, αἵτινες ἀπορρέουσιν ἐξ ἐκάστης ἐπιστήμης καὶ σκοπεῖ τὴν παραγωγὴν πνευματικῶν ἢ ὕλικῶν ἔργων δεοντολογικῶς.

Ἡ τεχνικὴ ὅμως εἶναι σαφῶς διακεκριμένη τῆς τέχνης, ἣτις εἶναι ἡ εἰδικὴ τεχνικὴ τῆς αἰσθητικῆς ἐπιστήμης καὶ σκοπεῖ νὰ πραγματώνῃ πνευματικὰ ἢ ὕλικὰ Δέοντα κατὰ τοὺς ὄντολογικούς κανόνας. Οὕτω ἡ μὲν τεχνικὴ ἐμφανίζει τὰ παραγόμενα ὄντα ὡς Δέοντα, ἡ δὲ τέχνη ἐμφανίζει τὰ παραγματούμενα Δέοντα ὡς ὄντα. Ἡ τεχνικὴ δηλαδὴ παράγουσα ἐν πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον ὄν, παράγει τοῦτο ὅπως πρέπει, ὅπως καθορίζεται ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ἐν γένει, ἢτοι δεοντολογικῶς, ἐνῶ ἡ τέχνη δίδει ὄντοτητα εἰς ἐν Δέον, εἴτε ἀπόλυτον εἴτε σχετικόν, ἢτοι ἐμφανίζει τὸ Δέον ὅπως εἶναι ἢ γίνεταί, ἢτοι ὄντολογικῶς. Ἐξ οὗ ὁ μὲν τεχνίτης διδάσκεται ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, ἐνῶ ὁ καλλιτέχνης ἄγεται ὑπὸ θείας τινος μανίας, ἢτοι ἀντλεῖ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἢ ἐξωτερικοῦ γίνεσθαι, δηλαδὴ ἐκ τοῦ ταλάντου του. Ἡ θεία ταύτη μανία τοῦ καλλιτέχνου οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἡ ἀσυγκράτητος τάσις τοῦ Δέοντος νὰ γίνῃ ὄν. Ὅσον ὅθεν τὸ διὰ τινος τέχνης πραγματοποιούμενον σχετικὸν Δέον πλησιάζει πρὸς τὸ ἄπειρον καὶ αἰώνιον Δέον, τόσον ἀξιολογώτερον εἶναι τὸ καλλιτέχνημα ἢ τὸ ἀριστοῦργημα.

Ἀντιθέτως ὁ τεχνίτης, παράγων τὰ πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα ὄντα δεοντολογικῶς, ἢ ἄλλως προσδίδων τὴν μορφήν τοῦ Δέοντος εἰς τὰ πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα ὄντα, ἄγεται ἀπλῶς ὑπὸ τῆς ψυχρᾶς

ἐπιστήμης, μιμείται δηλαδή τὰ γενόμενα καὶ οὕτως εἰπεῖν ἀποκαλύπτει τὴν ἀλήθειαν, ἐνῶ ὁ καλλιτέχνης ἐφευρίσκει τὰ γενησόμενα καὶ οὕτως εἰπεῖν δημιουργεῖ ἀξίας προφητικῶς, προτρέχων τῆς ἐποχῆς του. Ἐξ οὗ ἡ κοινοτυπία τῆς τεχνικῆς καὶ ἡ πρωτοτυπία τῆς τέχνης, ἐξ οὗ ἡ ἰκανότης ἢ μόρφωσις τοῦ τεχνικοῦ, ἢ ἔμπνευσις ἢ προσωπικότης τοῦ καλλιτέχνου.

Ὁ μὲν τεχνικός ἀποδίδει μορφήν εἰς τὸ γενόμενον ἢ ἄλλως ἐμφανίζει τὸ ὄν ὅπως πρέπει ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ νὰ εἶναι ἢ νὰ γίνηται, συμφώνως πρὸς τὴν σύγχρονον αὐτοῦ ἐπιστήμην, ἐνῶ ὁ καλλιτέχνης ἀποδίδει οὐσίαν εἰς τὸ γενησόμενον ἢ ἄλλως ἐμφανίζει τὸ Δέον εἰς ἀπόλυτον ἢ σχετικὴν μορφήν, προτοῦ εἰσέτι γνωσθῆ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, προτρέχων τῆς συγχρόνου αὐτοῦ τεχνικῆς. Οὕτω ὁ μὲν τεχνικός ἀνήκει εἰς τὸ παρελθόν, ὁ δὲ καλλιτέχνης εἰς τὸ μέλλον, συνδέονται δὲ ἐν τῷ παρόντι μόνον διὰ τῶν ἀξιῶν ἅς πραγματοποιοῦσιν ἐκάστοτε. Οὕτω ἡ τεχνικὴ σκοπεῖ τὸ σκόπιμον εἴτε συνδυάζεται τοῦτο μετ' ἄλλων δεόντων εἴτε οὐ.

§ 43. ΜΗΧΑΝΙΚΗ καὶ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Ἡ ἐν ταῖς κινήσεσι ἢ ἄλλως μεταξὺ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ πραγματοποιήνη ἰσότης καὶ ἰσορροπία νοεῖται ὡς μηχανικὸν Δέον. Αἱ ἄπειροι, αἰώνια καὶ ἴσα κινήσεις καὶ δυνάμεις, δημιουργοῦσαι τὰ Ἐγὼ καὶ μεταβάλλουσαι ταῦτα εἰς ἕτερα Ἐγὼ ἢ ἄλλως συγκρίνουσαι, συνδέουσαι καὶ χωρίζουσαι τὰ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ, ἐμφανίζονται ὡς κινούμεναι οὐσίαι, λαμβάνουσαι πᾶσαν δυνατὴν μορφήν, μέχρις οὗ καταλήξουσιν εἰς τὴν δέουσαν μορφήν. Τὸ ἀνθρώπινον Ἐγὼ δὲν δύναται οὔτε πρέπει νὰ παραγνωρίζη καὶ νὰ μὴ πραγματώη τὰς κινήσεις ταύτας, αἵτινες δημιουργοῦσιν αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Ἐγὼ. Τὰς δεούσας ταύτας κινήσεις γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἐν γένει μηχανικῆς ἢ μηχανολογίας ὡς δεοντολογικῆς ἐπιστήμης καὶ πραγματώνει ταύτας διὰ τῆς βιομηχανίας ὡς ἀντιστοίχου τέχνης, ἐφαρμοζούσης τὰ διδάγματα τῆς μηχανικῆς εἰς τὸν βίον.

Ὡς πᾶσα ἐπιστήμη καὶ ἡ μηχανικὴ ἐμφανίζει τὴν ἀλήθειαν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας τῶν κινήσεων καὶ δυνάμεων τοῦ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ καὶ πρέπει νὰ πραγματώη τὴν ἰσότητα ταύτην καὶ ἰσορροπίαν διὰ τῆς βιομηχανίας. Διὰ τῆς Μηχανικῆς καὶ τῆς βιομηχανίας ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἐπαληθεύη ἑαυτὸν ὡς κινούμενον καὶ δυνατόν ὄν, τείνον εἰς τὴν ἄπειρον καὶ αἰώνιον ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας μεταξὺ τοῦ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ εἰς ὅλους τοὺς τομείς τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας. Ἡ μὲν μηχανικὴ ἐμφανίζεται ὡς δυναμικὴ ἔκφρασις τῆς ἀνοργάνου φύσεως, ἡ δὲ βιομηχανία ὡς δυναμικὴ ἔκφρασις τῆς ἀνοργάνου καὶ ἐνοργάνου φύσεως, ἥτις ἀποδίδει τὸ Δέον εἰς τὴν κίνησιν τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας.

Ἡ μηχανικὴ ἐρευνῶσα τὸ κινούμενον Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ ἐμφανίζεται ὡς ἐπιστήμη τῆς κινήσεως ἐν γένει, δεδομένου ὅτι οὐσία τοῦ Σύμπαντος εἶναι ἡ κίνησις καὶ ὁ ἄνθρωπος κινούμενον ὄν. Ἡ μηχανικὴ ὡς σχέσις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὴν κίνησιν πραγματοποιεῖται διὰ τῶν μηχανῶν αἵτινες διευκολύνουν ἢ αὐξάνουν τὴν κίνησιν καὶ δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ συνεπῶς σκοπεῖ τὸ κινητὸν ἢ δυνατόν. Αἱ μηχανικαὶ ὁμῶς κινήσεις καὶ δυνάμεις πρέπει νὰ ἀσχολῶνται εἰς τὴν δημιουργίαν ἀγαθῶν χρησίων διὰ τὴν ζωὴν ἐν ἰσότητι καὶ ἰσορροπία καὶ οὐχὶ εἰς τὴν δημιουργίαν κακῶν βλαβερῶν διὰ τὴν ζωὴν σκοπούντων τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισορρο-

πίαν, ἢ στατικὴν ἐξίσωσιν καὶ ἐξισορρόπησιν, εἴτε ἐσωτερικῶς ὡς ἐκμεταλλευτικὴ ἐκθιομηχανίσις, εἴτε ἐξωτερικῶς ὡς βιομηχανικὸς συναγωνισμὸς ἢ τάσις πρὸς καταστροφὴν τῶν ξένων βιομηχανιῶν.

Δεδομένου ἄλλωστε ὅτι ἡ μὲν μηχανικὴ ἀφορᾷ τὰς κινήσεις τῶν οὐσιῶν, ἡ δὲ βιομηχανία ὡς τέχνη τῆς μηχανικῆς ἀφορᾷ τὰς κινουμένας οὐσίας, ἔπεται ὅτι ἡ μὲν μηχανικὴ πρέπει νὰ διευκολύνη τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ συναλλαγὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν ἐν γένει κίνησιν μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς φύσεως, ἡ δὲ βιομηχανία πρέπει νὰ σκοπεῖ εἰς τὴν χρήσιμον ἢ εὐάρεστον μετατροπὴν τῶν οὐσιῶν ἢ πρώτων ὕλων εἰς ἀγαθὰ. Ἡ ἐν γένει ὁμοῦς κίνησις αὕτη ἢ μετατροπὴ πρέπει νὰ γίνεται ἐν ἰσότητι καὶ ἰσορροπία διὰ τε τὴν φύσιν καὶ τὸν ἄνθρωπον. Πρὸς τοῦτο πρέπει ὁ ἄνθρωπος εἴτε ὡς ἄτομον εἴτε ὡς σύνολον εἴτε ὡς κοινωνία εἴτε ὡς κράτος νὰ ἀσκήῃ τὴν κατάλληλον ἐκάστοτε βιομηχανικὴν ἐν γένει καὶ εἰδικώτερον γεωργικὴν, ἐμπορικὴν, ἐπαγγελματικὴν καὶ οἰκονομικὴν πολιτικὴν²¹⁵.

§ 44. ΙΑΤΡΙΚΗ καὶ ΥΓΙΕΙΝΗ

Ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἔγὼ πρᾶγμα τοῦ μὲν ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας νοεῖται ὡς ἰατρικὸν Δέον. Τὸ ἀνθρώπινον ἔγὼ ἐμφανίζεται οὐ μόνον ὡς κινούμενον, ἀλλὰ καὶ ὡς μέσον ὑπάρξεως τοῦ Μὴ ἔγὼ ἢ ἄλλως ὡς μέσον ἐπαληθεύσεως τοῦ ὄντος καὶ πραγματώσεως τοῦ Δέοντος. Ἐφόσον ὅθεν διὰ τῆς μηχανικῆς πραγματώνει ὁ ἄνθρωπος τὸ κινητικὸν Δέον, πρέπει συγχρόνως ὡς κινούμενον ὄν νὰ ὑπάρχη καὶ ὡς μέσον νὰ διατηρῆται ἐν τῇ ζωῇ καὶ νὰ διαιωνίζῃ τὴν ζωὴν του. Τὸ πρόσκαιρον δηλαδὴ καὶ πεπερασμένον ἔγὼ πρέπει νὰ ὑπάρχη ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ ἵνα ἐπαληθεύῃ ἑαυτὸ ὡς πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον καὶ χρησιμεύῃ διὰ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἐν γένει φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ Δέοντος καθιστάμενον οὕτω ὅν ἐν λόγῳ. Ἴνα ὅθεν ὑπάρχη καὶ διατηρῆται ἐν τῇ ζωῇ καὶ πληροῖ τὸν προορισμὸν του ὡς μέσον πραγματώσεως τοῦ Δέοντος ἢ ὡς ὄν κινούμενον πρὸς τὸ Δέον, πρέπει νὰ διατηρῆ τὴν υἰεῖαν του καὶ νὰ σώζηται ἀπὸ τὰς νόσους, ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον, ἵνα ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερον καὶ περισσότερον ἐν τῇ προσκαιρῷ καὶ πεπερασμένῃ ζωῇ του πραγματώσῃ τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν Δέον. Ὁ ἄνθρωπος ἐπιτυχᾶνει τοῦτο διὰ τῆς ἰατρικῆς, ἣτις ὡς δεοντολογικὴ ἐπιστήμη ἐρευνᾷ τοὺς νόμους προφυλάξεως καὶ διατηρήσεως τῆς υἰείας του καὶ τῆς θεραπείας του ἀπὸ τὰς νόσους, ὡς τέχνη δὲ πραγματώνει τὴν υἰεῖαν καὶ τὴν θεραπείαν διὰ τῶν καταλλήλων μέσων.

Τὸ ἰατρικὸν ὅθεν Δέον εἶναι τμῆμα τοῦ καθόλου Δέοντος, σκοπεῖ δὲ οὐ μόνον τὴν ἀποκατάστασιν τῆς υἰείας κατασταλτικῶς, ὡς θεραπευτικὴ ἢ ἰατρικὴ, ἀλλὰ καὶ τὴν πρόληψιν τῶν νόσων, ὡς υἰεινὴ. Ἡ υἰεινὴ ἐκδηλουμένη ὡς ἀτομικὴ ἢ δημοσία ἢ κοινωνικὴ ἢ ἐπιστημονικὴ ἢ πρακτικὴ ἀφορᾷ εἴτε τὸ πνεῦμα, ὡς διασκέδασις ἢ εὐάρεστος πνευματικὴ ἀπασχόλησις, εἴτε τὸ σῶμα ὡς γυμναστικὴ ἢ φυσικοθεραπεία ἢ διαίτα καθόλου. Ἡ διασκέδασις ἢ γυμναστικὴ ἀφορᾷ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἰατρικοῦ Δέοντος ἐν τῷ ἔγῳ διὰ τοῦ ἔγῳ, ἡ δὲ πνευ-

215. Πρβλ. σχετικῶς Laurent de Hesné, *Economie Industrielle et Sociale* 1922, Joseph Grunzel, *System der Industrie Politik*, 1921, Van der Borgh, *Handel und Handels Politik*, 1921.

ματική ἀπασχόλησις ἢ φυσικοθεραπεία ἢ δίαιτα ἀφορᾷ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἱατρικοῦ Δέοντος ἐν τῷ Ἐγῶ διὰ τοῦ Μὴ Ἐγῶ.

Τὸ ἱατρικὸν Δέον, ὡς πᾶν Δέον, πρέπει νὰ πραγμάτων τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι καὶ πνεύματι ἤτοι ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ Ἐγῶ καθόλου καὶ μεταξύ τοῦ ἀνθρωπίνου Ἐγῶ καὶ Μὴ Ἐγῶ ἐν γένει. Πρὸς τοῦτο ὅθεν χρειάζεται μέτρον εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς²¹⁶.

Ἡ ὑγιεινὴ ὡς τέχνη τῆς ἱατρικῆς καὶ σκοποῦσα τὴν πραγμάτωσιν τῆς ὑγείας πάντων τῶν ἀνθρώπων ἐμφανίζεται καὶ ὡς σχολικὴ, στρατιωτικὴ, ναυτικὴ, ἀεροπορικὴ, ἀγροτικὴ, βιομηχανικὴ, ἐπαγγελματικὴ, ὑγιεινὴ καὶ εἴ τι ἄλλο καὶ πρέπει δι' ἀπάσας τὰς κατηγορίας τῶν ἀνθρώπων νὰ ἐφαρμόζεται ἐν ἰσότητι καὶ ἰσορροπία. Τὸ ἱατρικὸν ὅθεν Δέον εἶναι τὸ ὑγιές. Τὸ ὑγιές ὁμως ἀφορᾷ οὐ μόνον συγκεκριμένον τι ἀνθρώπινον Ἐγῶ, ἀλλὰ πᾶν Ἐγῶ ἐν τῇ συνεχείᾳ καὶ διαρκείᾳ αὐτοῦ, ἤτοι τὸν ἀνθρώπον ὡς ἄτομον καὶ ὡς εἶδος, ὅστις ἵνα εἶναι ἄτομον πρέπει νὰ συντηρῆται καὶ ἵνα εἶναι εἶδος πρέπει νὰ γεννᾷ ἢ νὰ ἀναγεννᾶται. Τὸ ἱατρικὸν ὅθεν Δέον πραγματοποιῆται οὐ μόνον ὡς αὐτοσυντήρησις, δηλαδὴ ὡς ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῷ καθόλου σώματι τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ ὡς συντήρησις τοῦ εἴδους, δηλαδὴ ὡς ἀποκατάστασις καὶ ἐμφάνισις τῆς σωματικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας εἰς τὸ εἶδος.

Ἡ ἀποκατάστασις ὁμως αὕτη καὶ ἐμφάνισις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας εἰς τὰ ἀνθρώπινα σώματα καὶ πνεύματα προϋποθέτει ταυτότητα σωματικοῦ ἀφ' ἑνὸς ρυθμοῦ μεταξύ ἄρρενος καὶ θήλεος, ἥτις διαπιστωμένη ἐμφανίζεται ὡς ἐπιθυμία καὶ ταυτότητα πνευματικοῦ ἀφ' ἑτέρου ρυθμοῦ, ἥτις διαπιστωμένη ὀλοκληροῦται εἰς ἔρωτα.

Τὸ ἱατρικὸν ὅθεν Δέον ἐκδηλοῦται ἐσωτερικῶς μὲν ἢ παθητικῶς ὡς ὑγεία, ἐξωτερικῶς δὲ ἢ ἐνεργητικῶς ὡς ἔρωτα καὶ οὕτω μόνον καθίσταται πλήρες διὰ τὸν ἀνθρώπον. Ἴνα ὁμως τὸ ἱατρικὸν Δέον ἀπολύτως πραγματοποιῆται, πρέπει νὰ ἀποκαθίσταται ἢ ἰσότης καὶ ἰσορροπία οὐ μόνον ἐν τῷ σώματι καὶ πνεύματι τοῦ ἄρρενος, ἀλλ' ἀντιστοίχως καὶ ἐν τῷ σώματι καὶ πνεύματι τοῦ θήλεος, μόνον δὲ διὰ τῶν ἀντιστοιχῶν καὶ ὁμοίων τούτων ἰσοτήτων καὶ ἰσορροπιῶν, ἐπιτυγχάνεται ἢ αὐτοσυντήρησις καὶ ἢ συντήρησις τοῦ εἴδους καὶ συνεπῶς ὁ φυσικὸς ταυτισμὸς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἀληθῆ ροῦν τοῦ Σύμπαντος.

§ 45. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ καὶ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ἡ ἐν τῷ κοινωνικῷ ἢ Κρατικῷ βίῳ πραγματοποιημένη ἰσότης καὶ ἰσορροπία νοεῖται ὡς οἰκονομικὸν Δέον. Οἱ οἰκονομικοὶ νόμοι, εἴτε ἀφορῶσι τὸ σύνολον εἴτε τὰ ἄτομα ἢ ἄλλως εἴτε ἀφορῶσι τὴν κοινωνικὴν εἴτε τὴν ἰδιωτικὴν, εἴτε τὴν Κρατικὴν οἰκονομίαν, τείνουσιν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ὡς πάντες οἱ νόμοι τοῦ Σύμπαντος. Οὕτω οἱ νόμοι τῶν ἰσοζυγίων τῶν λογαριασμῶν ἢ τῶν πληρωμῶν συναλλαγμάτων ἢ ἄλλως τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου, τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ Κράτους, τῆς ἀξίας, τῶν τιμῶν, τοῦ συναλλάγμα-

²¹⁶ Πρβλ. καὶ τὸ τοῦ Ἱπποκράτους, «Σιτία, ποτά, ὕπνος, ἀφροδίσια, πάντα μέτρια». Ἐπίσης dr. Alexis Carrel, L'Homme et l'Inconnu. Ἡ διατάραξις καὶ ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας γίνεται πάντοτε ἐν τῷ σώματι. Οὕτω εἰς τὰς τοξίνους δημιουργοῦνται ἀντιτοξίναι, εἰς τὴν ἀτροφίαν ἑνὸς ὄργάνου ὑπερτροφία ἑτέρου, κ.ο.κ.

τος, τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως, τῆς ἐγγείου προσόδου, τῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων, τοῦ πληθυσμοῦ κ.ο.κ. τείνουσιν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας καθ' οἷανδήποτε μέθοδον ἐρευνώμενοι²¹⁷. Ἡ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ καὶ Πολιτεία πραγμάτων τῶν οὐσιῶν αἵτινες ἀπαρτίζουν τὴν μορφήν τοῦ ἀνθρώπου ἐμφανίζεται ὡς πραγμάτων τοῦ οἰκονομικοῦ Δέοντος. Τὸ οἰκονομικὸν Δέον ἀφ' ἑνὸς συμβάλλει εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ ἀτόμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ συμβάλλει εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ συνόλου ἢ τοῦ εἴδους, ὅπερ εἶναι ἡ αἰωνία καὶ ἄπειρος ἔκφρασις τοῦ ἀνθρωπίνου Ἐγῶ.

Τὸ οἰκονομικὸν ὄθεν Δέον ἐμφανίζεται ὡς συνάμα ἐγωϊστικὸν καὶ ἀλτροῦστικὸν ἢ ἄλλως ὡς ἐγωϊστικὸν ἄνευ ἐγωϊσμοῦ. Παρὰ ταῦτα ἐκδηλοῦται ὑπὸ τῶν πλανωμένων ἀνθρώπων ὡς ὑπέρτατος ὕλικός ἐγωϊσμός, τείνων νὰ καταστήσῃ ἄπειρον καὶ αἰώνιον τὸν πεπερασμένον καὶ

217. Οὕτω τὰ χρέη δημοσίου τινὸς ἢ ἰδιωτικοῦ προσώπου τείνουσιν εἰς τὴν ἐξίσωσιν αὐτῶν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ αὐτοῦ προσώπου, μὴ δυναμένης νὰ διαιωνισθῇ τῆς τυχόν ὑφισταμένης ἀνισότητος, καθόσον ἄλλως θὰ δημιουργηθῇ κρίσις, καταλήγουσα εἰς τὴν χρεωκοπίαν ἢ τὸν δανεισμὸν αὐτοῦ ἐπὶ νέων βάσεων πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει διὰ τὸ ἐμπορικὸν καὶ οἰκονομικὸν ἰσοζύγιον ἄτινα ἀμοιβαίως ἐξισοῦνται, ἀφ' ἑνὸς διὰ τῶν εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν τῶν ἀγαθῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς συμπληρώσεως τῶν τυχόν ἐλλειμμάτων τῆς ἐξαγωγῆς διὰ τῆς προσθήκης εἰσπράξεων προερχομένων ἐκ μεταφορῶν διενεργουμένων ὑπὸ ἐθνικῶν μεταφορικῶν μέσων ἢ ἐκ τόκων κεφαλαίων τοποθετημένων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἢ ἐκ δαπανῶν τῶν ξένων ἐν τῷ ἐθνικῷ ἐδάφει ἢ ἐκ χρηματικῶν ἀποστολῶν τῶν μεταναστῶν ἢ ἐκ προμηθειῶν τῶν Τραπεζῶν λόγῳ ἐπιχειρήσεων εἰς τὴν ἀλλοδαπήν ἢ ἐκ τῆς πωλήσεως ναυπηγημάτων κ.ο.κ. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει εἰς τὸν δημόσιον προϋπολογισμόν ὅστις δὲν δύναται νὰ ἔχη διαρκῆ ἑλλείμματα ἢ πλεονάσματα, τῶν μὲν ἐλλειμμάτων καλυπτομένων διὰ τῆς ἀξέσεως τῆς φορολογίας ἢ διὰ δανείων ἢ ἄλλως πῶς, τῶν δὲ πλεονασμάτων διατιθεμένων διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς φορολογίας, ἢ διὰ τῆς βελτιώσεως τοῦ γενικοῦ βιωτικοῦ ἐπιπέδου ἢ διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν εἰς ἐκτάκτους δαπάνας. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὴν ἀξίαν, ἥτις ἐξισοῦται μὲ τὸν διατιθέμενον κοινωνικὸν ἐργάσιμον χρόνον ἢ μὲ τὴν ὀριακὴν ἢ τελικὴν χρησιμότητα τοῦ ἀγαθοῦ σὺν τῷ διατιθεμένῳ κοινωνικῷ ἐργασίμῳ χρόνῳ.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὰς τιμὰς αἵτινες τείνουσιν εἰς τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν μεταξύ τοῦ συνόλου τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, καθοριζομένης ὑπὸ τῆς συναρτήσεως μεταξύ τῆς ποσότητος καὶ ταχύτητος τοῦ χρήματος, καὶ τοῦ συνόλου τῆς ποσότητος τῶν ἀγαθῶν τῶν εὐρισκομένων ἐν τινὶ ἀγορᾷ. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὸ συνάλλαγμα ὅπερ τείνει εἰς τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν μεταξύ τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως νομίσματος καὶ τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἑτέρου νομίσματος, δηλαδὴ τὸ συνάλλαγμα καθορίζεται ἐκ τῆς ἰσότητος τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν διαφόρων νομισμάτων χρυσῶν ἢ χαρτίνων, ἥτις πάλιν ἀγοραστικὴ δυνάμις τείνει εἰς τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν μεταξύ τοῦ ποσοῦ ἢ τοῦ ποιοῦ τοῦ κυκλοφοροῦντος νομίσματος χρυσοῦ ἢ χαρτίνου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ εἰσοδήματος καὶ τούτων πάλιν ἀναλόγως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας αὐτῶν πρὸς τὰ κυκλοφοροῦντα ἀγαθὰ. Ἡ ἐκάστοτε πάλιν ἰσότης ἢ ἰσορροπία μεταξύ τοῦ κυκλοφοροῦντος νομίσματος καὶ τῶν ἀγαθῶν, δηλαδὴ τὸ γενικὸν ἐπίπεδον τῶν τιμῶν, καθορίζεται ὑπὸ τοῦ προεξοφλητικοῦ τόκου, τῆς συναλλαγματικῆς πολιτικῆς τοῦ κράτους καὶ τοῦ σκοπίμου ἢ ἀσκοπίου ἀσκουμένου τυχόν πληθωρισμοῦ ἢ ἀντιπληθωρισμοῦ. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὴν προσφορὰν ἥτις τείνει πάντοτε νὰ ἐξισωθῇ πρὸς τὴν ζήτησιν εἴτε διὰ τῆς ἀξομειώσεως τῶν προσφερομένων ἀγαθῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ χρήματος ἀφ' ἑτέρου εἴτε διὰ τῆς ἀξομειώσεως τῆς παραγωγῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς καταναλώσεως ἀφ' ἑτέρου.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὴν ἔγγειον προσόδον ἥτις τείνει εἰς τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν μεταξύ τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων καὶ τῶν ζητουμένων ἀγαθῶν ἀφ' ἑνὸς, καὶ εἰς τὴν αὐτόματον αὐτῆς ἐξαφάνισιν ἀφ' ἑτέρου, ἐφόσον δὲν φορολογεῖται ὑπὸ τοῦ κράτους, λόγῳ τῶν τεχνικῶν τελειοποιήσεων τῶν ἀφορμωτέρων γαιῶν καὶ μετακινήσεως τοῦ πλεονάζοντος πληθυσμοῦ πρὸς τὰ ἀφορμωτέρα ἐδάφη, ἔνθα ἐξοικονομουμένων τῶν μεταφορικῶν ἐξόδων, αἱ τιμαὶ θὰ εἶναι χαμηλότεραι. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει μὲ τοὺς μισθοὺς καὶ τὰ ἡμερομισθία καὶ τὰς ἐν γένει ἀμοιβὰς πνευματικῆς ἢ ὕλικῆς ἐργασίας αἵτινες τείνουσιν εἰς τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν αὐτῶν μετὰ τῶν τιμῶν τῶν ἐκάστοτε ἀναγκασιούτων στοιχειῶν ἀγαθῶν τῶν ἀπαιτούμενων διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ἀτόμου καὶ τὴν ἀναπαραγωγὴν τοῦ ἢ ἄλλως διὰ τὴν συντήρησιν μιᾶς ὀλιγομελοῦς οἰκογενείας, ἀφ' ἑνὸς, καὶ εἰς τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν ἢ ἄλλως τὴν ἐξίσωσιν καὶ ἰσορροπίαν τῶν μισθῶν ἢ ἡμερομισθίων ἢ ἀμοιβῶν ἐργασίας, μεταξύ τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων διὰ τῆς μετακινήσεως τῶν γλισχρότερον ἀμειβομένων πρὸς ἕτερα ἐπαγγέλματα καλύτερον ἀμειβόμενα ἀφ' ἑτέρου. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὸν πληθυσμὸν ὅστις τείνει εἰς τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν μεταξύ τοῦ συνόλου τῶν ἐκάστοτε παραγομένων ἀγαθῶν τῶν ἀπαιτούμενων διὰ τὴν στοιχειώδη ὑπαρξίν καὶ ἀναπαραγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἐκάστοτε δυναμένων νὰ ζῶσιν ἀνθρώπων ἐπιτυχανομένης τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας διὰ τῆς ἀξομειώσεως εἴτε τοῦ πληθυσμοῦ εἴτε τῶν ἀγαθῶν.

πρόσκαιρον πλοῦτον, πράγμα ὅπερ ἀενάως διαφεύδεται. Τὸ οικονομικὸν Δέον δύναται καὶ πρέπει νὰ πραγματοποιῆται ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ ἐπὶ τῆς γῆς ἥτοι ἐν ταῖς καθ' ἕκαστον Κοινωνίαις ἢ Πολιτείαις καὶ μεταξὺ πασῶν τῶν κοινωνιῶν ἢ Πολιτειῶν. Τὸ ἐν ἑκάστη κοινωνίᾳ ἢ Πολιτείᾳ πραγματοποιούμενον οικονομικὸν Δέον, ὅταν προσκαίρως καὶ πεπερασμένως πραγματοποιῆται, λέγεται κοινωνικὴ μὲν οἰκονομία ὅσον ἀφορᾷ τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀτόμων, δημοσιονομία δὲ ὅσον ἀφορᾷ τὰς σχέσεις τῆς Πολιτείας μετὰ τῶν ἀτόμων. Τὸ οικονομικὸν ὁμῶς Δέον ὅταν ἀπείρως καὶ αἰωνίως πραγματοποιῆται καλεῖται ἀντιστοιχῶς οἰκονομικὴ καὶ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ. Ποῖον εἶναι τὸ ἐκάστοτε καὶ ἐν ἑκάστη κοινωνίᾳ ἢ Πολιτείᾳ πραγματοποιούμενον οικονομικὸν Δέον ἥτοι ποῖα εἶναι ἢ κατὰ χῶρον, χρόνον καὶ λόγον κοινωνικὴ καὶ δημοσίαι οἰκονομία, εἶναι ζήτημα ἱστορικὸν καὶ περιγραφικὸν καὶ καλεῖται τὸ Δέον τοῦτο σχετικὸν ἢ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον, χρησιμεῖον ἀπλῶς ὡς σταθμὸς διὰ τὴν πραγμάτων τοῦ ἀπείρου καὶ αἰωνίου οικονομικοῦ Δέοντος.

Ἡ ἀποψις ὅθεν αὕτη δὲν ἀφορᾷ τὸ ἀπόλυτον οικονομικὸν Δέον, ὅπερ πρέπει νὰ πραγματοποιῆται αἰωνίως καὶ ἀπείρως διὰ τῆς οικονομικῆς καὶ δημοσιονομικῆς πολιτικῆς. Τὸ κοινωνικὸν τοῦτο καὶ δημοσιονομικὸν Δέον ἐρευνᾷ ἢ οἰκονομικὴ δεοντολογικὴ ἐπιστήμη καὶ πραγματώνει αὐτὸ διὰ τῆς κοινωνικῆς οἰκονομικῆς καὶ δημοσίας οἰκονομικῆς τέχνης. Οὕτω ἢ μὲν κοινωνικὴ καὶ Δημοσίαι οἰκονομικὴ εἶναι ἢ ἐρευνῶσα καὶ γνωρίζουσα τὸ ἐν γένει οἰκονομικὸν Δέον ἐπιστήμη, ἢ δὲ οἰκονομικὴ καὶ δημοσιονομικὴ Πολιτικὴ εἶναι ἢ πραγματοποιῶσα τὸ ἐν γένει οἰκονομικὸν Δέον Τέχνη.

Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη σκοπεῖ καὶ πρέπει νὰ σκοπῆ τὴν ἐν ἑκάστη Πολιτείᾳ καὶ Κοινωνίᾳ ὅλον ἐν πληρεστέραν καὶ ἀνωτέραν πραγμάτων τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας μεταξὺ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς διανομῆς τῶν οὐσιῶν ἃς χρειάζονται οἱ ἄνθρωποι ὡς ὑλικά ὄντα. Ἡ ἰσότης αὕτη καὶ ἰσορροπία νοεῖται ὡς ἰσότης παραγωγῆς μὲ τὸ σύνολον τῶν διανεμομένων ἀγαθῶν καὶ ὡς ἴση καὶ ἰσορροπία ἢ ἀνάλογος διανομὴ μεταξὺ τῶν ἴσων καὶ ἐξ ἴσου ἐργαζομένων ἀνθρώπων καὶ ὡς ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως ἥτοι μεταξὺ τῶν παραγομένων ἀγαθῶν καὶ τῶν ἐκάστοτε βιούντων ἀνθρώπων.

Ἐντὶ τῶν ἰσοτήτων καὶ ἰσορροπιῶν τούτων, ὑπάρχει ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία ἢ στατικὴ ἐξίσωσις καὶ ἐξισορροπῆσις, ἐκδηλούμενη ὑπὸ διαφόρους μορφὰς αἰτινες αἰωνίως καὶ ἀπείρως διαφεύδονται, μεταβαλλόμεναι ἢ συντριβόμεναι ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Ἡ ὀρθὴ ἄσκησις τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης καὶ Τέχνης ἀναγκαίως πρέπει νὰ βασίζεται ἐπὶ τῆς ὀρθῆς νοήσεως τῶν βασικῶν αὐτῆς ἐνοιῶν ἢ φαινομένων, οἷον τῆς Ἐργασίας, τοῦ Κεφαλαίου, τῶν ἀγαθῶν, τοῦ χρήματος, τῆς ἀξίας καὶ τῆς τιμῆς.

Οὕτω, καὶ ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τὸ ἀνόργανον Ἐγὼ ἀντιδρῶν εἰς τὸ Μὴ Ἐγὼ ἀπλῶς ὑπάρχει ἐκδηλούμενον παθητικῶς, τὸ ἐνόργανον ὁμῶς Ἐγὼ ἀντιδρῶν εἰς τὸ Μὴ Ἐγὼ, οὐ μόνον ὑπάρχει, ἀλλὰ καὶ δρᾷ ἢ νοεῖ ἐκδηλούμενον ἐνεργητικῶς. Τὸ ἀνθρώπινον δηλαδὴ Ἐγὼ σκοπεῖ ἀφ' ἑνὸς νὰ νοήσῃ τὸ Μὴ Ἐγὼ, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν ροῦν του, ἄλλως νὰ δράσῃ καὶ οὐχὶ νὰ σχηματίσῃ ἐν Ὑπερεγῶ, συγκεντροῦν περὶ ἑαυτὸ πᾶν Μὴ Ἐγὼ, ἄλλως νὰ ἀντιδράσῃ. Ἡ δρᾶσις αὕτη ἐκδηλούμενη ὑπὸ τοῦ Ἀνθρώπου νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς ἐργασία.

Ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἐργασίας σκοπεῖ νὰ συντηρήσῃ καὶ βελτιώσῃ ἑαυτὸν, καὶ νὰ ἀναγεννηθῇ περισσότερος καὶ καλλίτερος ἥτοι νὰ ἐπαληθεύσῃ καὶ νὰ ἀποδείξῃ ἑαυτὸν καὶ ὡς πεπερασμένον καὶ πρόσκαιρον

καὶ ὡς "Ἀπειρον καὶ Αἰώνιον" Ὀν. Ἡ ἐργασία ὁμως δὲν ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ ἀνθρώπου μόνον ἀμέσως, ἀλλὰ καὶ ἐμμέσως, δι' ἑτέρου ἀνοργάνου ἢ ἐνοργάνου Ἐγὼ καὶ οὕτω παράγεται ἡ ἔννοια τῶν ὀργάνων ἢ μέσων παραγωγῆς, ἄλλως Κ ε φ α λ α ί ο υ.

Τὰ Κεφάλαια δὲν εἶναι μόνον μορφαὶ ἢ ἔννοιαι ἀλλὰ καὶ οὐσίαι ἢ ὕλαι παραγόμεναι καὶ πάλιν διὰ τῆς ἐργασίας, καὶ δὴ διὰ παρακρατήσεως διαφορᾶς τινος μεταξὺ παραγομένου καὶ διανεμομένου ἢ καταναλισκομένου, καλουμένης ὑπεραξίας ἢ κέρδους. "Ὅταν μὲν ἡ ὑπεραξία παραμένει εἰς χεῖρας τοῦ παράγοντος αὐτήν, εἴτε οὗτος εἶναι ἄτομον εἴτε εἶναι σύνολον, τότε πρόκειται περὶ Οἰκονομίας, ὅταν δὲ μεταβιβάζεται εἰς ἕτερον καὶ δὴ οὐχὶ εἰς τὸ σύνολον, ἀλλ' εἰς τὸ ἄτομον τότε πρόκειται περὶ ἐκμεταλλεύσεως.

Ἡ ἐργασία ἐκδηλουμένη ὡς ἄπειρος, αἰωνία καὶ λογικὴ ἀνθρωπίνῃ δρᾶσις διὰ τὴν συντήρησιν καὶ πρόοδον τῆς ζωῆς, ἀπευθύνεται ἐκ τοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου Ἐγὼ πρὸς πᾶν ἕτερον Ἐγὼ ἢ ἄλλως πρὸς τὸ Μὴ Ἐγὼ, ἐπαληθεύουσα καὶ ἀποδεικνύουσα ἀπείρωσ καὶ αἰωνίως τὴν ὁμοιότητα, ἄλλως Ἰσότητα καὶ Ἰσορροπίαν τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, οὕτω ἡ ἐργασία νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς μέσον ἀποκαταστάσεως τῆς Ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας μεταξὺ τοῦ δρώντος ἀνθρωπίνου Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ.

Ἀντιστρόφως τὰ Κεφάλαια, ἐκδηλούμενα ὡς πεπερασμένα, πρόσκαιροι καὶ λογικαὶ ἀνθρωπίναι δράσεις διὰ τὴν συντήρησιν καὶ πρόοδον τῆς ζωῆς, ἀπευθύνονται ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου Ἐγὼ πρὸς πᾶν ἕτερον Ἐγὼ ἢ ἄλλως πρὸς τὸ Μὴ Ἐγὼ, ἐπαληθεύοντα καὶ ἀποδεικνύοντα πεπερασμένως καὶ προσκαίρως τὴν ἀνομοιότητα, ἄλλως ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ Μὴ Ἐγὼ, ἅτινα ὁμως τείνουσιν ἀενάως πρὸς ἐξίσωσιν καὶ ἐξισορρόπησιν. Οὕτω τὰ Κεφάλαια νοοῦνται καὶ ἐμφανίζονται ὡς πρόσκαιροι καὶ πεπερασμένα ἀνισότητες καὶ ἀνισορροπίαι μεταξὺ τῶν δρώντων ἀνθρωπίνων Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ, τείνουσαι ὁμως ἀενάως εἰς ἰσότητας καὶ Ἰσορροπίας.

Κατ' ἄλλην ἔννοιαν ἡ ἐργασία εἶναι αἰτία συνάμα μέσον καὶ σκοπὸς ἤτοι ἀρχὴ καὶ τέλος συνεπῶς ἀλήθεια καὶ ἀξία ἐνῶ τὸ Κεφάλαιον εἶναι μόνον μέσον καὶ σκοπὸς συνεπῶς μόνον σχετικὴ ἀξία. Ἡ ἐργασία δηλαδὴ εἶναι τὸ ἀπόλυτον ὅπερ σχετικοποιεῖται, τὸ ἀφηρημένον ὅπερ γίνεται συγκεκριμένον, τὸ γενικὸν ὅπερ γίνεται εἰδικόν. Τὸ κεφάλαιον εἶναι τὸ σχετικὸν ὅπερ ἀπολυτοποιεῖται, τὸ συγκεκριμένον ὅπερ γίνεται ἀφηρημένον, τὸ εἰδικὸν ὅπερ γίνεται γενικόν. Ἡ ἐργασία μὲν εἶναι τὸ γίνεσθαι ὅπερ ἀρχεται ἐξ ἀνθρώπου καὶ καταλήγει εἰς ἔργον, τὸ κεφάλαιον δὲ εἶναι τὸ φθείρεσθαι ὅπερ ἀρχεται ἐξ ἔργου καὶ καταλήγει εἰς ἀνθρώπον. Ἀμφότερα δὲ εἶναι μέσα τῆς ἀενάου ἀποκαταστάσεως τῆς κοινωνικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας.

Διαλεκτικῶς ἡ θέσις τοῦ Κεφαλαίου ὡς μάχης ἢ ὕλης ἔχει ὡς ἀντίθεσιν τὴν ἐργασίαν ὡς ἐνέργειαν ἢ πνεῦμα, σύνθεσις δὲ ἀμφοτέρων εἶναι ὁ ζῶν ἀνθρώπος ὅστις πρέπει νὰ χρησιμοποιοῖ ἀμφοτέρω. Συνεπῶς τὸ μὲν Κεφάλαιον πρέπει νὰ ἐργάζεται καὶ ἡ ἐργασία νὰ κεφαλαιοποιῆται χάριν τῆς συντηρήσεως καὶ προόδου τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐνῶ ὁμως ἡ ἐργασία εἶναι τὸ ἀπειρον καὶ αἰώνιον ὡς ἀλήθεια συνάμα καὶ ἀξία ἔχουσα γενικὸν χαρακτήρα, τὸ δὲ κεφάλαιον εἶναι τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον ὡς σχετικὴ ἀξία μόνον, ἔχον εἰδικὸν χαρακτήρα, ὁ ἀνθρώπος νοεῖ τὴν ἐργασίαν ὡς μέσον καὶ τὸ κεφάλαιον ὡς σκοπὸν, ἐνῶ τὸ κεφάλαιον εἶναι μέσον καὶ ἡ ἐργασία σκοπός.

Τέλος ἢ ἀέναος ἰδιοκτησία ἢ ἐξουσίασις καὶ ἀπαλλοτριώσεις τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ Κεφαλαίου, πρέπει νὰ χρησιμοποιῶνται ὡς μέσα ἀποκαταστάσεως τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἀσχέτως τῶν ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ θεσμῶν, οἵτινες οἰοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι θὰ ἐπιτυχάνουν, ἐφ' ὅσον θὰ συμμορφοῦνται πρὸς τὸν παγκόσμιον Νόμον τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας.

Τὸ ἀνθρώπινον Ἐγὼ ὑπάρχει οὐ μόνον κοινωνικῶς, ὁπότε ἀπαιτοῦνται ἐργασία καὶ κεφάλαιον, ἀλλὰ καὶ φυσικῶς, ὁπότε ἀπαιτοῦνται ἀγαθὰ κτώμενα ἐν τῇ κοινωνίᾳ διὰ τοῦ χρήματος. Οὕτω ἢ ὑπαρξίς τοῦ Ἐγὼ καὶ δὴ τοῦ ἀνθρώπινου Ἐγὼ, διττῶς καθίσταται δυνατὴ εἴτε διὰ τῆς φαινομενικῆς χρήσεως ἢ ἀπορροφήσεως ἐτέρου Ἐγὼ εἴτε διὰ τῆς πραγματικῆς χρησιμοποίησεως ἢ ἀπορροφήσεως τοῦ Μὴ Ἐγὼ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Ἐγὼ εἶναι οὐσία μορφοποιουμένη, ἵνα συντηρῆται, πρέπει νὰ χρησιμοποιῆται οὐσίας ἅς μορφοποιῆ ἢ ἄλλως μορφᾶς ἅς μετουσιώνει ἐν ἑαυτῷ. Ἡ χρῆσις τῶν ἐτέρων Ἐγὼ νοεῖται ὡς χρῆσις τῶν πεπερασμένων καὶ προσκαιρῶν, ἢ χρῆσις δὲ τοῦ Μὴ Ἐγὼ ἐν γένει νοεῖται ὡς χρῆσις τῆς ἀπειρίας καὶ τῆς αἰωνιότητος. Οὕτω τὰ χρησιμοποιούμενα πρὸς συντήρησιν ἢ ἐξέλιξιν Ἐγὼ τινος, ἕτερα Ἐγὼ νοοῦνται ὡς ἀγαθὰ. Τὰ ἀγαθὰ ὁμῶς ἐναλλασσόμενα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων προϋποθέτουσι κινήσιν, ἄλλως μέτρον καὶ ρυθμὸν, ἢ ἀνταλλαγὴν βάσει τοῦ Νόμου τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Τὸ ρυθμίζον Μέτρον τοῦτο ἢ ἄλλως τὸ ἴσον καὶ ἰσορροπον πρᾶγμα ἢ φαινόμενον ὅπερ ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ διδεται εἰς ἀντάλλαγμα τῶν κτωμένων ἀγαθῶν, νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς χρήμα. Οὕτω ὡς ἀγαθὰ μὲν νοοῦνται καὶ ἐμφανίζονται τὰ μέσα πρὸς ἀποκατάστασιν ἰσοτήτων καὶ ἰσορροπιῶν μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ τῶν φυσικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀναγκῶν τῶν ἀνθρώπων, ὡς χρήματα δὲ τὰ μέσα ἐξισώσεως καὶ ἐξισορροπήσεως τῶν ἀνταλλασσομένων ἀγαθῶν.

Τὰ ἀνόργανα καὶ ἐνόργανα Ἐγὼ, ἢ ὄντα, ἄλλως ἢ Φύσις ἐν γένει καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὰ πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα κέντρα τῶν ἀνακλωμένων, διαθλωμένων ἢ συγκρουομένων ἀπειρῶν, αἰωνίων καὶ ἴσων δυνάμεων. Πᾶσα δὲ δύναμις ἀνακλωμένη ἢ διαθλωμένη διὰ τοῦ ἀνθρώπου ἢ ὄντος νοεῖται ὡς ἰσχύς τοῦ ἀνθρώπου ἢ ὄντος. Ἡ ἰσχύς αὕτη τείνουσα πρὸς χρονικῶς ἢ λογικῶς ὑστερόν τι ἐξισούμενον ἢ ἐξισορροπούμενον πρὸς χρονικῶς ἢ λογικῶς πρότερόν τι νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς ἀξία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ὄντος. Οὕτω ἀξία εἶναι τὸ Δέον ἐνὸς ὄντος ἢ ἄλλως τὸ τέλος καὶ ὁ σκοπὸς ἐνὸς ὄντος. Ὄταν τὸ Δέον τοῦτο ἢ τὸ τέλος καὶ ὁ σκοπὸς ἀφορᾷ τὴν συντήρησιν ἢ ἐξέλιξιν τοῦ Ἐγὼ ἢ ὄντος νοεῖται ὡς οἰκονομικὴ Ἀξία. Οὕτω οἰκονομικὴ ἀξία εἶναι ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξὺ τοῦ δρῶντος ἀνθρώπου καὶ τοῦ πραγματοποιημένου μέσου ἢ ἀγαθοῦ πρὸς ἀποκατάστασιν ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν, ἄλλως οἰκονομικὴ Ἀξία εἶναι ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ ἀναγκῶν, τιμὴ δὲ ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξὺ ἀγαθῶν καὶ χρήματος ἐν γένει.

Οὕτω συνάγεται ὅτι ἢ ἀξία τείνει ἐκάστοτε νὰ ἐξισοῦται ἢ ἐξισορροπῆται πρὸς τὴν τιμὴν καὶ τάνάπαλιν καὶ γενικῶς ἢ ὑποκειμενικὴ ἀξία τείνει νὰ ἐξισοῦται ἢ ἐξισορροπῆται πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ τάνάπαλιν.

Οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος πρέπει ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ νὰ τείνη εἰς ἀέναον ἐξίσωσιν καὶ ἐξισορροπήσιν τῆς ἀξίας πρὸς τὴν τιμὴν καὶ τάνάπαλιν, ἀποφεύγων τὰς ὑπερβολικὰς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας ἢ δια-

φορᾶς μεταξύ ἀξίας καὶ τιμῆς, ἄλλως τὴν πλεονεξίαν ἢ τὰ ὑπερβολικὰ κέρδη ἄτινα προκαλοῦσιν οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς κρίσεις.

Τοῦτο δέ, διότι ναὶ μὲν διὰ τῶν ἐκάστοτε διαμορφουμένων μεγάλων τιμῶν δημιουργοῦνται καθαρῶς οἰκονομικαὶ ἰσότητες καὶ ἰσορροπία, πλὴν ὅμως διὰ τῶν ὑπερβολικῶν κερδῶν δημιουργοῦνται κοινωνικαὶ ἀνισότητες καὶ ἀνισορροπία, ἀναγκασίως τείνουσαι νὰ ἀρθῶσι.

Πρὸς ἀποφυγὴν τοιούτων κρίσεων ἀπαιτεῖται ἄμεσος ἢ βαθμιαία λήψις οἰουδήποτε οἰκονομικοῦ ἢ δημοσιονομικοῦ μέτρου ἀποκαθιστῶντος τὴν οἰκονομικὴν καὶ δημοσιονομικὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπία, ὅπερ μέτρον θὰ ἀπαιτεῖται ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν, καὶ γενικώτερον ἐξελικτικὴ ἢ ἄλματικὴ πραγμάτωσις τῆς ἐν τῇ Πολιτεία καὶ ἐν Κοινωνία οἰκονομικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας.

Ὅτι ἡ οἰκονομικὴ καὶ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ δύναται καὶ πρέπει νὰ ἀποβλέπη εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ οἰκονομικοῦ Δέοντος συμφωνεῖ καὶ μὲ τὸν περίφημον κανόνα ὅτι οἱ νόμοι εἶναι αἱ ἀναγκαῖαι σχέσεις αἱ ἀπορρέουσαι ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων²¹⁸, καθότι ἡ Πολιτεία ὡς πραγματικὴ κατάστασις δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν παραγωγὴν καὶ διανομὴν ἤτοι τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα διὰ καταλλήλων οἰκονομικῶν ἢ δημοσιονομικῶν μέτρων εἴτε ὑπὸ μορφήν κρατικῶν νόμων εἴτε ὑπὸ μορφήν οἰκονομικῶν ἢ δημοσιονομικῶν ρυθμῶν καὶ ἐνεργειῶν καὶ συνεπῶς νὰ μεταβάλλῃ τὰς οἰκονομικὰς σχέσεις. Ὅταν ὅθεν λέγομεν ὅτι οὐδεὶς ἀνθρώπινος νόμος εἶναι ἰκανὸς νὰ καταργήσῃ τοὺς οἰκονομικοὺς νόμους καὶ τὰς οἰκονομικὰς τάσεις, οἵτινες νόμοι καὶ τάσεις τείνουσιν εἰς τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπία, ὡς πᾶς νόμος καὶ πᾶσα τάσις, νοοῦμεν καὶ πρέπει νὰ νοῶμεν ὅτι οὐδεὶς ἀνθρώπινος λόγος γραπτὸς ἢ μὴ, ἐπίσημος ἢ ἀνεπίσημος, δύναται νὰ καθιερώσῃ μίαν ἀνισότητα ἢ ἀνισορροπία καὶ ἐν τῷ οἰκονομικῷ πεδίῳ, ὡς ἐν παντὶ πεδίῳ, ἢ νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας εἰς τὴν οἰκονομίαν.

Ἐκάστη ὅμως ἰσότης καὶ ἰσορροπία, ὅπουδήποτε καὶ ὅποτεδήποτε ἐκδηλουμένη συνεπῶς καὶ ἐν τῷ οἰκονομικῷ πεδίῳ, ἀπαρτίζεται ἐκ τῆς ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ ἐξισώσεως ἢ ἰσορροπήσεως δύο ἢ πλειόνων παραγόντων ἢ συντελεστῶν. Συνεπῶς διὰ τῆς ἀξομειώσεως τοῦ ἑνὸς ἢ τῶν πλειόνων παραγόντων ἢ συντελεστῶν, χάριν γενικωτέρας ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, δύναται νὰ μεταβάλλωνται τὰ ἀποτελέσματα, δηλαδὴ ἐν προκειμένῳ τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα, ἐμφανιζομένης ἐτέρας ἐξισώσεως ἢ ἐξισορροπήσεως²¹⁹. Ἄρα δὲν πρόκειται περὶ καταργήσεως τοῦ γενικοῦ νόμου τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἢ τῶν εἰδικῶν καὶ ἐπ' αὐτοῦ στηριζομένων νόμων, ὅστις παγκόσμιος νόμος τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας πανταχοῦ, πάντοτε καὶ πάντως ἐμφανίζεται καὶ συνεπῶς καὶ ὑφ' ὠρισμένην οἰκονομικὴν μορφήν, ἀλλὰ περὶ δημιουργίας νέας ἐξισώσεως ἢ ἰσορροπήσεως ἢ ταυτότητος μὲ νέας ἀριθμητικὰς τιμὰς ἢ ἄλλως μὲ νέους παράγοντας ἢ συντελεστάς, χάριν τῆς συνεχοῦς καὶ διαρκοῦς ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν πάσῃ ἐκδηλώσει καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ

218. Βλέπε Montesquieu, De l'esprit des Loix, ὡσαύτως Πλουτάρχου 22, ἐνθα ἡ ρῆσις «Προσαρμοστέον γὰρ τοὺς νόμους τοῖς πράγμασι καὶ οὐχὶ τὰ πράγματα τοῖς νόμοις». Προφανῶς νοεῖ τοὺς Κοινωνικοὺς Νόμους, οἵτινες δεόν νὰ προσαρμόζονται πρὸς τοὺς Φυσικοὺς Νόμους.

219. Οὕτω δταν ἔχωμεν μίαν μαθηματικὴν ἐξίσωσιν ἢ ταυτότητα π. χ. $A = B$, ἵνα ἐπαληθεύηται αὕτη, πρέπει ἀξομειομένου ἢ μεταβαλλομένου τοῦ A νὰ ἀξομειοῦται ἢ μεταβάλληται καὶ τὸ B καὶ τανάπαλιν. Συνεπῶς τὸ Κράτος ἀξομειοῦν ἢ μεταβάλλον τὸ A ἢ τὸ B , ὅστε καταργεῖ ὅστε μεταβάλλει τοὺς οἰκονομικοὺς νόμους, ἀλλὰ καταργεῖ ἢ μεταβάλλει μόνον τοὺς οἰκονομικοὺς παράγοντας ἢ συντελεστάς, ἄλλως τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα ἢ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐξισώσεως. Πρβλ. καὶ τὸν τύπον τῆς ποσοτικῆς θεωρίας τοῦ χρήματος, ὅστις ἄλλωστε ἐπανελημμένως ἐπηληθεύθη ἐν τῇ συγχρόνῳ πρακτικῇ, ἤτοι $M \cdot V = P \cdot Q$ ἢ ἄλλως $R = P \cdot Q$, καθ' ὃν τὸ ποσὸν τοῦ κυκλοφοροῦντος χρήματος ἐπὶ τὴν ταχύτητα τῆς κυκλοφορίας ἰσοῦται πρὸς τὸ σύνολον τῶν τιμῶν ἐπὶ τὸ ἄθροισμα τῶν κυκλοφοροῦντων ἀγαθῶν.

οικονομία, ειδικώτερον δὲ χάριν τῆς ἄρσεως τῶν ἀναφαινομένων ἀνισοτήτων καὶ ἀνισορροπιῶν ἐν τῇ Κοινωνίᾳ.

Οὕτω διὰ καταλλήλων κρατικῶν οικονομικῶν μέτρων δὲν σκοπεῖται ἡ κατάργησις ἢ ἡ μεταβολὴ τῶν ἀληθῶν οικονομικῶν νόμων ἢ τάσεων ἢ ρυθμῶν, ἀλλὰ τῶν ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ οικονομικῶν φαινομένων, δηλαδὴ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν αὐτῶν νόμων ἢ τάσεων ἢ ρυθμῶν, πρὸς ἄρσιν ἢ ἀποφυγὴν γενικῶν ἢ εἰδικῶν ἀνισοτήτων, ἀνισορροπιῶν ἢ κρίσεων ἐν τῇ Κοινωνίᾳ ἢ ἐν τῇ Πολιτείᾳ. Τὰ ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ οικονομικὰ φαινόμενα, ὄντα πρόσκαιροι καὶ πεπερασμένοι ἐκδηλώσεις οικονομικῶν ἀνισοτήτων καὶ ἀνισορροπιῶν, πρέπει νὰ αἴρωνται ἢ νὰ μεταβάλλωνται, χάριν τῆς πραγματώσεως τοῦ ἐν γένει οικονομικοῦ Δέοντος.

Οἱ οικονομικοὶ Νόμοι ἐμφανιζόμενοι ὡς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μεταξὺ των καὶ μετὰ τῆς φύσεως, ἀπαρτίζουσι θεμελιῶδες φαινόμενον τῆς ζωῆς ὅπερ πραγματοποιεῖται ἐκάστοτε ὡς οικονομικὸν Δέον. Δεδομένου δὲ ὅτι εἰς τὴν οἰκονομίαν συμμετέχει οὐ μόνον ἡ Κοινωνία διὰ τῆς παραγωγῆς καὶ ἀνταλλαγῆς, ὡς σύνολον ἀνταγωνιζομένων τάξεων, ἀλλὰ καὶ ἡ Πολιτεία διὰ τῆς ρυθμίσεως τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς, ὡς ὀργάνωσις δικαίου καὶ σύνολον δημοσίων κτημάτων, μεταφορικῶν ἱκανοτήτων, δημοσίας ἀσφαλείας καὶ ἐξουσίας καὶ οικονομικοῦ, νομισματικοῦ καὶ δημοσιονομικοῦ παράγοντος, προσέτι δὲ ὀλόκληρος ἡ ἀνθρωπότης, ὡς διεθνῆς κοινωνία διὰ τοῦ ἀνταλλακτικοῦ αὐτῆς ἐμπορίου, τῶν ξένων πιστώσεων, τῆς παροχῆς πρώτων ὑλῶν κλπ. ἔπεται ὅτι εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν σχέσεων, αἵτινες ἐμφανίζονται ὡς οικονομικοὶ νόμοι, συντελοῦσιν οὐ μόνον ἡ Κοινωνία ἔθνους τινος, ἀλλὰ καὶ τὸ Κράτος καὶ τὸ σύνολον τῶν ξένων κοινωνιῶν καὶ ξένων κρατῶν. Συνεπῶς ἀναλόγως τῶν συντελεστῶν τούτων καὶ δὴ ἀναλόγως τῆς φύσεως καὶ τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν ἐν γένει ἐπιρροῶν ἐκάστου τῶν συντελεστῶν ἐμφανίζεται καὶ ἡ συγκεκρίμενη οἰκονομία κοινωνίας τινος ἢ Κράτους.

Οὕτω τὸ Κράτος δύναται καταλλήλως νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν οἰκονομίαν μέχρις ὀρίων πέραν τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ παραμορφώσῃ τὰ πράγματα καὶ τὰ φαινόμενα. Τοῦτο δέ, διότι τὸ Δέον, ὡς ἀπειρος καὶ αἰωνία ἰσότης καὶ ἰσορροπία, πρέπει νὰ εἶναι πλήρες καὶ τέλειον καὶ νὰ ἀφορᾷ πάντα τὰ πράγματα καὶ τὰ φαινόμενα, ὅποτεδῆποτε καὶ ὅπουδῆποτε καὶ ὅπωςδῆποτε καὶ ἂν γίνωνται καὶ οὐχὶ τινὰ ἐξ αὐτῶν. Συνεπῶς ἡ τυχὸν μερικὴ πραγμάτωσις ἐνὸς Δέοντος ἢ ἡ εἰδικὴ πραγμάτωσις ἐνὸς μόνου Δέοντος καὶ οὐχὶ ὅλων τῶν Δεόντων ἐν τε τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ Κοινωνίᾳ δὲν εἶναι πραγμάτωσις τοῦ γενικοῦ Δέοντος καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐκδηλώσεις, ἀλλὰ παραγνώρισις τῆς γενικότητος καὶ ἀναγκαιότητος τοῦ Δέοντος καὶ μὴ πραγμάτωσις τῶν λοιπῶν Δεόντων, πρᾶγμα ὅπερ συνεπάγεται ἀνισότητά καὶ ἀνισορροπίαν, ἥτις δὲν δύναται νὰ διαρκέσῃ, ἀλλὰ ἥτις θὰ ἀρθῆ διὰ τινος γενικῆς ἢ εἰδικῆς κρίσεως.

Νοεῖται οἰκοθεν ὅτι ἡ οἰκονομικὴ αὕτη ἰσότης καὶ ἰσορροπία δὲν εἶναι οὔτε πρέπει νὰ εἶναι μία στατικὴ ἢ παγία ἐξίσωσις ἢ ἰσορρόπησις τῆς διανομῆς ἢ καταναλώσεως ἀφ' ἐνὸς καὶ τῆς παραγωγῆς ἀφ' ἑτέρου, ἀλλὰ μία δυναμικὴ καὶ λειτουργοῦσα τάσις πρὸς ἐξίσωσιν ἢ ἰσορρόπησιν, δηλαδὴ μία ὅσον τὸ δυνατὸν ἰσοτέρα ἢ δικαιότερα διανομὴ καὶ μία ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλειότερα παραγωγή, ἀενάως αἰρομένων ἢ σμικρνομένων τῶν πραγματικῶς ἢ ἀναγκαιῶς ἀναφαινομένων ἀνισοτήτων καὶ ἀνισορροπιῶν.

Ἡ τάσις αὕτη πρὸς ὀλονὲν ἰσοτέραν ἢ δικαιότεραν διανομὴν καὶ μεγαλυτέραν παραγωγήν, δύναται νὰ γίνηται δι' οἰουδῆποτε τρόπου ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε συνθηκῶν, δηλαδὴ εἴτε διὰ τοῦ ἀτομιστικοῦ συστήματος ἐπιβαλλομένων ἀντιστοιχῶν περιορισμῶν ἢ ἐλέγχων, εἴτε διὰ τοῦ σοσιαλιστικοῦ συστήματος, ἐπιτρεπομένων ἀντιστοιχῶν ἐλευθεριῶν.

Τὸ οἰκονομικὸν Δέον, ὡς πᾶν Δέον, πρέπει νὰ περιέχῃ πάσας τὰς ιδιότητας τοῦ ἐν γένει Δέοντος, ὡς ἀφθονίαν ὡς ἔκφρασιν τοῦ ἀπείρου, μέτρον ὡς ἔκφρασιν τοῦ πεπερασμένου, ἀναπαραγωγὴν ὡς ἔκφρασιν τῆς αἰωνιότητος, κατανάλωσιν ἢ χρῆσιν ὡς ἔκφρασιν τοῦ προσκαίρου, ἀναλογίαν ὡς ἔκφρασιν τῆς ἰσότητος ἢ ἰσορροπίας καὶ μόχθον ἢ ἐργασίαν ὡς ἔκφρασιν τῆς κινήσεως. Ἡ πραγμάτωσις τοῦ καθόλου οἰκονομικοῦ Δέοντος ἀπαιτεῖ κατάλληλον ἐθνικὴν καὶ διεθνῆ οἰκονομικὴν ἐν γένει πολιτικὴν, διότι ἡ οἰκονομία γενικῶς καὶ ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ εἰδικῶς δὲν ἐμφανίζεται μόνον εἰς μίαν ἢ εἰς τινὰς κοινωνίας ἢ Πολιτείας, ἀλλ' εἰς πάσας, δεδομένου ὅτι πανταχοῦ καὶ πάντοτε οἱ ἄνθρωποι εἶναι οἱ αὐτοί. Ἐξ ἄλλου οὐδεμία Πολιτεία εἶναι αὐτάρκης καὶ τελείως μεμονωμένη πάσης ἄλλης, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπικοινωνίας καὶ ἀλληλεπιδράσεως ἀποκαθίσταται ἐν αὐτῇ ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων καὶ γενικῶς τῶν παραγομένων καὶ διανεμομένων ἀγαθῶν.

Ὅθεν τὸ οἰκονομικὸν ἐν γένει Δέον πρέπει νὰ πραγματωθῇ οὐ μόνον εἰς τινὰς Κοινωνίας ἢ Πολιτείας, ἀλλ' εἰς ἀπάσας, ἵνα ἐπιτευχθῇ ἡ πανανθρωπίνη εὐδαιμονία. Ἄλλωστε πραγμάτωσις τοῦ Δέοντος εἰς τινὰς μόνον κοινωνίας ἢ Πολιτείας, θὰ εἶναι ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία μεταξὺ τῶν κοινωνιῶν ἢ τῶν Πολιτειῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς βιούντων ἀνθρώπων, μὴ δυναμένη νὰ διαρκέσῃ καὶ παρέχουσα ἀφορμὰς συγκρούσεων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν.

Ἡ οἰκονομία ὁμοῦς ἐμφανίζεται ὡς κατάστασις τῶν ἀγαθῶν ἐν ὀρισμένῳ χώρῳ καὶ χρόνῳ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Οὕτω ἂν μὲν οἱ ἄνθρωποι εὔρηται ὑποτεταγμένοι εἰς τὰ ἀγαθὰ, ἐμφανίζεται ἡ ἐλευθέρα ἢ ὕλική ἢ μηχανικὴ οἰκονομία, ἂν δὲ τὰ ἀγαθὰ εὔρηται ὑποτεταγμένα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἐμφανίζεται ἡ διευθυνομένη ἢ πνευματικὴ ἢ λογικὴ οἰκονομία. Τὸ οἰκονομικὸν ὁμοῦς Δέον ἐθνικὸν καὶ διεθνὲς θὰ πραγματωθῇ καὶ πραγματοποιῆται εἴτε ἐλευθέρα εἴτε διευθυνομένη οἰκονομία ἐφαρμόζεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ πραγμάτωσις τοῦ οἰκονομικοῦ Δέοντος διὰ τῆς ἐλευθέρας οἰκονομίας θὰ εἶναι βραδυτέρα διὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ πλήρης δυσκολιῶν, ταλαιπωριῶν καὶ κρίσεων²²⁰, ἐνῶ ἡ πραγμάτωσις τοῦ οἰκονομικοῦ Δέοντος διὰ τῆς διευθυνομένης οἰκονομίας θὰ εἶναι ταχύτερα, εὐχερεστέρα καὶ μὲ ὀλιγωτέρας καὶ μικροτέρας κρίσεις.

Διὰ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἐθνικοῦ καὶ διεθνούς οἰκονομικοῦ Δέοντος ἀπαιτεῖται καταπολέμησις τῶν θεωριῶν πάσης ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας ἢ στατικῆς ἐξισώσεως καὶ ἐξισορροπήσεως καὶ ἀποκατάστασις τῆς δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας οὐ μόνον μεταξὺ τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν συνόλων. Πρὸς τοῦτο χρειάζονται πνευματικοὶ καὶ ὕλικοι ἀγῶνες καὶ συνθήματα, μέχρις οὗ πάντες οἱ ἄνθρωποι, πάντα τὰ ἔθνη, πᾶσαι αἱ κοινωνίαι, πᾶσαι αἱ Πολιτεῖαι νοήσουν καὶ πραγματώσουν τὸ δυσκολώτερον ὅλων, τὸ οἰκονομικὸν Δέον. Οὕτω ἐκάστη χώρα δύναται καὶ πρέπει νὰ καθίσταται κέντρον πνευματικοῦ φωτὸς καὶ ὕλικῆς δικαιοσύνης καὶ θεμέλιον τῆς παγκοσμίου εἰρήνης καὶ εὐδαιμονίας.

220. Πρὸβλ. σχετικῶς J. Piron, *La crise du capitalisme*, 1934, F. Fried, *Das Ende des Kapitalismus*, 1931, W. Andrae, *Kapitalismus, Bolschewismus und Faschismus*, 1930, W. Sombart, *Der moderne Kapitalismus*, 1927, G. Cassel, *Theoretische Sozialökonomik*, 1927, Bucharin, *Θεωρία τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμου*, Ἀθήναι 1927, K. Marx, *Das Kapital*, K. Diehl, *Theoretische Nationalökonomik*, 1924—1928, τοῦ αὐτοῦ, *Die Rechtlichen Grundlagen des Kapitalismus*, 1929, τοῦ αὐτοῦ, *Über Sozialismus, Kommunismus und Anarchismus*, 1929.

Ἡ ἐν ταῖς αἰσθήσεσι πραγματουμένη ἰσότης καὶ ἰσορροπία νοεῖται ὡς αἰσθητικὸν Δέον. Ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἐν Δέον ἀπείρως καὶ αἰωνίως ἐκδηλούμενον, ἡ τέχνη εἶναι ἐν Δέον προσαίρως καὶ πεπερασμένως ἐκδηλούμενον, ἀμφότεραι δέ, ἐπιστήμη καὶ τέχνη, χρησιμεύουσιν εἰς τὴν διὰ τοῦ ἀνθρώπου πραγμάτων τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ Δέοντος, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ μὲν ἐπιστήμη ἄρχεται ἀπὸ τὰς ἀληθείας, ἡ δὲ τέχνη τελειώνει εἰς τὰς ἀξίας. Εἰς τὸ μέσον δηλαδὴ μεταξὺ τοῦ κόσμου τῶν ἀληθειῶν καὶ τοῦ κόσμου τῶν ἀξιῶν συναντῶνται ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη καὶ παραδίδει ἡ πρώτη εἰς τὴν δευτέραν τὸν πυρσὸν τοῦ Γίγνεσθαι, ἵνα τὸ ὄν βαδίση πρὸς τὸ Δέον.

Τὸ Δέον ὅμως εἶναι φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν καὶ συνεπῶς πρέπει νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἡ τέχνη δὲ ὡς γενικὴ ἔννοια περιλαμβάνουσα τὸ σύνολον τῶν τεχνῶν, σαφῶς διακρίνεται τῆς τεχνικῆς, ἥτις σκοπεῖ τὴν πραγμάτων τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ Δέοντος σκοπίμως, διότι τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν Δέον πραγματοποιῶνται καὶ πρέπει νὰ πραγματοποιῶνται, οὐ μόνον σκοπίμως, ἤτοι ὡς ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας μεταξὺ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ καλῶς ἢ ὀραίως, ἤτοι ὡς ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν αὐτῷ τῷ Ἐγὼ ἢ Μὴ Ἐγὼ.

Τὸ Ἐγὼ ὅμως ἢ Μὴ Ἐγὼ μεμονωμένως νοούμενον εἶναι ἡ φύσις καθόλου καὶ συνεπῶς ἡ τέχνη σκοποῦσα τὴν πραγμάτων τοῦ καλοῦ ἢ ὀραίου, ἐμφανίζεται ὡς ἀφορῶσα τὴν φύσιν καθόλου, ἐν ἣ σκοπεῖ νὰ ἐμφανίσῃ τὸ Δέον, ὅπερ θὰ ἀντιληφθῇ ὁ ἀνθρώπος διὰ τῶν αἰσθησέων του. Οὕτω ἡ μὲν δεοντολογικὴ ἐπιστήμη ἥτις καθορίζει τὸ αἰσθητικὸν Δέον εἶναι ἡ Αἰσθητικὴ²²¹, ἡ δὲ τέχνη ἥτις πραγματώνει τὸ καλὸν ἢ ὀραῖον εἶναι ἡ κυρίως Τέχνη ἢ Καλλιτεχνία.

Τὸ αἰσθητικὸν Δέον πραγματοποιούμενον διὰ τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἐμφανίζεται ὡς φυσικὸν κάλλος, πραγματοποιούμενον δὲ διὰ τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων ἐμφανίζεται ὡς τεχνητὸν κάλλος. Ἐφόσον τὸ Δέον εἶναι τέλος καὶ σκοπός, τὸ φυσικὸν Δέον εἶναι ἐν φυσικὸν τέλος καὶ σκοπός καὶ συνεπῶς ἡ αἰσθητικὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ δεοντολογικὴ ἐπιστήμη ἢ ἐρευνῶσα ἐν γένει τὰ φυσικὰ τέλη καὶ σκοπούς, δηλαδὴ τὴν φυσικὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, ὡς ἀντιλαμβάνεται ταύτην ὁ ἀνθρώπος διὰ τῶν αἰσθησέων του.

Ἡ ἐν ταῖς ἀνθρωπίναις αἰσθήσεσιν ὄθεν παριστωμένη ἢ πραγματουμένη φυσικὴ ἰσότης καὶ ἰσορροπία καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς δημιουργία μιᾶς ἐντυπώσεως τέλους καὶ σκοποῦ εἶναι ἡ παράστασις τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ ὀραίου. Ὄραῖον ὄθεν εἶναι ὅ,τι περιέχει τέλος καὶ σκοπὸν ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῷ

221. Πρβλ. γενικῶς, Λογγίνου, Περὶ ὕψους, Ε. Lessing, Λαοκόων, ἑλληνικὴ μετάφρ. ὑπὸ Α. Προβελεγγίου, 1922. Ogden—Richards & Wood, The foundations of aesthetics, 1922, H. Bosanquet, History of aesthetics, 1910, Meumann, Einführung in die aesthetik, 3η ἐκδ. 1919, τοῦ αὐτοῦ, Aesthetik der Gegenwart, γ' ἐκδ. 1917, τοῦ αὐτοῦ, System der Aesthetik, 1922, O. Külpe, Grundlage der Aesthetik, 1921. Ε. Παπανοῦτσου, Αἰσθητική, 1947.

ἀνθρωπίνῳ ὄντι καὶ ὅπερ ἐμφανίζεται ἐν ταῖς αἰσθήσεσι τοῦ ἀνθρώπου 222.

Ἡ αἰσθητικὴ ὡς δεοντολογικὴ ἐπιστήμη γνωρίζει τὸ αἰσθητικὸν Δέον ἢ ἄλλως τὸ καλὸν ἢ ὠραῖον καὶ πραγματώνει αὐτὸ διὰ τῆς τέχνης ἐν γένει. Τὸ αἰσθητικὸν Δέον ἐκδηλοῦται διττῶς, ὑποκειμενικῶς ἐκ τοῦ Ἐγὼ ὡς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας καὶ ἀντικειμενικῶς ἐκ τοῦ Μὴ Ἐγὼ ὡς αἰσθητικῆς ἀπόλαυσις. Ἀμφότεραι δὲ αἰπεριπτώσεις νοοῦνται ὡς τὸ ὠραῖον καὶ πραγματοῦνται διὰ τῆς τέχνης.

Ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία εἶναι ἡ ἕξις τοῦ Δέοντος ἐκ τοῦ Ἐγὼ ἢ ὄντος, ἡ αἰσθητικὴ δὲ ἀπόλαυσις εἶναι ἡ εἴσοδος τοῦ Δέοντος ἐν τῷ Ἐγὼ ἢ ὄντι διὰ τῶν θυρῶν τῶν αἰσθήσεων. Ἡ νόσις ἐν γένει ὡς ἐπιστήμη καὶ συγκεκριμένως ὡς αἰσθητικὴ γνωρίζει τὸ ὄν ὡς Δέον, ἦτοι διαπιστώνει ἐν τῷ προσκαίρῳ καὶ τῷ πεπερασμένῳ τὰς ἀπείρους καὶ αἰωνίας ιδιότητες τοῦ ὄντος. Ἡ δρᾶσις δὲ ἐν γένει πραγματώνει τὸ Δέον ὡς ὄν, ἦτοι ἐμφανίζει ἐν τῷ προσκαίρῳ καὶ πεπερασμένῳ τὰς ἀπείρους καὶ αἰωνίας ιδιότητες τοῦ Δέοντος. Οὕτω ἡ καλλιτεχνικὴ σύλληψις εἶναι ἡ εἴσοδος τοῦ Δέοντος ἐν τῇ νοήσει ὑπὸ ὕλικήν μορφήν, ἡ δὲ καλλιτεχνικὴ ἔμπνευσις εἶναι ἡ εἴσοδος τοῦ Δέοντος ἐν τῇ νοήσει ὑπὸ πνευματικὴν μορφήν. Ἐκτέλεσις δὲ εἶναι ἡ πραγμάτωσις τοῦ Δέοντος ἐν τῇ δρᾶσει.

Ἡ εἴσοδος ἐν γένει τοῦ Δέοντος ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ νοήσει, ἐμφανίζεται ὡς θεῖος σπινθήρ, ἡ ἕξις δὲ αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δρᾶσιν, ὡς τάλαντον. Ἀμφότερα εἶναι ἡ μεγαλοφυΐα ἐν τῇ τέχνῃ. Ἡ φύσις ἐξ ἄλλου τοῦ Δέοντος, ὡς ἀπείρου καὶ αἰωνίου μέλλοντος, ἀπείρως καὶ αἰωνίως πραγματοποιήσασθαι διὰ πρώτην φοράν ἐν τῷ παρόντι, ἐμφανίζεται ὡς ἄπειρος καὶ αἰωνία πρωτοτυπία τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων. Οὕτω ἡ τέχνη περιλαμβάνει συνάμα, ἰδεαλισμὸν καὶ ρεαλισμὸν, συμβολισμὸν καὶ θετικισμὸν καὶ εἴ τι ἄλλο καὶ συνολικῶς ἐμφανίζεται ὡς ἡ διὰ τῶν δεοντολογικῶν ἐπιστημῶν πραγμάτωσις τοῦ φυσικοῦ Δέοντος 223. Τὸ Δέον ὅμως πραγματοποιήσασθαι ὑπὸ τοῦ προσκαίρου καὶ πεπερασμένου ἀνθρώπου διατρέχει ἀναγκαιῶς τὸ στάδιον τῆς κυοφορίας, ἐμφανίσεως καὶ ἐξαφανίσεως ἦτοι τοῦ σχηματισμοῦ, τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς παρακμῆς τῆς τέχνης 224.

Ἡ γενικὴ τέχνη διακρίνεται εἰδικῶς ἀναλόγως τῶν μέσων δι' ὧν ἐκδηλοῦται καὶ ποικίλλει ἀναλόγως τῶν αἰσθήσεων πρὸς ἃς ἀπευθύνεται. Ἡ ἰδανικὴ τέχνη πρέπει νὰ ἀπευθύνηται εἰς ὅσον τὸ δυνατόν πλείονας καὶ δὴ εἰς πάσας τὰς αἰσθήσεις. Ὁ τρόπος δὲ καθ' ὃν ἰκανοποιεῖ ταύτας, ἢ ἄλλως ἐμφανίζει εἰς αὐτάς τὸ Δέον, εἶναι ἡ αἰσθητικὴ κατηγορία. Οὕτω εἰς τὴν αἰσθησιν τῆς ὀράσεως ἀνάγεται ἡ γραφικότης, εἰς τὴν αἰσθησιν τῆς ἀκοῆς ἡ μουσικότης, εἰς τὴν αἰσθησιν τῆς γεύσεως ἡ νοστιμότης ἢ γλυκύτης, εἰς τὴν αἰσθησιν τῆς ὀσφρήσεως ἡ ἀρωματικὸ-

222. Κατὰ τὸν Schelling, ὠραῖον εἶναι ἡ παράστασις τοῦ ἀπείρου ἐν τῷ πεπερασμένῳ. Κατὰ τὸν Hegel, ὠραῖον εἶναι ἡ πλήρης παρουσία τῆς λογικῆς ἰδέας ἐν τῷ αἰσθητῷ φαινομένῳ. Κατὰ τὸν Kant, ὠραῖον εἶναι πᾶσα σκοπιμότης ἀνευ σκοποῦ.

223. Βλ. γενικώτερον καὶ Ch. Lalo, *Esthétique*, 1925, K. Lange, *Das Wesen der Kunst*, 1901, Leveque, *La Science du beau*, 1857.

224. Πρβλ. καὶ W. Deonna, οἱ νόμοι καὶ οἱ ρυθμοὶ στὴν τέχνη, μετ. Β. Δασκαλάκη, Ἀθήναι, 1930.

της, εἰς τὴν αἰσθησὶν τῆς ἀφῆς ἢ ἀπαλότης καὶ τέλος εἰς τὴν αἰσθησὶν ὡς γενικότητα ἢ ποικιλότητα.

Ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία, οὕσα ἔξοδος τοῦ Δέοντος ἐκ τοῦ Ἐγῶ ἢ Ὀντος, περιέχει καὶ πρέπει νὰ περιέχῃ ἀναγκαίως τὰς ιδιότητας τοῦ Δέοντος ὡς ἀπείρου καὶ αἰωνίου, ἐν τῷ πεπερασμένῳ καὶ προσκαίρῳ καλλιτεχνικῷ δημιουργήματι. Τὰ βασικὰ ὁμῶς νοήματα τοῦ τε Ὀντος καὶ Δέοντος εἶναι τὸ ἀπείρον, ἢ αἰωνιότης, τὸ πεπερασμένον, τὸ πρόσκαιρον, ἢ κίνησις, ἢ ἰσότης ἢ ἰσορροπία. Οὕτω ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία πρέπει νὰ περιέχῃ μέγεθος ἢ κάτι ἀτελεύτητον ὡς ἔκφρασις τοῦ ἀπείρου ποικιλίαν ἢ μορφήν ὡς ἔκφρασις τοῦ πεπερασμένου, ἀπάτην ἢ τελειότητα ἢ πάθος ὡς ἔκφρασις τοῦ προσκαίρου, δύναμιν ἢ ὕψος ἢ βάθος ἢ πλάτος ὡς ἔκφρασις τῆς κινήσεως, ἀρμονίαν, συμμετρίαν ἢ ρυθμὸν ὡς ἔκφρασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας²²⁵.

Ἡ αἰσθητικὴ ἔξ ἄλλου ἀπόλαυσις, οὕσα εἴσοδος τοῦ πραγματωθέντος Δέοντος ἐν τῷ Ἐγῶ ἢ τῷ Ὀντι, περιέχει καὶ πρέπει νὰ περιέχῃ πάσας τὰς ιδιότητας τοῦ πεπερασμένου καὶ προσκαίρου, ἐν τῇ ἀπείρῳ καὶ αἰωνίᾳ κινήσει καὶ ἰσότητι ἢ ἰσορροπία. Οὕτω ἡ αἰσθητικὴ ἀπόλαυσις πρέπει νὰ περιέχῃ θαυμασμόν ὡς ἔκφρασις τοῦ ἀπείρου, ἡδονὴν ὡς ἔκφρασις τῆς αἰωνιότητος, ἐνδοσυμπάθειαν²²⁶ ὡς ἔκφρασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, μίμησιν ὡς ἔκφρασις τῆς κινήσεως, παιδιάν ὡς ἔκφρασις τοῦ προσκαίρου, χαρὰν ὡς ἔκφρασις τοῦ πεπερασμένου.

Ἐφόσον τὸ αἰσθητικὸν Δέον, ἐμφανίζεται ὡς αἰσθητικὴ ἀπόλαυσις, ἦτοι ὡς τέλος καὶ σκοπὸς τῶν αἰσθήσεων, δηλαδὴ ὡς τελεία ἢ τελειωτικὴ ἱκανοποίησις τῶν αἰσθήσεων, εἴτε ἀπόλυτος εἴτε σχετικὴ, συνεπαγομένη ἕτερον τέλος ἢ σκοπὸν, καθίσταται ἐμμέσως σκοπὸς ἢ μέσον. Τὸ μέσον τοῦτο τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν αἰσθήσεων ἐμφανίζεται ὡς τέχνη ἢ ἄλλως τέχνη²²⁷ εἶναι ἢ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐφαρμογὴ τοῦ αἰσθητικοῦ Δέοντος. Συνεπῶς ἡ τέχνη ἀποβλέπει εἰς ἕν σχετικὸν τέλος ἢ σκοπὸν, οὕσα αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν μέσον πραγματώσεως τοῦ αἰσθητικοῦ Δέοντος²²⁸.

Τὸ τέλος τοῦτο εἰδικώτερον ἀναλύεται εἰς τελειότητα καὶ τελευτήν. Ἄλλ' ἢ τελειότης καὶ ἡ τελευτὴ εἶναι καὶ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας. Οὕτω τὸ τέλος νοεῖται καὶ ἄνευ τέλους. Ὁ σκοπὸς εἰδικώτερον ἀναλύεται εἰς σκοπὸν καθ' ἑαυτὸν ἢ αὐτοσκοπὸν καὶ εἰς σκοπιμότητα διὰ τοὺς ἄλλους ἢ ἕτεροσκοπὸν ἦτοι μέσον δι' ἕτερον σκοπὸν. Οὕτω καὶ ὁ σκοπὸς νοεῖται καὶ ὡς σκοπὸς ἄνευ σκοποῦ²²⁹.

Ἐλέχθη ὅτι ἐκάστη τέχνη διακρίνεται ἀναλόγως τοῦ μέσου ὃ περ χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ Δέοντος. Οὕτω διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ὀπτικῶν μέσων ἢ χρωμάτων ἢ τέχνη ἐμφανίζεται ὡς ζωγραφικὴ, διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἀκουστικῶν μέσων ἢ τῶν ἤχων ὡς μουσικὴ, διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν λέξεων ὡς ποίησις ἢ φιλολογία ἐν γένει,

225. Πρβλ. τὴν χρυσὴν τομὴν, πρβλ. καὶ Πλάτωνος, Φαῖδων, XIX, 75 «Ἀλλὰ μὲν δὴ ἐκ γε τῶν αἰσθήσεων δεῖ ἐννοῆσαι, ὅτι πάντα τὰ ἐν ταῖς αἰσθήσεσιν ἐκείνου τε ὀρέγεται, τοῦ δ' ἐστὶν ἴσον».

226. Ἀπόδοσις τοῦ γερμανικοῦ ὄρου *Einfühlung*.

227. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, Τέχνη εἶναι μίμησις τῆς φύσεως. Κατὰ τὸν Fichte, Τέχνη εἶναι ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ἀπολύτου Ἐγῶ καὶ οὐχὶ ἡ μίμησις ἢ ἐξιδανίκευσις τῆς φύσεως. Κατὰ τὸν Tolstoy ἡ τέχνη εἶναι μέσον συνδέσεως τῶν ἀνθρώπων ἐν τῷ ἠθικῷ νόμῳ καὶ τῷ Θεῷ. Κατὰ τὸν Fontenai, Τέχνη εἶναι τὸ συναίσθημα τῆς ἀρχούσης τάξεως (βλ. *Cahiers de Bolschevisme*. Paris 1925). Κατὰ τὸν Taine, τέχνη εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ χρονικοῦ καὶ τοπικοῦ περιβάλλοντος.

228. Περὶ τέχνης καὶ αἰσθητικῆς, βλ. γενικώτερον καὶ M. Dessoir, *Aesthetik und allgemeine Kunstwissenschaft*, 1926, Th. Meyer, *Aesthetik*, 1923, B. Croce, *Estetica*, 1912, Th. Lipps, *Aesthetik*, 2 τόμ. 1903—1906, Th. Jouffroy, *Cours d'Esthetique*, 1843.

229. Πρβλ. τὸν ὀρισμὸν τοῦ ὠραίου ὑπὸ τοῦ Im. Kant, ὡς σκοπιμότητος ἄνευ σκοποῦ, εἰς *Kritik der praktischen Vernunft*.

διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν τροφῶν ὡς μαγειρική, διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ὀσμῶν ὡς ἀρωματική κ.ο.κ. Ὁθεν ἢ ἐν γένει τέχνη ἐκ τοῦ ἀφηρημένου ἢ ἀπείρου καὶ αἰώνιου πορεύεται πρὸς τὸ συγκεκριμένον ἢ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον καὶ πραγματώνει αὐτό, ἐνῶ ἢ ἐπιστήμη ἐκ τοῦ συγκεκριμένου ἢ προσκαίρου καὶ πεπερασμένου πορεύεται πρὸς τὸ ἀφηρημένον ἢ αἰώνιον καὶ ἀπείρον καὶ νοεῖ αὐτό.

§ 47. ΛΟΓΙΚΗ καὶ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ἡ ἐν τῇ νοήσει πραγματουμένη ἰσότης καὶ ἰσορροπία νοεῖται ὡς λογικὸν ἢ νοητικὸν Δέον. Ἡ νοητικὴ αὕτη ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἀφορᾷ τὰς σχέσεις τοῦ Ἐγὼ μετὰ τοῦ Μὴ Ἐγὼ ὑπὸ πνευματικὴν ἅμα καὶ ὕλικὴν ἔποψιν καὶ νοεῖται ὡς φιλοσοφία. Ἡ ἀνθρωπίνῃ ἐν γένει νόησις, ἐρευνῶσα τὸ ἐν γένει νοητικὸν Δέον, ἐκδηλοῦται ἐνεργητικῶς μὲν ὡς λογικὴ, παθητικῶς δὲ ὡς φιλοσοφία, καὶ ἐκφράζει τὸ νοητικὸν Δέον, ὑποκειμενικῶς μὲν ὡς λογικόν, ἀντικειμενικῶς δὲ ὡς ἀληθές. Οὕτω ἡ φιλοσοφία εἶναι ἢ τεχνικὴ τῆς λογικῆς, ὡς ἢ λογικὴ εἶναι ἢ ἐπιστήμη τῆς φιλοσοφίας, καθοδηγοῦσα ταύτην διὰ μιᾶς κοσμοθεωρίας θεωρητικῶς καὶ διὰ μιᾶς βιοθεωρίας πρακτικῶς.

Ἡ λογικὴ ἐμφανίζει τὸ Ὄν καὶ Δέον εἰς μὲν τὴν φύσιν διὰ τῶν ὀντολογικῶν ἐπιστημῶν, εἰς δὲ τὴν κοινωνίαν διὰ τῶν δεοντολογικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ φιλοσοφία νοεῖ καὶ πραγματώνει τὸ Δέον εἰς μὲν τὴν φύσιν διὰ μιᾶς κοσμοθεωρίας, εἰς δὲ τὴν κοινωνίαν διὰ μιᾶς βιοθεωρίας²³⁰. Ἡ λογικὴ εἶναι ἢ ἐπιστήμη ἥτις νοεῖ τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν καὶ ἢ φιλοσοφία ἢ τέχνη ἥτις πραγματώνει ταύτας ἐν τῷ νῶ. Ὁ ἄνθρωπος ἀρχόμενος ἐκ τοῦ ὄντος καὶ βαίνων πρὸς τὸ Δέον, διὰ τῆς νοήσεως πρέπει νὰ ἀποκτᾷ τὰς ἀξίας τοῦ ὀρθοῦ ἢ λογικοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς.

Ἡ λογικὴ οὕσα ἐκδήλωσις τῆς νοήσεως τοῦ προσκαίρου καὶ πεπερασμένου ἀνθρώπου, ἀφορᾷ τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον Δέον, ὅπερ ἐμφανίζεται εἰς τὰς ἐκάστοτε συγκεκριμένας περιπτώσεις ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ. Ἀντιθέτως ἢ φιλοσοφία, σκοποῦσα τὴν νόησιν τοῦ ἀπείρου καὶ αἰώνιου, ἀφορᾷ τὸ ἀπείρον καὶ αἰώνιον νοητικὸν Δέον ὅπερ γίγνεται συνεχῶς καὶ διαρκῶς. Οὕτω ἢ φιλοσοφία ἐμφανίζεται ὡς τέχνη ἀποκαλύπτουσα τὸ ἀπείρον καὶ αἰώνιον νόημα ἐν τῷ προσκαίρῳ καὶ πεπερασμένῳ πράγματι, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τῆς λογικῆς.

Ἡ λογικὴ ὅμως δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ πραγματώσῃ τὸ λογικὸν Δέον, ἂν προηγουμένως δὲν γνωρίσῃ τὸ λογικὸν Ὄν. Τὸ λογικὸν Ὄν δὲν δύναται νὰ γνωσθῇ ὑφ' ὅσας τὰς ἐπόψεις του ὑπὸ τῆς λογικῆς, ἂν δὲν πραγματωθῇ καὶ ὡς λογικὸν Δέον ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας, ὡς τέχνης τοῦ αἰώνιου καὶ ἀπείρου ἥτις πραγματώνει τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀξίαν καθόλου. Οὕτω ἢ μὲν λογικὴ ἐμφανίζεται ὡς δεοντολογικὴ ἐπιστήμη, ἢ δὲ φιλοσοφία ὡς ἀντίστοιχος ταύτης τέχνη, τῆς μὲν λογικῆς σκοπούσης νὰ γνωρίσῃ ἐκ τῶν προσκαίρων καὶ πεπερασμένων πραγμά-

²³⁰ Πρβλ. σχετικῶς διὰ τὰς κοσμοθεωρίας, Dilthey, Das Wesen der Philosophie in der Kultur der Gegenwart 1907, Müller-Freienfels, Persönlichkeit und Weltanschauung 2α ἔκδ. 1923. Διὰ τὰς βιοθεωρίας βλ. σχετικῶς Πλάτωνος Δρακούλη, Βιονομία, Ἀθήναι 1931, Γ. Κ. Ζωγραφάκη, Οἱ Νέοι, 1933, Π. Γ. Φαρμακοπούλου, Τυχολογία, Ἀθήναι 1931, L. H. Anderson, Πῶς νὰ ἐπιτυχάνετε, H. Spencer Lewis, Αὐτοκυριαρχία καὶ Εἰμαρμένη μετὰ τοὺς κύκλους τῆς Ζωῆς, Ἀθήναι, 1936.

των τὰ ἄπειρα καὶ αἰώνια νοήματα, τῆς δὲ φιλοσοφίας σκοπούσης νὰ πραγματώσῃ τὰ ἄπειρα καὶ αἰώνια νοήματα εἰς τὰ πεπερασμένα καὶ πρόσκαιρα πράγματα.

Ὅθεν διὰ μὲν τῆς λογικῆς νοεῖται ὑπὸ τοῦ Ἐγὼ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀξία καθόλου, διὰ δὲ τῆς φιλοσοφίας πραγματοῦται ἐν τῷ Ἐγὼ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐγὼ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀξία καθόλου. Οὕτω Λογικὴ καὶ Φιλοσοφία συνδέουσι τὰς ἀληθείας πρὸς τὰς ἀξίας ἐν τῇ νοήσει καὶ τῇ δράσει. Ἄλλως ἡ Λογικὴ γνωρίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἀλήθειαν ἢ τὸ Ὀν καὶ καθορίζει διὰ τῆς φιλοσοφίας τὴν πορείαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἀξίαν καθόλου ἢ τὸ Δέον. Ἡ Φιλοσοφία εἶναι διὰ τὴν λογικὴν, ὅτι ἡ τεχνικὴ διὰ τὴν ἐπιστήμην, ὅτι ἡ τέχνη διὰ τὴν αἰσθητικὴν, ὅτι τὰ ἦθη διὰ τὴν ἠθικὴν, ὅτι οἱ νόμοι διὰ τὴν νομικὴν, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ διὰ τὴν κοινωνικὴν οἰκονομικὴν κλπ.

Τὸ λογικὸν Δέον γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ νοῦ ὡς τυπικὸν Δέον, ὅπερ καθορίζει αὐτῷ δύο σκοποὺς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀξίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀλήθεια εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ἀξία τὸ τέλος ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, διὰ τῆς λογικῆς γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀξίαν. Ἐν τῷ λογικῷ πρέπει νὰ ἐκδηλώνωνται ὡσαύτως ὅλαι αἱ ἐκφάνσεις τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀξίας. Οὕτω τὸ λογικὸν πρέπει νὰ ἔχη ἀντικειμενικὸν κῦρος ὡς ἔκφρασιν τοῦ ἀπείρου, παράστασιν ὡς ἔκφρασιν τοῦ πεπερασμένου, ἔννοιαν ὡς ἔκφρασιν τοῦ αἰωνίου, μέτρον καὶ μέσον ὡς ἔκφρασιν τοῦ προσκαίρου, κρίσιν καὶ συμπέρασμα ὡς ἔκφρασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, αἰτίαν καὶ ἀποτέλεσμα ὡς ἔκφρασιν τῆς κινήσεως.

Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ὡς πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον Ὀν πορεύεται διὰ τῆς λογικῆς ἀρχόμενος καὶ τελευτῶν ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ, ἵνα καταλήξῃ εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του δὲν δύναται νὰ ἀρχίσῃ ἐκ τῆς ἀπολύτου ἀρχῆς ἣτις ὑπάρχει πρὸ ἢ πέραν αὐτοῦ. Ἐν τῇ πεπερασμένῃ ὄθεν καὶ προσκαίρῳ αὐτοῦ πορεία, μόνον σχετικὰς ἀληθείας δύναται νὰ γνωρίσῃ ὡς μερικὰς ἀρχάς. Τελευτῶν ὅμως δύναται νὰ φθάσῃ οὐ μόνον εἰς τὸ σχετικὸν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀπόλυτον τέλος, ἦτοι οὐ μόνον εἰς τὴν σχετικὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀπόλυτον ἀξίαν, διότι ἀμφότεραι κεῖνται μετ' αὐτόν. Οὕτω ἂν δυνηθῇ νὰ γνωρίσῃ καὶ πραγματώσῃ τὴν ἀπόλυτον ἀξίαν, καθίσταται αὐτοσκοπὸς καὶ μετέχει τοῦ ἀπείρου καὶ τῆς αἰωνιότητος, ἂν ὅμως δὲν δυνηθῇ εἰμὴ νὰ γνωρίσῃ τὴν σχετικὴν ἀξίαν, καθίσταται ἕτεροσκοπὸς καὶ μετέχει τοῦ πεπερασμένου καὶ προσκαίρου, ὅποτε ἀναγεννώμενος καὶ ἐξελισσόμενος, αἰωνίως καὶ ἀπείρως πορεύεται πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἀξίαν, ἣτις πρέπει νὰ πραγματωθῇ διὰ τῆς ὀκταπλῆς πραγματώσεως τοῦ τεχνικοῦ, μηχανικοῦ, ἰατρικοῦ, αἰσθητικοῦ, λογικοῦ, ἠθικοῦ, νομικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ Δέοντος.

Ἐφ' ὅσον δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος δὲν πραγματώνει τὸ ἀπολύτως σκόπιμον, δυνατόν, ὑγιές, ὠραῖον, ὀρθόν, ἀγαθόν, δίκαιον καὶ χρήσιμον, δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν, ὡς αὕτη νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ζωῇ καὶ ἐν τῇ Γῆ, ἀλλὰ συνεχῶς καὶ διαρκῶς ἢ ἄλλως ἀπείρως καὶ αἰωνίως θὰ ἐξελίσσῃται ἐν ταῖς τρομεραῖς συγκρούσεσι τῶν ὄντων μετὰ τῶν Δεόντων, ἅτινα θὰ συντρίβωσι τὰ ὄντα ὡς μὴ προσαρμοζόμενα πρὸς τὰ Δέοντα.

§ 48. ΗΘΙΚΗ καὶ ΗΘΗ

Ἡ ἐν τῇ συναισθήσει ἢ συνειδήσει πραγματουμένη ἰσότης καὶ ἰσορροπία νοεῖται ὡς ἠθικὸν Δέον. Ἴνα δημιουργηθῇ ἐν τινι συναισθήσει ἢ συνειδήσει ἀξιολογικὴ τις κρίσις, ἀπαιτεῖται ἀνθρωπίνῃ τις πράξις ἣτις πρέπει

νὰ κριθῆ κατ' ἀξίαν. Πάσης ἀξίας ὅμως πρέπει νὰ ὑπάρχη καὶ ἀντικειμενικὸν κριτήριον καὶ οὐχὶ μόνον ὑποκειμενικόν, ἦτοι ἡ ὑποκειμενικὴ κρίσις νὰ προέρχεται ἐξ ἀντικειμενικῶν λόγων, διότι ἄλλως αὕτη θὰ εἶναι αὐθαίρετος ἢ ἐκάστοτε διάφορος. Τὸ ἀντικειμενικὸν τοῦτο κριτήριον τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, ὅπερ νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται καὶ εἰς τὸ Ἐγὼ καὶ εἰς τὸ Μὴ Ἐγὼ, εἶναι ἡ αἰωνία καὶ ἀπειρος ἰσότης καὶ ἰσορροπία, ἣτις ὅταν ἀνακλᾶται ἐν τῇ συναισθήσει ἢ συνειδήσει νοεῖται ὡς ἀγαθόν. Τὸ ἀντικειμενικὸν τοῦτο κριτήριον τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων δύναται νὰ διαπιστοῦται ὑπὸ τοῦ ἀτόμου, ὅσον ἀφορᾷ ἑαυτό, ὅποτε ἐμφανίζεται ὡς συναίσθησις, ἢ ὅσον ἀφορᾷ τὴν κοινωνίαν, ὅποτε ἐμφανίζεται ὡς συνείδησις. Διὰ τῆς συναισθήσεως δηλαδή κρίνεται ἀξιολογικῶς ἡ πράξις ὅσον ἀφορᾷ μόνον τὸ Ἐγὼ, ἐνῶ διὰ τῆς συνειδήσεως κρίνεται ὅσον ἀφορᾷ τὸ τε Ἐγὼ καὶ τὸ Μὴ Ἐγὼ.

Ὅταν ἱκανοποιεῖται ἡ συναίσθησις ἢ ἡ συνείδησις ἐκ τινος ἀνθρωπίνης πράξεως ἦτοι ὅταν ἀποκαθίσταται ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἰσορροπία ἐν τῇ συναισθήσει ἢ συνειδήσει, τότε ἐμφανίζεται ἡ πράξις ὡς ἔχουσα ἀξίαν, ὅταν ὅμως δὲν ἱκανοποιεῖται ἡ συναίσθησις ἢ συνείδησις λόγῳ τῆς ἐκ τινος ἀνθρωπίνης πράξεως δημιουργουμένης ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας τότε ἐμφανίζεται ἡ ἀνθρωπίνη πράξις ὡς ἔχουσα ἀπαξίαν. Ἡ ἀξιολογικὴ κρίσις δύναται νὰ ἀφορᾷ εἴτε τὰς ἰδίας ἡμῶν πράξεις εἴτε τὰς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἡ ἀξία ἢ ἀπαξία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων δὲν πηγάζει ἐκ τῆς δῆθεν ἐλευθερίας ἢ ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, οὔτε ἡ ἀξία ἢ ἀπαξία κρίνεται μόνον ὑποκειμενικῶς ἐκ τῆς ἀγαθῆς ἢ κακῆς βουλήσεως, ἀλλ' ἀντικειμενικῶς ἐκ τῆς ἐν πάσῃ συναισθήσει ἢ συνειδήσει ἀποκαταστάσεως ἢ μὴ τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις. Τοῦτο δὲ καθόσον ὡς ἐν τῇ συναισθήσει ἢ συνειδήσει ἀνακλῶνται ἢ κρίνονται ἀξιολογικῶς πᾶσαι αἱ ἀνθρώπιναι πράξεις, οὔτω ἐκ τῆς βουλήσεως πηγάζουσι πᾶσαι αἱ ἀνθρώπιναι πράξεις, τεχνικαί, μηχανικαί, ἰατρικαί, αἰσθητικαί, λογικαί, ἠθικαί, νομικαί καὶ οἰκονομικαί, συνεπῶς ἢ βούλησις εἶναι κοινὴ μὲν αἰτία τῆς πράξεως ἢ μέσον ἐκτελέσεως αὐτῆς οὐχὶ ὅμως κριτήριον αὐτῶν, διότι αἱ ἀνθρώπιναι πράξεις κρίνονται ἀξιολογικῶς ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ ἢ τοῦ ἀποτελέσματος αὐτῶν καὶ οὐχὶ ἀναλόγως τῆς αἰτίας ἢ τοῦ μέσου δι' ὧν πραγματοποιῶνται.

Τὸ ἠθικὸν Δέον ὑποκειμενικῶς ἐκδηλοῦται ὡς ἀρετὴ ἢ ἦθος ἦτοι ὡς πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῇ συναισθήσει ἢ συνειδήσει ἀνθρώπου τινος ὅσον ἀφορᾷ τὰς πράξεις ἑαυτοῦ ἢ τῶν ἄλλων, ἀντικειμενικῶς δὲ ὡς ἀγαθὸν ἦτοι ὡς αἰωνία καὶ ἀπειρος ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἐν τῇ συναισθήσει ἢ συνειδήσει. Τὸ καθῆκον οὔτω ἐμφανίζεται καὶ νοεῖται ὡς ὁ ἀναγκαῖος σύνδεσμος τῆς ἀρετῆς μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ, δηλαδή τοῦ ὑποκειμενικοῦ στοιχείου ἢ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ ἀντικειμενικοῦ στοιχείου ἢ πράξεως εἰδικῶς, ἢ τῆς μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας γενικῶς. Ἡ ἰσότης αὕτη καὶ ἰσορροπία ἐκδηλοῦται ἐνεργητικῶς ἐν τῷ νοοῦντι ἀνθρώπῳ ὡς ἀγάπη ἦτοι ὡς ἰσότης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὡς ἔνωσις αὐτῶν λόγῳ ταυτότητος τῆς οὐσίας τῶν καὶ ὁμοιότητος τῆς μορφῆς τῶν, παθητικῶς δὲ ἐν τῷ νοοῦντι ἀνθρώπῳ ὡς ἐπιείκεια ἦτοι ὡς συνειδήσις τῆς ἰσότητος, ταυτότητος καὶ ὁμοιότητος τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἀγάπη δυναμικῶς μὲν ἐμφανίζεται ὡς πορεία τοῦ φθειρομένου

“Οντος πρὸς τὸ Δέον αὐτοῦ ἦτοι τὸ αἰώνιον γίνεσθαι, δηλαδή ὡς τελειότης, στατικῶς δὲ ὡς συμφωνία τοῦ φθειρομένου “Οντος πρὸς τὸ γινόμενον Δέον, δηλαδή ὡς εἰλικρίνεια. Ἡ δεοντολογικὴ ἐπιστήμη ἢ ἐρευνῶσα τὸ ἠθικὸν Δέον ἢ τὸ ἀγαθὸν ἢ ἄλλως ἢ ἐρευνῶσα τὴν ἀξίαν ἢ ἀπαξίαν τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἢ ἄλλως τὴν φύσιν ἢ ἔννοιαν τοῦ ἠθικοῦ Δέοντος καὶ τὸν τρόπον πραγματώσεως τοῦ ἀγαθοῦ²³¹, διαφέρει τῆς ἠθολογίας ὡς ὄντολογικῆς περιγραφικῆς ἐπιστήμης τῶν κατὰ καιροὺς καὶ τόπους ἠθῶν τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἀνθρωπὸς πρέπει νὰ πραγματώνῃ τὸ ἠθικὸν Δέον, δηλαδή νὰ εἶναι ἐνάρετος καὶ νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθόν. Ἡ μὴ πραγματώσις τοῦ ἠθικοῦ Δέοντος θὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἀνισότητά καὶ ἀνισορροπίαν ἐν τῇ συναισθήσει ἢ συνειδήσει ἦτοι τὴν διατάραξιν τῆς ἐσωτερικῆς εὐδαιμονίας τῶν ἀνθρώπων ὑποκειμενικῶς, καὶ τὴν διατάραξιν τῶν κοινωνικῶν σχέσεων ἀντικειμενικῶς, πρᾶγμα ὅπερ δὲν δύναται νὰ διαρκέσῃ διότι θὰ συντρίψῃ ψυχικῶς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἠθικῶς τὴν κοινωνίαν καὶ οὕτω θὰ διαφουσθῇ ἢ ἀνηθικότης, ἀποκαθισταμένης ἀναγκαιῶς τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων.

Δεδομένου ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὁμοίως καὶ ἐξ ἴσου συναισθανόμενος εἶναι ἐν ὁμοιούσιον καὶ ὁμοιόμορφον Ἐγῶ, συνέπεται ὅτι πᾶσα ἀνθρωπίνη συναισθήσις ἢ συνειδήσις πρέπει ὁμοίως νὰ πραγματώνῃ τὸ ἠθικὸν Δέον καὶ νὰ ἀντιλαμβάνηται τὸ ἀγαθόν. Ἡ πραγματώσις τοῦ ἠθικοῦ Δέοντος δύναται νὰ ἀφορᾷ οὐ μόνον τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἕτερον Ἐγῶ καὶ δὴ συναισθανόμενον τοιοῦτο ἦτοι ζῶον. Ἴνα ὅμως ἐμφανισθῇ τοιαύτη ἀξιολογικὴ κρίσις ἐν τινι ἀνθρωπίνη συναισθήσει ἢ συνειδήσει ἀπαιτεῖται συμβίωσις τοῦ ἀνθρώπου μετ’ ἄλλων ἀνθρώπων ἢ ὄντων ἐν γένει. Ἡ τοιαύτη ὅμως συμβίωσις ἐμφανίζεται ὡς κοινωνία. Οὕτω ἡ ἀνθρωπίνη συμβίωσις ἐξ ἧς θὰ πηγᾷ καὶ θὰ ἀπαιτηθῇ τὸ ἠθικὸν Δέον, ἐμφανίζεται διττῶς ὡς φυσικὸς σύνδεσμος καὶ ὡς κοινωνικὸς σύνδεσμος μὲ κοινὸν τρόπον τοῦ νοεῖν καὶ πράττειν ἦτοι κοινὸν νόημα καὶ κοινὴν δρᾶσιν. Ἀγαθὸν ὄθεν εἶναι τὸ ἐν οἰαδῆποτε ἀνθρωπίνη συναισθήσει ἢ συνειδήσει πραγματούμενον ἠθικὸν Δέον ἦτοι ἢ ἐν οἰαδῆποτε ἀνθρωπίνη συναισθήσει ἢ συνειδήσει ἀποκαθισταμένη ἰσότης καὶ ἰσορροπία διὰ τινος πράξεως²³².

Ὡστε τὸ ἠθικὸν Δέον πρέπει νὰ εἶναι συνάμα ἀτομικὸς καὶ παγκόσμιος νόμος, διότι ἡ αἰωνία καὶ ἀπειρος ἀποκατάστασις τῆς, ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τῇ συναισθήσει ἢ συνειδήσει εἶναι συνάμα προσωπικὸς καὶ κοινωνικὸς εὐδαιμονισμὸς, ἐγωϊσμὸς καὶ ἀλτρουϊσμὸς, προσωπικὴ καὶ καθολικὴ τελείωσις²³³. Ἀγαθὸν ὄθεν εἶναι τὸ ἀποδίδον τὴν

231. Περὶ ἠθικῆς βλ. γενικώτερον καὶ Wundt, Ethik, δ' ἔκδ. 1912, Münsterberg, Philosophie der Werte, β' ἔκδ. 1921, Parodi, Le problème moral et la pensée contemporaine, 1910, Paulsen, System der Ethik, η' ἔκδ. 1906, Aug. Messer, Ethik 1918, τοῦ αὐτοῦ Sitten Lehre, 1920, Χρ. Ἀνδρούτσου, Σύστημα ἠθικῆς, Ἀθῆναι 1925. Περὶ ἠθολογίας βλ. εἰδικώτερον Fr. Jodl, Geschichte der Ethik in der neueren Philosophie, 1906—1908, 2 Bunde.

232. Ἡ ἀξιῶσις τοῦ Nietzsche, περὶ ἀνατροπῆς ὅλων τῶν ἀξιών (Umwertung aller Werte) καὶ τῆς δημιουργίας τῆς ἠθικῆς τῶν κυρίων ἢ ἰσχυρῶν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἠθικὴν τῶν δούλων ἢ ἀσθενῶν, βασιζομένης ἐπὶ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς βίας καὶ τεινύσεως εἰς τὴν ἀξίαν τῆς προσωπικῆς δυνάμεως καὶ εὐδαιμονίας, ἀποδεικνύεται ἀδύνατος καὶ ψευδής, διότι στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν Ἐγῶ ἐν γένει καὶ ἐπὶ τῆς διαίωσισεως καὶ ἐξαπλώσεως μιᾶς τοιαύτης ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας, ἧτις ἀντιβαίνει εἰς τὰς ἀληθείας καὶ τὰς ἀξίας τοῦ Σύμπαντος. Οὕτω ὁ φόνος εἶναι ἠθικῶς κατακριτέος διότι ἀρνεῖται τὴν ἰσότητα τοῦ φανεουμένου καὶ τὴν ἴσην ἀξίαν τῆς ζωῆς. Ἡ κλοπὴ ἢ ἀρπαγὴ εἶναι ἠθικῶς κατακριτέα διότι ἀρνεῖται τὴν ἰσότητα τῆς βουλήσεως τοῦ ὕφισταμένου τὴν κλοπὴν ἢ ἀρπαγὴν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν ἀρπαζομένων. Ἡ πλεονεξία εἶναι ἠθικῶς κατακριτέα ὡς ἀρνούμενη τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν μεταξὺ Ἐγῶ καὶ Μὴ Ἐγῶ.

233. Οὕτω ἐν τῇ ὕφ' ἡμῶν ἀποδιδόμενη ἐννοίᾳ τοῦ ἠθικοῦ Δέοντος, περιλαμβάνονται πᾶσαι αἱ σχετικαὶ περὶ ἠθικῆς καὶ ἀγαθοῦ θεωρίαι, βλ. καὶ Χρ. Ἀνδρούτσου, Op. Cit.

ισότητα και ισορροπία εις τούς ανθρώπους και τὰς πράξεις αὐτῶν και ἱκανοποιουῦν ὡς ἐκ τούτου τὴν ἀνθρωπίνην συναίσθησιν ἢ συνειδήσιν. Δὲ τῆς ἐννοίας δὲ ταύτης τοῦ ἀγαθοῦ καθοδηγεῖται και τὸ ἄτομον και τὸ σύνολον εις τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἠθικοῦ Δέοντος.

Ἡ ἐννοια δὲ αὕτη τοῦ ἀγαθοῦ διατυπωμένη ὡς ἀξιώσις τοῦ ἠθικοῦ Δέοντος νὰ πραγματοποιῆται ἐκάστοτε ἢ ἰσότης και ἰσορροπία, ἀντικειμενικῶς μὲν ἐν ταῖς πράξεσι τοῦ ἀνθρωπίνου Ἐγῶ ἐναντι τῶν ἄλλων Ἐγῶ, ὑποκειμενικῶς δὲ ἐν τῇ συναίσθησει ἢ συνειδήσει, δύναται και πρέπει νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς παγκόσμιος ἠθικός νόμος²³⁴. Ἄ λ λ ω ς ἠ θ ι κ ὸ ς Ν ὄ μ ο ς ε ἶ ν α ι ἢ ἀ ν α γ κ α ῖ α ἀ π ο κ α τ ἄ σ τ α σ ι ς τῆ ς ἰ σ ὴ τ η τ ο ς και ἰ σ ο ρ ρ ο π ῖ α ς ἐ ν τῇ σ υ ν α ἰ σ θ ῆ σ ε υ ἢ σ υ ν ε ἰ δ ῆ σ ε ι.

Ἄ γ α θ ὸ ν ὄ θ ε ν ε ἶ ν α ι ὅ, τ ι δ ῦ ν α τ α ι ὑ φ' ο ἴ ο υ δ ῆ π ο τ ε ν ἄ π ρ α χ θ ῆ ἢ π α ν τ α χ ο ῦ και π ἄ ν τ ο τ ε σ υ μ φ ῶ ν ω ς π ρ ὸ ς τ ὸ ν ν ὄ μ ο ν τῆ ς Δ υ ν α μ ῖ κ ῆ ς ἰ σ ὴ τ η τ ο ς και ἰ σ ο ρ ρ ο π ῖ α ς μ ε τ α ξ ῦ τ ῶ ν Ἐ γ ῶ και τ ῶ ν π ρ ἄ ξ ε ω ν α ὑ τ ῶ ν ἢ ἄ λ λ ω ς μ ε τ α ξ ῦ τ ῶ ν δ υ ν ἄ μ ε ω ν τοῦ Σ ῦ μ π α ν τ ο ς.

Ἐ π ε ἰ δ ῆ δὲ ὁ ἀ ν θ ρ ω π ο ς ἐ κ δ η λ ο ῦ τ α ι φ υ σ ἰ κ ῶ ς και κ ο ἰ ν ω ν ἰ κ ῶ ς, τ ὸ ἀ γ α θ ὸ ν ἢ κ α κ ὸ ν δ ῦ ν α τ α ι ν ἄ π ρ α χ θ ῆ ἢ ἐ ν ἄ ν τ ι π α ν τ ὸ ς φ υ σ ἰ κ οῦ ἢ κ ο ἰ ν ω ν ἰ

234. Ἡ ἠθικὴ ἐπιταγὴ τοῦ Kant «Πράττε οὕτως ὥστε ἡ πράξις σου νὰ δύναται νὰ ἀποβῆ παγκόσμιος νόμος», δὲν καθορίζει τὸ κριτήριον βάσει τοῦ ὁποῦ θὰ ἐνεργῆται και θὰ κρινεταί ἐκάστη πράξις, ἀλλὰ ἀπλῶς προϋποθέτει αὐτὸ αὐθαίρετως ὡς ἀγαθὴν βούλησιν (βλ. *Metaphysik der Sitten*). Καθ' ἡμᾶς ὅμως πᾶσα πράξις αἰρούσα τὴν ἰσότητα και ἰσορροπία μεταξὺ Ἐγῶ και Μὴ Ἐγῶ ἢ ἄλλως μεταξὺ πράγματος και φαινομένου, ἐμφανίζεται ἐν τῇ συναίσθησει ἢ συνειδήσει ὡς κακὴ ἢ ἀνῆθικος. Οὕτω τὸ ψεῦδος εἶναι ἀνῆθικον ὡς αἶρον τὴν ἰσότητα και ἰσορροπία μεταξὺ πράγματος και φαινομένου ἢ ἄλλως μεταξὺ ἔργου και λόγου. Ὡσαύτως πᾶσα πράξις ὑπερβολῆς εἶναι ἀνῆθικος, ὡς αἰρούσα τὴν ἰσότητα και ἰσορροπία μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἢ ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ὅση ἡ ὑπερβολικὴ μέθη, χαρτοπαίξια, φιληδονία κλπ. Ὡσαύτως κατὰ τὴν σύγκρουσιν τῶν καθκόντων τὸ ἠθικῶς πρακτέον καθορίζεται ἐκ τῆς ἐξισώσεως τοῦ ἡμετέρου Ἐγῶ πρὸς τὸ ἕτερον Ἐγῶ. Οἶον ὅταν κινδυνεύει τις ἐκ πνιγμοῦ ἢ πυρκαϊᾶς και δύναται ἄλλοις τισι διατρέχων ὅμοιον κίνδυνον νὰ τὸν σώσῃ, πρέπει ἐξ ἰσοῦ προκινδυνεύων νὰ τὸν σώσῃ, διότι ὁ κίνδυνος πρέπει ἐξ ἰσοῦ νὰ ἐπιμερισθῆ και νὰ ἀποδοθῆ ἴση ἀξία και εἰς τὴν ἕτεραν ζωὴν. Ὄταν στερεῖται τις και ἔχη ἀνάγκην βοήθειας πρέπει ἐξ ἰσοῦ στεροῦμενος ἕτερός τις νὰ τὸν βοηθήσῃ, ἔστω και ἐλεῶν ἐκ τοῦ ὑστερήματός του, καθόσον ἡ ἰσότης τῶν στερήσεων πρέπει εἰς πάντας νὰ ἐπιβάλληται, ὡς ἀντιστροφὴς ἢ ἰσότης τῶν ἀπολαύσεων πρέπει ἐξ ἰσοῦ ὑφ' ὧν δλων νὰ ἀξιοῦται, ἐφόσον πάντες ἐξ ἰσοῦ ἐργάζονται και ἀγωνίζονται ἢ μοχθοῦσιν. Ὄταν ἰατρός τις ἀνεπιτυχῶς ἐγχειρίζει, τότε μόνον ἀνῆθικῶς ἢ κακῶς πράττει, ὅταν τὸν ἀσθεὴ δὲν τὸν μεταχειρίζεται ὡς ἴσον Ἐγῶ, και δὴ μετὰ τῆς ἴσης ἐπιμελείας μεθ' ἧς θὰ ἐνεχειρίζεν ἑαυτὸν ἢ οἰονδήποτε προσφιλέσ πρόσωπον.

Ὡσαύτως ὁ νόμος τῆς παλαιᾶς Γραφῆς «ὄφθαλμόν ἀντὶ ὄφθαλμοῦ και ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος» εἶναι ἠθικὴ ἐκδήλωσις τοῦ παγκοσμίου νόμου τῆς ἰσότητος και ἰσορροπίας. Παραλλήλως ἡ ρωμαϊκὴ ἀρχὴ «Do ut des, facio ut facias, facio ut des, do ut facias», εἶναι νομικὴ ἐκδήλωσις τοῦ αὐτοῦ παγκοσμίου Νόμου τῆς ἰσότητος και ἰσορροπίας. Τέλος πλεῖστα Εὐαγγελικαὶ ρῆσεις τονίζουν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Νόμου τῆς ἰσότητος και και ἰσορροπίας. Βλ. σχετικῶς ὑποσ. 232, 256 και 262. Ἐκτὸς τῶν Εὐαγγελικῶν ρῆσεων μῆπως τόσα και τόσα ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἀποφθέγματα οἶον «Μηδὲν ἄγαν», «Πᾶν μέτρον ἄριστον» δὲν βασιζονται εἰς τὸν Νόμον τῆς δυναμικῆς ἰσότητος και ἰσορροπίας;

Μῆπως ὁ ἀρτίος ἀριθμὸς τῶν εἰδῶν ὄλων τῶν ἐνοργάνων ὄντων, ἀπαρτιζομένων ἐξ ἀρρένων και θηλέων, δὲν ἀποδεικνύει τὴν δυναμικὴν ἰσότητα και ἰσορροπία εἰς τὴν ζῶσαν Φύσιν;

Μῆπως ἡ τάσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πρωτονίων νὰ εἶναι ἴσος μετὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰς ἕκαστον ἀτομικὸν πυρῆνα νετρονίων δὲν ἀποδεικνύει τὴν δυναμικὴν ἰσότητα και ἰσορροπία εἰς τὴν νεκρὰν Φύσιν;

Μῆπως ἡ ἰσότης ἐνώπιον τοῦ Νόμου δὲν ἀποδεικνύει τὴν δυναμικὴν ἰσότητα και ἰσορροπία ἐν τῇ Πολιτείᾳ;

Μῆπως ὁ ἀμοιβαῖος χαιρετισμὸς δὲν ἀποδεικνύει τὴν δυναμικὴν ἰσότητα και ἰσορροπία ἐν τῇ Κοινωνίᾳ;

Μῆπως ἡ ἀπόδοσις τιμῶν εἰς τὰ Ἐθνικὰ Σύμβολα ἐκάστου Κράτους ὑπὸ τῶν ὄργάνων ἑτέρου Κράτους δὲν ἀποδεικνύει τὴν δυναμικὴν ἰσότητα και ἰσορροπία ἐν τῇ Διεθνεί Κοινωνίᾳ;

Κατ' ὅμοιον τρόπον πλὴν τῶν ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ ἀναφερομένων ἀποδείξεων, δύναται νὰ ἀνευρισκῶνται ἐφαρμογαὶ τοῦ Νόμου τῆς δυναμικῆς ἰσότητος και ἰσορροπίας, ἐν τῇ ἀπείρῳ και αἰώνιᾳ Φυσικῇ και Κοινωνικῇ πραγματικότητι.

κοῦ "Οντος, ἀνοργάνου ἢ ἐνοργάνου. "Οθεν τὸ ἠθικὸν Δέον ἰσχύει ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ πανταχοῦ καὶ πάντοτε. Εἰδικώτερον τὸ ἠθικὸν Δέον ἐκδηλούμενον ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ, ἐμφανίζεται ὡς ἠθικὴ πράξις, ἐκδηλούμενον δὲ ἐν τῇ φύσει καθόλου, ἐμφανίζεται ὡς ἀγαθὴ πράξις, ἥτις οὕτω εἶναι εὐρυτέρα ἔννοια τῆς ἠθικῆς ἢ κοινωνικῆς πράξεως.

Οὕτω ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ πραγματώη τὸ ἀγαθὸν ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἔναντι ἀνθρώπων, ζώων, φυτῶν καὶ πραγμάτων ἔτι διότι πάντα ὑπάγονται εἰς τὸν νόμον τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, καὶ ἀξιοῦσιν αὐτόν, ἢ ἀνάγκη δὲ αὕτη παρίσταται ἐντονωτέρα ὅταν ὁ ἄνθρωπος βιοῖ ἐν κοινωνίᾳ καὶ δὴ ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἑτέρους ἀνθρώπους. Τοῦτο δέ, διότι ἀφ' ἐνὸς οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὅμοιοι καὶ ἴσοι μεταξύ των, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι δύνανται πολλῶ μᾶλλον νὰ ἀντιδράσωσιν εἰς κακὴν τινα πράξιν ἢ τὰ λοιπὰ ὄντα καὶ νὰ ἀξιόσωσι τὴν ἀποκατάστασιν τῆς διαταραχθείσης ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Τοῦτο δὲ δύναται νὰ πράξωσι πολλῶ μᾶλλον ὀργανωμένοι, διότι ὀργανώσεις εἶναι συνεχῆς καὶ διαρκῆς ὑπαγωγὴ τῶν ὄντων εἰς τὸ Δέον, δηλαδὴ εἰς τοὺς νόμους τοῦ κόσμου οἵτινες εἶναι ἰσότητες καὶ ἰσορροπία.

Τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ πλήρη πραγμάτωσιν τοῦ ἀγαθοῦ ἐρευνᾷ ἢ εἰδικώτερον καλουμένη ἠθικὴ, ὡς κοινωνικὴ καὶ θεοντολογικὴ ἐπιστήμη. Τὸ ἐκάστοτε ἐν τινὶ κοινωνίᾳ πραγματούμενον ἠθικὸν Δέον εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἠθῶν κοινωνίας τινος. Οὕτω τὰ ἠθῆ εἶναι ἢ ἐκάστοτε ἐφαρμογὴ τοῦ ἠθικοῦ Δέοντος ἐν τινὶ κοινωνίᾳ, ἢ ἰδὲ ἀξία αὐτῶν κρίνεται ἀναλόγως πρὸς τὴν δι' αὐτῶν ἀληθῆ πραγμάτωσιν τοῦ ἠθικοῦ Δέοντος. Τὸ ἐκάστοτε πραγματούμενον ὡς ἀγαθὸν διὰ τῶν ἠθῶν κοινωνίας τινος, εἶναι ἀδύνατον ἄνευ τῆς ἐννοίας τοῦ κακοῦ. "Οθεν τὰ ἐκάστοτε ἠθῆ πρέπει νὰ εἶναι ἢ πορεία πρὸς τὴν αἰωνίαν καὶ ἄπειρον πραγμάτωσιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν τινὶ κοινωνίᾳ, ἅτινα πρέπει νὰ ἐμφανίζωνται ὡς ἀγαθὰ ἢ Δέοντα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς προσκαιροὺς καὶ πεπερασμένας ἀνισότητας καὶ ἀνισορροπίας, αἵτινες ἐμφανίζονται ὡς κακὰ ἢ Μὴ Δέοντα.

Ἐνῶ ὅμως ἡ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ σημαίνει συμβίωσιν καὶ συνεργασίαν ἢτοι πραγμάτωσιν τοῦ ἀλτρουϊσμοῦ, ἀντιθέτως οἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἄνθρωποι ἐνεργοῦσιν ἐγωϊστικῶς²³⁵. Οὕτω ἐνῶ τὸ ἠθικὸν Δέον εἶναι ἔκφρασις κοινωνικῆς ἀνάγκης, ἢ ἀνηθικότης καθίσταται ἔκφρασις ἀτομικῆς ἀνάγκης καὶ κατὰ συνέπειαν τὸ ἄτομον εὐρίσκεται ἐν φαινομενικῇ ἀντιθέσει πρὸς τὴν κοινωνίαν, ἢ ἄλλως αἱ ἀτομικαὶ πράξεις εἰς ἀντίφασιν μὲ τὰς κοινωνικὰς. "Οθεν ἐνῶ ἡ κοινωνία δημιουργεῖται λόγῳ τῆς ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ἰσορροπίας τῶν πράξεων αὐτῶν, συντηρεῖται δι' ἠθῶν ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας καὶ καθίσταται ὄργανον τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας καὶ πηγὴ τῆς κοινωνικῆς πάλης. Ἡ πάλη ὅμως αὕτη διαψεύδει τὴν ὑπὸ τῆς κοινωνίας ἐγκαθιδρυομένην ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν ἢ στατικὴν ἐξίσωσιν καὶ ἐξισορρόπησιν καὶ ἐπαληθεύει ἀργὰ ἢ γρήγορα τὴν δυναμικὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων.

Κατ' ἄλλην ἔννοιαν τὸ ἐν τινὶ κοινωνίᾳ ἠθικὸν Δέον, πρέπει νὰ περιέχη τέλος ἐν ἑαυτῷ καὶ σκοπὸν διὰ τὸ σύνολον, νὰ πληρῆ δηλαδὴ

235. Πρβλ. καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ L. von Stein διατυπωθεῖσαν ἀντινομίαν μεταξύ τοῦ μεμονωμένου ἀνθρώπου καὶ τοῦ προορισμοῦ του. Βλ. καὶ Baldwin, *Social and Ethical Interpretation in mental Development*, New York 1897. Ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχει πάλῃ μεταξύ κακοῦ καὶ ἀγαθοῦ, τὸ κακὸν εἶναι μέσον ἀναγνωρίσεως τοῦ ἀγαθοῦ.

όλας τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἀτόμου, χωρὶς τι πλεον ἢ μείον καὶ νὰ εἶναι χρήσιμον καὶ εὐχάριστον εἰς τὸ σύνολον. Δεδομένου δὲ ὅτι τὸ ἠθικὸν Δέον πραγματοποιεῖται ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὡς ἠθικὴ πράξις, συνάγεται καὶ ὅτι ἡ κοινωνία ἀπαρτίζεται ἐκ συνόλου ἀνθρωπίνων πράξεων τεινουσῶν πρὸς τὸ ἠθικὸν Δέον, ἥτοι διεπομένῃ ὑπὸ νοήματος κοινου²³⁶. Οἱ ἄνθρωποι δηλαδή ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς θεωρίας καταλήγουν εἰς τὴν πράξιν, ἥτις ἔχει σημασίαν διὰ τὴν κοινωνίαν, ὡς κατευθυνομένη καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς συμβιούοντας ἀνθρώπους καὶ συνεπαγομένη τὴν γενικὴν ἀλληλεπίδρασιν μεταξὺ πάντων τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ συμβιούοντων ἀνθρώπων. Ὁ κοινωνικὸς οὗτος σύνδεσμος εἶναι κυρίως λογικὸς καὶ ἐκδηλοῦται διὰ τῶν ἠθῶν καὶ οὐχὶ χρονικὸς ἢ τοπικὸς, ἐκδηλούμενος διὰ ἀριθμοῦ τινος πράξεων, εἶναι δηλαδή ποιοτικὸς καὶ οὐχὶ ποσοτικὸς.

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ θεωρίας καὶ πράξεως εἶναι ὅτι ἡ μὲν θεωρία ἀρχεῖται ἐκ τοῦ Ἐγὼ μὴ ἰσταμένη πρὸ οὐδενὸς Ἐγὼ, ἀλλὰ κατευθυνομένη πρὸς τὸ σύνολον τῶν Ἐγὼ, ἐνῶ ἡ πρᾶξις ἀρχεῖται ἐκ τοῦ Ἐγὼ καὶ ἰσταται πρὸ ἐνὸς ἑτέρου Ἐγὼ, λαμβάνουσα οὕτω ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν διὰ τὸ Ἐγὼ πρὸς ὃ κατευθύνεται καὶ ὑποκειμενικὴν διὰ τὸ Ἐγὼ ἐξ οὗ προέρχεται καὶ ὅπερ εἶναι ὁ ὑλικὸς της φορέυς. Οὕτω ἵνα πρᾶξις τις εἶναι ἠθικὴ πρέπει νὰ βασιζῆται ἐπὶ τῆς ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας τῶν Ἐγὼ καὶ τῶν πράξεων αὐτῶν καὶ νὰ ἀγῆται αὐτονόμως, δηλαδή νὰ συμφωνῆ μὲ τὸ ἠθικὸν Δέον, ὅπερ εἶναι ὁ νόμος της. Τὸ ἠθικὸν Δέον ἀπείρως καὶ αἰωνίως πραγματοποιεῖται διὰ τῶν ἀγαθῶν ἢ ἠθικῶν πράξεων εἶναι τὸ ἀπόλυτον ἀγαθόν. Τὰ τοπικῶς ὅμως καὶ χρονικῶς ἢ ἄλλως πεπερασμένως καὶ προσκαιρῶς ἐμφανιζόμενα ἠθικά Δέοντα ἢ ἦθη, εἶναι αἱ ἀπειροὶ καὶ αἰώνιοι βαθμίδες τοῦ ἀπολύτου ἀγαθοῦ ἢ ἄλλως οἱ σταθμοὶ τῆς ἀενάου πορείας τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ ἀπόλυτον ἠθικὸν Δέον²³⁷. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἐν ταῖς διαφόροις κοινωνίαις καὶ κατὰ καιροὺς καὶ χώρας ἐμφανιζόμενα ἦθη καὶ ἔθιμα ἢ συνήθειαι ὑπὸ κοινωνιολογικὴν ἔννοιαν, ἐφ' ὅσον συμφωνοῦσι πρὸς τὸν Νόμον τοῦ ἠθικοῦ Δέοντος. Τὰ ἐκάστοτε ὄθεν ἦθη ἐν γένει εἶναι ἢ ἐκάστοτε τεχνικὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἠθικῆς ἢ ἄλλως ἢ τέχνη τῆς ἠθικῆς, ἥτις ἐφαρμόζεται ἐν τινι κοινωνίᾳ, ἀσχέτως τῆς λογικῆς μορφῆς τῆς ἀλληλεπίδρασεως ἢ τῆς τοπικῆς μορφῆς τῆς κοινότητος ἢ τῆς χρονικῆς μορφῆς τῆς βιολογικῆς ὁμοιότητος²³⁸, ἢν ἐμφανίζει ἡ κοινωνία αὕτη. Τοῦτο δὲ διότι ἡ κοινωνία καθίσταται δυνατὴ ἐκ τῆς μοναδικότητος καὶ ἐνότητος τοῦ ἀπείρου καὶ ἀθνήου ἠθικοῦ Δέοντος, πρὸς ὃ ἀναγκαίως τείνουσιν αἱ ἀνθρώπινοι πράξεις, αἵτινες οὕτω ἐμφοροῦνται ὑπὸ κοινου καὶ τυπικοῦ νοήματος, ἀσχέτως τῆς ἐσωτερικῆς αὐτονόμου ἐπιταγῆς ἢ ἐξωτερικῆς ἑτερονόμου, ὥστε ἡ κοινωνία ἐν ἣ ἀξιούται ἢ πραγμάτωσις τοῦ ἠθικοῦ Δέοντος, δύναται νὰ εἶναι ἀνοργάνωτος ἢ αὐτόνομος καὶ ὀργανωμένη ἢ ἑτερόνομος, ὁπότε πλὴν τῆς ἀτομικῆς συναισθήσεως ἢ συνειδήσεως, ὑπάρχουν καὶ ἡ γενικὴ ἢ κοινὴ συνείδησις ἢ συναίσθησις, αἵτινες ἐπιτάσσουν τὸ ἠθικὸν Δέον.

236. Περὶ κοινωνίας καὶ ἠθῶν βλ. γενικῶς Simmel, Soziologie, 1920, Mac Dugall, Introduction to a Social Psychology 1924, Oppenheimer, System der Soziologie, Dilthey, Einleitung in die Geisteswissenschaften, H. Spencer, Principles of Sociology, Fr. Fungels, Der Ursprung der Familie, des privat Eigenthums und des Staates Berlin, 1928, G. Tarde, Lois Sociales, Paris, 1921, A. Eleutheropoulos, Sogologie, Jena 1923, Max Weber, Wirtschaft und Gesellschaft 1922.

237. Πρβλ. καὶ Παν. Κανελλοπούλου, Ἱστορία τῶν Κοινωνιολογικῶν Θεωριῶν, Ἀθήναι 1929.

238. Πρβλ. καὶ F. Tönnies, Gemeinschaft und Gesellschaft, Berlin 1926.

Τὸ ἠθικὸν Δέον προτοῦ πραγματωθῆ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου νοεῖται ὑπ' αὐτοῦ ὡς χρέος ὅπερ πρέπει νὰ ἐκπληρωθῆ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀλήθειαν ἢ ἔννοιαν τοῦ ἠθικοῦ Δέοντος, ἣτις ἐνυπάρχει εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡς πίστις συνεπαγομένη τὸ ρηθὲν χρέος. Τὸ χρέος συχνάκις δὲν καθίσταται δυνατὸν νὰ πληρωθῆ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ προσκαίρῳ καὶ πεπερασμένη αὐτοῦ ζωῇ, ὅποτε ἀναγκαιῶς συντρίβεται ἠθικῶς ὁ ἄνθρωπος, μέχρις οὗ ἀναγεννώμενος ἐν ἑτέρᾳ ζωῇ πληρώσῃ τὸ χρέος του καὶ οὕτω πραγματώσῃ τὸ ἠθικὸν Δέον ὅπερ ὀπωσδήποτε θὰ πραγματωθῆ.

Τὸ ἠθικὸν Δέον πραγματοποιούμενον ἐν τῷ Ἐγῶ, ἐκδηλοῦται ἐν μὲν τῇ συναισθήσει ὡς ἀξιοπρέπεια, ἐν δὲ τῇ συνειδήσει ὡς χαρακτήρ, ἀναλόγως δὲ τῆς ἐνεργητικῆς ἢ παθητικῆς, γενικῆς ἢ ἐιδικῆς, ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς, ὑποκειμενικῆς ἢ ἀντικειμενικῆς πραγματώσεως τοῦ ἠθικοῦ Δέοντος νοοῦνται καὶ ἐξαφανίζονται τὰ διάφορα ἠθικὰ συναισθήματα καὶ αἱ ἠθικαὶ πράξεις. Ὁ ἐπιδιώκων καὶ πραγματῶν τὸ ἠθικὸν Δέον ἄνθρωπος νοεῖται ὡς ἐνάρετος, αἱ ἀντίστοιχοι δὲ ιδιότητες τῶν πνευματικῶν ἀνθρωπίνων λειτουργιῶν νοοῦνται ὡς ἀρεταί, αἵτινες οὕτω ἀντιστοιχοῦν εἰς τὰς τέσσαρας βασικὰς πνευματικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτω ἐνεργητικῶς μὲν, ἀντιστοιχοῦσιν, πρὸς τὴν αἴσθησιν ἢ εὐαίσθησιν, εἰς τὴν συναίσθησιν ἢ ἀγάπην, εἰς τὴν νόησιν τὸ σθένος, εἰς τὴν βούλησιν ἢ ἐπιμονήν, παθητικῶς δὲ ἀντιστοιχοῦσιν, εἰς τὴν αἴσθησιν ἢ τάξις, εἰς τὴν συναίσθησιν ἢ ἀγαθότης, εἰς τὴν νόησιν ἢ εἰλικρίνεια, εἰς τὴν βούλησιν ἢ δικαιοσύνη.

§ 49. ΝΟΜΙΚΗ καὶ ΝΟΜΟΙ

Ἡ ἐν τῇ βουλήσει πραγματοποιημένη ἰσότης καὶ ἰσορροπία νοεῖται ὡς νομικὸν Δέον. Δεδομένου ὅτι ἡ φύσις τῶν ἀνθρωπίνων Δεόντων κρίνεται ἐκ τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀποτελεσμάτων των καὶ ἐκ τοῦ μέσου δι' οὗ δύναται νὰ πραγματωθῶσιν, ἔπεται ὅτι τὸ Νομικὸν Δέον εἶναι τὸ ἐν τῇ βουλήσει καὶ δι' αὐτῆς πραγματοποιούμενον, ὅπερ σκοπεῖ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας ἐν ἑαυτῇ, καὶ μεταξὺ πασῶν τῶν βουλήσεων. Οὕτω ἐμφανίζεται ἡ ἐσωτερικότης τοῦ ἠθικοῦ Δέοντος ὡς ἀφορῶντος τὴν συναίσθησιν ἢ συνειδήσιν καὶ ἡ ἐξωτερικότης τοῦ νομικοῦ Δέοντος ὡς ἀφορῶντος τὴν βούλησιν, ἣτις εἶναι ὁ σύνδεσμος τοῦ Ἐγῶ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου.

Ἴνα ὅμως ἡ βούλησις πραγματῶν πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὸ Νομικὸν Δέον, πρέπει νὰ ἐξαναγκάζηται ὑπὸ φυσικοῦ τινος ἢ κοινωνικοῦ αἰτίου, ὅπερ κυρίως ἐμφανίζεται ὡς φυσικὴ Δύναμις ἢ κοινωνικὴ θέλησις ἀπειλοῦσα ποινὴν τινὰ διὰ τὴν μὴ πραγμάτωσιν τοῦ νομικοῦ Δέοντος. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται βούλησις τῆς περιλαμβάνουσα ἐν ἑαυτῇ φυσικὴν καὶ κοινωνικὴν δύναμιν καὶ θέλησιν ἐκφράζουσα καὶ ἀξιούσα τὴν πραγμάτωσιν τοῦ νομικοῦ Δέοντος ἐν τῇ δράσει τῶν ἀνθρώπων, εἴτε αὕτη ἐμφανίζεται ἐν τῇ Φύσει καθόλου εἴτε ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Οἱ ἄνθρωποι ὅμως ἐν τῇ κοινωνίᾳ διέπονται μὲν κατὰ τὰς πράξεις των ὑπὸ κοινοῦ νοήματος, ἀλλὰ συμβιοῦσιν ὡς ἀνοργάνωτα ἄτομα ἐπιδιώκοντα τὴν ἐγωϊστικὴν ἀνισότητα ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἥτοι δρῶντες ἐν ἀντίφασιν πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς κοινωνίας. Ἡ ἀντίφασις αὕτη αἴρεται εἴτε διὰ τῆς συντρίβῆς τῆς ἀνοργάνωτου κοινωνίας λόγω τῆς δημιουργουμένης ἀνισότητος τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀνισορροπίας τῶν σχέσεων αὐτῶν, εἴτε διὰ τῆς δημιουργίας μιᾶς ὑπερκοινωνίας ἥτοι μιᾶς ὀργανωμένης κοινωνίας, ἣτις σκοπεῖ τὴν ἄρσιν τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας εἰς

τούς κόλπους της. Ἡ ὠργανωμένη αὕτη κοινωνία ἐμφανίζεται ὡς Πολιτεία ἐθνικῶς ἢ ὡς Διαπολιτεία διεθνῶς²³⁹.

Ἐπειδὴ ἡ Πολιτεία δὲν ἔχει φυσικὴν ὑπόστασιν φορεῖς τῆς βουλῆσεως αὐτῆς, δηλαδὴ τῆς ἐν γένει νομοθεσίας της, εἶναι μεμονωμένα ἄτομα ἢ ομάδες ἀνθρώπων, αἵτινες πρέπει νὰ σκοπῶσι τὴν ἐπιβολὴν τοῦ νομικοῦ Δέοντος ἐπὶ πάντων τῶν ἐν ὠρισμένῳ χώρῳ καὶ χρόνῳ βιούντων ἀνθρώπων. Ἡ ἔννοια ὅθεν τῆς ὀργανώσεως τῆς Πολιτείας σημαίνει τὴν ἄσκησιν βίας ὑπὸ ἀνθρώπων τινῶν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἢ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ προερχομένων ἐπὶ τῶν λοιπῶν, πρὸς πραγμάτων τοῦ κατ' αὐτοὺς νομικοῦ Δέοντος, ἐφ' ὅσον τοῦτο δὲν πραγματοποιεῖται διὰ τῆς πειθοῦς. Ἡ βία αὕτη πολιτειακῶς ἐμφανίζεται ὡς ἐξουσία.

Οὕτω ἡ Πολιτεία ἐμφανίζεται ὡς ἐξουσιαστικῶς ὠργανωμένη Κοινωνία ἐν ὠρισμένῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ πρὸς ρύθμισιν τῆς δράσεως τῶν ἀνθρώπων βάσει τοῦ νομικοῦ Δέοντος²⁴⁰. Οἱ ἐκάστοτε ὅμως ἀσκούντες τὰς πολιτειακὰς ἐξουσίας ἄνθρωποι, ἀπλῶς καὶ μόνον ἐκ τοῦ ὅτι ἀπολαμβάνουσι τὰς ἐξουσίας, δημιουργοῦσι τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισοροπίαν ἐν τῇ Πολιτείᾳ, ἐνῶ προσπαθοῦσι νὰ ἄρῳσι τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισοροπίαν ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Τοῦτο πράττουσιν εἴτε συνειδητῶς ὡς τύραννοι, εἴτε ἀσυνειδητῶς ὡς ἄρχοντες. Ἡ διφυῆς ὅμως αὕτη ἀνισότης καὶ ἀνισοροπία ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ Πολιτείᾳ δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ, συνεχῶς διαψευδομένη καὶ αἰρομένη διὰ κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν μεταβολῶν, αἵτινες τείνουσιν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας.

Οὕτω ἡ μὲν κοινωνία ἄρχεται ἐκ τῆς ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας καὶ τείνει πρὸς τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισοροπίαν, ἡ δὲ Πολιτεία ἄρχεται ἐκ τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισοροπίας καὶ τείνει πρὸς τὴν ἰσότητα καὶ ἰσοροπίαν. Οἱ φορεῖς ἄλλωστε τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας καὶ ὡς ἄνθρωποι καὶ ὡς κοινωνικαὶ ἢ πολιτειακαὶ ὀντότητες νοοῦνται ὡς κέντρα ἀλληλοσυγκρουομένων ἢ ἀλληλοδιασταυρουμένων ἀπείρων, αἰώνιων καὶ ἴσων δυνάμεων ἢτοι ὡς συνιστάμενοι ὁμορρόπων ἢ ἀντιρρόπων δυνάμεων ἢ θελήσεων καὶ συνεπῶς εὐρηνται ὑπὸ συνεχῆ ἀλληλεπίδρασιν καὶ ἀλληλεξάρτησιν, καθιστάμενοι καὶ ὡς πολιτειακὰ ὄργανα δημιουργοὶ τῆς ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας, καθότι ἄλλωστε θὰ ἦτο ἀδύνατος ἡ ὑπαρξίς των. Τὰ κέντρα δὲ ταῦτα τῆς ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας εἶναι τόσον συμφωνότερα πρὸς τὴν ἔννοιαν αὐτῆς ὅσον περισσότερα εἶναι. Οὕτω ὅσον περισσότεροι ἄνθρωποι ἐκφράζουσι τὴν πολιτειακὴν βούλησιν ἢ ἄλλως εἶναι φορεῖς τῆς πολιτειακῆς ἐν γένει ἐξουσίας, τόσον περισσότερον ἀποκαθίσταται ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἰσοροπία ἐν τῇ Πολιτείᾳ²⁴¹.

Αἱ συνεχεῖς αὗται διαταράξεις καὶ ἀποκαταστάσεις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας ἐν τῇ Πολιτείᾳ εἶναι τὸ ἐκάστοτε πολίτευμα, ὅπερ ἀποβλέπει εἰς τὴν πραγμάτων τοῦ νομικοῦ Δέοντος. Ἡ δεοντολογικὴ δὲ ἐπιστήμη ἣτις ἐρευνᾷ τὸ νομικὸν Δέον εἶναι ἡ Νομικὴ, τὸ ἀντικειμενικὸν δὲ μέσον πραγματούσεως τοῦ Νομικοῦ Δέοντος εἶναι οἱ νόμοι ἐν γέ-

239. Ἡ γὰρ Πολιτεία Κοινωνία τις ἐστίν (Ἀριστοτέλους, Πολιτικά Βα 2). Πρβλ. γενικώτερον καὶ Μ. Ε. Meyer, Rechtsphilosophie, Berlin 1922, καθ' ὃν ἡ ἰδέα εἶναι τὸ νόημα τὸ σχετίζον μίαν ὕλην πρὸς μίαν ἀξίαν.

240. Πρβλ. γενικῶς καὶ Π. Φαρμακοπούλου, Ὁ Πόλεμος οὐσία τῆς Πολιτείας, Ἀθήναι 1940.

241. Ὅσον ὅθεν δημοκρατικώτερον εἶναι Πολίτευμά τι τόσον ἐγγύτερον εὐρίσκεται πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τόσον περισσότερον πραγματώνει τὴν ἀξίαν. Πρβλ. καὶ Η. Kelsen, Vom Wesen und Wert der Demokratie, 1928. Ἡ μόνη δυσκολία ἐγκεῖται εἰς τὸ τί ὁ ἄνθρωπος νοεῖ ὡς Δημοκρατίαν.

νει²⁴², οίτινες εκδηλούνται υπό της Πολιτείας ως βούλησις αὐτῆς. Ἐκ τούτου νοεῖται ὅτι τὸ ὑποκειμενικὸν μέσον τῆς πραγματώσεως τοῦ Νομικοῦ Δέοντος εἶναι ἡ βούλησις εἴτε τοῦ συνόλου εἴτε τοῦ ἀτόμου, καὶ ὅτι τὸ Νομικὸν Δέον ἀφορᾷ τὴν βούλησιν ὡς ἐσωτερικὴν αἰτίαν μιᾶς ἐξωτερικῆς πράξεως.

Ἡ Πολιτεία δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἓν Ὑπερεγώ, δηλαδή ἓν νομικὸν πρόσωπον, ἐπαληθεῖον τὴν ἀνισότητά ἢτοι τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἔναντι τῶν ἄλλων Ἐγώ, διότι τοῦτο ἀφ' ἐνός θὰ ἦτο ἀντίφασις πρὸς τὸν Πολιτειακὸν σκοπὸν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας καὶ ἀφ' ἐτέρου ἀντίφασις πρὸς τὴν παγκοσμίαν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας πάντων τῶν Ἐγώ εἴτε νοητῶν εἴτε αἰσθητῶν, θὰ ἀντέβαινε δὲ προσέτι καὶ εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς Πολιτείας ὡς πραγματικῆς καταστάσεως δημιουργουμένης ἐξ ἀλληλοσυγκρουομένων ἢ ἀλληλεπιδρωμένων δυνάμεων καὶ θελήσεων αἰτινες τείνουσιν εἰς μίαν ἰσότητα ἢ ἰσορροπίαν²⁴³.

Ἡ Πολιτεία ἐξ ἄλλου σκοποῦσα τὴν πραγμάτων τοῦ Νομικοῦ Δέοντος διὰ τῶν ἐξουσιῶν της, χρονικῶς προηγεῖται τοῦ ἐκάστοτε πραγματουμένου προσκαιροῦ καὶ πεπερασμένου Νομικοῦ Δέοντος, δηλαδή τοῦ νομίμου, ὅπερ εἶναι ἀνεξάρτητον καὶ διάφορον τοῦ λογικῶς προηγουμένου ἀπείρου καὶ αἰωνίου Νομικοῦ Δέοντος, δηλαδή τοῦ δικαίου. Τοῦτο δέ, διότι οὕτω μόνον ἐπαληθεύεται ἡ συνεχὴς καὶ διαρκὴς μεταβολὴ καὶ ἐξέλιξις τοῦ θετοῦ δικαίου ἐν γένει ἢ νομίμου. Ὡστε οὐδὲν νομικὸν συμβόλαιον δημιουργεῖ τὴν Πολιτείαν, ἀλλὰ μία πραγματικὴ κατάστασις, ἣτις ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως τῶν ἀνθρώπων τείνει εἰς τὴν πραγμάτων τοῦ Νομικοῦ δέοντος, καὶ ἣτις ἐπαληθεύεται ἐκ τῶν διαρκῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἀγώνων τῶν ἀνθρώπων πρὸς πραγμάτων τοῦ Νομικοῦ Δέοντος.

Ἡ Πολιτεία διὰ τῶν νόμων της, ἐπέχουσα θέσιν ἔναντι τῆς νομικῆς ἐπιστήμης οἷαν ἡ τέχνη ἔναντι τῆς αἰσθητικῆς ἢ ἡ τεχνικὴ ἔναντι τῆς ἐπιστήμης ἐν γένει, σκοπεῖ καὶ πρέπει νὰ σκοπῇ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, οὐ μόνον ἐσωτερικῶς ἢ ἔθνικῶς διὰ τῆς ἐκάστοτε ἐπιβολῆς ἢ ἐπιταγῆς καὶ ἐκτελέσεως ἢ πραγματώσεως τοῦ νομικοῦ Δέοντος, ὑπέχουσα καὶ ἐσωτερικὴν ἢ ἐξωτερικὴν εὐθύνην διὰ πᾶσαν ἀδικίαν ἢτοι διὰ πᾶσαν ὑπ' αὐτῆς πραγματουμένην ἀνισότητα ἢ ἀνισορροπίαν²⁴⁴, ἀλλὰ καὶ ἐξωτερικῶς ἢ διεθνῶς διὰ τῆς μεταξὺ τῶν Πολιτειῶν θεσπίσεως ἔθιμικῶς ἢ συμβατικῶς ἐνός Νομικοῦ Δέοντος, ὅπερ προϋποθέτει καὶ ἀποδέχεται τὴν μεταξὺ τῶν Πολιτειῶν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν²⁴⁵, ὅποτε ἡ Πολιτεία ὑπέχει καὶ ἀνάλογον πολιτικὴν ἢ διεθνῆ εὐθύνην.

Οὕτω ἡ μὲν ἀποκατάστασις τῆς μεταξὺ τῶν πολιτειῶν ἰσότητος ἐκδηλοῦται στατικῶς ἢ τυπικῶς διὰ τῆς θεσπίσεως ἐν τῷ Διεθνεί Δικαίῳ τῆς μεταξὺ τῶν Πολιτειῶν νομικῆς ἰσότητος, ἢ δὲ ἀποκατάστασις τῆς μεταξὺ τῶν Πολιτειῶν ἰσορροπίας ἐκδηλοῦται δυναμικῶς ἢ οὐσιαστικῶς διὰ τῆς ἐφαρμογῆς ἐν τῇ διεθνεί πολιτικῇ τῆς μεταξὺ τῶν Πολιτειῶν πολιτικῆς ἰσορροπίας. Οὕτω καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς μεταξὺ τῶν πολιτῶν

242. Ἀσχέτως τοῦ νομικοῦ χαρακτηρισμοῦ ἐκάστης ἐκδηλώσεως τῆς πολιτειακῆς βουλήσεως, ὡς Συντακτικῆς, Νομοθετικῆς, Διοικητικῆς ἢ καὶ Δικαστικῆς ἐτι πράξεως. Βλ. γενικώτερον Π. Γ. Φαρμακοπούλου, ὁ Πόλεμος οὐσία τῆς Πολιτείας, Ἀθήναι 1940.

243. Πρβλ. καὶ Π. Γ. Φαρμακοπούλου, *Op. Cit.* παράγρ. 3 καὶ 4.

244. Πρβλ. καὶ Strupp, *Das Völkerrechtliche Delikt* 1920, Crane, *L'Etat en droit Constitutionnel et en droit International* 1907.

245. Πρβλ. γενικῶς καὶ Hassal, *The Balance of Powers* 1898, Donnadieu, *La Theorie de l'Equilibre* 1901, Tardieu, *La France et les Alliances*, 1910, Nys, *Les Origines du droit International* 1894, Kalber, *Die Idee des Europäischen Gleichgewichtes* 1907, Σ. Σεφεριάδου, *Δημόσιον Διεθνὲς Δίκαιον*, τόμ. 2. 1927—1928.

ισότητος ἐκδηλοῦται στατικῶς ἢ τυπικῶς διὰ τῆς θεσπίσεως ἐν τῷ Συνταγματικῷ Δικαίῳ τῆς νομικῆς ἰσότητος πάντων, ἢ δὲ ἀποκατάστασις τῆς μεταξὺ τῶν πολιτῶν ἰσορροπίας ἐκδηλοῦται δυναμικῶς ἢ οὐσιαστικῶς διὰ τῆς ἐφαρμογῆς ἐν τῇ κοινωνικῇ πολιτικῇ τῆς μεταξὺ τῶν πολιτῶν οἰκονομικῆς ἰσορροπίας.

Τὸ ὑπὸ τῆς Πολιτείας, καθοδηγουμένης ὑπὸ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, ἐπιδιωκόμενον πρὸς πραγμάτων ἐξέλιξις μέσῳ τῶν νόμων Δέον, ἐμφανίζεται ὡς τὸ σύνολον τῆς Νομοθεσίας ἢ θετῶν δίκαιον. Τοῦτο ἔχει διττὴν μορφήν, ὑποκειμενικὴν ὡς Δέον, ὅπερ δυνάμει πολιτικῆς ἐπιταγῆς δύνανται νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ ἄτομα ἢ τοὶ ὡς δικάϊωμα καὶ ἀντικειμενικὴν ὡς Δέον, ὅπερ ἐκάστοτε πραγματοποιῆται ἐν τῇ βουλήσει διὰ τῆς Πολιτείας, δηλαδὴ ὡς σύνολον κανόνων ἀναγκαστικῆς ἀνθρωπίνης συμβιώσεως ἢ τοὶ ὡς δικάϊον. Κατ' ἄλλην ἔννοιαν τὸ δικάϊωμα νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς τὸ ἐν τινὶ ἀτομικῇ βουλήσει καὶ δι' αὐτῆς ὀφείλον νὰ πραγματοποιῆται πολιτικὸν Δέον, τὸ δὲ δικάϊον ὡς τὸ πραγματοποιούμενον εἰς τὸ σύνολον τῶν βουλήσεων, εἰς τε τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ Μὴ Ἐγὼ καὶ ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἐκφραζόμενον νομικὸν Δέον.

Τὸ δικάϊωμα καὶ τὸ δικάϊον ἔχουν ἐκάστοτε διττὴν μορφήν, σχετικὴν καὶ ἀπόλυτον. Σχετικὸν δικάϊωμα εἶναι τὸ ἐν ὀρισμένῳ χώρῳ καὶ χρόνῳ ἐκάστοτε χορηγούμενον διὰ τὴν ἐν ἐξελίξει δυναμικὴν πραγματώσιν τοῦ σχετικοῦ Νομικοῦ Δέοντος πορευομένου πρὸς τὸ ἀπόλυτον, ἀπόλυτον δὲ δικάϊωμα εἶναι τὸ αἰωνίως καὶ ἀπείρως γιγνόμενον καὶ πραγματοποιούμενον ἢ ὀφείλον νὰ πραγματοποιῆται, δηλαδὴ ἰσχύον, ἢ τοὶ τὸ ἀποκαθιστῶν τὴν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐν τινὶ Πολιτεία ἰσότητα καὶ ἰσορροπία. Οὕτω τὸ μὲν σχετικὸν δικάϊωμα ἐμφανίζεται ὡς ἐπιτρεπτόν τι ἀστικὸν δικάϊωμα, τὸ δὲ ἀπόλυτον ὡς ἀναγκαστικὸν ἢ συνταγματικὸν ἢ πολιτικὸν δικάϊωμα ἀφορῶν τὴν δημοσίαν τάξιν.

Τὸ σχετικὸν Δικάϊον εἶναι τὸ ἐκάστοτε σύνολον ἱστορικῶν πολιτικῶν ἐπιταγῶν, οἱ ἐκάστοτε νόμοι, τὸ ἐκάστοτε νόμιμον, ἐνῶ τὸ ἀπόλυτον Δικάϊον εἶναι τὸ αἰωνίως καὶ ἀπείρως ἰσχύον σύνολον ἐπιταγῶν ἢ γενικῶν ἀρχῶν, δι' ὧν πραγματοποιῆται ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἰσορροπία ἐν ταῖς βουλήσεσι²⁴⁶. Οὕτω τὸ μὲν σχετικὸν Δικάϊον εἶναι τὸ ἐκάστοτε νομικὸν ἢ θετικὸν ἢ ἱστορικὸν Δικάϊον, τὸ δὲ ἀπόλυτον, τὸ φιλοσοφικὸν ἢ φυσικὸν Δικάϊον. Οὕτω διαφέρει τὸ νόμιμον τοῦ Δικαίου, ὡς τὰ ἐκάστοτε ἦθη διαφέρουν τοῦ ἠθικοῦ Δέοντος.

Τὸ νομικὸν Δέον ἀφορῶν τὴν βούλησιν ἣτις ἵνα λάθῃ ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν πρέπει νὰ συνδεθῇ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, δηλαδὴ νὰ πραγματοποιῆται, ἀφορᾷ ἐξωτερικὰς ἐνεργείας ἢ πράξεις ὡς πρέπει νὰ ἐκτελῆ ὁ ἐν τῇ Πολιτεία ἀνθρώπος. Τὸ πρόκαιρον καὶ πεπερασμένον νομικὸν Δέον ἢ νόμιμον ἐκδηλούμενον εἴτε ὑφ' ἑνὸς εἴτε ὑπὸ πολλῶν εἴτε ὑφ' ὄλων τῶν ἐν τινὶ Πολιτεία ἀνθρώπων, ἀναλόγως τοῦ πολιτεύματος ἐκά-

246. Πρβλ. καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν περὶ δικαίου ἔννοιαν τῆς *Aequitas* καὶ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ ἀπολύτου ἀντικειμενικοῦ δικαίου *Ex bono et Aequo*. Βλέπε ἐιδικώτερον καὶ Γ. Φαρδῆ, *Συνταγματικὸν Δικάϊον*, σελ. 234 κ. ἐ. καὶ ἰδίᾳ σελ. 242 κ. ἐ. Οὕτω ἐξηγεῖται νομικῶς ἡ ἀνταπόδοσις τῶν πράξεων, ἡ παροχὴ καὶ ἀντιπαροχὴ, ἡ ἀμοιβὴ καὶ ἡ τιμωρία. Βλ. καὶ *Cicero* nis, *De Off.* 11, 12, 41, 42. Ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἰσορροπία, ἐκδηλουμένη διὰ τῆς ἐξισώσεως ἢ ἰσορροπήσεως δύο ἢ πλειόνων φυσικῶν ἢ κοινωνικῶν φαινομένων, ἐμφανίζεται πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐν τε τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Οὕτω αἱ ἡμέραι, τὰ ἔτη καὶ γενικῶς αἱ παντοειδεῖς φυσικαὶ κινήσεις ὡς καὶ τὰ παντοειδῆ φυσικὰ ὄντα εἶναι ἴσα καὶ ὅμοια μεταξὺ τῶν. Οὕτω καὶ ἡ σύμπτωσις τῶν βουλήσεων ἐν ταῖς συμβάσεσι οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰ μὴ ἡ ἐξισωσις ἢ ἐξισορρόπησις τῶν βουλήσεων.

στης Πολιτείας, δύναται νὰ ἰσχύσῃ εἴτε διὰ τῆς ἐκ τῶν προτέρων ἐκδηλωθείσης βουλήσεως τῶν πολιτειακῶν ὀργάνων ὡς Νομοθεσία, εἴτε διὰ τῆς ἐκ τῶν ὑστέρων ἐκδηλουμένης βουλήσεως ἀνθρώπων ἀναλαθόντων βιαίως ἢ μὴ τὰς πολιτικὰς ἢ πολιτειακὰς ἐξουσίας ὡς αὐθαίρεσις.

Ἐξ ἄλλου ἢ γένεσις τοῦ σχετικοῦ νομικοῦ Δέοντος δύναται νὰ λάθῃ χάραν παραγωγῶς, συμφώνως πρὸς τὰς περὶ γενέσεως αὐτοῦ διατάξεις, ἢ πρωτοτύπως δι' ἐπιβολῆς μιᾶς πραγματικῆς καταστάσεως. Τὸ ἀπόλυτον ὅμως νομικὸν Δέον γεννᾶται καὶ ἰσχύει εἰς τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ Μὴ Ἐγὼ ὡς μία αἰώνια καὶ ἄπειρος ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας μεταξὺ πάντων τῶν ἐν τῇ Πολιτεία ἀνθρώπων, ἀσχέτως τοῦ τί θεωροῦσιν ὡς Νομικὸν Δέον οἱ ἐκάστοτε ἄρχοντες²⁴⁷. Τὸ ἐν γένει Νομικὸν Δέον ἐκδηλοῦται εἴτε ἐσωτερικῶς μεταξὺ πάντων τῶν ἐν τινὶ Πολιτεία ἀνθρώπων ὡς ἐσωτερικὸν ἢ ἐθνικὸν δίκαιον, εἴτε ἐξωτερικῶς μεταξὺ τῶν διαφόρων Πολυτειῶν ἢ ἐτέρων διεθνῶν ὀργανισμῶν ὡς Διεθνὲς Δίκαιον²⁴⁸. Ἐκαστον πάλιν τῶν δικαίων τούτων ἔχει διαφόρους κλάδους ἀναλόγως τοῦ κύκλου τῶν ρυθμιζομένων ἀνθρωπίνων σχέσεων.

Ἐπειδὴ τὸ τε ἠθικὸν καὶ νομικὸν Δέον πραγματοποιῶνται δι' ἀνθρωπίνων πράξεων, ταυτίζονται μὲν ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς πραγματώσεώς των, διαφέρουσι δὲ ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν, τοῦ μὲν ἠθικοῦ Δέοντος συνεπαγομένου μόνον ἐσωτερικὴν κύρωσιν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ συναίσθησει ἢ συνειδήσει, τοῦ δὲ Νομικοῦ Δέοντος συνεπαγομένου ἐξωτερικὴν κύρωσιν διὰ πολιτειακῆς τιμωρῆς.

Ἡ νομικὴ ἐπιστῆμη ἵνα γνωρίσῃ τὸ ἐν γένει νομικὸν Δέον καὶ ἐκφράσῃ αὐτὸ διὰ τῶν νόμων τῆς Πολιτείας χρειάζεται ἐν βασικὸν κριτήριον. Οὕτω τὸ ἐκάστοτε θετὸν ἢ ἱστορικὸν δίκαιον πηγάζει ἐκ τῶν ἐκάστοτε ἰσχυουσῶν γενικῶν ἀρχῶν δικαίου ἢ ἄλλως τῆς περὶ δικαίου κοινῆς ἀντιλήψεως. Ἡ ἀνεύρεσις τῆς γενικῆς ἢ θεμελιώδους ἀρχῆς τοῦ δικαίου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀποδιδομένης ἐννοίας εἰς τὸ δίκαιον ὡς σχετικῆς ἢ ἀπολύτου ἀληθείας ἢ ἀξίας. Σαφῶς ὅμως ἄχρι τοῦδε κατεδείχθη ὅτι τὸ δίκαιον εἶναι μία ἀπόλυτος ἀξία, ἐν ἀπόλυτον Δέον, ὅπερ ὅπωςδήποτε θὰ πραγματοποιῆται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων εἴτε ἐκουσίως εἴτε ἀκουσίως, εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως, εἴτε ταχέως εἴτε βραδέως, ἔστω καὶ ἂν ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ γίγνεσθαι λάθῃ διαφόρους σχετικὰς μεταβατικὰς μορφάς. Συνεπῶς πᾶσα ἀντίδρασις, πᾶσα πλάνη, πᾶσα παρερμηνεία σχετικῶς μὲ τὸ δίκαιον εἶναι ματαία.

Τὸ δίκαιον εἶναι καὶ ἰσχύει καὶ γίνεται καὶ πραγματοποιῶνται ὡς μία ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξὺ τῶν ἐν τῇ Πολιτεία ἀνθρώπων ἢ μεταξὺ τῶν Πολυτειῶν, ἄλλως Ἄπόλυτον Δίκαιον εἶναι ἢ ἀναγκασία ἀποκατάστασις τῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας ἐν ταῖς βουλήσεσι. Ἡ στατικὴ ὅθεν ἔννοια τῆς τυπικῆς ἰσότητος καὶ ἡ δυναμικὴ ἔννοια τῆς οὐσιαστικῆς ἰσορροπίας εἶναι οἱ δύο πόδες ἐφ' ὧν ἴσταται τὸ Νομικὸν Δέον ἢ τὸ ἀπόλυτον Δίκαιον καὶ ἐπὶ τῆς βασικῆς ταύτης ἀρχῆς πρέπει νὰ ἀνευρίσκειται τὸ ἐκάστοτε θετέον δίκαιον, διὰ τῶν νόμων τῆς Πολιτείας. Οὕτω ἕκαστος

247. Πρβλ. καὶ λόγους Θουκυδίδου (Ε 89), ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔννοιαν τῆς δικαιοσύνης ὡς ἐννοίας τῆς ἰσότητος καὶ τῆς βιαιᾶς ἐξουσίας τῶν ἀρχόντων, «Δίκαια μὲν ἐν τῷ ἀνθρωπείῳ λόγῳ ἀπὸ τῆς ἰσῆς ἀνάγκης κρίνεται, δυνατὰ δὲ οἱ προύχοντες καὶ οἱ ἀσθενεῖς εὐγχωροῦσιν». Ὡς καὶ λόγους Ἀριστοτέλους (Ἠθ. Νικ. ΕΑ 15 καὶ Ε 1129 α 32), «ἐν δὲ Δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσα ἀρετὴ ἐστίν», ὡσαύτως ρῆσιν τοῦ αὐτοῦ (Τοπικά, Ζ 7 1), «Δικαιοσύνη δύναμις τοῦ ἴσου διανεμητικῆς». Οὕτω καὶ ἡ ἀνταπόδοσις τῶν φιλοφρονήσεων καὶ ἐπισκέψεων εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Γενικοῦ Νόμου τῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας εἰς τὰς κοινωνικὰς συνηθείας.

248. Πρβλ. καὶ Ν. Πολίτη, *Nouvelles Tendances du droit International*, 1927, Στρεϊτ, Νέαι ἐπικίνδυνοι θεωρίαι ἐν τῷ Διεθνεί Δικαίῳ, 1928.

ἄνθρωπος πρέπει νὰ νοηται ὡς ἴσος πρὸς πάντας τοὺς ἄλλους, αἱ σχέσεις δὲ ὄλων τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ ἰσορροπῶνται ἀναλόγως τῆς δυναμικότητος αὐτῶν. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος ἐπαληθεύει τὸ Ἔγὼ αὐτοῦ ὡς στοιχεῖον ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας²⁴⁹.

Ἡ τρομακτικὴ νεωτέρα πολυνομία, αἱ πολυπληθεῖς ἀντινομίαι καὶ ἀντιφάσεις ἐν τῷ θετικῷ Δικαίῳ, ἰδίᾳ αἱ συνεχεῖς καὶ διαρκεῖς καὶ ἀπειράριθμοι τροποποιήσεις, καταργήσεις καὶ θεσπίσεις ἀβασανίστων διατάξεων, ἀποδεικνύουσι τὸ ψεῦδος τοῦ θετικοῦ δικαίου καὶ τὴν αἰώνιαν καὶ ἀπειρον ἐπαλήθευσιν ἐνὸς Δικαίου ἢ Νομικοῦ Δέοντος, ὅπερ πρέπει νὰ πραγματοποιηθῇ.

Τὸ Νομικὸν Δέον ἢ Δίκαιον πρέπει ὡς Δέον πραγματοποιούμενον εἰς Ἄον νὰ περιέχη τὰς βασικὰς ιδιότητας τοῦ Δέοντος. Οὕτω τὸ Δίκαιον πρέπει νὰ περιέχη διαρκῆ ἰσχὺν ὡς ἔκφρασιν τῆς αἰωνιότητος, γενικότητα ὡς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἔκφρασιν τοῦ ἀπείρου, εἰδικότητα ὡς πρὸς τὰς σχέσεις ὡς ἔκφρασιν τοῦ πεπερασμένου, εὐελιξίαν ἢ ἐνδεχομένην τροποποίησιν ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν ὡς ἔκφρασιν τοῦ προσκαίρου, μέτρον καὶ ἀναλογίαν ὡς ἔκφρασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, κυρώσεις καὶ ἐκτελέσεις ὡς ἔκφρασιν τῆς κινήσεως.

Καταφαίνεται ὅθεν ἐν τέλει καὶ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἠθικοῦ καὶ νομικοῦ Δέοντος. Τὸ ἐν τῇ συναισθήσει ἢ συνειδήσει ἠθικὸν ἀποτέλεσμα εἶναι ὅ,τι ἴσον ἢ ἰσόρροπον ἔνδον πραγματοποιῶνται καὶ ἀφορᾷ τὸ Ἔγὼ, ἐνῶ τὸ ἐν τῇ βουλήσει καὶ δι' αὐτῆς πραγματοποιούμενον νομικὸν ἀποτέλεσμα εἶναι ὅ,τι ἴσον ἢ ἰσόρροπον ἔξω πραγματοποιῶνται καὶ ἀφορᾷ τὸ Μὴ Ἔγὼ, διότι ἡ βούλησις ἐκδηλοῦται καὶ ἔχει ἀξίαν μόνον δι' ἐξωτερικῆς ἐκτελέσεως ἢ ὑλικῆς πράξεως, προερχομένης ἐκ τοῦ Ἔγὼ καὶ ἀφορώσης τὸ Μὴ Ἔγὼ καὶ οὐχὶ ὡς ἡ αἴσθησις, συναισθησις καὶ νόησις αἴτινες ἐκδηλοῦνται ἐν τῷ Ἔγὼ καὶ ἔχουσι ἀξίαν διὰ τὸ Ἔγὼ, ὡς ἐνέργειαι προερχόμεναι ἐκ τοῦ Μὴ Ἔγὼ πρὸς τὸ Ἔγὼ καὶ ἀφορῶσαι τὸ Ἔγὼ. Οὕτω τὸ μὲν αἰσθητικόν, ἠθικὸν καὶ λογικὸν Δέον ἔχουσι ἐσωτερικὴν ἀξίαν καὶ ἀφορῶσιν ἐσωτερικὰς ἐκδηλώσεις ἐνῶ τὸ Νομικὸν Δέον ἔχει ἐξωτερικὴν ἀξίαν καὶ ἀφορᾷ ἐξωτερικὰς ἐκδηλώσεις.

§ 50. ΠΙΣΤΙΣ καὶ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Ἡ ἐν τῷ Ἔγὼ καὶ Μὴ Ἔγὼ συνάμα πραγματοποιημένη ἰσότης καὶ ἰσορροπία ξέν νοεῖται ἀπλῶς ὡς Δέον, καθότι τὸ Δέον ἀφορᾷ μόνον

249 Αἱ θεωρίαι ὅθεν περὶ τῆς ἱστορικῆς πηγῆς τοῦ Δικαίου ἢ περὶ Δικαίου-Βίας ἢ περὶ ὑποκειμενικῆς ἐγωϊστικῆς ἰδέας τοῦ δικαίου, ἀφίστανται τῆς ἀληθείας, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀπολύτου Δικαίου ἢ Νομικοῦ Δέοντος. Οὔτε ἐγγύτερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν εὐρίσκονται αἱ θεωρίαι περὶ φυσικοῦ τινος ἢ φιλοσοφικοῦ δικαίου, μὴ προσδιοριζομένου ἐπακριβῶς, ἦτοι, περὶ μιᾶς δῆθεν ἀπολύτου ἀλλὰ καὶ ἀορίστου ὀρθότητος. Ἡ θεωρία τέλος τῆς ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως τῆς ἱστορίας, καθ' ἣν τὸ δίκαιον εἶναι πολιτικὸν ἐποικοδόμημα κανόνων πηγαζόντων αὐτομάτως ἐκ τοῦ μεταξὺ τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ παραγωγικῶν σχέσεων ἀνταγωνισμοῦ καὶ δὴ ὅτι ἡ πνευματικὴ ζωὴ μεταβάλλεται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς μεταβολῆς τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς, εἶναι λίαν μονομερῆς καὶ συνεπῶς ἐσφαλμένη καὶ ὡς πρὸς τὸ σχετικὸν ἢ θετικὸν δίκαιον. Ὁ κόσμος δὲν ὑπάρχει μόνον ἀντικειμενικῶς ἢ ἐξωτερικῶς ἢ οὐσιαστικῶς, ἀλλὰ καὶ ὑποκειμενικῶς ἢ ἐσωτερικῶς ἢ μορφολογικῶς, δηλαδὴ καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ Ἔγῳ, διαμορφούμενος ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης αἰσθήσεως, συναισθήσεως, νοήσεως καὶ βουλήσεως. Ὁ κόσμος καὶ ὡς πνευματικὴ καὶ ὡς ὑλικὴ ἐκδήλωσις καθίσταται δυνατὸς διὰ τῆς ἀενάου ἐξισώσεως καὶ ἰσορροπήσεως τῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν ἀξιῶν. Ὡστε δὲν ὑπάρχουν μόνον ἀξίαι ἀνευ ἀληθειῶν, οὔτε ἀλήθειαι ἀνευ ἀξιῶν, εἰδικώτερον δὲ αἱ ἀλήθειαι ἐξ ἴσου προσδιορίζουσι τὰς ἀξίας καὶ αἱ ἀξίαι τὰς ἀληθείας. Πρβλ. καὶ Stammer, Lehrbuch der Rechtsphilosophie, 1922. Κ. Τσάτσου, Der Begriff des Positiven Rechts 1927. Βλ. καὶ G. Radbruch, Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου, μετ. Ν. Ταζεδάκη, Ἀθήναι, 1923.

τὸ Ἐγὼ, ἀλλ' ὡς ἔνωσις τοῦ ὄντος καὶ τοῦ Δέοντος καὶ νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς Ἐρησκεία. Ὁ ἄνθρωπος ἐπιθυμῶν νὰ γνωρίσῃ τὸ ὄν, ἀναγκάζεται νὰ πραγματώσῃ τὸ Δέον, διότι ἡ ἀλήθεια εἶναι μία ἀρχὴ πρὸς ἣν δὲν δύναται νὰ πορευθῆ, ἐνῶ ἡ ἀξία εἶναι ἐν τέλος πρὸς ἣν ἀναγκαίως πορεύεται. Οὕτω ἀπὸ τὴν θεωρητικὴν γνῶσιν καταλήγει εἰς τὴν πρακτικὴν, ἀπὸ τὴν κοσμοθεωρίαν εἰς τὴν βιοθεωρίαν, ἀπὸ τὸ παγκόσμιον ὄν εἰς τὸ παγκόσμιον Δέον. Ὅθεν ἡ ἐνότης τοῦ παγκοσμίου ὄντος καὶ Δέοντος εἶναι ἡ Ἐρησκεία, ἡ ὁδὸς δι' ἣς πορεύεται πρὸς αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ πίστις καὶ τὸ μέσον ἢ ἡ τεχνικὴ δι' ἣς ἐκφράζει αὐτὴν εἶναι ἡ λατρεία. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν καταλήγει εἰς τὴν Ἐρησκείαν, ἀπὸ τὴν ἐνότητα τῶν ἀληθειῶν καὶ ἀξιῶν εἰς τὴν μοναδικὴν ἀλήθειαν καὶ ἀξίαν²⁵⁰, ἣν νοεῖ ὡς Θεὸν ἢ Λόγον, ἄλλως ὡς ἄπειρον καὶ αἰωνίαν Δύναμιν καὶ Σοφίαν. Κατ' ἄλλην ἔννοιαν Θεὸς μὲν εἶναι ἡ Δύναμις δι' ἣς καὶ Λόγος ὁ τρόπος καθ' ὃν γίνεταί καὶ ἐξελίσσεται τὸ Σύμπαν. Δεδομένου ὅτι ὁ Θεὸς ἢ Λόγος νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς ἄπειρία τῶν Ἐγὼ καὶ αἰωνιότης τοῦ Μὴ Ἐγὼ, θεωρεῖται ὡς ἐλισσόμενος εἰς ἄπειρα Ἐγὼ ἢ σχετικὰ ὄντα ἵνα ἐπεκτείνῃ τὴν μακαριότητά του εἰς ἄπειρα Ἐγὼ ἢ ὄντα. Τὰ ἄπειρα Ἐγὼ ἢ ὄντα ἐξελίσσονται εἴτα εἰς Θεὸν ἢ Λόγον²⁵¹, καθιστάμενα Δέοντα ἵνα ἀπολαύσωσι τὴν αἰωνίαν μακαριότητα.

Οὕτω ἐνοῦται τὸ Ἄπειρον καὶ ἡ Αἰωνιότης εἰς μίαν ἀγάπην, ἥτις παθητικῶς ἐμφανίζεται ὡς θυσία καὶ ἐνεργητικῶς ὡς χαρά. Οὕτω ἀρχὴ καὶ τέλος τοῦ παντός εἶναι ἡ ἀγάπη καὶ ἡ χαρά, μέσον δὲ τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον μῖσος καὶ ὁ πόνος, ὅπερ συνεχῶς καὶ διαρκῶς διαφευδόμενον, ἐπαληθεύει τὴν ἀγάπην καὶ τὴν χαρὰν ὡς ἄπειρον καὶ αἰωνίαν, ἥτις οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἡ πνευματικὴ ἢ ψυχικὴ ἔκφρασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας.

Ὁ ἄνθρωπος μὴ δυνάμενος ὅθεν νὰ γνωρίσῃ τὸ ὄν, πραγματώνει τὸ Δέον καὶ διδάσκεται ὅτι ἂν καὶ πρωτίστη ἀξίωσις τοῦ Ἐγὼ εἶναι ἡ γνῶσις, ὑστάτη ἀξίωσις τοῦ τε Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ ἢ τοῦ Συμπαντος εἶναι ἡ δρᾶσις²⁵².

Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ πραγματώσῃ τὴν ἀξίαν, ἢ ἀπόλυτος ὅμως ἀλήθεια εἶναι ἀναρχος, ἄπειρος καὶ αἰωνία, ἢ δὲ ἀπόλυτος ἀξία ἀτελεύτητος, συνεχῆς καὶ διαρκῆς. Ὡστε ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται μὲν νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν, δύναται ὅμως νὰ πραγματώσῃ τὴν ἀπόλυτον ἀξίαν. Τὸ ὑστατον καταφύγιον τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως τὸ Μηδὲν νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς ἱκανὸν νὰ δημιουργήσῃ τὴν μονάδα, τὸ Πᾶν καὶ τὸ Ἄπειρον καὶ συνεπῶς νὰ λο-

250. Πρβλ. σχετικῶς E. Boutroux, *Science et Religion*, Paris 1908, Bertholet-Lehmann, *Lehrbuch der Religions Philosophie*, 2 τόμ. Tübingen 1925, O. Pfeleiderer, *Religions Philosophie*, τόμ. I & II, 3η ἐκδ. 1893—1896, W. Schmidt, *Ursprung und Werden der Religion*, München, 1930. M. Hartmann, *Religion und Naturwissenschaft*, 1940, M. P l a n c k, *Naturwissenschaft und Religion*, 1937.

251. Βλ. καὶ M. Heinze, *Die Lehre vom Logos in der Griechischen Philosophie*, 1872, E. Walton, *Development of the Logos Doctrine in Greek and Hebrew Thought*, 1911.

252. Βλ. σχετικῶς M. Blondel, *Philosophie de l'action*, Paris 1893, Herm. Shell, *Der Katholozismus als Prinzip des Fortschritts*, 1897, Ollé—L. Lapruné, *La Philosophie et le Temps Présent*, 1890, Πρβλ. καὶ R. Honigswald, *Religiöse Skepsis* 1908, E. Dantec, *L'Atheisme*, 1907, H. Bergson, *Les deux Sources de la Morale et de la Religion*, 1931.

γιοσθῆ ἢ ζωὴ καὶ ἡ ἐξέλιξις ὡς μία ἀγωνιώδης προσπάθεια τῶν σπαρασσομένων τμημάτων τοῦ Μηδενὸς ὅπως ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἀρχικὴν των τελειότητα καὶ πληρότητα. Οὕτω ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται ὡς ἐλισσόμενος εἰς κόσμον καὶ ὁ κόσμος ὡς ἐξελισσόμενος εἰς Θεόν²⁵³.

Ἡ δημιουργία ὅθεν λαμβάνει τὴν χροιάν σατανικοῦ οὐχὶ θείου ἔργου, ἀνθρώπινον δὲ ἔργον εἶναι ἢ ἀπόδοσις τῆς ἰσότητος καὶ ἐνότητος, ὅπου ἐμφανίζεται ἀνισότης καὶ διαφορότης. Οὕτω τὸ προαιώνιον ἀμάρτημα ἐμφανίζεται ὡς ἡ ἀφαίρεσις ἐνὸς Μη ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ Μηδὲν ἢ Μη "Ὀν, ἄλλως ὡς διαταραχὴ τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας καὶ ἡ ἐξιλέωσις ἐμφανίζεται ὡς ἡ προσθήκη ἐνὸς Μη εἰς τὴν ἔννοιαν "Ὀν. Οὕτω ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς ἐμφανίζεται ὡς μία εἰωνία καὶ ἀπειρος θυσία²⁵⁴, ἄλλως ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Ἡ ἐντολὴ ἐνὸς Θεοῦ θὰ ἔπρεπε ὅθεν νὰ εἶναι ἡ ἐξῆς: «Ὅταν ζῆτε, ἐνοῦσθε ἀλλήλοις καὶ μετὴν φύσιν, ὅταν θνήσκετε, ἐνοῦσθε μετ' ἑμοῦ». Μήπως ἐξ ἄλλου ἢ ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας δὲν ἔχει καὶ τὰς τρεῖς ἐκδηλώσεις τῆς θείας δυνάμεως, τῆς ὑπερτάτης σοφίας καὶ τῆς πρωταρχικῆς ἀγάπης. Οὕτω εἶναι θεία δύνამις, διότι κατ' ἀνεξήγητον καὶ θεῖον τρόπον ἐμφανίζει αὐτομάτως εἰς μίαν θέσιν μίαν ἀντίθεσιν, εἰς ἐκάστην δρᾶσιν, μίαν ἀντίδρασιν. Εἶναι ὑπερτάτη σοφία διότι τὰ πάντα ἐξηγεῖ, διότι τὰ πάντα περιέχει. Εἶναι πρωταρχικὴ ἀγάπη διότι εἰς τὸ πρῶτον ἐρώτημα ἐμφανίζει τὴν πρώτην ἀπόκρισιν, διότι εἰς τὸ ἄρρεν ἐμφανίζει τὸ θῆλυ, διότι εἰς τὸ κενὸν ἐμφανίζει τὸ πλήρες, διότι συνπάρχει πάντοτε καὶ διὰ παντός ἐμφανίζει τὴν ἀμοιβαίότητα, τὴν ἀλληλεξάρτησιν, τὴν ἀνταπόδοσιν.

Τώρα τί ἀκριβῶς εἶναι οὐσία καὶ τί μορφή, πῶς αὗται συνδέονται καὶ πῶς χωρίζονται εἶναι τὸ ἔσχατον μυστήριον τοῦ Σύμπαντος, καὶ μέχρι τοῦδε δὲν ἐγνώρισεν αὐτὸ ἀπολύτως ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια²⁵⁵. Ἀρκεῖ ὅμως διὰ τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν νὰ γνωρίσῃ μίαν σχετικὴν ἀλήθειαν, ἥτις ὅμως νὰ εἶναι πλέον ἄνετος καὶ πλέον περιεκτικὴ καὶ ἐξυπηρετικὴ καὶ γόνιμος ἢ κάθε προηγουμένη ἀλήθεια. Ὁ ἀνθρωπος δηλαδὴ δύναται νὰ νοήσῃ, ἀλλὰ οὐχὶ νὰ δημιουργήσῃ τὸν Κόσμον, ἄλλως ὁ ἀνθρωπος δύναται νὰ νοήσῃ τὰς Ἀληθείας καὶ νὰ δημιουργῆ οὐχὶ ἀληθείας, ἀλλὰ ἀξίας.

Ἐπειδὴ ὅμως οὐσία καὶ μορφή εἶναι ὀρθολογισμὸς ὁμοῦ καὶ ἐμπειρία ἢ ἄλλως Ἐγὼ καὶ Μη Ἐγὼ, θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἀνευρεθῆ ἡ ἀληθὴς αὐτῶν ὑπόστασις διὰ μιᾶς ἢ πλειόνων γνωστικῶν ὁδῶν καὶ μεθόδων. Μέχρι τότε τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην ἀντικαθιστᾷ ἡ θρησκεία, ὡς μία θεία ἐνέργεια καὶ τονώνει ἡ κοινωνία, ὡς μία ἀνθρωπίνη δύναμις καὶ συνέχει ἡ ἐκκλησία, ὡς μία κοινωνικὴ ἐξουσία.

253. Πρβλ. καὶ E. Lehmann, *Mystik in Heidentum und Christentum*, Leipzig, 1924, Annie Besant, *Uralte Weisheit*, 2α ἔκδ. 1906, Rud. Steiner, *Philosophie der Freiheit*, 1894, C. Jinarajadasa, Ἡ ἀπόκρυφος ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπότητος, Ἀθήναι 1928, F. Krisnamurti, Ἡ ἀτραπός.

254. Βλ. καὶ Rud. Steiner, *Das Christendium als Mystische Tatsache*, 1903, Max Dessoir, *Vom Jenseits der Seele*, 4η ἔκδ. Stuttgart 1920, Alfr. Loisy, *Essai Historique sur le Sacrifice*, Nourry 1920.

255. Ὡς γνωστὸν ἐμπειρικῶς συνάγεται ἤδη ἐκ τῆς μικροφυσικῆς ὅτι ἡ ἐσχάτη οὐσία τοῦ Σύμπαντος εἶναι ὁ ἠλεκτριζμὸς, ὅστις νοούμενος ὡς κυματισμὸς ἀπαρτίζεται ἐκ δύο ἰσῶν καὶ ἰσορροπῶν κατηγοριῶν σωματιδίων - κυμάτων τῶν ἀρνητικῶν καὶ θετικῶν ἠλεκτρονίων, ἡ ἔνωσις δὲ ἄλλως ἢ σύνθεσις ἐνὸς ἀρνητικοῦ καὶ ἐνὸς θετικοῦ ἠλεκτρονίου παράγει τὸ φωτόνιον ὅπερ εἶναι τὸ ἔσχατον μόριον τοῦ φωτός. Οὕτω ὁ κόσμος εἶναι ὅλος φῶς, ἄλλως λογικὴ καὶ λαμπρὰ κίνησις. Λογικῶς συνάγεται ὅτι ἡ ἐσχάτη οὐσία τοῦ Σύμπαντος εἶναι ὁ Κοσμικὸς Λόγος ὅστις ἐλισσόμενος καὶ ἐξελισσόμενος δι' ἀπείρων, αἰώνων καὶ ἰσῶν ἢ ἰσορροπῶν κινήσεων ἢ ἀντιθέσεων παράγει τὴν κοσμικὴν λειτουργίαν. Οὕτω δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ ἐσχάτη οὐσία τοῦ Σύμπαντος εἶναι κινούμενον ἢ ζωντανὸν Λογικὸν φῶς.

*Ο άνθρωπος ζῶν ἐντὸς τοῦ χώρου, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ λόγου καὶ ὧν ὁ ἴδιος τμήμα τοῦ χώρου, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ λόγου, τότε μόνον θὰ ὀλοκληρωθῆ, ὅταν νοήσῃ καὶ δράσῃ ἐντὸς ὀλοκληροῦ τοῦ χώρου, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ λόγου ἢ ἄλλως καταλάβῃ ὀλόκληρον τὸν χῶρον, τὸν χρόνον καὶ τὸν λόγον. Τοῦτο ὁμῶς εἶναι ἀδύνατον, διότι ὀλόκληρος ὁ χῶρος εἶναι ἄπειρος, ὀλόκληρος ὁ χρόνος αἰώνιος καὶ ὀλόκληρος ὁ λόγος πανίσχυρος καὶ ἀτελεύτητος καὶ ἀσύλληπτος, ὁ δὲ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἄπειρος ἢ αἰώνιος ἢ παντοδύναμος, οὔτε ὡς ἄτομον, οὔτε ὡς εἶδος ἢ ἀνθρωπότης, οὔτε νὰ συγκεντρώσῃ περὶ ἑαυτὸν ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ Σύμπαντος ἢ νὰ συλλάβῃ τὰς αἰτίαι καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνάρχων καὶ ἀτελευτήτων δυνάμεων.

Ἡ Γῆ ἐφ' ἧς ζεῖ ὁ ἄνθρωπος εἶναι πεπερασμένη καὶ πρόσκαιρος καὶ ἡ ζωὴ τῆς Γῆς μεμετρημένη, ἡ Γῆ δὲ δὲν εἶναι ἓν μοναδικὸν κέντρον τοῦ Σύμπαντος, οὔτε ὀλόκληρον τὸ Σύμπαν. Δι' ὃ ὁ ἄνθρωπος πιστεύει εἰς ἓν νοητὸν κέντρον τοῦ Σύμπαντος, εἰς ἓν ἀλήθες Ὄν, ἐξ οὗ ἐκπορεύονται πᾶσαι αἱ δυνάμεις, αἱ ἀλήθειαι καὶ αἱ ἀξίαι, ὡς καὶ εἰς ἓν νοητὸν Σύμπαν, εἰς ἓν ἄξιον Δέον καὶ ἡ πίστις αὕτη ἀπαρτίζει τὴν Θρησκείαν του²⁵⁶.

Ὄντως τὸ ἀλήθες Ὄν πρέπει νὰ εἶναι ἄπειρον, αἰώνιον καὶ πάλλογον εἰς ὃ νὰ συμπίπτῃ ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, ἡ ἀλήθεια δηλαδὴ καὶ ἡ ἀξία. Ὡστε πρέπει νὰ εἶναι ἡ ὑπερτάτη ἀλήθεια καὶ ἡ ὑπερτάτη ἀξία εἰς ἓν μόνον, ἡ ἄρσις πάσης ἀντινομίας καὶ πάσης κρίσεως, ἡ ὑπερτάτη ταυτότης, ὁ ἀποκλεισμὸς παντὸς κακοῦ, ὁ ὑπεροχώτατος λόγος, τὸ ὑπέρτατον κάλλος, τὸ ὑψιστον ἄγα-

256. Πρβλ. καὶ Ollé - L. Larpune, Le Prix de la Vie, 1894, James, The Varieties of Religious Experience, 1902. Ἡ Χριστιανικὴ ἡμῶν θρησκεία κηρύσσει ἰδιαίτερος τὴν ἀλήθειαν τοῦ παγκοσμίου Νόμου τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσοροπίας διὰ πολλῶν ῥήσεων τῆς Γραφῆς οἷον: «Οὐκ ἐνὶ Ἰουδαίος, οὐδὲ Ἕλλην, δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, ἄρρεν ἢ θῆλυ» (Ἐπιστ. Παύλου, πρὸς Γαλάτας Γ—28), «καὶ ἔσονται οἱ πρῶτοι ἔσχατοι καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι» (Ματθ. ιθ—30), «ὁ ὑψὸν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται» (Ματθ κζ.—12), «Μὴ κρίνετε ἵνα μὴ κριθῆτε» κ.ο.κ. (Ματθ. ζ—1). Πρβλ. καὶ τὰς δύο μεγάλας ἐντολάς «ἀγάπα Κύριον τὸν Θεόν σου» ἐξ ἧς δείκνυται ἡ ἐνότης τοῦ κόσμου καὶ «ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν» ἐξ ἧς δείκνυται ἡ ἰσότης καὶ ἰσοροπία τῶν ὄντων (Ματθ. κβ 37—40). Ὡσαύτως (ἐξόδ. 161—18) κ.ο.κ. Ἡ λειτουργία τοῦ παγκοσμίου νόμου τῆς ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας καθιστᾷ νοητὸν καὶ τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Ὄτω ἡ ἰσότης καὶ ἰσοροπία ὡς πηγὴ τοῦ παντὸς εἶναι ὁ πατήρ, ἡ ἀένας διατάραξις αὐτῆς καὶ διηνεκῆς ἐπαλήθευσις καὶ ἀπόδειξις ἐν τῷ Ἀπειρῷ, τῇ Αἰωνιότητι καὶ τῷ Λόγῳ εἶναι ὁ Υἱὸς καὶ ἡ ἐκ νέου ἀποκατάστασις ὡς ἀλήθεια πληροῦσα τὰ πάντα εἶναι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Κατ' ἄλλην ἐννοιαν ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας εἶναι ὁ Θεός, ἡ δὲ διατάραξις αὐτῆς, ὁσάκις μὲν νοεῖται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὁ Χριστός, ὁσάκις δὲ δὲν νοεῖται εἶναι ὁ Διάβολος. Ὄτω ὁ Χριστός μὲν εἶναι ἡ πανταχοῦ καὶ πάντοτε καὶ διὰ πάντας προκύπτουσα ἀναγκαῖα ἐπαλήθευσις καὶ ἀπόδειξις τοῦ Θεοῦ καὶ σωτηρία τοῦ Ἀνθρώπου, Διάβολος δὲ οὐδὲν ἕτερον εἶναι εἰμὶ γέννημα καὶ διανόησις τῶν ἀνθρώπων καὶ οὐχὶ δημιούργημα καὶ διανόημα τοῦ Θεοῦ. Ἄλλως ὁ Χριστός ὅταν μὲν νοεῖται, εἶναι εἰρήνη, ὅταν δὲ δὲν νοεῖται εἶναι μάχαιρα (Ματθ. ιβ—34). Περαιτέρω ἁμαρτία μὲν εἶναι ἡ ἐν τῷ Ἐγῷ καὶ διὰ τοῦ Ἐγῶ ἀνισότης καὶ ἀνισοροπία, μετάνοια δὲ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἐγῶ καὶ διὰ τοῦ Ἐγῶ, νόησις καὶ πραγμάτως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας καὶ τέλος λύτρωσις ἡ τελικὴ ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας μεταξύ Ἐγῶ καὶ Μὴ Ἐγῶ, ἄλλως ἡ νόησις τῶν ἀληθειῶν καὶ πραγμάτως τῶν ἀξίων τοῦ Σύμπαντος.

Ἐξ ἄλλου μήπως ἡ θυσία ὡς ἀνταπόδοσις πρὸς τὸν Θεὸν τῶν ἀγαθῶν τῆς Ζωῆς δὲν βασίζεται εἰς τὸν Νόμον τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσοροπίας; ἢ μήπως τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ δὲν συμβολίζει τὴν Ἰσότητα καὶ ἰσοροπίαν; Ὡσαύτως μήπως ἡ μετάνοια καὶ ἡ προσευχὴ δὲν εἶναι ἐφαρμογὴ τοῦ παγκοσμίου Νόμου τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ ἰσοροπίας; Ὄτω ὅταν τὸ Ἐγῶ ἀνορθοῦται ὑπὲρ τὸ Δέον ἔχει ἀνάγκην ἀντιστοίχου ταπεινώσεως. Ἡ συναίσθησις αὕτη ὑποκειμενικῶς μὲν ἐκδηλοῦται ὡς μετάνοια, ἀντικειμενικῶς δὲ ὡς συγγνώμη, ὅταν ἀπευθύνεται εἰς ἴσον Ὄν. Ἡ συναίσθησις ὁμῶς αὕτη ὅταν ἀπευθύνεται εἰς ἀνώτερον Ὄν ἐκδηλοῦται ὡς προσευχή.

Θόν, ἡ ἀνωτάτη δύναμις, δηλαδή τὸ ἀληθές Ὄν εἶναι τὸ ἄξιον Δέον. Ὅθεν τὸ ἀληθές Ὄν ὡς Δέον πρέπει νὰ εἶναι ἄπειρον, αἰώνιον, ἀναρχον, τέλειον, ἀτελεύτητον, δίκαιον, ἀληθές, ἄξιον, ἕν, βέβαιον, ἀναλλοίωτον, ἀγαθόν, λογικόν, πάγκαλον, παντοδύναμον, πανσυνείδητον καὶ νοεῖται ὡς Θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος πιστεῦει εἰς Αὐτόν. Τοῦτο ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ ἡ ἐμπειρία, ἡ φύσις καὶ ἡ κοινωνία, ἡ κριτικὴ καὶ ἡ συνείδησις.

Τὸ ὑπέρτατον δὲ τοῦτο Ὄν, ἄλλως ΔΕΟΝ, ὡς οὐσίαν του καὶ νόμον του ἔχει τὴν ἰσότητά καὶ ἰσορροπίαν, οὐ μόνον καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ καθ' ὅλον τὸ πνευματικὸν καὶ ὑλικὸν Σύμπαν, εἴτε τὸ Σύμπαν τοῦτο ταυτίζεται πρὸς τὸ ὑπέρτατον Ὄν εἴτε ἐκπορεύεται ἐξ αὐτοῦ. Τοῦτο δέ, διότι τὸ ἀνώτατον Ὄν δὲν δύναται νὰ εἶναι καὶ νὰ ἔχη ἀλλαχοῦ μὲν καὶ ἄλλοτε κάτι ὀλιγώτερον ἢ χειρότερον, ἀλλαχοῦ δὲ καὶ ἄλλοτε κάτι περισσότερον ἢ καλύτερον, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι καὶ νὰ γίνεται πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἴσον καὶ ἰσορροπον, ἕν καὶ τὸ αὐτό. Ἐξ ἄλλου τὸ ὑπέρτατον Ὄν δὲν εἶναι ἕν ὑπέρτατον εἶναι, ἀλλ' ἕν ὑπέρτατον Γίγνεσθαι ἦτοι Ὄν καὶ Δέον συνάμα καὶ συνεπῶς εἶναι ἴσον ἐν παντὶ χώρῳ, ἰσορροπον ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ ἴσον καὶ ἰσορροπον ἐν παντὶ λόγῳ. Οὕτω τὸ ὑπέρτατον Ὄν εἶναι αἰωνία καὶ ἄπειρος ἔνωσις καὶ ταυτότης τοῦ λόγου, τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, νοεῖται δὲ καὶ φαίνεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς ζῶσα καὶ ἀθάνατος, ἄλλως ὡς δυναμικὴ καὶ παντοδύναμος ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἣτις δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ὡς Θεός. Ἀλλως ὁ Θεὸς δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία νοοῦσα καὶ πραγματοποιῶσα, καὶ ὁ Κόσμος ὡς ἰσότης καὶ Ἰσορροπία νοουμένη καὶ πραγματοποιμένη.

Ἡ ἀνθρωπίνη αὕτη θεώρησις διὰ τὸ ἀθεώρητον εἶναι βεβαίως τολμηρά, δι' ὅπερ ὁ ἄνθρωπος μετὰ ταπεινοφροσύνης κατανοεῖ μόνον ἐν συνόψει ὅτι:

Ἡ Ἀλήθεια εἶναι νόησις καὶ ἡ ἀξία δράσις. Τὸ σύνολον τῶν Ἀληθειῶν εἶναι τὸ Ὄν. Τὸ σύνολον τῶν Ἀξιῶν εἶναι τὸ Δέον. Τὸ σύνολον τοῦ Ὄντος καὶ τοῦ Δέοντος εἶναι ὁ Κόσμος. Τὸ πνεῦμα τοῦ Κόσμου εἶναι ὁ Λόγος. Τὸ σῶμα τοῦ Κόσμου εἶναι ὁ χωρόχρονος. Ἡ Ζωὴ τοῦ Κόσμου εἶναι ἡ κίνησις, ὁ Νόμος τοῦ Κόσμου εἶναι ἡ δυναμικὴ Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία. Ὁ Λόγος εἶναι ἡ σκέψις τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ χωρόχρονος μὲ πᾶν ὅ,τι γίνεται εἰς αὐτόν, εἶναι τὰ ἔργα του. Τί εἶναι αὐτός οὗτος ὁ Θεός, δὲν γνωρίζομεν καὶ δὲν πρέπει νὰ γνωρίζωμεν, διότι ἄλλως θὰ ἐγινόμεθα ἀνώτεροι αὐτοῦ. Μᾶς ἀρκεῖ νὰ γνωρίζωμεν τὴν σκέψιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἔργα του καὶ νὰ πράττωμεν ἀναλόγως καὶ συμφώνως πρὸς αὐτά. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος ἐνῶ δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ τὸ Ὄν, τὸ ἀληθές Ὄν ὡς Ὄν, εἰς ἀντάλλαγμα γνωρίζει τὸ Δέον ἦτοι γνωρίζει τὸ Ὄν ὡς ἄξιον Δέον, τὸ Δέον ἐν τῇ φύσει, τὸ Δέον ἐν τῇ Κοινωνίᾳ, τὸ Δέον ἐν τῷ Ἐγῶ καὶ ἐν τῷ Μὴ Ἐγῶ, ὅπερ πραγματώνει διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης. Τὸ ἄξιον Δέον δηλαδή εἶναι ἡ ὄψις τοῦ ἀληθοῦς Ὄντος ἣτις νοεῖται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐμφανίζεται εἰς αὐτόν.

Τὸ Δέον ἐν μιᾷ φράσει πρέπει νὰ εἶναι ἡ κίνησις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἰσότητά καὶ τὴν ἰσορροπίαν. Αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀξία τῆς ζωῆς, ἐκφραζομένη εἰς τὸ ἕξις κοινωνιολογικὸν ἢ καὶ θρησκευτικὸν δόγμα: «Ὁ ἠθικώτερος ἄνθρωπος εἰς τὸν καλλιτεχνικώτερον κόσμον καὶ ἐν τῇ δικαιοτέρᾳ Κοινωνίᾳ». Οὕτω μόνον δημιουργεῖται ὠραιότης εἰς τὴν φύσιν, ἀγάπη ἐν τῇ Κοινωνίᾳ, εὐδαιμονία ἐν τῷ Ἐγῶ, δικαιοσύνη εἰς τὸ Μὴ Ἐγῶ.

Ὁ ἄνθρωπος νοῶν τὸ Δέον καὶ δεδόντως δρῶν μετέχει τῆς Θείας φύσεως, διότι τὸ Δέον εἶναι τὸ Θεῖον, τὸ ἄπειρον καὶ τὸ αἰώνιον, τὸ ἀληθές καὶ τὸ ἀξιον. Ἀντιθέτως ὁ ἄνθρωπος, χάριν μιᾶς ἐκάστοτε ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας, ἢ στατικῆς ἐξισώσεως καὶ ἐξισορροπήσεως διεξάγει ἀγῶνας καὶ πολέμους οἵτινες καταστρέφουν τὴν φύσιν, τὴν κοινωνίαν καὶ τὰ ἄτομα, καὶ οὕτω οὐ μόνον διαψεύδει τὴν ἀλήθειαν καὶ ὑποφέρει, ἀλλὰ καὶ περιφρονεῖ τὴν ἀξίαν, οἰκειοποιούμενος ξένα καθήκοντα. Ἡ καταστροφή τῆς Φύσεως, τῆς Κοινωνίας καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀνήκει εἰς τὸ πέρασ τοῦ χώρου, εἰς τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ εἰς τὴν τελειότητα τοῦ Λόγου.

Ἄς ἐπικρατήσῃ ὅθεν εἰρήνη καὶ τάξις εἰς τὸν κόσμον, γαλήνη καὶ ἀγάπη εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ δόγμα τοῦτο θὰ ἐξέφραζεν οἰαδήποτε θρησκεία καὶ θὰ ἐπίστευε πᾶς ἄνθρωπος, ἐὰν ἐπηληθεύετο ὑπὸ τῆς νοήσεως καὶ τῆς δράσεως τῶν ἀνθρώπων, ὡς συνάγεται ὑπὸ τῆς θεωρίας καὶ τῆς πείρας. Τὸ ἀληθές, τὸ ὠραῖον, τὸ ἀγαθόν, τὸ δίκαιον εἶναι οἱ πνευματικοὶ σκοποὶ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ σκόπιμον, τὸ δυνατόν, τὸ ὑγιές, τὸ ἀφθονον εἶναι οἱ ὕλικοι του σκοποί. Πνευματικοὶ καὶ ὕλικοι σκοποὶ πρέπει συνάμα καὶ ἐξ ἴσου νὰ ἐκπληρῶνται καὶ ἡ παράλειψις σκοποῦ τινος δὲν καθιστᾷ πλήρη τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου.

§ 51. ΠΡΟΟΔΟΣ καὶ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑ

Ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου ἐγκειμένη εἰς τὴν νόησιν τῶν ἀληθειῶν καὶ πραγμάτων τῶν ἀξιῶν, εἶναι διάφορος τῆς εὐτυχίας ἣτις εἶναι ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξύ ἀξίας ἐπιθυμίας καὶ ἀληθοῦς ἱκανοποιήσεως. Οὕτω ἡ μὲν εὐδαιμονία ἔχει ρίζας εἰς τε τὸ Ἐγῶ καὶ τὸ Μὴ Ἐγῶ, ἐνῶ ἡ εὐτυχία μόνον εἰς τὸ Ἐγῶ, ἀμφότεραι δὲ εἰς τὰς ἀληθείας καὶ τὰς ἀξίας.

Αἱ ἀλήθειαι διίστάμεναι πρὸς τὰς ἀξίας καὶ ἀμφότεραι μεταξύ των δημιουργοῦσι τὰς ἀντινομίας καὶ τὰς κρίσεις καὶ γενικῶς τὰς ὀπισθοδρομήσεις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰς κακοδαιμονίας τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀντιθέτως αἱ πρόσκαιροι καὶ πεπερασμένοι λύσεις τῶν ἀντινομιῶν καὶ τῶν κρίσεων, ἐπιφέρουσι νέας προόδους καὶ περιόδους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σχετικῆς εὐδαιμονίας τῆς ἀνθρωπότητος. Μολονότι ἡ θεωρία καὶ ἡ γνῶσις, ἡ ἱστορία καὶ ἡ πείρα συνεχῶς καὶ διαρκῶς ἐμφανίζουσι τὰς ἀντινομίας καὶ τὰς κρίσεις τοῦ πολιτισμοῦ, δηλαδὴ γνωστικὰ καὶ οικονομικὰ ἢ ἄλλως πνευματικὰ καὶ ὕλικὰ προβλήματα, ἐπιδεχόμενα δύο ἢ πλείονας διαφόρους λύσεις, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠθέλησεν ἢ δὲν ἠδυνήθη νὰ θεωρήσῃ ἢ νὰ γνωρίσῃ τὸν πολιτισμὸν ἐν τῷ συνόλῳ του καὶ νὰ ἀνεύρῃ τὴν ρίζαν τοῦ κακοῦ εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ θεμέλια τοῦ οἰκοδομήματός του.

Οὕτω ὁ ἄνθρωπος ματαιοπονεῖ καὶ οἱ σκοποὶ του συνεχῶς καὶ διαρκῶς διαψεύδονται, τὸ μόνον δὲ ὅπερ κατορθοῖ εἶναι νὰ μεταβάλλῃ ἐκάστοτε τὸν βίον ἐπὶ τὰ χεῖρω καὶ δὴ νὰ μετατρέπῃ τὸν εἰδυλλιακὸν παράδεισον τῆς ζωῆς εἰς μίαν τραγικὴν κόλασιν θανάτου²⁵⁷. Οὕτω κάθε

257. Πρβλ. Sor el, *Les Illusions du Progrés*, 1927, B a w d e n, *The Principles of Pragmatism*, R. W. E m e r s o n, *Essays*, Washington 1922.

χθές ἦτο ἀσυγκρίτως καλλίτερον τοῦ σήμερον καὶ κάθε αὔριον θὰ εἶναι ἀσυγκρίτως χειρότερον, ἐφόσον ἡ ἀνθρωπίνη νόησις λειτουργεῖ ὡς μέχρι τοῦδε στατικῶς καὶ ἡ ἀνθρωπίνη δρᾶσις ἐμφανίζεται ὡς μέχρι τοῦδε ἐγωϊστικῶς.

Ὅπως ὁμοῦς οὐδὲν Ἐγὼ γεννᾶται χωρὶς τὴν σύγχρονον γέννησιν ἑνὸς Μὴ Ἐγὼ, οὕτω καὶ οὐδὲν Μὴ Ἐγὼ γεννᾶται χωρὶς τὴν σύγχρονον γέννησιν ἑνὸς Ἐγὼ. Ὅθεν ὁ ἀνθρώπος γεννώμενος μὲν δημιουργεῖ τὸν κόσμον του, θνήσκων δὲ ἀναγεννᾶται εἰς ἕνα ἄλλον κόσμον καὶ συνεπῶς οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ καὶ οὐδαμῶς εἶναι μόνος, ἀλλὰ πάντοτε ἠνωμένος μεθ' ὄλων τῶν Ἐγὼ καὶ μὴ Ἐγὼ.

Ἀληθῶς δηλαδὴ ἀθάνατον εἶναι τὸ Μὴ Ἐγὼ ἢ ἄλλως τὸ Ἄπειρον καὶ Αἰώνιον καὶ οὐχὶ τὸ Ἐγὼ ἢ ἄλλως τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον. Οὕτω πάλιν ἀποδεικνύεται καὶ ἐπαληθεύεται ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία τῶν Ἐγὼ. Ἡ κοινῶς ἐπιθυμουμένη ἀθανασία τοῦ Ἐγὼ εἶναι ἀδύνατος διότι μὴ θνήσκειν σημαίνει μὴ γίνεσθαι ἢ ἄλλως μὴ μεταβάλλεσθαι ἢ μὴ ἐξελίσεσθαι καὶ συνεπῶς ἕνα κόσμον στατικὸν ἢ ἄλλως νεκρὸν. Οὕτω ἀθανασία σημαίνει ἀληθῆς θάνατος, ἐνῶ θάνατος σημαίνει ἀληθῆς ζωὴ, ἄλλως ἀληθῆς ἀθανασία εἶναι ἢ αἰωνία καὶ ἄπειρος ἀναγέννησις. Ἡ ἀναγέννησις αὕτη βεβαίως δὲν ἀναπαράγει τὸ αὐτὸ Ἐγὼ, ὅπερ ἀπέθανε πλέον, διότι, καὶ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, ἀλλ' ἐν ἑτερον Ἐγὼ καλύτερον καὶ ἀνώτερον ἐν τῇ κλίμακι τῆς ἐξελίξεως. Ἀναπαραγωγή τοῦ αὐτοῦ Ἐγὼ, θὰ ἦτο μίᾳ στατικότης, μίᾳ παῦσις τῆς κοσμικῆς λειτουργίας καὶ θὰ κατέληγε, ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ κόσμου, ἀφ' ἑτέρου δέ, εἰς τὴν δημιουργίαν ἑνὸς μεμονωμένου Ὑπερεγὼ, ὅπερ θὰ ἀντέκειτο εἰς τὸν παγκόσμιον νόμον τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας τοῦ δημιουργοῦντος τὰ Ἐγὼ καὶ εἰς τὴν ἐνότητα τῶν Ἐγὼ. Οὕτω ὑπάρχει ἐνότης καὶ ταυτότης τῶν Ἐγὼ καὶ οὐχὶ τοῦ Ἐγὼ, οὕτω καταργεῖται ἡ μόνωσις τοῦ Ἐγὼ καὶ δημιουργεῖται ἡ ἔνωσις τῶν Ἐγὼ.

Ἐξ ἄλλου, ὅτι θνήσκει χάνει μὲν τὸ ὑλικὸν Σύμπαν κερδίζει ὁμοῦς τὸ πνευματικόν. Ὁ ἀνθρώπος ὅθεν μόνον διὰ τῆς ὀρθῆς νοήσεως καὶ δράσεως δύναται νὰ ἐναρμονίζηται μὲ τὸν ἄπειρον καὶ αἰώνιον ροῦν τοῦ Σύμπαντος. Οὕτω διὰ μὲν τῆς ὀρθῆς νοήσεως ἀποκτᾶ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ δικαίωνει ἑαυτόν, διὰ δὲ τῆς ὀρθῆς δράσεως προσδεύει καὶ λυτροῦται. Εὐδαιμονία ὅθεν καὶ δικαίωσις εἶναι ὀρθῆς νόησις, πρόοδος δὲ καὶ λύτρωσις ὀρθῆς δρᾶσις. Ἄλλως διὰ μὲν τῆς ὀρθῆς νοήσεως λύει τὸ γνωστικὸν ἢ πνευματικὸν πρόβλημα ἢ ἐξαφανίζει τὰς ἀντινομίας, διὰ δὲ τῆς ὀρθῆς δράσεως λύει τὸ οικονομικὸν ἢ ὑλικὸν πρόβλημα ἢ ἐξαφανίζει τὰς κρίσεις²⁵⁸.

Ἡ ἀνθρωπότης ἐν τῷ συνόλω τῆς ἢ ἄλλως τὸ ἀνθρώπινον Ὄν, ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως, δὲν δύναται παρὰ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ Δέον, ἦτοι τὸν αἰώνιον ροῦν τοῦ Σύμπαντος ἢ ἄλλως τὴν αἰωνίαν καὶ ἄπειρον ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἦν αἰωνίως καὶ ἀπείρως δημιουργοῦσιν αἱ αἰωνία, ἄπειροι καὶ ἴσαι δυνάμεις τῆς παγκοσμίου κινήσεως.

Ἡ ἀνθρωπότης ὅθεν κακῶς νοοῦσα καὶ δρῶσα κατὰ τὰ συνθήματα ἢ διδάγματα τὰ ἐκπεμπόμενα εἴτε ὑπὸ αὐτοκαλουμένων τινων μεγάλων ἀνδρῶν ἢ ἐντολοδόχων ὑπερκοσμίας δῆθεν δυνάμεως, εἴτε ὑπὸ τῆς κοινῆς συνειδήσεως ἑνὸς ὑπερόπτου ἢ συμφεροντολογικοῦ ἢ ἀδίκου λαοῦ, ἦτοι σκοποῦσα τὴν ἐγωϊστικὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν προσκαίρων καὶ πεπερασμένων Ἐγὼ, ἅτινα ἐπιδιώκει νὰ ἐξυψώσῃ, ἐξαφανίζουσα ἢ ὑποτάσσ-

258. Πρβλ. καὶ τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, «Θεωρητικῆς μὲν γὰρ τέλος, ἀλήθεια, πρακτικῆς δὲ, ἔργον» (Μεταφυσικά Β α).

σουσα τὰ λοιπὰ Ἐγώ, οὐδὲν ἄλλο πράττει εἰμὴ νὰ ἀρνήται προσκαίρως καὶ πεπερασμένως τὰς αἰωνίας καὶ ἀπείρους ἀληθείας καὶ ἀξίας, ἥτοι νὰ ἀρνήται ἑαυτὴν καὶ νὰ αὐτοκαταστρέφηται. Ἡ ἀρνησις ὅθεν αὕτη δὲν δύναται, ἐκ τῆς φύσεώς της, εἰμὴ νὰ εἶναι πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη καὶ ἀπλῶς νὰ ἐπιβραδύνη τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τοῦ νὰ ἀκολουθῆ τὸν ροῦν τοῦ Σύμπαντος, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ταχείαν πρόοδον καὶ μεγάλην εὐδαιμονίαν. Ἡ ἀνθρωπότης οὕτω οὐδὲν ἕτερον πράττει ἢ νὰ ματαιοποιῆ καὶ νὰ ἐνσπείρη τὴν δυστυχίαν, πρᾶγμα ὅπερ δὲν δύναται νὰ διαρκέσῃ, διότι ταχέως ἢ βραδέως θὰ λάμπουν αἱ ἀλήθειαι καὶ θὰ ἰσχύσουν αἱ ἀξίαι, ὡς ἄπειροι καὶ αἰώνιοι καὶ ἴσαι δυνάμεις ἐναντι τῶν προσκαιρῶν καὶ πεπερασμένων ψευδῶν καὶ πλανῶν τῶν ἀνθρωπίνων Ἐγώ. Οὕτω θὰ διαψεύδωνται τὰ ψευδῆ συνθήματα καὶ αἱ φρικταὶ πράξεις τῶν δῆθεν μεγαληγόρων καὶ μεγαλοπραγμόνων ἀνθρώπων, οἵτινες παρανοοῦσι τὸν κόσμον καὶ παραποιοῦσι τὸν βίον.

Ὅθεν ὅπωςδήποτε διὰ τῶν προσκαιρῶν καὶ πεπερασμένων ὄντων, θὰ πραγματωθῆ τὸ ἄπειρον καὶ αἰώνιον Δέον. Ἐφόσον ἄρα τὸ ὄν βαδίζει πρὸς τὸ Δέον καὶ ἡ ἀνθρωπότης θὰ ἀκολουθήσῃ τὸ Δέον. Οἰαδήποτε ἄλλη πορεία εἶναι μὲν δυνατὴ, λόγῳ τῆς ἀπειρίας καὶ αἰωνιότητος τοῦ κόσμου, ἀλλ' εἶναι συνάμα πεπερασμένη καὶ πρόσκαιρος καὶ δὲν δύναται νὰ συνεχισθῆ ἢ νὰ διαρκέσῃ ἀπείρως καὶ αἰωνίως, διότι ὡς πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη θὰ λάβῃ τέρμα χρονικὸν καὶ τέλος χωρικὸν καὶ πέρασ λογικὸν καὶ οὕτω θὰ συντριβῆ ὑπὸ τῶν ἀπείρων καὶ αἰωνίων καὶ ἴσων δυνάμεων τῆς παγκοσμίου κινήσεως. Οὕτω ἕκαστον ἀνθρώπινον ψεῦδος ἢ κακὸν ἀναγκαιῶς συνεπάγεται τὴν ἀρνησίαν του ἢ τὴν ἀντίθεσιν του καὶ αἴρεται διὰ μιᾶς συνθέσεως, ἣτις διαψεύδει τὴν πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένην θέσιν καὶ ἀντίθεσιν καὶ ἐπαληθεύει τὴν ἄπειρον καὶ αἰωνίαν σύνθεσιν πρὸς ὀρθωτέραν νόησιν καὶ δρᾶσιν. Αἰωνίως ὅθεν καὶ ἀπείρως, εἴτε θέλουν εἴτε δὲν θέλουν οἱ ἀνθρωποι, ἐφαρμόζεται ἡ ἐπιταγὴ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας καὶ ἐπιβάλλεται ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀξία.

Συνεπῶς ἡ ἀνθρωπότης ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν πρόοδον καὶ εὐδαιμονίαν πρέπει νὰ βελτιώσῃ τὴν νόησιν καὶ τὴν δρᾶσιν αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ νοήσῃ τὴν φύσιν τοῦ κόσμου ὡς ἀπείρου, αἰωνίας καὶ ἰσορροπικοῦ κινήσεως ἐκδηλουμένης δι' ἀπείρων, αἰωνίων καὶ ἴσων δυνάμεων καὶ νὰ νοήσῃ τὸν παγκόσμιον νόμον τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας. Πρέπει εἰδικώτερον νὰ νοήσῃ τὰ αἴτια, τὰ μέσα καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς νοήσεως καὶ δράσεως καὶ νὰ μὴ νοῆ τὰ αἴτια ὡς μέσα, τὰ μέσα ὡς σκοποὺς καὶ τοὺς σκοποὺς ὡς αἴτια ἢ ἄλλως πως. Ἡ αἰωνία ὅθεν καὶ ἀπείρος πορεία τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος πρὸς τὸ Δέον, εἶναι ἡ ἀπείρος καὶ αἰωνία πρόοδος, ἡ δὲ ἐκάστοτε πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη ἐφαρμογὴ τοῦ Δέοντος, εἶναι ἡ ἐκάστοτε πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη εὐδαιμονία.

Τὰ πρόσκαιρα ὅμως καὶ πεπερασμένα ἀνθρώπινα ὄντα, ὡς καὶ πάντα τὰ λοιπὰ, ἀνόργανα ἢ ἐνόργανα, ἄψυχα ἢ ἔμψυχα, γεννώμενα μὲν εἰσέρχονται εἰς τὰς δυνατότητας τῆς προόδου καὶ εὐδαιμονίας, θνήσκοντα δὲ ἐξέρχονται εἰς τὰς δυνάμεις τῆς προόδου καὶ εὐδαιμονίας. Ἄλλως γεννώμενα μὲν καθίστανται Ἐγὼ πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα, θνήσκοντα δὲ καθίστανται Μὴ Ἐγὼ αἰώνια καὶ ἄπειρα καὶ εἶτα πάλιν αἰωνίως καὶ ἀπείρως ἀναγεννώμενα καὶ ἀναθνήσκοντα ἐπαληθεύουσιν ἄφ' ἑνὸς τὴν προσκαιρότητα καὶ τὸ πεπερασμένον τῶν Ἐγὼ καὶ ἄφ' ἑτέρου τὴν αἰωνιότητα καὶ ἀπειρίαν τοῦ Μὴ Ἐγὼ. Οὕτω τὸ Ἐγὼ μόνον διὰ τῆς ἀπείρου καὶ αἰωνίας ἀναγεννήσεώς του καθίσταται ἄπειρον καὶ αἰώνιον τὴν οὐσίαν καὶ ἀληθὲς καὶ ἀξιὸν τὴν μορφήν, δηλαδὴ ἐπαληθεύεται ὡς τμῆμα τοῦ ἀπείρου καὶ αἰωνίου Σύμπαντος ἢ Μὴ Ἐγὼ καὶ καθίσταται συνάμα Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ.

Ὁ ἀληθὴς ὄθεν πολιτισμὸς σκοπεῖ τὴν αἰώνιαν, ἀπειρον καὶ λογικὴν ζωὴν, διότι ἡ γέννησις καὶ ὁ θάνατος εἶναι φαινόμενα πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα, δηλαδή τὴν ἀέναν δημιουργίαν καὶ ἀναδημιουργίαν. Οὕτω ἡ ἀληθὴς πρόοδος καὶ εὐδαιμονία ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐκάστοτε καὶ ἐν παντὶ ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, ἄλλως διὰ τῆς ἐξισώσεως τοῦ ὕλικου πρὸς τὸν πνευματικὸν πολιτισμὸν ἢ τῆς νοήσεως πρὸς τὴν δρᾶσιν ἢ τῆς ἰδέας πρὸς τὸ πρᾶγμα ἢ τοῦ Ἐγὼ πρὸς τὸ Μὴ Ἐγὼ²⁵⁹ ἢ τῆς ἀληθείας πρὸς τὴν ἀξίαν. Οὕτω ὁ μὲν ὕλικὸς πολιτισμὸς γνωρίζει καὶ ὀρίζει τὰ ὄντα, ὁ δὲ πνευματικὸς πολιτισμὸς γνωρίζει καὶ καθορίζει τὰ Δέοντα. Ἡ ὑπαρξίς δηλαδή ἢ πραγμάτων τῶν ὄντων εἶναι ἀντικείμενον τῆς δράσεως, ἡ ἰσχὺς δὲ ἢ ἐπιταγὴ τῶν Δεόντων εἶναι ἀντικείμενον τῆς νοήσεως. Τοιοῦτοτρόπως ἡ πρόοδος καθίσταται αἰώνια καὶ ἡ εὐδαιμονία ἀπειρος.

Ἡ ἔμμονὴ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἀνισότητά καὶ ἀνισορροπίαν ἢ στατικὴν ἐξίσωσιν καὶ ἐξισορρόπησιν θὰ διακωλύῃ τὰς κρίσεις καὶ θὰ καθιστᾷ ἀπείρους τὰς ἀντινομίας, διότι πρόσκτησις ἢ αὔξεισις τοῦ Ἐγὼ σημαίνει ἀφαίρεσιν ἢ ἐλάττωσιν τοῦ Μὴ Ἐγὼ, ἄρα λαμβάνειν σημαίνει καταστρέφειν, δίδειν δὲ σημαίνει δημιουργεῖν.

Μέγας ὕλικὸς πλοῦτος θὰ εἶναι μάταιος ὅταν παραλλήλως δὲν ὑπάρχει ἴσος καὶ ἰσορροπὸς πνευματικὸς πλοῦτος. Οἰαδήποτε ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία μεταξὺ αὐτῶν ἀναγκαίως θὰ ἀρθῇ, εἴτε διὰ τῆς καταστροφῆς ἢ μειώσεως τοῦ ὕλικου πλούτου, εἴτε διὰ τῆς δημιουργίας ἢ αὔξεσεως τοῦ πνευματικοῦ καὶ τανάπαλιν. Ὁ ἀνάξιος φορεὺς τοῦ ὕλικου πλούτου ὅστις στερεῖται ἴσου καὶ ἰσορροπίας πνευματικοῦ πλούτου, ἀναγκαίως θὰ ἀπωλέσῃ αὐτὸν δι' οἰοδήποτε τρόπον, ὡς ὁ ἄξιος φορεὺς τοῦ πνευματικοῦ πλούτου, ὅστις στερεῖται ἴσου καὶ ἰσορροπίας ὕλικου πλούτου, ἀναγκαίως θὰ εὕρῃ ἴσον καὶ ἰσορροπὸν ὕλικὸν πλοῦτον.

Συνεπῶς μόνον διὰ τῆς συνεχοῦς καὶ διαρκοῦς ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας, θὰ ἐξισοῦται καὶ θὰ ἰσορροπῆται ἡ δοσοληψία μεταξὺ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ καὶ θὰ ὑπάρχῃ ἐν εἰρήνῃ ἢ πρόοδος καὶ εὐδαιμονία διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ ἀρμονία διὰ τὸν κόσμον. Ὁ κόσμος εἶναι μία ἀπειρος καὶ αἰώνια ἰσότης καὶ ἰσορροπία δυνάμεων φαινομένη ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ καὶ νοουμένη ἐν λόγῳ καὶ πᾶν πρᾶγμα καὶ πᾶν φαινόμενον εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς ἰσότητος ταύτης καὶ ἰσορροπίας. Ὅ, τι εἶναι ἰσότης καὶ ἰσορροπία εἶναι ἀληθές καὶ ὅ, τι ἀποκαθιστᾷ ταύτας εἶναι καλὸν καὶ ἄξιον, ὅ, τι εἶναι ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία εἶναι ψευδές καὶ ὅ, τι δημιουργεῖ ταύτας εἶναι κακὸν καὶ ἀνάξιον.

Νοεῖται ὅτι ἡ ἐν παντὶ ἀξιουμένη ἀληθὴς ἰσότης καὶ ἰσορροπία πρέπει νὰ γίνεται πανταχοῦ, πάντοτε, παντοιοτρόπως καὶ ἐν παντὶ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ. Τὰ Ἐγὼ ὅμως καὶ Μὴ Ἐγὼ εἶναι ἀποσπάσματα τοῦ Γίνεσθαι τείνοντα πρὸς ἔνωσιν ἢ ταύτισιν ἢ ἐξίσωσιν ἢ ἐξισορρόπησιν. Ἡ τάσις συνεπῶς τοῦ προσκαιροῦ καὶ πεπερασμένου Ἐγὼ νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ Μὴ Ἐγὼ ἢ ἐτέρων Ἐγὼ εἶναι ἡ πορεία τοῦ ἀπομονωθέντος ἢ διασπασθέντος Ἐγὼ πρὸς τὴν ἐνότητα καὶ ταυτότητα τοῦ ἀπείρου καὶ αἰωνίου κόσμου, δηλαδή πρὸς τὴν ἀπειρον καὶ αἰώνιαν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν.

Οὕτω ἐνῶ ἡ ὕλικὴ δημιουργία εἶναι ἀρχὴ

259. Πρβλ. καὶ ἀντίληψιν τοῦ Hegel, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εἶναι ἴσον πρὸς τὸ θεῖον πνεῦμα καὶ ταυτίζεται πρὸς αὐτό. (βλ. Ἔγγραφο, εἰς «Μεγάλῃν Ἑλληνικὴν Ἐγκυκλοπαίδειαν», τόμ. Θ). Ὡσαύτως S. E. Frost, The Basic Teachings of the Great Philosophers, Philadelphia 1947.

τῆς πνευματικῆς φθορᾶς, ἡ πνευματικὴ δημιουργία εἶναι τέλος τῆς ὑλικῆς φθορᾶς. Ἡ τάσις αὕτη τοῦ Ἐγὼ πρὸς ἔνωσιν εἶναι ἡ ἀξίωσις τῆς ἐν ἑκάστῳ Ἐγὼ πραγματώσεως τῆς αὐτῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας καὶ ἐμφανίζεται ἐν μὲν τῇ φύσει ὡς ἔλξις ἢ σύνθεσις ἢ πολλαπλασιασμός ἢ ἔρως ἢ θάνατος, ἐν δὲ τῇ Κοινωνίᾳ ὡς ἀγάπη ἢ οἰκογένεια ἢ σύλλογος ἢ Κοινωνία ἢ Πολιτεία ἢ Ἐκκλησία ἢ ἐν γένει ὡς ὁμάς. Τοῦτο δὲ διότι ὁ κόσμος εἶναι εἷς ἐν τοῖς πολλοῖς καὶ οὐχὶ πολὺς ἐν τῷ ἐνί.

Ἡ μόνωσις ὅθεν τῆς ζωῆς μόνον διὰ τῆς ἐνώσεως καταλύεται. Ἡ ἔνωσις ὁμως προϋποθέτει ἴσα καὶ ὅμοια Ἐγὼ, διότι ἔνωσις ἀνίσων καὶ ἀνομοίων, θὰ ἦτο πράγματι διαφορισμός ἢ μόνωσις ἢ κατεξουσίασις τῶν κατωτέρων Ἐγὼ ὑπὸ τῶν δῆθεν ἀνωτέρων. Τὸ ἀξίωμα ὅθεν τῆς ἰσότητος τῶν Πολιτειῶν, τῆς ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων, τῆς ἰσότητος τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν πιστῶν των εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς ἐνώσεως καὶ συνεπῶς τῆς παρηγορίας τῶν μεμονωμένων Ἐγὼ. Ὁ ἄνθρωπος ὅθεν πρέπει οὐ μόνον νὰ ἀποκαθιστᾷ τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν ἐν τῷ Ἐγὼ αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ Μὴ Ἐγὼ, ἀλλὰ νὰ καθιστᾷ καὶ τὸ Ἐγὼ αὐτοῦ ἴσον καὶ ἰσορροπον πρὸς πᾶν ἕτερον Ἐγὼ, ἵνα οὕτω εὐκολώτερον πραγματοποιηθῇ ἡ ἀληθῆς νόσις, καὶ ἡ ἀξία δρᾶσις. Αὕται δὲ συνίστανται εἰς τὴν κίνησιν τοῦ ὄντος πρὸς τὸ Δέον, ἄλλως τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν ἣτις ἀναγκαστικῶς πληροῖ τὴν πραγματικότητα.

Τὸ προπατορικὸν ἀμάρτημα τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἡ ἀπόσπασις ἐκ τοῦ Γίνεσθαι, ἣτις διαιώνίζεται διὰ τῆς ἐκάστοτε προσκαιροῦ καὶ πεπερασμένης ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας. Μόνον διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς πνευματικῆς καὶ ὑλικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας τῶν Ἐγὼ, καθίσταται δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον τὸ Δέον τῆς ἐνώσεως. Ἡ μοῖρα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν νὰ εὐρίσκωνται εἰς συνεχῆ καὶ διαρκῆ μόνωσιν πηγάζει ἐκ τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας των, πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, οἵτινες πρέπει νὰ ἐξυψωθῶσι μέχρις αὐτῶν. Οἱ μεγάλοι ἄνδρες διὰ τῆς μονώσεώς των αἴρουσι τὰς ἀμαρτίας τοῦ κόσμου, διότι ἡ μόνωσις εἶναι ἡ βαρυτέρα τιμωρία τοῦ Ἐγὼ, ὅπερ δι' αὐτῆς νοεῖ πλήρως τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ἐνώσεως, ἡ μόνωσις δὲ μόνον παρέχει τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀληθοῦς νοήσεως²⁶⁰.

Ἡ ἐξίσωσις ὅθεν καὶ ἔνωσις τῶν ἀνθρώπων, ἄλλως ἢ ἀλληλεγγύη, πρέπει νὰ εἶναι ἐν πολιτικόν, κοινωνικόν καὶ θρησκευτικόν ἅμα αἴτημα, διότι τὸ ἐν δὲν εἶναι μόνον, ἀλλὰ τὸ μόνον εἶναι ἐν. Ἡ ἐξίσωσις αὕτη ἐκδηλοῦται καὶ πρέπει νὰ ἐκδηλοῦται διὰ τῆς κοινῆς λατρείας τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ὄντος καὶ Δέοντος. Ἡ ἐπιδιωκομένη ὑπὸ τῶν ἀτόμων, τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν κρατῶν μόνωσις ἐκδηλουμένη διὰ τὰ άτομα ὡς καλογηρισμός ἢ πυργωδεσποτισμός, διὰ τὰς κοινωνίας ὡς μυστικισμός ἢ παραδοξολογία, διὰ τὰ κράτη ὡς ἀπομόνωσις ἢ οὐδετερότης, εἶναι ἐγωϊσμός ἀρνούμενος τὴν ἰσότητα καὶ ὁμοιότητα τῶν Ἐγὼ, ὡς καὶ τὴν κοινότητα τῶν ἀνθρωπίνων συμφερόντων καὶ γενικῶς τὴν ἀλληλεπίδρασιν τῶν Ἐγὼ, διαψευδόμενος διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς ἐμπλοκῆς καὶ ἀναμίξεως τῶν ἀπομονομένων μετὰ τῶν ἄλλων, ἦτοι διὰ τῆς ἐνώσεως.

Τὸ δόγμα ὅθεν ὁ εἷς δι' ὅλους καὶ ὅλοι δι' ἕνα

260. Πρβλ. σχετικῶς Th. Litt, *Gemeinschaft und Individuum*, Leipzig, 2 ἔκδ. 1924, H. Freyer, *Theorie des Objektiven Geistes*, Leipzig 1923, A. Schaeffle, *Bau und Leben des Sozialen Körpers*, 2 ἔκδ. 1896, R. Worms, *Organisme et Société* 1896, L. Gumplowicz, *Gründzüge des Soziologie*, 2α ἔκδ. 1905, Bouglé, *Qu'est ce que la Sociologie*, 1925, L. Bourgeois, *Essai d'une Philosophie de la Solidarité*, Ch. Secrétan, *La Civilisation et la croyance*.

εἶναι μία δεοντολογικὴ ἀνάγκη, διότι οὐδεὶς δύναται νὰ πραγματώη πάντα τὰ Δέοντα συνάμα δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τὸ σύνολον, ἄνευ τῆς συνδρομῆς ὄλων τῶν ἀνθρώπων, οὔτε νὰ ἐπιτύχη τὴν πλήρη εὐδαιμονίαν ὄλων τῶν ὄντων, ὄλων τῶν Ἐγῶ, ἄνευ τῆς πραγματώσεως ὄλων τῶν Δέοντων. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος καὶ ὡς εἰς μόνος καὶ ὡς πάντες ὁμοῦ πρέπει νὰ σκοπῇ τὴν πραγματώσιν πάντων τῶν Δέοντων, εἰδικώτερον δὲ διὰ τοῦ τεχνικοῦ Δέοντος τὴν εὐεξίαν καὶ εὐκολίαν, διὰ τοῦ μηχανικοῦ Δέοντος τὴν εὐκινησίαν καὶ εὐστοχίαν, διὰ τοῦ ἰατρικοῦ Δέοντος τὴν εὐζωΐαν καὶ εὐθανασίαν, διὰ τοῦ αἰσθητικοῦ Δέοντος τὴν εὐαισθησίαν καὶ εὐαρέσκειαν, διὰ τοῦ λογικοῦ Δέοντος τὴν εὐκρισίαν καὶ εὐνοίαν, διὰ τοῦ ἠθικοῦ Δέοντος τὴν εὐσυνειδησίαν καὶ εὐποιΐαν, διὰ τοῦ νομικοῦ Δέοντος τὴν εὐθουλίαν καὶ εὐνομίαν, διὰ τοῦ οἰκονομικοῦ Δέοντος τὴν εὐημερίαν καὶ εὐμάρειαν καὶ τέλος διὰ τῆς Ἐρησκείας τὴν εὐλογίαν καὶ εὐπραξίαν.

§ 52. ΔΙΚΑΙΩΣΙΣ καὶ ΛΥΤΡΩΣΙΣ

Δικαίωσις εἶναι ἡ πλήρωσις τοῦ ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ ἀνθρώπου διὰ τοῦ λόγου καὶ λυτρώσις ἡ ἔξοδος τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου καὶ εἴσοδος αὐτοῦ εἰς τὸν ἄπειρον καὶ αἰώνιον Λόγον. Οὕτω, ὁ ὑλικὸς ἄνθρωπος πληροῦται διὰ τοῦ πνεύματος καὶ ἐν τέλει καθίσταται πνεῦμα ἦτοι Ὁν συνάμα καὶ Δέον ἐν δυναμικῇ ἰσότητι καὶ ἰσορροπίᾳ.

Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ δικαιοῦσῃ τὰς σκέψεις καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ, πρέπει νὰ δικαιοῦσῃ ὀλόκληρον τὴν ζωὴν του καὶ τὴν ὑπαρξίν του καὶ οὕτω νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν καὶ ὑλικὴν ἀγωνίαν ἣτις τὸν τυραννεῖ. Ἡ θεωρία ὅμως καὶ ἡ γνῶσις, ἡ πείρα καὶ ἡ ἱστορία, δὲν ἐδίδαξαν μέχρι τοῦδε τὸν ἄνθρωπον ὅτι ματαιοπονεῖ ἀγωνιζόμενος διὰ τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὴν ἀνισότητά καὶ ἀνισορροπίαν ἢ στατικὴν ἐξίσωσιν καὶ ἐξισορρόπησιν, διὰ τὸν ἀτομισμὸν ἐν γένει, διὰ τὴν ὑπεροχὴν του ἔναντι τοῦ ἄλλου. Δὲν ἐδίδαξεν αὐτὸν ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ ὄντος καὶ ἡ πραγματώσις τοῦ Δέοντος εἶναι ὁ προορισμὸς του. Τοιαύτη διδασκαλία δὲν χρειάζεται ἐν ὑπερκόσμιον πνεῦμα, ὅπερ πρέπει νὰ κατέλθῃ ἐπὶ τῆς γῆς ἵνα φωτίσῃ τὴν δεινοπαθοῦσαν ἀνθρωπότητα, ἀλλὰ μόνον ἀνθρωπίους ὀφθαλμούς, δυναμένους νὰ ἴδουν τὸ παγκόσμιον φῶς.

Πράγματι ἡ σύγχρονος ἀλλὰ ταλαίπωρος γενεά, συνεχῶς ἐργαζομένη καὶ ἀγωνιζομένη, διαρκῶς ἐξαθλιοῦται καὶ ἐπαυξάνει τὴν ἀνεργίαν καὶ τὴν ἀγωνίαν της καὶ χρειάζεται μίαν δικαιοσίαν, μίαν λυτρώσιν, μίαν κριτικὴν τοῦ πολιτισμοῦ ἐν γένει. Ἡ κριτικὴ αὕτη δὲν εἶναι μόνον κριτικὴ τοῦ συνόλου ἢ τοῦ Μὴ Ἐγὼ ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀτόμου ἢ τοῦ Ἐγὼ, ὅπερ πρέπει νὰ δικαιοῦσῃ διὰ τῶν σκέψεων του καὶ νὰ λυτρωθῇ διὰ τῶν πράξεων του, διότι νοήματα χωρὶς ἔργα εἶναι μορφαὶ χωρὶς οὐσίαν.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἐν γίνεσθαι καὶ ἐν φθείρεσθαι, ἀλλὰ ἐν φθείρεσθαι καὶ ἐν ἀναγίνεσθαι, ὁ δὲ ὑλικὸς του θάνατος εἶναι ἡ ἀντίφασις τῆς ἠθικῆς του τελειώσεως. Ὁ ἄνθρωπος μόλις γεννᾶται εἰσέρχεται εἰς τὸ φθείρεσθαι καὶ ἐκπίπτει ἐκ τῆς Θείας οὐσίας καὶ ματαιῶς συγκεντρώνει τὸν ὑλικὸν πλοῦτον χωρὶς τὸν ἀνάλογον πνευματικόν, χωρὶς τὴν ἠθικὴν του

ἐξύψωσιν, χωρὶς τὴν φυσικὴν του τελείωσιν, χωρὶς τὴν κοινωνικὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος θὰ καταστραφῆ καὶ θὰ ἀποθάνῃ ἐν τῷ χρόνῳ χωρὶς νὰ κερδίσῃ τὴν αἰωνίαν ἀξίαν, χωρὶς νὰ νοήσῃ τὸν παγκόσμιον Λόγον. Εἶναι δὲ ἀτελεῖς καὶ ἐκπεσόν, ὅπερ σκοπὸν ἔχει νὰ τελειοποιηθῆται συνεχῶς καὶ διαρκῶς ἵνα φθάσῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν του πηγὴν καὶ ὅπερ ἀναγεννᾶται ὡς μάρτυς εἰς τὸν τόπον τοῦτον τοῦ μαρτυρίου καὶ τοῦ μόχθου, τῆς πλάνης καὶ τοῦ σκότους, ἐφόσον δὲν ἐξήρθη εἰσέτι εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ὑλικὴν τελειότητα, ἐφόσον δὲν ἐγένετο ἤρως. "Ἄς μὴ φοβῆται ὄθεν τὸν θάνατον, ἀλλ' ἄς ἀναμένῃ τοῦτον, ὡς μίαν ἀναγκαίαν βαθμίδα πρὸς τὸ καλύτερον.

Ὁ ἄνθρωπος ὄθεν πρέπει νὰ δημιουργήσῃ ἓνα ἀνώτερον πολιτισμὸν, στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ἀληθείας καὶ τείνοντα εἰς τὰς ἀξίας, δηλαδὴ μίαν φύσιν ὠραιότεραν, μίαν κοινωνίαν δικαιοτέραν, ἓνα ἄνθρωπον ἠθικώτερον, γενικῶς ἓνα κόσμον καλύτερον. "Ἀξίζει νὰ ζῆ κανεὶς καὶ νὰ θηήσκῃ διὰ τὰς ἀληθείας καὶ τὰς ἀξίας, αὗται μόνον ὑπάρχουν καὶ ἰσχύουν, αὗται μόνον ἀμείβουν καὶ τιμωροῦν.

Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ νοήσῃ ὅτι ὁ Λόγος ζυγίζει καὶ ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ὁ ζυγός. Ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία εἶναι τὸ κέντρον καὶ ὁ νόμος τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία εἶναι ἡ ἐπιφάνεια καὶ τὰ βάρη τοῦ κόσμου. "Ἄς ἐλαττώσῃ τὰ βάρη τοῦ κόσμου ἵνα φθάσῃ ὡς τὸ κέντρον τῆς Ἀληθείας καὶ τῆς Ἀξίας ὅπερ εἶναι ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ βᾶθρον τοῦ Λόγου. Οὕτω μόνον, ὁ ἄνθρωπος θὰ πραγματοποιήσῃ τὸ Δέον, θὰ ἐξαρθῆ καὶ θὰ ἐξελιχθῆ, θὰ δικαιωθῆ καὶ θὰ λυτρωθῆ ἀπὸ τὰ θάρη τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς ἀμαρτίας.

Ὅθεν ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου δὲν μετᾶται κατὰ τὸ ποσὸν τῆς ἡδονῆς ὅπερ οὗτος προσκομίζει εἰς ἑαυτὸν ἢ εἰς τοὺς ὁμοίους του, ἀλλὰ κατὰ τὸ ποιὸν τῶν ἔργων του ὑπὲρ ὅλων τῶν ὄντων, ὅλων τῶν χωρῶν καὶ ὅλων τῶν αἰώνων καὶ συνεπῶς προορισμὸς τοῦ βίου καὶ ἀποστολὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἄφ' ἑνὸς ἢ παραγωγὴ ἀκαταλύτων πνευματικῶν ἀγαθῶν²⁶¹, ἄφ' ἑτέρου δὲ ἢ παραγωγὴ καταλυομένων ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἐν ἰσότητι καὶ ἰσορροπίᾳ.

Ὁ Θεὸς ἢ Λόγος εἶναι δημιουργοῦσα νόησις καὶ πράξις. Τὰ λογικὰ Ἐγὼ ἢ Ὄντα εἶναι δημιουργήματα νοήσεως καὶ πράττουν ἐν τῷ Κόσμῳ. Ὅθεν ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ νοήσῃ τὸν Κόσμον καὶ νὰ πράττῃ ἐν αὐτῷ, οὐχὶ ὅμως νὰ δημιουργήσῃ τὸν Κόσμον. Οὕτω ἀλήθεια μὲν εἶναι ἡ ἐκκίνησης, ἀξία δὲ τὸ καταφύγιον τοῦ ἀνθρώπου.

Ὡς ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἔχει καθῆκον νὰ δημιουργῆ ἢ νὰ πραγματώσῃ τὸ Δέον, οὕτω ἔχει καθῆκον νὰ καταστρέφῃ ἢ νὰ ἀποφεύγῃ τὸ Μὴ Δέον. Ἡ καταστροφὴ ἢ ἀποφυγὴ αὕτη τοῦ Μὴ Δέοντος εἶναι ἡ ἀληθὴς δημιουργία καὶ προσέγγισις πρὸς τὸ Δέον ὅπερ τηρεῖ τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν μεταξὺ ἀτόμου καὶ συνόλου, Ἐγὼ καὶ μὴ Ἐγὼ. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ σκεφθῆ ἵνα πράξῃ κάτι ἀξιὸν καὶ οὐχὶ κάτι ἀνάξιον ἢ ἀσήμαντον. Τὸ κακὸν εἶναι ἐν ἀτελεῖς ἀγαθόν. Τὸ Μὴ Δέον ὅπερ ἐγκαθίδρυσαν τυφλοὶ ἐγωῖσμοὶ κρατῶν καὶ κοινωνιῶν, ἐθνῶν καὶ ἀτόμων πρέπει νὰ ἀρθῆ. Ὄν καὶ Δέον εἶναι, ἔργα τοῦ Θεοῦ, Μὴ Ὄν καὶ Μὴ Δέον εἶναι ἔργα τοῦ ἀν-

261. Πρβλ. Wundt, Ethik, 2 τόμ. 1906, II 82. Πρβλ. καὶ Aug. Messer, Ethik, 1908, I m. Kant, Kritik der Praktischen Vernunft, 1788, Fr. Paulsen, System der Ethik, 2 τόμ. 1906.

θρώπου, ἄτινα χρησιμεύουν διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀενάως τελειοποιουμένων ἔργων τοῦ Θεοῦ. Τέλεια ἔργα ἐξ ὑπαρχῆς δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ κάμῃ ὁ Θεός, διότι ἄλλως εἴτε θὰ ἀνεδημιούργει Ἐαυτὸν, εἴτε θὰ ἐπέτρεπεν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀναδημιουργήσῃ Αὐτόν. Ὁ Θεός δημιουργεῖ, καὶ διορθώνει, ἀπείρως, αἰωνίως καὶ λογικῶς τὰ πάντα.

Χάριν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀξίας ἐν γένει, χάριν ὅλων τῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν ἀξιῶν εἰδικῶς, ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ χειρισθῇ τὸν λόγον καὶ τὴν πειθῶν, ἐν ἀνάγκῃ τὸ ξίφος καὶ τὴν πράξιν. Ὁ λόγος χωρὶς ξίφος δὲν εἶναι ἀξιὸς λόγος, τὸ ξίφος χωρὶς λόγον δὲν εἶναι ἀληθὲς ξίφος. Ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι μόνον φῶς, ἀλλὰ καὶ φλόξ, δὲν πρέπει μόνον νὰ φωτίζῃ ἀλλὰ καὶ νὰ καίῃ. Ἡ Δικαιοσύνη δὲν εἶναι μόνον ζυγός, ἀλλὰ καὶ ξίφος, δὲν πρέπει μόνον νὰ ζυγίξῃ ἀλλὰ καὶ νὰ κτυπᾷ. Ὅταν τὸ κακὸν δὲν φεύγει πρὸ τοῦ ἀγαθοῦ, θὰ φύγῃ πρὸ ἐτέρου κακοῦ. Τὸ κακὸν ὅμως τοῦτο θὰ εἶναι ὄργανον πειθοῦς καὶ οὐχὶ βίας.

Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ λύσῃ τὰ προβλήματα τοῦ κυρίως διὰ πνευματικῶν καὶ οὐχὶ δι' ὑλικῶν ἀγῶνων, ἄλλως διὰ τῆς πειθοῦς καὶ οὐχὶ διὰ τῆς βίας, οἱ ὑλικοὶ δὲ ἀγῶνες μόνον τότε πρέπει νὰ χρησιμοποιῶνται ὅταν οἱ πνευματικοὶ δὲν θύναται νὰ ἀποκαταστήσωσι τὴν ἰσότητά καὶ τὴν ἰσορροπίαν, τὴν ἀλήθειαν δηλαδὴ καὶ τὴν ἀξίαν. Ἡ ἀλήθεια ὅμως καὶ ἡ ἀξία δὲν ὑπάρχει καὶ δὲν ἰσχύει σχετικῶς μόνον πρὸς τὸν ἄνθρωπον, νοουμένη ἀντιστοίχως ὡς ἰσότης καὶ ἰσορροπία, ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως καθ' ἑαυτήν, ὅποτε ἀλήθεια μὲν εἶναι ἡ ἐν τῷ ἀπείρῳ ἰσότης καὶ ἰσορροπία, ἀξία δὲ ἡ ἐν τῇ αἰωνιότητι ἰσότης καὶ ἰσορροπία.

Εἰδικώτερον ἀλήθεια εἶναι πᾶσα ἰσότης καὶ ἰσορροπία νοουμένη, ἀξία δὲ πᾶσα ἰσότης καὶ ἰσορροπία πραγματοῦμένη. Οὕτω ἡ μὲν ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἐμφανίζεται ὡς νόησις, ἡ δὲ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία ὡς ὑπαρξίς. Ἡ μὲν νόησις ἵνα εἶναι αἰώνια καὶ ἀπείρος, δηλαδὴ ἀληθής, ὑπάρχει, ἡ δὲ ὑπαρξίς ἵνα εἶναι πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένη, δηλαδὴ πραγματική, νοεῖται. Συνεπῶς ὑπαρκτὸν εἶναι τὸ ἀπείρον καὶ αἰώνιον, νοητὸν τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον καὶ οὐχὶ ἀντιστρόφως. Οὕτω γίνεται τὸ ἄλμα ἀπὸ τὴν νόησιν εἰς τὴν ὑπαρξιν καὶ ἀντιστρόφως.

Ὁ ἄνθρωπος νοῶν, πρέπει νὰ νοῆ ὡς ἄτομον ἐνδιαφερόμενον καὶ διὰ τὸ σύνολον καὶ δρῶν, πρέπει νὰ δρᾷ ὡς σύνολον δρῶν καὶ διὰ τὸ ἄτομον, πρέπει δηλαδὴ ἐναλλάξ νὰ ἀνέρχεται εἰς τὴν ὑπερτάτην κορυφὴν τῆς νοήσεως καὶ νὰ κατέρχεται εἰς τὸν πλατύτατον λειμῶνα τῆς δράσεως, διεξερχόμενος ἀκαμάτως καὶ μὲ πίστιν ὅλους τοὺς ἀνωφερικοὺς καὶ κατωφερικοὺς δρόμους, οἵτινες ὁδηγοῦν πρὸς τοὺς σκοποὺς του.

Ἐχει ὅθεν ἀπείρον καὶ αἰώνιον στάδιον σκέψεως καὶ δράσεως, ἐργασίας καὶ ἀγῶνος ὁ ἄνθρωπος, χάριν τῆς κατακτίσεως τῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν ἀξιῶν. Ἀρκεῖ τὸ μέχρι τοῦδε μάταιον καὶ αἱματηρὸν αὐτοῦ ἔργον τῆς ὀπισθοδρομήσεως καὶ ἐξαθλιώσεως. Ἄς αἰσθανθῇ, ἄς συναίσθανθῇ, ἄς νοήσῃ, ἄς θελήσῃ, ἄς δράσῃ. Ἐν τέλει θὰ ἐπιτύχῃ καὶ οὕτω μόνον θὰ δικαιώσῃ καὶ θὰ λυτρώσῃ ἑαυτὸν²⁶².

262. Πρὸβλ. γενικῶς καὶ Oswald Spengler, Der Untergang des Abendlandes, 2 τόμ. München 1918—1922. E. Tröbltsch, Die Dynamik der Geschichte, 1920, Walter Rathenau, Von Kommenden Dingen, R. Stammer, Die Materialistische Geschichtsauffassung, 2α ἔκδ. 1927, W. Sombart, Der Proletarische Sozialismus, 10η ἔκδ. 2 τόμ. Jena 1924, N. Bucharin, Theorie des Historischen Materialismus, Hamburg, 1922, K. Kautsky, Die Materialistische Geschichtsauffassung, Berlin 2 τόμ. 1927, Max Weber, Gesammelte Aufsätze zur Soziologie und Sozialpolitik, Tübingen 1924, A. Labriola, Il Materialismo Storico 1902, B. Croce, Materialismo Storico, 1908, Vouillemen Général, Science et Philosophie, Paris 1945.

Εἰδικώτερον διὰ τὴν ἀποφυγὴν τῶν βασικῶν ἀνθρωπίνων πλανῶν τονίζομεν ὅτι, ὁ

μὲν παγμόσμιος νόμος τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας ἀποδεικνύεται καὶ ἐπαληθεύεται οὐ μόνον ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου καὶ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ἐμπειρίας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Θείου Λόγου, πλὴν τῶν ἄλλων καὶ διὰ τῶν φράσεων τοῦ Εὐαγγελίου: «Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε καὶ εὐρήσετε, κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν... Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. Ὁ ὁστος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται». (Ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον, κεφ. Ζ').

Ἡ δὲ οὐσία τοῦ Κόσμου, ὡς λογικῆς καὶ λαμπρᾶς κινήσεως, ἄλλως ἐκ ζῶντος λογικοῦ φωτός, ἀποδεικνύεται καὶ ἐπαληθεύεται ὁμοίως οὐ μόνον ἐκ τῶν τελευταίων κατακτήσεων τῆς Ἀστροφυσικῆς καὶ τῆς Μικροφυσικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν φράσεων τοῦ Εὐαγγελίου «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν. Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ Φῶς τῶν Ἀνθρώπων. Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν». (Ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην, κεφ. Α').

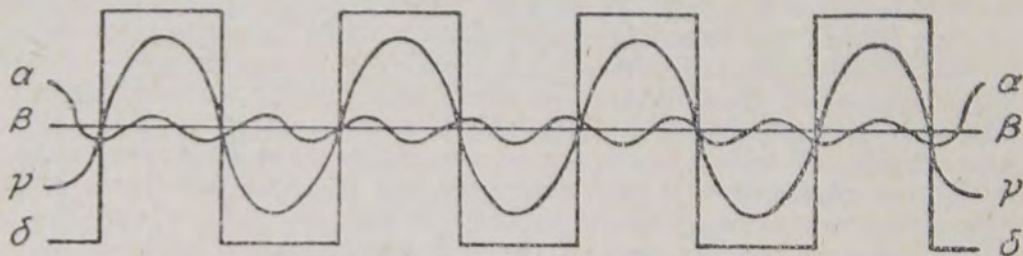
Ὅθεν ὁ κόσμος εἶναι ὄλος φῶς καὶ ὅ,τι βλέπομεν εἶναι συμπεπυκνωμένον φῶς καὶ τὸ βλέπομεν διότι εἶναι φῶς, καὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου λειτουργεῖ, ἄλλως ζεῖ λογικῶς, δηλαδή ἐν Ἰσότητι καὶ Ἰσορροπία. Ὁ ἄνθρωπος δὲ δὲν δύναται νὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμον, ἀλλὰ νὰ ἴδῃ τὸ Φῶς, καὶ τὸ Φῶς τοῦ Κόσμου, οὐχὶ ὁ Κόσμος, χαρίζεται εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως μολονότι ὄλος Φῶς καὶ ἐν φωτὶ ζῶν, τὸ σκότος ἐπιθυμεῖ καὶ ἐν σκότει σκότια πράττει, οὐδὲν ὅμως κρυπτόν ὃ μὴ φανερόν γενήσεται, καὶ τὸ φανερόν γιγνόμενον καθίσταται ἴσον καὶ ἰσορροπὸν, ἄλλως ἀνταποδίδεται. Τοῦτο δὲ ἐκὼν ἄκων θά νόησῃ ὁ ἄνθρωπος. Πρβλ. καὶ εὐγγελικὴν ρῆσιν «Εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστὶ, τὸ σκότος πόσον;» (Ματθ. στ' 23). Βλ. καὶ ὑπόσημ. 255.

Γενικώτερον διὰ τὴν κατανόησιν τῶν βασικῶν ἀνθρωπίνων θεωριῶν πρβλ. τὸ κατωτέρω σχῆμα, ἔνθα διαπιστοῦται ὅτι:

α) ὁ δρόμος τοῦ ὕψους διέρχεται ἐκ τοῦ βάθους καὶ ὅτι τὸ ἀληθὲς ὕψος εἶναι μίᾳ κεντρικῇ κυματοειδῆς γραμμῇ διαταρασσομένων Ἰσοτήτων καὶ Ἰσορροπιῶν, δεδομένου ὅτι ἡ εὐθεῖα εἶναι ἀδύνατος.

β) ἡ δυναμικὴ Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία σημαίνει τὴν γλυκεῖαν γαλήνην τοῦ πνεύματος, τὴν εὐγενῆ πραότητα τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀπαλὴν θωπεῖαν τῆς ὕλης, γενικῶς δὲ τὴν ἡσυχίαν.

γ) κατὰ τὴν κοινὴν ὀρολογίαν ἢ ὑπὸ στοιχεῖον α θεωρία ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἢ σοσιαλιστικὴν ἢ δημοκρατικὴν κοινωνίαν, ἢ ὑπὸ στοιχεῖον β πρὸς τὴν κομμουνιστικὴν ἢ ἀταξικὴν, ἢ ὑπὸ στοιχεῖον γ πρὸς τὴν πλουτοκρατικὴν ἢ ὑπερκεφαλαιοκρατικὴν καὶ ἢ ὑπὸ στοιχεῖον δ πρὸς τὴν ἀριστοκρατικὴν ἢ φεουδαρχικὴν.

α = Ἡ θεωρία τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας. —

β = Ἡ θεωρία τῆς Στατικῆς Ἐξισώσεως καὶ Ἐξισορροπιῆσεως. —

γ = Ἡ θεωρία τῆς Δυναμικῆς Ἀνισότητος καὶ Ἀνισορροπίας. —

δ = Ἡ θεωρία τῆς Στατικῆς Ἀνισότητος καὶ Ἀνισορροπίας. —

Εἰς τὸ ἀνωτέρω σχῆμα ὡσαύτως διαπιστοῦται ὅτι μεταξὺ τῶν θεωριῶν α καὶ γ δὲν ὑπάρχουν διαφοραὶ ποιοῦ ἢ ρυθμοῦ, ἀλλὰ διαφοραὶ ποσοῦ ἢ βαθμοῦ, δυνάμεναι νὰ ἀπαλύνωνται ἐν τῇ Ἀνθρωπότητι.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Α'. Ἡ νομοθεσία τοῦ Σύμπαντος

Διὰ τοῦ παρόντος ἔργου ἀπεδείχθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπληθεύθη εἰς τὴν φύσιν ὁ γενικὸς νόμος τοῦ πνευματικοῦ καὶ ὑλικοῦ Σύμπαντος. Ὁ νόμος οὗτος εἶναι ἡ ἀέναος καὶ ἀναγκαστικὰ τάσις πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας καὶ ἡ διηνεκῆς καὶ πραγματικὴ διατάραξις αὐτῆς. Ὁ νόμος δὲ οὗτος ἰσχύει καὶ ἐφαρμόζεται εἴτε οἱ ἄνθρωποι τὸ θέλουσιν εἴτε δὲν τὸ θέλουσιν, εἴτε συμπράττουσιν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν του, εἴτε ἀντιδρῶσιν. Ὁ Νόμος οὗτος, ἄλλως ἢ Δυναμικὴ Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία εἶναι ἡ παγκόσμιος ἀναγκαστικὸς ἡγεμονία, ἣτις ἀκριβῶς λόγῳ τῆς δυναμικότητός της τείνει ἀενάως εἰς ἐξίσωσιν καὶ ἐξισορρόπησην οὐδόλως ὅμως ἀπολύτως ἐξισουμένη ἢ ἐξισορροπουμένη, οὕτως ὥστε ἀενάως ἀφίνει πανταχοῦ, πάντοτε καὶ πάντως, ἐν Σὺν ἢ Πλήν, ὅπερ ἀπαρτίζει τὴν πραγματικὴν ὁλότητα. Τοιουτοτρόπως ὁ κόσμος λειτουργεῖ καὶ ἐξελίσσεται χωρικῶς, χρονικῶς καὶ λογικῶς.

Ἐπὶ τοῦ νόμου τούτου στηρίζεται ὁλόκληρος ἡ φύσις καὶ ἡ κοινωνία, τοῦλάχιστον ὡς νοοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐμφανίζονται εἰς αὐτόν. Ἐκ τοῦ Γενικοῦ δὲ τούτου νόμου πάντες οἱ λοιποὶ νόμοι ἐκπηγάζουσιν, οἵτινες οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ εἰδικὰ ἐφαρμογαὶ τοῦ Γενικοῦ τούτου Νόμου εἰς τὰ καθ' ἕκαστον πνευματικὰ καὶ ὑλικά πεδία. Ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία καθίσταται ἀπειρος, αἰωνία καὶ λογικὴ ἀκριβῶς διὰ τῆς διηνεκοῦς καὶ ἀενάου διαταράξεως καὶ ἀποκαταστάσεως αὐτῆς, ἄλλως διὰ τῆς διηνεκοῦς διαψεύσεως καὶ ἀμέσως μετέπειτα ἐπαληθεύσεως αὐτῆς. Τοιουτοτρόπως ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία ἀπείρως, αἰωνίως καὶ λογικῶς δοκιμάζεται καὶ ἀντιστοίχως ἐπικυροῦται, ἐμφανιζομένη καὶ νοουμένη πανταχοῦ, πάντοτε καὶ εἰς πάντας.

Ἡ ἰσότης δηλαδὴ καὶ ἰσορροπία καθίσταται ἀπειρος, αἰωνία καὶ πάλλογος μόνον διὰ τῶν πεπερασμένων, προσκαιρῶν καὶ ἐλλόγων ἀνισοτήτων καὶ ἀνισορροπιῶν, αἵτινες ἀενάως τίθενται καὶ αἴρονται, καθ' ὅσον ἀνευ αὐτῶν ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία θὰ ἦτο στατική, οὐδαμοῦ, οὐδέποτε, οὐδαμῶς καὶ εἰς οὐδένα ἀποδεικνυομένη ἢ ἐπαληθευομένη, ὅποτε τὸ πᾶν δὲν θὰ ἐλειτούργει, θὰ ἀπενεκροῦτο καὶ θὰ ἐχάνετο ἅπαξ διὰ παντός, χωρὶς οὐδεὶς νὰ ὑπάρχη ἢ νὰ δύναται νὰ ἀντιληφθῇ τοῦτο.

Τοιουτοτρόπως ἡ μὲν πραγματικότης τῶν ἀνισοτήτων καὶ ἀνισορροπιῶν ὑπάγεται εἰς νόμους καὶ καθίσταται δυνατὴ καὶ λογικὴ λειτουργοῦσα ἐξέλιξις, ἡ δὲ ἀναγκαιότης τῶν ἰσοτήτων καὶ ἰσορροπιῶν ἐφαρμόζεται εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ καθίσταται ἀληθῆς καὶ ζῶσα ἐξελισσομένη λειτουργία. Τοιουτοτρόπως ἀποδεικνύεται καὶ ἐπαληθεύεται ἐν παντὶ χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ, δηλαδὴ πανταχοῦ, πάντοτε, πάντως καὶ εἰς πάντας ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία.

Οἱ μὲν ὅμως τῶν ἀνθρώπων πιστεύουσιν εἰς τὰς ἀνισότητας καὶ ἀνισορροπίας, ὡς εἰς ἀληθείας ἢ σκοπούς, ἐνῶ αὐταὶ εἶναι μέ-

σα, οἱ δὲ ἕτεροι πιστεύουν εἰς τὰς στατικὰς ἐξισώσεις ἢ ἐξισορροπήσεις, ὡς εἰς ἀληθείας ἢ σκοπούς, ἐνῶ αὐταὶ εἶναι ἀδύνατοι. Αἱ ἰδέαι αὐταὶ εὐρίσκονται ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τῆς Ἀληθείας, ἣτις εἶναι δυναμικὴ ἰσότης καὶ ἰσορροπία, ἐφαρμοζόμεναι δὲ συνεπάγονται εἰδικὰς καὶ γενικὰς κρίσεις καὶ ἔτι περαιτέρω τὰς κρίσεις τοῦ πολιτισμοῦ, διότι οὗτος νοεῖται ἐσφαλμένως καὶ ἐμφανίζεται ἄνευ θεμελίων. Ἡ Ἰσότης ὁμῶς καὶ Ἰσορροπία ἰσχύει οὐ μόνον μεταξὺ τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν συνόλων, οὐ μόνον μεταξὺ τῶν ὄλων ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν μερῶν ἐνὸς ὄλου, εἴτε ὕλικῶν εἴτε πνευματικῶν καὶ συνεπῶς πρέπει νὰ ἐπιζητηῖται εἰς πᾶν πεδῖον ὕλικόν καὶ πνευματικόν, ἀτομικόν ἢ συνολικόν, κοινωνικόν, πολιτειακόν, οἰκονομικόν, Διεθνές. Ἀλλοίμονον ὅθεν εἰς ἐκείνους οἵτινες πιστεύουν εἰς τὰ φαινόμενα καὶ τὰ μέσα τῶν ἀνισοτήτων καὶ ἀνισορροπιῶν ὡς εἰς ἀληθείας καὶ σκοπούς καὶ παρανοοῦν ἢ παραβλέπουν ἢ παραβαίνουν τοὺς ἰσχύοντας νόμους τῶν ἰσοτήτων καὶ ἰσορροπιῶν. Ἡ ἀναγκαιότης τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας θάττον ἢ βράδιον θὰ συντρίψῃ αὐτοὺς καὶ τὰ ἔργα των, ἵνα ἐξαφανίσῃ τὰς ἐν τῇ πραγματικότητι ἐμφανισθείσας προσκαίρους καὶ πεπερασμένας ἀνισότητας καὶ ἀνισορροπίας ἢ στατικὰς ἐξισώσεις καὶ ἐξισορροπήσεις, αἵτινες τοιουτοτρόπως ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἐχρησίμευσαν ὡς μέσα ἐπαληθεύσεως τῆς δῆθεν προσωρινῶς διαψευσθείσης δυναμικῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας.

Ἡ ἀέναντος αὕτη διατάραξις καὶ ἀποκατάστασις τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας δὲν εἶναι ἐμφάνισις τῶν αὐτῶν ἢ περιορισμένων φαινομένων, ἀλλ' ὅλον ἐν νέων καὶ ἀπεριορίστων, δηλαδὴ ἀπειρος, αἰωνία καὶ λογικὴ ἐξέλιξις. Τοῦτο δέ, διότι οὕτω μόνον ἡ πραγματικότης καθίσταται ἀπειρος, αἰωνία καὶ λογικὴ ἐμφανίζουσα πάσας τὰς δυνατὰς μορφὰς καὶ ἡ ἀναγκαιότης ἀληθῆς, ζῶσα καὶ ἀπόλυτος νοοῦσα πάσας τὰς δυνατὰς μορφὰς. Κατὰ συνέπειαν ὁ κόσμος νοεῖται ὡς λειτουργία ὑπαγομένη εἰς νόμους καὶ ἐμφανίζεται ὡς ἐξέλιξις ἐφαρμόζουσα νόμους. Ἄλλως ὁ κόσμος δὲν θὰ ἦτο νοητὸς ὡς μὴ ὑπαγόμενος εἰς νόμους ἢ δὲν θὰ ἦτο ὑπαρκτὸς ὡς μὴ παρέχων πεδῖον ἐφαρμογῆς τῶν νόμων. Ἡ ἰσότης δηλαδὴ καὶ ἰσορροπία δὲν εἶναι, ἀλλὰ γίνεταί ἐν παντὶ χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ, δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' ἰσχύει καὶ ἐφαρμόζεται πανταχοῦ, πάντοτε, πάντως καὶ διὰ πάντας.

Ἡ κοσμικὴ ὅθεν πραγματικότης εἶναι τόσον ἐγγυτέρα πρὸς τὴν κοσμικὴν ἀλήθειαν ὅσον εὐρίσκεται ἐγγύτερον πρὸς τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν. Ἡ ἐπιδιωκομένη ὁμῶς ἰσότης καὶ ἰσορροπία δὲν πρέπει νὰ εἶναι στατικὴ, ἀλλὰ δυναμικὴ, δὲν πρέπει νὰ εἶναι μία ἐφ' ἅπαξ ἐξίσωσις ἢ ἐξισορροπήσις, ἀλλὰ μία ἀέναντος ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ ἰσότης καὶ ἰσορροπία, ἣτις καθίσταται δυνατὴ μόνον διὰ τῶν διηνεκῶς τιθεμένων καὶ αἰρομένων ἀνισοτήτων καὶ ἀνισορροπιῶν. Αἱ ἀνισότητες ὁμῶς αὐταὶ, ὡς μέσα, πρέπει νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν ἐγγύτεραι πρὸς τοὺς σκοπούς των, δηλαδὴ ὅσον τὸ δυνατόν μικρότεραι ἐν χώρῳ, συντομώτεραι ἐν χρόνῳ καὶ λογικώτεραι. Βασικὴ ὅθεν ἐπιταγὴ τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας εἶναι ἡ ἐπιδίωξις ὅσον τὸ δυνατόν μικροτέρων καὶ ὀλιγωτέρων ἀνισοτήτων καὶ ἀνισορροπιῶν καὶ ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλειτέρων καὶ περισσοτέρων ἰσοτή-

των καὶ ἰσορροπιῶν, οὐχὶ ὁμῶς ἢ ἐγκαθίδρυσις παγίας ἢ στατικῆς ἐξισώσεως ἢ ἐξισορροπήσεως ἢ ἄλλως ἢ ἀπόλυτος καὶ πλήρης ἐξαφάνισις τῶν ἀνισοτήτων καὶ ἀνισορροπιῶν. Τοῦτο δέ, διότι, ἀφ' ἑνὸς ἄνευ αὐτῶν εἶναι ἀδύνατος ἢ ἀπειρος, αἰωνία καὶ λογικὴ λειτουργία καὶ ἐξέλιξις, ἀφ' ἑτέρου δὲ αὐτῶν εἶναι τὰ μοναδικὰ μέσα, δι' ὧν δυναμικῶς ἐπαληθεύεται καὶ ἀποδεικνύεται ἄλλως λειτουργεῖ καὶ ἐφαρμόζεται εἰς τὸ Ἄπειρον, τὴν Αἰωνιότητα καὶ τὸν Λόγον ἢ Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία.

Οὕτω ἐν τῷ Κόσμῳ πρέπει νὰ ἀποφεύγωνται οὐ μόνον αἱ μεγάλαι ἢ μικραὶ καταστροφαί, ἀλλὰ καὶ αἱ μεγάλαι διακυμάνσεις. Τοῦτο δὲ διότι μεγάλαι διακυμάνσεις σημαίνουν μεγάλους κυματισμούς, μεγάλοι κυματισμοί, μεγάλας τρικυμίας, καὶ μεγάλαι τρικυμιαὶ μεγάλα ναυάγια, ἄλλως συντριβὴν ὄντων καὶ οὐχὶ διάψευσιν Δεόντων, ἄτινα πάντωςπραγματοῦνται. Ἀντιθέτως αἱ μικραὶ διακυμάνσεις εἶναι ζεῖδωρος αὔρα, πνευματικὴ γαλήνη καὶ ὕλικὴ ἡρεμία, συμφῶνως πρὸς τὸν παγκόσμιον νόμον τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας.

Ἀπόλυτος ἐξίσωσις ἢ ἐξισορρόπησις εἶναι ἀδύνατος διότι ἀπονεκρῶνει τὸν κόσμον καὶ ἀντιστρατεύεται τὰς ἀξίας καὶ τοὺς Νόμους τοῦ Σύμπαντος.

Ἀπόλυτος ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία εἶναι ὡσαύτως ἀδύνατος διότι φονεύει τὸν Κόσμον καὶ ἀντίκειται εἰς τὰς ἀληθείας καὶ τοὺς Νόμους τοῦ Σύμπαντος.

Ἡ Ἰσότης δηλαδὴ καὶ Ἰσορροπία ἰσχύει χωρὶς νὰ φαίνεται, ἐνῶ ἢ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία ὑπάρχει χωρὶς νὰ ἰσχύη, οὕτω δὲ μόνον καθίσταται δυνατὴ ἢ δυναμικὴ λειτουργία καὶ ἐξέλιξις.

Ὅθεν τὸ μὲν παγκόσμιον Φυσικὸν καθεστῶς εἶναι μία δυναμικὴ Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία, δηλαδὴ μία Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία ἀενάως διαταρασσομένη καὶ ἀποκαθισταμένη, τὸ δὲ παγκόσμιον κοινωνικὸν καθεστῶς πρέπει ὡσαύτως νὰ εἶναι μία δυναμικὴ Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία, δηλαδὴ ἐν πολιτικόν, κοινωνικόν ἢ οἰκονομικόν καθεστῶς μὲ ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλειτέρας καὶ περισσοτέρας Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας καὶ μὲ ὅσον τὸ δυνατόν μικροτέρας καὶ ὀλιγωτέρας ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας.

Οὕτω νοεῖται ὅτι καθεστῶς τι ἐὰν μὲν ἀκολουθῇ τὴν κοσμοθεωρίαν τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας, εἴτε στατικῶς εἴτε δυναμικῶς, ἀναγκαστικῶς ἐκτρέπεται πρὸς Ἰσότητα καὶ Ἰσορροπία, ἐὰν δὲ ἀκολουθῇ τὴν κοσμοθεωρίαν τῆς στατικῆς ἐξισώσεως καὶ ἐξισορροπήσεως ἀναγκαστικῶς πάλιν ἐκτρέπεται πρὸς τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπία, μέχρις οὐ νοήσῃ καὶ πραγματώσῃ τὴν δυναμικὴν Ἰσότητα καὶ Ἰσορροπία. Ἐκάτερον δηλαδὴ τῶν καθεστῶτων ἀναγκαιῶς ἐκτρέπεται πρὸς τὸ ἀντίθετόν του ἵνα συμμορφωθῇ πρὸς τὸν Παγκόσμιον Νόμον τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας.

Ἡ ἐκτροπὴ δὲ αὕτη ἢ πορεία γίνεται διὰ συνεχῶν ἀντινομιῶν καὶ κρίσεων καίπερ προερχομένων ἐξ ἀντιθέτων σφαλμάτων. Ὅθεν τὸ δέον καθεστῶς πρέπει νὰ θεμελιούται ἐπὶ τῶν αὐτῶν δυναμικῶν θεμελιῶν ἐφ' ὧν οἰκοδομεῖται καὶ λειτουργεῖ ὁλόκληρον τὸ Πνευματικόν καὶ Ὑλικόν Σύμπαν.

“Ὅθεν ὁ Κόσμος νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται ὡς μιὰ ἄμπωτις εὐτυχῶν καὶ ὡς μιὰ πλημμυρίς δυστυχῶν γεγονότων, ἅτινα συμβαίνουν ἐν χώρῳ, ἐν χρόνῳ καὶ ἐν λόγῳ, συμψηφιζόμενα μεταξύ των, καὶ συνεπῶς νοούμενα καὶ ἐμφανιζόμενα, ὡς δυναμικὴ ἐν χώρῳ, χρόνῳ καὶ λόγῳ Ἴσότης καὶ Ἴσορροπία.

Ἡ παλίντροπος, αὕτη κοσμικὴ πορεία ἢ διαδικασία γίνεται πραγματικῶς καὶ ἀναγκαιῶς, ὡς ἱστορικὴ ἀνακύκλησις ἐν χώρῳ, ὡς ἀνταμοιβὴ ἢ τιμωρία ἐν χρόνῳ καὶ ὡς ἀνταπόδοσις ἢ δικαιοσύνη ἐν λόγῳ, ἄλλως ὡς θέσις καὶ ἀντίθεσις ἐν τῷ πνεύματι, ὡς κτίσμα καὶ βᾶθρον ἐν τῇ ὕλῃ. κ. ο. κ.

Ἡ Δυναμικὴ δηλαδὴ Ἴσότης καὶ Ἴσορροπία δὲν εἶναι μιὰ γεωμετρικὴ Ἴσότης ἢ σταθερὰ Ἴσορροπία ὑπὸ τὴν κοινὴν ἔννοιαν ἢ ὡς ὑπολαμβάνει αὐτὴν ἢ στατικὴ νόησις, ἀλλὰ μιὰ ἀναλογία καὶ ἀντιστοιχία, μιὰ ἁρμονία καὶ ἀνταπόδοσις λειτουργοῦσα οὐ μόνον ἐν χώρῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν χρόνῳ καὶ ἐν λόγῳ, ὑπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔννοιαν, ἢ ὡς θεωρεῖ αὐτὴν ἢ Δυναμικὴ Νόησις. Οὕτω πρέπει νὰ γίνῃ καταληπτὸν ὅτι ἢ μὲν Στατικὴ Νόησις εἶναι χωρικὴ, ἄλλως γεωμετρικὴ Λογικὴ, ἢ δὲ Δυναμικὴ Νόησις εἶναι χρονικὴ καὶ ἰσορροπικὴ, ἄλλως μαθηματικὴ καὶ μηχανικὴ Λογικὴ.

Κατὰ ταύτην ἀντὶ τῆς βασικῆς ἐξισώσεως ἢ ταυτότητος $A = A$, θὰ ἔπρεπε νὰ διατυπώσωμεν ὡς βασικὴν ἐξίσωσιν, ἢ ταυτότητα τὴν ἐξῆς: $A \pm \alpha = A \pm \alpha$, ἐνθα $A =$ Ἀναγκαιότης καὶ $\alpha =$ Πραγματικότης. Ἡ βασικὴ αὕτη ἐξίσωσις ἢ ταυτότης θὰ ἔπρεπε νὰ καλεῖται δυναμικὴ Ἴσότης καὶ Ἴσορροπία διότι δεικνύει οὐχὶ στατικὴν ἐξίσωσιν ἢ ἐξισορρόπησιν, ἀλλὰ τάσιν πρὸς Ἴσότητα καὶ Ἴσορροπίαν. Οὕτω καὶ εἰς τὰ Μαθηματικὰ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν ἐξισώσεις, ἀλλὰ Ἴσότητας καὶ Ἴσορροπίας.

Κατὰ τὴν Δυναμικὴν Νόησιν δὲν ὑπάρχει Ἄρχὴ καὶ Τέλος, ἀλλὰ μόνον Μέσα τῆς Ἀληθείας καὶ τῆς Ἀξίας, ἄλλως Κέντρα τοῦ Λόγου καὶ τοῦ χωροχρόνου, ὡς ὑπέρτατον δὲ Μέσον ἢ Κέντρον εἶναι ὁ Θεὸς ἢ ὁ Ἀπόλυτος Λόγος εἰς ὃν συμπίπτει ἢ Ἄρχὴ καὶ τὸ Τέλος, καὶ ὅστις κρατεῖ τὸν ζυγὸν τῆς Ἴσότητος καὶ καὶ Ἴσορροπίας τοῦ Κόσμου.

Οὕτω δὲν ὑπάρχει, οὐδὲ ἰσχύει Αἰτιολογία ἢ Τελεολογία, ἀλλὰ μόνον μέσα τοῦ Λόγου πρὸς ἐπαλήθευσιν καὶ ἀπόδειξιν ἐν χωροχρόνῳ καὶ ἐν ἑαυτῷ, ἄλλως ὑπάρχει καὶ ἰσχύει Μεσολογία.

Οὕτω πᾶν Ἐγὼ καὶ πᾶν Ὀν, εἶναι πρόσκαιρα καὶ πεπερασμένα μέσα, ἄλλως σχετικὰ κέντρα πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς Ἀπείρου καὶ Αἰωνίας Ἴσότητος καὶ Ἴσορροπίας, ἄλλως τοῦ Ἀπολύτου Δέοντος.

Οὕτω πᾶν Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ, πᾶν Ὀν καὶ Μὴ Ὀν, πᾶν πρᾶγμα καὶ πᾶν φαινόμενον εἶναι μέσον ἐπαληθεύσεως καὶ ἀποδείξεως τῆς Δυναμικῆς Ἴσότητος καὶ Ἴσορροπίας καὶ εὐρίσκεται πανταχοῦ, πάντοτε καὶ πάντως εἰς τὸ μέσον ἢ εἰς τὸ κέντρον τοῦ χωροχρόνου καὶ τοῦ Λόγου, ἄλλως εἰς τὸ μέσον ἢ εἰς τὸ κέντρον τοῦ Ἀπείρου, τῆς Αἰωνιότητος καὶ τοῦ Λόγου καὶ ἔχει πανταχοῦ, πάντοτε καὶ πάντως ἐν ἑτερον ἢ μισῷ ἢ ἴσον καὶ ἰσορροπον, λόγῳ τοῦ διχασμοῦ τοῦ Λόγου εἰς Πνεῦμα καὶ Ὑλῃν.

Οὕτω πᾶν Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ, πᾶν Ὀν καὶ Μὴ Ὀν, πᾶν πρᾶγμα καὶ πᾶν φαινόμενον εἶναι λογικὸν μέσον ἢ κέντρον καὶ οὐχὶ ἀρχὴ ἢ τέλος, ὅπερ εἶναι μόνον τὸ Δέον.

Οὕτω ἢ Ἴσότης καὶ Ἴσορροπία εἶναι ἢ Λογικὴ καὶ ἢ Ἀνισότης καὶ Ἀνισορροπία ὁ παραλογισμὸς, ὅστις χρησιμεύει διὰ τὴν ἐπα-

λήθειυσιν και ἀπόδειξιν, ἄλλως τὴν ἐπικύρωσιν τῆς Λογικῆς. "Ὅθεν ὅταν πορευόμεθα πρὸς τὴν Ἰσότητα και Ἰσορροπίαν ἀκολουθοῦμεν τὴν Θεϊαν ὁδὸν και ὅταν πρὸς τὴν Ἀνισότητα και Ἀνισορροπίαν τὴν Σατανικὴν, ἣτις χρησιμεύει ἵνα ἐπαληθεύη και ἀποδεικνύη, ἄλλως ἵνα ἐπικυρώνη τὴν Θεϊαν ὁδόν.

Μέχρι τοῦδε ἡ καλυτέρα Θρησκεία τοῦ Κόσμου ἐδίδαξεν ὅτι Εἷς εἶναι ὁ Θεός. Ἡδη ἡ καλυτέρα Κοσμοθεωρία τοῦ Κόσμου πρέπει νὰ ἀποδείξῃ ὅτι εἷς εἶναι ὁ Νόμος τοῦ Κόσμου, ἣτοι ὀλοκλήρου τοῦ πνευματικοῦ και ὕλικου Σύμπαντος. Τοῦτο δέ, διότι οἱ ἄνθρωποι περισσότερον φοβοῦνται τὸν Νόμον παρὰ τὸν Θεόν. Τοῦτο δέ, διότι οἱ ἄνθρωποι περισσότερον ἀρέσκονται εἰς τὴν Πολυνομίαν παρὰ εἰς ἓνα μόνον Νόμον.

Ὁ Μοναδικὸς και Γενικὸς Νόμος τοῦ Πνευματικοῦ και Ὑλικῶν Σὺμπαντος πρέπει νὰ ἐπιβάλλεται και ἐκ τῶν ἔσω και ἐκ τῶν ἔξω και ἐκ τῶν κάτω και ἐκ τῶν ἄνω, ἐφ' ὅσον δὲ ἡ ἀνθρωπότης δὲν κατανοεῖ αὐτόν, πρέπει νὰ ἐπιβληθῇ ἐκ μιᾶς Ἀνωτέρας και Παγκοσμίου Ἀρχῆς.

Οὕτω ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἀναγνώρισις και ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου τῆς δυναμικῆς ἰσότητος και ἰσορροπίας εἰς πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἐκδήλωσιν, θὰ σώζῃ αὐτόν ἀπὸ τὰς μεγάλας κρίσεις και καταστροφὰς και θὰ προσκομίζῃ εἰς αὐτόν καλυτέραν και εὐτυχέστεραν ζωὴν και ταχύτεραν ἐξέλιξιν. Ἡ μέχρι τοῦδε παραγνώρισις και μὴ ἐφαρμογὴ τοῦ γενικοῦ τούτου νόμου, οὐδὲν ἕτερον συνεπάγεται εἰμὴ δυσχερεστέραν και χειροτέραν ζωὴν και βραδυτέραν ἐξέλιξιν, διότι τὸ Δέον ὅπωςδήποτε πραγματοποιεῖται εἴτε τὸ γνωρίζουν εἴτε δὲν τὸ γνωρίζουν, εἴτε θέλουν εἴτε δὲν θέλουν, εἴτε δύνανται εἴτε δὲν δύνανται νὰ τὸ ἐφαρμόσωσιν οἱ ἄνθρωποι. Οὕτω ἡ ἰσότης και ἰσορροπία δὲν πρέπει πλέον νὰ νοηταὶ ὡς αἴτημα, ἀλλ' ὡς ἀξίωμα ἀποδεικνυόμενον και ἐπαληθευόμενον, πανταχοῦ, πάντοτε, και εἰς πάντας. "Ὅθεν τὸ μὲν πνευματικὸν πρόβλημα τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι ἡ νόησις τῆς ἰσότητος και ἰσορροπίας, τὸ δὲ ὕλικὸν αὐτῆς πρόβλημα ἡ πραγμάτωσις αὐτῶν. Οὕτω μήπως πᾶν πρᾶγμα και πᾶν φαινόμενον πᾶσα νόησις και πᾶσα πρᾶξις δυναμικῶς και ἐξελικτικῶς ἐρευνωμένη δὲν δεικνύει ὅτι στηρίζεται εἰς τὸν ρηθέντα Παγκόσμιον Νόμον τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος και Ἰσορροπίας, ὅστις ἐφαρμόζεται εἴτε ἐκουσίως εἴτε ἀκουσίως τοῦ ἀνθρώπου;

Μήπως ἡ προσφορὰ δι' ἧς προσφέρει τις ὅτι τοῦ περισσεύει και ἡ ζήτησις δι' ἧς ζητεῖ τις ὅτι τοῦ ἐλλείπει, δὲν εἶναι ἐφαρμογὴ τοῦ Παγκοσμίου Νόμου τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος και Ἰσορροπίας;

Μήπως ἡ πνευματικὴ και ἡ ὕλικὴ ἀλληλοβοήθεια, ἣν ἐξ ἐνστικτοῦ ἐφαρμόζουν οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι ἡ ἐκουσία ἐφαρμογὴ τοῦ Παγκοσμίου Νόμου τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος και Ἰσορροπίας ἐν τῇ Ἀνθρωπότητι;

Μήπως ἡ πάλῃ τῶν ἐχόντων πρὸς τοὺς μὴ ἔχοντας δὲν εἶναι ἡ ἀκουσία ἐφαρμογὴ τοῦ Νόμου τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος και Ἰσορροπίας;

Μήπως ἡ ἀρχὴ ὅτι οἱ ἐργαζόμενοι πρέπει ἀναλόγως νὰ ἀμείβωνται δὲν στηρίζεται εἰς τὸν ἴδιον Παγκόσμιον Νόμον; Μήπως ἡ ρῆσις τῆς Γραφῆς, ὁ μὴ ἐργαζόμενος μηδὲ ἐσθιέτω, δὲν στηρίζεται ὁμοίως εἰς αὐτόν;

"Ὅθεν οἱ ἄνθρωποι δὲν πρέπει νὰ νομίζωσι ὅτι ἄλλος Νόμος, ὁ Νόμος τῆς Ἀναγκαιότητος ἰσχύει εἰς τὴν Ὑλῆν

καὶ ἄλλος Νόμος, ὁ Νόμος τῆς Ἐλευθερίας ἰσχύει εἰς τὸ Πνεῦμα.

Εἰς καὶ ὁ αὐτὸς Νόμος εὐρίσκεται εἰς τὸ Μέσον ἢ τὸ Κέντρον τοῦ Πνευματικοῦ καὶ Ὑλικοῦ Σύμπαντος καὶ διέπει πᾶν πνεῦμα καὶ πᾶσαν ὕλην, νοούμενος μὲν καὶ φαινόμενος ὡς Λόγος, ἰσχύων δὲ καὶ ἐφαρμοζόμενος, πανταχοῦ, πάντοτε καὶ πάντως καὶ διὰ πάντα, ὁ Νόμος τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας, χρησιμοποιοῦν τὰ πάντα ὡς Μέσα ἢ Κέντρα ἐπαληθεύσεως καὶ ἀποδείξεως του.

Ὁ αὐτὸς Γενικὸς Νόμος τοῦ Σύμπαντος δεικνύει ὅτι, οἱ Εὐτυχεῖς δὲν δύνανται νὰ ζῶσιν ἐν μέσῳ δυστυχῶν, οὐδὲ οἱ Πλούσιοι ἐν μέσῳ πτωχῶν, οὐδὲ οἱ Πολιτισμένοι ἐν μέσῳ βαρβάρων, οὐδὲ οἱ Λογικοὶ ἐν μέσῳ παραλόγων, οὐδὲ οἱ καλοὶ ἐν μέσῳ κακῶν, οὐδὲ οἱ ἠθικοὶ ἐν μέσῳ ἀνηθίων, οὐδὲ οἱ δίκαιοι ἐν μέσῳ ἀδίκων, οὐδὲ οἱ ὠραῖοι ἐν μέσῳ ἀσχήμων καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς καὶ τάνάπαλιν. Ἴνα δὲ ἡ ἀνθρωπίνη συμβίωσις καθίσταται ἐκάστοτε δυνατὴ πρέπει νὰ ἀποκαθίσταται Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία μεταξὺ Εὐτυχίας τῶν μὲν καὶ Δυστυχίας τῶν δέ, μεταξὺ Πλούτου τῶν μὲν καὶ Πτωχείας τῶν δέ, μεταξὺ Λογικῆς τῶν μὲν καὶ Παραλογισμοῦ τῶν δέ, μεταξὺ Καλωσύνης τῶν μὲν καὶ Κακίας τῶν δέ, μεταξὺ Ἠθικότητος τῶν μὲν καὶ Ἀνηθικότητος τῶν δέ, μεταξὺ Δικαιοσύνης τῶν μὲν καὶ Ἀδικίας τῶν δέ, μεταξὺ ὠραιότητος τῶν μὲν καὶ ἀσχημίας τῶν δέ, εἴτε διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐλλείποντος ἐκεῖ ὅπου ἐλλείπει, εἴτε διὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ πλεονάζοντος ἐκεῖ ὅπου πλεονάζει. κ. ο. κ.

Β'. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ Σύμπαντος

Διὰ τοῦ παρόντος ἔργου ἀπεδείχθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπηληθεύθη εἰς τὴν Φύσιν ἡ Δυναμικὴ Ἀρχιτεκτονικὴ καὶ Λειτουργία τοῦ Πνευματικοῦ καὶ Ὑλικοῦ Σύμπαντος καὶ δὴ ὅτι ἡ μὲν Νόησις εἶναι μέσον ἐπαληθεύσεως καὶ ἀποδείξεως τῆς Ἀληθείας, ἡ δὲ Ὑπαρξις εἶναι μέσον ἐπαληθεύσεως καὶ ἀποδείξεως τῆς Ἀξίας, Νόησις δὲ καὶ Ὑπαρξις ὁμοῦ εἶναι μέσα ἐπαληθεύσεως καὶ ἀποδείξεως τοῦ ὄντος.

Ὁ Κόσμος εἶναι μέσον νοήσεως τοῦ Δέοντος καὶ ὁ Πολιτισμὸς μέσον πραγματώσεως τοῦ Δέοντος, Κόσμος δὲ καὶ Πολιτισμὸς εἶναι μέσα ἐπαληθεύσεως καὶ ἀποδείξεως τοῦ Δέοντος.

Τὸ μὲν ὄν εἶναι ἡ κινουμένη μορφή τοῦ Σύμπαντος, τὸ δὲ Δέον εἶναι ἡ λειτουργοῦσα οὐσία, ἄλλως Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία τοῦ Σύμπαντος. ὄν καὶ Δέον ὁμοῦ εἶναι ὁ Λόγος ὅστις εἰς ἕκαστον στοιχείον του ἔχει ἐν ἑτερον ἡμισυ, ἴσον καὶ ἰσορροπον, ἄλλως ἀντίθετον.

Οὕτω ἕκαστον τμήμα τοῦ Λόγου εἴτε Μέγα, εἴτε Μικρόν, εἴτε πρότερον εἴτε ὕστερον, εἴτε πνευματικὸν εἴτε ὕλικόν, εἴτε ἀπόλυτον εἴτε σχετικόν, εἶναι ἴσον καὶ ἰσορροπον πρὸς τὸ ἀντίθετόν του καὶ πρὸς πᾶν ἑτερον, ὅταν ἐξετάζεται ἐν λόγῳ καὶ ἐν χωροχρόνῳ συνάμα.

Οὕτω οὐδέν, οὐδαμοῦ, οὐδέποτε καὶ οὐδαμῶς ἀενάως ἐπικρατεῖ, ἀλλὰ πανταχοῦ, πάντοτε καὶ πάντως συναντᾶ κάτι ἴσον καὶ ἰ-

σόρροπον πρὸς αὐτό, κάτι ἀντίθετόν του, ἢ δὲ διαμάχη καὶ ἢ προσωρινὴ νίκη ἐκάστου εἶναι μάταιαι καὶ ἀτελέσφοροι, διότι ἀνσγκαίως ἀμφοτέρω ἐν τέλει ἐξισοῦνται καὶ ἐξισορροποῦνται, ὥστε ἕκαστον, ἕκασταχοῦ, ἐκάστοτε καὶ καθ' ἕκαστον δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν νικῆν ἢ τὴν ἐπικράτησιν, ἀλλὰ τὴν Ἰσότητα καὶ Ἰσοροπίαν.

Οὕτω, Λόγος μὲν εἶναι ἡ ἀπόλυτος συστολή, ἄλλως ἐνότης, χωρόχροнос δὲ ἡ σχετικὴ διαστολή, ἄλλως διαφορότης τοῦ Σύμπαντος.

Ὁ Λόγος διαστελλόμενος, διασπᾶται ἢ δημιουργεῖ ὅπουδῆποτε, ὅπουδῆποτε καὶ ὅπωςδῆποτε ἴσα καὶ ἰσόρροπα τμήματα, καὶ δὴ δύο ἡμίση, ὧν ἕκαστερον εἶναι ἢ γίνεται ἴσον καὶ ἰσόρροπον πρὸς τὸ ἕτερον. Οὕτω τὸ Γενικὸν εἶναι ἴσον καὶ ἰσόρροπον μὲ τὸ Εἰδικόν, τὸ ὅλον μὲ τὸ μέρος, τὸ Μέγιστον μὲ τὸ ἐλάχιστον, τὸ Ἀπόλυτον μὲ τὸ σχετικόν. κ. ο. κ. Οὕτω τὸ Νοοῦν εἶναι ἴσον καὶ ἰσόρροπον μὲ τὸ Νοούμενον, διότι ὅσον νοεῖ τις τόσον νοεῖται τι καὶ τάνάπαλιν. Τὸ πραγματοῦν εἶναι ἴσον καὶ ἰσόρροπον μὲ τὸ πραγματοποιούμενον, διότι ὅσον πραγματώνει τις τόσον πραγματοποιεῖται τι, καὶ τάνάπαλιν. Τὸ ἐνεργοῦν εἶναι ἴσον καὶ ἰσόρροπον πρὸς τὸ πάσχον διότι ὅσον ἐνεργεῖ τις, τόσον πάσχει τι καὶ τάνάπαλιν, κ. ο. κ.

Τὰ πρῶτα τμήματα τοῦ Λόγου ὡς μορφαὶ μὲν εἶναι ὁ χρόνος καὶ ὁ χῶρος, ὡς οὐσίαι δὲ τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ Ὑλη, ἅτινα εἶναι καὶ γίνονται ἴσα καὶ ἰσόρροπα.

Ἡ ἀνισότης δὲ καὶ ἀνισοροπία ὡς μορφή εἶναι τὸ μέσον ἐπαληθεύσεως καὶ ἀποδείξεως τῆς οὐσίας τοῦ Λόγου, δηλαδὴ τῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσοροπίας. Ὁ τρόπος δὲ τῆς ἐργασίας ταύτης τοῦ Λόγου εἶναι ἡ κίνησις, ἣτις εἶναι μόνον μέσον ἐπαληθεύσεως καὶ ἀποδείξεως. Ὁ ρυθμὸς τῆς κινήσεως ταύτης ἢ τῆς ἐργασίας τοῦ Λόγου εἶναι ὁ ὑπέρτατος καὶ ὁ τάχιστος ἐν τῷ Σύμπαντι ρυθμὸς, ἐμφανιζόμενος ὡς Φῶς, καὶ δὴ λογικὸν Φῶς, διότι πρέπει κατὰ τὸν ὑπέρτατον καὶ τάχιστον τρόπον νὰ ἀποκαθίσταται ἡ διαταρασσομένη Ἰσότης καὶ Ἰσοροπία. Ἡ ἀποκατάστασις δὲ αὕτη πρέπει νὰ γίνεται διὰ τῶν ἐλαχίστων διακυμάνσεων ἢ κυματισμῶν, ἐξ οὗ τὰ ἐλάχιστα σωματίδια—κύματα τοῦ Σύμπαντος εἶναι τὰ σμικρότατα ἠλεκτρόνια. Αἱ διακυμάνσεις δὲ αὗται εἶναι φωτειναὶ καὶ δημιουργικαὶ καὶ οὐχὶ σκοτειναὶ καὶ καταστρεπτικαὶ.

Τὸ Φῶς τοῦτο πρέπει πάλιν ὡς πηγάζον ἐκ τοῦ Λόγου νὰ εἶναι διφυές καὶ ὄντως εἶναι, διότι γίνεται ἐκ τῆς ἀνάγκης ἐξισώσεως καὶ ἐξισορροπήσεως τοῦ ἡμίσεος τοῦ ὅλου τῆς Παγκοσμίου δυνάμεως ἢ κινήσεως πρὸς τὸ ἕτερον ἡμισυ, ἄλλως ἐκ τοῦ ἡμίσεος τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν θετικῶς φορτισμένων ἠλεκτρονίων πρὸς τὸ ἡμισυ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἀρνητικῶς φορτισμένων ἠλεκτρονίων τοῦ Σύμπαντος, δηλαδὴ τοῦ Μακροκόσμου καὶ τοῦ Μικροκόσμου. Οὕτω ἐκ τῆς ἕκασταχοῦ, ἐκάστοτε καὶ καθ' ἕκαστον συγκρούσεως ἐνὸς θετικοῦ πρὸς ἓν ἀρνητικὸν ἠλεκτρόνιον, δημιουργεῖται ἓν φωτόνιον, ἄλλως ἓν ἐλάχιστον μόριον Φωτός.

Ὀντως ἡ μεγίστη ἐν τῷ Σύμπαντι ταχύτης εἶναι ἡ ταχύτης τοῦ Φωτός, καὶ ἡ ταχύτης αὕτη εἶναι ὁ ρυθμὸς καὶ ἡ κίνησις τοῦ Λόγου, ὅστις διαπερᾶ τὸ σκότος τῆς στατικῆς ἐξισώσεως καὶ ἐξισορροπήσεως ἢ τὴν πλάνην τῆς ἀνισότητος καὶ ἀνισοροπίας.

Συνεπῶς περισσότερον Φῶς σημαίνει περισσοτέραν λογικὴν ἐργασίαν, καὶ τὸ λόγιον τοῦτο δύναται νὰ ἀποβῇ παγκόσμιον αἴτημα, λαμβάνον ἀπειρον καὶ αἰωνίαν ἀξίαν.

Περισσοτέρα ἐργασία σημαίνει περισσοτέρα ὄντα καὶ ὀλιγω-

τέρα ἐργασία σημαίνει ἀνώτερα Δέοντα. Οὕτω ἡ διηλεκτικῆς αὔξησις τῶν ὄντων γίνεται ἵνα ἐπαληθεύηται καὶ ἀποδεικνύηται εἰς ὅλον ἐν μεγαλειότερον ἀριθμὸν ὄντων καὶ εἰς ὅλον ἐν ἀνώτερον βαθμὸν Δεόντων, ἢ Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία. Μόλις δὲ νοήσουν καὶ πραγματώσουν ταύτην τὰ ὄντα θὰ καταλήξουν εἰς τὸ Μοναδικὸν καὶ Ἀνώτατον Ὄν καὶ Δέον συνάμα, ἄλλως τὸν Θεόν.

Ὅθεν ἀρχαὶ καὶ τέλη δὲν ὑπάρχουν ἀλλὰ μόνον Μέσα καὶ Κέντρα, ἢ ὑπερτάτη δὲ Ἀρχὴ καὶ τὸ Ὑπέρτατον τέλος συμπίπτουν ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς τὸ Ὑπέρτατον Μέσον ἢ Κέντρον.

Οὕτω ψυχὴ εἶναι ἢ Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία μεταξὺ ἐνὸς ὄντος καὶ ἐνὸς Δέοντος, σῶμα δὲ τὸ μέσον ἐπαληθεύσεως καὶ ἀποδείξεως αὐτῆς.

Νοῦς εἶναι Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία μεταξὺ ἐνὸς Ἐγὼ καὶ ἐνὸς Μὴ Ἐγὼ, νόημα δὲ τὸ μέσον ἐπαληθεύσεως καὶ ἀποδείξεως αὐτῆς. Βίος εἶναι ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξὺ μιᾶς νοήσεως καὶ μιᾶς δράσεως, ἔργον δὲ τὸ μέσον ἐπαληθεύσεως καὶ ἀποδείξεως αὐτῆς. Ἐρως εἶναι ἰσότης καὶ ἰσορροπία μεταξὺ Ἄρρενος καὶ Θήλεος τέκνον δὲ τὸ μέσον ἐπαληθεύσεως καὶ ἀποδείξεως αὐτοῦ.

Πεπωμένον εἶναι Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία μεταξὺ σχετικοῦ καὶ Ἀπολύτου, τύχη δὲ τὸ μέσον ἐπαληθεύσεως καὶ ἀποδείξεως αὐτοῦ, κ. ο. κ.

Οὕτω τὸ Ἄσχημον εἶναι ἀναγκαῖον μέσον πρὸς ἀπόδειξιν καὶ ἐπαλήθευσιν τοῦ Ὄντος, τὸ ψευδὲς τοῦ ἀληθοῦς, τὸ κακὸν τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ ἀδίκον τοῦ δικαίου, καὶ ἡ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία εἶναι ἀναγκαῖον καὶ σχετικὸν μέσον πρὸς ἀπόδειξιν καὶ ἐπαλήθευσιν τῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας, ἥτις εἶναι τὸ ἀπόλυτον μέσον καὶ πᾶσα ἀντίθεσις ἢ ἀντίφασις αἴρεται ἢ συμψηφίζεται ἐν χώρῳ, ἐν χρόνῳ καὶ ἐν λόγῳ διὰ τῆς δυναμικῆς λειτουργίας καὶ ἐξελίξεως τῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας.

Ἡ ἐξίσωσις ὅθεν καὶ ἐξισορρόπησις τοῦ ὕλικου πρὸς τὸν πνευματικὸν πολιτισμὸν εἶναι τὸ μέγα χρέος τῆς Ἀνθρωπότητος καὶ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ κριθῇ ὁ παλαιὸς πολιτισμὸς, νὰ κατακριθῇ ἢ σύγχρονος βαρβαρότης καὶ νὰ προκριθῇ ὁ νέος πολιτισμὸς, ὅστις πρέπει νὰ εἶναι πλέον ἐνιαῖος, πλέον ἰσορροπημένος, σεμνότερος, ἀγιώτερος, ἀπλούστερος, ἀληθέστερος, ἀξιώτερος, ἀπὸ ὅσους προηγουμένως ἢ Ἀνθρωπότης ὠνόμασε πολιτισμούς.

Πρὸς τοῦτο πρέπει καὶ ὁ μεμονωμένος ἄνθρωπος κρατῶν τὴν δᾶδα τοῦ λογικοῦ Φωτός, νὰ διατρέξῃ τὸ θαυμαστὸν οἰκοδόμημα τοῦ Σύμπαντος, οὐ μόνον ἐν χώρῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν χρόνῳ καὶ ἐν λόγῳ καὶ οὕτω νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν πνευματικὸν καὶ ὕλικὸν Κόσμον ὅστις τὸν περιβάλλει καὶ νὰ εὕρῃ τὴν παρηγορίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν πού τόσο ἐναγωνίως ζητεῖ εἰς τε τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ μὴ Ἐγὼ.

Οὕτω θὰ δημιουργηθῇ μία πανανθρωπίνη σύνθεσις ἐρμηνεύουσα κάλλιον πάσης ἄλλης τὸν Κόσμον καὶ οὐχὶ μία ἀτομικὴ ἀνάλυσις τῶν μυστηρίων τοῦ Σύμπαντος.

Ἡ σύνθεσις αὕτη δεικνύει ὅτι τὰ πάντα εἶναι μέσα ἢ κέντρα καὶ εἶναι ἀδύνατος ἡ πορεία πρὸς τὰς Ἀρχὰς ἢ Αἰτίας, μόνη δὲ δυνατὴ εἶναι ἡ πορεία πρὸς τὰ τέλη ἢ τοὺς σκοπούς, ἄλλως ἐπειδὴ τὸ Ἐγὼ ἐξισοῦται ἢ καταλήγει εἰς τὸ Μὴ Ἐγὼ, ἢ νόησις εἰς τὴν δράσιν, τὸ πνεῦμα εἰς τὴν ὕλην, ἢ ἀλήθεια εἰς τὴν ἀξίαν, δὲν ἐξετάζεται ὑπὸ τῶν Θρησκευτικῶν καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζηται ὑπὸ τῶν Κοσμοθεωριῶν κυρίως τί εἶναι ὁ Κόσμος, ἀλλὰ τί πρέπει νὰ πράττῃ ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἄτομον καὶ ὡς σύνολον.

Οὕτω οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἐπανέλθωσιν ἢ ἄλλως νὰ πορεύ-

ωνται πρὸς τὴν Ἀληθῆ καὶ ἀξίαν Αἰσθητικὴν, πρὸς τὴν ἀληθῆ καὶ ἀξίαν Λογικὴν, πρὸς τὴν ἀληθῆ καὶ ἀξίαν Ἠθικὴν, πρὸς τὴν ἀληθῆ καὶ ἀξίαν Δικαιοσύνην, τοῦλάχιστον ἐξ ἴσου ὅσον πορεύονται πρὸς τὴν Τεχνικὴν, τὴν Μηχανικὴν, τὴν Ἱατρικὴν, τὴν Οἰκονομικὴν, κ.ο.κ. "Ἄλλως ἐφ' ὅσον ἢ σκέψις τῶν εἶναι ματαία καὶ φροῦδη, μάταια καὶ φροῦδα θὰ εἶναι τὰ ἔργα τῶν. "Ἄλλως οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ κατανοήσωσιν ὅτι τὸ Ὠραῖον, τὸ Λογικόν, τὸ Ἀγαθόν, τὸ Δίκαιον, καὶ ὅτι ὑπάρχει ἀληθὲς καὶ ἀξίον εἶναι ἐκδηλώσεις τοῦ αὐτοῦ Νόμου, τοῦ αὐτοῦ Λόγου καὶ πρέπει ἐξ ἴσου νὰ πραγματοποιῶνται.

Οἱ ἄνθρωποι ὁμῶς μὴ κατανοοῦντες ταῦτα, ὡς ὕλισται μὲν, τονίζουσι ὑπεράγαν τὰς ἐν τῇ ὕλῃ ἀνισότητος καὶ ἀνισορροπίας ἢ στατικὰς ἐξισώσεις καὶ ἐξισορροπήσεις, ὡς ἰδεαλισταὶ δὲ τονίζουσι ὑπεράγαν τὰς ἐν τῷ πνεύματι. Οὕτω δὲ καθίστανται ἐκάστοτε μονόπλευροι καὶ ἀσυνεπεῖς καὶ παρερμηνεύουσι τὸν Κόσμον καὶ παραμορφῶνουν ἑαυτοὺς.

Μόνον ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία θὰ ἐσήμαινεν μόνον καταστροφὴν, ἄνευ δημιουργίας καὶ ἀναδημιουργίας. Μόνον στατικὴ ἐξίσωσις καὶ ἐξισορροπήσις, θὰ ἐσήμαινε μόνον ἀπονέκρωσιν, ἄνευ ἐξελιξεως καὶ ἀναγεννήσεως. Μόνον μερικὴ πραγμάτωσις τῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας, εἴτε ἐν τῷ πνεύματι, εἴτε ἐν τῇ ὕλῃ, θὰ ἐσήμαινε μονομερῆ καὶ οὐχὶ πλήρη ἱκανοποίησιν τοῦ Λόγου, ὅστις διέπει πλήρως καὶ ἐξ ἴσου τὰ πάντα.

Τὰ πάντα εἶναι εἴτε Μέσα καὶ Κέντρα Ἰσοτήτων καὶ Ἰσορροπιῶν, ἄλλως ὄντα, εἴτε Ἰσότητες καὶ Ἰσορροπίαί, ἄλλως Δέοντα.

Ζωντανὴ δέ, ἄλλως Δυναμικὴ, Ἰσότης καὶ Ἰσορροπία μεταξὺ ὄντων καὶ Δεόντων εἶναι ὁ Κόσμος, ὅστις ἔχει ὡς πνεῦμα τὸν Λόγον, ὡς ψυχὴν τὴν ζωὴν καὶ ὡς ὕλην τὸ φῶς.

Αἱ ἀντιθέσεις εἶναι μέσα πραγματούσεως ἰσοτήτων καὶ ἰσορροπιῶν, αἵτινες ἐναρμονίζονται ἢ συμψηφίζονται ἐν χώρῳ, ἐν χρόνῳ καὶ ἐν λόγῳ, καὶ οὐδόλως ἀντιφάσκουσι εἰς τὸν Νόμον τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας ὃν πρέπει νὰ κατανοήσωσιν οἱ ἄνθρωποι.

Τέλος οἱ ἄνθρωποι δὲν πρέπει νὰ καταπλήσσωνται διότι ἕκαστον πρᾶγμα ἢ φαινόμενον ἔχει ἀντίθετον τέλος ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀρχὴν του ἢ διότι ἕκαστον μικρὸν μεγεθύνεται ἢ ἐξισοῦται καὶ ἐξισορροπεῖται πρὸς τὸ Μέγα καὶ ἀντιστρόφως διότι ἕκαστον Μέγα σμικρύνεται ἢ ἐξισοῦται καὶ ἐξισορροπεῖται πρὸς τὸ Μικρὸν. Τοῦτο γίνεσθαι διότι κάθε τι εἶναι δυνάμει ἴσον καὶ ἰσορροπὸν πρὸς πᾶν ἕτερον, ἔστω καὶ ἀντίθετον ἢ ἀντίστροφον, ὡς ἐπιτάσσει ὁ Παγκόσμιος Νόμος τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας, ὅστις ὡς ἤδη ἐλέχθη ἰσχύει καὶ ἐφαρμόζεται συνάμα ἐν χώρῳ, ἐν χρόνῳ καὶ ἐν λόγῳ.

Ὁ Κόσμος εἶναι ἐν βιβλίον ὅπερ ἀρχίζει πάντοτε ἀπὸ περιττὸν ἀριθμὸν σελίδων, τὸν ἀριθμὸν 1 καὶ καταλήγει πάντοτε εἰς ἄρτιον ἀριθμὸν, διότι πᾶν φύλλον ἔχει πάντοτε δύο ὄψεις, καὶ δὴ πρέπει νὰ εἶναι ἴσον καὶ ἰσορροπὸν, ἄλλως ἐναρμονιζόμενον καὶ ἀναλογοῦν πρὸς πᾶν ἕτερον. Οὕτω καὶ ὁ περιττὸς Ἐγωϊσμός καταλήγει πάντοτε εἰς τὸν ἄρτιον ἀλτρουϊσμόν, καὶ πάντοτε εἰς τὸν ἐγωϊσμόν τοῦ ἐνὸς ἀντιτίθεται ὁ ἐγωϊσμός τοῦ ἑτέρου καὶ ὁ ἀλτρουϊσμός τοῦ ἐνὸς εὐρίσκει ἀνταπόκρισιν εἰς τὸν ἀλτρουϊσμόν τοῦ ἑτέρου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μέσω τοῦ παρόντος ἔργου καὶ διὰ τοῦ τέλους αὐτοῦ ἐπεδείχθη καὶ ἐπηληθεύθη ὅτι αἰτία τῆς κακοδαιμονίας τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι ἡ Στατικὴ Νόησις καὶ ἡ ἐπιδίωξις Ἀνισοτήτων καὶ Ἀνισορροπιῶν ἢ Στατικῶν Ἐξισώσεων καὶ Ἐξισορροπήσεων, ἄλλως ἢ ἐσφαλμένη νόησις καὶ ἡ ἀνισος καὶ ἀνισόρροπος ἢ κακὴ δρᾶσις, ἐκδηλουμένη συνήθως ὡς πνευματικὴ μονομέρεια ἢ τύφλωσις καὶ ὡς ὑλικὴ ἀπληστία ἢ κατὰπτωσις.

Οἱ καιροὶ μας δὲ ἔχουν ἀκριβῶς τὸ Νόημα ὅτι διὰ τῶν πνευματικῶν διαμαχῶν καὶ ὑλικῶν συγκρούσεων γίνεται ἡ ἀναγκαία τάσις πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς μεγάλως διαταρασσομένης Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας μεταξὺ Πνεύματος καὶ Ὑλης, μεταξὺ πάντων τῶν πνευματικῶν καὶ ὑλικῶν πεδίων.

Ἡ μεγάλη αὕτη ἀποκατάστασις ἀναγκαίως φέρει μεγάλας ταλαιπωρίας εἰς τὴν στατικῶς ἢ ἀνίσως καὶ ἀνισορρόπως νοοῦσαν καὶ δρῶσαν Ἀνθρωπότητα, ἣτις οὕτω τιμωρεῖται διὰ τὴν μὴ ἐφαρμογὴν τοῦ Παγκοσμίου καὶ Μοναδικοῦ Νόμου τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας.

Διὰ πᾶσαν δὲ παράβασιν τῶν ἀνθρώπων εἴτε ὡς συνόλων εἴτε ὡς ἀτόμων, εἴτε ὡς ὅλων εἴτε ὡς μερῶν ἑνὸς ὅλου ἐπιβάλλεται πανταχοῦ, πάντοτε καὶ πάντως ἴση καὶ ἰσόρροπος τιμωρία πρὸς τὴν ἐκασταχοῦ, ἐκάστοτε καὶ καθ' ἕκαστον παράβασιν εἴτε αὕτη εἶναι γενικὴ εἴτε εἶναι εἰδική, εἴτε πλήρης εἴτε μερικὴ, εἴτε ἐκ δόλου εἴτε ἐξ ἀμελείας, εἴτε ἐκ γνώσεως εἴτε ἐξ ἀγνοίας.

Ὅθεν διὰ τὴν ἄρσιν τῆς κακοδαιμονίας τῆς ἀνθρωπότητος, ἄλλως διὰ τὸν μετριασμόν τῶν ποινῶν αἵτινες ἐπιβάλλονται εἰς αὐτὴν αὐτομάτως διότι παραβαίνει τὸν Παγκόσμιον καὶ Μοναδικὸν Νόμον τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας, πρέπει ὁ ἀνθρώπος ὡς ἄτομον καὶ ὡς σύνολον νὰ νοήσῃ τὰς Ἀληθείας καὶ νὰ πραγματώσῃ τὰς Ἀξίας.

Αἱ ἀλήθειαι δὲ καὶ αἱ ἀξίαι εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι, ἐν παντὶ καὶ πάντοτε ἀφ' ἑνὸς ἢ νόησις τῆς παγκοσμίου ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας καὶ ἀφ' ἑτέρου ἢ ἀπειρος καὶ αἰωνία δρᾶσις διὰ τὴν συνεχῆ, διαρκῆ καὶ πλήρη ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας μεταξὺ πάντων τῶν ὄντων, μεταξὺ πάντων τῶν Δεόντων, ὡς καὶ μεταξὺ ὄντων καὶ Δεόντων, ἐν τε τῇ φύσει καὶ τῇ κοινωνίᾳ. Ὁ ἀνθρώπος δηλαδή πρέπει νὰ πραγματώσῃ τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, οὐ μόνον κατὰ τὰς ὑλικὰς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς πνευματικὰς αὐτῆς ἐκφάνσεις, ἄλλως ὁ ἀνθρώπος πρέπει νὰ θέλῃ τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν οὐ μόνον εἰς ὅ,τι μειονεκτεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅ,τι ὑπερέχει, δηλαδή οὐ μόνον ἐφ' ὅσον δι' αὐτῆς ἐξυπηρετοῦνται τὰ συμφέροντά του, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη, κατ' αὐτόν, βλάπτονται.

Οὕτω μόνον τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον Ἐγὼ καθίσταται ἀπειρον καὶ αἰώνιον καὶ ἴσον καὶ ἰσόρροπον πρὸς τὸ ἀπειρον καὶ τὴν αἰωνιότητα, ἄλλως λογικόν. Οὕτω μόνον αἱ ἀλήθειαι καὶ αἱ ἀξίαι

ἐνοῦνται εἰς ἓν ὄν, εἰς ἓν Δέον, νοούμενον καὶ ἐμφανιζόμενον διὰ πεπερασμένων καὶ προσκαιρῶν ἐκφάνσεων. Ὁ ἄνθρωπος ὅθεν πρέπει νὰ σέβηται ὅ,τι πεπερασμένον, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ Ἄπειρον ἐμφανιζόμενον καὶ ὅ,τι πρόσκαιρον, διότι αὐτὸ εἶναι ἡ αἰωνιότης ἐμφανιζόμενη, καὶ ὅ,τι λογικόν, διότι αὐτὸ εἶναι ὁ Λόγος ἐμφανιζόμενος. Ὁ ἄνθρωπος ὅθεν πρέπει νὰ θέλῃ ὅ,τι ἴσον διότι τοῦτο εἶναι ἡ ἀλήθεια καὶ ὅτι ἰσόρροπον, διότι τοῦτο εἶναι ἡ ἀξία, πρέπει δηλαδὴ νὰ νοῆ καὶ νὰ πραγματώνῃ τὸ Δέον.

Ὁ ἄνθρωπος ὁμως οὐ μόνον πρέπει νὰ θέλῃ, ἀλλὰ καὶ δύναται νὰ νοῆ καὶ νὰ πραγματώνῃ τὸ Δέον, διότι εἶναι μὲν πρόσκαιρος καὶ πεπερασμένος μετέχει ὁμως τῆς αἰωνιότητος καὶ τοῦ ἀπείρου διὰ τῆς ὑπάρξεώς του, διὰ τῆς νοήσεώς του καὶ διὰ τῆς δράσεώς του. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς πᾶν Ἐγώ, εἶναι κινούμενον καὶ ἀναγκαῖον μέσον ἐκφάνσεως τοῦ ἀπείρου καὶ τῆς αἰωνιότητος καὶ ὄργανον καὶ κέντρον τῆς ἰσότητος καὶ ἰσορροπίας τοῦ Σύμπαντος.

Οὕτω οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ νοοῦν ὅ,τι εἰς τὴν ἀπόλυτον Ἀνυπαρξίαν ἀντινοεῖται καὶ ἀντιτίθεται ἡ ἀπόλυτος Ὑπαρξις, εἰς τὴν ἀπόλυτον Ἀνοησίαν ἢ ἀπόλυτος Νόησις καὶ τάνάπαλιν, οὕτως ὥστε ὄντως καὶ ἀενάως ὑπάρχουν καὶ νοοῦνται ἀμφοτέρω καὶ πάντα, καθιστάμενα νοητὰ καὶ ὑπαρκτὰ διὰ τῆς ἀενάου κινήσεως κινούσης καὶ κινουμένης κατ' Ἰσότητα καὶ Ἰσορροπίαν.

Οἱ ἄνθρωποι ὁμως σκέπτονται ὅταν εἶναι δυστυχεῖς καὶ δρῶσιν ὅταν εἶναι εὐτυχεῖς. Τοῦτο γίνεται διότι ὅταν χάνουν τὴν ὕλην τρέπονται πρὸς τὸ πνεῦμα, καὶ ὅταν χάνουν τὸ πνεῦμα τρέπονται πρὸς τὴν ὕλην. Πνεῦμα ὁμως καὶ ὕλη πρέπει νὰ τηρῶνται ἐν ἰσότητι καὶ ἰσορροπία, ἄλλως θὰ γίνωνται μεγάλαι μεταπτώσεις ἢ διακυμάνσεις ἀπὸ τῆς δυστυχίας εἰς τὴν εὐτυχίαν καὶ τάνάπαλιν, πράγμα ὅπερ ἐπιφέρει τὰς κρίσεις.

Παραλλήλως διὰ τοῦ παρόντος ἔργου ἀπεδείχθη ὅτι ὡς ἡ νόησις καταλήγει εἰς τὴν δρᾶσιν ἢ τὸ πνεῦμα εἰς τὴν ὕλην, οὕτω καὶ ἡ δρᾶσις καταλήγει εἰς τὴν νόησιν ἢ ἡ ὕλη εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τάνάπαλιν, δι' ἀντιθέτου ἐκάστοτε πορείας ἢ διαδικασίας, πράγμα ὅπερ σημαίνει ὅτι ἡ νόησις πρέπει νὰ τηρῆται ἐν ἰσότητι καὶ ἰσορροπία μὲ τὴν δρᾶσιν, ἄλλως τὸ πνεῦμα μὲ τὴν ὕλην.

Οὕτω διὰ τοῦ παρόντος ἔργου ἀπεδείχθη ὅτι ὁ Νόμος τῆς Δυναμικῆς Ἰσότητος καὶ Ἰσορροπίας συμπληρῶναι πᾶσαν ἔλλειψιν δι' ἀντιθέτου πλησμονῆς καὶ ἀντιστροφῶς, μέχρις οὗ ἐξισωθῶσιν ἢ ἐξισοροπηθῶσι τὰ ἐλλείποντα πρὸς τὰ πλεονάζοντα, ὁπότε πάλιν ἄρχονται αἱ διαταραχαὶ ἢ διακυμάνσεις.

Ὁ σκοπὸς ἐξ ἄλλου τοῦ παρόντος ἔργου δὲν ἦτο νὰ λύσῃ τὸ μυστήριον τοῦ κόσμου, διότι τοῦτο θὰ ἀντέφασκεν εἰς τὴν ἀένανον ἐξέλιξιν, ἀλλὰ νὰ ἀποκαλύψῃ τὸ μυστικὸν τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίας καὶ νὰ οἰκοδομήσῃ ὅσον τὸ δυνατόν ὑψηλότερα καὶ νὰ θεμελιώσῃ ὅσον τὸ δυνατόν βαθύτερα καὶ πλατύτερα ἓνα νόμον διὰ τὴν νόησιν, ἓνα γνώμονα διὰ τὴν δρᾶσιν, ἐν ἰδανικὸν διὰ τὸν βίον, μίαν κατεύθυνσιν διὰ τὸν πολιτισμόν, ἵνα σωθῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ὅτι κακὸν δημιουργεῖ εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ὁ σκοπὸς δηλαδὴ τοῦ παρόντος ἔργου ἦτο νὰ ἀποδείξῃ τοὺς ἀναγκαίους νόμους τῆς φυσικῆς καὶ κοινωνικῆς πραγματικότητος καὶ νὰ φανερώσῃ τὰ σφάλματα καὶ τὰ κακουργήματα τοῦ δήθεν πεπολιτισμένου ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας, ἅτινα συνεπάγονται τὰ ἀνήκουστα δεινὰ ποὺ ἔζησαν οἱ σύγχρονοί μας. Ταῦτα δέ, προσπαθεῖ νὰ παρουσιάσῃ ὅσον τὸ δυνατόν ἀπλούστερα, διότι ἀπλότης εἶναι ἡ οὐσία τῶν μεγάλων ἰδεῶν.

Ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος ἔργου ἦτο νὰ ὑπαγάγῃ εἰς ἓνα νόμον

δλόκληρον τὸ πνευματικὸν καὶ ὑλικὸν Σύμπαν, οὕτως ὥστε βάσει τοῦ νόμου τούτου, ὅστις λέγει ὅτι τὸ πᾶν τείνει πρὸς ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν, νὰ νοῆ καὶ νὰ δρᾷ ὁ ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως πρέπει νὰ νοῆ ὅτι ἡ ἰσότης καὶ ἰσορροπία εἶναι μόνον νόμος ἢ ἀναγκαιότης καὶ ὅτι ἡ ἀνισότης καὶ ἀνισορροπία εἶναι μόνον κρίσις ἢ πραγματικότης καὶ νὰ μὴ διαπράττῃ τὸ σφάλμα τῶν μὲν, οἵτινες θεωροῦσι τὴν ἰσότητα καὶ ἰσορροπίαν ὡς συνάμα ἀναγκαιότητα καὶ πραγματικότητα, οὐδὲ τὸ σφάλμα τῶν δέ, οἵτινες θεωροῦσι τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνισορροπίαν ὡς συνάμα ἀναγκαιότητα καὶ πραγματικότητα.

Εἰς τὸν ἄπειρον καὶ αἰώνιον κύκλον τῶν ὄντων καὶ τῶν Δεόντων, ὅστις ἀπαρτίζει τὸ καθόλου ὄν καὶ Δέον, ἕκαστον ὄν καὶ Δέον εἶναι ἴσον καὶ ἰσόρροπον πρὸς πᾶν ἕτερον καὶ ἀντιστρόφως, καὶ καταλαμβάνει τὸν ἀντίστοιχον ἴσον καὶ ἰσόρροπον τομέα.

Οὕτω πᾶν εἰδικὸν Δέον πρέπει ἐξ ἴσου νὰ πραγματοποιῆται καὶ νὰ πληροῦται ἵνα γενικῶς πραγματοποιῆται καὶ πληροῦται τὸ Δέον. Ἄλλως πᾶσα περίσσεια φέρει ἀντίστοιχον ἔλλειψιν καὶ τάνάπαλιν, ἣτις αἴρεται διὰ μιᾶς κρίσεως.

Ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος ἔργου ἦτο νὰ ἀπευθυνθῇ μία ἐκκλησις πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἵνα παύσωσι τὴν ματαίαν ἀλληλοκαταστροφὴν. Οὐδεὶς δύναται νὰ καταστρέψῃ τὸν ἄλλον, διότι πάντες εἶναι ἴσοι καὶ ἰσόρροποι καὶ ὡς ἄτομα καὶ ὡς σύνολα καὶ ὡς μέρη ἐνὸς ὅλου καὶ ἂν κάπου, κάποτε καὶ κάπως καταστρέψουν, ἀλλοῦ, ἄλλοτε καὶ ἄλλως θὰ καταστραφοῦν.

Ἡ καταστροφή δὲ αὕτη δὲν εἶναι ἐκμηδένισις οὐδενός, ἀλλὰ μεταβολὴ παντὸς καὶ κινήσις πρὸς τὸ Δέον.

Ἡ καταστροφή ἢ συντριβὴ οἴουδήποτε ὄντος μὴ συμμορφουμένου πρὸς τὸ Δέον δὲν σημαίνει ὅτι τὸ ὄν τιμωρεῖται ὡς ὑπεύθυνον διὰ τὴν ἐλευθέραν βούλησιν ἢ πρᾶξιν του, ἀλλ' ὅτι διὰ τῆς καταστροφῆς ἢ συντριβῆς τοῦ ὄντος ἀναγκαιῶς ἀποκαθίσταται ἡ διαταραχθεῖσα ἰσότης καὶ ἰσορροπία, ἢ ἀποκατάστασις δὲ αὕτη νοεῖται καὶ ἐμφανίζεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡς ἀνταπόδοσις ἢ τιμωρία, ἄλλως ἀένας ἐπάνοδος εἰς τὴν ἀφετηρίαν.

Τέλος ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος ἔργου ἦτο νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν κατάραν τοῦ παρελθόντος μὲ τὴν εὐχὴν τοῦ μέλλοντος καὶ νὰ δείξῃ ὅτι ἐν πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀλήθεια ἐξ ἀνθρώπων καὶ ἡ ἀλήθεια ἐκ Θεοῦ, ἄλλως ἢ ἐξ ἐπιστήμης καὶ ἢ ἐξ ἀποκαλύψεως καὶ ἂν γίνωνται μεταξύ τῶν ἀνθρώπων διαφωνίαι καὶ διαστάσεις, τοῦτο γίνεται λόγῳ τοῦ ἀσθενοῦς καὶ κακοῦ καὶ ἐσκοτισμένου νοῦ των, ὅστις δὲν δύναται νὰ ἴδῃ τὸ μέγα καὶ ἀληθὲς φῶς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἔργα Ἑλληνιστί:

- Ἀριστοτέλους, Ἀναλυτικά πρότερα, Ἀναλυτικά ὕστερα καὶ γενικῶς ὄργανον.
> Μετὰ τὰ Φυσικά.
> Πρακτικά, ἰδίᾳ Ἠθικά Νικομάχεια, Πολιτικά, Ρητορική, Ποιητική.
- Ἀνδρούτσου Χρ., Σύστημα Ἠθικῆς, 1925.
> Λεξικὸν τῆς Φιλοσοφίας, Ἀθῆναι, 1929.
- Βορέα Θ., Λογική, Ἀθῆναι, 1932.
- Γεωργακοπούλου, Κ. Εἰσαγωγή εἰς τὴν Θεωρητικὴν Μηχανικὴν, 1943.
- Γιαννίδη Ἐλισ., Τὸ Μεγάλο Πρόβλημα, Ἀθῆναι, 1925.
- Εὐαγγελίδου Μ., Ἱστορία τῆς Θεωρίας τῆς γνώσεως, Ἀθῆναι, 1885.
- Ζέγγελη Κ., Τὰ ἀστάθμητα στοιχεῖα τῆς Δημιουργίας, Ἀθῆναι, 1936.
> Νεωτέρα Φυσικὴ αἰτιοκρατία καὶ Ἐλευθέρα Βούλησις, Ἀθῆναι, 1939.
- Θεοδωρακοπούλου Ι., Θεωρία τοῦ Λόγου ἢ Γνωσεολογία, Ἀθῆναι, 1928.
- Θεοδωρίδῃ Χ., Εἰσαγωγή εἰς τὴν Φιλοσοφίαν, Ἀθήνα 1933.
- Κανελλοπούλου Π., Ἱστορία τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Πνεύματος, τόμ. Α' καὶ Β', Ἀθῆναι, 1947.
- Κυπαρίσσου Στ., Περὶ τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς σημασίας τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν, Ἀθῆναι, 1910.
- Κουρμούλη Τ., Πραγματεῖα περὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως, Ἀθῆναι, 1921.
- Κουγιουμιτζέλη Θ., Πυρηνικὴ Φυσικὴ, Ἀθῆναι, 1947.
- Κιτσιίκη Ν., Ἡ Φιλοσοφία τῆς νεώτερης Φυσικῆς, Ἀθήνα, 1947.
- Λαερτίου Διογένης, Περὶ βίων, δογμάτων καὶ ἀποφθεγμάτων τῶν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ εὐδοκίμησάντων (βιβλία δέκα), Paris 1850.
- Λογοθέτου Κ., Ἡ φιλοσοφία τῶν πατέρων καὶ τοῦ Μέσου Αἰῶνος, Ἀθῆναι, 1930.
- Μπαλάνου Δ., Ἡ θρησκευτικότης τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.
- Νίτσιε Φρ., Τάδε ἔφη Ζαρατούστρας.
- Ξενοφῶντος, Ἀπομνημονεύματα Σωκράτους.
- Παπαπέτρου Α., Μαθήματα Ἀτομικῆς καὶ Πυρηνικῆς Φυσικῆς, Ἀθήνα, 1946.
- Πλάτωνος, Ἔργα, ἰδίᾳ Διάλογοι, Φαίδων, Τίμαιος, Μενέξενος, Κρίτων, Νόμοι, Συμπόσιον, Πολιτεία, Ἀπολογία.
- Ράντπρουχ Γκουστ., Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου, μετάφρ. Ν. Ταζεδάκη, Ἀθῆναι, 1923.
- Συρὲ Ε., Οἱ Μεγάλοι Μύσται.

- Στέιν Λ., Εἰσαγωγή εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν, μετάφρ. Γ. Παπαϊωάννου, Τσιριμώκου Α., Ἡ φιλοσοφικὴ σημασία τῆς νεώτερης Θεωρητικῆς Φυσικῆς, Ἀθῆναι, 1945.
- Φαγκέ Αἰμ., Σύντομος Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας, μετάφρ. Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου, 1925.
- Χόνδρου, Φυσική.

Ἔργα Ἀγγλιστί:

- Abelard P.*, Ethics.
 » Introduction to Theology.
- Adamson R.*, A Short History of Logic, Edinburgh, 1911.
- Adams Beck L.*, The Story of Oriental Philosophy.
- Althusius J.*, Political Method, Harvard University Press.
- Augustin Saint*, City of God, Transl. by J. Healy.
 » Confessions.
- Bacon Fr.*, The Advancement of Learning.
 » Essays.
- Ball Rouse W.*, A short History of Mathematics, London, 1940.
- Berkeley G.*, Principles of Human Knowledge.
- Bohr Niels*, Atomic Theory and the Description of Nature, Cambridge, 1934.
- Bradley F.*, Appearance and Reality, Oxford University Press.
- Burnet J.*, Early Greek Philosophy, London, 1920.
- Compton A. H.*, The Human Meaning of Science, Chapel - Hill, 1940.
- Mac Connell J. W.*, The Basic Teachings of the Great Economists, Philadelphia, 1947.
- Dampier W.*, A Short History of Science, Cambridge, 1946.
- Darwin Ch.*, On the Origin of Species, London, 1859.
- Dewey J.*, Experience and Nature.
 » Democracy and Education, New York, 1917.
 » Logic, the Theory of Inquiry.
- Durant W.*, The Story of Philosophy.
 » The Story of Civilization, New York, 1942—1944.
- Eddington A. S.*, New Pathways of Science, Cambridge, 1934.
- Emerson R.*, Essays, Washington, 1932.
- Einstein A. — Infeld L.*, The Evolution of Physics, Cambridge, 1938.
- Frost S. E.*, The Basic Teachings of the Great Philosophers, Philadelphia, 1947.
- Grotius H.*, The Law of War and Peace, Oxford University Press.
- Hobbes Th.*, Of Liberty and Necessity.
 » On Human Nature.
- Hume D.*, Inquiry Concerning Human Understanding.
 » Works, London, 1882.

- James W.*, A Pluralistic Universe, London, 1937.
- » Essays in Radical Empiricism.
 - » The Meaning of Truth.
 - » The Pragmatism, 1905.
- Jeans J.*, The Mysterious Universe, London, 1937.
- » Physics and Philosophy, London, 1946.
- Locke J.*, Of Civil Government.
- » Philosophical Works, London, 1908.
- Van Loon H.*, The Story of Mankind, New York, 1938.
- Machiavelli N.*, Book of the Prince.
- Millikan, R. H.*, Evolution in Science and Religion, New Haven, 1940.
- Mill Stuart J.*, A System of Logic, 1843.
- Peirce C. S.*, How to Make Ideas Clear, 1878.
- Pratt J. B.*, What is Pragmatism, 1909.
- Reves Em.*, The Anatomy of Peace, New York, 1945.
- Royce J.*, The Spirit of Modern Philosophy.
- » Studies of Good and Evil.
 - » The World and the Individual.
- Russel B.*, Sceptical Essays.
- » Problems of Philosophy.
- Santayana G.*, The Realm of Essence.
- » Scepticism and Animal Faith.
- Smith A.*, Wealth of Nations, 2 vol.
- Spencer H.*, Essays on Education.
- » The man versus the State.
 - » Principles of Ethics.
 - » A System of Synthetic Philosophy, 1862—1896.
- Spinoza B.*, Ethics.
- Sargent Stanfeld S.*, The Basic Teachings of the Great Psychologists, Philadelphia, 1947.
- Sullivan J. W. N.*, Limitations of Science.
- Temple G.*, An Introduction to Quantum Theory, London 1931.
- Walton F. E.*, Development of the Logos Doctrine in Greek and Hebrew Thought 1911.
- Wassermann L.*, Modern Political Philosophies, Philadelphia 1947.
- Wells H. G.*, Outline of History.
- Weyl H.*, The Open World, New Haven, 1934.
- Westermarck*, The Origin and Development of the Moral Ideas, London, 1908.
- Whittaker E.*, Space and Spirit, London, 1946.

Ἔργα Γαλλιστί:

- D'Alembert*, Oeuvres Philosophiques, Paris, 1805.
- Berr H.*, La Synthèse en Histoire, 1911.

- Baldwin*, La Pensée et les Choses, Paris, 1908.
- » Théorie Génétique de la Réalité, le Pancalisme - Paris. 1918
- Bergson H.*, L'Évolution Créatrice, 1910.
- » Matière et Mémoire.
 - » Introduction à la Métaphysique.
- Besant An.*, Les lois Fondamentales de la Théosophie.
- » Le Monde de Demain.
 - » L'Avenir Imminent.
 - » Précis de Théosophie.
- Blavatsky H.*, Doctrine Secrète.
- Blondel M.*, Philosophie de l'Action, 1904.
- Boll M.*, Les Deux Infinis, Paris, 1938.
- » Matière, Électricité, Radiations, 1929.
- Borel E.*, L'Espace et le Temps, 1925.
- Le Bon Gust.*, L'Évolution de la Matière, 1905.
- » L'Évolution de la Force, 1907.
 - » Bases Scientifiques d'une Philosophie de l'Histoire, Paris, 1931.
- Boutroux E.*, Science et Religion, Paris, 1908.
- » De la Contingence des lois de la Nature, Paris, 1874.
- Bouglé C.*, Les Idées Égalitaires, 1925.
- » Qu'est ce que la Sociologie, 1925.
 - » L'Évolution des Valeurs, 1922.
- Bouty E.*, La Vérité Scientifique, 1908.
- De Broglie Louis*, Matière et Lumière, Paris, 1938.
- » II Physique Théorique, I Philosophie des Sciences, Paris, 1935.
 - » Introduction à l'Étude de la Mécanique Ondulatoire, Paris, 1935.
 - » La Physique Nouvelle et les Quanta, Paris, 1937.
 - » Physique et Astrophysique.
- Brunetière*, La Banqueroute de la Science, Paris, 1891.
- Buisson F.*, La Religion, la Science et la Morale, Paris, 1900.
- Comte Aug.*, Cours de Philosophie Positive, 6 vol. 1908.
- Condillac E.*, Essai sur l'Origine des Connaissances Humaines, 1746.
- Descartes R.*, Discours sur la Méthode.
- Dirac P. A.*, Les Principes de la Mécanique Quantique, Paris, 1931.
- Diderot D.*, Pensées Philosophiques, Paris, 1748.
- Durkheim E.*, Sociologie et Philosophie, 1925.
- » La Division du Travail Social, 1893.
- Delvaille J.*, Essai d'une Histoire de l'Idée de Progrès, 1910.
- Dwelshauvers G.*, Traité de Psychologie, 1928.
- Eddington A.*, La Nature du Monde Physique. Paris, 1927.
- Enriques J.*, Causalité et Déterminisme, Paris, 1941.

- Fabre L.*, Une Nouvelle Figure du Monde, les Théories d'Einstein.
- Ferrière Ad.*, La loi du Progrès en Biologie et en Sociologie et la Question de l'Organisme Social, 1915.
- Goblot E.*, Traité de Logique, 1918.
- Gobinot Arth.*, Essai sur l'Inégalité des Races Humaines, Paris, 1919.
- Hjort J.*, La Crise de la Verité.
- Höfding H.*, Histoire de la Philosophie Moderne, Paris, 1924.
- Houssay F.*, Force et Cause, 1920.
- Jacob B.*, Dévoirs, Paris, 1913.
- Janet P.*, Les Débuts de l'Intelligence.
- > L'Intelligence Avant le Langage.
- Jannet P. & Séailles G.*, Histoire de la Philosophie, Paris, 1928.
- Lalo P.*, L'Art et la vie Sociale, Paris, 1921.
- Lachelier J.*, Psychologie et Metaphysique, 1885.
- Lalande*, La Dissolution Opposée à l'Évolution, Paris, 1899.
- Lametrie J.*, L'Homme Machine, 1748.
- Laplace*, Essai Philosophique sur les Probabilités, 1814.
- > Théorie Analytique des Probabilités, Paris, 1820.
- Leadbeater, C. W.*, L'Occultisme dans la Nature.
- Lénine*, Matérialisme et Empirio-criticisme, Paris, 1928.
- > Karl Marx et sa Doctrine, Paris, 1946.
- Liard L.*, La Science Positive et la Metaphysique, 1878.
- Malébranche N.*, Recherche de la Verité, 1880.
- Meyerson E.*, Du Cheminement de la Pensée, 3 vol. Paris, 1931.
- > Identité et Réalité, Paris, 1926.
- Milhaud G.*, Essai sur les Contitions et les Limites de la Certitude Logique 1912.
- Parodi D.*, Le Problème Moral et la Pensée Contemporaine, Paris 1921.
- Pascal Bl.*, Pensées et Opuscules.
- Pléckanov G.*, Les Questions Fondamentales du Marxisme.
- Picard E.*, La Science Moderne et son état Actuel, 1906.
- Poincaré H.*, La Science et l'Hypothèse, 1902.
- > Science et Méthode.
- > La Valeur de la Science, 1905.
- » Dernières Pensées, 1912.
- Rénan E.*, L'Avenir de la Science, 1890.
- Robin L.*, La Pensée Grecque et l'Origine de l'Esprit Scientifique, Paris, 1923.
- Renouvier*, Philosophie Analytique de l'Histoire, Paris.
- Rey A.*, La Theorie de la Physique chez les Physiciens Contemporains, 1922.
- Ribot*, La Logique des Sentiments, 1920.
- Rougier L.*, Les Paralogismes du Rationalisme, 1920.
- > La Matière et l'Energie, 1921.

- Rousseau J. J.*, De l'Inégalité Parmi les Hommes.
- Sabatier A.*, Esquisse d'une Philosophie de la Religion.
- See A.*, Science et Philosophie de l'Histoire, Paris, 1928.
- Sorel E.*, Les Illusions du Progrés, 1927.
- Taine Hyp.*, Philosophie de l'Art, 1865.
- Tarde G.*, Les Lois de l'Imitation, 1890.
- Thibaud J.*, Vie et Transmutations des Atomes, Paris, 1937.
- Voltaire*, Le Philosophe Ignorant, 1767.
- » Oeuvres Complètes, Paris, 1829—1834.
- Vouillemen G.*, Science et Philosophie, Paris, 1945.
- Weber L.*, Le Rythme du Progrés, Paris, 1913.
- Worms R.*, Organisme et Société, 1896.
- De Wulf M.*, Histoire de la Philosophie Médiévale, Paris, 1924—1926.

Ἔργα Γερμανιστί :

- Ackermann W.*, Grundzüge der Theoretischen Logik, 1928.
- Adler Max*, Kausalität und Teleologie im Streit der Wissenschaft.
- Avenarius R.*, Kritik der Reinen Erfahrung, 2 B. Leipzig, 1921—1928.
- Babinck M.*, Ergebnisse und Probleme der Naturwissenschaften, Leipzig 1941.
- Barth P.*, Geschichte der Philosophie als Soziologie, Leipzig.
- Becher E.*, Geisteswissenschaften und Naturwissenschaften, München, 1921.
- Besant An.*, Uralte Weisheit, 1906.
- Bernheim E.*, Lehrbuch der Historischen Methode und der Geschichtsphilosophie, Leipzig, 1908.
- Born M.*, Der Aufbau der Materie, 1922.
- Busse L.*, Die Weltanschauungen der Grossen Philosophen, Leipzig, 1921.
- Bucharin N.*, Theorie des Historischen Materialismus, Hamburg, 1922.
- Carnap R.*, Der Logische Aufbau der Welt, 1928.
- Cassirer Ernst*, Das Erkenntnissproblem in der Philosophie und Wissenschaft der Neueren Zeit, Berlin, 1922—1923.
- » Determinismus und Indeterminismus in der Modernen Physik, Goteborg, 1936.
- Cornelius H.*, Einleitung, in die Philosophie, 1921.
- Dessoir Max*, Vom Jenseits der Seele, Stuttgart, 1920.
- Dilthey W.*, Einleitung in die Geisteswissenschaften, 1883.
- » Das Wesen der Philosophie, Kultur der Gegenwart, 1907.
- » Die Typen der Weltanschauung, 1931.
- Dreus A.*, Einführung in die Philosophie, die Erkenntniss der Wirklichkeit als Selbsterkenntniss, 1921.
- Driesch A.*, Metaphysik der Natur, 1927.
- » Philosophie des Organischen, 1922.

- Dürr K.*, Wesen und Gegenstand der Erkenntnis, 1902.
- Einstein Alf.*, Das Relativitäts Prinzip, Leipzig - Berlin, 1920.
- » Über die Spezielle und die Allgemeine Relativitäts Theorie, Braunschweig, 1917.
- Eisler R.*, Kritische Einleitung in die Philosophie, 1905.
- Engels Fr.*, Antidübing, 1894.
- Feuerbach L.*, Wesen des Christentums, 1841.
- Fichte J.*, Grundlage der Gesamten Wissenschaftslehre, 1794.
- Fischer K.*, Geschichte der Neueren Philosophie, Heidelberg, 1911—1923.
- Freud S.*, Über Psychoanalyse, 1907.
- Freytag W.*, Der Realismus und das Transzendenz Problem, 1922.
- Gomperz Th.*, Griechische Denker, Leipzig, 1922.
- Gredt G.*, Unsere Aussenwelt, 1920.
- Haiser F.*, Die Krisis des Intellektualismus, 1923.
- Häckel Ern.*, Die Welträtsel, 1899.
- Hartmann M.*, Philosophie der Naturwissenschaften, Berlin, 1937.
- » Naturwissenschaft und Religion, 1940.
- Hartmann Ed.*, Philosophie des Unbewussten, 3 B. 1923.
- Hegel G.*, Vorlesungen über Philosophie der Geschichte.
- » Phänomenologie des Geistes, 1807.
- Heinze M.*, Die Lehre vom Logos in der Griechischen Philosophie, 1872.
- Heisenberg W.*, Wandlungen in den Grundlagen der Naturwissenschaft, Leipzig, 1942.
- Huhn Fr.*, Der Beweis vom Dasein Gottes, Berlin. 1932.
- Husserl E.*, Logische Untersuchungen, 1900—1901.
- » Ideen zu Einer Reinen Phänomenologie und Phänomenologischen Philosophie, 1928.
- Isenkrahe C.*, Zum Problem der Evidenz, 1917.
- Jellinek*, Allgemeine Staatslehre, 1920.
- Jaspers*, Psychologie der Weltanschauung, 1919.
- Jhering R.*, Der Zweck im Recht.
- » Geist der Römischen Rechts.
- Jerusalem W.*, Einleitung in die Philosophie, 1919.
- » Einführung in die Soziologie, 1926.
- Joel K.*, Wandlungen der Weltanschauung, Tübingen, 1928.
- » Geschichte der Antiken Philosophie, Tübingen, 1921.
- » Der Ursprung der Naturphilosophie aus dem Geist der Mystik. Jena 1926.
- Jordan P.*, Die Physik und das Geheimnis des Organischen Lebens, Braunschweig, 1941.
- Kant. Im.*, Kritik der Reinen Vernunft.
- » Kritik der Praktischen Vernunft.
- » Metaphysik der Sitten.
- » Prolegomena.

- Kautsky K.*, Die Materialistische Geschichtsauffassung, Berlin, 2 Bände 1927.
- Kelsen*, Allgemeine Staatslehre, 1925.
- Keyserling H. V.*, Das Reise Tagebuch Eines Philosophen, 2 B. 1914.
- › Das Gefüge der Welt, 1906.
- › Unsterblichkeit, 1907.
- Külpe O.*, Einleitung in die Philosophie, 1921.
- › Die Philosophie der Gegenwart, 1920.
- › Die Realisierung, 3 B. Leipzig, 1912—1922.
- Kynast R.*, Logik und Erkenntniss Theorie der Gegenwart, 1930.
- Leibnitz G.*, Monadologie, 1720.
- › Die Philosophischen Schriften, Berlin, 1875—1890.
- Lessing Th.*, Untergang der Erde am Geist, 1924.
- Lipps Th.*, Naturwissenschaft und Weltanschauung, Heidelberg, 1906.
- Lehmann E.*, Mystik in Heidentum und Christentum, Leipzig, 1932.
- Litt*, Individuum und Gemeinschaft, Grundlegung der Kultur Philosophie, 1926.
- › Erkenntniss und Leben, 1923.
- Mach Ern.*, Erkenntniss und Irrtum, Leipzig, 1926.
- Marbe Karl*, Die Gleichformigkeit in der Welt, 1916.
- Marck S.*, Die Dialektik in der Philosophie der Gegenwart, 2 B. 1929—1930.
- Marx Karl*, Das Kapital.
- › Kritik der Politischen Ökonomie, 1867—1894.
- Meumann*, System der Ästhetik.
- Müller—Freienfels*, Persönlichkeit und Weltanschauung, 1911.
- › › Psychologie der Kunst.
- Münsterberg H.*, Philosophie der Werte, 1921.
- Lange Fr.*, Geschichte des Materialismus, Leipzig, 1926.
- Nietzsche Fr.*, Gesammelte Werke.
- Ostwald W.*, Grundriss der Naturphilosophie, Leipzig, 1926.
- › Energetische Grundlagen der Kulturwissenschaft, Leipzig, 1909.
- Oppenheim*, Natürliche Ordnung der Wissenschaft, 1926.
- Paulsen Fr.*, Einleitung in die Philosophie, 1920.
- › System der Ethik, 2 B. 1906.
- Petzoldt J.*, Das Welt Problem von Standpunkte des Relativ Positivismus, 1921.
- Planck M.*, Der Kausalbegriff in der Physik, Leipzig, 1932.
- › Wege zur Physikalischen Erkenntniss, Reden und Vorträge, Leipzig, 1934.
- › Die Physik im Kampf um die Weltanschauung, Leipzig, 1935.
- › Religion und Naturwissenschaft, Leipzig, 1938.
- › Determinismus oder Indeterminismus ; Leipzig, 1938.

- Planck M.*, Vom Wesen der Willensfreiheit, Leipzig, 1939.
- Plechanow G.*, Beiträge zur Geschichte des Materialismus, Stuttgart, 1921.
- Rathenau W.*, Von Kommenden Dingen, 1917.
- » Zur Mechanik des Geistes, 1912.
- Reichenbach H.*, Relativitätstheorie und Erkenntniss a Priori, Berlin, 1920.
- Richter R.*, Der Skeptizismus in der Philosophie, 2 Bunde 1904 — 1908.
- Rickert H.*, Philosophie des Lebens, 1920.
- » Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft.
- » Allgemeine Grundlegung der Philosophie, 1921.
- Riehl A.*, Der Philosophische Kritizismus, 3 B. Leipzig, 1924—1926.
- Russel B.*, Einführung in die Mathematische Philosophie, 1923.
- Schaeffle A.*, Bau und Leben des Sozialen Körpers, 1896.
- Schelling Fr.*, Werke, Auswahl, 3 B. Leipzig, 1907.
- Scheller M.*, Vom Ewigen im Menschen, 1921.
- Schmidt W.*, Ursprung und Werden der Religion, Münster, 1930.
- Schneidewin Max.*, Die Antike Humanität, 1897.
- Schneider H.*, Philosophie der Geschichte, 2 B. Breslau, 1923.
- Schroedinger E.*, Über Indeterminismus in der Physik, Leipzig, 1932.
- Sigwart*, Logik, 1924.
- Simmel G.*, Soziologie, 1923.
- » Philosophie des Geldes, 1930.
- Schopenhauer A.*, Die Welt als Wille und Vorstellung.
- Spengler O.*, Der Untergang des Abendlandes, 2 B. München, 1918—1922
- Spranger E.*, Lebensformen, 1927.
- Sombart W.*, Der Proletarische Sozialismus, 2 B. Jena, 1924.
- Stern W.*, Wertphilosophie, 1924.
- » Person und Sache, Leipzig, 1923.
- Sternberg K.*, Einführung in die Philosophie von Standpunkte der Kritizismus, 1919.
- Stammler R.*, Die Materialistische Geschichts Auffassung, 1921.
- Steiner R.*, Philosophie der Freiheit, 1894.
- » Das Christentum als Mystische Tatsache, 1903.
- Tröltzsch E.*, Die Dynamik der Geschichte, 1920.
- Ueberweg Fr.*, Grundriss der Geschichte der Philosophie, Berlin.
- Vaihinger H.*, Die Philosophie des Als Ob, Leipzig, 1922.
- Volkelt J.*, Erfahrung und Denken, Leipzig, 1924.
- » Gewissheit und Wahrheit, München, 1918.
- Weber Max*, Gesammelte Aufsätze zur Soziologie und Sozialpolitik Tübingen, 1924.
- » Religionssoziologie, 3 B. Tübingen, 1916.
- Werner A.*, Philosophie der Gegenwart, 1921.
- Wernick G.*, Ist der Begriff der Wahrheit Definierbar, 1929.
- Westphal W.*, Physik, 1941.

- Weyl H., Raum, Zeit und Materie, 1923.
- » Was ist Materie, 1924.
 - » Die Heutige Erkenntnisslage in der Mathematik, 1926.
- Windelband W., Einleitung in die Philosophie, 1920.
- » Präludien, 2 B. 1921.
- Windelband - Heimsoeth, Lehrbuch der Geschichte der Philosophie, Tübingen, 1935.
- Wundt W., Das Recht, 1917.
- » Völkerpsychologie, 10 B. 1900—1920.
 - » Einleitung in die Philosophie, 1920.
- Zeller Ed., Die Philosophie der Griechen, Leipzig, 1920—1923.

Ἔργα Ἰταλιστί:

- Croce B., Materialismo Storico, 1908
- Labriola A., Del Materialismo Storico, 1902.

Ἔργα Λατινιστί:

- Ciceronis M., Orationes.
- Descartes R., Principia Philosophiae, Amsterdam, 1644.
- Hobbes Th., Opera Philosophica, quae Latine Scripsit Omnia, London, 1839—1845.
- Newton Is., Philosophiae Naturalis Principia Mathematica, Londini, 1686.
- Ritter et Preller, Historia Philosophiae Graecae, 1913.
- De Spinoza Ben., De Intellectus Emmendatione.
- » Opera Quotquot Reperta sunt, la Haye, 1914.
- Wolff Chr., Philosophia Prima Sive Ontologia, 1736.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Παρακαλοῦμεν νὰ ἐπενεχθοῦν αἱ κάτωθι διορθώσεις.

Σελ. 2, ἀντὶ P. G. ΦΑΡΜΑΚΟΡΟΥΛΟΣ εἰς P. G. ΡΗΑΡΜΑΚΟΡΟΥ-
ΛΟΣ.

Σελὶς 11 ὁ τίτλος :

ἀντὶ Α' ΓΕΝΙΚΑ Ἡ ΠΕΡΙ ΝΟΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΝΟΟΥΜΕΝΟΥ
εἰς Α' ΠΕΡΙ ΝΟΗΣΕΩΣ Ἡ ΠΕΡΙ ΝΟΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΝΟΟΥΜΕΝΟΥ

Σελ. 19 στίχος 27, ἀντὶ «ἐμμένως» εἰς «ἐμμέσως».

- » 24 » 49, ἀντὶ «ἴδια» εἰς «εἶναι»
- » 27 » 28 καὶ 29, ἀντὶ «ὀρθολογισμοῦ» εἰς «ὀρθολογισμοῦ»
- » 28 » 12, ἀντὶ «διαλεκτικὴν», εἰς «διαλεκτικὴν».
- » 29 » 7, ἀντὶ «ἀντιθέσει», εἰς «ἀντιθέτει»
- » 31 » 27, ἀντὶ «διάτι» εἰς «διότι»
- » 40 » 28, ἀντὶ «νοῦται» εἰς «νοοῦνται»
- » 49 » 2, ἀντὶ «τὲ» εἰς «τὸ»
- » 53 » προτελευταῖος, ἀντὶ «ὄχι» εἰς «ἐκουσίως εἶτε ἀκουσίως»
- » 65 » πρῶτος, ἀντὶ «τὸ» εἰς «Τὸ»
- » 73 » 14, νὰ διαγραφῆ ἡ λέξις «πορεία»
- » 80 » 25, μετὰ τὴν λέξιν «ὀντολογικὴ» νὰ προστεθῆ «καὶ δεον-
τολογικὴ»
- » 102 » 23, ἀντὶ «ἐπαληθεύει» εἰς «ἐπαληθεύεται»
- » 106 » 23, ἀντὶ «στατικῆς» εἰς «στατικὰς»
- » 125 » 31, ἀντὶ «ἀτροῦισμοῦ» εἰς «ἀλτροῦισμοῦ»
- » 136 » 45, ἀντὶ «ἐπαναλαμβομένης» εἰς «ἐπαναλαμβανομένης»
- » 138 » 2, ἀντὶ «φυσικοὶ μὲν» εἰς «κοινωνικοὶ»
- » 147 » 10, ἀντὶ «ἔθων» εἰς «ἔθνων»
- » 147 » 38 καὶ 39 ἀντὶ «ὕλιων» εἰς «ὕλικων»
- » 150 » 7 ἀντὶ «καὶ τέλος» εἰς «ὡς τέλος»
- » 160 » 9 ἀντὶ «νοήσεως» εἰς «βουλήσεως»
- » 184 » 19 ἀντὶ «πρός» εἰς «εἰς»
- » 192 » 20 τῆς ὑποσημ. 256 ἀντὶ «εἰμὲ» εἰς «εἰμῆ»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	παράγρ.	σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ Α΄	»	3
ΠΡΟΛΟΓΟΣ Β΄	»	4
ΠΡΟΛΟΓΟΣ Γ΄	»	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	»	7

Ι. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ ἢ ΠΕΡΙ ΟΝΤΟΣ

Α΄. ΠΕΡΙ ΝΟΗΣΕΩΣ ἢ ΠΕΡΙ ΝΟΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΝΟΟΥΜΕΝΟΥ

ΕΓΩ καὶ ΜΗ ΕΓΩ	1	11
ΛΟΓΟΣ καὶ ΧΩΡΟΧΡΟΝΟΣ	2	16
ΓΝΩΣΙΣ καὶ ΑΛΗΘΕΙΑ	3	19
ΑΞΙΑΙ καὶ ΓΝΩΣΤΙΚΑΙ ΟΔΟΙ	4	23
ΜΕΘΟΔΟΙ καὶ ΘΕΩΡΙΑΙ	5	27
ΝΟΗΣΙΣ καὶ ΚΙΝΗΣΙΣ	6	33
ΣΤΑΤΙΚΗ καὶ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΝΟΗΣΙΣ	7	36
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΟΔΟΣ καὶ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ	8	39
ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ καὶ ΤΕΧΝΑΙ	9	46
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ καὶ ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΙΑΙ	10	53
ΑΝΤΙΝΟΜΙΑΙ καὶ ΚΡΙΣΕΙΣ	11	56

Β΄. ΠΕΡΙ ΥΠΑΡΞΕΩΣ ἢ ΠΕΡΙ ΠΡΑΓΜΑΤΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΟΥΜΕΝΟΥ

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΝ καὶ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΝ	12	61
ΜΗΔΕΝ καὶ ΑΠΕΙΡΟΝ	13	63
ΟΥΣΙΑ καὶ ΜΟΡΦΗ	14	66
ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ καὶ ΦΘΕΙΡΕΣΘΑΙ	15	68
ΕΝΕΡΓΕΙΑ καὶ ΜΑΖΑ	16	71
ΠΡΑΓΜΑ καὶ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΝ	17	74
ΟΝ καὶ ΔΕΟΝ	18	77
ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΣ καὶ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	19	81
ΙΣΟΤΗΣ καὶ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ	20	85
ΠΟΣΟΤΗΣ καὶ ΠΟΙΟΤΗΣ	21	95
ΦΥΣΙΣ καὶ ΖΩΗ	22	96
ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΣ καὶ ΑΤΟΜΟΝ	23	103
ΕΘΝΗ καὶ ΤΑΞΕΙΣ	24	105
ΚΟΙΝΩΝΙΑ καὶ ΚΡΑΤΟΣ	25	107
ΠΟΛΙΤΙΚΗ καὶ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	26	110
ΠΟΛΕΜΟΣ καὶ ΕΙΡΗΝΗ	27	113
ΕΞΕΛΙΞΙΣ καὶ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ	28	115
ΙΣΤΟΡΙΑ καὶ ΠΕΙΡΑ	29	118
ΑΝΤΙΝΟΜΙΑΙ τοῦ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ	30	120
ΚΡΙΣΕΙΣ τοῦ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ	31	125

II. ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ ἢ ΠΕΡΙ ΔΕΟΝΤΟΣ

Α'. ΠΕΡΙ ΚΟΣΜΟΥ ἢ ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

	παράγρ.	σελ.
ΦΥΣΙΚΟΝ καὶ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΔΕΟΝ	32	131
ΝΟΜΟΙ καὶ ΡΥΘΜΟΙ	33	136
ΕΓΩΪΣΜΟΣ καὶ ΑΛΤΡΟΥΪΣΜΟΣ	34	142
ΑΤΟΜΙΣΜΟΣ καὶ ΚΟΙΝΩΝΙΣΜΟΣ	35	144
ΕΘΝΙΣΜΟΣ καὶ ΔΙΕΘΝΙΣΜΟΣ	36	146
ΠΑΡΑΓΩΓΗ καὶ ΔΙΑΝΟΜΗ	37	147
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ καὶ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ	38	149
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ καὶ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ	39	151

Β'. ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ἢ ΠΕΡΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ καὶ ΤΕΧΝΙΚΟΝ ΔΕΟΝ	40	155
ΒΟΥΛΗΣΙΣ καὶ ΠΡΑΞΙΣ	41	158
ΤΕΧΝΙΚΗ καὶ ΕΠΙΣΤΗΜΗ	42	162
ΜΗΧΑΝΙΚΗ καὶ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	43	164
ΙΑΤΡΙΚΗ καὶ ΥΓΙΕΙΝΗ	44	165
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ καὶ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	45	166
ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ καὶ ΤΕΧΝΗ	46	174
ΛΟΓΙΚΗ καὶ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ	47	177
ΗΘΙΚΗ καὶ ΗΘΗ	48	178
ΝΟΜΙΚΗ καὶ ΝΟΜΟΙ	49	184
ΠΙΣΤΙΣ καὶ ΘΡΗΣΚΕΙΑ	50	189
ΠΡΟΟΔΟΣ καὶ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑ	51	194
ΔΙΚΑΙΩΣΙΣ καὶ ΛΥΤΡΩΣΙΣ	52	199
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ		203
ΕΠΙΛΟΓΟΣ		213
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		217
ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ		227

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΟΥ Π. Γ. ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΞΕΤΥΠΩΘΗ
ΕΙΣ ΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΠΥΡ-
ΣΟΣ", ΤΟΝ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΝ, ΦΕ-
ΒΡΟΥΑΡΙΟΝ ΚΑΙ ΜΑΡΤΙΟΝ
ΤΟΥ 1948, ΕΚΑΣΤΟΝ ΔΕ ΑΝΤΙ-
ΤΥΠΟΝ ΦΕΡΕΙ ΤΗΝ ΚΑΤΩ-
ΤΕΡΩ ΥΠΟΓΡΑΦΗΝ ΤΟΥ ΣΥΓ-
ΓΡΑΦΕΩΣ

